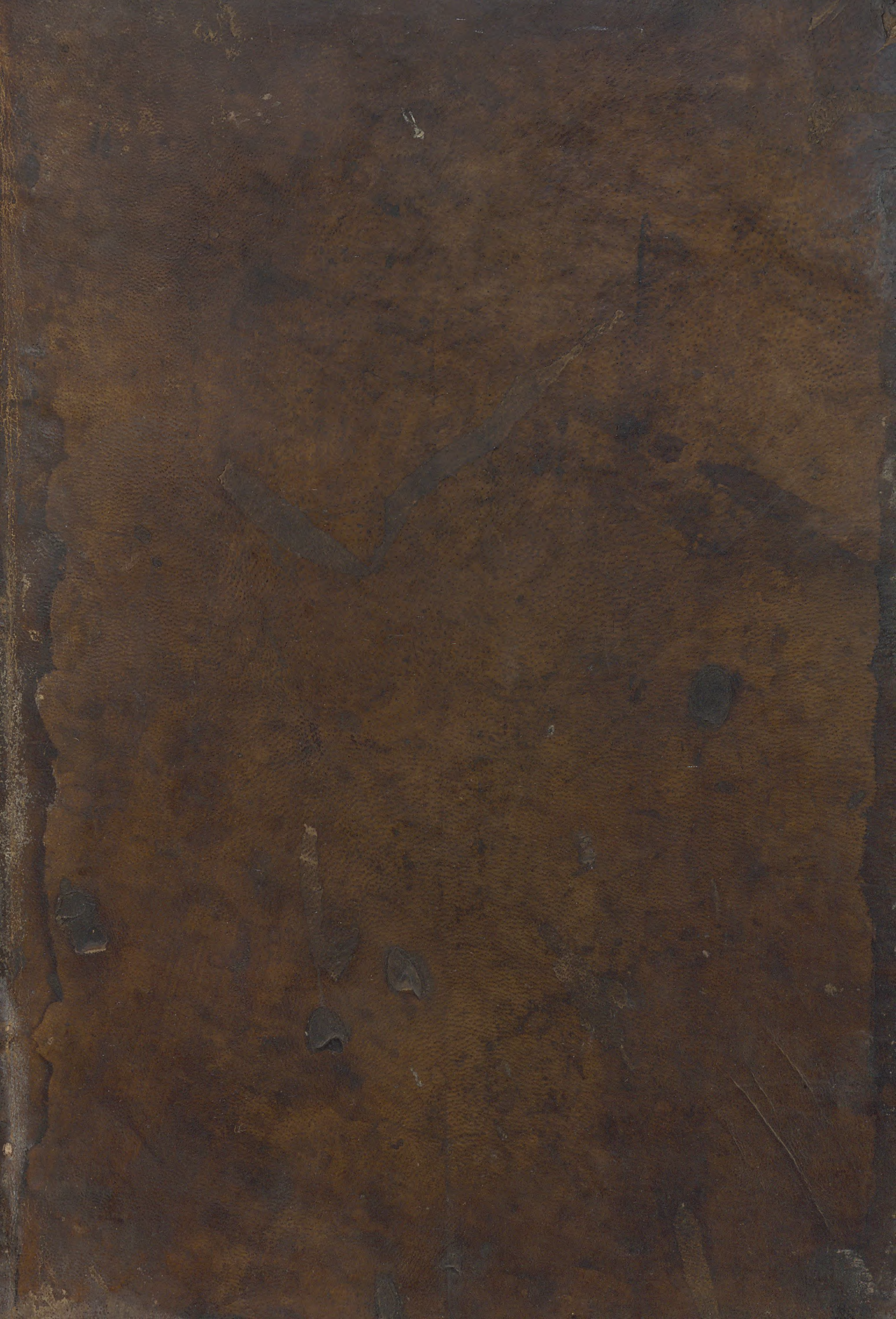

EL FUERO REAL DE ESPAÑA,

DILIGENTEMENTE HECHO POR EL NOBLE REY DON ALONSO IX:

GLOSADO

POR EL EGREGIO DOCTOR ALONSO DIAZ de Montalvo.

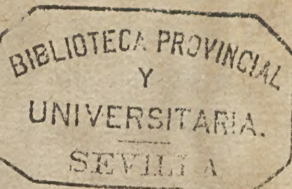
ASIMISMO POR UN SABIO DOCTOR DE LA UNIVERSIDAD de Salamanca addicionado, y concordado con las siete Partidas, y Leyes del Reyno: dando à cada Ley la addicion que convenia.

TOMO I.

CON LAS LICENCIAS NECESARIAS.

EN MADRID: En la Oficina de PANTALEON AZNAR, Carrera de San Geronymo. Año M.DCC.LXXXI.

A costa de la Real Compañia de Impresores, y Libreros del Reyno.

ESTAS SON LAS LEYES, QUE acrescentó, et declaró el Rey en el su Libro del Fuero de Leyes supra escripto.

LA primera Ley es, en qual guisa den à renuevo los Judios et Moros, et en qual guisa los paguen los debdores, quando los ovieren à pagar.

La II. Ley es, en qual guisa les fagan los Escribanos las Cartas.

La III. de cómo deben jurar el que demanda, et el demandado en el comienzo del pleyto.

La IV. que cosa es jura, ò sobre qué debe jurar.

La V. es en, que manera deben jurar los Christianos.

La VI. es del juramento, de cómo ha de jurar el Judio.

La VII. es del juramento de cómo ha de jurar el Moro.

La VIII. es de los Atijareros.

La IX. es de los Auctores.

La X. es de los que son entregados en heredades de sus contendores por sus debdas.

La XI. es de como debe tomar la jura el Alcalde al demandado, et al que demanda.

La XII. es, que asi pueda apelar el Christiano como el Judio.

La XIII. es, como non debe ser preso Christiano, nin Judio por debda que deba uno à otro.

La XIV. es de los Merinos que demandan el diezmo de los asentamientos.

La XV. es de los Denuestos.

La XVI. es, de los que son presos por debda que deban.

La XVII. es de los Fiadores, et de lo que les deben pechar, et los que los meten, si los non sacan dellas.

La XVIII. es de los Asentamientos.

La XIX. es de las feridas.

La XX. es de los fijos de barragana, que quieren heredar con los de bendicion por el otro fuero.

La XXI. es de las Demandas de los Clerigos con los Legos sobre las cosas que se ganan por tiempo.

La XXII. es de los que fieren à los Merinos, ò à los Sayones sobre la entrega.

La XXIII. es de los que se parten por pagados de la cosa que vendieron, et despues dicen que los non pagaron.

La XXIV. es de los que facen las vendidas en poridad.

La XXV. es de los que comienzan las Demandas, et las dexan comenzadas, et non quieren demandar.

La XXVI. es de los Fornecinos que quieren heredar.

La XXVII. es de los fijos de los Clerigos.

La XXVIII. es de los que compran las heredades, sobre que han otros debdas.

AQUI SE COMIENZAN LAS LEYES nuevas, que envió agora el Rey Don Alonso à los Concejos en toda su tierra.

Ley primera.

Don Alonso, por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Toledo, de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jahén. A todos los Concejos de todos los nuestros Regnos, que esta nuestra Carta vieren, salud et gracia. Facemos vos saber, que aviendo Nos muy grand sabor de poner en buen estado, fecho de nuestros Regnos, et de nuestro Señorío, cantando consejo de muchos omes buenos, que eran con nusco en nuestra Corte, aquellas cosas, que serien para mas pro de nuestra Corte, et por toller muchas cosas, que son agraviamiento de vos todos: Tenemos por bien, et mandamos, et confirmamos la postura que posimos primeramente por nuestro privilegio, que los Judios non den usuras mas de à tres por quatro; et esto mesmo mandamos à los Moros, que dan à usuras; ca tenemos, que los Christianos non deben dar à usuras por ley, nin por derecho. Et porque en este fecho non se pueda facer encubierta mala ninguna: Mandamos, que quando el Christiano oviere de sacar alguna debda de Judio, ò de Moro, ò de renovar carta, ò de sacar dineros sobre pennos, ò de facer algund pleyto sobre alguno dellos, ò en otra manera, que en esta razon tengan, que non la pueda facer à menos que sean delante algunos de los Alcaldes, en qual se avinieren el Christiano, ò el Judio, ò el Moro, ò otro ome que de aquel Alcalde mesmo, et el Escribano de Concejo de aquellos que son dados para facer estas Cartas, et que sea ante Christianos et Judios, et si el pleyto fuer entre Christianos et Judios, fagase ante Christianos et Judios, et si fuer entre Christianos et Moros, fagase ante Christianos et Moros, et que sean y por testimonio, et jure el Christiano, que non face aquella Carta mas de tres por quatro, nin ha de pagar mas por ella, nin de dar pan, nin dineros, nin otra cosa ninguna en razon de aquello quelda él, nin otrie por él en razon de aquella debda. Otrosí, que jure el Judio, ò el Moro, que diere la debda, que non dé mas de à tres por quatro, nin rescibe, nin rescibra mas de à tres por quatro, nin pan, nin dineros, nin otra cosa ninguna

na en razon de aquello quel da, nin otrie por él. Et si alguno quisiere echar pennos, que valan fasta dos maravedis, et non mas, puedalo echar sin pena ninguna; mas dende arriba non pueda sin estas pruebas, que avemos dichas de suso: et jurando todavía, si acaescier contienda sobre aquel penno, quel Judio, ò el Moro non dió mas de à tres por quatro: et otrosí, el Christiano que non lo rescibió à mas, et el Judio, ò el Moro que rescibiere pennos en qual guisa quier ante testigos, como dicho es, et despues gelo demandáre por razon de furto, ò de fuerza, sea escusado de la pena del furto et de la fuerza; mas non se puede defender de facer derecho al que la demandáre por suya, segun el fuero del Logar. Et el Judio, ò el Moro que tovo los pennos, tornese por la debda que avia sobre ellas à aquel que sobre ello tomó los dineros, et estas juras vos enviamos escriptas, de cómo se deben facer: et mandamos que las resciba el Alcalde, ò el ome bueno que diere en su logar con el escribano ante las testimonias: et si el debdor quisier pagar toda la debda, ò della, paguela antel Alcalde, ò ante aquel ome, ò ante el escribano, ò ante las testimonias, como dicho es: et el escribano desfaga luego la nota de su libro, et rompa la carta, si la pagáre toda: et si pagáre ende alguna cosa, faga carta nueva de aquello que finca, et metala en su libro: et remate la otra carta, que fue fecha primeramente, et aquello que pagáre, que sea descontado del cabdal que sacó, et de las usuras que crescieron fasta aquel dia: et de lo que fincáre del cabdal por pagar, crezca la usura segund la quantía que finca, asi como dicho es: et si alguno quisier facer paga de toda la debda, et traxier los dineros, para darlos à aquel que los debe, et non le pudier aver, et non le quisier rescebir la paga, fagan testigos, que vienen à pagar, et meta los dineros en mano de Alcaldes, ò de algund otro ome bueno, en que sea seguro, et degelos ante testigos para dargelos à aquel que los avie de dar, et desde alli adelante non logren. Et otrosí, mandamos, que las cartas que fueron fechas ante desto, que nos agora mandamos, que non valan mas del dia, et de la era en que fueron fechas, fasta doce años, estos que les pueden demandar fasta esta Navidad primera que viene. Et las que fueren fechas de aqui adelante, non las puedan demandar, nin valan mas de fasta ocho annos de la era de la carta, en que fue fecha la debda; et esto no se entiende por los ricos omes, ni por aquellos que tienen tierra de nos. Et los porteros, et los otros omes que debieren facer las entregas de los Judios et de los Moros, mandamos,

mos, que non las fagan menos de los Alcaldes, ò de los Jurados, ò de otros omes buenos. Et aquel que fuer fallado, que contra alguna cosa deste nuestro mandamiento pasáre quier Christiano, ò Judio, ò Moro, por qualquier que en otra manera lo ficiere, mandamos à los Merinos, et à los Alcaldes, et à los nuestros omes, que fueren en las Villas, è à qualquier dellos, que recabden el cuerpo, et todo quanto oviere para ante nos. Dada en Almazán xxi. dias de Abril.

Ley II. En qué guisa fagan los Escribanos las cartas.

LO primero, que quando los escribanos facen cartas à los Judios de debda que les deban algunos, que non quieren los Judios que escriban en las cartas qual es el fiador, ò qual es el debdor; et en esto tiene el Rey por bien, que los escribanos non fagan ninguna carta de debda, en que non sea puesto apartadamente quál es el debdor, ò quál es el fiador, et esto mesmo sea fecho de todas debdas, que fueren fechas entre Christianos, et Judios, et Moros. Otrosí, à lo que dicen los Alcaldes, que hay algunos Christianos, et Judios, et Moros, que han cartas de debdas, et que las pierden, et que van al escribano, que les renueve la carta por el registro; et sobre esto viene aquel que era debdor, et muestra la carta de la debda rompida, et que es pagada, et por esto vienen muchas contiendas. Manda el Rey, que los Alcaldes fagan pregonar en la cibdad, et por todo el Obispado, que ningun ome non pague debda ninguna, à menos de venir con aquel à quien la debe al escribano, que desfaga à la nota del registro; et el Christiano, que de otra guisa lo pagáre, que lo peche, et el Judio que lo rescibier, peche cient maravedis al Rey.

Ley III. De como debe jurar el que demanda, et el demandado en el comenzamiento del pleyto.

LUego que el pleyto sea comenzado, deben jurar tambien el demandador como el demandado; asi como en esta ley diremos, porque vengan mas aína à la verdad. Et esta jura es de premia, ca si el demandador non la quisier dar, debele el Juzgador dar por caído de la demanda: et si el demandado, debele dar por caído, tambien como si conosciese lo que le demanda su contendor: et tambien debe esta jura à ser dada en pleyto de justicia de muerte, ò de lision, como en otro pleyto qualquier de mueble, ò de raíz, ò de otra cosa, que aya de facer, ò de complir el demandado: et esta jura es demandada en algunos lugares man-

quadra, porque ha en ella quatro cosas, que deben jurar tambien el demandador como el demandado, et son éstas: La primera, que debe jurar el demandador sobre aquellas cosas que diremos en la otra ley despues de aquesta, que cree, que en aquel pleyto que movió, que demanda derecho. La segunda, que si el Juzgador le demandáre verdad en aquel pleyto, que gela dirá segund él creyere. La tercera, que por ruego, nin por dón, nin por otra cosa ninguna non se trabajará de adocir pruebas falsas. La quarta, que nunca pida plazo para delongar el pleyto, asil ayude Dios, et aquello sobre que jura. Et el demandado debe otrosí jurar otras tales quatro cosas: La primera, como él cree que defiende pleyto derecho. La segunda, que quandol demandáre el Juzgador la verdad, diga, que gela dirá segund aquello que él creyere. La tercera, que en ninguna guisa non adurá falsas pruebas. La quarta, que non demandará plazo por refoir el pleyto, que non se libre aína, et desi dirá, que assi le ayude Dios, et aquello sobre que jura.

Ley IV. Qué cosa es jura, ò sobre qué debe jurar.

Jura es averiguamiento que se face, nombrando à Dios, ò à otra cosa santa, sobre que alguno afirme, ò lo niega: et podemos aun decir en otra manera, que jura es affinamiento de la verdad, et por esso fue sacada, et porque las cosas que los omes no quieren creer, porque non se podien probar, que las juras las moviesse, et las abondasse por creerlas: et los que deximos, que deben jurar por alguna cosa santa, non se entiende por cielo, nin por tierra, nin por otra creencia, maguer sea viva, ò non. Mas por Dios primeramente, et desí por Sancta Maria su madre, ò por alguno de los otros Sanctos, esto por razon de la santidad que rescibieron de Dios, ò por los Evangelios, en que se cuentan las palabras et los fechos de Dios, ò por la Cruz, en que fué puesto, ò por el Altar, que es sagrado, et consagran en él el Cuerpo de Jesu-Christo, et otrosí, por la Eglesia, porque alaban y à Dios, et le adoran.

Ley V. En qué manera deben jurar los Christianos.

Quitar debemos à los omes quanto pudieremos de contiendas, è porque munchas veces acaescen sobre las juras, queremos mostrar cierta manera en esta ley, de cómo deben jurar los Christianos, et decimos, que los Christianos deben jurar assi: deben poner las manos sobre alguna cosa de aquellas sagradas, que dice en esta ley: et aquel que

que tomáre la jura de aquel que ovier de jurar, hale de conjurar, diciendo de esta guisa: ¿Vos me jurades por Dios padre, que fizo el cielo et la tierra, et todas las otras cosas, que en ellos son, et por Jesu-Christo su fijo, que nasció de la gloriosa Virgen su madre, et por el su Sancto Spiritu, que son tres personas, et un solo Dios, et por estos Sanctos Evangelios, que cuentan las palabras et los fechos de nuestro Señor Jesu-Christo? Et si toviere las manos en la Cruz, diga, que jura por aquella Cruz en que príso muerte nuestro Señor Jesu-Christo, por los pecadores salvar. Et si las toviere sobre el Altar, diga, que jura por aquel Altar sobre que fué consagrado el Cuerpo de nuestro Señor Jesu-Christo, que aquello quel demanda, que non es assi, como aquel su contendor dice, ò que es assi, como él mesmo dice. Et esto sobre la razon que ovier de jurar, et sobre todas estas palabras ha de responder aquel que face la otra jura al otro que gela tomar, assi lo juro como vos avedes dicho. Et despues de esto, al decir aquel que toma la jura del, que assi le ayude Dios, et aquellas palabras que él dixo, et los Evangelios, et la Cruz, ò el Altar sobre que jura, como es verdad, et aquel que jura, debe responder amen, sin refierta ninguna. Ca no es guisado, que aquel que toma la jura, sea maltrecho por su derecho que demanda.

Ley VI. Del juramento de como ha de jurar el Judio.

JUdios, aviendo de jurar, debenlo facer desta manera. El que demanda la jura al Judio, debe ir à la Sinoga con él, et el Judio que ha de jurar, debe poner las manos sobre la Tora, en que face oracion, et debe ser delante de Christianos et Judios, porque vean como juran, et aquel que toma la jura del Judio, hale de conjurar desta guisa. ¿Juras me tú fulan por aquel que es poderoso sobre todos, et con el cielo et la tierra, et todas las otras cosas, et dixo non jurarás por el mi nombre en vano, et por aquel Dios que fizo à Adám el primero ome, et le puso en Parayso, et le mandó, que non comiesse de aquella fruta, que él le vedó, et porque comió della echóle del Parayso, et por aquel Dios, que rescibió el Sacrificio de Abél, et desechó el de Caim, et salvó à Noe en el Arca en el tiempo del Diluvio, et à su muger, et à sus fijos, con sus mugeres, et à todas las otras cosas vivas, que y metió porque se poblasse la tierra despues, et por aquel Dios, que salvó à Loth, et à sus fijas de la destruicion de Sodoma et de Gomorra, et por aquel Dios que dixo à Abrahám, que en su linage nascería quien salvaría el Pueblo, et descojó à Isác su fi-

fijo, et à Jacob fijo de Isác por Patriarchâs, et mandó à Abrahám, que se circuncidassen todos que nasciesen de su linage, et salvó à Josep de mano de sus hermanos, que non lo matassen, et dióle gracia del Rey Faraon porque non peresciesse su linaje en el tiempo de la fambre, et guardó à Moysén, seyendo niño, que non murió quando le echaron en el rio. Et despues quando fue grande, aparecióselе en forma de fuego en la zarza, et dió las diez plagas en Egypto, porque Faraon non dexaba ir à los fijos de Israél, et fizoles carreras en la mar por do passassen en seco, è mató à Faraon, et à su hueste, que iba en pos de ellos en aquella mar, et dió la Ley à Moysén en el Monte Sinaí, et la escribió con su dedo en tablas de piedra, et fizo à Haron su Sacerdote, et destruyó sus dos fijos, porque facian sacrificio en fuego ageno, et fizo que la tierra los sorviese vivos à Datán et à Abirón, et à los otros sus compañeros, et dió à comer à los Judios la magná en el Desierto sin agua, et fizo salir de la piedra agua dulce que bebiessen, et gobernó à los Judios en el Desierto quarenta años, que sus vestiduras non se rompieron, nin se envegescieron, et fizo que quando lidiaban los fijos de Israél con los del Pueblo de Amalec, y alzaba Moysén las manos arriba, que venciessen, et mandó à Moysén, que subiesse en el monte, et despues nunca fué visto. E otrosí, non quiso que ninguno de los que saliessen de Egypto, entrasse en la tierra de promission, porque non le eran obedientes, nin cognoscian complidamente el bien que les facia, salvo Calef et Josué, à quien fizo que passassen el rio del Jordán por seco, tornando las aguas arriba, et derrivó los muros de la cibdad de Gericó, porque Josué la prendió mas aína. Et fizo otrosí, estár el sol en medio dia, fasta que Josué venció sus enemigos, et escogió à Saul por el primero Rey del Pueblo de Israél. Et despues de su muerte fizo à David reynar, et metió en él spiritu de profecía, et de todos los otros Profetas, et guardólo de muchos peligros, et dixo por él que fallára omne segund su corazon, et subió à Helías al cielo en carro de fuego, et fizo munchas virtudes, et munchas maravillas en el Pueblo de los Judios? ¿Et jurasme otrossí, por los diez mandamientos de la Ley que dió Dios à Moysén, et juras por el nombre de Elcados Barahuc, por la tora acadesa, que tu juramento farás bien, et verdaderamente? Et responda el Judio amen: è si lo ficieres assi, Dios que es poderoso te vala, et si non heren gamo gamul pia adonay zabita venga sobre tí, et todas las plagas, et maldiciones, que vinieron sobre aquellos que menospreciaron los man-

mandamientos de Dios. Ca todas estas cosas dichas debe responder una vez: sí juro. E desi debele decir aquel que le tomó la jura, que si verdad sabe, et la niega, et la encubre, et non la dice, en aquella razon porque jura, que vengan sobre él todas las plagas que vinieron sobre los de Egypto, et todas las maldiciones de la Ley, que son puestas contra los que desprecian los mandamientos de Dios. E à todo esto debe responder una vez amen, sin refierta ninguna, assi como deximos en la ley ante de esta.

Ley VII. Del juramento de como ha de jurar el Moro.

MOros han su jura apartadamente, que deben facer en esta guisa. Deben ir tambien el que ha de jurar, como el que ha de rescebir la jura à la puerta de la Mezquita, si la oviere, al logar do lo mandáre el Juzgador. Et el Moro que ovier de jurar, debe estár en pie, et tornarse de cara, et alzar la mano contra el medio dia, à que llaman ellos Esquiblan, et aquel que ovier de tomar la jura, debe decir estas palabras. ¿Jurasme tú, fulan Moro, por aquel Dios, que non ha otro si non él, aquel que es demandador, et cognoscedor, et destruidor, et alzador de todas las cosas, que crió aquesta parte de Esquiblan, contra do tú faces oracion? Otrossí, ¿jurasme por lo que rescibió Jacob de la fé de Dios para sí, et para sus fijos, et para el omenaje que fizo de le guardar, et por la verdad que tú tienes, que puso Dios en la boca de Mahomad, fijo de Halib Arrabe, quando lo fizo su Profeta, et su mandadero, segund que tú crees, que esto que digo que es verdad, ò no, assi como tú dices, et que si mentira jurares, que seas apartado de todos los bienes de Dios, et de Mahomad, aquel que tú dices que fué su Profeta, et su mandadero, et non ayas parte con él, nin con los otros Prophetas, en ninguno de los Paraysos. Mas todas las penas que dice en el Alcorán, que dará Dios en los que non creen en la tu ley, vengan sobre tí? A todo esto sobredicho debe responder el Moro, que jura. Assi lo juro, diciendo todas las palabras él mesmo, assi como las dixere aquel que tomáre la jura de comienzo fasta el cabo, et sobre todo decir, amen.

Ley VIII. De los Atijareros.

ELo de los Atijareros en razon que toman prescio por levar las cosas de un logar à otro. Et dice el Atijarero, que le forzaron la cosa, ò que gela forzaron, ò tomaron, ò furtaron. Manda el Rey, que si él tomó el prescio por levarlo, et non viniendo ay su señor de aquello cuyo es, nin

nin ome por él, que lo peche fueras ende si gelo robasen, viniendo por el camino derecho por ò debe venir; ò si se encendiesse la casa, ò se quemasse, ò cayesse sobre aquello que levasse de guisa, que se perdiesse, ò si lo levasse en Navío qualquier, que peresciesse, ò si por aventura furtassen de la casa de lo suyo de aquel que lo aduxesse à tanto, ò mas de aquello que se perdiesse.

Ley IX. De los Auctores.

E Lo que dicen de las bestias, ò de otra cosa. Manda el Rey, que si alguno dixere, que dará actor, que el primero pueda dar un actor, et el segundo otro, et el tercero si quisier dar otro, que jure que non lo face maliciosamente, nin por alongar el pleyto, nin porque el otro pierda su derecho, et el auctor quando viniere, que jure que es auctor verdadero aquel, et que lo non face maliciosamente, nin por alongar el pleyto, nin porque el demandador pierda su derecho. Mas porque es tenudo de lo facer con derecho, et el que se llamáre auctor, que nombre luego aquel que dice, que dará, et sil nol pudier, nombrar otras semejantes cognoscencias, porque se pueda cognoscer.

Ley X. De los que son entregadores en las heredades de sus contendores por sus debdas.

OTrosí, à lo que dicen, que si alguno fuere entregado en heredad de otro por debda que deba, et la toviere xxx. dias, como le fuer mandado, et fuer pregonado cada mercado, et alguno otro avia derecho en esta heredad, et non quiso responder sobre ella, nin le demandó, et fue vendida, él seyendo en la Villa, et despues de la demanda, por razon que dice que non oyó el pregon, et quel su debdo es primero. Manda el Rey, que non se pueda escusar por esta razon de la vendida que vala. Mas si non fué en la tierra aqueste que avia derecho sobre aquella heredad, et esto amostráre en verdad, que aquel que viniere, non pierda su derecho. Et los Alcaldes si fallaren que lo avia de aver, que gelo fagan tornar de aquel que avia rescebidos los dineros. Et si acaesciere que algund ome rescibe tal paga, et los Alcaldes vieren que tal ome non es raygado, ò non es de la tierra, quel tomen fiador, sil ovier, et si non le pudier aver, que jure que non le puede aver, mas que estará à mandamiento de los Alcaldes, et que verná à facer quanto le mandaren los Alcaldes.

Ley XI. De como debe tomar el Alcalde la jura al demandado, et al que demanda.

EN esta guisa debe tomar el Alcalde la jura de amas las partes. Et la jura es, quando algund ome demanda à otro alguna cosa, debe responder el demandado, et despues que oviere respondido, ha de jurar el que demanda, que face demanda verdadera, et que non ponga defension por alongamiento del pleyto, et que diga verdad al Alcalde de todo lo quel demandare en aqueste pleyto, et que non aduga testigos falsos. Et el demandado debe jurar que defiende derecho, et que non ponga defension por alongamiento del pleyto, et que non aduga testigos falsos en aquel pleyto. Et esta jura deben facer los que son principales del pleyto, et sus personeros, et sus bozeros.

Ley XII. Que assi pueda apellar el Christiano como el Judio.

MAnda el Rey, que assi como el Christiano puede apellar de Juicio de que se agraviar, otrossí el Judio puede apellar, si quisiere.

Lèy XIII. Como non debe ser preso Christiano ni Judio por debda que deba uno à otro.

E La otra es, que los Judios nos mostraron carta del Rey, en que manda, que por ningund debdo que Judio deba, quel non prendan el cuerpo, onde se tiene todo el Pueblo por muncho agraviado, et que lo mostraredes al Rey. Manda el Rey, que assi como el Christiano non puede prender al Judio por ningund debdo, que otrossí el Judio non pueda prender al Christiano, et cada uno cate como da lo suyo, porque lo non pierda.

Ley XIV. De los Merinos que demandan el diezmo de los assentamientos.

E La otra es, que el Merino demanda el diezmo de las entregas de los assentàmientos, que faz por mengua de respuesta, à tambien como de las entregas, ca dicen, que si por el assentamiento que él face, se avienen los contenidores en uno, que él non ha por qué perder su derecho, et desto otrossí agraviasse el Pueblo, et que lo demostraredes al Rey. Manda el Rey, que el Merino non tome el diezmo por los assentamientos, ca non se facen en razon de entrega, nin las dan al demandador por suyos, mas en razon de prenda, mas tome el

el diezmo de las entregas de las cosas juzgadas, assi como manda la ley.

Ley XV. De los Denuestos.

EL otra cosa es, que un ome denuesta à otro de dos denuestos vedados, ò de mas, ò de arriba en una baraja à un hora, si ha de pechar toda la pena que manda la ley por cada uno de los denuestos sobre sí, ò si ha de pechar la pena del un denuesto por todo. Et diz una ley en el titulo de las penas, que si un ome dier à otro munchas feridas en una baraja, maguer que munchas sean las feridas, et los golpes, que non puedan mas montar de quinientos sueldos, et maguer que munchos sean los denuestos, si pueden mas montar de trecientos sueldos, pues que en una baraja fueron dichos. Et otrossí, acaesció que un ome demandó á otro en Juicio quel dixera traydor fide foduncul, et el otro dixo, quel non queria responder porque non querellaba, que à él mismo dixera aquel denuesto. Et mandóles el Rey, que si alguno dixier à otro munchos denuestos ensemble, el denostador aya la pena por el mayor denuesto quel manda la ley.

Ley XVI. De los que son presos por debda que deben.

EL otra es, que si el ome de fuera demandare debdo manifiesto, et que sea juzgado al ome de la Villa, si él non ovier de qué pagar, manda la ley que yaga en prision nueve dias, et de los nueve dias adelante quel den en poder de su debdor por preso en tal manera, que pueda usar su menester assi como la ley de los gobiernos manda, et que veades con el Rey si manda quel lieven preso de la Villa. Et manda el Rey, que si alguno fuer metido en prision de otro por debda, et lo quisiere levar fuera de la Villa, que esto sea en bien vista del Alcalde, si lo quisiere levar maliciosamente, ò porque non puede y servirse de él à su pro como manda la ley.

Ley XVII. De los fiadores, et de lo que les deben apechar los que les meten, si los non sacan dellas.

EL otra es, que dice una ley en el titulo de las ferias, que si alguno que non sea raygado metiere à otro por fiador, et el fiador pechare la demanda, assi como es fuero, que el debdor que doble la demanda, et el doblo, que sea la meytad del Rey, et la otra meytad que sea del fiador. Et ha otra ley que va contra esta, et es en el titulo de las fiaduras, que dice, que si el fiador pechare por aquel quel metió en la fiadura, assi como es fuero, et aquel quel metió en la fia-

fiadura quel peche quanto por él pechó, et las costas si algunas fizo. Et dubdamos en este lugar, et queremos saber ciertamente por quales dellas juzgarémos; et manda el Rey, que el doblo se entiende, quando niega la fiadura, si el fiador pechare la fiadura, et aquel quel metió lo negare en Juicio, et el fiador gelo probare, peche doblado aquello que por él pechó, de guisa que lo quite en salvo.

Ley XVIII. De los Assentamientos.

ELa otra cosa es, que si algund ome quisier el Alcalde assentar en la buena de su contendor por mengua de respuesta, et la demanda que demanda es de cinquenta maravedis, et aquel à quien demandan non ha mas de una tierra, ò de una viña, ò de una casa que pueda valer mas de cinquenta maravedis, et el fuero manda, quel assienten en la quantía de la demanda que lo vala complidamente. Et si la casa está logada, ò mora él mismo en ella, et si le assentaremos en toda la casa, ò en parte de ella, et si en toda ella le assentaremos; el assentado, si será poderoso de sacar de la casa al alogador, ò al dueño si en ella moráre; et si en parte della lo ovieremos de assentar, cómo lo assentarémos. Manda el Rey, que el que oviere la casa logada, ò la tierra, ò la viña, non sea desapoderado, mas sea tenudo de responder con el loguero al assentado; et si non fuer mas de una casa en que se non pueda en parte facer el assentamiento, sea assentado en toda, et el señor sea sacado della; mas si en parte de la casa pudier fincar el señor, et la otra parte cumple à la valía de la demanda, sea metido en aquella parte que cumple, et non sea sacado el señor de la otra, et esto quando la demanda es de mueble, ca si fuer de raiz, en toda la demanda sea assentado.

Ley XIX. De las Feridas.

ELa otra cosa es, quando algund ome firier à otro con cochillo, ol da de la mano en la cara, ha de pechar la calonia assi como manda la ley. La ley non nos manda dar otra emienda ninguna, et los omes tienense por muncho agraviados desto, porque manda la ley, que aquel que firiere à otro en la cara, de que non salga sangre, quel peche dos maravedis, et à tal ome podrie ser el ferido, que mas querrie emienda que otro pecho ninguno. Manda el Rey, que non es derecho de se facer emienda, que el ferido por sí pueda tomar.

Ley XX. De los fijos de la barragana, que quieren heredar con los de bendicion por el otro fuero.

E La otra cosa es, que un ome demanda à otro su hermano en Juicio, quel diesse à partir buena de su padre mueble et heredad, et aqueste que demandaba era de barragana, et el demandado era de velada. Dixo el de la velada, que non debia darle parte, et él lo debia todo heredar porque era de velada, et assi lo manda el fuero. Dixo el de la barragana: digo vos, que vuestro padre et mio me conosció por fijo en el otro fuero, et heredaré assi como en el otro fuero manda, et por esto tengo que me debedes dar à partir bienes de mi padre, pues que en el otro fuero fué heredado de buena de nuestro padre. Et dixo el de la velada: digo vos, que este nuestro padre murió en este fuero que agora avemos, et tengo que por él vos heredar en el otro fuero de ante non debedes heredar, pues que en este fuero de agora murió, et yo lo debo heredar porque so de velada. Manda el Rey, que pues el padre non fué muerto en el otro fuero de ante, que non herede el de la barragana, maguer que fuesse nascido et rescebido en el otro fuero de ante, ca non ganó el heredamiento en el otro fuero de agora, pues que el padre en él non fué muerto.

Ley XXI. De las demandas de los Clerigos con los Legos sobre las cosas que se ganan por tiempo.

E Señor hay cosas que acaescen, que quando demanda el Lego al Clerigo heredamiento alguno, que se quiere defender por año et dia. E otrossí, que quando demanda Cabildo ò Monesterio heredamiento que fué de Santa Eglesia al Lego, dicen que non se puede defender por año et dia, nin por menor tiempo del que mandaron los Santos Padres. E pedimos vos por merced, que mandedes y aquello que vos tovieredes por bien. Manda el Rey, que assi se defendiesse el Lego del Clerigo, como el Clerigo del Lego, et esto en cosas de Clerigo, et non en las de Santa Eglesia.

Ley XXII. De los que fieren à los Merinos, ò à los Sayones sobre la entrega.

OTrossí, quando va el Merino, ò el Sayon à prender, ò à entregar en alguna cosa por mandamiento del Alcalde, assi como manda el fuero, sil firieren à qualquier dellos, ò sil tollieren pennos, qué pena averá aquel que lo firiere, ca ya acaescie-

cieron, que les tollieron pennos, et fué ferido el Sayon. Manda el Rey, que quien quitare pennos al Sayon, ol firiere andando en Justicia, que peche doblado la calonia, assi en ferida como en fuerza.

Ley XXIII. De los que se parten por pagados de la cosa que vendieron, et despues dicen que les non pagaron.

OTrossí, acaesce quando un ome vende à otro una tierra, ò una bestia, et el otro dale pagamiento ante omes buenos, è despues à tiempo viene, et demandal el precio de aquella tierra, ò de aquella bestia quel vendió, et el otro dice, que verdad es, mas que se fió en él, et que le non pagó el aver, è si tal como éste se le face injuria, et si la y ovier, fasta quánto tiempo. Manda el Rey, que fasta dos años sea tenido de probar la paga, ò de facer derecho, et dende arriba non.

Ley XXIV. De los que facen las vendidas en poridad.

OTrossí, heredamiento que vende uno à otro, et face la vendida en callando, ò en casa en poridad, et con testigos, que ruega que tengan poridad de aquella vendida, et el pariente propinquo non lo sabe, et quando lo sabe viene con su aver antel Alcalde, et dice, que aquel heredamiento que fué vendido, que él lo debe aver, et quiere pagar el prescio, è el comprador dice, que porque non vino à los nueve dias, que non lo debe aver. Manda el Rey, que tal vendida como ésta, non vala, nin empezca al pariente propinquo.

Contra la peticion X. del ordenamiento, que el Rey Don Enrique fizo en las Cortes de Toro, Era de mill et quatrocientos et nueve años, de peticiones que le vinieron de Sevilla, que ut credo non servatur.

Ordenamiento de leyes, et peticiones, que fizo el Rey D. Juan en las Cortes de Soria, Era de 1418 *años, la peticion* 3 *dice, que todos los bienes que algunas personas compraren premiosamente por apreciadores, et publicamente, que gelos non puedan sacar, nin demandar en tiempo alguno por el justo precio, nin por otra razon alguna.*

Mira la ley CCXXXI. del estilo de Corte. Dice, como en tierra de Leon se puede sacar la heredad tanto por tanto, quando non le fizo saber la vendida.

Ley XXV. De los que comienzan las demandas, et las dexan comenzadas, et non quieren demandar.

OTrossí, que si alguno ha demanda contra otro, et vie-

viene delante el Alcalde, et muestra carta de debda que ha sobrel, et el otro toma traslado de la carta, et viene otro dia, et quiere responder, è el que demanda la demanda cessa, que non quiere demandar, et dice el demandado, que demande, ò que se parta de la demanda, et el otro dice, que non quiere agora demandar, si à tal como éste, si será constreñido, que lieve la voz adelante, ò que se parta de la demanda. Manda el Rey, si ante que el pleyto sea comenzado, assi como manda la ley, si se quisier partir de la demanda, puedelo facer pagando las costas, et las missiones, à aquel que demandó; mas despues que el pleyto fuer comenzado, sea tenudo de levar el pleyto adelante, ò que se quite de la demanda.

Actor potest renuntiare libello suo re integra, sed si fuit conventus non potest renuntiare, quia est jus quæsitum adversario. C. de Sent. & interloc. Aut. Et consequenter, v. quæro utrum conveniens.

Alibi dicit, quod si actor vult renuntiare liti in totum, semper potest; si autem non vult renuntiare in totum, sed solum vult renuntiare instantiæ litis, tunc non potest invito reo, sed cogitur in causa procedere. C. de Episcop. & Cler. Aut. Generaliter, v. quarto oppono.

Ley XXVI. De los fornecinos que quieren heredar.

OTrossí, un ome et una muger avien un fijo, et este ome aviendo su muger à bendicion, fizo una fija en otra muger, aviendo su muger à bendicion, et finó el marido, et la muger, et fincó por heredero el fijo de bendicion, et despues murió el fijo de bendicion, et los parientes mas propinquos entraron lo suyo por herencia, è agora viene aquella fija fornecina, que fizo aviendo su muger à bendicion, et demandó toda la buena de aquel su hermano, que dice que ella lo debie heredar, è los parientes propinquos de la otra parte dicen, que fija que assi fuesse fecha, non debe heredar. Et à esto manda el Rey, que tal ome como éste, que sea fecho en adulterio, padre, nin madre non lo pueda heredar, et si éste que assi fue fecho, oviere hermanos de aquel padre, ò de aquella madre quel fizo en adulterio, maguer sea su hermano, non puede heredar sus bienes por propinquo.

Ley XXVII. De los fijos de los Clerigos.

OTrossí, acaesce de fijos de Clerigos, que demandan buena de su padre, que es finado, et facense fijos con padrinos, et con madrinas, et à tal fijo, si he-

heredará la buena de su padre, ò de su madre. Manda el Rey, que non herede el fijo del Clerigo, si non en quanto le mandáre su padre, ò su madre en razon de testamento, ò sil ficier algund donadío en su vida.

La peticion VIII. del ordenamiento, que el Rey Don Juan fizo en las Cortes de Soria, Era de 1418 *años, estrecha mas à estos fijos de Clerigos, en que non puedan aver cosa alguna de padre, nin de madre, nin de pariente que aya, nin por compra, nin en donacion, nin en otra manera alguna, segund mas largo por ella verás.*

Ley XXVIII. De los que compran las heredades sobre que han otros debdas.

OTrossí, ha omens que han comprado heredades de Christianos, ò de los Judios, et tienen cartas de las compras, et à cabo de tiempo salen otros omens Christianos, ò Judios, et muestran cartas de debdas, que dicen que les deben aquellos que vendieron las heredades, et que les eran fiadores, et debdores con todo quanto que avien mueble et raíz. Et dicen, que ellos deben aver aquella herencia, porque les eran fiadores con todo que avien; è dicen los que han comprado: La herencia deste heredamiento, que nos demandades, somos tenedores anno et dia, assi como fuero es, et non vos avemos por qué responder. Manda el Rey, que despues que la obligacion es fecha de todo, en poder sea de aquel que demanda, de demandar aquello que es despues vendido, ò empeñado, ò lo al que finca; mas si demandar lo vendido, ò lo empeñado à aquel que lo vendió, ò al que lo empeñó, el comprador tornese à aquel que gelo vendió, ò à aquel que gelo empeñó.

¶ *La ley quarta del estilo de la Corte, que comienza:* Si alguno ha demanda et carta, *lo pone de otra guisa en razon de estas debdas, et mejor que aqui.*

Este libro es del honrado et discreto Varon Ginés Corvalán, Bachiller en Decretos.

ESTOS SON LOS CASOS EN QUE non ha logar la reconvencion.

LOS que son acusados de algund maleficio, non pueden reconvenir contra sus acusadores de otro maleficio, ca non se purga el pecado por relacion de otro, quier decir, por recontamiento de otro pecado, si non por inocencia, porque pro comunal es de todos, que los maleficios sean castigados, ò escarmentados. Pero lo que es dicho de las reconvenciones de los acusados non de rescebir, se entiende con estas distinciones. El que es acusado, ò reconvien à su acusador siguiendo su injuria, ò de los suyos, tambien ante del pleyto contestado, como despues, puede reconvenir de toda natura de maleficio, si quier sea mayor, ò egual, ò menor del maleficio, que es acusado, et non ay otra distincion en este caso. En el segundo caso, se reconvien acusado à su acusador de fecho ageno, assi como uno del Pueblo, ante del pleyto contestado, et de algund maleficio, que sea mayor de aquel de que es acusado, puede reconvenir, et con este caso conoscerán de la reconvencion, et non de la demanda principal, fasta que la reconvencion sea determinada por sentencia, porque el mayor maleficio face perjuicio para cognoscer dél ante que de la demanda primera, que es de menor maleficio: mas en este segundo caso non ha logar la reconvencion despues del pleyto contestado, nin de mayor, nin de egual, nin de menor maleficio, salvo si acusa de cosa que tanga al Rey.

En el pleyto del despojamiento non ha logar la reconvencion, si non de otro despojamiento. El descomulgado non puede reconvenir. Otrossí, si alguno quiere reconvenir al Clerigo sobre alguna cosa espritual antel Juez seglar, non ha logar la reconvencion. ¶ Et en los pleytos prejudiciales non ha lugar la reconvencion. ¶ *En el pleyto de la apellacion non ha logar la reconvencion.* ¶ Si alguna Eglesia se querella de algund ome quel fizo injuria, et pide emienda, non ha logar la reconvencion.

Quántas maneras son de interesse.

TRes maneras son de interesse. ¶ La primera es afeccional, à que dicen interesse proprio, et pártese en dos maneras. ¶ Ca ò sería de la cosa, ò cerca de la cosa. ¶ E de la cosa seríe, como si toviesse un libro en que aprender lo que sabía de alguna sciencia, et estaba imaginando en él, et prestólo à un ome, et per-

dió-

diólo. En este caso debeme pechar la estimacion del libro, è demás, debeme pechar el daño que se me siguió por la imaginacion. ¶ E cerca de la cosa seríe, como si algund ome me oviesse à pagar à dia cierto cebada, et yo tenia bestias, et à fiuza de aquella cebada non compré otra, et llegado el plazo non me pagó la cebada, et murieron las bestias de fambre. En este caso debe pechar la cebada, et las bestias, esso mesmo en esso mesmo en los casos semejantes.

¶ La segunda manera, à que dicen interesse, es comun, et este seríe como si prestásse un ome à otro una bestia fasta dia cierto, et despues non gela tornásse. En este caso debele pagar la estimacion con las engorras, ¶ et por esso le dicen interesse, porque comunalmente toda la gente es de una condicion en tal caso.

¶ La tercera manera dicen interesse convencional, et esta se departe en dos partes, ca ò seríe sobre cosa cierta, ò sobre quantidad. ¶ Et sobre cosa cierta seríe, assi como si un ome me prometiesse de facer una casa en mi solár fasta dia cierto, si non que me pechasse cada dia en pena x. maravedis, ò mas, ò menos, en este caso si la casa non ficiesse, corre contra él la pena sin merino ninguno.

¶ Et si es interesse sobre quantidad, assi como un ome presta à otro dineros fasta cierto termino, que gelos pagasse so pena cierta, et non gelos pagó, aqui ay distincion, ca el que prestó los dineros, ò era ome que se trabajaba de comprar, et de vender, et ganar algo con los dineros, ò non. E si tal era, es tenudo el que rescibió el prestamo de lo tornar con la pena, et con la pro que el prestador de los dineros ficiera con ellos, si al plazo le fueran pagados. E si tal non era, corre la pena contra el alvedrio del juzgador, et non mas.

A quales non defiende la Eglesia.

Quales cosas en que los Cánones mandan sacar de la Eglesia à los que se acogen à ella, son estos brevemente. ¶ El público ladron famoso. ¶ Et los que de noche facen daño en las miesses, ò en los arboles, segund lo diz à la letra *de Immunitate*, en el capitulo *Inter alia.* ¶ El tercero caso es, todos aquellos que facen maleficio en fiucia, et en esperanza del defendimiento de la Eglesia, à facer maleficio en la Iglesia, ò en el Cementerio, segund se lee en el dicho titulo, en el capitulo postrimero. El quarto caso es, aquellos que por arte, et por assechanzas matan. Desto diz en el titulo de homicidio, capitulo primero, ca todos los otros defiende la Eglesia.

Pe-

Pero ponen las leyes tres casos por qué deben ser sacados de la Eglesia los que en aquellos cayeren, et son estos. Los homicidios, et los que facen adulterios, et los robadores de las virgenes. Esto se nota en el capitulo sobredicho *Inter alia*, et allegan las leyes en el *Aut.* . . . . *& de mandatis pri.* . . . . *§. quid si delinquentes.* . . . . Pero en este caso de los robadores de las virgenes, ponen los Cánones, que la Iglesia los defiende. Dicelo la tricesima question primera en el capitulo quinto *de Raptoribus*, et en este caso es del Decreto expresamente contra la ley del autentica, et privala. Et los otros dos casos, conviene à saber, los homicidios, et los adulterios, maguera los pone la ley del. . . . . . non se guarda, porque los Cánones non sacan, salvo en los quatro casos que dichos son.

¶ Que dice la Decretal *Inter alia*, que es en el tercero libro de los Decretales de la franqueza de las Eglesias, que non deben sacar de la Eglesia, si non fuere ladron público, ò despojador de los caminos de noche. Et dice la Decretal del titulo sobredicho de las franquezas, que com. *in.* . . . . que los que mataren, et firieren omens en las Eglesias, ò en los Cementerios, non sean defendidos.

¶ Que dice la Decretal *Cæterum*, que la potestad, ò el Rector, ò el Consol, que fizo contra este Concilio, finca descomulgado, et debe ser constreñido, que lo emiende. Otrossí, aquel que vinier despues del que es descomulgado, si fasta un año non lo emendáre, finca descomulgado fasta que lo emiende, ca quien entráre en la honra debe entrar en la carga.

¶ Requiere en las dos leyes del titulo XI. ley II. de la primera parte de la franqueza de las Iglesias, et los privillegios que han, et dicen, que todo ome que fuyere à la Eglesia por mal que aya fecho, ò por debda que debiesse, ò por otra cosa qualquier, debe y ser amparado. Et non lo deben sacar por fuerza, nin matarlo, nin darle pena ninguna en el cuerpo, nin cercarle aderredor de la Eglesia, nin de Cimenterio, nin debe darle que le non den à comer, nin à beber fuera, por las cosas que dice en la otra ley tercera.

¶ Que non llegen por lo guardar treinta pasadas, si fuere Eglesia menor, et si mayor, por LX. ut XV. q. IV. sunt. Et sin esto, por el desprez por el fecho mesmo, cayan en sentencia de excomunion mayor, et debenlo luego los Prelados facer descomulgado.

¶ Requiere en la tercera ley siguiente, et dice, que siervo ageno que fuxesse à la Eglesia por miedo de su Señor, que debe ser amparado en ella.

¶ Di-

¶ Dice la quarta ley siguiente, que los que non ampara la Eglesia son estos: ¶ Los que son ladrones manifiestos, que tienen los caminos, et las carreras, et matan los omens, et los roban. Otrossí, que andan de noche quemando, et destruyendo, ò de otra manera, las viñas, et los arboles, et las mieses, et los campos. ¶ Los que matan, è fieren en la Eglesia, ò en el Cementerio à fiucia de se amparar en ella, ò los que la queman, ò la quebrantan. ¶ A todos los otros defiende la Eglesia, è qualquier que los sacáre fará sacrilegio, et debenlo descomulgar. ¶ Otrossí, dice la V. ley siguiente, que non ampare à los traydores conoscidos, nin à los que matan à otrie à tuerto, è los adulteros, et los que fuerzan las virgenes.

Este libro fué acabado en Valladolid, por mandado del Rey D. Alonso, à 18 dias del mes de Jullio, Era (*) de 1283 años, en el año que Don Duarte, fijo primero heredero del Rey Don Enrique de Inglaterra, rescebía Caballería en Burgos del Rey D. Alfonso el sobredicho. Et escribióse en el quarto año que este dicho Rey regnó.

¶ ITem, en el año de la Era de mill et trescientos et noventa et dos años, se comenzó la guerra entre el Rey Don Pedro, et el Conde, que era entonce D. Enrique su hermano, que fué despues Rey.

(*) Debe decir: *Era de* 1293. En el Códice está puesto con numeros romanos, y es muy facil, que al copiante se le olvidáse una X.

Era de Cesar.

LA Era de Cesar de 1421 años andudo en este Reyno de Castilla fasta se complir toda esta dicha Era de 1421 años. Et luego de como se avia de comenzar el año siguiente, que avian de decir Era de 1422, se fizo el mudamiento que non andoviesse la dicha Era, si non el año del nascimiento del nuestro Salvador Jesu-Christo; et comenzóse assi ocho dias por andar del mes de Deciembre del dicho año de la dicha Era de Cesar en adelante, que comenzó, et se siguió à facer el cuento del dicho año del nascimiento dende en adelante. Año del nascimiento del nuestro Señor Jesu-Christo de 1384 años, assi que son treinta et ocho menos, et atrás de la Era de Cesar.

Signa ante Judicium.

DE quindecim signis, quæ Beatissimus Hieronymus in annalibus Judæorum invenit, venturis quindecim diebus ante Judicii diem; sed utrum continuis an interpositis non expressit quæ sunt ista.

1.... ¶ Prima die se eriget mare XL. cubitis super altitudinem montium stans in loco suo .... murus.

2.... ¶ Secunda, tantum descendet, quod vix poterit videri.

3.... ¶ Tertia, marinæ belluæ apparentes supra mare, dabunt rugitus usque ad Cœlum.

4.... ¶ Quarta, ardebit mare et aqua.

5.... ¶ Quinta, herbæ & arbores dabunt rorem sanguineum.

6.... ¶ Sexta, ruent ædificia.

7.... ¶ Septima, petræ ad invicem collidentur.

8.... ¶ Octava, terræmotus fiet generalis.

9.... ¶ Nona, equabitur terra.

10... ¶ Decima, exibunt homines de cavernis, & ibunt velut avientes, nec poterunt mutuo loqui.

11... ¶ Undecima, surgent ossa mortuorum, & stabunt supra sepulchra.

12... ¶ Duodecima, cadent stellæ.

13... ¶ Tertiadecima, morientur viventes, & cum mortuis resurgent.

14... ¶ Quartadecima, ardebit Cœlum, & terra, & aër, & superficies terræ.

15... ¶ Decimaquinta, fiet Cœlum novum, & terra nova, & resurgent omnes.

Ætates Mundi.

ADverte sex esse ætates mundi. ¶ Prima ab Adam usque ad Noe, & usque ad annum Diluvii inclusivè. Mille sexcentos quinquaginta sex annos. ¶ Secùn-

cunda, à Noe usque ad Abraham continens annos ducentos nonaginta duos. ❡ Tertia, ab Abraham usque ad David, continens annos nongentos quadraginta duos. ❡ Quarta, à David usque ad transmigrationem Babylonis, continens quatuorcentos septuaginta tres annos. ❡ Quinta, à transmigratione Babylonis usque ad nativitatem Christi, continens quingentos nonaginta annos. Hæc omnia sequendo textum Bibliæ in quantum sequi potest. ❡ Sexta, à Christo usque ad finem mundi duratura quantum sibi placuerit. ❡ Septima, dicitur quiescentium nunc cum Christo. ❡ Octava, resurgentium generali resurrectione.

Valor de la Moneda.

ESte es el cuento de la buena moneda, que se usaba en el tiempo del Santo Rey D. Fernando, que ganó à Sevilla.

Ay meaja, et ay pepion, et ay burgalés, et ay sueldo, et ay mençal, et ay maravedí.

El pepion vale dos meajas, et seis meajas un dinero, et cinco dineros una blanca.

El burgalés vale quatro meajas.

El sueldo vale doce pepiones, ò seis burgaleses, en que monta veinte et quatro meajas, que son quatro dineros, de los que fizo el Rey Don Alonso de seis meajas el dinero.

El mençal face treinta et dos pepiones, que son sesenta et quatro meajas, que montan un maravedí, et dos pepiones, de diez dineros novenes el maravedí, que fizo el Rey Don Alonso.

El maravedí antiguo ante de estas monedas, en razon de las compras, et vendidas, et mercadurías, contabanlo à razon de siete sueldos et medio el maravedí, ò de noventa pepiones, que son tres maravedís, que creo que se cuentan agora doblados, que son seis maravedis cada un maravedí.

En razon de las calupnias contaban à tres mençales et medio el maravedí, ò à ciento et doce pepiones, et aun assi se contiene en el fuero de Cuenca, libro II. tit. IX. l. ultima, que montan en cada maravedí tres maravedis et medio, et dos dineros, et dos meajas, ò III. sueldos, et VII. dineros, et dos meajas.

Et despues desto, en tiempo del Rey Don Alonso, que fizo el ordenamiento de Alcalá de Henares, usóse en las calupnias à pagar ocho dineros por cada sueldo de los dineros que él mandó facer, porque non eran de tanto valor como los otros antiguos. Et assi se contiene en el dicho ordenamiento, en el titulo XXVIII. l. VIII. et XVI. al doblo de las otras monedas antiguas de esta.

El maravedí de oro, monta

dó

seis maravedis de los primeros dineros et cornados, que en Castilla se ficieron de mençales. Et cinco sueldos de la buena moneda, un maravedí de oro.

Et los cinco sueldos viejos de la buena moneda valen ciento et veinte sueldos de la moneda nueva, cornados, et dineros, que decimos. . . . .

TA-

PROLOGO DEL EDITOR.

1 EL Fuero Real, ò de las Leyes, llamado tambien por otro nombre Fuero del Libro, fué publicado y acabado en Valladolid por el Rey Don Alonso X, por sobrenombre el Sábio, quien le dió à Burgos, Cabeza de Castilla, y à sus Concejos en la Era 1293 (1) (año 1255), en el quarto año de su reynado, en el qual Don Eduardo, hijo y heredero de Don Henrique, Rey de Inglaterra, casó con la Infanta Doña Leonor, y fué armado caballero por mano de su Suegro Don Alonso X (2).

2 Fué dispuesto el Fuero Real en las Cortes de Palencia, segun parece del Ordenamiento de Leyes de Zamora del año de 1274, en el qual hace mencion el Rey D. Alonso de dicho Fuero, llamandole su Libro, y dice, *que fué fecho por Corte en Palencia en el año que casó Don Duart.*

3 Poco satisfechos los nobles de Castilla con la publicacion de este Fuero, porque con él se les despojaba de sus antiguas leyes, lo resistieron por todos los medios posibles, haciendo siempre continuos esfuerzos para restituirse à sus antiguos Fueros y esenciones: y al cabo de muchos disgustos y desavenencias se vió precisado el Rey D. Alonso à juntar Cortes en Burgos, en las quales los Procuradores de la Nobleza Castellana le pidieron, entre otras cosas, que *diese à Castiella los Fueros* (3) *que ovieron en tiempo del Rey Don Alfonso su bisabuelo, è del Rey Don Ferrando suo padre.*

4 Otorgó esta peticion el Rey Don Alonso, y *mandó à los de Burgos* (4), *que judgasen por el Fuero Viejo, ansi como solíen*, habiendose verificado esta restitucion en el mes de Noviembre, dia de San Martin de la Era 1310, ò año 1272, desde cuyo tiempo quedó enteramente abolido

(1) En el Apendice, pag. 21, está errada esta Era, como se ha anotado al pie.

(2) Vease la pag. 21 del nuevo Apendice.

(3) Prólogo del Fuero Viejo de Castilla.

(4) Dicho Prólogo del Fuero Viejo.

en Castilla y sin uso alguno el Fuero Real, aunque en las demás provincias, que componian el resto del reyno de D. Alonso, como Galicia, Sevilla, Cordoba y otras, en que fué admitido sin repugnancia, continuó observandose.

5 Pero despues volvió à recuperar su observancia en Castilla, pues el Rey Don Alonso XI dice expresamente en la *ley I*, *tit.* 28 del Ordenamiento de Alcalá, hecho en las Cortes de Alcalá de Henares en la Era 1386 (año 1348), que su Corte y algunas Villas de su Señorío le tenian por Fuero: y el mismo Principe manda en la expresada ley, que las del Fuero Real se observen despues de las de su Ordenamiento, y antes que las de las Partidas: cuya disposicion fué confirmada en las Cortes de Toro de 1369 por Don Henrique II, que revalidó la citada ley del Ordenamiento de Alcalá, el qual fué renovado tambien posteriormente por Don Juan II en una pragmática del año de 1427, y ultimamente fué trasladada à la letra dicha ley primera del Ordenamiento de Alcalá en la *III*, *tit.* 2, *lib.* 1 de la Recopilacion.

6 De todo lo dicho resulta, que nuestro Fuero es un Cuerpo legal, que à excepcion del interválo que pudo haber desde el año 1272, en que los Castellanos fueron restituidos à sus antiguos Fueros, hasta que volvió à ponerse en uso en Castilla, que sin duda fué antes del reynado de Don Alonso XI, como se infiere de su modo de explicarse, siempre ha estado en observancia, y debe estárlo todavía en los casos que dispone la ley de la Nueva Recopilacion.

7 No es pues extraño, que se haya impreso repetidas veces esta obra, y que varios Letrados la hayan ilustrado con comentarios ò glosas. Publicóle por la primera vez el Doctor D. Alfonso Diaz de Montalvo con su glosa, en Salamanca el año de 1500. En el de 1534 se hizo otra edicion en Huete, y posteriormente otras dos, una en Medina del Campo, año 1544, y otra en Salamanca, año 1569, que es la que ha servido de exemplar para esta edicion, que se publíca ahora, à cuya continuacion ha pareci-

cido conveniente poner las leyes del Estílo, porque entre ellas hay varias que declaran las del Fuero Real.

8 El primero que se sabe hubiese hecho comentarios à las leyes del Fuero, fué Vicente Arias, Obispo de Palencia, cuya obra, de que hace mencion el Doctor Montalvo, nunca se ha impreso. Otro de los comentadores fué el mismo Montalvo, cuya glosa ò comentarios se han repetido en todas las ediciones, y se ponen tambien en ésta. Además de estos dos comentadores, han explicado algunas leyes Gaspár Baeza, Rodrigo Suarez y D. Diego Valdés, que puso adiciones à la obra de Suarez.

9 Despues de haberse concluido la impresion, se proporcionó cotejarla con un Códice antiguo, apreciable por sus circunstancias, que posee, y franqueó para este fin el Ilustrisimo Señor Conde de Campomanes, del Consejo y Cámara de S. M. Es un tomo en folio de marca mayor, enquadernado en tabla, el papel fuerte y terso, del que llamaban *cebti*, y otros *pergamino de parvo*. Está escrito à dos columnas, con margenes muy anchas y bien proporcionadas. La letra es bien formada, y manifiesta ser de fines del siglo decimoquarto, ò principios del decimoquinto (1). Los titulos y los epigrafes de las leyes son de vermellón, las letras iniciales están todas en blanco, y se conoce que dejaron el hueco con bastante espacio para iluminarlas; pero no debieron de tener lugar de hacerlo asi. Algunas palabras, que por descuido del copiante se erraron, ò se repitieron, se hallan emendadas con curiosidad de la propia mano del escritor: todo lo qual prueba el cuida-

(1) Este Códice se escribió despues del reynado de Henrique II, de quien hace memoria en una nota de la misma letra original, que se lee à la pagin. 21 del nuevo Suplemento, y dice asi: *Item, en el año de la Era de mill et trescientos et noventa et dos años se comenzó la guerra entre el Rey Don Pedro et el Conde, que era entonces Don Henrique, su hermano, que fué despues Rey*. De donde se puede colegir, haberse escrito en el reynado de Don Juan el I, hijo de D. Henrique II; y à esto alude tambien lo que se habla de la Era de Cesar en la pagin. 22 del Suplemento nuevo, mudando la cuenta en años del Nacimiento, cuya providencia se debió al mismo Señor Rey Don Juan el I.

dado y esmero con que se copió este Códice (1).

10 Si se hubiera tenido à la mano en tiempo oportuno, debiera haberse hecho por él la impresion, porque el exemplar de donde se copió, era sin duda mas antiguo que el del Códice, de que se valió el Doctor Montalvo para hacer su impresion.

11 Infierese esta mayor antigüedad, de que en el impreso hay varias voces modernas, substituidas à otras antiquadas, que se hallan en el Códice: como *encima*, en lugar de *en somo*: *quitar*, en lugar de *toller*, y otras muchas; lo que prueba, que el Códice de Montalvo se copió quando se habian introducido ya en la lengua dichas voces, que por ser usuales y corrientes, las pusieron en lugar de las antiquadas, como suele suceder quando se copia ò imprime alguna obra antigua, desfigurando de esta suerte los originales, y dando causa à tanta variedad y alteraciones como se advierten regularmente en las copias de Códices antiguos. Esto prueba tambien, que para publicar semejantes obras, particularmente si son Cuerpos legales, deben tenerse presentes todos los Códices antiguos que se pueda, à fin de restituir el texto en quanto sea posible à su pureza y primitivo estado, lo que nunca se conseguirá de otro modo.

12 Pudieranse haber añadido tambien à la Glosa ò Comentarios de Montalvo, los de Vicente Arias, que como se ha dicho, nunca se han publicado, y se hallan en este Códice: al fin del qual hay un Apendice, tambien inedito, que contiene varios opúsculos, segun la costumbre que habia antiguamente, de añadir à los Códices algunas obras distintas de la principal, y no pocas veces enteramente inconexâs.

13 Los opúsculos del Códice antiguo del Señor Campomanes se reducen à veinte y siete leyes, añadidas por el mis-

(1) Perteneció en lo antiguo al Bachillér Ginés Çorbalán, como se lee en una nota, que está al pie del Suplemento de las veinte y ocho leyes, que dice asi: *Este libro es del honrado et discreto varon Ginés Corbalán, Bachillér en Decretos.*

mismo Rey D. Alonso (1) à las del Fuero Real : à un breve resumen de los casos en que no tiene lugar la reconvencion en juicio : otro de las diversas especies que hay de interes ò ganancias : otro de los casos en que no vale la inmunidad de la Iglesia. Sigue despues una noticia del tiempo en que se mandó, que se contasen los años por el Nacimiento de nuestro Señor Jesu-Christo, y no por la Era del Cesar, que fué en el reynado de D. Juan el I : otra de las señales que han de preceder al dia del Juicio, y de las edades del mundo. Finalmente, un tratado del valor de la moneda, que corria en tiempo del Santo Rey D. Fernando, al qual faltan unas quantas hojas al fin del Códice.

14 Del cotejo de éste con el impreso, resultaron muchisimas variantes; pero solo se han sacado, para dar una muestra de ellas, algunas de las mas notables, y se han puesto al fin de cada tomo con el número de la pagina, y la columna, à que corresponden en la impresion, por no haberse podido poner al pie. Ya que no se pudo disfrutar el Códice M. S. para corregir por él la impresion, ha parecido conveniente no defraudar al Público del citadó Apendice de opúsculos, para hacer mas recomendable y util esta edicion.

15 Asi como convendria reponer el texto de estas leyes en la pureza del original, cotejando lo impreso con los Códices antiguos M. SS. que se pudiesen encontrar, todavía es mas preciso corregir la glosa y comentarios del Señor Alfonso Diaz de Montalvo.

16 El abuso de éste y otros Glosadores es, preferir el Derecho Romano al Patrio, adoptando sin crítica las opiniones ultramontanas, y perjudicando algunas veces à las Regalías de la Corona, sin discernir tampoco las fuentes del Derecho Canónico, y los monumentos ciertos de los apócrifos.

17 Y aunque estas glosas traygan alguna utilidad, acaso es mayor el perjuicio de estamparlas sin algunas notas

crí-

(1) El epigrafe es : *Aqui se comienzan las leyes nuevas, que envió agora el Rey D. Alonso à los Concejos en toda su tierra.* Encabezan en forma de pragmática, y componen el numero de veinte y ocho.

críticas y legales, en que se acotasen estos defectos distintamente.

18 Merece alguna disculpa el Glosador Montalvo, porque en su tiempo no se conocian todavía con claridad estos monumentos, ni la crítica habia ilustrado la Jurisprudencia civil y canónica. Diego Perez, Alfonso de Villa-Diego, y aun el Señor Gregorio Lopez, no están libres de iguales defectos: à todos es comun la tacha de no haber procurado buscar los fueros generales y particulares, y observar las costumbres, à que suelen remitirse las leyes antiguas: descuidando tambien explicar los oficios y dignidades de la Corona, las diferentes especies de tributos, y la variacion de las monedas, pesos y medidas; aprovechando para adquirir estos conocimientos solidamente, la lectura de las Crónicas, los quadernos de Cortes, y los privilegios Reales.

19 Un trabajo de esta especie podrá servir para concordar entre sí nuestros Cuerpos legales, y poner en toda su luz la constitucion política del reyno: obra reservada à mayor estudio y ocio.

20 Los dos Tratados latinos, sacados de San Isidoro, que se han puesto en este Apendice, no pertenecen propiamente à nuestras leyes, ni conducen à su ilustracion. Sin embargo, ha parecido del caso no omitirlos por el uso que puedan tener, y principalmente, atendiendo à la escrupulosa diligencia con que deben comunicarse à la luz pública los Códices antiguos, sin disminuir la integridad de las piezas que contienen: y es lo que se ha creido suficiente para que se conozca lo que va aumentado en la presente edicion.

21 El texto de las leyes del Estílo necesita aun mas exâcta y diligente correccion. La glosa vulgar es todavía mas defectuosa que la de Montalvo: es de esperar, que de la Biblioteca del zeloso Magistrado, que ha subministrado el Códice del Fuero Real, se puedan sacar noticias suficientes à mejorar el texto de las leyes del Estílo, sobre las quales se ha hecho poco estudio hasta ahora.

TA-

VARIANTES.

TOMO PRIMERO.

P*Agina* 5, *columna* 1 *en el impreso.* Entendiendo, que la mayor partida de nuestros Reynos no uvieron fuero fasta el nuestro tiempo. *El Códice*: Entendiendo, que la noble cibdad villa nombrada de Burgos non oviera fuero fasta el nuestro tiempo.

Pág. 15, *col.* 2. E díxoles: Confirmad vos en la fe católica. *El Códice*: E dexólos confirmados en la Sancta fe católica.

Pág. 17, *col.* 2. De acrescentar en todas cosas su honra dél y de su Señorío. En estas palabras acaba en el Códice la ley 1, tit. 2, lib. 1, y sigue el epígrafe de la segunda, que dice: *De los que facen levantamientos è bollicios contra el Rey.*

Pág. 19, *col.* 2. Nuestro Señor Dios ordenó &c. En estas palabras empieza en el Códice la ley 3 del mismo tit. cuyo epígrafe dice: *Que ninguno non diga mal contra el Rey, nin contra sus fechos.*

Pág. 21, *col.* 2. Todo ome que supiere ò entendiere, que algun yerro face el Rey, diga gelo en su poridad, y si el Rey se quisiere emendar, callese y sea poridad, que no lo sepa otro ome por él. *El Códice*: Todo ome que supiere, ò entendiere, que algund yerro fagan al Rey, diga gelo, è si él lo quisiere emendar; si non, callelo, è otro ome ninguno non lo sepa por él.

Pág. 60, *col.* 1. Y esto mismo mandamos guardar de los monesterios è de las abadías. En estas palabras acaba en el impreso la ley 2, tit. 5, lib. 1, la qual continúa en el Códice.

Pág. 61, *col.* 1. Porque nuestro Señor Jesu-Christo es Rey &c. En estas palabras comienza en el impreso la ley 4 del mismo titulo, que en el Códice es tercera. La quinta del impreso es quarta en el Códice: la sexta quinta: la séptima sexta; y la octava séptima.

Pág. 68, *col.* 2. La Iglesia no defienda robador conoscido....ni ome que quebrante la Iglesia, ni su ciminterio, matando, ò feriendo à otro, por cuidar que será defendido por la Iglesia: è si estos tales en la Iglesia se metieren, mandamos que los saquen dende. *El Códice*: La Iglesia no defiende robador conoscido....nin ome que quebrantáre Iglesia, ò ciminterio suyo, matando, ò firiendo y à otro, cuidando que será defendido por ella; ca en vano demanda ayuda de ley el que va contra ley, è cada uno debe aver pena en el logar en que peca.

Pág. 71, *col.* 1. E tambien para los de la Ciudad, como para los de fuera. *El Códice*: E tambien para los de fuera, como para los de la tierra.

Pág. 87, *col.* 1. E juzguen los Alcaldes cada dia de la mañana fasta que la misa de tercia sea dicha, guardando los dias de fiestas, è las ferias, assí como manda la ley, y en todo otro tiempo juzguen de la mañana fasta medio dia. *El Códice*: E los Alcaldes juzguen en lugar señalado, è desde primero dia de Abril fasta el primero dia de Octubre juzguen cada dia desde la mañana fasta la misa de tercia dicha, è guardando los dias de las ferias, è de las fiestas, assí como manda la ley: è en todo el otro tiempo del año juzguen desde la mañana fasta el medio dia.

Pág. 98, *col.* 1. E de carta que ficiere Christiano con Judio, ò con Moro lleven la meytad de esto que sobredicho es, de cada una cosa. *El Códice*: E de las cartas que ficieren à Judios contra Christianos, lieve la meytad desto de cada cosa.

Pág. 145, *col.* 2. Otrossí mandamos, que los que son de menor edad de catorce años, no puedan facer ningun pleyto, que sea à su daño. *El Códice*: De menor edad de diez y seis años.

Pág. 171, *col.* 1. El Señor sea tenido de lo aducir à derecho, ò lo desmampáre. En estas palabras acaba en el impreso la ley 4, tit. 1, lib. 2, la qual continúa en el Códice.

Pág. 171, *col.* 2. Si sobre una demanda &c. Aqui empieza la ley 6 del mismo tit. en el impreso, que en el Códice es quinta: la séptima sexta, y la octava séptima.

*Pág.*221, *titulo VII. De las Confessiones.* La ley 1 de este titulo en el impreso, es en el Códice la ultima del titulo antecedente.

Pág. 224, *col.* 2. En todo pleyto vala testimonia de dos omes buenos. Assi dice el impreso. El Códice añade: *è non menos.*

Pág. 257, *col.* 1. Los escribanos públicos pongan en las cartas que ficieren el año y dia, è la hora en que las ficieren. En el Códice faltan las palabras: *è la hora.*

Pág. 261, *col.* 2. Otrossí mandamos, que si algund ome ficiere carta con su mano, ò la selláre con su sello mismo de deuda que deba, ò de pleyto que faga sobre sí, vala contra aquel que la fizo ò la selló. Toda esta clausula falta en el Códice.

TA-

TABLA DE LOS LIBROS Y TITULOS QUE EN este primer Tomo se contienen.

Per-

PRO-

PROLOGUS.

QUIA per mentis infirmitatem ad virtutis statum erigi nemo valet nisi superni numinis digito protegatur: *cap. hinc etenim* 49. *dist*. Et ubi deest æternæ, & incommutabilis cognitio veritatis, falsa est virtus: *cap. cum Paulus* 1. *q*. 1. Idcirco ego Alphonsus de Montalvo inter Juris Canonici Professores minimus, Illustrissimi Domini Regis Castellæ Auditor, & sui Concilij imbecillis ingenio, & indoctus eloquio, elinguis pauperque sermone, atque scientia: considerans quòd vir vita nobilis, sermone scientiaque præclarus Vincentius Ariet. Doct. egregius, Episcopus Palentinus super hoc libro, qui Forus Legum, & aliter Forus Castellanus vulgariter appellatur, aliquod jam opus sub brevi compendio desudavit. Sed quia aliqua omissit, quæ requiruntur explicanda, non confido rem tam arduam posse aggredi, cum ex tam exuberanti eloquentiæ flumine possem merito nota præsumptionis vocari: si aliquid stillicidij hujus inferre tentassem, sed ut mentem meam per aquas virtutum transire possim illæsus, ex elegantioribus Doctorum dictis quantum domino adjuvante potero, inter occupationes, anxias, tempestuosos, curialesque fluctus aliquid de inopia sensus mei explebo. Compellor tamen videre defectum cum Seneca dicente: Meam ignorantiam ignoravi, & cum lapsus fuero, contra me testis, & accusator existam: timorem mihimet voluntarius procurare. Inter has autem trepidandi res Dei misericordia confortatus, qui res pœnitus desperatas donare, ac consumare, suæ virtutis magnitudine potest: *ut C. de vete. ju. enucle. l.* 1. Huic manuali opusculo, quòd jam dudum laudabili viro matura gravitate Reverendo Fernando Didaci, eximio Doctori, Illustrissimi Regis Castellæ Auditori, Consiliario, Referendario, atque Relatori, intima exhibui devotione. Et postea aliqua addidi, quæ omisi, operam dedi labentibus temporum curriculis, tum de confluentibus in judicijs causis, tum de concertata cum socijs industria, tum de diuturniori studio, necnon, & solicitiori vigilantia: ut non solum mihi, sed cunctis qui mecum in agro juris civilis, ac canonici laborare studuissent consulere, quòd nec majorum altitudo, nec annorum multitudo, nec sapientiorum certitudo, ut reor molestum, imò gratissimum substinebit. Non enim est eadem omnibus temporibus, vis nec ætas innovata isdem nititur rationibus, quin potius diversitas annorum diversitatem inducit roboris. Et si qui fuerint quos tamen esse non arbitror, qui recusaverint suis hæc quæ addidi interserere codicibus: contestor errare, non quin in eis juxta coangustati: (ut præfactus sum) ingenij posse veritas contineatur, sed quia in additis, & dictorum contineatur amplior robur, atque protensius in jure fundamentum, & retro oblitis nova ingeritur memoria, atque modernorum succus, & sapor Doctorum, quo circa non delatrantium ore canino pertimescens, quam de optimorum pia interprætatione confidens. Obsecro cunctos legentes amicabilem in legendo gerere concordiam, & ibi non difficultatem quærere, ubi omnis continetur facilitas intelligendi. Novi enim quosdam, de quibus Apostol. dicit, quòd sunt semper discentes, & nunquam ad veritatem rei pervenientes, quibus prodest taciturnitas, moderatio quam incauta locutio, & aratro veritatis suppliciter colla submittere, quam erectis cervicibus suæ indocilitatis claustra reserare: accipiant igitur de mea imbecilitate docti consortium, indocti hauriant melifluum totius pœnæ judicialis certaminis potum. Et de dulcibus non amaricent: & quæ intellectu videntur amara non toxicent; quia quantum fieri potest compendiosè, & brevissimè scripsi. Et sint mecum in labore, qui sine merore torrentem reperiunt veritatis in jure.

Et licèt de jure Regni prohibita sit interprætatio, declaratio, seu emendatio, vel mutatio legum Regni: *ut foro novo*, *tit*. 18. *l*. 1. *cum qua concord*. 1. *Part*. *tit*. 1. *l*. 10. Et quandocumque inter leges est aliqua contrarietas, dubitatio, seu defectus debet ad Regem recursus haberi: ut declaret, interprætetur, addat seu minuat, ut ibi. Et ideo de jure ne lex humana mutationem reci-

cipiat, statutum fuit, quòd per consequentia litterarum scriberetur lex: *C. de vete. ju. enucle. l.* 1. §. *fi.* quòd verum est de additione, vel mutatione, per quam veritas subvertitur, secus de illa per quam non mutatur, sed veritas elucescit clarius, alioquin non liceret scripturas exponere, vel glossare, quòd est falsum: *ut not. Host. in c. Abbate, de verb. signi.* Sed nec sunt novitates rationabiles respuendæ: *ut cap. relatum* 37. *dist. ad fi. &* 9. *dist.* nec quorumlibet. Et non est vis etiamsi verba mutentur, dum tamen veritatis mens non lædatur: *ut alleg. cap. Abbate.* De jure tamen fit distinctio, quia si est ambiguitas propter legis mentem, à verbis legis non est recedendum mente servata: *ut l. prospexit, ff. qui, & à quibus.* Si tamen pœnitus est obscura, vel ex ea sanus non potest colligi intellectus, recurritur ad condentem: *ut not. Jo. An. in regula pro possessore, extra de reg. jur. lib.* 6. *in mercur. Et not. plenè Henr. & Jo. An. & Ant.* de *Butr. in cap. ex part. in fi. extra de ver. signifi. & Bar. in l. ut gradatim*, §. *sed lege, ff. de mune. & hono.* Si verò est ambiguitas in lege propter multiplicem sensum verborum, tunc cuilibet juris professori licèt interpretari, seu declarare legem *per l.* 1. *C. de profess. & me. lib.* 10. *& ff. si cer. peta. l.* 1. Dum tamen ex tali interpretatione, vel declaratione sequatur intellectus honestus menti, & verbis legis conveniens: *ut ff. de leg. l. scire, & l. benignius*, nisi forte consuetudo rationabilis aliud inducat servandum: *ut l. minime, & l. si de interpretatione, ff. de leg. & extra de consuet. cap. cum dilectus*, ubi enim lex prohibet interpretationem, statutum, vel lex nullam interpretationem admittit, nisi sit litteralis de veritate sermonis: *ut in l. illud, & ibi Bal. C. ad Trebel.* Et talis interpretatio non debet recipere extraneum sensum, sed verum, & proprium, & juri civili consonum: *ut not. Bar. in l. liberorum, C. de ver. sign. & Doct. signantèr Bal. in l. fi. C. de hæred. instit.* hinc est, quòd de jure quotiescumque jus municipale cessat, ad jus commune recurrendum est: *ut ff. de sepul. viola. l.* 3. §. *divus, & alleg. cap. cum dilectus, extra de consuet.* Item, ubicumque statuta municipalia sunt contra jus commune, non sunt trahenda ad similia si jus commune est rationabilius: *ut not. Cy. in l.* 1. *C. quæ sit lon. consuet.* Et est ratio, quia commodius est à vetustiori jure incipere: *ut instit. de rerum divi.* §. *singulorum, & ff. de acqui. re. do. l.* 1. antiqui enim præcedere debent: *ff. de albo scriben. l.* 1. *& ibi Bar. & per Innoc. in cap.* 1. *extra de major. & obed.* Interpretatio enim quæ est permissa non debet ad litteram fieri sed ad sensum: *ut l. si quis filium, C. de libe. præte. ubi elegantèr not. Bal. quot modis dicitur interpretatio.* Et ibi tenet, quòd ubi lex, vel statutum removet omnem interpretationem intelligitur de extrinseca quæ potest circunscribi, non tamen de intrinseca sine quam non potest verus sensus legis tradi: *facit ff. de condit. & demonst. l. in his.* Ex quibus potest colligi, an de jure sit permissa legum interpretatio, seu declaratio. Non tamen intendo cum sit à lege Regni prohibitum aliquam declarationem, seu interpretationem facere, nec à verbis & mente legum ipsarumque latores deviare, nec me in his quæ non valeo intromittere, calamum extendere, sed solum ad mei instructionem, debilisque ingenij informationem simplicitèr circa apostillas ad legum harum concordantias, juxta morem antiquorum Doctorum insistendum decrevi: *quòd licèt infrà eod. lib.* 1. *tit. de legibus, l. fi. & not. Bar. in l.* 1. *& l. non dubium, C. de leg.* Et si aliquam scripsero, quæ repræhensione ut credo erunt digna, pro non scriptis protestor haberi, protestor etiam non aliter sapere quam veritas postulat: *ut cap. noli.* 9. *dist.* ubi autem aliquid approbandum lector depræhenderit, recognoscat de thesauro domini, necnon & antiquorum emanasse.

IN-

INCIPIT COMMENTUM famosissimi Doctoris Alphonsi de Montalvo super Foro Regali.

EN el nombre de Dios (*a*) Amen. Porque los corazones de los homes son partidos (*b*) en muchas maneras; por ende natural cosa es, que los entendimientos, y las obras de los homes no acuerden (*c*) en uno; è por esta razon vienen muchas dis-

---

(*a*) En el nombre de Dios, Patris scilicèt, & Filij, & Spiritu Sancti: unius ejusdemque substantiæ inseparabili æquitate divinam insinuantium unitatem; & sicut sunt inseparabiles, sic inseparabilitèr operantur *ut c. omnes de consec. dist.* 4. unde Aug. » Unus est Deus omnipo» tens,æternus,invisibilis, & incommuta» bilis; qui totus ubique est, totus ubi» que presens,non per partes divisus, sed » totus in omnibus; non localitèr,sed po» tentialitèr: « subaudi,& essentialitèr, & præsentialitèr. Qui sine commutatione sui mutabilia creavit; & creata gubernans semper manens; de qua Trinitate humano ore non est loquendum, sed divino. *de consec. dist.* 2. *c. in Christo.* Inseparabilia enim sunt Trinitatis opera, quod intellige de inseparabilitate voluntatis, & operationis: de quo vide. *c. p. & fi. & ibi glo. de consec. dist.* 5. huic hujus libri principio sit fundamentum ipse lapis angularis dominus Jesus-Christus sua ineffabili gratia, qui est triplex præveniens,& cooperans, *extra de homici. c. pro humani. in princ. &* §. 1. *ubi hoc not. Hosti. & Jo. An. post eum*, & perficiens,quod sequitur ex prædictis:quia Deus opus imperfectionis non novit: *extra de bap. c. majores.* §. *sed adhuc.* Et sic not. ex hoc principio, quod qui Deum invocat,quicquid boni agit actori bonitatis Deo attribuitur. *ut not. in auct. de hæred. & falci. in princ. glos. rubr.* Nam quicquid agimus, in Dei nomine incipere debemus,in quo vivimus,movemur, & sumus. 26. *q.* 7. *non observetis.* Undè quicquid habet meriti, præventrix gratia donat. Nil Deus in nobis præter sua dona coronat. *de consec. dist.* 4. *c. gratia.* Et ideo quasi gestores, vel procuratores loquimur. *ut not. in auct. de hæred. & fal. in rubrica.* Nam qui à semetipso loquitur, propriam gloriam quærit. *Jo.* 7. *c. Concor. hujusmodi libri principio extra de testim. in nomine domini* 23. *dist.* 1. *in nomine domini.* Ille ergo Catholicus Alphonsus Hispaniæ Rex, quia in sui operis principio intellexit largitorem Deum omnium rerum abundantiam sibi dedit. *ut in c. revertimini.* 16. *q.* 1. Si enim bonum dicitur homo qui timet dominum ut prophetia in psalm. Beati omnes. Sui igitur operis fundamentum est Deus, sine quo nullum, (ut opinor) rectè fundatur exordium. *in auct. de privil. dotis. in princ. coll.* 8. *& c. cum Paulus* 1. *q.* 1.

(*b*) SON DE PARTIDOS. Quia quot capita,tot sententiæ: de consec. *dist.* 4. *c. sicut in sacramentis*, *ff. de arbitris l. item si unus* §. *principalitèr.* Et voluntates hominum variæ sunt: *ff. ad Trebel.* quia poterat, & illud; velle suum cuique est, nec voto vivitur uno: unde Ovidius. Pectoribus mores tot sunt,quot in orbe figuræ. *ut not. Ber. in c. quia diversitatem extra de conces. præben. unde Terentius.* Quot homines,tot opiniones, suus cuique mos est. *ut alle.* §. *principaliter.* Et quilibet provincia abundat in sensu suo. 76. *dist. c. ult. extra de sepul. c. certificari, & ar. ff. de admitu. l. sine hæred.* §. *lucius de le.* 1. *l. si servus plurium*, §. *fin.*

(*c*) NO ACUERDEN. Unde Tulius. Quemadmodum enim in corporibus magnæ sunt dissimilitudines; cum alios videas velocitate ad cursum; alios viribus ad luctandum valere; sic in animis majores sunt morum varietates: quibusdam enim inest lepos, fandi urbanitas, illis hilaritas, illis severitas, alios autem callidos ad celandum vides; vel ad dissimulandum. Sunt alij simplices, & aperti, qui nihil ex occulto, nihil insidijs agendum putant, veritatis cultores, fraudis ini-

cordias, (*a*) è muchas contiendas entre los homes. Onde convie- ne al Rey, (*b*) que ha de tener sus Pueblos en paz, y en justi-

---

inimici. Quid enumerem per singula? Mile hominum species,& rerum discolor usus. *Concor.* 1. *particula in proœmio.*

(*a*) Discordias. *Ut all.* §. *principaliter.* discordia enim cordium diversitatem designat. *ut not. glo. in cle.* 1. *extra de jur. ju.* & hoc evenit propter effrænatam cupiditatem, quæ est sui prodiga; pacis emula; mater litium; materia jurgiorum, quæ quotidie nova litigia generat. *ut Gregor. in proœmio decreta circa princ.* Item nota, quod experimenta morborum, nos cogunt multas adinvenire medicinas. 50. *dist. c. ut constitueretur.* Et rei novæ novum est consilium, & remedium suggerendum; *ff. de ventre inspi.l.* 1. & quot medicamenta morbis sunt necessaria, tot jura exhibent negotijs; ut in corpore *auct. hæc constitutio in novella: princ. coll.* 8. *extra de rescrip. c. adhoc ideoque.* Dei dispositio gradus, & diversos ordines constituit esse distinctos; ut dum reverentiam minores potioribus exhibèrent, & potiores minoribus impenderent dilectionem: vera concordia fieret ex diversitate contentionis, quod ad exemplum cœlestis militiæ Deus nos instituit, ut in Angelis & Archangelis in potestate, & ordine differentibus, *ut c. ad hoc, & ibi glos. notabilis* 89. *dist.*

(*b*) Al Rey. *Concor. c. regum* 23. *q.* 5. ideo enim dicitur Rex, quia rem populi regere debet. Et dicitur à rectè regendo. 1. *parti. tit.* 1. *lib.* 6. quod nomen peccando amittit. *ut c. scelus* 2. *q.* 1. *archi. in di. c. regum, & foro in tit.* 1. *l.* 1. Item dicitur princeps relativè, quasi pater. Nam sicut subditi sunt obligati bene obedire; ita ipse est obligatus bonum imperare, & regere. *not. Bal. supra rubric. de rerum divi.* Reges namque regnum, seu provintiam, vel civitatem, debent subditos in pace conservare, & debet rumores impedire, & subditos acquiescere, concordiam non solum hortari, sed cogere. Nam plerumque status publicus ex privato turbatur. *ut ff. de capti. l. si quis ingenuam,* §. *in civilibus de hoc est text. in l.* 1. §. *si quis ff. de offic. præfect. urbis. ubi not. Bal.* Melior namque est bonus Rex, quam bona lex. *C. de his quæ ad eccles. confu. l. præsenti. not. Bal. in l. ex hoc jure. C. de justi. & jure.* Item Rex est inventio, & donum Dei, quia est lex animata. Et donec custodit propriam majestatem, est gratia gratis data, & subditi tunc possunt dicere: Ego dormio, & cor meum, rex meus vigilat: *ff. de offic. præfect. vigi. l. nam salutem. Bal. in l.* 2. *ff. de legibus*, unde Rex, tanquam tyrannus esset, si non gereret se tanquam respublica, sed solum suæ privatæ utilitati intenderet. Nam prædo est negotiator, qui non utilitati domini, sed suæ studet. *ff. de nego. gestis. l. pupilli.* §. 2. *not. Bal. in usibus feudo. rubrica de feudo Marchiæ Commitatis c.* 1. Item rex divinitus habet potestatem à Deo. *ut c. si Imperator.* 96. *dist.* 23. *q.* 4. quæsitum, & à cœlesti majestate habet gladij potestatem: *C. de ve. jur. enu. l.* 1. *in princ.* 1. *part. in proœmio circa princ.* ideoque ei fides, & reverentia servanda est; quam qui non exhibet, apud Deum præmia invenire non poterit. *ut di. c. regum in fin.* Et ab ejus ore rectissima debet exire sententia, quæ contra justitiam nulli parcat; sed reddit unicuique quod suum est, ut sedendo in throno ex ore ejus procedat gladius bis acutus, *ut c. ex ore extra de privil.* in quo recta fides debet adesse; *ut infra. tit.* 1. *l. unic.* nihil, enim est quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in principe. 23. *q.* 8. *c. convenior.* 96. *d. c. si Imperator.* » Per Deum Reges regnant, & po- » testates scribunt justitiam, « *Prover.* 8. & licèt labijs regit rex, cor tamen ejus est in manu Dei, & ubi volverit, inclinabit illud. 2. *partid. tit.* 2. *l.* 3. *& Proverb.* 21. *c.* Et cum Rex justus sederit supra sedem, non adversabitur sibi quicquid malignum. *Prov.* 20. *c.* Et in epistola inter claras. *C. de sum. trini.* Rex enim veritatem colere tenetur. *l. unic. C. de dicti. li. tol. C. communia deleg. l.* 2. Diligentèr enim, non solum cum legibus, sed baculo ferreo tenetur populum suum defendere; ne contra eum dicatur, quod adsit baculus arundineus: Rex Ægypti 23. *q.* 3. §. *quod vero. veritatem sicut legitur.* Est enim vicarius Dei in regno, 2. *partid. tit.* 1. *l.* 1. *in fin.* & est caput, & anima populi. *ut eadem partid. & tit. l.* 5. Debet tamen Rex esse talis, ut ridens timeri, & iratus possit amari: ut

cia, (*a*) è à derecho, que faga le-

ut prælatus circa subditos. *ut not. Archidia. in c. disciplina* 45. *di.* Qualiter autem se debet habere rex in reddenda justitia subditis & circa leges condendas. *vide* 2. *partid. tit.* 10. *l.* 3.

(*a*) En Justicia. Quæ est constans, & perpetua voluntas, &c. *ff. de just. & jure. l. justitia instituta in eodem tit. in princ.* Quæ qualiter debeat considerari in creatore, & in creatura vide ibi plene per *Azo. in summa*, §. 1. *& in parti. tit.* 1. *l.* 1. Justitia enim est omnium virtutum perfectissima: quia communicat & participat omnibus ethicis virtutibus, & distribuit omnibus jus suum. Qui enim justitiam servat: facit gratiam, & misericordiam adhibet, *ut alleg. c. disciplina* 45. *di. & extra de rescri. c. sedes*, *& ibi glos.* 1. Est ergo justitia major virtus: quia magis est communis: licèt aliæ virtutes sint majores secundum quid: & excedunt in aliqua specie de quo plene not. per doc. in auct. ut omnes obe. judi. provin. §. 1. *colla.* 5. *&* 3. *parti. tit.* 1. *in princ.* » Qui enim prosequitur justitiam » diligetur à domino. « *Prov.* 15. & qui facit justitiam justus est. 1. *Jo.* 3. *c.* Nam justitiæ inimica sunt peccata. 3. *li. sententiarum di.* 19. undè in dogma philosophorum tit. de justitia legitur quod justitia est virtus conservatrix humanæ societatis, & vitæ communitatis. Concitaretur enim invidia, & seditio: nisi justitia adesset qui cuique jus suum confert. unde ait *Tulius c. de justitia*: quod hæc est virtus omnia aspera transcendens, quæ quidem justitia in severitatem, & liberalitatem dividitur, ut idem Tulius *in c. de severit. de qui justitia Valerius Maximus*, *lib.* 6. *c. de justitia ait*: quod tempus est in justitiæ quæque sancta penetralia adire: in quibus semper æqui ac probi facti respectus religiosa cum observatione versatur. Et ibi studium verecundiæ cupiditas rationi cedit: nihilque utile quod parum honestum videri possit ducitur ejus præcipuum: & certissimum inter omnes gentes: Roma exemplum est, undè Tulius Cicero *in l. de offic. c.* 6. ait quod fundamentum justitiæ fides est. Idem dictorum comentorumque constantia, & veritas. Justitia enim cum sit virtus, 22. *q.* 1. *cum renunciatur*: & sit summum bonum in vita. 12. *q.* 2. *c.* cum devotissimam non potest cum scelerato homine habere comertium, *ut c. forus in fin. extra de ver. sig.* Et propter hanc impij erubescunt, *ut c. erubescant.* 32. *di.* Et summum bonum in rebus est justitiam colere, *ut alle. c. cum devotissimam.* Item not. quod justitia est habitus mentis bonus uniquique tribuens secundum suam dignitatem Deo scilicèt religionem majoribus reverentiam minoribus disciplinam parentibus obedientiam: paribus concordiam miseris seu pauperibus misericordiam, sibi ipse charitatem de quo *in auct. ut omnes obe. judi. provinc. in princ. coll.* 5. *not. Archi. in c. dominus declaravit.* 1. *q.* 1. ubi etiam dicit quod justitia est virtus qui plurimum potest in his qui parum vel minimum possunt, *not. in alle. l. justitia.* Item justitia est æquitas Tolerandi inopiam, & temperantiam habere in abundantia, 41. *dist. quod dicit.* Et ubi fides, & charitas abest: justitia esse non potest, *ut c. ubi* 24. *q.* 1. miseris enim compattitur, 45. *dist.* vera justitia qui non odio: sed bono zelo est exercenda, 23. *q.* 3. sex differentiæ. Et non cum crudelitate: nam sæpe vitia se esse virtutes mentiuntur. *c. sæpe* 41. *di.* Item not. quod eodem modo quo quis sibi vult justitia fieri sub eadem forma alijs justitiam reddere tenetur. *ut c.* 1. *&* 2. *extra de mutu. peti.* quam justitiam nemini licèt vendere, *ut c. fin. extra de pur. cano.* & non sanæ, 24. *q.* 5. *& c. non licet*, 11. *q.* 3. Nam auro seu nummis justitia violatur ut eo cau. *& q. c. pauper.* Est tamen notandum quod Salomon ait. » Noli esse nimis justus: de- » bet enim justitiam temperare modera- » tio. « *de pœni. di.* 1. §. *serpens.* 23. *q.* 4. non possit ubi dicitur quod judicium sine misericordia erit ei qui non facit misericordiam hæ auctoritates sunt expositæ 2. *q.* 7. §. *his ita respondetur*, Deus enim qui misericors, & justus est sicut conservat misericordiam in justitia: ita & justitiam in misericordia *de pœni. di. c. quem pœnitet.* opus enim misericordiæ est peccanti, peccata dimittere: sed oportet ut justus misereatur justè, ut ibi. Et circa justitiam *Seneca in lib. de quatuor virtutibus tit. de justitia & transumptivè. Ber. in regula honestæ vitæ sic ajunt.* Quid est justitia nisi naturæ tacita conventio in adjutorium multorum in-

yes (*a*) porque los Pueblos sepan cómo han à vivir. E las desobediencias, y los Pleytos (*b*) que nacieren (*c*) entrellos, sean de partidos: de manera, que los que mal ficieren resciban pena, y los buenos vi-

---

inventa? Aut quid est justitia nisi divina lex: & vinculum societatis humanæ? In hac non expedit quid quæramus. Expedit enim quicquid ipsa dictaverit. Quisquis ergo hanc sequi desideras: ama prius Deum: ut ameris à Deo: amabis ergo Deum si vis omnibus prodesse: & nulli nocere: tunc te virum justum appellabunt: omnes venerabuntur & diligent: justus enim ut sis non solum non nocebis: sed etiam nocentes cohibe. Nam nocere non est justitia: sed alieni abstinentia ab his ergo incipe non auferas: sed etiam ab alijs ablata restituas. Raptoresque ipsos ne timendi sint castiga & prohibe. Ex nulla vocis ambiguitate controversias voces: sed qualitatem animi speculare: nihil tibi intersit an firmes an no. *de jurejurando*, satis age ubicumque de veritate tractas: nam si in jurejurando Deus invocetur: etiam non invocanti testis sit. Cum non mentieris nec veritatis transeas legem, &c. Justitia præthereà eo medietatis tenore tenenda est, ne ducta jugiter levi negligentia subsequitur dum de magnis seu minimis errantium vitijs curam geres: sed licentiam peccandi: aut illudentibus proterve promites ne nimiæ benignitati te reservans humanæ societati durus appareas. Ita ergo amabilis justitiæ regula tenenda est: ut reverentia disciplinæ ejus ne nimia negligentia commitate despecta vilescat: ne severiore atrocitate durata gratiam humanæ amabilitatis amittat. Quisquis ergo vitam suam ad utilitatem non tantum propriam, sed multorum in culpabiliter asciri desiderat. Hanc prædictæ virtutis normulam pro qualitatibus temporum personarum sive causarum eo medietatis tramite teneat: ut altrinsecus præcipicia aut ruentem compos ipse devitet insaniam: aut deficientem contemnat inaniam. Item not. quod justum, & verum sunt idem, & veritas est mater justitiæ. *ut lex libertini, ff. de testa. ho.*

(*a*) Leyes. Quas solus princeps condere potest. *ut l. si Imperialis. C. de leg. & consti. princ.* vel alij ejus auctoritate licentia vel mandato. *ut Justinianus in proœmio. C. & 1. parti. tit. 1. l.* 8. Et hoc facere poterat populus Romanus. *Inst. de jure natur. §. lex.* Item senatus. *Et not. glo. in di. l. si Imperialis, & ibi doc.* Item not. quod divino motu leges processerunt. *C. de præscri. Jo. ten. l. fi.* de cœlo enim originem ducunt, & per ora principium promulgantur. *ut in auct. de instrum. cau. & fi. §. quod igitur, col.* 6. sine quibus loqui erubescimus. *ut C. de colla. l. illam. ff. so. ma. l. si verò. §. de viro. ff. de acqui. hære. l. si servum. §. non dixit. in auct. de trien. & semi. §. consideremus. col.* 3. Item not. quod justitia est in lege. *Concord. auct. ut judi. sine quo. suffragia. §. itaque, & ff. de ju. & ju. l.* 1. *in princ.* lex enim omnem iniquitatem expellit. *ut C. de jur. enu. l.* 1. *§. igitur.* Est tamen notandum quod statuta possunt facere legati, & alij jurisdictionem habentes: cum tam potestas statuendi quid sententiandi conmensuretur potestati jurisdictionali. *ut est not. Jo. An. in c. fi. extra de offi. Archi. & not. doc. in c.* 2. *§. statuto. extra de consti. lib.* 6. *& firmat hoc Pe. de ancha. in comento. c. canonum extra de consti. & gl. in c. constitutionem de verbo. sig. lib.* 6. qui quidem statuta perpetua sunt. 25. *q.* 1. quam ad perpetuam. *& in c. fi. extra de offic. lega.* Ex quibus not. quod bonæ leges, & bona statuta sunt fundamentum civitatis. *ut l.* 2. *& ibi Bal. ff. de origi. juris.* Item not. quod lex cultrix, & altrix justitiæ non patitur contra justitiam aliquid fieri *ut not. Bal. lib. feu. rubri. de allodijs, c.* 1.

(*b*) E los Pleytos. Concord. *auct. Imperator. C. de non eli.* 2. *nubem §.* 1. *col.* 1. ubi Romanis pontificibus: & legislatoribus legem condendi occasionem præbuerunt emergentium causarum varietates: & legum antiquorum correctio, & subditorum supplicatio: & judicialium quæstionum decisio. Et hæc moverunt dominum regem Alphonsum ad has leges condendas. ut hic patet.

(*c*) Nascieren. Nota quòd leges imponunt formam futuris: & sic ad facta præterita non trahuntur. Concor. *auct. ut cum de appella. cog. §.* 1. *col.* 8. *& extra de consti. c.* 2. circa quod vide quod la-

van seguramente. Por ende Nos D. Alfonso, (*a*) por la gracia de Dios Rey de Castilla, (*b*) de Toledo, de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jaen, de Badajóz, de Baeza, y del Algarve. Entendiendo que la mayor partida de nuestros Reynos no huvieron Fuero (*c*) fasta el nuestro tiempo, y juzgabase por fazañas, (*d*) è por alvedrios de partidos de los homes, è por usos desaguisados (*e*) sin derecho, de que nascien muchos males, è muchos

---

latè *not. Ja. de Bel. in alle. auct. op.* 1.

(*a*) Don Alfonso. Felix illa veritas per quam tam præclarum cum æternitate mundi nomen efloruit. Hic enim fuit doctissimus & illustrissimus rex Hispaniæ qui superiorem non recognoscit. *ut in gl. not. c. Adrianus, & in c. synodo* 63. *d. not. doc. in c. novit. extra de judi.* ideo possunt leges condere: & est legibus solutus: licèt sub eis vivere profiteatur. *ut in l. digna vox. C. de legi. & in c. cum omnes. extra de consti. &* 1. *parti. tit.* 1. *l.* 12.

(*b*) De Castilla. scilicèt Burgos. Ista enim civitas est regia, & populosa, & caput hujus regni. *ff. de offic. præfec. augu. l.* 1. Inspici autem debet caput magis quam cæteræ partes. *art.* 5. *de reli. & sum fu. l. cum in diversis.* licèt regulariter dicatur quod ubi est rex ibi est caput. Et ubi est Papa ibi est Roma, sicut ubi est dominus in mensa ibi est caput, sed hic loquimur quoad loci situm, & ejus nobilitatem. *not. Bal. supra rubri. de re. di. ff. & not.* quod cives mediocres hujus vel alterius magnæ civitatis plus debent honorari quam cives magni parvæ civitatis. *ut not. Bar. C. de Alexandri. prima l.uni. lib.*11. Item quæ dicatur propria patria: & quæ dicantur propriè cives. *not. Bal. in l. si non spirituali. C. de testa.* Item si privilegium concedatur civitati, & civibus: an videretur concessum terris vel oppidis. *vide plenè Ja. de Bel. in auct. quomo. natu. effi. sui.* §. *generaliter. col.* 7. quæ autem dicatur civitas. *not. Archi. in c. statutum extra de rescriptis. lib.*6. *in glo. quæ incipit. dicit Isidorus, & Bar. in. l.*1. §. *si quis autem ædifficium. ff. de not. ope. num.* In quo differt civitas à castro vel à villa. *not. Jo. An. extra de sent. ex c. si civitas, lib.* 6. Item appellatione civitatis quid continet. *not. Bar. plene. in l.* 2. *ff. de ver. sig. & doc. in c. Randulfus, extra de res. & Archi. in dicto cap. si civitas.* An civitas possit agere colligationes, & confederationes principe non existente in partibus ad se defendendum, *not. in lib. feu. de pace jura. fir.* §. *conventiculas, & in l.* 1. *ff. quod cujusque uni. & in l. non dubito de cap. not. Pe. de Ancha. in cle. pastoralis, de re judi.*

(*c*) Fuero. Quare sic dicatur, & nominetur, *not.* 1. *parti. tit.* 2. *l.* 7. *cum l. sequen.* Item est ibi stylus quasi stans ad similitudinem styli ferrei: qui est stabilis quasi ferreus. Nam scriptum est: scribe stylo ferreo. *ut not. Bal. in l. de quibus ff. de legibus.* Item est ibi æquitas *de qua per Bal. in usibus feudorum, rubrica de allodijs,* §. 1.

(*d*) Por fazañas. Reprobatur enim consuetudo: quæ hoc disponit. *ut in c. ad nostram: extra de consue.*: quia nemo in judicijs suo censu debet uti: sed harum legum auctoritate debet duci. *ut in c.* 1. *extra de const. & C. de legi l. leges, & C. de jur. & fac. ig. l. constitutiones, & in l.* 2. *de ve. jur. enucle.*

(*e*) Por usos desaguisados. Non tamen hic reprobat rex rationabilem consuetudinem: & legitimè præscriptam de qua *in c. fin. & per totum: extra de consuetudi.* Quot modis inducatur consuetudo: & quæ requirantur ad hoc quòd valeat: & possit juri positivo derogare, *not. in di. c. fin. & per Hosti. & Henri. in c. abbate extra de verbo signi. & di.* De materia autem consuetudinis tractat plenè ac eleganter. *Bal. in l. de quibus & in l. diuturna, ff. de legi.* & quæ requiruntur in consuetudine inducenda, *not. plenè Inno. & Bal. post eum super rubri. de consuetu.* Unum tamen not. circa hunc passum, quòd cum consuetudo præscriptio, & privilegium æquiparentur, inferior à principe non potest tolere jus quæsitum civitatibus vel locis ex consuetudine vel præscriptione: sed princeps potest: quia contra eum non præscribitur. 16. *quæst.* 4. *volumus, & Inno.*

daños à los Pueblos, y à los homes; y ellos pidiendonos merced, que les emendasemos los usos que fallasemos que eran sin derecho, è que les diesemos Fuero, porque viviesen derechamente de aqui adelante. Hovimos consejo (*a*) con nuestra Corte, è con los sabidores del Derecho, è dimosles este Fuero que es escripto en este Libro, porque se juzguen comunalmente todos varones, è mugeres. E mandamos, que este Fuero sea guardado por siempre jamás, è ninguno no sea osado de venir contra él.

Inno. in c. quæ in ecclesiarum extra de constit. potest ergo hic rex non solùm tollere consuetudines injustas: sed etiam legitimas quòd est valde notandum.

(*a*) Hovimos consejo. Et sic not. quòd rex quantumcumque discretus sit, & sapiens tenetur sapientium consilium requirere maximè circa leges condendas: gratia cujus hic inserui tractatum quem feci de consilio regis suæ serenitatis mandato.

Incipit tractatus de consilio regis.

QUia cogitationes consilijs roborantur: & gubernaculis tractanda sunt bella. *Proverbi.* 20. Et sicut unguento, & varijs odoribus delectatur cor, sic bonis amici consilijs anima dulcoratur. *Proverbi.* 27. Culpandi igitur sunt qui possunt: & nolunt recta noscere. Undè propheta: noluit inquit intelligere ut bene ageret *c. excelentissimus* 11. *quæst.* 3. Nam ignoscendum illi non est qui cum habeat à quo discat seu consilium quærat ad hoc operam non dedit, 87. *dist. c. fin.* Nec prodest alicui ignorantia cum per se vel per alium potuit, & noluit, *ut l. in bonorum, ff. de bono. poss.* gravè inquit est consilia sapientium, & recta suadentium non suscipere, 84. *dist. c.* 1. *undè Augusti.* A puero non dum anniculo paratus sum doceri. 24. *q.* 3. si habes, alijs quis stultus esse convincitur, 22. *distin. c. de constan.* Unde ait lex quod ea firmitate nituntur quæ consilio geruntur. *C. de rep. l.* 3. Ideoque aliqua decrevi de consilio, & consiliaris regis: pro servitio suæ illustrissimæ dominationis sub epilogo scribere: & sparsim circa hoc tradita copilare. Ad cujus evidentiam præmitto quod licet quandoque utile consilium nutu Dei dissipatur: ut consilium architophel: ut induceret dominus malum super » Absalon. 2. Re» gum 17. « Et consilium quod rex Syriæ inijt contra regem Israel, quod nutu Dei per Helyseum virum Dei revelatum est. » 4. Regum 6. « Item, & bonum consilium Chusi nutu Dei dissipatum est: ut liberaret David à manibus Absalonis filij sui. » 2. Regum 17. dominus namque dissipat consilia gentium: » & reprobat consilia principum, psal. » 32.: nam terribilis est dominus consi» lijs super filios hominum, psal. 65. Et » Deus scit omne consilium. Jerem. 28. » quia dominus magnus est consilio, & » incomprehensibilis cogitatu. Jerem. 32. » Nullum itaque est consilium nisi ex » deo. Isaie. 30. Nam Deus operatur se» cundum consilium voluntatis suæ, ad » Ephe. 1. « Quis enim hominum poterit scire consilium Dei: aut quis poterit cogitare quid velit Deus? cogitationes namque mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ: corpus enim quod corrumpitur agravat animam: & deprimit terrena: inhabilitat sensum multa cogitantem. Et difficilè æstimamus quæ in terra sunt: & quæ in prospectu sunt invenimus cum labore, &c. *Sapien.* 11. Et circa statum humanum nihil est stabile, *in aut. de non alie. vel permu.* §. *ut autem.* Et quæcumque creatura in una eademque qualitate gubernari vel vivere non potest, *ut c. fin.* 89. *di.* Nam propter defectus nostri temporis quibus non solum merita: sed, & corpora hominum defecerunt: terra malos homines nunc producit atque pusillos, unde imbeciles sumus. *C. de prescrip.* 30. *annorum, l. fin.* Et labuntur homines cum mundo labente, *de hæretici. c. vergentes, not. tex. & Archidi. in c. fraternitatis,* 34. *di.* Non tamen propter hoc consilia despicienda sunt: & præmaximè à rege qui universum sui dominij orbem in pace, & justitia gubernare tenetur, *ut c. scelus,* 2. *q.* 1. & *c. Regum.* 23. *q.* 5. quod ipse so-

solus sine consilij maturitate facere non posset: quia magno labore ipse ac populus suus consumaretur; & esset ultra vires suas, quod sustinere non posset. » Exo. 18. « Et se ipsum in consilio suo affligere. *Ecclesia*.30. tria ergo circa hoc sunt utilitèr expedienda. Primò quos, & quales debeat rex in suos eligere consiliarios? Secundò qualitèr consiliarij debeant in consilio se habere? Tertiò an, & quod consilium sit sequendum?

Circa primum, Rex debet provide eligere de populo suo consiliarios, viros potentes, scilicèt, in virtutibus, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & oderunt avaritiam; qui videant, & expediant minora, majoraque referant regi; & sic poterit rex regni negotia expedire; & omnis populus cum pace in loca sua revertetur: ut Jetro Moysi cognato suo consuluit in deserto. *Exo*. 18. Grave namque esset Regi soli totum populum suum sustinere, & multis afficeretur malis: numeri 11. Item eligendi sunt senes populi, ac magistri, seu doctores in consiliarios regis, ut cum rege substentare possint onus populi, & ipse solus non gravetur. *Numeri* 11. *unde Inno. Papa ait*. Seniores provinciæ congrega, & eos interroga, faciliùs namque invenitur quod à pluribus senioribus quæritur, *ut c. de quibus*. 20. *di*. Nam licet canicies hominum est prudentia. *Sapient*. 4. Et gloria senum est canicies; & non per decrepitam ætatem, sed per sapientiam seniores nominantur, *ut c. fi*. 84. *d*. & propter opprobrium senectutis, vel nobilitatem generis à paruis, vel minimis eruditis. Si quid forte utilitatis aut salutis est nemo inquirere negligat. *ut c. fi*. 38. *di*. Sed cum ab antiquioribus, & veracioribus veritas perscrutanda est. 2.*Esdre*. 6.& 7. *c*. 1. 35. *q*. 6. Nam in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. *Tobiæ* 11. nec prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis. *Eccl*. 8. & in dubijs recurrendum est ad exempla majorum *c. q. de mensa*.37.*di*. Et magnum est justitiæ bellum. *Sapi*. 14. Nam secundum doctores præfertur antiquitas in libris corrigendis, *c. ut veterum* 9. *di. in consuetudinibus sequendis c. ridiculo sum* 12. *di*. In consilijs quærendis, *c. domino sancto l. di. & c. de quibus* 20. *di*. In prælatis eligendis 61.*di. statuimus*. In eleemosynis largiendis 86. *di*. non satis in reverentiæ exhibitione, *ff. de mune. & ho. l*. 2. *in princ*. In instrumentorum depositione: *ff. de fide instr. l. fin*. In testificatione, 35. *q*. 6. *notificamus*. In suspensionis remotione; 34. *d. c. fraternitatis*. In pœnæ relaxatione, *ut all. c. tanta* 86. *di*. Speciosum namque est canitiæ judicium: & à senioribus cognoscere consilium; quam speciosa veterani sapientia, & gloriosus intellectus, & consilium. *Eccle*. 25. Nam senectute dignus, adolescentibus exemplum relinquit, ut Eleazarus fecit. 2. *Macha*. 6. Senibus enim multitudo credit populi. *Dani*. 13. Corona senum multa peritia. Et gloria illorum timor Dei. *Eccle*. 25. Corona autem dignitatis senectus, quæ in vijs justitiæ reperietur. *Prover*. 16. Senectus itaque veneranda est. *Sapi*. 4. Nam de senibus præsumendum est bonum, 18. *q*. 2. *diffinimus*. Nam propter senectutem auctoritas præstatur; 7. *q*. 1. *factus est*. Et est ratio, quia senes quanto mora viciniores effecti sunt, tanto sollicitiores, & timidiores sunt, *ut c. tanta* 86. *di*. Non tamen hoc intelligo de senibus, qui se nesciunt, & delirantur per nimiam ætatem; qui dicuntur à sensus diminutione, qui per vetustatem dissipantur. Nam dicunt naturales puerorum, & senum ætates convenire. In istis enim sanguis nondum calidus, in illis jam frigidus *ut Archi. not. in alle. c. tanta*. Sed auctoritates, & jura, ibi allegata, loquuntur de senectute, qui sapientiam auget: & dat matura consilia, *ut ibi Archidia*. non tamen loquuntur de senibus qui suo exemplo ad interitum trahunt corda juniorum: scriptum est, *not. Isa*. 42. Laqueus juvenum, omnes vos senes. Nam maledictus puer centum annorum. Et hoc ideo, quia mala exempla seniorum magis corrumpunt; ideo magis sunt cavenda; & gravius punienda; *ut c. Paulus*, 2. *q*. 7. *Et c. præcipue*. 11. *q*. 3. pro senili autem ætate præsumendum est potius, quam pro juvenili, *ut c. cum in juventute de præsumpti*. 34. *di*. §. *cæterum*. Et jurisperitus ex verbis seniorum rusticorum argumentatur. *ff. de le*. 3. *l. si chorus* §. 1. licèt labes luxuriæ frequentius in senectute expiatur, *ut alle. c*. Cum in juventute: non tamen hoc est semper, juxta illud; stultitia est quæ te non sinit esse senem, *ut ibi not. glo*. Et sæpe antiqui mentiuntur, *ut c. uni. in fi. de sacra, uncti*. Moralis enim maturitas in senibus esse solet, *ut ca. nisi cum pridem*. §. *alia vero*, *de renunci*. Sint autem consiliarij viri consilij: sicut fuit Sy-

Symon. 1. *Mach.* 2. graves enim expertosque viros consilij sui rex adhibere debet participes, & cum eis communi deliberatione pensare, *ut c. estote in fi.* 1. *q.* 1. Consilium vero regis cum principibus suis inniendum est. 2. *Paralypo.* 32. *in princ.* Item consiliarij debent esse prudentes, & sapientes, ut fuit patruus Jonatham. David consiliarius prudens: & litteratus. 1. *Paralypo.* 27. *in fin.* virtutis enim fructum sapiens in conscientia ponit, stultus autem in gloria. *ut Seneca ait.* Dignum inquit est regiæ magnificentiæ sapientes regio more adesse. Et eorum facere cuncta consilio scientium leges: & jura majorum. *Hester.* 1. Et non solùm litterarum peritia,sed etiam negotiorum, dispositione, consiliarium oportet prudentem esse. *ut* §. 1. 36. *di.* Nam litteris carens huic officio aptus non est. *ut c.* 1. *eadem di.* Consilium enim custodit regem, & prudentia servat illum. *Proverb.* 2. Nam consilium sapientis fons vitæ permanentis. *Eccl.* 21. Juxta illud. Consilium semper à sapiente perquire. *Tobiæ* 4. Nam sapientiam, & doctrinam stulti despiciunt. *Proverbi.* 1. Consilium enim scientiæ despiciendum non est, *ut ibi.* Gloria namque regis est, probos, & sapientes in consilio suo habere; & gaudere debet cum tales elegerit consiliarios. *ut c. esto.* 95. *di.* Si enim delectamini sedibus, & sceptris, ò reges populi! diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis: diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis: multitudo autem sapientium, sanitas est orbis terrarum, & rex sapiens populi stabilimentum est. *Sapientiæ* 6. Nam tunc benè regitur respublica cum philosophi regnant: & reges philosophantur: & sapientum consilio regnum in justitia gubernatur: quia scientia juris est altera militia, qua reprimuntur audaciæ, & emendantur injustitiæ. 2. *parti. tit.* 10. *l.* 13. Sint autem tales regis consiliarij, qui non solùm monasticam scientiam, qua quis bonum seipsum regit, seu etiam economicam,qua familiam domus suæ benè gubernat: sed, & etiam politicam habere debent scientiam: qua civitates, & regnum consilio suo regere sciant. *ut not. Lauren. in* §. *nece.* 47. *di. & Jo. mo. in prin.* 6. *lib.* Caveat ergo rex, ne consiliarum habeat, qui seipsum gubernare nesciat: contra id quod Terentius ait: Opus est defensione ei, quem mihi defensorem paro, *ut not. Laurentius, ubi suprá.* Talis namque si inhabilem se reputet, tamen, & tale non acceptet officium: sed dicat id quòd scribitur, 40. *di. c. ante omnia in fin.* quod enim extimo ut locus gubernaculorum mihi tradatur qui remum tenere non novi? Nam propter defectum scientiæ, & boni consilij populus domini in captivitatem fuit ductus: & nobiles ejus interierunt fame, &c. *ut c. ve qui dicitur* 11. *q.* 3. Debent etiam consiliarij eligi amici, & boni intellectus; necnon, & secreti commissi non revelatores. Et tales sunt honorandi, 2. *parti. tit.* 9. *l.* 5. nota tamen, quòd rex non omnes indifferentèr debet in consiliarios assumere, sed illos tantum, qui vita moribus & scientia comendantur; cum in talibus non sit acceptio personarum habenda, sed virtus scientiæ, & vita, sunt attendenda. *Archi. in c. venerabilis, de præben.* Unus itaque de mille sit regis consiliarius. *Eccl.* 6. Item rex plurimorum tenetur consilium requirere: quia per ampliores homines perfectissima veritas revelatur. 1. *Paralypo.* 13. *in princ. & C. de Fideicommissis, l. fin.* §. *pe.* Et integrum est judicium quòd plurimorum sententijs confirmatur, *ut c. extra conscientiam* 64. *i. & c. prudentia.* §. 1. *de Offi. del.* Et ubi non est gubernator populus corruit. Salus autem ubi multa consilia. *Proverb.* 11. Dissipantur enim cogitationes, ubi non est consilium: ubi vero plures sunt consiliarij confirmantur. *Prover.* 15. Item vani consiliarij, & mendaces in consilio regis,non debent stare, nec in ejus nominari scriptura, *Ezechi.* 13. nec cum fatuis rex consilium ineat: non enim poterunt diligere nisi qui ipsis placent. *Eccle.* 8. *unde Salustius.* Omnes enim qui de rebus dubijs consulunt ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet: nec facile animus vera providet; ubi illa officiunt. Item rex per prius scire debet quæ sit necessitas consiliarij antequam ab eo consilium petat, ne consiliarius consilium prodeat. Et quid ipse consiliarius in animo cogitabit ne forte mittat sedem in terra; & dicat regi bona est vita tua. Et stete converso videre quod regi eveniat. Nam cum viro irreligioso rex tractare debet de sanctitate, & cum injusto de justitia, & cum milite timido de bello, & sic de alijs: Et non attendat his in omni consilio, sed cum viro justo rex debet esse assiduus: quemcumque cogno-

noverit timorem Dei observantem, cujus anima sit secundum animam Regis, & c. *Eccl.* 37. unde Tulius alia lex est, ut cum amico cuncta deliberes.

Circa secundum. Cum consiliarij per Regem fuerint electi juramentum præstare tenentur, quod benè & fidelitèr consilium impendent, juxta formam legis ordinatæ per Dominum Regem Henricum secundum bonæ memoriæ, *in Curijs Segoviæ*, *anno* M.CCCCVI. Et hoc ad instar judicum testium, & advocatorum, qui jurant. *ut C. de judicijs l. properandum & l. rem non novam: & in l. jurisjurandi C. de test.* Item omnes Regis consiliarij solum Deum Regis, & patriæ utilitatem, præ oculis habendo convenire debent, quasi unus homo, una mente, unoque consilio, ad instar populi Israel. *Judic.* 20. » Omnes inquit unanimes, & » cor unum habere debent, quia nihil » prodesset, si eos continuaret una do» mus, idem officium, & unus Domi» nus, & eos voluntas separaret diversa. « *ut Ber. tit. de concordia libro ad sororem.* Item, per Regem sunt consiliarij vocandi, & in consilio sedere debent. 2. *Esdræ* 3. & continetur in dicta Regis Henrici ordinatione. Item, debent ad latus Regis sedere, non ad pedes. *ut not. Bar. ff. de excus. tu. l. jurisperitos in prin. & non in l.* 2. *C. de actua. li.* 10. Fiat autem consilium ante ciborum esum, ad instar testimonij dicendi. *ut in c.* 1. *de testi.* quia venter pinguis. *ut Jero ait.* crassum sensum generat. 44. *di.* §. *fi.* Item consiliarij, maximè doctores, etiam si infestentur, non debent à recta intentione recedere. 43. *di. c. scimus.* Sit (inquit) consiliarius fidelis, & constans, nam tanta debet esset ejus constantia, ut prius auferatur ei vita, quam fides. 23. *q.* 8. *c. convenior. circa fin.* ne sit duplex animo. » Nam talis inconstans est in omni» bus vijs suis. « *Jacob* 1.

Nec ventilet se consiliarius in omnem ventum, & non eat in omnem viam. » Sic enim peccator probatur in duplici » lingua. « *Eccl.* 5. Festinet inquam Rex consiliarium circa se habere virum optimum, & purum undique, & contentum his quæ sibi dantur pro salario. Et si quidem propter spem accesserit, & non fuerit inventus Regi custodiens fidem justam, ille quidem expeleretur, & alio Rex utatur consiliario, regem, & justitiam eis cum puris servante manibus publicè, & privatim. *ut text. in auc. de manda. prin.* §. *festinabis &c.* Fugiat consiliarius omne genus mendacij. *ut c. omne genus.* 22. *q.* 2. ne dicat bonum, malum; nec malum, bonum. *ut c. ve dicitis.* 11. *q.* 3. Nam os quod mentitur, occidit animam suam, *ut c. nec* 22. *q.* 2. & abominabilis est apud Deum, qui justum dicit injustum, & è contra. *ut c. si quis ea cau. & q.* nec etiam celare debet veritatem, cum talis sit mendax. *ut not. in l. sed & si* §. *patron ff. de injus. vo.* nam qui veritatem occultat, iram Dei super se provocat, uterque enim reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit, quia ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat. *ut c. quisquis* 11. *q.* 3. melius est autem pro veritate pati supplicium, quam pro adulatione suscipere beneficium. *ut c. nemo ea cau. & qui* veritas enim spirituale debet redolere fervore, & exeat in publicum ex frequenti ardore. Et pax prædicata labijs, cum voluntate animi concordet. *ut c. diaconi* 93. *di.* Nam scriptum est, veritas valet, & invalescit, & in æternum vivit, & optinet in sæcula sæculorum. *c. consuetudo.* 8. *di.* veritas nunquam fallit, nec fallitur. *c. à nobis* 2. *de sent. ex.* Et non solum ille proditor est veritatis, quî transgrediens veritatem, pro veritate palam mendacium loquitur, sed etiam ille qui non veritatem pronuntiat, quam liberè pronuntiare oportet, aut non liberè veritatem defendit, quam libere defendere convenit. *secundum Joa. Chrys.* 11. *q.* 3. *nolite.* Item Jero. ad Celantiam de hac veritate inquit: nunquam errat mutatio, quæ sequitur veritatem. Et idem ait *Jero. sup. Jere.* veritas claudi, & ligari potest, vinci non potset. Et quæsitorum paucitate contenta, ex multitudine hostium non terretur, & de se dicebat Aug. fieri non potest, ut veritatis cultor mendæ colla sumittat. *ut not. Jo. An. in c. à nobis* 2. *de sen. excom.* Item consiliarius contra conscientiam nihil àgat, seu consùlat, solus enim Deus novit conscientias nostras, & ei cor omne patet, & omnis loquitur voluntas. 24. *q.* 3. *Deus not. gl. in c. diaconi.* 3. 93. *di.* Item consiliarij Regis in consilio existentes intenti tacere debent ad consilium. *Job* 29. nec in consilio contentio, seu rixa, est admittenda. Nam in loco benedictionis, id est, consilij confidentes nullus debet, aut indiscretis vocibus percipere, aut quibuslibet tumultibus perturbare, nullis etiam fabulis vanis, vel ri-

risibus agi, & quod est deteriùs, obstinatis disceptationibus tumultuosas voces effundere. Si quis enim, ut amplius *ait Jaco.* 1. » putat se religiosum non refrenans linguam suam, sed seducens cor » suum, hujusmodi vana est religio. « Cultum enim suum justitia perdit, quando silentia judicij, seu consilij obstrepantium turbo confundit, dicente propheta. » Erit cultus justitiæ silentium, « debet ergo quidquid aut confidentium consultationibus agit, aut ab agentium parte proponitur, firmissima relatione proferri, ut nec contentiosis vocibus sensus audientium turbent, nec judicij, vel consilij vigorem pro tumultu enervent. Quicumque ergo in congregatione consilij, hæc quæ promissa sunt violanda crediderit, & tumultu, aut contumelijs, vel risibus consilium perturbaverit, juxta diem legis æditum. *scilic. Prover.* 21. quo præcipitur eijce derisorem, & exhibit cum eo jurgium cum omni dedecore, de consilio abstractus à communi cætu se cedat, &c. Ut hæc omnia in *c. in loco* 5. *q.* 4. Item non cogitentur consilia, quæ non possunt stabiliri; *Psalm.* 20. & Rex cum consilio vanitatis non sedeat, & cum iniqua gerentibus non intret. *Psalm.* 25. Nec ipsi consiliarij vanos sermones loquantur; nam vanus sermo cito poluit mentem, & facile agit quod libentèr audit, hoc procedat de labijs quod aures ædificet audientium: nam bonus sermo, vanam conscientiam demonstrat, & lingua ostendit conscientiam hominis, quia ex abundantia cordis os loquitur. Nam quæ consiliarij locuti fuerint, gravitate, atque doctrina digna fient, sint sermones sui irreprehensibiles. Sciant quoquo tempore dicant. Considerent qua ora loquantur. Taceant usque quo interrogentur. Et interrogatio ora eorum aperiat. Et sua verba sint pauca, ne transeant mensuram loquendi. Sapientia namque brevem sermonem facit, ut hæc omnia *per Ber. in dict. lib. ad sororem. c. de silentio facit. c. sit rector.* 47. *dis.* Temperare etiam se debent consiliarij cum prudentia, ne de bono faciant malum, & respiciant quod sit aptum cuique tempori. Et videant, quod debeant, & ubi, & quandiu, & qualiter, & quando faciant per discretionem. Cognoscant causas rerum cum omni diligentia, distinguant contra quem agunt, diligenter excogitent qualiter bonum incipiant, & perficiant, teneant discretionem in omnibus actionibus suis. Et cum benè distinxerint opus suum bonum, justi erunt. Quicquid boni fecerint cum discretione, virtus erit. Quidquid sine discretione, vicium erit. *ut Ber. in dict. lib. c.* 64. ut virgo semper consideret, &c. Unde Boetius. Neque enim quod ante oculos situm est, sufficiat intueri, rerum exitus prudentia metitur; unde Tulius summum quidem ingenium est, aut constituere quid accidere possit in utraque parte, & quod agendum sit, cum quid evenerit non committere, ut aliquem dicat non putabant. Item Seneca consiliatoris an est hominem admonère nihil fœlicitati suæ ascribere. Stultam fiduciam semper mansuetæ potentiæ sibi excùtere. Item, sic consiliarij Regi consulant, quod à justitiæ tramite, quæ est inter Deum, & mundum mediatrix non declinent. 2. *parti. tit.* 9. *l.* 28. » Item Rex in consilio lu» dentium non sedeat, & gloriatus erit à » facie manus Dei. « *Hiere.* 15. Item consilium, maximè in arduis, requirit deliberationem, & tempus. Nam nos tempore indigemus, ut aliquid maturius agamus, nec præcipitèmus consilia, & opera nostra, nec eorum ordinem corrumpamus. *ut c. ponderet circa prin. l. di.* Nam noverca est justitiæ voluntas præcipitantis judicis. *ut in cle. pastoralis.* §. *verum de re judici.* Item, bonæ rei est dare consilium, & præsentis habetur vitæ subsidium, & æternæ remunerationis expectare decernitur præmium. *ut c. bonæ in prin.* 12. *q.* 2. Et propter bonum consilium præmium expectant. *ut c. non licet* 11. *q.* 3. Ita, & propter consilium malum & fraudulosum consiliarij puniuntur *ut all. c. tanta in fin.* & perpetuo damnantur, *ut c. periculose, & c. noli. de pœn. dis.* 1. » Convertit enim Deus » malum consilium super consulentes. « *Hester* 14. Et consilium pravorum Dominus dissipat. » *Thobiæ* 5. nec eorum » consilia adjuvat. « *Thobiæ* 10. consilia itaque impiorum longe sint à Rege. » *Job* » 21. Nam beatus vir, qui non abijt in » consilio impiorum. « *Psal.* 1. Qui autem ineunt pacis consilia, sequitur eos gaudium. *Proverbio* 12. sic & facientibus nequissimum consilium super eos devolvetur, & non agnoscent unde adveniet illis. *Eccle.* 27. Item consiliarius Regi gravia tanquam levia, vel è contra, consulens si est honorabilis, exulet, & perdet bona; si de minoribus, moriatur.

2. *part.*

2. *part. tit.* 13. »Sed cum Deus est cum » Rege consilium malum dissipabit.« *Isaiæ* 8. *Jere.* 19. absit enim quod contra aliquos Regis consiliarios dicas, id quod scribitur. *Isaias* 19. »Stulti principes Thaneos sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium. Insipiens » malè namque consulens non obtinet, » ut consilium perficiat ad instar Nicharonis.« 2. *Macha.* 15. malignantes autem consilium, iram Dei incurrunt. *de qua Psal.* 82. Quid si convincantur consiliarij dolo, & iniquè consuluisse? de dolo tenentur, & aliàs puniuntur, ut legitur,& not. *in l. consilij non fraudulenti. ff. de re jur. & in c. sane de renuncia. & in l. qui servo persuaserit.* § 1. *ff. de fur.* Et contra iniquè consulentes potest agi quanti interest regi consilium datum non fuisse. *ff. de dolo. l. arbitrio.* §. *dolo.* Et si solvendo non sit restituit is cui consilium datur ad pristinum jus. *ff. de dolo l. eleganter.* §. *pen. & ff. de eo* per quem factum est. *l. fi.* Et falsus consiliarius efficitur infamis. *ut c. si adversus, & c. excommunicamus.* §. *credentes de hæreti.* quod intelligo de fraudulento consilio, ut plenè not. *in c. nullus ex consilio. de re jur. lib.* 6. Et per Spec. *tit. de requisi. consilij.* §. 1. *ver. consiliarij autem.* Idem si per imprudentiam falsum consilium dedit, quia non excusatur imò venit puniendus. *ut ff. de varijs & extra or. cogni. l. fi.* quia imprudentia culpæ annumerat instit. *de l. Aquill.* §. imperitia quoque de homicid. *c. tua. & de æta. & qualit. c. ad aures* fatuus est tamen qui imperitum elegit consiliarium, & sibi imputet. *instit qui. mo. re contrahi. obli.* §. *præterea, & instit. per socio.* §. *fin. & Spe. ubi supra.* Consiliarij etenim infideles morte judicio Dei plectuntur, ut contigit Achitophel regis David consiliario iniquo. 2. *Reg.* 15. Si tamen consilium non est fraudulentum, sed bona fide impensum, licèt malum exitum habeat consiliarius non obligatur, *ut d. l. consilij, & alle. c. nullus ex consilio.* absit enim, ut ea quæ propter bonum,& licitum facimus, nobis debeant imputari si quid præter nostram voluntatem inde contingat, *ut* 23. *q.* 5. *de occidendis.* Postquam autem consiliarij,sicut promittitur, juraverint, cavère debent, ne denùdent secreta consilij: nam qui denùdat archana amici, perdit fidem; & non inveniet amicum ad animum suum. *Ecclesi.* 27. Consiliarij verò contra facientes, & consilij secreta denudantes, proditionem committunt, & pœnam patientur, admodum mali, ex consilio provenientis, 2. *part. tit.* 9. *l.* 5. & debent à consilio privari, & arbitrariè per Regem puniri. Et hoc si talis fuerit causa, quam omnes de consilio dixerint sub silentio servandam, ut Rex Henr. in ordinatione de qua supra. De jure verò consiliorum Regis annunciatores, seu revelatores,mortis pœna plectuntur, *ut l. si quis aliquid* § *ff. de pœnis.* Et tales dicuntur hostes Regis, & multo nequior est hostis occultus, quam ille qui foris est, & evidentèr inimicus est. 94. *dist. si inimicus.* Unde Boetius. Nulla pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus, nec est deterior hostis, quam fictus amicus, non odium graviùs, quam simulatus amor. *ut ibi not. glos. facit* 13. *q.* 1. §. 3. Et est simile. 2. *q.* 2. *c.* certè de quibus fraudulentis consiliarijs dicitur, id quod *Jere.* 1. *legitur.* » Vocavi amicos meos, & ipsi » deceperunt me, malo tamen consilio » sapiens resistat, & non consentiat, » sicut consentire voluit malo de Christi » morte consilio Centurio ille Joseph. ut » vir bonus & justus.« *Lucæ* 23. *in fin.* De fidelibus autem consiliarijs. *Isaiæ* 40. scribit dicens: »Quis est Regis con» siliarius, & cum quo rex init consi» lium, & instruxit eum semitam justi» tiæ? Erudivit eum scientia, & viam » prudentiæ ostendit illi, &c.«

Circa tertium videtur dicendum, quod audire debet Rex consilia prudentium, & verba sua, & erit Dominus secum. *Exod.* 18. *Jere.* 38. Et bono consilio Rex acquiescere debet. *Proverb.* 1. Nam qui cuncta agit cum consilio, regitur sapientia. *Proverb.* 13. Et astutus omnia cum consilio agit, ut ibi juxta illud. »Audi con» silium, & suscipe disciplinam, & eris » sapiens in novissimis tuis.« *Proverb.* 19. Unde Oratius. Vir consilij expers mole ruit sua, nam sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri; sed homo sapiens exhauriet illud. *Proverb.* 20. »Nam » bonum consilium, quam plurimos à » morte liberavit.« *Josue* 9. *circa fin.* Consilium tamen quod ad malum tendit, Regi placere non debet. *Hester* 5. »Cus» todiat itaque Rex consilium sapientis, » & erit vita animæ suæ, & gratia fauci» bus suis, & tunc ambulabit fiduciali» ter in via sua. *Proverb.* 3. Nam qui » boni consilio non adquiescit dignitatem » amittere debet, exemplo Roboàn, qui » se-

TITULO PRIMERO.

DE LA SANCTA FE CATHOLICA.

Ley I. Cómo todo Christiano la debe guardar.

TOdo Christiano (*a*) firmemente crea, (*b*) è tenga, que uno solo es Dios (*c*) verdadero

» senioribus non credidit. « 3. *Regum* 12. 2. *Parali.* 10. *& cap. denique* 8. *q.* 1. Et ad instar uxoris Loth, quæ in statua est conversa. *Genes.* 19. Consilium inquit providi placere debet Regi, sicut consilium Joseph placuit Pharaòni, & propter id regnum ejus fame, & penuria non perijt. *Gen.* 41. Unde Salustius. Vigilando, consulendo, benè agendo prosperè omnia cedunt. » Et qui sapiens » est, addit consilium, & qui init pacis » consilium, sequitur eum gaudium. *Pro-* » *verb.* 12. Nam sicut loramentum li- » neum in fundamento colligatum ædifi- » cij non dissolvit, sic & cor confirma- » tum in cogitatione consilij. *Eccles.* 20. » Sine consilio enim nihil est faciendum, » & post factum non pœnitebit eum, cui » impenditur. « *Eccles.* 32. Consilium autem prævenire debet factum. Unde Salustius. Priusquam incipias consulto, & postquam consulùeris maturè, facto opus est. » Et Salomon. Palpebræ tuæ præce- » dant gressus tuos, idest consilia actus » tuos præveniant, ante omnia ergo ope- » ra, verbum verax, præcedat Regem. Et » ante omnem actum consilium stabile. « *Eccles.* 37. » Nam aurum, & argen- » tum, & constitutio pedum, & super » utrumque consilium beneplacitum. « *Eccles.* 40. Bona enim consilio inimici vincuntur, & sub tributo ducuntur, & in potestate metalla auri & argenti rediguntur, & loca possidentur, & loca quæ longè sunt pacificantur, adversarij conteruntur, destruntur, & in servitutem rediguntur, regna obtinentur, & nomen Regis timetur, exaltatur in gloria ad instar Romanorum, & hoc propter continuum multitudinis prudentum consilium. *ut legit.* 1. *Machab.* 8. » Emittat Christus spiritum gratiæ, do- » ni consilij, ut vestigia gressum Regis » operaque sua illustrentur, & rectarum » semitarum itineribus semper incedat. » Amen. «

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley primera de la primera partida en el titulo de la Sancta Trinidad. Concuerda la Ley primera de las Ordenanzas Reales nuevas en el titulo de la Sancta Trinidad.

(*a*) TODO CHRISTIANO. Scilicèt, opera Christi, faciens, aliàs Christianus nominari non meretur. *ut c. cavete* 23. *q.* 2.

(*b*) CREA. In Christum quippe credere est amando in ipsum tendere, hæc est fides, ut diffinit Apost. *ad Galat.* 5. quæ per dilectionem operatur, & talis est fides informata charitate. *de pœn. dist.* 2. §. *item Dominus & glos. ibi.* nam qui dicit se nosse Dominum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. *de pœnit. dis.* 2. sic enim inquit: quomodo enim corpus sine spiritu mortuum est; sic & fides, sine operibus mortua est. *Jacob.* 2. *& alle. c. si enim inquit. &* 1. *q.* 1. *sicut urgeri.* ne grande putemus unum Deum nosse cum dœmones credant, & tremiscant. *Jacob.* 2. *& dict. c. si enim.*

(*c*) DIOS. O quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus. *de pœnit. dist.* 4. §. *verum ver. si ex bono.* Et hoc idem in effectu ponit text. *extra eo. tit. c. firmiter. ubi vide glo. magistralem, & notabilem quæ tractat de fide, & de quatuor symbolis, in quibus fides nostra consistit, &* 1. *part. tit.* 3. *l.* 1. Et quia de fide prohibetur, & est periculosum tractare seu disputare. *ut in l. nemo clericus. c. eo tit.* 24. *q.* 3. *cum quibus* 96. *dist. c. nos ad fin.* 45. *dist. in mandatis de hæreticis. c. quicumque.* §. *inhibemus. libro* 6. ideo de hoc tractare omitto. Et hoc facere paginæ remitto venerabilibus magistris. Coram quo causa fidei sit agitanda, & an tunc imperator est vo-

Padre, è Fijo y Espiritu Sancto, y estos tres son un Dios, è una natura, (*a*) è una cosa que hizo de nada los Angeles, (*b*) è los homes, y el Cielo (*c*) y la Tierra, è todas las otras cosas, (*d*) è tambien las que vemos y sentimos, como las que no sentimos. E hizo Angeles buenos por natura à Lucifer, (*e*) è à los otros, que despues por su maldad (*f*) son hechos diablos, è malos. (*g*) Y esta santa Trinidad ante

---

vocandus. 79. *dist. in illis* 24. *quæst.* 1. *quotiens.* 96. *dist. ubi.* an sit peccatum in articulis fidei non rectè opinari. *not. Innocent. eo tit. c.* 1. *& ibi glos. de hæreticis c. cum Christus*, *& Innocent. de const. ne innitaris.* An Christus sit verus homo, & ex humana carne. *not. in dict. c. cum Christus.* Quibus ex causis quis excusatur non servando præcepta legis. 35. *dist. ab exordio de decem præcep. decalogi*, *& de* 1. *&* 2. *tabula.* 32. *q.* 7. *adulterij.* Qualiter & quibus personis Spiritus Sanctus procedat, & unde Græci inducti sunt ad male credendum. *de conse. dist.* 5. *c. penult. & ult. eo tit. c. uni. lib.* 6. An in Trinitate sit invenire prius & posterius, & an essentialiter intelligatur qui in Trinitate personas distinguunt. *de conse. dist.* 5. *c. fin.* An naturæ necessitate, vel peccati merito Adam mortuus est. *de conse. dist.* 4. *placuit igitur.*

(*a*) Una natura. In his enim omnibus in quibus Deus pater exit una cum patre æternaliter subsistit Filius incommutabilis, incomprehensibilis, immensus, omnipotens, & ineffabilis. *ut. cle. uni. extra eo. tit.* §. 1. *& ibi gl.* eadem enim habet essentiam, substantiam seu naturam. *ut c. firmiter. extra eod. tit. in princ.* De mysterio autem Trinitatis & Unitatis tractat plenè magister sententiarum. *lib.* 1. *di.* 2. *per totum.* ubi dicit ipse in princ. quod mentis humanæ acies invalida in tam excellenti luce non figitur nisi per justitiam fidei emundetur, quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid invenitur, &c.

(*b*) Que hizo el Cielo. De modis divinæ operationis, & quod in quibus diebus Deus mundum formavit. *vide librum sententiarum* 2. *dist.* 13. *cum sequentibus.*

(*c*) Los Angeles. Fuit enim Angelus in charitate conditus: sed dum se superbiendo præsumpsit, ab ea alienus factus est. *ut* §. *quod autem reprobi de pœnit. d.* 2. ubi dicitur: quod Angelus nobis similis factus non est propter infirmitatem humanæ conditionis. Nam Angelus statim fuit post creationem capax rationis, homo autem non donec sit adultus. *ut ibi not. glos.* Item not. quod novem sunt ordines Angelorum, ut per sacra eloquia aperta ratione memorantur: scilicèt Angeli & Archangeli, Troni, Dominationes, Virtutes, Principatus, Potestates, Cherubim, atque Seraphim, & sic civium supernorum ostenduntur distinctiones. *ut* §. *hinc & Greg. de pœnit. d.* 2. De creatione autem Angelorum, & de his quæ in initio suæ conditionis fuerunt attributa, & alia circa hanc materiam vide plenè *magistrum sententiarum lib.* 2. *dis.* 2. *cum sequentibus.*

(*d*) E las otras cosas. An omnia fuerunt simul creata, vel diversis diebus. *vide lib. sententiarum, ubi sup. & c.* 6. *die.* 35. *d.*

(*e*) A Lucifer. Ipse autem lucifer & omnes alij Angeli fuerunt æquales in tribus, scilicèt in essentia, in sapientia, & in libertate arbitrij, omnes autem justi & boni creati fuerunt. *ut dicto libro* 2. *sente. dis.* 3. Quomodo diabolus dicitur princeps mundi, & an aliqua eum lateant. 32. *q.* 2. *c. pudor.* Item an diabolus natura creatus sit bonus. *in c.* 1. *extra eod. tit.* 13. *d. c. qui Episcopus.*

(*f*) Por su maldad. Notatur, quod velox sine discretione agens est iniquitas quæ ad nocendum occasionem suggerit: nam lenta virtus & cunctatrix. tarda animam deliberat, quàm incipiat quid decorum, quid honestum: iniquitas namque omnia præcipitat. *de pœnit. dist.* 3. *c. inter hæc.* combusta enim fuit Angelorum virtus fervore, & fumo iniquitatis, ut ibi beneno, quod peccatum est opus iniquitatis, iniquitas est qualitas mentis. Unde qui vult cavere à peccato extirpet radicem peccati, scilicèt iniquitatem. *ut* §. *David quoque Ber. Item Ambrosius de pœn. dist.* 3

(*g*) Son fechos malos. Non autem ex

de la Encarnacion de nuestro Señor Jesu-Christo dió ley, y enseñamiento à su Pueblo por Moysen, (*a*) y por los otros sus Profetas, y sus Sanctos, porque se pudiesen salvar. (*b*) Y despues nuestro Señor Jesu-Christo, Fijo de Dios, y Dios verdadero, uno con solo Padre, y con Espiritu Sancto recibió carne humana, y fue concebido de la Virgen Sancta Maria, (*c*) è nasció della verdadero home, (*d*) y verdadero Dios, y enderezó, y cumplió la Ley (*e*)

---

ex creante, nec pro jacente materia, sed ex propriæ libertatis arbitrio vicium superbiæ in angelicam naturam processit. *de pœnit. d.* 2. §. *quod autem*, & sic not. quod altissima illa sublimitas, scilicèt lucifer cecidit, quis cadere non possit, si in cœlo ruinæ quanto magis in terra? *ut c. si enim inquit de pœnit. dist.* 2. *circa finem.*

(*a*) POR MOYSEN. *Exodi* 34. de Moyse namque laudes sunt referendæ propter charitatem quam erga populum habuit. *ut* §. *opponitur de pœnit. dist.* 2. Cui Dominus facie ad faciem loquebatur, sicut Dominus amico suo solet loqui. *ut ibi & Exodi.* 33. *& c. Moyses* 8. *q.* 1. » nemo enim mortalitatem » agens, Deum in essentia videre potuit » nisi Moyses tanquam futurus judæorum prædicator, & Paulus tanquam » futurus christianorum prædicator ex » Dei privilegio speciali. « *ut not. Jo. An. in glo. ordinaria cle. ad nostram de hæreticis.* non tamen Deus in essentia in specie visibili videri potuit, cum non habeat membra distincta. *ut c. odi. & ibi glos.* 24. *q.* 1. sed in essentia per Angelum. *ut li.* 2. *sen. di.* 8. *not. glos. & Archi. in all. c. Moyses* 8. *q.* 1.

(*b*) SE PUDIESEN SALVAR. Liberi arbitrij nos condidit Deus; ut nec ad virtutem, nec ad vitia necessitate trahimur; alioquin ubi necessitas, nec corona est, nec pœna. *ut c. Si enim inquit. ver, liberi arbitrij de pœnit. di.* 2. natura tamen humana facilè labitur ad delicta. *ut not. glos. in c. alma mater, de sen. ex li.* 6. Nam caro menti repugnat, nec subdita est animi gubernaculo, & mentis imperio aliena est terra, ita sterilis virtute, quæ non acquiescit consilio cultoris. *de pœnit. d.*3. §. *in salicibus.*

(*c*) DE LA VIRGEN SANCTA MARIA. Ideoque voluit de Maria Virgine incarnari, & non de alia; quia sicut ex superbissima natus est morbus, sic per contrarium ex humillima inchoari debuit medicina. *unde Ber.* nomine Evæ ipsi Virgine dictum est ave. *Lucæ* 1. Item sicut ad summam humilitatem Dei filius voluit incarnari, sic summè humilem eligere debuit, in qua, & à qua tanta debet humilitas inchoari, ut ipsa in cantico suo dicit, quia respexit Dominus humilitatem, &c. Item quia prima quæ Deo castitatem vovit, fuit Virgo Maria, unde quia novum doni genus obtulit, novo dono & inaudito debuit honorari. In conjugium autem Joseph consensit instinctu Spiritus Sancti ad cœlandum ministerium, quod dic. *ut* 27. *q.* 2. § 2. *& Joan. And. in cle. unica extra eo. tit.* §. 1.

(*d*) VERDADERO HOME. Assumpsit enim humanum corpus passibile, & animam intellectivam seu rationabilem. *ut alle. cle. unic. eo. tit.* §. 1. unde ait Aug. quod omnes defectus nostros assumpsit filius Dei præter ignorantiam & peccatum. *de hoc* 3. *lib. sent.* 15. *dist. & Jo. An. in alle. cle.* §. 1. Qui si in cruce mortuus non fuisset, ad ultimum senio defecisset, secundum Aug. *& not. glo. in d.cle.* §. 1. Magna namque dispensatione pietatis ad redemptionem generis humani Deus pater, non Angelum, non Archangelum, sed filium suum unigenitum mittere dignatus est; quem quia in divinitatis suæ spem videre nequimus, magna rursus dilectionis arte providit, ut hunc factum ex muliere, hoc est ex maternæ carnis substantia sine virili admixtione conceptum ad humanos verum hominem proferret aspectus; qui in divina virtute ac substantia manens, per omnia quod erat vera natura mortalitatis infirmitatem, quam non habebat indueret, ut hæc Beda super Lucam in Evangelio de circuncisione.

(*e*) CUMPLIÓ LA LEY. Christus enim qui legem dedit, ipsam legem carnaliter adimplevit. *ut* §. *his ita* 25. *q.* 1. *ubi plene de hoc.*

que fuera dada primeramente por Moysen, è mostró nos la carrera mas manifiesta por do nos pudiesemos salvar. Y este nuestro Señor Jesu-Christo ha en sí dos naturas, de home y de Dios; è maguer, que segun la natura de Dios no pudiese morir, ni sentir ningun mal, segun la natura que tomó de home, quiso morir, (*a*) por nos todos salvar, y sufrir hambre y sed, y otros (*b*) trabajos, è recibió muerte en la Cruz, (*c*) è de mientra que la carne fue muerta en el alma (*d*) descendió à los infiernos, y quebrantólos, y sacó dende sus Sanctos y sus Fieles, y despues resuscitó en la carne, y demostróse à sus Discipulos, è comió con ellos, è dixoles: confirmad vos en la Fé Catholica, y dende subió à los Cielos en cuerpo y en deidad, y dende verna en la fin (*e*) deste mundo, è dará juicio sobre los buenos, y sobre los malos, y à aquel juicio vernemos todos con los cuerpos y en las almas (*f*) que agora traemos, y rescebirémos los buenos buen galardon de gloria por siempre jamás con nuestro Señor Jesu-Christo. E los malos rescebirán pena con el diablo, de

---

(*a*) Quiso morir. Concor. exempla redemptos. *C. de summa Trinit.* & sic not. quod Christus mortuus est verè pro delictis nostris, & resurrexit propter justificationem nostram; & passus est pro nobis relinquens nobis exemplum, ut vestigia ejus sequamur, verè enim mortuus est, & verè à mortuis resurrexit. *ut c. cum Marthæ.* §. *ex eo. de cele. Missa.*

(*b*) E otros trabajos. Considerare namque debemos quanta pro absolutione nostra, & liberatione, creator noster Dominus ac redemptor pertulerit; quibusve contumelijs afficiendum tradiderit, ut nos à vinculis potestatis diabolicæ liberaret. *ut c. suggestum 7. q. 1.*

(*c*) En la Cruz. Not. causas quare Christus elegit mortem Crucis. Primo, ut illa pendens in aere se inter Deum & hominem mediatorem ostenderet. *ut not. Jo. ad Thimo.* 2. 10. *d.* quam Secundo, ut damna quæ obvenerat per lignum primis parentibus vetitum, per lignum Crucis restauraret. Tertio, ut diabolum quem per lignum vincebat, per lignum superaret, & hæc duo Greg. exprimit *in præfacione de Cruce, qui salutem humani generis, &c. in cle. si Dominum de reli. & vene. san. ante medium.* Quarto, ut evidenter ostenderet pro quibus reparandis patiebatur pro superbijs Angelorum ruinis replendis, pro justis de limbo educendis, pro amicis colligendis, & adjuvandis, pro inimicis reconciliandis, primum designatur per brachium crucis superius, secundum per inferius, tertium per dextrum, quartum per sinistrum, hæc per *Jo. An. in glo. c.* 1. §. 1. *eo. tit. in cle.* Sed consuevit quæri an alio modo posset Deus liberare hominem quam per mortem Christi? & dicimus alium modum fuisse possibilem Deo, cujus potestati omnia subjacent, sed nostræ miseriæ salvandæ convenientior est modum alium non fuisse, nec esse oportuisse, *ut plene not. in libr.* 3. *sent.* 22. *di. in princ.*

(*d*) Descendió en alma. Ista verba sic scripta jacent in allegato, *c.* 1. *de summ. Trinit.*

(*e*) En la fin. *De hoc plenè li.* 4. *sent. di.* 43. *cum sequentibus.*

(*f*) Las almas. Est etenim anima sensitiva, vegetativa, & intellectiva, seu rationabilis, duæ primæ corrumpuntur corpore corrupto; sed est forma corporis humani per se verè, & essentialitèr. *ut text. & glo. in cle. uni. de sum. Tri.* Quo vadat anima cum egreditur à corpore? 13. *q.* 2. *c. epis.* Item quando infundatur anima in concepto? & an omnes animæ fuerunt in principio mundi creatæ? 2. *lib. sent. di.* 17. & de quo creentur animæ? 32. *q.* 2. *c. Moyses. ubi vide per Archi.* quid est anima, & quid est spiritus.

que jamás no saldrán. Y esta nuestra Fé (*a*) Catholica, que firmemente tenemos y creemos, y todo lo al que de la fé guarda la Iglesia de Roma, è manda guardar, como del sacrificio del Cuerpo de nuestro Señor Jesu-Christo, que se hace sobre el Altar por Clerigo Misa cantano, que es derechamente ordenado, como del Baptismo, y de los otros Sacramentos de la Sancta Iglesia. E queremos è mandamos, que todo Christiano tenga fé, è la guarde, ò qualquier que contra ella viniere en alguna cosa, es herege; y recibirá la pena, (*b*) que es puesta contra los hereges.

TITULO II.

DE LA GUARDA DEL REY.

ASI como la enfermedad è la plaga, que es grande en el cuerpo, no puede sanar sin grandes melecinas (*c*) por fierro, ò

(*a*) Nuestra Fe. Articulos fidei quos firmiter credere debemus, ponuntur. 23. *di. quæ epis. de conse. di.* 3. *omnes quos* circa quod nota. quod multiplex est effectus fidei. Nam fides fideles in unum convertit, quos diversitas tenet meritorum. 43. *di. sit rector.* postmodum omnia purgat. 15. *q. fin. c. fi.* 24. *q.* 1. *si Petrus.* Omnes procellas militantis Ecclesiæ superat. 24. *quæst.* 1. non turbatur & in fine Rempublicam magis quam sudores corporales gubernat. 23. *q.* 9. *c. tributum* §. *quamvis.* ubi humana ratio non potest contingere, fides comprehendit. 24. *q.* 1. non turbatur. *in fi.* & in summa nota. quod nisi quis soliditatem fidei tenuerit fidem cognoscere non poterit. 34. *q.* 1. quia ubi enim sana fides non est, non potest esse justitia. 24. *q.* 1. ubi sana, & sine fide falsa est virtus etiam in moribus optimis. 28. *q.* 1. *omnes* §. *ex his*, & omnes christiani tenentur fidem Christi defensare. 96. *di.* Pœna. Quam habes infra. *l.* 4. *tit.* 1. *l.* 2.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley primera, li. 8. *de las Ordenanzas Reales nuevas, titulo de las trayciones que pone las cosas en que se comete traycion contra la persona del Rey, è la Ley segunda del mismo titulo pone la pena. Concuerda con esta Ley, la Ley primera y segunda de la septima partida, titulo de las trayciones, è la Ley* 6. *del mismo tit. vey cerca desta Ley la Ley* 2. *tit.* 28. *de la segunda partida, è por todo el titulo, concuerda todo el titulo* 18. *de la segunda partida, que pone cómo se han de guardar los bienes y castillos, è casas reales, è quá pena meresce el que hace lo contrario, vey el titulo* XIX. *de la dicha partida, qual debe ser el pueblo en guardar, è defender al Rey de sus enemigos por todas las Leyes del titulo.*

(*b*) Asi como las melecinas. Nota. ergo quod secundum qualitatem, & magnitudinem vulneris, medicina est adhibenda. *ut c. medicina de pœnit. di.* 1. *c. omnes hujus sæculi.* 47. *di.* nam tanta est plaga peccati atque impetus morbi, ut medicamenta virtutum differenda non sint. *ut c. in actione cum sequent. de pœnit. dist.* 1.

(*c*) Fierro. Ferro enim abscindenda sunt vulnera, quæ fomentorum non sentiunt disciplinam. 82. *dist. plurimos in fin.* 16. *q.* 1. *in canonibus*, & quos Dei timor à malo non revocat, &c. *ut c. cum in cunctis de elec.* juxta illud; oderunt peccare boni virtutis amore: oderunt peccare mali formidine pœnæ. *ut glos. fin. in cap. irrefragabili de offic. ordi.*

por quemas, asi la maldad (*a*) de aquellos que son endurescidos, (*b*) è porfiados en facer mal, no puede ser quitada sino por grandes penas: ca escrito es, que el loco (*c*) en la culpa será cuerdo por la pena: è por ende nos debemos pensar è cuidar, que los malos que por su natura son desaguisados è denodados por nuestras leyes, sean derraygados, è cada uno se guarde de mal facer, (*d*) è sepa cómo deber temer, è amar, è guardar al Rey (*e*) è à su señorío, (*f*) y à todas sus cosas: onde establescemos, que todos sean apercebidos de guardar, è de cobdiciar à la vida, è la salud del Rey, (*g*) è de acrescentar en todas cosas su honra del y de su señorío; è que ninguno no sea osado por fecho, ni por dicho, ni por consejo, de ir contra el Rey, (*h*) ni contra su señorío, ni hacer alevantamiento ni bollicio contra él, ni contra su Reyno, en su tierra ni fuera de su tierra, ni de pararse contra sus enemigos, ni darles armas, ni otra ayuda ninguna por ninguna manera. E qualquier persona que estas cosas, ò

(*a*) Asi la maldad. Malicijs namque hominum est obviandum. *ut c. sedes de rescriptis.* nec est malitijs indulgendum. *ut c. plerumque ed. tit.*

(*b*) Endurescidos. Unde Arch. *in ver. sed satis de pœnit. dist.* 3. refert quod Bernardus ad Eugenium Papam dicit, quod durum est, quod compunctione non tunditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus, nimis non cedit, induratum ad flagella ingratum ad beneficia, ad consilia infidum, ad judicia severum, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, præteritum obliviscens, præsentia non curans, futura non providens, & ut breviter concludam, cor durum est, quod nec Deum timet, nec homines reveretur.

(*c*) Que el loco. *Hoc idem* 8. *dist. c. qui ea* 27. *q.* 1. *si homo esses, & glos. in cap. nisi specialis de offic. le.*

(*d*) De mal facer. Ut alij in pœnam consimilem pertimescantur, & terreantur. *ut in cle.* 1. *extra de offic. ordin. & l. capitalium.* §. *famosus. ff. de pœnis.* 2. *q.* 7. *c. qua propter de sta. reg. c. ea quæ.* nam fœlix quem reddunt aliena pericula cautum. *ut not. glos. in c. viduas.* 27. *quæst.* 1.

(*e*) Al Rey. De quo vide quod scripsi suprà in prooemio, & qui ei resistit Dei ordinationi resistit. *ad Rom.* 13. *Actuum.* 5. *& c. qui resistit.* 11. *q.* 1.

(*f*) Y a su Señorio. *Sic infra l.* 4. *titul.* 4. *leg.* 21.

(*g*) La salud del Rey. Unde Vegetius. *de mili. disciplina.* Regi tamquam præsenti, & corporali Deo fidelis est præstanda devotio, & impendendus prævigil. famulatus.

(*h*) Contra el Rey. Not. ex ista lege casus in quibus committitur crimen lessæ Majestatis; adde istos, & alios, scilicet ubi quis contra urbem aliquid molitur, vel si fugit ad hostes Regis, vel illos qualitercumque juvat pecunia, vel armis, vel consilio, vel qui subjectas Provincias nititur facere rebelles, vel qui seditionem movet in Civitate, vel qui in morte Regis, vel Magistratus, vel ad Regis latus astantium virorum illustrium, & de ejus consilio, & consistorio, qui partes sunt corporis Regis, cogitat, vel tractat, puniuntur pœna criminis lessæ Majestatis, *ut l. quisquis. C. ad l. Juli. Majestat. & ff. eo. tit. l.* 2. 3. *& per totum*, vel qui arma sumit, & occupat loca contra rempublicam. Hoc enim appellatur crimen perduellionis, quod qualiter intelligatur. *vide Azo. in summa C. eo. tit.* §. 1. *&* 1. *part. tit.* 2. *l.* 3. hos & alios casus ponit lex ordinationis de Alcala, quæ incipit. Traycion es la mas vil cosa. *Et vide infra, eo. fol. lib.* 4. *tit* 19. *per totum, & tit.* 21. *l.* 2. & vide quod scripsit in dicta l. Traycion es la cosa. Item nota quod non solum tenetur crimine lessæ Majestatis, qui in totum commissit, sed etiam si aliquid committat quod ipsum

alguna dellas ficiere ò ensayáre (*a*) de las facer, muera por ello, è no sea dexado vivir. E si por aventura el Rey fuere de tan gran pie-

sum crimen tangat, ut inextravaganti ad reprimendam; hoc autem contingit per modum antecedentis, ut mandatum, consilium, perseveratio, de quibus plenè. *per Bar. in l. non solum* §. *fi. &* §. *mandato. ff. de jure jurand.* Quandoque per modum inhærentiæ, ut præstans auxilium vel opem, de quo *per Bar. in l. furti.* §. *opem ff. de furtis.* Quandoque per modum consequentiæ, ut in his qui præstant auxilium ad juvandum. *ut in l.* 1. *C. De rap. vir facit l.* 1. §. *incidit. ff. ad Turpil. C. de hæreti. auct. credentes.* Quandoque per modum alterius assensionis, ut si quis nolet venire ad testimonium perhibendum veritatis super hanc causam, vel aliud quod hoc tangit, ut habeat locum dicta extravagans: idem si faceret, ut reus captus evaderet. *ff. ad l. Julia. Majestat. l. quicumque vers. Item qui confessum, facit quod no. in c.* 1. *de offi. dele. & ibi Inno. & simile de hæreticis. cap. ut inquisitionis officium. l.* 6. Item, nota quod major fidelitas debetur Regi quam parenti, & proximo, quia quis tenetur Regi, & Domino, non solum non offendere, nec insidiari; sed quod contra eum fit judicare, & verbo factoque defendere, ut in usibus feu. de forma fidelitatis. *c.* 1. *& ff. de re mili. l. omne delictum.* §. *fi.* Nam conscij tamen etiam tenentur. *C. ad l. Julia. ma. quisquis* §. *fi. & hic.* Et est ratio, quia tota fidelitas debetur Principi, est ènim Deus in terris. *C. de sacrosan. Ecclesijs, l. jubemus, & ibi not. de eo scriptum est.* Dilige Dominum tuum ex toto corde tuo, & tota anima tua, & omnibus membris tuis. Ideoque omnis homo sit fidelis Regi suo, duasque habeat habenas. *ut in alle. extravan. ad reprimendam.* Sicut enim per habenas equus ducitur rectè, ita per fidelitatem rectè ducitur subditus à Domino: una habena est in non offendendo, nec insidiando, alia est eum defendendo, & malum indicando. *ut not. Bar. in all. extravagan. ad reprimendam.* Item, nota quod revelatio credentiæ punitur si talis revelatio infert damnum Regi, vel Domino, alijs non, & debetur secretum illud quod Rex nollet sciri juxta illud, ne sciat servus quid faciat Dominus suus. *ut not. in l. ejus qui ff. si cert. pet. & Bal. qui mo. feu. amita. c.* 1. *circa prin.* Item nota quod damnatur memoria Civitatis incidentis in crimine lessæ Majestatis, cujus bona si pietas Principis non revocat intentionem possunt dare occupantibus in prædam. *Archi. c.* 1. §. *ultra rubri. de milite vas. qui contu. est. & C. de sacrosan. Ecclesijs auct. Cassa. not. Bald. in l.* 2. *C. de testa. ma.* Item not. Multa specialia in hoc crimine, primo quod personæ prohibitæ in alijs criminibus, regularitèr accusare admittuntur ad accusandum & testificandum in hoc crimine. *ut l. famosi. & l. in quæstionibus ff. eo. tit.* Secundo, quod accusator si manifestis indicijs accusationem suam non probaverit, subditur tormentis, sicut accusatus, & hujus criminis investigator. *ut C. eo. tit. l. si quis.* Tertio, quod in hoc crimine ad evitandam torturam non excusatur quis prætextu militiæ generis, vel dignitatis. *ut in l. nullus. C. eo. tit.* Quarto, quod filij propter pactum patris, perdunt paternam successionem, necnon & alias successiones, etiam propinquorum. *ut in l. allegata. quisquis C. eo. tit.* Quinto, quod infamia paterna committatur eos, ne possint adipisci honores, nec dignitates. *ut ibi.* Sexto, quod pro eis intercedentes apud Principem, necnon conscij satelites, & ministri hujus criminis, puniuntur hac pœna. *ut d. ea. l. quisquis* §. *id quod.* Septimo, quod bona eorum applicantur fisco. *ut ibi.* & post mortem accusantur, & damnantur, & servi in caput Domini torquuntur, nec alienare, nec manumittere possunt, nec debita eis solvuntur. *ut in l. fi. c. eo. tit.* & circa amissionem bonorum, vide quod scripsi. *in dicta l. Traycion.* Octavo, quod solus conatus, vel machinatio hujusmodi criminis, faciunt quem reum, & puniendum, dum tamen cogitatum per exteriora velit deducere ad actum. *ut d. c. l. quisquis. de quo plenè in l. si quis non dica. C. de Epis. & Cler. & in l. si quis cum telo per Bart. & per Hen. in c.* 1. *de eo qui mitti. in po. causa rei servandæ, de quibus vide.* 7. *parti. tit.* 2. *l.* 1. *& per totum.*

(*a*) O ENSAYARE. Not. ex isto verbo, quod supra dixi. *de contu.* & machinatione hujus criminis, per quod patet quod

dad, que lo quiera dexar vivir, no lo pueda facer, al menos que no le saque los ojos, (*a*) porque no vea el mal que codició facer, y que haya siempre amargosa vida è pena; è la buena de aquel que prisiere muerte, ò sacaren los ojos por tal cosa, sea en poder del Rey de dar, ò de facer dél lo que quisiere; è si el Rey por su merced le quisiere dar alguna cosa à aquel que sacáre los ojos, ò dexare vivir, no le pueda dar nada de aquellas cosas que fueron suyas;mas puedale dar de otras cosas quanto vale la veintena parte (*b*) de lo que le tomó. E ni él, ni otro Rey que venga despues dél, no pueda hacer mayor merced que esta. Y porque puede ser que algunos homes, despues que entendiesen que son culpados en tal fecho como éste, darian, ò enagenarian sus cosas por engaño (*c*) à Iglesias, ò à sus mugeres, ò à sus fijos, ò à otras partes qualesquier; porque el Rey no las pudiese tomar: onde mandamos, que qualquier pleyto, que desta manera fuere hecho por este engaño, como quier que sea firmado, quier por escripto, quier por testigos, no vala: mas todas las cosas que hovieren à la sazon, que fuere fallado en tal fecho, todas sean enteramente del Rey, asi como sobredicho es.

NUestro Señor (*d*) Dios ordenó primeramente la su Corte en el Cielo, y puso asimesmo por cabeza y encomenzamien-

---

quod requiritur actus exterior. *ut supra dictum est.*

(*a*) Los ojos. Et in hoc non debet Princeps clementiam adhibere. *de quo vide Joan. Fabrum in l. cunctos populos circa finem. C. de sum. Trinit. not. tamen quod ista pœna est contra l. si quis. C. de pœnis.* Ubi facies hominis ad imaginem Dei facta, non debet deformari, sed hic est speciale propter horrorem criminis, & hæc est pœna expressa. 2. *parti. tit.* 13. *l.* 1. *&* 2.

(*b*) La veintena parte. Vide de hac vicessima. *inf. eo. lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 1. *& tit.* 2. *l.* 4. *&* 6.

(*c*) Por engaño. *Sic inf. lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 5. illa enim quæ per fraudem fiunt, non valent. *ut infra lib.* 3. *tit* 10. *l.* 4. *& tit.* 12. *l.* 5. *& infr. lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 6. *& quod non Cy. & Bar. in alle. l. quisquis. C. eo. tit. & Bar. in l. post contractum. ff. de dona. & Sallice. in l. si quis post hanc C. de bo. dan.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley segunda en las Ordenanzas Reales nuevas, titulo de la Sancta Fé Catholica, que pone como el Rey ha de ser rescebido; è concuerda con esta Ley, todo lo que se contiene en la segunda partida, titulo 12. *è tit.* 13. *por todas las Leyes: concuerda la Ley quarta de la misma partida, titulo* 26. *è vey por todo el titulo que ha de haver el Rey, de lo que se gana en la guerra.*

(*d*) Nuestro Señor. Usque nunc lex supra proxima tractavit de offensa, quæ fit regiæ Majestati facto, hic autem tractat ista lex de offensa, quæ fit Regi verbo, & diversa est pœna, & dispositio de jure, cum de una tractatur in tit. *si quis Impera. male, & de alia tractatur in tit. ad l. ju. l. Majestatis.* & credo quod ista lex intelligitur quando quis ex deliberatione malè dicit de Principe. *ut in l. uni. C. eo. tit.* secus enim si ex levitate, quia tunc contemnendum est; lubricum enim linguæ ad pœnam facilè trahi non debet. *ff. ad l. Juli. ma. l. famosi etsi.* ex insania, vel furoris rabie, & miseratione dignissimum est. *ut d. l. unica. & ibi Cy. & Barto.*

to (*a*) de los Archangeles, y de los Angeles, è quiso, è mandó que lo amasen, y que lo guardasen, como al comenzamiento è guarda de todo, y despues desto hizo al home à la manera de su Corte, y como asi havia puesto cabeza (*b*) è comienzo, puso al home la cabeza (*c*) encima del cuerpo, y en ella puso razon y entendimiento, de cómo se deben guardar los otros miembros, è cómo deben servir è guardar la cabeza mas que asimismos, è de si ordenó la Corte terrenal en esa misma razon, y en aquella manera que era ordenada la suya en el Cielo, è puso al Rey en su lugar por cabeza, (*d*) é comienzo de todo Pueblo, asi como puso à sí cabeza è comienzo de los Angeles è de los Archangeles, è dióle poder de guiar su Pueblo, è mandó, que todo el Pueblo que todo en uno, è cada un home por sí recibiese è obedesciese (*e*) el mandamiento de su Rey, è que lo amasen, (*f*) è lo honrasen, è lo preciasen, è tambien en su fama y en su honra como à su cuerpo mismo. E la Sancta Escriptura dice, que no es mayor enemigo ninguno, que aquel que dá mala fama (*g*) à otro. E dice en otro lugar, que todo home que de los fechos del Rey, è de los dichos algun mal

---

(*a*) COMENZAMIENTO. Fuit enim Deus principium principians, non principiatum. *not. glos. in c. unico. de su. Tri. l. 6.*

(*b*) AL HOME LA CABEZA. Et sic nota quòd vestigium, seu pulchritudo hominis per excellentiam attribuitur capiti, in quo est fons rationis, & intellectus, & cerebrum est membrum divinum, in quo est sensus, & intellectus. Unde locus ab auctoritate hominis est in capite, & nota quod in re animata caput subjacet oculis corporeis, sed in re inanimata caput est idem quod principium. *not. Bald. rubri. de allodijs. c. 1. in lib. feudorum.*

(*c*) LA CABEZA. A qua non licet membra recedere. *concor. c. cum non liceat in prin. de præscrip.* & juxta Scripturæ testimonia omnia membra inficiunt. *ut c. ex merito. 6. q. 1. Matthæi* 14. nam totum corpus morbus invadit, si languor non fuerit curatus in capite. *c. sicut inquit* 2. *q.* 7.

(*d*) AL REY POR CABEZA. Nam sicut in universali Ecclesia est unum caput supremum, cui omnes obediunt. *ut plenè & not. glos. inc. ad nostrum de hæreti.* sic & in regno capiti supræmo, scilicet Regi reverentiam, & obedientiam exhibere tenemur. *ut c. in apibus* 7. *q.* 1. *& not. supra in proœmio hujus libri.*

(*e*) OBEDESCIESEN. » Scilicèt sine duplicitate. Nam vir duplex animo inconstans est in omnibus vijs suis. « *Jaco.* 1. *Regi* namque fides, & reverentia servari oportet; quam qui non exhibuerit apud Deum, præmia invenire non poterit. *ut cap. Regum. § fi.* 23. *q.* 1.

(*f*) AMASEN. Non respectu lucri, nam honestus amor pendet ex animo, non ex lucro: sic etiam dicitur ad cor respicit Deus, & facit ad hoc. *ff. de verb. obli. l. si stipulatus in fin. & ff. de dona. inter vir. & uxo. l.* 3. *glo.* 1.

(*g*) MALA FAMA. Nota quod pro fama honestiore habenda, debet unusquisque laborare. *ff. ad Trebellia. l. sed si facta §. in damna.* nam de his quæ foris sunt, debet quis bonam famam habere. 63. *dist. plebs, & in auct. quomodo oportet Epis.* §. 1. *coll.* 1. curam habe de bono nomine: » hoc enim magis permanebit tibi, » quam mile aurei thesauri magni, & » prætiosi. « *Eccle.* 6. & melius est tibi nomen bonum, quam unguentum prætiosum. *Eccles.* 7. & ne dum pro habenda, sed pro habita defendenda, debet quis laborare. *ut ibi.* unde Apostolus. 1. *ad Corinth.* 9. expedit mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. Infa-

trayere, que es descomulgado, è debe haver la pena (*a*) de aquel que hace sacrilegio, è yace en culpa à todo el Pueblo, è porque quitemos à los maldicientes (*b*) de maldecir, que no quieren entender, quán gran pena dió nuestro Señor Jesu-Christo à Lucifer, è à los otros diablos, porque movieron contra el poder de Dios, è contra sus fechos de guisa, que aquel à quien él ficiera mas noble è mas de bien que à todos los Angeles, fue derribado de los Cielos, y estragado con todos los otros que fueron con él en aquella culpa, è metidos en fondon de los infiernos, porque hayan mayor pena de aquel que havian recebido mayor bien, è no gelo querian entender ni conoscer como debian, ni quisieron conoscer ni entender, qué cosa era señorío de Rey, ni naturaleza, ni el bien que dél rescebian; ca asi como ningun miembro no puede haver salud sin su cabeza, asi el Pueblo no puede haver bien sin su Rey, que es su cabeza; è puesto por el mandamiento de Dios por gobernar el Pueblo, è por vedar el mal, è por ende asi como nos defendemos que ninguno pruebe traycion, ni otro mal fecho ninguno contra la persona del Rey. Otrosi, no queremos sufrir, que ninguno lo maldiga, (*c*) ni lo retraya ningun fecho de lo que ficiere: (*d*) è por esto establescemos, que todo home que supiere, ò entendiere, que algun yerro hace el

---

famia vero ab omnibus est vitanda, nam nobilem degenerat, plevejum denigrat, fratrem autem quærelæ beneficio privat, fidem minuit, honores tollit, & postremo quæcumque committatur odit, hæc omnia in titulis. *C. & ff. de his quæ not. infa. & Bar. de Sali. in l. ea quidem circa fi. C. de ac.*

(*a*) La pena. Pœna quam habes. *infra eo. lib. tit.* 5. *l.* 6.

(*b*) Maldicientes. Nota quod detractor dicitur ille non solum qui alijs detrahit, sed etiam qui detrahentem audit 6. *q.* 1. *ex merito* 11. *q.* 4. non solum bonum enim est à detractione linguam custodire, quia tales cuncta quæ de alijs loquuntur, sua sententia judicabuntur. *ut alle. cap. ex merito.* nam deteriores sunt, qui detrahendo aliorum vitam, moresque corrumpunt, his qui substantias aliorum diripiunt. 6. *quæst.* 1. *deteriores.* summa iniquitas est detrahere; quia omnis qui detrahit fratri suo, homicida est. 6. *quæst.* 1. *summa de pœnit. distin.* 1. *homicidiorum.* Nam nemo putet minus periculum esse alicui detrahendo mentiri, quam sanguinem fundi. 11. *q.* 3. *nemo peritorum.* Detractores enim nihil aliud faciunt nisi qui in pulverem sufflant, & in oculos suos terram excitant; ut quanto plus detractionis perfluant, inde magis nihil veritatis videant. 11. *q.* 3. *inter*: nihil namque prodest jejunare, & orare, & alia bona religionis agere, nisi mens ab iniquitate, & lingua à detractionibus coerceatur. *de consecra. distinct.* 5. *nihil.* Qui enim non refrænat linguam suam, hujus vana est religio. 5. *q.* 4. *in loco.* In condemnatione namque personæ non minus periculosa est lingua in verbis mentiens, quam manus sanguinem fundens 11. *quæst.* 3. *nemo peritorum.* Murmuratio dissuadetur, quia murmurans opus, quod facit, perdit. 90. *di. alienus.* Item murmurans, & contentiosus pari pœna puniuntur. 90 *di. si quis Monachus.* Nam filij Israel murmuratores à serpentibus perierunt. 90. *dist. alienus.* & Maria propter murmur contra Moysen lepra interij. 2. *quæst.* 7. *plerumque* §. *item objicitur.*

(*c*) Maldiga. Sacrilegium enim est de facto Principis disputare. 17. *q.* 4. *c. si quis suadente* § *ubi autem.*

(*d*) Ficiere. Concor. *foro jum. lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 1. *& tit.* 1. *l.* 8.

Rey, diga gelo en su poridad; y si el Rey se quisiere emendar, callese, y sea poridad, que no lo sepa otro home por él; è quien en otra manera lo ficiere, si fuere fidalgo, ò home de orden, ò Clerigo, (*a*) ò lego, despues que fuere probado por verdad, pierda toda la meytad de todas sus cosas, y sean del Rey, è haga dellas lo que quisiere, y él sea echado de todo su reyno del Rey, è si no fuere fidalgo, el Rey haga dél, è de su buena, lo que quisiere. Otrosí, mandamos, que ninguno no diga mal del Rey, despues que fuere muerto; è si probado fuere que lo dice, peche cient maravedis, (*b*) al Rey que fuere vivo, è si no huviere de que los peche, pierda todo quanto huviere, è sea merced del Rey; mas bien mandamos, que si alguno hoviere alguna demanda contra el Rey, pida la merced en su poridad que gelo enderesce, è si no gelo quisiere el Rey emendar, digagelo ante dos homes de su Corte, è si por esto no lo quisiere emendar, pueda gelo demandar público, asi como pertenece à Pleyto, (*c*) è como es derecho; ca en tal manera queremos guardar la honra del Rey, è que no tolgamos (*d*) à ninguno su derecho.

TITULO III.

DE LA GUARDA DE LOS FIJOS DEL REY.

COmo sobre todas cosas del mundo los homes deben tener, y guardar lealtad al Rey, asi son tenudos de la guardar, è tener à su fijo, (*e*) ò à su fija, que despues dél debe reynar, è despues

---

(*a*) Quier Clerigo. Non tamen credo, quòd ista lex possit pœnam Clerico imponere. *ut in auct. Cassa. C. de sacrosanc. Eccl. & c. noverit extra de sen. excom. & sic intelligitur. c. Clericus extra de jure patro. & li. feu. tit. de viola. pace. col.* 10.

(*b*) Cient maravedis. Minor pœna imponitur Judæo maledicenti Deo, & Sanctis. *infrà lib.* 4 *tit.* 1. *lib.* 4.

(*c*) A pleyto. *Sic infra lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 4.

(*d*) Tolgamos. *Sic* 89. *di. c. nullus Patriarcharum, & infra lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 5. & 7. *in fi.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley primera, con todas las otras del titulo 15. *de la segunda partida, que ponen, como los fijos, ò fijas del Rey, è parientas deben ser guardados, è honrados; y en qué penas corren los que lo contrario hicieren. Concuerda asimismo con esta Ley, la Ley primera, y segunda del titulo de la guarda de los hijos del Rey, en las Ordenanzas Reales nuevas.*

(*e*) Como a sus fijos. Et est ratio, quia filius Regis, etiam vivente patre, Rex vocari debet, licèt regnum non habeat. *ut c. cœpit & ibi glos.* 1. 24. *quæst.* 1. *& est text. in l. in suis, ff. de libe. & posthu.* quod est verum spe. sed non re. *ut not. Archi. in dict. c. cœpit, & est simile* 16. *quæst.* 5. *cap.* 1. *in fi.* 5. *quæst.* 5. *quia.*

A su fijo. Item, si Rege mortuo relicta sit uxor prægnans; quia tunc fidelitates, & homagia debentur ventri, ut de-

debentur puero si jam natus fuisset in mundum. *Argu. l. qui in utero. ff. de sta. ho. secundum Bal. ibi.* Sed quid si primogenitus est à natura demens, an regatur regnum per Civitates? an secundo genitus regnabit? quia ista lex debet intelligi de eo qui naturalitèr nascitur habilis; si autem ex accidenti efficitur demens; tunc dabitur curator; quia in personam suam radicatum est jus regiæ potestatis.*ut extra d. supplem. neg. Præla. c. grandi. lib. 7. & quod not. per Archi. 2. q. 7. §. item objicitur, & de elec. c. cum interim novella, & doc. in c. licet devoto, & ita cle. ne Romani, de elec. hoc not. Bal. in lib. feu. rubri. c. de successione feudi. c. 1. circa fin.* Quid si sunt nati duo infantes? & de ordine non apparet vel accidit per rerum naturam, quod gemini excisso utero extracti sunt, quis eorum erit Dominus regni? quidam dicunt, quod gemini, nam sicut gemini sunt in cœlo, sic erunt in terra. Item propter incertitudinem cessat jus, vel consuetudo; & sic erunt pares in jure, qui sunt pares fœlicitate nascendi. ad hoc facit *glo. quæ est in l. arethusa. ff. de sta. ho.* In contrarium consuetudo nulli eorum patrocinatur; quia forma data est, ut per unum regnum regatur. *ut c. in apibus 7. q. 1.* & sic videtur quod neuter succedat: aliqui dicunt quod uterque succedet; & sic erunt in eadem sede, & communem habebunt jurisdictionem. Sed forte succedet formosior, & robustior, qui præsumitur celerius exhivisse de carcere materni uteri. *ar. l. si fuerit §. fi. de rebus dubijs.* Sed posito quod ambo succedant; quis nominabitur primo in rescriptis eorum? respondet Bal. quod dum ambo sunt infantes, nemo nominabitur prior, vel posterior. Cum ergo agitur de jure de præterito, non est locus sorti; sed cum agitur de jure pendenti aut pendet in esse, aut in prælatione? siquidem pendet quoad esse; non habet locum judicium sortis. *ar. l. 2. C. quando, & qui quarta pars debet.* quia judicium fortunæ est remotum à ratione: & ideo ratio intellectus non debet se committere fortuitis,& existentibus sine ratione. Fortuna enim sæpissimè præfert iniquum æquo; unde non judicat rectè. *ut no. de nego. gest. l. sed an utro. §. fin.* & describitur fortuna in rerum eventus ex incerto victore procedens. Si vero dependet in prælatione, aut agitur de jure tertij: & non committitur sorti, sed judicio; aut de jure legatorum; & tunc committitur fortunæ; ubi non potest aliud fieri. *ut not. Justi. de satis. tu. §. 1. super ver. partes suas.* Ergo propter impossibilitatem committitur aliquid facto. In rebus autem certis culpa est committere se judicio fortunæ; oportet denique intellectu omnia determinare: & paucissima fortunæ committere. *ut ff. de condit. & de. l. 2.* & sic uterque reget regnum: & sigillum eorum vocabitur sigillum geminorum neutrum eorum priùs vel posterius nominando; quia qui priùs nominatur major esse videtur. *ut ff. de usufruc. l. quotiens hæc per Bal. in princ. ff. vete. in constitutione qui incipit. omnem*: sed certè sic hoc esset verum deterius inde contingeret: sicut Remo, & Romulo, *ut not. glo. in alle. c. in apibus 7. q. 1.* Tutior ergo videtur opinio suprà posita, scilicèt quod robustior, & formosior succedat, vel quod committatur judicio fortunæ. Item, nota quod in regularibus dignitatibus quantum ad successorem servanda est consuetudo, scilicèt quod masculus succedat, vel primogenitus; quod est fixè menti tenendum, quia frequens est mors regum, & dominorum, *ut in usibus feu. rubri. de feu. marchiæ comi. c. 1. circa princ. & ibi Bal.* Item nota quod ubi est consuetudo quod filia fœmina non succedit donec masculus superest, filia tunc non est exclusa, sed suspensa à successione: interim tamen masculus in solidum erit hæres. *ut not. in l. 2. ff. si pars hære. pe.* & masculo remoto removebitur obstaculum quod obstabat fœminæ: & ipsa tunc succedet prius proportione sua: & potest vocari hæres anomalus, *ut not. Bar. in l. 1. §. fin. & in l. fin. ff. ad trevel. & 1. libellorum, ff. de verb. sig. & vide. l. Lucius Titius, ff. de hæredi. insti. no. Bal. in lib. feu. rubri. Episcop. vel Abbatem vel dominum plebis. c. 1. §. cum etiam.* Item,nota quòd ubi non succedit fœmina, non succedit filius ejus: *extra de re judi. c. Apostolicæ, lib. 6. in novella.* & est ratio quia in causato non potest esse plus virtutis quam procedabat influenti potentia causæ: & est expressum. 10. *colla. qui feudare poss. c. 1. §. hoc autem nondum.* Item, nota quod si filius regis impubes remansit post mortem prioris jurisdictionem per tutorem exercebit ad instar furiosi, seu mente capti. *ut c. grandi. de sup. neg.*

præ-

præla. lib. 6. & in l. fin. C. de cura. fu. sed post pubertatem ipse filius exercebit ea quæ sunt jurisdictionis; quia rex dando filio regnum; & eum ut in hæredem transmittendo, videtur dare jurisdictionem minori. *ut est tex. in c. cum vicesium. de Offi. dele.* Alia autem qui non sunt jurisdictionis, sed concernunt administrationem regni; debet exercere cum auctoritate sui curatoris, *not. Bar. in l. quidam consulebant. ff. de re judi. not. Ab. de cecil. in alle. c. cum vicessimum, & idem vult sentire Ol. suo consil. l. 2. vide in ordinationibus regni super parte rex ver. rex cum minor.* Et circa ea quæ suprà dicta sunt de jure primogenituræ: primo quæro in quibus jus primogenituræ consistat? & quo jure est inductum? & quare fuit statutum? Et respondeo, quòd jus primogenituræ, consistit in tribus de jure divino; nam primogenitus pro alijs fratribus sacrificia offerebat. Item sedem habebat ad dexteram patris. Item cibos duplicatos recipiebat. *not. glo. in c. quàm periculosum. 7. q. 1.* Item primogenitura, seu majoratus, est de jure divino. *Gen. 25. in fin. et alle. c. quam periculosum*: fuit hoc jus statutum in honorem, & utilitatem regni; ut principatus, qui sub ipso sunt integri perseverent. *ar. ff. de exe. acti. l. ne in plures, et c. litteris de pigno. et c. majores de præben.* & quamvis hoc jus sit regno honorabile, & utile: tamen de facto minus benè servatur: ut patet in eò quod, *not. in c. super eò de Parrochi.* Quilibèt enim sivè filius sit, sivè fœmina, partem integram hæreditatis nititur extorquere: pro qua si saltem fidelitatem faceret primogenito tolerari posset. Et hoc ideo quia consideranda est nobilitas, & facultas principatus; ut princeps honestam sustentationem habere possit. *ar. C. de libe. præte. et exhæ. l. maximum vitium de testa. c. Rainaldus §. acuti.* Ita tamen quod tantum remaneat primogenito quod possit facere sicut, & princeps, ne ab alijs contemnatur, *ar. 11. q. 3. pauper. et l. observandum de offi. præsi. alij auct.* Fratres partem æqualem volunt habere; & ex inde dicentes, quod ex eodem patre & matre sunt: fidelitatem major facere dedignatur: non attendentes quod non solùm lege Frederici Imperatoris qua cavetur quod regnum: ducatus: marchionatus seu committatus sunt individua, *ut tit. de feu. non ali. sine com. majo. do. Imperialem, §. præterea*: sed etiam lege divina formatur; (ut ita dixerim) unde Esau dicitur sua primogenita pro lentis edulio vendidisse Jacob fratri suo: *ut alle. Gen. 25. c. in fin. ibi.* Heu morior quid mihi proderunt primogenita, &c. *indi. Paul. Hebræ. 12.* ne quis fornicator; aut profanus, sic Esau, qui propter misericordiam escam vendidit primitiva sua: quæ in his consistunt: ut videlicet primogenitus habeat totam hæreditatem, & si Dominus omnia vassallorum principatus, & etiam fratrum suorum qui faciendo fidelitatem inclinentur coram eo. *ut patet Genes. 27.* » Ecce odor » filij mei sicut odor agri pleni, &c. det » tibi Deus de rore cœli, & de pingue- » dine terræ, abundantiam frumenti, & » olei; & te Dominum hæreditatis, & » temporalium; serviant tibi populi ita » rustici, & plebei: adorent te Tribus, » ita nobiles: esto Dominus fratrum, & » incurvetur ante te scilicèt faciendo fi- » delitatem, & reverentiam exhibendo.« Ecce ergo in quibus primogenita consistunt. *unde eodem c. fin.* » Conquæritur » Esau dicens: juste vocatum est no- » mem fratris mei Jacobi, idest supplan- » tator: nam supplantavit me heu alte- » ra vice; primogenita mea ante tulit; » & nunc secundò surripuit benedictio- » nem meam. « Hoc etiam jus lege canonica comprobatur, *ut c. licèt de voto.* facit etiam pro primogenito prioritas temporis, datur enim regula, quod regularitèr qui prior est tempore, potior est jure. *ut patet in eo quod legitur, et not. in c. 1. de maj. et obed.* patet ergo hoc jus lege divina, canonica, ac humana; & consuetudinaria rationabilitèr firmatum: ut in præmissis colligitur primogenito auferre non potest, & postremum ei anteponere sine causa. Nam legitima primogeniti est tota hæreditas in hujusmodi principalibus, quia & de jure divisionem non recipiunt, ut probatum est: ergo sine causa eo privari non potest primogenitus, *ut patet C. de in offi. testam. auct. novissima, et in auct. ut cum de ap. cog. §. aliud quoque colla. 8. et not. de test. Rainucius, et c. Rainaldus.* Succedit ergo primogenitus in totum proponendo quærelam, vel agendo ad supplementum usque ad totum principatum, nisi aliter ordinatum est; vel nisi forsam minore parte sibi relicta sit contentus; vel jus

jus suum vendat; sicut Esau. *ar. de test. c. officij.* Nec obstat, quod Isaac proposuit Jacob, quia Esau jam vendiderat primogenita sua. Ideo non habet de quo conqueratur; ut dixi; & quia illud totum evenit instinctu Spiritus Sancti: quod probatur. 22. *q.* 2. *quæritur*, & §. *item opponitur*: quia Jacob, & id eodem modo respondendum est ad id quod Jacob proposuit, Effrain minorem Manassen majori natu, & primogenito manibus cancellatis, quod Joseph grave tulit propter primogenituram, sed quia ordinatio seu inspiratio Dei erat, sic oportuit fieri. *Genes.* 48. nec de his potest naturalis ratio reddi. *ut not. de rescrip. c. si quin.* »Unde ait Dominus dilexi Ja» cob, & Esau odio habui.« *Malachi.* 1. *not. Hosti. & Joan. post eum in allega. c. licet de voto.* Qui enim spiritu Dei agunt, non sunt sub lege; & ubi spiritus Dei, ibi libertas. *ad Roma.* 8. *et c. nisi cum pridem*, §. *verum de renun.* 19. *q.* 2. *duæ et c. licet de regula.* Major enim est vis benedictionis quam naturæ; quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. *de conse. di.* 2. *c. revera. circa fin.* non obstat. *all. c. licet de voto.* Quia frater minor non habet in regno legitimam jure naturæ debitam, quam non habet frater in hæreditate fratris, sed patris tantum quantum autem ad ducatum habet locum objectio de legitima: quia fuit pars ducis hæreditaria à patre relicta. *ut not. ibi per Hosti.* In casus positione, & licet ab initio sua sibi legitima reservetur, privatur tamen ea exigente contumacia ex post facto. *not. de testa. si hæredes.* Sed videtur quod in præjudicium aliorum fratrum, primogenitus non possit totum habere principatum, primo quia liberorum successio, & educatus sunt de jure naturali. *ut c. jus naturale* 1. *di. ubi glo.* inquit liberos jure naturæ patribus succedere. *ff. unde lib. l.* 1. *et l. scripto*, §. *non sic.* Et patres thesaurizant filijs, & non è contra. 16. *q.* 1. *prædicator.* Sed jus naturale est immutabile, & jura sanguinis nullo jure civili dirumpi possunt. *ff. de reg. jur. l. jura sanguinis.* Ergo nec legitima quæ filio jure naturæ causa educationis ex successione paterna debetur facit, quia jus naturæ positivo antefertur, quia dignius & prius. *l. di.* §. 1. *di.* 8. §. *dignitate.* Et ei cedit omnis constitutio, & consuetudo. 9. *dis.* Quasi per totum nec contra jus naturæ admittitur dispensatio nisi ad majus malum evitandum. 13. *di.* §. 1. & *di.* 6. §. *his.* Ita corroboratur hoc, quia jus naturale in quantum differt ab alijs juribus, scilicèt origine, dignitate, amplitudine, & sententiæ rigore, in origine differt quia cœpit ab exordio rationabilis creaturæ. *ut institu. de re. di.* §. *commodius.* Sed alia jura habent ortum ab inventione hominum; dignitate differt, quia hoc jus nullam patitur immutationem: nam si quid illi juri est contrarium iniquum est. Item amplitudine; quia jure naturali omnia sunt communia, sed hoc non est in alio jure. Item sententiæ rigore, quia contra jus naturale nulla admittitur dispensatio sed adversus alia jura dispensatur. 5. *di. in suam.* Item licèt per aliquos dicatur quod primogenitus procedit in principatu jure proprio juxta. *not. in all. c. licet de voto.* Et quod à generatione non à patre regnum habeat. *ff. de interdict. et rele. l.* 3. Et ideo ipsi patri non tenetur primogenitus de regno gratias agere seu referre, in tantum quod ipse pater eum de regno privare non posset secundum aliquos. Contrarium tamen tenet. *Oldra. suo consi.* 94. *cum se dicens*: quia primogenitus revera est hæres sui patris, quia jus naturale præcessit jus positivum, ut liquet videre. *ff. de justi. & jur. per totum*, *et* 1. *di. per totum ff. de ori. juris. l.* 2. Et ideo jure naturali inspecto, non solum primogenitus, sed etiam alij minores filij in omni jure quod patri competebat tempore mortis suæ succedunt, cum natura filius ætatis, vel sexus distinctione non habita ad successionem vocet, successoresque eos facit parentum suorum. *ff. un. lib. l. scripto hærede Co. de lib. præte. l. maximum vitium.* Sunt enim ipsi filij æqualiter pars parentum, & ideo jure naturali pariter ipsi succedunt, *ut Philosophus* 8. *ethi.* nam etiam vivente patre ipsi filij bonorum paternorum quodammodo domini extimantur, & eo mortuo inter ipsos patrem, & filios, continuatio bonorum patris, & libera administratio, magis quam hæreditatis perceptio videtur. *ff. de libe. et posthu. l. in suis.* Cui quidem juri naturali, jus positivum romanum videtur consonum, & saltem quoad certam portionem alijs filijs relinquendam videtur executivum. *ut in auct. de hæredi. et falci.* §. 1. *primum est conclusio Oldra. ubi supra. hoc idem tenet. Gaspar de Calde. in suis consilijs tit. de testamen. consilio.* 17. *secundum Pet. de Ancha.* Addens quod

quod jus agendi ad supplementum legitimè est perpetuum. *insti. de perpe. et tempo. ac* §. 1. *et c. de consti. pec. l.* 2. *hoc tenet Bal. et alij in l. siquis filium. C. de in offic. testa.* Item placet Imperatori quod nimis inæquale est non valere; ideo oportet patrem sic unum filium præponere, & diminuere aliorum portionem: ut incomportabilis sit eis diminutio. *ut in auct. de immensis dona. circa prin. coll.* 7. quod enim est nimium vertitur in vitium. *ut ibi et ff. de jurejurando l. item apud* §. *quæstion.* Nam contra pietatem naturalem est, ut filius præsens hæreditate privetur maximè, sine legitima causa: hinc est quod nec juramentum, nec pœna hoc potest validare, ut est tex. 1. *c. quintavallis de jureju.* Item, si talis majoratus fiat sive per viam legis, sive per viam constitutionis non valet. Nam si Rex sine juxta, & legitima causa, constitutionem aliquam contra jus fecerint naturale; putà, ut dominium de uno in alium sine legitima causa transferatur, talis constitutio nec in foro animæ, nec civili, servanda est. *not. Archi. in c. jus civile in fin.* 1. *di. est enim facta sine discretione justitiæ* 12. *d. c.* 1. Peccat enim princeps quod hoc facit in gravem exhæredationem aliorum filiorum, quod est contra principium: si filius ergo hæres. *ut aut. de judi.* §. *omnes coll.* 6. *et in c. fin. princ.* 17. *q. fi.* filius etiam major peccat, qui certus est quod causa legitima non subest. *ar. ff. de ver. ob. l. continuus.* §. *cum ita.* Nec talis majoratus potest sine peccato retineri. *not. doc. in l. rescripta. C. de Princi. Impe. offe. not. Henri. in c. ex parte* 2. *de offi. dele.* talis ergo intellectus ut omnes filij æqualiter succedant in omnibus parentum bonis per quem vitatur absurditas, nemini damnosus animæ favorabilis juri consonus est sequendus ad hoc de excep. *cum inter. de elec. ut quis duas l.* 6. *est conclusio Gasparis d. Cal. tit. de testa. consi.* 13. Pro hac parte facit quod jus primogenituræ est privilegium personale, quod cum persona extinguitur, ergo ad hæredem non transmittitur. *ff. de re ju. l. in omnibus causis, et c. privilegium de re ju. lib.* 6. *not. Jo. An. in addi. Spe. tit. de feu.* §. 1. Pro contraria parte facit quod dispositio Principis in privilegio majoratus inserta, habeat vim legis. *et est l.* 3. *di. c. privilegia* 25. *q.* 1. §. *ulti.* Et ex tali dispositione bona fiunt inalienabilia. *ut c. hac edictali. de prohibita feu. ali. ibi dum dicitur adversus nostræ constitutionis tenorem.* Sunt enim inalienabalia, indivisibilia, & intransmissibilia in totum, & in partem, propter essentiam majoratus. *ut c. imperialem ver. hac edictali. l. et* §. *præterea de probi. feu. alii per Frede.* Item alienatio bonorum majoratus est lex prohibitiva facta per Principem alienatio ergo, & obligatio talium bonorum est nulla. *C. de rebus alie. non alie. l. sancimus, et l. magis puto ff. de rebus eorum, et l. si quidem C. de prædi. mino. ut doc. in c. Rainaldus* §. *à cujus sententia extra de de test. et in c. præsentia deprobat & auct. ingressi. C. de sacrosan. Ec.* & est ratio quia statutum primogenituræ; maximè si sit juratum donationes, seu alienationes primogenituræ nullas reddit per jura supra allegata. *Oldra tamen suo consilio* 94. tenet quod Rex potest donare aliqua bona regni: dum tamen non in grave regni præjudicium, maximè si donat reginæ seu filio etiam in præjudicium primogenituræ. *juxta no. in c. intellecto de jurejuran. & in alle. c. licèt. d. voto, & c. de lib. caus. l. si ab eo. & de reivind. l. cum à matre, & ff. de reg. jur. l. cum hæredem.* Item filius primogenitus non potest sine causa privari per patrem bonis, & juribus qui ex consuetudine, vel aliàs jure primogenituræ sibi debentur. *ut est conclusio Jo. An. Ant. & Abba d. cecil. in alle. c. licèt de voto. & Jo. An. in mercu. in regula sine culpa, &c.* nec est verum quod tale statutum, seu consuetudo sit multum exhorbitans à jure divino, seu positivo, quia non extenditur nisi ad regnum, ducatum, marchionatum, seu comittatum; in quorum gubernatione primogenitus diligentior erit. *ff. de fide instru. l. fi.* est etiam causa tollendi discordias inter ipsos fratres; quia à communione ut plurimum generantur. *ff. de le.* 2. *l. cum patre* §. *dulcissimis.* maximè in regno, quod per unum solum regendum est. *ut c. in apibus.* 7. *q.* 1. *unde Lucanus in primo illam fidem regni socijs omnis potestas impatiens consor. erit, &c.* Non obstat contra hoc, quod majoratus non transmittitur ad hæredem, cum sit privilegium personale ut supra tetigi; quia de jure divino patet contrarium per supra alle. Item quia filius etiam vivente patre est dominus primogenituræ in habitu; licèt non actu ex beneficio legis communis, vel specialis, taliter quod tolli ab eo non potest, etiam per patrem,

à quo debetur, & transmittitur ad eum quasi æs suum non alienum. *no. in l.* 1. §. *si impu. ff. de coll. bo. ad hoc ff. de in offic. testa. l. Papinianus.* §. *si quis impubes est concl. Jo. An. in alle. c. licèt, & in addi. Spe. tit. de feudis.* 9. *coll.* Item nec obstat, quod legitima portio ex instinctu naturæ debetur, ut in contrarium allegatur, quia instinctus naturæ ex ratione humani generis proveniens legitimam portionem induxit, & hoc jus ex tali natura proveniens appellatur equitas naturalis. *ff. de leg. præstan. in princ. & de pactis. l.* 1. *in princ.* & secundum hoc impropriè dicitur descendere ab instinctu naturæ per dictionem tanquam in dicta autem positam, quam improprietatem denotat, vel etiam potest dici quod legitima portio à jure civili descendit. *quia lex* 2. *tabularum jus.* succedendi in liberis disposuit, & legitimam portionem ad quartam partem constituit, & Principis constitutio eam ad trientem, & semissem reduxit. *C. de in offic. testa. l. cum quæritur, et l. parentibus, et autem de trien. et semis.* § 1. ergo cum jus civile in hoc addat juri naturali, non ergo illud tollit. *ff. de justi. et jure l. civile.* Nec obstat, quod instinctu naturæ liberorum successio habetur, quia intelligitur de successione quem procedit per carnis propagationem. Vel dic quod procedit ab instinctu naturæ ex humano ingenio hominis, & à jure civili, ut est dictum. Vel potest dici quod cum educatio liberorum ab instinctu naturæ procedat, & successio, & legitima portio ex instinctu naturæ debeat. *ut ff. de dona. inter vi. et uxo. l. si donante* §. *sponsus, & ff. de just. et jure l. manumissiones.* Jus tamen civile potuit naturali derogare in specie; licet non possit abrogare in genere, & in universalitate. *ut not. in ale.* §. *sed et naturalia inst. de jure natu. et alle. l. manumissiones, et l. jus civile de justit. et jure.* Nec habet locum quod dicit Di. in regula indultum. *de re ju. lib.* 6. quod per statutum potest legitima portio in totum auferri, quia cum educationis loco succedat, & alimentorum jure debeatur, ut de se patet, si in totum auferretur, esset contra charitatem, & contra bonos mores, & ideo non servandum. 4. *di. erit autem lex hoc concludit. Ja. de bel. in alle. autem de hære. et fal.* §. 2. *col.* 1. Et hæc opinio de consuetudine antiqua, & diutius observata in universo Castellæ regno, in principatibus, & alijs sæcularibus dignitatibus communiter, & inconcusse observatur. Est tamen intelligendum quod supra dictum est: scilicèt, quod statutum, vel consuetudo potest dispensare quod primogenitus succedat, dum tamen postea geniti habeant alimenta. *not. Bal. in l. cunctos populos. C. de summa Trinit.* 3. *col.* Vel potest dici, quod licet alij filij non possunt consequi res astrictas majoratui, quia sunt indivisibiles: possunt tamen legitimam consequi in æstimatione si alia bona reliquit testator, quia licet alij filij sint incapaces talium rerum propter indivisionem de jure impossibilem; capaces tamen sunt æstimationis. *ad hoc ff. de le.* 3. *l. fideicommissa.* §. *si servus de l.* 1. *sed si res, & l. filiorum* §. *sed si aliquis not. doc. in alle. aut. novissima in fi. melius facit l. quem eo. tit. de in offi. test. & ibi Bal. in recollectis.* Sed circa hanc materiam solet dubitari, an filius primogenitus præferatur patruo in majoratu, & hanc quæstionem disputat pro & contra. *Jo. An. in addi. Specu. tit. de feudis.* §. 1. 6. *colum.* Et concludit nepotem præferri patruo per aliqua jura, & rationes per eum alle. signanter, quia persona patris dicit per filium repræsentari. *ff. de acq. re. do. l. quidam, & etiam* dicit esse stare. *C. de agri. & censi. l. cum scimus in fi. lib.* 11. *&* vox filij dicitur vox patris. *insti. de inuti. stipu.* §. *ei vero.* Et dicuntur eadem fere persona. *C. de impu. & alij sub l. fi.* Et una caro: naturales enim dant rationem quare pater plus diligit filium quam è contra, eo quia pars patris remanet in filio, & non è contra, debet ergo filius primogeniti dici primogenitus, facit de verbo. *sig. l. liberorum quod enim* repræsentetur persona patris per filium patet. *ff. de colla. bo. l.* 1. § *fi. & l. si nepotes. ff. communia cum emanci. & autem de hæredi. qui ab intesta. de fe.* §. *si igitur defunctus coll.* 9. Nam sicut filius primogenitus excludit secundogenitum in bonis primogenituræ debitis; ita & filius primogeniti patre defuncto excludit patruum. 2. *genitum. Hæc est conclusio Oldra. consi.* 221. *& Jo. An. ubi supra: Licet Ci. dicit contrarium. C. de bo. mater. l. si viva. & ibi Bal. & Salice sed Oldra. ubi supra, & consi* 93. Dicit, quod illa opinio est præstantior de veritate juris. *Bald. tetigit de operis lib. l. liberti. & plenius disputat c. de jure delib. l. cum antiquioribus, & ibi finaliter concludit.* Quod nepos præferatur, si id

id quod petitur jure primogenituræ, est feudum. *idem tenet in l. intestato C. de suis, et legi hæredi, et in l. tutela. §. si duo ff. de testa. tu. Idem tenet Bar. in aut. post fratris C. de legi hæredi.* Ubi concludit quod si jus primogenituræ consistit in feudo, filius secundogenitus non præfertur nepoti; in alijs autem majoribus quæ in feudo non consistunt præfertur patruus *per supra alle. et vide quod not. Bar. in l. is potest ff. de acquiren. hære.* Quod intelligit verum. *Bal. in alle. l. libera. C. de ope. lib.* Nisi de intentione concedentis ex verbis, vel ex consuetudine concedentis, aliud appareat: servatur enim de consensu toto regno Hispaniæ opinio. *Jo. An. et Oldra, de qua supra*: etiam in non feudalibus *Salice tamen in l. si viva. C. de bonis ma.* Tenet duas conclusiones. Prima quod si filia excluditur stantibus masculis à successione paterna, excludantur etiam nepotes ex ea. Secunda, quod si decessit rex relicto filio, & nepote, ex primogenito præmortuo, quod filius in regno præferatur nepoti: nec obstat allegare autem post fratres ubi nepos repræsentat personam patris quia loquitur in hæreditate divisibili, sed regnum est indivisibile. *secundum Ricar. ma. et Ci. servatur tamen de consuetudine opi. Jo. An. et Ab. ut ita dixerim quam tenet Jo. Faber. insti. de hære. qui ab intest. de* §. 2. Est tamen advertendum, quod non dicitur filius primogenitus Regis qui natus est ante dignitatem regalem. *ut not. Bar. in l. cum scitis C. de agri. et Censi. lib.* 11. *Opinio supra dicta Jo. An et Oldra.* Sustinent de jure & consuetudine regni per jura sequentia. Primo, quia jus primogenituræ potest vivo patre per primogenitum cedi, & transferri titulo singulari in alium ex persona præcedenti sicut fecit Esau in Jacob. *ut inquit tex. in c. quærit. 22. q. 2.* Et talis concessio valet, nec revocari potest. *ut all. c. quod periculosum 7. q. 1. §. 1.* Ergo potest transferri titulo singulari; à fortiori potest transferri in successorem ex primogenito descendentem, quia multa transeunt ex titulo universali qui non transeunt nec possunt transire. *tit. singulari ff. de acqui. re do. l. quæritur & de jure pa. c. ex litteris.* Quia ea quæ sunt concessibilia sunt transmissibilia. *ff. de admi. tu. l. ex pluribus.* Secundo probatur, quia ubi tractatur de succedendo avo in bonis divisibilibus, nepos repræsentat personam patris defuncti vivo avo, & ponitur in locum patris. *ut l. 2. de lib. prete.* Ideo licet sit in secundo gradu: pariter succedit cum patruo qui est in primo, & hoc fuit indutum, non solum de jure prætorio, sed etiam de æquitate juris antiquissimi. 12. *tab. ut l. 2. et l. in suis C. de suis, et legi. hære. et inst. de hære. qui ab intesta. de fe. §. etiam vetustas.* Et sic ergo in re indivisibili repræsentabit personam patris in totum, & sicut pater in totum admitteretur si vixerat, sic & nepos, quia quod juris est de patre, idem & de filio. *ff. de rei ven. l. qui de tota.* Nec mirandum si nepos pro patre repræsentatione prædicta hoc jus consequatur, quia hæc repræsentatio non solum est conformis æquitati prætoriæ, & rigori civili, sed etiam juri naturali, quia in persona nepotis residet naturaliter pars corporis patris ex semine patris, & ejus sanguine propterea dicit lex quod ubi est filius ibi est pars corporis. *C. de agri. et cœli l. cum scimus lib.* 11. Et propter hoc dicitur: caro filij est una cum carne patris. 30. *q.* 3. *hanc autem, et C. de impu. et alijs sub l. fi.* Et vox filij, vox patris *isti de inuti. stipu. §. si vero nepos.* Enim ex primogenito potest dicit primogenitus, non solum civiliter, sed etiam naturaliter. *ut alle. l. nam et si parentibus de in offi. testa.* Et pater, & filius una persona intelliguntur. *ut l. liberorum ff. de ver. ob.* Et ob hanc unitatem, & repræsentationem, jura non dividunt filium à patre. *ff. de colla. bo. l. 1. et de communium cum emanci. lib. l. 1. §. si filius.* Et hoc intelligo non ex vi transmissionis à patre in nepotem, sed ex vi repræsentationis patris. *ut est tex. recte intellectus in aut. de hære. qui ab intest. §. sui autem defuncto.* Ex quo concluditur quod in successione avi, nepos excludit patruum in his in quibus pater nepotis si viveret eum excludere: in his autem in quibus cum eo pariter succederet simpliciter, & pariter nepos succedit, & hoc est quod voluit lex duodecim tabularum quæ disponit simpliciter nepotem succedere in locum patris in successione avi defuncti. *ut alle. § item vetustas in fi. et per illum tex. determinatur dictum dubium, et si dicis quod lex 12. tabularum.* Simpliciter dicit nepotem simul cum patruo admittendum. *ut instit. eo. §. cum filius, et C. de legi. hære. l. 3.* Quia illud verum in genere, in specie tamen aliquo casu ut in isto præfertur nepos patruo. *ut alle. §. item vetustas.* Ex qui-

quibus duo generaliter inferuntur, primo quod nepos excludit patruum in his quibus pater ipsius nepotis si viveret excluderet eum. Secundo, quia nepos pariter cum patruo succedit in his in quibus pater si viveret, simul cum eo succederet. Tantum ergo operatur dispositio generalis quantum ad genus, quantum specialis quoad speciem. *ff. de admi. tu. l. si duo, et de præscrip.* 30. *anno. l. omnes.* Probatur etiam hoc per alia jura: nam jura communia suitatis remanent in nepote in potestate retentum, cum subintret in locum patris sui existentis in potestate, & hæc est ratio quare subintrat in locum patris in successione avi. *ff. de injus. rup. test. l. posthu. et l.* 2. *C. de lib. præte. et insti. de exhæreda. lib. §. posthumorum.* Sicut ergo subintrat nepos in jura suitatis; sic in jura primogenituræ ipsius patris, quod ipsius personam repræsentat in totum, & hæc est mens jurium quod talis nepos per omnia succedit avo, ac si pater ejus succederet, si viveret, non ex vi transmissionis, quia cum hæreditas viventis non sit delata, non potest transmitti ex vi repræsentationis personæ patris in persona nepotis. Tertio determinatur hoc dubium per theoricam positam *per Jaco. butri. in l. liberorum ff. de verbo sig.* Dicentis, quod si quis decedit relicto nepote ex filio primo defuncto, & filia sua, quod isto casu nepos excludit consanguineam in primogenitura, in qua debet præferri secundum statuta terrarum, quia privilegium de jure concessum filio transit ad nepotem. *C. de quonibus l. milites, et l. duo, et de privil. decu. l.* 1. *de pœnis. l. decurionum ff. de Senato. l. emancipati.* Et quia sublato filio de medio nepos incipit tenere locum patris. *ut allegato § posthumorum.* Item primum gradum ex persona patris licet in veritate sit in secundo gradu respectu avi, & ideo ex persona patris consequitur privilegium quod ex persona sua consequi potest. Et ex his concluditur quod sicut privilegium juris primogenituræ cum jus commune latius interprætetur quam jura municipalia, *ut not. ff. de justi et jure. l. omnes populi qui à jure commune interprætationem recipiunt, et non è contra, ut l.* 2. *C. de noxa.* Et quia rationes doctorum fundantur in jure communi: quod pasive ad statuta se extendit. *ff. de mune, et hoc l.* 1. Quarto dico esse casum de hac quæstione. *in l.* 3. *ff. de assignati lib.* Nam licet jus succedendi in bonis patris succedit æqualiter omnibus filijs, nisi fieret statuto, vel lege specialis assignatio primogenituræ, ut in casu isto fit, ergo nepos succedit excluso patruo &c. & fortior, & firmior est assignatio legis, quam hominis: quod patet, quia assignatio primogenituræ facta per legem, non potest revocari à patre. *ut not. Jo. An. in c. licet de voto, et hanc partem tenet Oldra. et Jo. An. ubi supra et Pe. de Ancha. et Fran. in alle. l. licet.* Restat nunc respondere ad ea quæ possunt obstare, & primo *ad l. si quis filio exhæredato ff. de injus. rup. et irri. testa.* Sed dic quod ibi non repræsentat nepos personam patris in jure suitatis, quia pater ejus vivevat tempore mortis avi. Sed in casu isto filius decedit vivo patre merito nepos subintrat in locum patris. *ff. de lib. et posthu. siquis posthumos §. fi.* Ad secundum respondetur in quantum arguitur quod filius dicitur esse in primo gradu, & nepos in secundo. *insti. de gradi. §. fi.* Et nepos non potest præcedere in jure suitatis & primogenituræ, cum alius præcedat in gradu, quia jura successionis referuntur ad prioritatem gradus *C. de legi. hæredi consanguinitatis.* Nam dico quod argumentum hoc procederet si pater vixisset tempore mortis, sed cum sit mortuus nepos, censetur in primo gradu, cum locum patris subintret. *per alle. §. item vetustas*: ita dicit. *glo. notabilis insti. eo. §. ita demum et patet in autent.* Ut fratrum filij succedant patruo ad imita. fra. *col.* 9. Ad tertium in quantum posset argui, quod jus primogenituræ est personale; ergo non transit ad aliam personam succesio primogenituræ, cum debeatur sub die incerta: videlicet in die mortis non competit primogenitore, nec actu vivente patre; sed dumtaxat in habitu, & spe quia spem vivo patre ad nepotem, non transmittit. *C. de cadu. tollen. l.* 1. *§. pro secundo. ff. de dona cau. mor. l scientia, et not. glo. inst de ver. ob §. ex conditionali.* Nam respondeo his omnibus hoc verbo: quod non succedit iste nepos ex vi transmissionis avi; sed ex vi repræsentationis, ut supra dictum est. Et si cum patruo simul succedit ex jure transmisso per filium quod filius moriens non potuit hæreditatem, nondum sibi delatam, transmittere. *ut all. l quidam testamento.* Immo si dicatur venire jure transmissionis: tunc ad contrarium respondeo: & primo ad id quod

quod dicitur, quod jus est personale nego. Cum potest alteri cedi. *ut alle.* §. Item opponit quod non est adeo personalis, quam filius decedens post mortem patris eum transmittit ad suum filium primogenitum. Et hoc nemo negat, sed tantum dubitatur an sic transmittit decedens post mortem patris, sicut transmittit in vita patris decedens, & probatum est, quod sic. Ad tertium, in quantum dicitur, quod hoc jus non competit filio, nisi in spe, dico quod jus istud non simpliciter est spes, sed est jus quæsitum ad rem; & talis quod afficit, & impedit patris potestatem, cum pater, licet vellet, non posset hoc jus primogenito auferre. *ut not. Jo. An. in regula sine culpa in 2. q. principali, & in alle. c. licet.* Propter quam affectionem censetur jus acquisitum, de præsenti persona primogenitus vivo patre decedens id jus transmittit tanquam suum jus; & respectu patris alienum. *ar. l. Papinianus §. si quis impubes. ff. de in offi. testa. & ita dicunt Oldra. & Jo. An. ubi sup.* Sed si jus istud proprie loquendo esset spes, dico quod non obstant contraria; quia loquuntur in spe de præsenti, à voluntate hominis cui subditur: ut in hæreditatibus legatur, donationibus causa mortis, quod possunt ad libitum relinquentis revocari: & tunc talis spes non transmittit, vivente eo cui succedi debet, sed spes succedendi in primogenitura non potest per eum cui succedi debet tolli, vel revocari: ergo, &c. Nec obstat, si dicatur quod alibi secundum legem naturæ fiebat transmissio spei succedendi in hoc jure; quia hoc erat ultra spem, primogenitus alius, nec jurare, & actu, quia sedebat ad dexteram patris, & duplicem ciborum partem, & benedictionem filialem habebat à patre, & benedicebat fratribus in festivitatibus. *ut not. gl. in alle. l.quam periculosum, & Jo. An. in d. c. licet.* Qui jura non habentur hodie in usu, & ideo cum illa cessent, cessare videtur ratio transmissionis. Nam illa non erat proprie spes, seu jus ad rem, & si erat talis spes, non erat revocabilis ex sola voluntate ejus, cui succedi sperabatur: quæ ratio ad omnia concludit, & hodie habet locum. Nunc respondendum est ad motiva quorundam doctorum, qui tenuerunt contrarium: & primo *ad motivum Cy. & Ricar. ma. tenentium contrarium in alle. l. si viva. C. de bo. ma. nam ratio ill. tex.* Ne deterioris conditionis sint filij quam nepotes, hoc locum in casu illius lex non tamen negat, quin alio casu sint deteriores conditionis filij nepotibus: sicut in hoc jure, & in jure succedendi liberti. *per all. l.2.* Ad opinionem *Bar. in aut. post fratres C. de legi. hære.* Dico quod ejus opinio magis facit, pro opinione præsenti quam contra: nam ipse ponit ibi duas conclusiones: prima quod hic tractat de acquirendis bonis avi per viam successionis, nepos repræsentat patrem, & succedit pro ut pater, si viveret: ubi autem in successione avi tractatur non per viam successionis, sed dominicæ potestatis: sicut est in feudo, secundum eum nepos non repræsentat patrem, nec tenet gradum patris, quia hoc non est jure cautum, & tunc filius secundogenitus, quia est in primo gradu; excludit nepotem ex primogenito, qui est in secundo gradu: ex qua theorica colligitur, quod ubi per viam successionis defertur jus primogenituræ, & non feudi, nepos iste repræsentat patrem & excludit patruum, sed cum in omnibus regnis mundi deferantur jura primogenituræ per viam successionis, & non feudi, quia non recognoscunt hodie Dominum nec superiorem regna nostri temporis præter regnum Apulliæ: ideo nepos excludit patruum, & jus primogenituræ: in ista majora non defert per viam feudi, sed successionis. *ut inf. declarabitur ideo, &c.* Et in quantum Bar. dicit quod feuda debebantur in successione dominica, & non differuntur per viam successionis, non benè dicit, quia est contra. *c. 1. de succes. feudi in rubro, & in nigro, & de gradu succe. in feu.* Ubi patet quod in successione feudi divisibilis nepos repræsentat patrem; & succedit simul cum patruo: ita etiam. *not. ibi Bal.* Ad dictum *Bal. in all. l. in testa. C. de suis, & legi. hære.* Quod concludit patrem nepoti præferendum, ea ratione motus, quia natura magis influit in filio quam in nepote: dico quod quicquid natura infert servandum est: nisi ars, & juris dispositio aliud disponant. *ut isto casu, ut in alle. §. Item vetustas, & in alle. §. posthumorum.* Qui dicunt nepotem tenere locum patris, & in ejus locum admitti: ergo hoc jus est servandum, quod autem dicit *Bal. in l. antiquioribus. C. de jure deli.* Quod Bonifacius Papa determinavit contra nepotem. *in cle. pastoralis de re judi.* Certè non be-

benedicit, quia illa cle. est Clementis inter alias personas, & de alia concessione loquitur: unde illa cle. non facit ad propositum. Ad aliorum modernorum opinionem dicentium. *in c. grandi de supp. ne. præla. lib.* 6. Patruum nepoti præferendum in primogenitura, ex eo quod patruus est proximus in gradu; & secundum prioritatem gradus successio defertur. *ut all. l. consanguinitatis.* Et licet de æquitate scripta contra rigorem reperiatur à jure concessum, quod in re divisibili nepos admitratur cum patruo. *ut insti. de hære. qui ab intesta. de fe.* §. *cum filius.* cum non reperitur cautum quod in re indivisibili quæ soli primogenito defertur nepos in locum patris succedat, & patruum excludat; standum est ergo rigori scripto: sic quod ille præferatur qui est primus in gradu, quod prævalet æquitati non scriptæ. *C. de judi. l. placuit.* Respondeo quod illa æquitas reperitur scripta, non solum in illa specie, sed quando hæreditas est indivisibilis. *ut in d.* §. *cum filius C. de suis, & legi hære. l.* 3. Sed etiam in genere non distinguendi, an hæreditas sit divisibilis vel non, ut est tex. *in alle.* §. *item vetustas.* Et ab illa generalitate descendit species scripta quæ est in casu, §. *cum filius.* Item non solum in genere, sed etiam in specie, quod in assignatione successionis facta uni ex filijs ad exclusionem aliorum, nepos ex illo filio ita excludit patruos sicut si pater viveret, & eos excluderet, &c. Nota ad istam materiam, quod etiam si res majoratus non possit alienari, vel præscribi, si tamen sunt certæ personæ ad quos debet pervenire majoratus, & post alienationem dictæ personæ consentiant tacitè, vel expressè, tales res majoratus possunt alienari, vel præscribi. *ut est tex. in c. quotiens, & l. voluntas, & ibi Bal. C. de fideicom.* Ubi autem majoratus venturus est ad infantes, vel pupillos, qui consentire non possunt: vel si sit dictum in majoratu quod non exeat de suo nomine, vel familia: tunc donec tota generatio ejus sit abscisa, non potest alienari, vel præscribi. *not. Bal. in dic. l. quotiens.* Per quod determinatur, quod si Dominus mandavit vasallos non vendi, sed quod semper remaneant in suis descendentibus, quod si alienarent, etiam posterior in gradu potest eos vendicare, quia gradus nihil obstat in excluso. *ff. del.* 2. *l. peto* §. *fratre, & not. ubi supra.* Et ultra potest dici quod etiam si habens majoratum, eum alienet, ille, cui debet applicari majoratus post eum potest hoc ratificare. *ff. de le.* 1. *l. si fundum per fideicommissum*, & illi ratificanti debet restitui prætium. Nota in sili. *in l. cum proponas C. de pactis.* Quod est notandum. *not. Bal. in auth. res quæ C. communia de le.* Ubi illud dicit notabiliter, quod si quis non potest rem majoratus alienare, potest tamen eam permutare. *ff. de le.* 2. *l.* Item servandum, quod verum dicit Bal. si conditio rei per permutationem facta est melior, sicut dicitur in re. *Eccle.* 1. *c. sup. de re Eccl. non ali. cum simi. et not. in l. magis puto.* §. *si et de rebus eorum, et pro glo. in l. cum hi. in ca. ff. de transact.* Et quibus autem potest majoratus alienari, nota in prædicta *autent. res qui & in c. Rainaldus de testa.* Potest etiam dari aliud notabiliter, quod etiam si quis non potest alienare res majoratus, potest se personaliter obligare; quia personaliter obligatio non dicitur alienatio. *de verbo obli. l. alienationis C. de transac. si profundo not. Bal. in l. emptor autem C. communia de le.* Item nota quod etiam si majoratus prohibet alienari, vel præscribi extra familiam, in aliquo tamen de familia potest alienari, vel præscribi: quia ratio affectionis prohibitionem tollit. *in l. voluntas C. de fideicom.* Et in tantum est hoc verum, quod si res majoratus prohibeatur alienari extra familiam, si semel alienetur in aliquo de familia, potest post alienari in quæcumque, etiam extra familiam. *ff. de le.* 3. *l. cum pater* §. *quindecim ar. l. boves.* § *hoc sermone ff. de verbo obli.* Si autem majoratus relinquitur filio, & ordini successivo generationi, vel familiæ ejus, etiam si semel alienetur intra familiam, non potest exire de ea. *ut all. l. peto* §. *frater de le.* 2. *not. Bal. in alle. l. voluntas de fideicom.* Item not. quod si res majoratus prohibeatur alienari simpliciter, non prohibetur donari. *ut in d. l.* Quod est verum, nisi de mente tacita testatoris aliud appareat, ut quia dixit quod volebat perpetuo remanere in familia sua; & ita intelligitur. *glo. in l.* 2. *C. de usuca. pro emp.* Item nota quod super majoratum non valet arbitramentum, nec pactum. *not. Ange. in l. Imperatores, ff. de pactis.* An potest majoratus renunciari cum juramento? nota in allegato. *c. q. periculosum.* 7. *q.* 1. *et in c. licet de voto.* Item an jus majo-

joratus potest dividi? *Bal. sup. Inn. in rubri. de transac. et Bal. in c. si vasallus*. Si de feu. fue. controver. &c. *not. Zamo. in c. cum non liceat de præscrip. et in c. Rainaldus de testa.* Dubitatur tamen cum supra tetigi, quod majoratus non potest obligari, nec alienari: an potest obligari pro dote nurus, seu pro donatione propter nuptias filij, & videtur quod sic: primo, ea ratione, quia pater ad hoc de necessitate tenetur. *ut l. filius C. de dotis pro. et Bar. in l. si cum dotem §. transgrediamur ff. solu. ma.* Immo pater judicis officio cogitur obligare bona sua pro dote nurus. *ut l. q. liberos ff. de ritu nupti actus.* Ergo superveniens scilicet constitutio majoratus non potuit tollere omnis ante impositum à lege, nec jus alteri quæsitum, maximè si de ipso mentionem non faciat. *ut c. ex multiplici. de deci. ar. in cle.* 1. *de censi. not. Bar. in l. rescripto ff. de mune. et ho.* Nec obstat generalis clausula majoratus, dum dicitur, quod non possunt ejus bona alienari, &c. quia non extenditur ad eam valde privilegiatam, ut ad dotem, nec ad alienationem, necessariam, & sic casus omissus non includitur sub generali prohibitione in causa alienationis expressa. *ut l. de tutoris C. de silentiarijs lib.* 12. *Bal. supr. Specu. tit. de inquisiti.* Secundo ea ratione ne matrimonium impediatur. *not. doc. in l. ea lege. C. de condi. ob causam. Hen. in c. Rainaldus de testa. faciunt not. per Anto. de Butrio in consilijs suis tit. de dote post divor. resti. et Bart. in l. Ticia, de verbo obli.* Tertio, ea ratione quia sicut fideicommissum sub conditione, vel in die non potest alienari, vel obligari. *ut l. fi. C. Communia dele.* Pater tamen pro dote, seu donatione propter nuptias filij, potest talia bona restitutioni subjecta obligare. *ut aut. res. C. communia dele. et Bar. ibi sic* in casu præsenti, & est ratio quia hominis dispositio non potest facere, quin leges locum non habeant in suis dispositionibus, etiam si disponat in ultima voluntate. *ut l. nemo ff. de hære. justi. et l. gallus ff. de lib. et posthu. et c. requisisti de testa.* Et à privilegio excipitur casus, quia privilegiatus verisimiliter exciperetur si esset interrogatus, vel ex facto. *ff. de vul. et pu. substi.* Nec in generali concessione, &c. *ut c. in generali de re juris. lib.* 6. cum ibi notatis, & à dispositionibus generalibus casus privilegiati censentur excepti, casus est in. *c. quia sæpe de elec. lib.* 6. *juncto c. statutum eo. tit. in cle. et c. cum dilectus, et c. ad audientiam de cle. non resi.* Item in fideicommisso generali, vel speciali intentio prohibentis alienationem bonorum non est ut præferatur honor, & præeminentia patris, & filiorum casus est in *l. mulier. §. cum proponeretur juncta. l. de filia. ff. ad Trebel.* Non ergo extenditur talis prohibitio alienationis ad alienationem necessariam, *ut prædicto §. prædium ff. de le.* 2. *et l. filiusfa. §. Divi severus el.* 2. *ff. de l.* 1. *et ibi Ba. et idem Bar. in l. pater filium §.* 1. *ff. de le.* 3. *ubi est tex. facit l. mulier §. cum proponeretur et l. à filia ff. ad Trebel. et l. voluntas C. de fideicom.* Et adde ad hanc quæstionem quod notat glos. ultima, & doc. in *c. vero de condi. appo. et Bar. in c. Rainaldus de testa.* Ubi manifestè patet conclusio supra dicta per textum *dicte l. mulier §. cum proponebatur et l. à filia in prin. ff. ad Trebel.* Ubi cavetur quod res subjacentes restitutioni in causam dotis, vel donati, possunt alienari, vel diminui. *& est glos. in §. donare c.* 1. Qualiter olim feudum poterat alienari: qui dicunt, quod res subjacentes restitutioni licite possunt diminui causa dotis: & hoc sequitur. *Ja. de are.* Qui dicit quod res prohibita alienari, potest in dotem concedi, & dari, si non habeat aliunde pater unde posset filiam suam dotare: quam secutus est. *Bal. in l. filiusfa. §. divi. ff. de le.* 1. *& in d. l. à filia. eandem opi. tenet Ci. in d. l. voluntas ad fi. C. de fideicom. & ibi Sali. & in l. fi. idem Salice, quasi ad fi. C. de re. alie. vel non.* Et ita vult sentire glos. subtilitèr intellecta in autent. contra rogatus. *C. ad Trebel. Idem glos. in all. autem res qui & ibi doc. signanter Bal.* Qui dicit quod dicta autent. haberent locum, non solum in constituenda, sed etiam in restituenda dote. Et plus dicit, quod habet locum, etiam in tantum quod etiam si post mortem filij, hæredes sui possunt diminuere res subjacentes restitutioni ob solutionem dotis; quia sicut legitima transmittitur ad eos, ita beneficium illius autent. Et est horum ratio, quia favor publicus præfertur privato. *ut l.* 1. *C. sol. ma.* Non videtur obstare opinio. *Bal. in all. §. donare.* Ubi dicit, opponendo ad illum tex. in quo videtur casus, quo pater non potest feudum in dotem dare pro filio de prædicta autent. res qui solvendo dicit, quod dicta

ta aut. res quod non habet locum in re feudali, nec in alia quæ sui natura prohibetur alienari, vel expræssa dispositione testatoris, vel contrahentis, est prohibita alienari, sed solum in casu proprio illius aut.quæ non est trahenda ad consequentiam;quia cum ibi est speciale: ergo in contrarium est jus commune. *ut l. jus singulare ff. de legi.* Non enim videtur obstare, nam si benè attendat, & ponderet tex. dictæ aut. res qui & ad idem §. *sed quia nostra majestas de l. si duobus C. communia de le.* Loquitur, & potest intelligi, in casu in quo prohibitio alienationis facta est à testatore expræssa: nam tex. *in d. §. sed quia nostra.* Magis consulendo legatarijs, & fideicommissarijs; & eis providendo disponit, quod ea, quæ per legatum, vel pure, vel sub certo die relicta sunt, vel quæ alijs restitui deposita sunt, vel in substitutione posita, secundum veterem dispositionem nemo putet in posterum esse alienanda, & sic ibi tex. respectu rerum quam subjacent restitutioni: loquitur generaliter, & etiam dicta auth. tradit regulam generalem, dicendo res quæ subjacent restitutioni,&c.prohibetur quidem alienari: quæ verba possunt intelligi etiam in suo proprio significato: & comprehendere non solum pactum, in quo res aliqua relinquitur alicui jure legati, & fideicommissi rerum, etiam possunt intelligi in casu in quo ultra talem dispositionem legis testator expræsse prohiberet prædictam alienationem rerum fieri: ergo sequitur quod si ita verba possunt intelligi, ut comprehendant generalius, quod ita sunt intelligenda per *l. non aliter ff. de l.* 3. ergo de proprio significato, & casu dictæ auth. res quæ est quod illa intelligatur etiam in re prohibita alienari expræsse à testatore, qui non possit alienari nisi in casu dicto quia verbum subjacere restitutioni, potest intelligi, non solum quod non possit alienari, quod subjacet restitutioni ex dispositione legis; verum etiam ex voluntate testantis; ex quibus Imperator concludit. *in d. §. Sed quia nostra majestas, quasi ad fi.* Quod alienatio prædictæ rei legatæ, vel fideicommissi, quocumque genere alienationis fiat, non valet in præjudicium legatarij, vel fideicommissarij; in tantum quod reputatur pro non facta dicta alienatio; & contra legatarium, vel fideicommissarium impeditur usucapio, vel longi temporis præscriptio; tamen his non obstantibus permittitur in hunc casum alienari in causam dotis: & idem dicendum est in casu in quo prohibetur expræsse alienatio à testatore;quia impedit translationem dominij in re subjacente restitutioni: ut singulariter pro *Inno. in c. Rainaldus de testa.* Nam sicut potest dominium rei legatæ transferri in legatarium, sine traditione possessionis. *in l. à Ticio ff. de furtis.* Ita potest illud avertere ab illo prohibendo sine recuperatione possessionis; & sic in utroque; ut jam dictum est, videlicet, in prohibitione legis, & prohibitione hominis testantis, ratio est principalis translatio dominij rei subjacentis restitutioni in illum cui est fienda: ergo idem jus debet statui: supple. maximè quia idem jus videtur statutum, & concessum quoad omnia privilegia quæ conceduntur legatario, vel fideicommissario ex dispositione legis, & expositione illius. *ut alle.* §. Sed quia nostra majora quæ sunt concessa legatario, vel fideicommissario, vel ei cui restitutio est facienda ex expræssa prohibitione alienationis facta à testatore: ut est casus singularis in *l.* 2. *C. de usuca.* pro emptore, ubi ex expræssa prohibitione testantis circa alienationem servorum: de quibus in littera illa alienatione in contrarium usucapiendi conditio: ex quibus infertur quod casus. *de l.* 2. *C. de usuca.* Pro emptore habet casum conscium, & consimilem in *d.* §. Sed quia nostra, & sic cum concurrat in eisdem privilegijs, & rationibus disponendi, & statuendi. *d.* §. Sed quia nostra majora cum dicta auth. res quæ cum *d. l.* 2. *de usuca. pro emptore*: ergo idem debet dici, & statui: non enim minoris virtutis, & potentiæ debet esse prohibitio legis, quam prohibitio hominis: præ maxime si eadem ratio est in utrisque; ut in casu dicto; quia in prædictis casibus non potest dari aliqua ratio bona diversitatis. Item debet fieri extensio legis ad similia, ubi est eadem ratio, vel major: quod probatur per ea quæ notat *Bal. in aut. quis actiones C. de sacrosan. Eccle.* Ubi ex identitate rationis inducitur correctio legum per extensionem; & videtur hoc *tex. in l. fi. C. de indi. viduo. tol. & Salice in l.* 2. *de noxa*: immo, *idem Bal. qui dixit de auth. res quæ in d. §. donare.* Non esse extendendam ultra casum in ea expræssum, tenuit in dict. auth. quod possit fieri alienatio in dictum casum ejusdem autenticæ; propter necessita-

tem alimentorum: ergo sibi ipsi est contrarius in hoc, & in eo quod etiam ibidem tenet, quia dict. auth. res quæ habet locum, non solum in constituenda dote, verum etiam in restituenda; quod in utroque casu corroboratur à Bar. & sic fit extensio de similibus ad similia etiam si sint specialia, à quibus debet fieri executio, in tantum quod etiam in criminalibus fit extensio ad similia. *ut not. Bal. in l. si quis non dicam circa prin. C. de Epi. & Cle. & Ab. de ceci. in c. atsi Clerici quasi ad fi. in 7. folio de judicijs.* Item ex alia ratione videtur, quod Bal. malè locutus est *in d.* §. *donare.* Nam dicit ipse, quod dict. auth. res quæ non habet locum in feudo; quod videtur falsum; quia potest in dotem dari, & alienari, si non habent pater unde aliunde possit filiam dotare, quod videtur expræsse. *ibi glo.* tenere: ibi supra parte. In dotem pro filia, & in hoc videtur *Bal.* sibi esse contrarius in eodem §. quasi post duas columnas: ubi quærit. Numquid filius potest dare feudum in donationem propter nuptias? dicit ipse, quod quidam dicunt quod non, postmodum ipse dicit; ego dico quod sic, sicut potest filia pro se ipsa feudum dare in dotem; quod Clericus tenet *in c.* 1. *tit. de investitura feu. vel beneficium.* quod Ticius accepit à Sempronio, si non habet aliunde ex quo posset se dotare; quod potest facere secundum eum, etiam irrequisito domino feudi, & sine ejus consensu: & istam opinionem, quod feudum dare potest in dotem, tenet expræsse *Jacobus de arenis in rubri.* Qui feudum dare possunt in dotem pro filia; ubi tenet, quod potest filiam dotare de feudo, si non habet unde eam dotet: & istam opinionem tenet *Bar. in c. ex parte de feudis.* Et dicit, quod de jure est sustentabilior; & illam tenet etiam *Jac. de arzidona in summa, in tit. mulier habens feudum hoc idem tenet And. de insernia. Bal. secundum eum in c.* 1. *de eo qui sibi & hære suis*: & ipse *Bar.* tractavit latissimè in repetitione sua de rebus alien, non alien, & sic videtur, quod in hoc benè locutus est *Bal.* dicendo, quod feudum non poterat dari in dotem; non obstat. *c. nup. de dote post divor. resti. & glo. in d. c. ex parte, & gl. in c. qui in Ecclesiarum.* Quia omnia illa jura debent intelligi, & limitari, quamdiu quis habens feudum habebat unde aliunde posset dotare filiam; secus si non haberet: & sic semper militat dict. auth. res qui. Quæ dicta sunt corroborantur alia ratione; nam constat, quod prohibitio alienationis facta à testatore, est nulla, sine expræssione causæ: vel nisi sit facta respectu certarum personarum: *ut est tex. in l. filiusfa.* §. *divi. de le.* 1. *juncta. l. prim.* §. *Julianus Agripa. ff. de le.* 3. *ubi Doc. & per Inno. in c. Rainaldus.* Et sic dubium quæstiones non posset stare, ubi prohibitio testatoris simplicitèr, & unde ficta esset alienationis: intelliguntur ergo ea quæ dicta sunt de expræssa prohibitione, & cum causa: ergo dictum Bal. est contra communem opinionem Doc. imo contra seipsum: ut superius dictum est præmaximè; quia ex sua ratione convincitur; quia æquiparat feudum rei prohibitæ alienari à testatore expræssè; sed feudum potest in dotem dari, ut sup. satis liquit; ergo ad idem res prohibita alienari. Pro contraria parte facit, quod dicta auth. res quæ supra qua fundatur opinio supra posita, videtur, quod non faciat ad casum prohibitionis majoratus; nam dict. auth. loquitur in casu, in quod filius est rogatus restituere si sine liberis decesserit; in quo casu si detracta legitima non sufficiant bona filio ad donationem propter nuptias, vel filiæ ad se dotandum, potest filius ex his bonis solvere donati propter nuptias, & filia dotem; & casus majoratus est diversus, & sic diversum jus; & differt multum à casu dictæ authenticæ: primo, quia dict. auth. loquitur in casu in quo est tacita prohibitio alienationis; nam cum testator jussit rem restitui post tempus tacitè, videtur prohibita dicta alienatio ejusdem rei per legem, vel per testatorem: & inter expræssam, & tacitam prohibitionem magna est differentia; quia si tacitè prohibetur alienari, potest præscribi, si vero expræsse, non potest præscribi. *Item not. Bal. in d. l. quotiens, & sicut dict. auth.* Disponit in casu speciali contra jus commune; quo cavetur, quod res quæ subjacet restitutioni, non possit alinerari: *ut d. l. fin.* §. *ult. & pen. C. communia dele. & in l. Marcellus*, §. *res ff. ad Treb.* Cum pluribus: ergo non debet extendi ultra casum in quo loquitur; nam in his quæ exhorbitant à jure communi, nulla debet fieri extensio: *ut in l. si verò.* §. *de viro. ff. sol. matri.* Et per identitatem rationis. Secundò, differt dict. auth.

auth. res quæ à casu majoratus; quia dict. auth. loquitur in casu in quo ille qui rogatus est restituere habet jus in re, & si alienet pendente conditione, vel die in certo mortis tenet alienatio; licèt non irrevocabiliter; quia revocabilitèr post mortem per illum cui debet fieri restitutio; *ut est tex. in d. l. fi.* §. *pe. C. communia. de le. & not. doc. in auth. de resti. & ea quæ parit. col.* 4. *signanter Angelus & Jac. de bel. & Bar. in l. servo legato.* §. 1. *ff. de le.* 1. Sed in casu majoratus directa fit restitutio per l. & nulla debet fieri detractio: *ut not. Bal. in l. fin. C. de condi.* Item, in casu majoratus expræssè est facta prohibitio alienationis, & ubi prohibitio fit expræssè per testatorem, cum causa, si hæres alienet, nulla est alienatio; *ut est tex. & ibi Bar. in all. l. filiusfa.* §. *divi. ff. de le.* 1. Et cum causa videtur fieri prohibitio, quamtumcumque fit à testatore respectu certæ personæ, vel suæ domus, vel suorum descendentium; ut communiter fit majoratus; ex quo concluditur, quod dict. auth. res quæ loquitur in casu speciali, & à jure communi exhorbitante; & ad casum majoratus non potest extendi: ergo in contrarium est jus commune: *ut l. jus singulare. ff. de legi.* Item, dict. auth. habet locum dumtaxat in casu in quo persona est prohibita alienare, & respectu certæ personæ, quæ est illa in qua debet fieri restitutio: nos vero loquimur in casu in quo res est prohibita alienari per testatorem in favorem suæ domus, & suorum descendentium; & inter istos duos casus magna est differentia; quia in primo casu; cum persona est prohibita alienare in favorem personæ, cui debet fieri restitutio, illa res potest per eum alienari; sed ubi res est prohibita alienari, fit inalienabilis. Item, *not. Bar. in l. peto.* §. *fratre. de le.* 2. ubi inquit, aliud est dicere, prohibeo ne alienes: vel ne Ticius alienet: & tunc cum sit personalis, si res transiret ad alium semel, licitè de cætero poterit alienari; sed si prohibitio esset in rem, semper durat prohibitio, & res efficitur inalienabilis. Hoc etiam tenet *Bal. in d. l. quotiens. C. de fideico.* Ubi inquit, prohibet ne res alienetur, quod talis prohibitio, cum sit sita ob causam naturalem, præsumitur realis, & durat perpetuo. Idem, tenet *Bar. in l. Lucius, ff. de le.* 3. Ex quo sequitur, quod nec etiam ob favorem dotis potest talis alienatio fieri; hoc tenet in expræsso *Bal. in feudis. ti. qualiter olim feudum poterat alienari in* §. *donare.* ibi: opponio de authen. res quæ, &c. Solve dicit ipse auth. non habet locum in re feudali, nec in illa quæ sui natura prohibetur alienari, vel expræssa dispositione testatoris, vel contrahentis; sed solum in casu proprio illius authenticæ est ipsa auth. servanda, & non trahenda ad consequentiam: ibi etiam tenet, quod de feudo non potest se dotare sine consensu Domini; & fuit opinio Jac. de bello; & ipse tenet si aliquo jure caveretur, ut mulier de feudo posset se dotare, non infringeretur per hoc aliquo modo, quod supradictum est; quia ibi fieret alienatio durante matrimonio; & eo soluto, feudum rediret ad Dominum sine dubio; & sic esset alienatio non irrevocabilis. Facit ad *tex. in feudis tit. de investi. de re. alien. sac.* §.1. ubi dicit tex.: quod etiam si jure Romanorum, vel Lombardorum, mulier, defuncto viro, debeat habere in bonis ejus tertiam, vel quartam, non debet habere in bonis ejus illam tertiam, vel quartam in bonis feudabilibus. *not. d. Bal.* quod propter lucrum dotis non potest alienari res inalienabilis: & sic alienatio legalis non intelligitur fieri cum præjudicio tertij; nec in rebus suis prohibitis alienari: sic in isto casu, licèt propter favorem dotis lex permittit alienationem: cum non potest fieri alienatio de re, quæ perpetuo est prohibita alienari: ut supradictum est. Item, constitutione majoratus concurrunt duæ prohibitiones: una, quæ fit tacitè à leg. & à testatore: *ut in all. auth. res quæ.* Item, concurrit prohibitio hominis expræssa, & in casu in quo concurrunt duæ prohibitiones, una hominis, alia legis; numquam potest fieri alienatio, etiam in casu permisso à lege: ita tenet *Inno. in d. l. filiusfa.* §. *divi. de le.* 1. *& Cy. in auth. hoc jus porrectum. C. de Sacrosan. Eccl. ergo, &c.* Item, quod dictæ res majoratus non possunt alienari, etiam ob causam dotis: probatur, eò quod prætextu dictorum instrumentorum majoratus cavetur, quod defectu liberorum res perveniat ad Ecclesiam, ut sæpe fit; & sic Ecclesiæ videtur jus quæsitum in spe, si contingeret defectus eorum, quibus majoratus debet restitui: *ut l. quotiens de donati. qui sub* mo-

modo, *& doc. in l. qui Romæ*, §. *Flavius hæres. ff. de verb. obl. & in l.* 1. *C. si manci. ita fue. ali. nema.* ubi inquiunt, quod si res donetur, ne alienetur, & si alienetur, deveniat ad Ecclesiam; quod in tali casu, etiam pacto contrahentium, non potest derogari, cum censeatur jam jus quæsitum Ecclesiæ; secundum communem opinionem; & sic impeditur tacitè ejus alienatio per legem; *ut in all. auth. hoc jus porrectum*, *& in c. nulli liceat de re. eccles. non alien. & in auth. de alie. & emphi.* §. *sanctissimas colum.* 9. & quia magis privilegiata est Ecclesia, quam causa dotis. *ut auth. quas actiones. C. de Sacrosan. Eccl.* Et si concurrunt duo privilegiati, præfertur ille, qui tractat de damno vitando: *ut in dic. casu.* Teneo tamen opinionem contrariam, per jura supra allegata pro contraria parte. Et est notandum unum singulare dictum, quod si mulier retinens pro dote rem prohibitam alienari, non probat maritum, seu patrem dotantem, seu obligantem rem sic prohibitam alia bona non reliquisse; *ut d. auth. requirit*, ibi dum dicit, sed si liberis legitima portio non sufficiat, &c. quod licèt ista sit negativa; quia tamen traditur in fundamentum suæ intentionis, debet illam probare. *sic not. Bar. & communiter Doc. in l. si constante. ff. sol. ma.* nam mulier, quæ propter inopiam viri vult repetere dotem, probare debet virum non esse solvendo; quod qualiter probetur ibi traditur per Doct. Item vide aliam limitationem valde notabilem per *Angelum in auth. de resti. & ea quæ parit.* §. *quam obrem. col.* 4. Quam vide in copulatione ordinationum regni supra ver. alienatio. &c. ubi Angelus inquit: quod ad hoc, ut pro dote danda, vel pro donatione constituenda, res subjacentes restitutioni, possint alienari, est necesse, quod obligatio dotis, vel donationis dandæ præcesserit gravamen; nam si prius filia, quæ est de restituendo gravata, vellet de bonis quæ subjacent restitutioni, dotem restituere, pro se non posset; sed si eam promiserat dare marito, antequam esset gravata, & postmodum hæres instituitur, & gravatur; benè potest dotem pro se marito promissam solvere de istis bonis; & idem est in filio; & ita dicit ipse intelligitur. *d.* §. *& auth. res quæ. Not. quod Jac. de bell.* intelligit auth. res quæ, quando prohibitio alienationis fit purè, & ad diem certam: *ut ipse not. in in auth. de resti. & ea quæ parit.* §. *rursus. sup. all. Quærit Bal. in l. nulla. C. de jure do.* Quædam puella minor vigintiquinque annis nubit Ticio, numquid possit ei dare in dotem totam hæreditatem patris, quæ est multum ampla? quidam dicunt, quod non; quia in ea continentur prædia, quæ non possunt alienari: brevitèr glosa dicit, quod ex causa dotis possunt alienari; quod intellige interveniente decreto, *ut ff. de jure do. l. sive generalis in fi.* Dummodo vir sit dignus tanta dote: & puto per auth. sacramenta puberum; quod sive vir sit dignus tanta dote, sive non est vis: si juret; nam ubi intervenit juramentum, non potest prætendi læsio, nisi contingerit dolo adversarij: quod dic, ut plenè notatur *in l.* 2. *C. de rescin. ven.* Sed quæro: ego donavi Bertæ quemdam fundum, pacto ut non possit alienare; & vallavi istud pactum, cautelis impedientibus, alienationem quæ traduntur in l. ea quidem quæritur, utrum possit ista Berta suam dotem dare? & videtur quod sic. *ff. ad trebel. l. mulier.* §. *cum proponeretur, & all. aut. res quæ glo. videtur contradicere in di. l. nulla & est glo. not.* videlicet, quod actus inter vivos non recipiunt interpretationem illius authenticæ; & signa bene istam glos. valde, ubi supra. An autem prohibita alienatione sit prohibita dominij translatio? vide notabiliter. *Ci. in l. ea lege. C. de condi. ob causam datorum.* Et circa hanc materiam Florianus in quæstione quadam quam ipse disputavit quæ incipit, quæro quidem de nobili stirpe? &c. ponit thema, quod si comes, vel alius nobilis baro, ex concubina habens filium, posteà contraxit matrimonium cum Ticia, & ex ea filios legitimos procreavit; mortua autem Ticia uxore, cum concubina matrimonium contraxit; anteà tamen durante matrimonio cum Ticia eandem concubinam polluit per adulterium; quærit de duobus. Primo, an per matrimonium cum concubina contractum, filius anteà, & ex eo habitus legitimetur? Secundo, an cum iste sit major filius, præferatur in primogenitura, seu majoratu alij filio legitimo ex Ticia uxore habito? qui subtilitèr, atque elegantèr ad utramque partem quæstiones dictas arguit; & ad primam partem negativam: scilicet, quod per tale matrimonium proles non legiti-

me-

metur. Arguit primò, quod lex permittens, vel disponens, quod per sequens matrimonium legitimetur proles ante nata; debet intelligi de matrimonio, de jure valido & legitimo. *ar. ff. de jure doti l.* 3. *& de condi. & de l.* Hæc conditio filiæ meæ: sed tale matrimonium non tenet; vel saltem tollerandum non est; ergo &c. Quod non teneat, patet; quia constante matrimonio cum Ticia concubinam cognovit; eam ergo tanquam adulterio pollutam, non potest sibi in uxorem copulare: *extra de eo qui duxit in ma. quam pol. per adulterium, c.* 1. nec debet tolerari; ut ibi & per totum ti, & si non tenet: ergo per illud non debet induci legitimatio præcedentis prolis. Ex actu tamen invalido nullus potest sequi effectus validus *ar. ff. de condi. & de mo. l.* quod sub conditione. Secundo, quia existentia legitimorum filiorum videtur impedire legitimationem naturalium, quia alijs per superveniens matrimonium legitimantur: ut probatur *in aut. de trien. & sem. in §. fi. coll.* 3. *transumptive, c. de natura. li. authen.* sed nova constitutio; sed in casu proposito stant legitimi: ergo &c. Tertio, jus permittens prolem legitimari à nuptijs; videtur intelligendum de primis tantum nuptijs, alijs in medijs non intervenientibus. *ar. ff. de ver. sig. l. dominos, §. hoc sermone, & ff. qui & à q. l. matrimonium de jure do. promissio. de le.* 2. *l. cum pariter, nam dispensatio de duobus curatis intelligitur de primis, de præben. c. non potest in fi. li.* 6. Sed hic intervenit medium matrimonium; ergo ut dicamus legitimationis effectum posse sequi, debet intelligi, si res in eodem statu permanserit. *ff. de solu. cum quis in prin.* 22. *q.* 2. *c. ne quis, & de jurejurando, c. quemadmodum.* Quarto, actus medius impertinens vitiat quod agitur; ut patet in testamento. *C. de testa. l. cum antiquitas debet enim fieri uno contextu, ut l. hæredes palam, §. si de testa.* idem in electione, & in alijs exemplis. Sed pro contraria parte quod per tale matrimonium sit proles ex concubina legitima facit; quia matrimonium, quod est ipso jure nullum; solo nomine nuptiarum filios naturales ad jura legitimitatis adducit; casus est singularis & unicus de jure civili, *in l. qui in provincia* 2. *respons. ff. de ritu nup. cui consonat. c. cum inter, & c. ex tenore extra quam filij sint legit*: ergo multo magis, matrimonium quod est validum: confirmatur hoc: quia per matrimonium sequens filij nati etiam eo tempore, quo matrimonium verè esse non potuisset: legitimantur; quod probat *in aut. not. consti. C. de natura. li.* & clarius de jure canonico *in alle. c. ex tenore, & c. cum inter.* Secundo hoc patet: quia juris dispositio, duo simpliciter requirit, quod mulier sit libera tempore contractus matrimonij; ut sic per matrimonium proles præcedens, legitimetur. *C. de nup. l. Imperialis, §. mulieres, & de natu. li. l. cum quædam, & l. seq.* sed hoc intervenit hic; ergo &c. Nam vera existentia matrimonij, debet legitimationem inducere ne plus operetur fictio quam veritas: *ff. si cer. pe. l. si filius, & de lib. & posthu. l. filio cum simi.* Tertio, certum, & indubitabile est, quod per sequens matrimonium inducitur legitimatio præcedentis prolis. *C. de natu. li. l. cum quis qui filij sint le. c. tanta.* Nec distinguit an medio tempore intervenit matrimonium, vel non: ergo talis dispositio assumenda est generalitèr; & sic indistinctè prolata, indistinctè sunt intelligenda. *ff. de offi. præsi. l.* 3. *de le. præstan. l.* 1. §. 1. *de alleg. l.* 1. §. 2. Quartò, actus medius interveniens, non impedit conjunctionem extremorum; probatur *in auten. si tamen C. de tempore appe. & in cle. quamdiu de appel.* Quinto, quia in præsuposito casu utrumque extremorum est absolubile, tam primum, quam secundum: & actus medius interveniens fictio hominis, non impedit rem retro fingi, quod probatur. *ff. de solu. l. si quis offerenti in fi. & l. si cum mihi* 10. §. *si fideijussor. ver. si ignorans: & ibi tangitur per Bar. & in l. in bonorum, ff. rem ratam haberi.* Pro ista parte videtur casus *in auct. de nupti. in test. §. dubitatum coll.* 2. *transumptive C. de natu. lib. auct. quod jus*: & est casus *in auct. qui mo. na. effi. sui, §. si quis igitur dotalia melius in aut. qui mo. effi. l. §. si verò solummodo, et all. c. tanta*, & hanc partem sentit *Bar. esse veram in l. cum mihi de solu. et clarius in l. bonorum ff. rem ra. haberi hanc tenent Goffre. in l. de filijs præsby. ver. quod si quis natus, et Joan. An. in regula sine culpa, de re juris. li.* 6. *in mercu.* Et hæc pars est communis, licèt præcedens opinio habeat urgentia argumenta, quæ posset defendi per all. Florianum in dicta sua quæst. Posito ergo, quod per

per tale matrimonium præcedens proles legitimata esset, ad secundum dubium principale, an scilicèt talis legitimatio faciat hunc legitimatum præferri, ut primogenitum stantibus alijs legitimis virtute statuti, seu consuetudinis præferentis primogenitum; & pro parte negativa quod non debeat admitti tanquam primogenitus facit; quia verba statuti non debent intelligi secundum improprium, & fictum intellectum: *not. in l.* 3. §. *hæc verba, et ib. not. ff. de nego. ge. et ubi fictio locum habere non potest, ibi cessat legitimatio per matrimonium, l. Paulus respondet. ff. de sta. ho.* ergo talis legitimatus non comprehenditur in dispositione statuti. *ff. de exer. l.* 1. §. *si is qui navem.* Item, dato, quod talis fingatur retro natus legitimus à tempore suæ nativitatis; tamen certum est, quod hoc non contingit secundum veritatem naturæ; sed secundum quamdam civilitatem, vel dispositionem legis: ergo in eo non potest statutum, seu consuetudo verificari; quasi videatur cogitasse de legitimo naturalitèr, non civilitèr. *ff. dele.* 2. *l. si ita quis* §. 1. *C. de his qui ve. æta. Impe. l. fi. est n.* regulare quod non sufficit quid fieri civiliter, nisi & naturaliter fiat. *ff. de verbo. ob. l. ex ea parte.* §. *in sulam. de le.* 3. *cum pater.* §. *hæreditatis.* Item, consuetudo, seu verba statuti præferunt in jure primogenituræ primum natum legitimum, sed iste quocumque modò non est legitimus; sed legitimatus à jure; *ut not. glos. in l.* 1. *ff. ad muncipa.* Quod patet ex nominis diversitate; nam aliter legitimus, aliter legitimatus appellatur. *ut C. de codicil. l. fi. de proprio. nom.* Significato, ille tantum dicitur legitimus qui ex legitimo matrimonio nascitur; *ut in aut. qui mo. na. effi. sui.* §. *ult. alie.* Dicitur namque legitimus secundum legem natus; sic enim non est in casu isto legitimus, sed habere pro legitimo nam aliud est esse legitimum, aliud est haberi pro legitimo. *ar. ff. de adulte. l. maritus.* §. *legis, & Bar. ibi.* Item, in dignitatibus, & prærrogativis requiritur habilitas tempore legitimo, scilicèt tempore quo ipsa dignitas, vel prærrogativa præfertur, & superveniens nil agit: *extra de elec. c. innotuit. & c. dudum.* Sed jus prærrogativè consistit hic in quadam præeminentia; *ut not. glo. in all. c. quod periculosum,* 7. *q.* 1. Ergo non requiritur, quod absit primum tempus, ubi primum nascens inesse primo ducitur; ut sic reperiatur principium invalidum, quod est substantiale, & potissima pars rei: *de ori. juris, l.* 1. Et in quo consistit radix, & rerum fundamentum: destituto ergo principio distrahitur totum esse rei; pro hoc videtur esse casus. *ff. de pœnis. l. divi fratres.* Item, qui naturaliter insunt, tolli vel mutari non possunt, immò continuo censentur inhærere subjecto. *Insti. de legi. ag. tu.* §. *fi. de jure naturali gentium, & civi.* §. *sed & naturalia. ff. de pactis. l. jus agnationis.* Sed illegitimitas, & naturalitas contrahitur á natura, statim enim quando quis ex concubina nascitur producitur naturalis, & illegitimus; licet ergo postea matrimonium contrahatur, non potest hoc vitium naturale tolli, nec fieri quominus ita natus fuerit. *ar. ff. de caupo. l. in bello.* §. *facte. hoc.* Enim implicaret contradictioni. Item, fictio numquam fingitur retro in præjudicium juris jam quæsiti. *not. glo. in l. gallus.* §. *quod si tamen de libe. & posthu. & probatur de rescrip. c. quamvis li.* 6. Sed in casu isto filio legitimo, & naturali nato ex medio, & vero matrimonio ex quo fuit ipse, & erat tempore nativitatis primogenitus legitimus; statim ei videntur quæsita jura primogenituræ. 22. *q.* 2. *c. fin. circa prin.* Ergo in hoc potior esse debebit, in eodem enim genere dignitatis prior esse debet qui prius meruit dignitatem; *C. de consili. l.* 1. *li.* 12. Et sic in sui præjudicium, & confusionem non debet iste illegitimus posse fingi retro legitimus argum. prædictorum & maximè: quia per hoc excluderet à jure jam legitimè quæsito fratri præter factum suum contra regulam juris; quod nostram. Item fictio non trahitur retro ad tempus, quo sequi posset juris repugnantia. *C. de donati. inter vi. & uxo. l. donationes*: sed hic posset sequi repugnantia juris; quia naturalis, & legitimus succedere debet, & actualiter fuit in actu succedendi prius quam naturalis fuisset legitimatus: & ideo lex suam fictionem ad hunc casum non extendit. *C. de condi. insti. l.* 2. *ff. de le.* 2. *l. ex tali scriptura, in fin.* Præterea ubi personæ conditio est mutata, vel ubi potest reduci vitium, rei fictio non trahitur retro. *ff. de mili. testa. l. si certorum* §. *fi. de capti. l. in bello.* Item, non est verisimile legitimantem voluisse præferri

ri legitimatum legitimo, & naturali: ergo ad casum, & effectum istum, non est trahendus iste legitimationis effectus. *ar. ff. de vul. & pu. substi. l. ex facto.* de hoc etiam videtur casus: *si de feu. contro. fue. c. naturales filij coll.* 10. & hanc partem tenet *Odofre. in tractatu feudorum*, *tit. qui feu. suc. po. post primam columnam.* Hanc etiam partem videtur tenere. *An. de pisis in di. c. naturales*, dicens, quod per matrimonium, vitium illegitimationis non purgatur, tamquam vitium naturale, & ossibus annexum, & affixum: hoc idem tenet *Bar. brixi. & Jo. An. in regula:* sine culpa per aliqua jura & rationes. Contra supradicta tamen urgetur, quod iste legitimatus per matrimonium præferatur, & gaudeat prærrogativa majoratus. Primò paria sunt quod à principio esse tale, vel ex post facto reduci ad tale: *ut l. fi. ff. re. amo. ff. ad mace. l. sed juli. §. perinde. & C. ad mace. l. fi. cum simi.* Si enim iste naturalis à principio esset legitimus, clarum est, & indubitatum, quod fuisset usus prærrogativa majoratus; ergo & nunc debet gaudere, cum legitimationem adeptus est per matrimonium: *ut all. c. tanta cum simi.* Secundò confirmatur, quia qualitas adjuncta verbo, debet intelligi, secundum tempus verbi, cui adjungitur. *l. in delictis. §. in extraneis, ff. de noxali, & ff. de mili. testa. l. Ticius ubi not. & Bar. in l. ex facto ff. de vul. & pu. sub.* Sed ista verba legitimus; primogenitus; respiciunt verbum succedat, & successionis effectum: ergo ipsius legitimationis effectus consideratur secundum tempus mortis defuncti, non enim prius debet de cujusque conditione quæri quam hæreditas vel legatum ad eum pertineat. *ff. de le. 2. l. non oportet: & de le. præstam. l. intervenit*: nam & hoc tempus scilicèt mortis expectatur in successione ratione proximitatis. *insti. de legit. agnd. tu. §. proximè, ff. de in jus. testa. l. si q. à filio exhæredato. in prin.* & ad judicandum de capacitate prohibiti. *ff. de hi. q. ut indig. l. in fraudem. §. 1.* Sed tempore mortis constat hunc naturalem esse legitimum; verè ergo illud tempus magis legitimo expedit attendendum. Prima legitimatus per matrimonium admittitur ad dignitates spirituales, *not. de electi. innotuit qui fi. sint legi. c. tanta*: ergo magis debet admitti ad dignitates, & prærrogativas temporales, qualis est ista primogenitura: *ut not. in all. c. quam periculosum.* Et supra tactum est cum spiritualia jura cæteris temporalibus, tantum altiora, & præcisiora consistunt, quantum aurum metallis alijs videtur præfulgere. *c. per venerabilem qui filij sint le.* Item, si per legitimationem competit jus succedendi, quod est principale; fortius ergo qualitas primogenituræ quæ ad hoc jus succedendi videtur se habere tanquam annexum, & accessoriè; & sic debet regulari secundum naturam sui principalis; ut in regula accessorium: *de regu. juris, li. 6.* & sic habilitatus ad principale, intelligitur etiam habilitatus ad partem. Item propter unum quodque tale, & illud magis. *C. de Sacrosan. Eccle. autem sed multo magis.* Sed jus primogenituræ conceditur primogenito, quia legitimus, & retinet jus succedendi; & jus succedendi concessum est ipsi legitimato: *ut auct. q. mo. na. effi. sui. §. filium*: ergo & ipsius primogenituræ. Ad idem per legitimationem filius nascitur in legitima, & paterna successione: *q. mo. na. effi. le. §. quam varie.* Et nil dissimile legitimo: adeò quod etiam ubi agitur de impugnatione testamenti paterni: legitimatio superveniens fingit retro eum natum legitimum; ut patris testamenti in quo præteritus fuerat tamen pater: & hoc per plures rationes tenet *Ja. de bel. in auct. q. mo. na. effi. sui*: ergo fortius est dicendum in casu præsuposito, ubi de nulla impugnatione testamenti patris agitur. Item, licet dicatur, quod fictio non fingit retro in præjudicium juris alteri quæsiti, *ut in juri all.* supra ad partem contrariam: attamen ubi non est jus quæsitum, potest retro fingere, licet ex hoc communiter officiatur; facilius ergo impeditur impedimentum faciendum, quam tollatur jam factum. *ar. l. patre furioso. ff. de his q. sunt sui vel ali. ju.* & facilius impeditur obligatio contrahi, quam contracta tollat patet. *C. de acti et oblig. l. sicut.* Sed hic non dum erat jus effectualiter quæsitum ex legitimis, & naturalibus patre suo vivente, sed sola habetur spes. *ff. de libe. & posthu. l. in suis*: ergo superveniencia legitimationis de facili potest impedire hanc acquisitionem, quæ fienda erat; & per hoc tollitur principale fundamentum allegatum supra pro parte contraria. Hanc partem, salva omni reve-

verentia dominorum contrarium determinantium cum domino Floriano, de jure reputo veriorem in casu proposito; quia hæc legitimatio supervenit per matrimonium, est enim multum favorabilis, quam ea quæ venit per rescriptum; maximè per ea quæ supra dixi per hoc; quia legitimati per rescriptum non succedunt in feudo, & tamen legitimi per matrimonium sic. *tex. est in c. naturales filij* 10. *coll. si de feudo contro. fue. & hoc tenet ibi Jac. de bel. & Bal. facit gl. in c. innotuit de elec.* Item ad multa contraria supra signata potest responderi, quod legitimatio acquisita per statutum requiritur, & attenditur tempore paternæ successionis: sed supposito quod requiratur tempore nativitatis, quo tempore hic legitimatus dici non potest verè legitimus, sed fictè, licèt hodie sit verè legitimus: *secundum doctrinam Bar. in l. si is qui pro emptore.* Posset responderi, quod licet factum non contineatur verbis statuti: *ut not. Bar. in l. si quod id quod* §. *fi. ff. de juris. om. ju. & Jac. de butri. C. de legi. l. non dubium.* Tamen ex mente statuentis videtur provisum, id quod est *ex l. ff. de verb. sign. l. ex nominis, & rei*, §. *verbum: facit quod not. Bal. in l.* 1. *ff. de novi ope. nunci*: nec obstat alia ratio in contrarium allegata: scilicet, quod non sufficiat quod civiliter fieri, &c. quia illud verum in illo, quo nil habet naturalitatis: ut in filio adoptivo, & similibus: sed per legitimationem filius non efficitur civilis filius, sed potiùs macula illegitimationis per jus civile contracta, per contrarium jus civile submota restituitur primæ naturæ, & antiquæ ingenuitati: *ut auc. qui. mo. na. effi. sui*, §. *si quis*: ergo filios legitimos non habet, &c. Item, quin actus trahitur retro; ut est actus legitimationis: ut in juri supra alle. sufficit quodcumque interveniat: *ut not. in l. bonorum supra all.* nec obstat alia ratio, scilicet quod naturaliter insunt, &c. quia illa major natura in illis naturalibus: qui per accidens superveniens non sunt alterabilia, & sic loquitur contrarium. Sed quin naturaliter cohærens est alterabile per superveniens accidens: tunc accidente superveniente tollitur, & in accidens commutatur. *l. si eadem ff. de assesso. & l.* 1. §. *bestias. ff. de posth.* Sed in casu nostro, illegitimatio, per legitimationem supervenientem, funditus extirpatur: ut supradictum est. Item, non obstat alia ratio, quod fictio nunquam fingit retro, &c. quia illud est verum, cum jus est efficaciter quæsitum: secus si spe tantum: *ut l. præter emancipatus ff. de lib. le. & Bar. in l. sciendum ff. q. satisd. cogun.* & hoc vult in simili. *Jac. butri. in tempore appellandi in l. furti, ff. de his qui not. infa.* Vel subtilius potest dicit, quod jus non fingit in præjudicium tertij, cui est jus quæsitum: illud est verum, cum est quæsitum facto hominis: scilicet ex concessione principis: ita loquitur: *c. quamvis*: sed cum jus est alicui quæsitum re, & facto legis, præter aliquod factum ejus cui est jus quæsitum per amotionem, vel inter emptionem alicujus obstaculi: tunc tale jus sicut per aliquod ejus factum, est sibi quæsitum; ita solo contrario facto legis potest tolli: probatur *in l.* 1. §. *fi. ff. de contra ta. & l.* 3. §. *si veteri. ff. de bo. liber. ff. de his qui sunt sui vel alie. juris. l. si qua pœna*: ita in isto casu, nam propter irrogatam maculam illegitimatis, huic primo nato beneficio legis, secundo nato non fuerunt quæsita jura primogenituræ: ergo, &c. Item, nec obstat alia ratio, scilicet, quod fictio non trahitur retro; si exinde sequeretur rei vitium, &c. quia hic nullum vitium sequitur, sed potius persona habilitatur, & restituitur primæ vis natalibus, & primævo juri: ut patet ex prædictis, ex quibus patet responsio ad alias rationes in contrarium allegatas, &c. *Contrariam opi. tenet Jo. An. in mercu. in c. sine culpa de re ju. lib.* 6. *per c. quamvis de rescriptis li.* 6. & per alia jura, & rationes quæ ipse prolixè, tamen elegantèr fundat, quem omnino vide. Item quid si statuto, vel lege cavetur quod filia fœmina non succedat stantibus masculis; & si masculi non stant; quod straneo succedat masculus, & non fœmina, ut communiter apponitur in conditionibus primogenituræ; nunc autem stat nepos masculus ex filia, an iste excluderet extraneum masculum? *& Bal. in l. maximum, C. de liber. præte. vel ex hæ.* Vult tenere, quod talis nepos non præferat: quia cum lex vel statutum excludit radicem: ergo quidquid ex ea oritur videtur exclusum: *ut in usibus feu. tit.* 1. §. *hoc autem notandum. Idem Cy. C. quæ sit lon. consue. l.* 1. *in fin. et Bar. ff. ad Tertu. l.* 2. §. *videndum.* Nam licet mutetur in nepote ex filia sexus, non tamen mutatur ratio exclusionis, cum non possit venire nisi tanquam

quam matris imago. *arg. C. de coll. l. illam*, §. *pe.* sed mater invenitur exclusa: ergo & tota linea, quæ descendit ex ipsa: quia nisi in capite principium sumant, ulterius produci non potest. *ar. ff. de act. et ob. l. quæcumque gerimus.* Non obstat. *ff. de contra tab. l.* 3. *si emanipatus*: quia ibi loquitur in exhæreditatione, quæ provenit ex delicto, & ex odio personali; & in præsupposito casu loquitur in exclusione, in qua non consideratur persona, sed natura. *ut in all. l. maximum*, ibi naturæ accusatores, &c. hoc idem tenet *Spe. tit. de locato.* §. *nunc aliq. ver.* 46. *&c.* Sed in hujusmodi natura exclusa participat nepos sicut mater ejus: *ut C. de impu. et alijs substi. l. fi.* ergo, &c. Nam si mater est inhabilis, & aliena; ergo quidquid ex ea sequatur. *ar. C. de lib. & eo. li. l.* 2. Sed contra hoc facit; quia exclusa filia, quia fœmina, non excluditur nepos masculus ex ea, quinnimo aperitur nepoti via tanquam matre civiliter mortua, tempore mortis avi. *ar. ff. de contra tab. l.* 2. §. *fi. & ff. de acq. hæ. l. qui in alien.* §. *interdum*, *et ff. de int. et rele. l. eum quid ff. de in offi. testa. l. pater filium*, *et l. si is*, *et hanc opi. videtur tenere Jac. but. in quadam sua disputatione. Sed Bal. in all. l. maximum*: concludendo, distinguit, quod autem filia supervixit patri; & tunc opinio Jac. but. est falsa, per supra alle. sed si mater prædecessit patri, tunc filius ex ea non excluditur per jura *alle. per Jac. but.* Item quæro, an illa quæ veniunt ad filium, jure primogenituræ, veniant conferenda post mortem patris? & per supradicta est dicendum, quod non; quia talia jura successionem non recipiunt; & ideo ea conferri impossibile est. *ar. ff. fami. herci. l. cum quædam mulier. de jure patro. l. carmelia pia. et allegato. c. licèt devoto*: Si tamen esset dubium facti quis esset primogenitus, tunc apud ambos simul resideret adminitratio Dominij, seu regni. *ar. not. de sta. ho. l. arethusa.* Quod non est novum 2. legitimos similiter fuisse administrantes Imperium: *ut not.* 7. *q.* 1. *non auct. et in Cle. ne Romani de jurejuran. et in additi. Spe. tit. de rescriptis præfeu. Jo. An. diffuse*: Et sic illa forma quod per unum regnum regatur, non est de jure necessario naturali, vel divino; sed de jure voluntario, & positivo: *ut ff. de origi. jur. l.* 2. §. *novissime*: secus in Apostolatu. Nam articulus fidei inquit: & unam Sanctam Catholicam Ecclesiam. *not. Bal. in auct. ex testamento in fin. ff. de coll. not. Abb. de cecil. in c. quodam de of. or.* Item, habito profundato, quod matrimonium extremis contractum, legitimat prolem, ut est conclusio *Jo. An. in mercu. in l. sine culpa de reg. juris. lib.* 6. Item, quod filius primo natus ex concubina, & postea ex secundo matrimonio legitimatus succedat in jure primogenituræ, & præferatur filijs legitimis primi matrimonij; concludit Florianus ubi supra per multa argumenta; & sic medium matrimonium non impedit legitimationem, contrariam tamen opinionem tenet *Joa. An. in regula sine culpa*: *ut supra dixi.* Ubi determinat aliam quæstionem, scilicèt, quod etiam si Clericus sit secundogenitus quod dicta consuetudo extenditur ad illum per rationes, & jura per eum allegata: sed si vera esset illa opinio, de qua *sup. scil. quod legitimatus per matrimonium.* 2. contractum haberet jus primogenituræ: cum tempore hujus juris quæsiti ille Clericus erat in Sacris sibi non præjudicaret consuetudo: *ut ipse Joan. An. concludit in dicta regula*: *sine culpa in fin. mercuria.* Dubitatur circa hanc materiam, quare quis sequitur magis quoad statum conditionem matris, quam patris, & quare materia; idest, mater in hoc potentior est quam forma, idest, pater. *et Bal. in l. fi. C. de servis fugi.* Dicit, quod hoc est introductum in favorem partus. Nam conditio matris potest ei proficere in tribus temporibus, scilicèt, tempore conceptus: nativitatis, & medio tempore: *ut ff. de sta. ho. l. & servorum*, §. *ingenui.* Sed si sequeretur conditionem patris, non possemus inspicere nisi tempus conceptionis: quia in illo solo tempore pater est causa efficiens: *tractum de cætero nullum habens.* Sed juxta hoc quærit. *Bal. ubi sup.* An quoad nobilitatem generis, quis sequatur patrem, vel matrem? Et respondet, quod nobilitas est quædam dignitas à parentibus derivata, quæ denominatur à potentiori causa. Certum est autem, quod potentior est forma, quam materia; cum forma sit agens, & materia patiens, & omne agens sit nobilius, patiente. Item, si mater quoad dignitatem cedit marito: ergo & partus ejus.

deben amar, è guardar á los otros sus fijos, como à fijos de su señor natural: ellos amando, è obedesciendo à aquel que reynáre: è porque esto es complimiento, è guarda de lealtad: mandamos que quando quier que venga finamiento del Rey, (*a*) todos guarden el Señorío, é los derechos del Rey à su fijo, ò à la su fija (*b*) que reynáre en su lugar. E los que alguna cosa tuviéren del Rey, que pertenece à su Señorío, luego que supieren quel Rey es finado, vengan à su fijo, ò à su fija que reynáre despues del, à obedescer, è facer todo su mandamiento; è todos comunmente sean tenidos de facer omenaje à èl, ò à quien él mandáre. (*c*) E si alguno esto no cumpliere, quier sea persona de gran guisa, quier no, y esto no quisiere cumplir, ò alguna cosa dellas erráre, (*d*) él y todas sus cosas sean en poder del Rey, è faga dél, y de sus cosas (*e*) lo que quisiere. E si por aventura alguno de aquellos que deben venir al Rey, no vino (asi como sobredicho es) è no pudiere venir por enfermedad, ò por guarda de alguna cosa que pertenezca al Señorío del Rey, è nó en otro engaño; mas entendiendo que es mas pro del Rey, ò de la Reyna, è que por eso finca; no haya la pena desta ley: pero faciendolo saber al que reynáre por qual razon finca que no vino, y que está presto para facer su mandado; y el que en esta guisa fincáre, no haya la pena sobredicha.

---

ejus. *C. de digni. l. mulieres*: sequitur ergo, quod non dicitur quis nobilis respectu generis materni, sed paterni: loquendo simpliciter, & præcisè, secundum quam tamen non est dubium, quod omne compositum participat de forma, & materia. 32. *q.* 4. *c. fi. in glos. & vide Spe. tit. de feudo*, §. *quando ver, quinto.*

(*a*) Finamiento del rey. Nota quod carentes rege, possunt dicere: deseruit deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Cum igitur populi tunc non habeant lumen, nec suffragium regis, oportet quod filios regis, minore existente, cum omni fidelitate sibi ipsis sint lumen; & remissius regant navem: *ut C. de jud. l. nullus l. autem Imperatoris*: non potest separare naturales rationes à proprio subdito. Qui ergo non habet ducem, necessarium est, quod ipse sit sibi ipsi dux; & quæ non habet legem, oportet, quod ipse sibi sit lex: secundum Apostolum, *not. Bal. in lib. feudorum rubrica de allodijs c.* 1.

(*b*) O à su fija. Nota ex hac lex quod filia potest in regno succedere: de hoc vide. 1. *parti. tit.* 2. *l.* 2. *ubi not.* quod regnum est indivisibile, & subjacet restitutioni, de quo *in c. licèt extra devoto. & Bar. in lib. feudorum ti. qui feud. dare pos. c. fi.* §. *hoc autem*: Et hoc intelligo etiam si filia sit pupilla; quia est dignitas naturaliter, & radice vel generatione proveniens: *ut not. Bal. in l. fi. C. de testa. mili.*

(*c*) Mandare. Et hoc si est legitimæ ætatis, aliàs servetur. 2. *part. tit.* 16. *l.* 3.

(*d*) Errare. *Simile infr. lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 1. *in fin. & tit.* 1. *l.* 2.

(*e*) Sus cosas. Sic habes supra eo. *lib. titul.* 2. *l.* 1. *de materia hujus*, *l. vide* 2. *parti. titu.* 13. *l.* 20. *cum sequentibus*, *& tit.* 15. *per totum.*

TITULO IV.

DE LOS QUE NO OBEDESCEN EL MANDAMIENTO del Rey.

TOdo home (a) que fuere llamado por mandado del Rey, que

ADDICION.

Vey una Ley del estilo, que es 219. que habla quando el Rey embia à mandar alguno que le tomen sus bienes, como se ha de obedescer el tal mandado: è para la final parte desta Ley, vey la Ley 130. del estilo, como los mandamientos del Juez deben ser obedecidos. La Ley 15. del titul. 13. de la segunda partida habla en este caso: pone mayor pena à los que no obedescen los mandamientos del Rey: è vey por todo el titulo como los del Reyno han de honrar, y obedecer al Rey, y à sus mandamientos: vey el titulo 9. de la segunda partida por todas las Leyes del titulo, qué tales han de ser los Oficiales de la casa del Rey, y cómo han de servir, y obedecer al Rey: especialmente, vey la Ley 26. que pone, como los Oficiales han de jurar de guardar los mandamientos del Rey. Concuerda con esta Ley, la Ley primera de las Leyes nuevas, fechas por los Reyes nuestros Señores en la Villa de Madril: que manda, que los Jueces al principio de su Oficio juren de guardar, y obedescer los mandamientos reales, y de no ir contra ellos.

(a) TODO HOME. Nota ad evidentiam hujus tituli, quod si culpa, vel peccatum non esset in nobis secundum rationem humanitatis, omnes essemus æquales: *ut in c. de Constantinopo.* 22. *di. in fi.* Sed quia aliqui peccare volunt, necesse est; quod aliqui sint majores, qui deliquentium peccata puniant: aliter non posset genus humanum consistere, nisi quidam majores essent, alij minores, sicut in Angelis in potestate, & ordine, differentibus, *ut* 88. *di. c. ad hoc, et not. Jo. in dicto c. de Constantinopo.* non immerito ergo subjecti debemus esse regi, tanquam præcellenti, &c. & ejus mandatis obedire ad vindictam maleficorum; laudem vero bonorum. *ut c. solite de ma. et obe.* & qui ei non obedit, morte moriatur, *ut c. si quis venerit eo. tit.* Inobedientia enim gravissimum crimen est; quia est crimen idolatriæ, *ut c. sciendum* 8. *q.* 1. & gravissimè est puniendum. *ut* 24. *q.* 1. non afferamus. *et in l.* veteri inobediens capite puniebatur. *ut in c. absit* 11. *q.* 3. quod intellige, ubi quis erat prævaricator legis; vel cum quis non obediebat judici; ut in his qui expectabant ad vindictam maleficorum. *ut* 23. *q.* 5. *miles ut not. Jo.* 4. *q.* 1. *in summa*: ratio est quia obedientia melior est quam victima. *ut in c.* 1. *eo. tit.* quia per victimam aliena caro; per obedientiam vero voluntas propria mactatur: *ut dicto c. sciendum* 8. *q.* 1. Necesse ergo est Regi obedire, & mandatum suum adimplere, alias punitur inobediens: *ut in hac l.* Item obedientiam denegans Principi sæculari, peccat mortaliter. Et potest judex Ecclesiasticus ad petitionem judicis sæcularis illum excommunicare. *not. Ab. de cecilia in c.* 1. *de offi. ordi. & in c.* 2. *de majo. et obe. circa fi.* Circa quod nota, quod obedientia novem debet habere conditiones. Nam obediens, debet obedire libentèr, & sine cordis murmure. *Auct.* 9. » Domine quid me vis facere? Humiliter & sine vocis contradictione. *Oseæ* 4. populus tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti. Curialiter, & sine dilatione. *Isa.* 60. qui sunt isti qui ut nubes volant. Hilaritèr: & sine vultus tristitia. 2. *ad Corinthi.* 9. Integraliter, & sine operis diminutione. *Thobiæ* 5. Omnia quæ præcipisti mihi pater faciam. Simpliciter, & sine mandati nimia distinctione. *ut in Psal.* In auditu auris obedivit mihi. *Prudenter*, sine manifesto errore. *Actuum* 5. Oportet magis obedire Deo, quam hominibus. Veracitèr, & sine fictione *ad Colossen.* 3. Servi, obedite per omnia dominis carnalibus; non ad oculum servientes quasi hominibus placentes. Perseverantèr, & sine intermissione. *ad Phil.* 2. Factus est obediens patri usque ad mortem. « Unde ait Ber. verus obediens nescit moram: nec mandata pro-

venga ante él, ò que faga otra cosa, (a) è despreciáre su mandamiento; y no quisiere venir à su mandado, ni lo quisiere facer; peche cient maravedis al Rey: è si no hoviere de que los pechar, el cuerpo, è quanto hoviere sea à merced del Rey. Pero si no viniere, è podiere mostrar embargo: (b) porque no pudo venir: asi como enfermedad, (c) ò prision; ò avenidas de rios, ò grandes nieves, ò otros embargos derechos, ò si viniere ante él, è mostráre razon derecha, por qué no puede cumplir su mandado: no haya pena. (d) Y esto no se entiende por aquellos que son llamados à juicio con su contendor. Ca si estos à tales no vinieren, ò mandamiento no ficieren, hayan la pena (e) que es puesta contra aquellos, que no facen mandamientos de Juez.

---

procrastinat: sed aures parat auditui: oculos visui: manus ad opera, & pedes itineri: & sic se totum colligit imperantis arbitrio: ut omnino ejus adimpleat voluntatem: *ut not. Archi. in dicto c. sciendum, & in c. qui resistit* 11. *q.* 4. quæ quidem obedientia in tribus consistit: in reverentia, scilicet judicio, & præcepto: ut plenè de his per *Gofre. in summa eo. tit.* §. *obedientia vero.* De hac materia an sit obedientia in non faciendo, sicut in faciendo: & in quibus consistat obedientia? vide *Bal. notabiliter, et subtiliter in l. liberti. C. de operis l.* 1. *colum.* ubi vide per eum quid est reverentia? & quid honorificentia? & quæ sunt operæ obedentiales? reverentiales, honorificè officiales, & artificiales? Circa quod nota, quod peccatum paganitatis incurrit, qui cum christianum se asserit, sedis Apostolicæ obedientiam contemnit. 81. *di. si qui sunt quod intellige. ut not.* 19. *dist. nulli fas extra de elec. c. generali*, §. *illos lib.* 6. *not. glo. in cle. ad nostrum de hæreticis.*

(a) O QUE FAGA OTRA COSA. Et etiam si dubitetur an sit justum, vel injustum, quod mandatur semper obedire tenetur, & etiam si sit onerosum. 19. *dist. c. in memoriam*: & injusta correctio est toleranda. *ut c. contra morem*, *c. di.* Et hoc intelligo verum nisi Rex aliquid mandaret, quod esset contra articulos fidei, vel contra præcepta, & prohibitiones legis, vel contra generale statutum Ecclesiæ, quia tunc non debet tale mandatum adimpleri. *ut in c. Julianus*, *et in c. Imperatoris* 11. *q.* 3. *et c. quid culpatur* 23. *q.* 1. *et c. non enim* 11. *q.* 3. *et c. si quando de rescriptis vide circa hoc quod latius scripsi in f. li.* 4. *tit.* de las fuerzas. *l.* 10. *et vide quod scripsi in l. fi. inf. tit.* de las herencias *q. fi.* An auth. Episcopus debet potius obedire Regi suo, quam metropolitano, vel parenti. 18. *di. si Episcopus* 23. *q.* 8. *reprehensibile de offi. dele. c. pastoralis in fi. appel. comparati. de censi. significavit*, *et glo. in c. quæ resistit* 11. *q.* 3.

(b) EMBARGO. *Ut inf. li.* 4. *tit.* 2. *l.* 1. *in fi. extra de appe. c. ex ratione* 2. *q.* 6. *anteriorum*, §. *ad hoc.*

(c) ENFERMEDAD. *Vide inf. l.* 2. *tit.* 3. *l.* 4. *in fi.*

(d) NO HAYA PENA. *Vide l. non videtur*, *ff. de judi. et l. cum prætor. eo tit. et ibi per Bar. et extra de appel. c. duobus*, *et ff. si quis jus di. non ob. l.* 2. §. 2 *et ibi per doc. facit c. cum dilectus extra de dolo*, *et contu. et ibi glo.*

(e) HAYAN LA PENA. Quam habes *inf. li.* 2. *tit.* 3. *li.* 1. *et tit.* 8. *l. antepenulti.* Et quia lex ista disponit, contra eos qui principis spernunt mandata, hic aponere decrevi opusculum, quod de mandato Illustrissimi Domini nostri Regis. *Joan.* 2. copilavi, contra quendam comitem Regis Datiæ Carlinæ nomine. Nam cum Rex ille Datiæ in teneris adhuc esset annis constitutus; videns esse sibi grave totius sui regni onus, atque sarcinam sustinere, ne multis afficeretur malis, num. xj. inter alios sibi astantes, unum ei de mille elegit. *Eccle.* 6. Fuit super domum Regis, & ad sui oris imperium cunctus populus obediebat, & cons-

constituit eum super universas terras regni sui. *Gen.* 41. Et quia eum vita, & moribus commendabilem putabat, maximam fœlicitatis mercedem ei tribuit, quam non per laborem virtutis acquisivit. *c. jejunium de conse. di.* 5. Sed per nimiam virtutem largitatis ac liberalitatis regiæ quod ei sponte donabat, & nihil se præstitisse putabat. *c.* 1. *extra de donati*: unde Seneca: non quæsivit Rex quid illud accipere oportebat, sed quid Regem dare decebat; cujus honor cum inflaret superbiam. 45. *di. c. licet*, & vitio cupiditatis jam esset alligatus. *c. bene quidem* 46. *d. et c. nihil* 83. *dist.* in vitium invidiæ, & contentionis incidit. *c.* 1. *de pœni. di.* 2. & in tantam pervenit vesaniam immemor tanti accepti beneficij, solus in regno volebat potentari. *c. Ecce* 95. *di.* & eum amor donationis invasit, *ut all. c. bene quidem.* Dissimulabat regno medicinam adhibere, & in operatione erat mendacium. *c. cavete* 22. *q. fi.* Nam sæpe vitia se esse virtutes mentiuntur *ut c. sæpe* 41. *di.* Præsumptione usurpativa plebis terminos alienos usurpabat. 7. *q.* 1. *placuit.* Præsumptione diabolica Ecclesiarum bona invadebat. 12. *q.* 2. *de viro.* Præsumptione sacrilega Deo dedicata suis usibus applicabat. 12. *q.* 2. *c. prædia.* Præsumptione perniciosa, & nefanda magistratus, & officia regni propinquis, ac familiaribus minus idoneis committebat. 89. *di. decretum.* Præsumptione ambitiosa, & inordinatæ cupiditatis, ut notorietas patefecit, indiscreto moderaminè civitates, & loca regni prægravans, in exactionibus superfluis frequenter intendebat, penè usque ad evacuationem extremæ virtutis in totius facultatis regni. Præsumptione inobedientiæ contra voluntatem, ac contra justa regis mandata, multa facere attendebat. *c. qui & humani.* 12. *q.* 2. Præsumptione crudelitatis in multos sæviebat. 10. *q.* 3. quia novimus, & sub hominis figura immanitatem gerebat beluinam, & seminare discordias in toto regno, nunquam cessabat. 46. *dis.* §. *Ecc.* Et ultra stipendia sua redditus thesaurum, & bona regis usurpabat, & thesaurizabat. 23. *q.* 1. *militare*: exercebat enim super magnates, & agricolas quandam dominationem, & eis importabile pondus imponebat, quod magis ad tyrannidem, quam ad rectitudinis pertinet formam: debuerat enim esse tam copiosis redditibus, dignitatum, & officiorum, quæ usurpaverat contentus: & in omnibus propriam debuerat tenere mensuram: in abundantia habebat. 41. *dist. quod dicit.* Et per perversum dominium, regnum dispersit, & vastavit in republica malè versando, & tyrannicè ad bonum proprium tendendo, quæ digna sunt non cogitando; & sic factus est ruina multorum. *not. Jo. Andr. in cle. unica de bap.* Per suam tyrannicam artem, & potentiam nitebatur semper perdendi regni suspitionem; suumque commodum procuravat; licet regni incommodum sequebatur: plus de alienigenis, quam de regnicolis confidebat. Triplici arte utebatur tyrannica. Primo nitebatur, ut subditi inscij essent, & meticulosi, ne possint contra eum insurgere; peritos occidendo; & potentes devastando. Secundo seminabat inter eos zizaniam, ne unanimes contra eum fierent; & eos ad pauperiem deducebat, & tam magnis negotijs eos implicicabat: ut contra ejus dominationem nunquam possint meditari. Tertio nitebatur confraternitates, & conventicula dissipare, & quæ agebantur, & dicebantur in regno scire; ideoque verus erat tyrannus: ut hæc omnia. 2. *par. tit.* 1. *l.* 10. *nam cum tyrannus dicitur à tyres Græcæ.* Latinè dicitur fortis, sive angustia: unde dicitur tyrannus pessimus, & impius luxuriosè vivens, dominationis, & divitiarum cupidus, crudelissimam dominationem in populis exercens: & sicut regnum est rectus principatus, ita tyrannides est perversum dominium: Rex tendit ad bonum commune; tyrannus autem ad bonum proprium: ut Philosophus 4. *& 5. Polithicorum, & not. glo. magna in allegata cle. unica de Baptis.* & causa imbursandi, & divitias cumulandi, non solum regnum indebitis exactionibus gravabat, & suum Regem ad paupertatem deducebat, & tam nobile regnum dissipabat, sed etiam familiares officiales, vasallos, fidelesque Regis exosos habebat; & alios per disfavorem, alios autem per stipendiorum subtractionem à curia, & à domo Regis abjiciebat, prælatos, milites, doctores peritos circa Regem non admittebat; nonnullos gratia favoris sublimabat; alios odio, invidiaque humiliabat. Taliter quod ferè nullus in curia residebat, nec apud Regem assistebat, nisi qui sua dam-

damnabilia facta sequebatur: justitiam, officiaque regni quasi in publica subastatione venalia exponebat; & propter defectum justitiæ ejus dolo, culpa, & causa, totum regnum ad totalem versabatur perditionem; fama, & gloria, tam virtuosi Regis omnino cadebat. Civitates, loca, & bona tituli Regis, usurpare præsumebat; & quandoque causa amicitiæ, vel timoris, aut muneris per tentavit auferre; taliter quod regnum quasi ad nihilum redactum est. *argum. c. monemus* 12. *q.* 2. Fraudavit enim Reges regni, & plurima ex eis retinuit, & alia proprijs servitoribus, & cognatis donavit: & sua calliditate arte & dolo regnum dissipavit, & dispersit, quæ non collegit: *c. quisquis* 12. *q.* 12. & licet in senium jam deductus erat, absurda & diabolica curiositate non quiescebat, taliter quod in fine suæ damnandæ senectutis, unum qui consilio & consistorio Regis intererat, quem Rex diligebat proditionalitèr occidit: aliaque innumerabilia damna in regno, fecit quæ longo non possent enarrari processu. Et licet Strenuus Rex ille Datiæ diu est, quod ex fructibus dictis comitis Carlini eum cognovisset, *ut c.* 2. *extra de re juris*: obstinatus tamen sui Regis consilijs noluit acquiescere. 48. *di.* quia auth. & in eo quod erraverat perseveravit. 8. *di. consuetudo in fi.* & cum jam nimis potens erat effectus, cum nimia virtute prudentiæ Rex ille eum tolleravit quoad licuit. *ut c.* 1. *& c. ecce inquit* 26. *q.* 4. *quod ergo* 7. *q.* 1. *adversitas in fi.* Fuit enim toleratus ne exturbine ejus pax regni concuteretur, quoad licuit. *ut dicto c. quid ergo*: non enim Rex cum ira nec præcipitanter accedens quod quoniam ira talia facit committere: de quibus post multum solet homo dolere. *c. cum apud* 11. *q.* 3. *unde Tullius*: cavendum est maximè à ira in puniendo, cum qua nemo tenebit mediocritatem quæ est inter nimium, & paucum. Item & alibi: ira procul absit, cum qua nil rectè, nil considerate fieri potest; quæ enim, cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec constanter fieri possunt, nec ab his approbari, qui adsunt; & sic cum diu portatus & toleratus per Regem salubriterque objurgatus corrigi noluit: Deus qui concitat potestates, quando vult, ut adversus dissipatores, & malos insurgant, *ut c. quando vult* 23. *q.* 4. cor Regis quod in manu habebat administrandam justitiam inclinavit; *Prov.* 21. *& in epistola inter claras. C. de summa Trinitate, &* 2. *parti. tit.* 2. *l.* 3. Et postquam Rex ille gratia divina citatus cognovit lumen intelligentiæ regni perditionem, atque devastationem, & tanta nequitia ad aures ejus de sua senectute pervenisset, *ut c. tanta* 86. *di.* attendens quod summum fastigium, & regni gubernatio eidem credita tyranno non fuit consulere regno, sed nocere; nec præstare regimen, sed augere discrimen: videns etiam quod ad honores mundi, sine suffragio temporis, sine merito laboris, eum fuit indignum pervenire: & quod notari ambitu solent quos probitatis nocumenta non adjuvant: *ut c. miramur* 61. *dist.* Et quod iste saltu præpostero in alienos honores ambivit immoderata cupiditate transcendendo. *ut c. quid proderit. eo. di.* Et difficile est, ut bono peragantur exitu quæ malo sunt inchoata principio. *ut c. principatus* 1. *q.* 1. Unde Seneca ambitio quoque 1. amor prælationis multos mortalium falsos fieri coëgit, aliud clausum in pectore, aliud promptum in lingua habere; amicitias inimicitiasque non ex re; sed ex commodo æxtimare; magisque vultum quam ingenium habere: unde Lucanus. Nulla fides regni socijs omnisque potestas impatiens consortis erit, & Tullius totius injustitiæ nulla capitalior quam eorum qui cum fallunt, aliud agunt, ut boni videant; attendens etiam quod culpa est, non punire culpam. *ut c. quia sunt* 28. *di.* Oportunitate quæsita amplius eum tolerare noluit; non enim concors virtus cum vitijs; nulla communicatio justitiæ, & iniquitatis: *de pœni. di.* 1. *ut enim, &* §. *si aut.* Non tamen rex ille erat culpandus propter nimiam tolerantiam; cum ipse mores dicti comitis numquam cognovit, nec illius cor poterat scrutari, quod ad solum Deum pertinet: ideo non omnia quæ bono animo fiunt, licèt dent occasionem mali committendi, culpantur. 23. *q.* 5. *c. de occidendis, & c. non frustra.* Nam solus Deus novit conscientias nostras: ei namque cor omne patet, & omnis loquitur voluntas. 24. *q.* 3. *Deus non Jo. in c. Diaconi.* 3. 93. *dist.* Et sic mandato Regis hic incarceratus est, & bona sua sunt sequestrata per boni dilapi-

pidationem, quod licuit etiam antequam esset convictus: ut legitur, *& not.* 3. *q.* 2. *c. qui ea*: Et usque ad discussionem factam est detinendus. 3. *q.* 2. §. *quia si.* Casus ergo relatione sic, vel præmittitur facta, dubia occurrunt sequentia. Primò, quibus pœnis hic comes Carlinus sit afficiendus? Secundò, an cum ejus scelera sunt notoria, & rex illa omnia novit sit citandus, & audiendus, antequam puniatur. Tertiò, quare ille comes corruit? Quartò, super dicti regni restaurationem præteritorumque damnorum emendationem meum debile subjungam consilium; verum paululum quandam quæstionem, de qua multi dubitant tangam? Circa primum, ut per inquisitionem, & regiam fertur relationem, cui standum est. *ut c. nobilissimus* 96. *di.* Comes ille in omnibus incidit capitibus criminis læsæ Majestatis. Primò, quia sui Regis animam nunquam custodivit; & multa in sui dedecoris & generis sui labem, & regni damnum tam consilijs, quam factis non obviavit; nec ei sagaciter prout tenebatur suggessit; nec ab his Regem cum potuit eripere noluit, proditionem commisit; non ergo minore quam Regem injurias, est pœna afficiendus: ut de jure regni probatur. 2. *part. tit.* 13. *l.* 25. Secundò, quia damnum, aut dedecus Regi suo eventurum perpendens, & propter immensas donationes, & injusticias in regno suo, consilio, seu facto, & causa factas, non obviavit; est proditor ad similitudinem cui obviare potuit, & noluit, corporaliter puniendus; & quia impossibilia ei tanquam possibilia scienter suggessit; ut in eorum assecutione sua sponderet; ut in justis bellis contra aliquos mortis est alevosus. *eo. tit. l.* 9. Tertiò, quia scienter fecit aliqua, & consensit, ex quibus poterat Rex mori, & infamari, occidendus est, & bona perdit. 2. *parti. eo. tit. l.* 10. Item, Regem tanquam Dominum non recognoscebat, nec legaliter custodiebat, punitur tanquam eum capiens. *eo.tit. l.* 11. *& l.* 17. *cum se.* Quartò, quia statum Regis non conservavit, & eum captum sine aliqua libertate sub custodia detinebat, nec permittebat, cum Rex volebat, per civitates, & loca sui regni liberè ambulare; nec justitiam ut decebat administrare; nec de officijs, & beneficijs sui regni quibus volebat providere; nam cum quis detinetur, ita quod volens recedere, non potest sive in domo, sive in villa, sive in compedibus, seu in vinculis, sive sit ligatus, sive non videtur captus, seu incarceratus, & capiens nisi potestatem habeat in tali casu privatum carcerem committit. *ut not. Salic. in l.* 1. *C. de priva. carcere*, *& l. succurritur, ff. ex qui caus. ma. & not. glo. & Doct. in cle.* 3. *C. ad l. Juli. de vi. pu.* Regem autem capiens punitur, ac si eum occidisset; quia per captionem eum graviter diffamat; dignus ergo est supplicio, & bonorum perditione. 2. *part. tit.* 13. *l.* 6. Item, quia per metum ipsius Rex in immeritis ejusdem tyranni consanguineis & familiaribus, sui regni officia, & beneficia conferebat, gravissimè est puniendus: probatur enim justus metus propter potentiam alicujus, & ejus malam consuetudinem. *not. Bar. in l.* 2. §. *penult. ff. quod vi aut clam. & l. de pupillo*, §. *si quis*, *ff. de novi opis nunci.* Præsumitur enim quod per tales indignos Rex regni latentèr lædatur; ut hactenus factum est. *ut c. decenter*, *& ibi glo.* 89. *dist.* Item, quia mendacia Regi scienter suggessit, ob quæ in corporibus, & bonis aliquos Rex punivit, similitudinem pœnæ debet sustinere. 2. *part. tit.* 13. *l.* 5. Item, quia scienter ei gravia tanquam levia, & è contra consuluit bona. *perdidit. eo. tit. l.* 7. Item, quia opera ejus, & dolo malo adversus regni securitatem commisit, & procuravit; ut adversus rempublicam loca occuparentur & templa; & homines ad seditionem convocavit; hostibus etiam regni nuncios, & litteras misit; signumvè dedit; fecitque ut hostes regni consilio adversus rempublicam juvarentur, milites concitavit, & solicitavit, ut seditio, & tumultus adversus rempublicam fieret: ut hæc omnia *in l.* 1. *ff. ad l. Juli. Majest.* Ideo capite venit puniendus. *ut ff. de re. mili. desertorem.* Item, quia in Regis civibus, & locis, dum Regis curia ibi residebat, & ibi comes ille jurisdictionem exercere non poterat, illam exercuit sine Regis potestate: ideo venit occidendus. *ut l.* 12. *tabu. ff. eo. tit.* Et quia regiam jurisdictionem usurpavit, ejus bona publicantur. *ut C. de of. quæst. l. officia.* Item, quia fantasticè, à Rege aliena ad sui petitionem, simulata suggestione quasi dare possit juridicè, aliqua dona recepit, & consilium, ut alij donarentur prohibuit: per-

perdidit omne donatum cum alio tantundem de suo ei cujus erat restituendum, cum de eo Rex confidebat, & exulabat. 2. *parti. tit.* 13. *l.* 8. Item, quia Regis secreta quam pluries revelavit, & ei scienter multoties mentitus est, pœna falsi est coercendus. 7. *parti. l.* 2. Item, cum in regni administratione se ingessit publicas pecunias subtraxit, capitali pœna debet puniri, cum his qui ei ad hoc ministerium præbuerunt, vel subtractas ab eo susceperunt, custodiendas. *insti. de pu. judi.* §. *lex Julia. & ff. ad l. Juli. pec. l. lege. in prin. & l. peculatus, & C. eo. tit. l.* 1. Item, quia seditionem clamorem, vel tumultum in regno movit; est decapitandus. *C. de seditio. l.* 1. *&* 2. *& de his qui ad Eccl. confu. l. denunciamus, & ff. de pœnis. l. si quis aliquid*, §. 2. Item, tenet crimine legis Juliæ de ambitu; quia dignitates, honores, & officia ambitu sibi, & alijs acquisivit; & nova vectigalia instituit. *ff. ad l. Juli. de ambi. l.* 1. Et quia bonis viris mendacia imposuit, & collusionem in necem multorum fecit; puniendus est pœna criminis stellionatus: quæ extraordinaria est. *ff. de crimi. stellio. lib.* 1. Item, quia Regis præcepta contemnebat, à Regis dignitate est removendus, & substantiam amisit, & est decapitandus. *C. de offi. præfec. afri. l.* 1. *in fin.* Item, quia dum in officijs, & dignitatibus præsidebat, subditos vexabat injurijs, & contumelijs: mortis pœna est plectendus. *C. ubi causæ fiscales, l. universi.* Item, quia pacem regni quam pluries turbavit, capite punitur. *ut l. fin. ff. de re mili.* Item, quia occidit virum illustrem, qui consilio, & consistorio Regis intererat, & ejus erat pars corporis, mortem, & bonorum perditionem incurrit. *ut l. quisquis, C. ad l. Juli. Majest. & 6. q.* 1. §. *verum, & foro nono de Alcalá, l.* 46. Aliaque plura enormia contra Regem, & regnum, comes ille ut servetur damnabiliter comisit: quæ in statu Regis, & regni evidenter ostenduntur, & notoriè demonstrantur, cuilibet intuenti: ex quibus gravissimas pœnas incurrisse de jure, dubium non existit. Circa secundum, videtur dicendum, quod cum dicti comitis scelera, ac delicta sunt manifesta, ac notoria, quæ nulla possunt tergiversatione celari, non indigent processu, nec accusatione. 2. *q.* 1. §. *in manifestis cum c. sequenti*: & ea quæ publicè fiunt sine judiciario ordine damnantur. *C. de defenso. civi. l. defensores, not. glo. in c. si quis Diachonatus*, 50. *d.* Et licèt regulariter citatio requiratur ad hoc quod quis damnetur, nec potest omitti quantuncumque factum sit notorium, cum sit de jure naturali. *per Cle. Pastoralis*, §. *cæterum de re jud.* Rex tamen superiorem non recognoscens, potest sine citatione, & de absoluta potestate, informata conscientia ad executionem criminis procedere, quod probatur primo per determinationem. *Joan. An. in c.* 1. *extra de causa pos. & propriè.* Nam cum ibi dicit textus, nos contra inauditam partem nihil possumus diffinire, dicit ipse; hoc intellige, de potestate ordinata; secus autem de potestate absoluta. Secundò probatur per auctoritatem *Bald. in l. nam ita, ff. de adopti.* Ubi determinat, quod si mortuo patre ipse spurius facit se legitimari quod debeant citari agnati, & cognati, vel propinquiores; quia est eis quæsitum jus succedendi; ideo eis contradicentibus, fieri non potest, dicit tamen ipse quod hoc fallit si Princeps hoc faceret de plenitudine potestatis. Tertiò probatur per auctoritatem *Inno. in c. quanto: extra de translat.* Determinat quod Papa fert sententiam in notorijs parte non citata. Quartò probatur per determinationem *Antonij de Butrio in c. cum olim, de re judi.* Ubi determinat expræssè quod processus Papæ in notorijs etiam sine citatione valet; quia non subijcitur formæ maximè quoniam notorium surgit ex his, qui acta sunt coram eo: de alijs autem judicibus inferioribus dicit, quod potest dici, quod licet debeat citatio fieri, omissio tamen citationis non vitiat processum constituto de notorio, si nil allegetur contra eum ratione circuitus vitandi,&c. Quintò probatur *per Bal. in usibus feu. rubr. de nova fidelit. forma, c. fi. circa fi. ubi not.* Quod si Princeps scit veritatem causæ, non debet ire per ambages: nam quicquid Princeps facit, Deus facit: *ut not. in auct. de hære. & falci. in princip.* Deus autem est ipsa veritas: *ut not. Joan. An. extra de testa. c. cum esses*: Et ideò nec fallit, nec fallitur. *c. à nobis 2. extra de sent. excom.* Et quod Princeps sola veritate inspecta, eam decidere debeat; & si judiciarius ordo sic omissus est. *tex. notabilis extra de accus. c. ad peti-*

titionem. Sextò probatur *per Bal. in l. ne causas*, *C. de appella.* Ubi dicit, quod valet sententia Imperatoris parte non citata per dictam *legem ne causas*: quia valet ejus sententia, causa non cognita, sicut valet suum privilegium. *ut not. in l. is qui rei ff. ex qui cau. majo. ubi gl. dicit.* Quod si justa esset causa, valet factum Principis, etiam sine citatione. Nec obstat *allegata Cler. Pastoralis*: Quia ibi Imperator processit contra non subditum sibi simpliciter; sed Ecclesiæ Romanæ; secundum *Bal. ubi supra.* Contrarium tenet idem *Bal. in l. Imperialis*, *C. de legibus*; ubi dicit, quod & si Princeps possit ordine juris non observato procedere, non tamen potest sententiam sine citatione ferre, aliàs est nulla: *ut ibi est text. cum glos.* Sed potest dici, quod illud habet verum in non notorijs, etiam idem quod supra firmat *Bal. notabilitur in l. cum fratrem*, *C. de his qui ut indig.* Ubi concludit firmiter esse tenendum quod nulla diffinitiva potest ferri quantumcumque ex notorio, nisi præcedat legitima citatio. Septimò probatur per determinationem ejusdem *Bal. in l. executorem*, *C. de exe. rei jud.* Ubi notat, quod Princeps potest in notorijs de plenitudine potestatis contra non citatum procedere, nec obstat quod defensionis facultas de jure provenit naturali: quia plus est notoriè delinquere quam confiteri reatum; cum ipsa notorietas habeat tunc permanentiam de præsenti, & inficiatio quæ est defensio naturalis, ibi prætendi non poterat, nec etiam allegari, eò quod nulla naturalitas suppetebat, nam imprudentia sibi mentiens non potest rerum merita permutare; & in casu notorio non tollitur defensionis facultas de jure naturali, & de ipsa veritate nihil fortè est tam naturale, quam veritas; nec tam fortè: ut legitur in Esdra. Rursus citatio non est de jure naturali principaliter propter se: sed propter defensionem. *ut ff. de re mili. l.* 3. §. *sed si ad diem*: non autem debet dari defensio, cum quis facie ad faciem deprehenditur in delicto. *ut ff. de adul. l. in crimine*, *& l. cap.* 5. Nec obstat id quod per aliquos consuevit allegari, quod Princeps in pœnis corporalibus infligendis non potest uti plenitudine potestatis: quia hoc haberet verum in his quæ dubia sunt; si tamen delicta sunt notoria hoc solum non habet, *ut not. Bal. in allegatis juribus*, *& in l. si testamentum*, *C. de test. & Bal. & Salice in auct. cessante*, *C. quando*, *& cum judex*, *& Joan. Fa. in proœ. institutionum*, & est prima ratio: quia cum ille Rex supremam habeat potestatem, & superiorem non recognoscat: ut Rex Hispaniæ, & Rex Franciæ: *ut c. Adrianus*, 63. *di.* Et penes ipsum est Imperij plenitudo in qua nullus ei comparari potest. *ff. de constit. princ. l.* 1. Præsumitur pro eo quod suus processus est justus; & quod in sua executione causa subsit, & talis præsumptio est violenta in personam Principis, qui potest supra legem adeo quod secundum conscientiam suam potest judicare: quia incorruptibilis præsumitur, & pro eo præsumitur quod justè faciat, quod facit: itaque non admittitur probatio in contrarium: *ut not. plen. Cy. in l. rescripta q.* 3. *& q. fi. C. de præcibus Impera. offe. & not. Hen. in c. si sacerdos extra de offi. ordin. & hoc approbat Dominicus de S. Gemi. in c. judicet.* 3. *q.* 7. Quia non est qui ei dicat: cur ita facis? 19. *di. c. in memoriam*, *de pœni. di.* 3. §. *ex persona*, *&* §. *quamvis.* Et de absoluta potestate est ei pro ratione, voluntas; & quod ei placet, legis habet vigorem: *insti. de jure naturali.* §. *sed quod principi*: nec potest ab aliquo judicari: 21. *di. in novo*, *& c. nunc autem.* Est secunda ratio, quia si Princeps informata conscientia benè judicat, hoc facit secundum veritatem, quæ nec fallit, nec fallitur: *ut in all. c. à nobis*, 2. *extra de sent. exc.* Nam aliàs faceret contra conscientiam, & ædificaret ad gehennam: *ut c. litteras extra de resti. spoli.* Et sic peccaret: nec obstat *alle. Cler. Pastoralis*: quia ibi requiritur citatio, seu processus, ubi de veritate non constat: & factum est dubium; & reus potest justam habere defensam, ut colligitur *ex text. dictæ clementine*: *cum ibi notatis per doc.* Sed ubi de veritate facti constat, de qua Principis conscientia est informata, & scit rerum nullam habere justam defensam, non requiritur citatio, nec processus, per jura supra allegata: nam veritati omnis opinio debet succumbere. 8. *d. c. veritati*, *ff. quando actio de pec. est anna. l.* 1. §. *ult. ff. ad l. aquili. l. inde neratius.* §. *fi.* & hoc per maximè cum dictæ rei scelera sunt notoria, ut dixi: *ut not. in l. ea quidem C. de accusa. & per dominicum in c. qui lotha-*

tharius 2. *q.* 1. Corroboratur hoc dictum, per ea quæ statuit Rex. *Jo.* 2. *in regali supra Olmedo* : *anno Domini* 1445. Ubi confirmavit leges supra proximè allegatas in primo quæsito : & statuit quod contra faciens sine aliqua citatione, processu, seu sententia, & sine ordine, & solemnitate judiciali, puniatur pœnis; de quibus supradictum est de potestate principis absoluta : vide quod plene scripsi: *inf. eo. foro,li.*3. *tit. de las herencias,l.fi.* Circa tertium dico, quod præsumitur istum corruisse per superbiam sicut lucifer, qui inter alios cadentes à Cœlo, fuit omnibus excellentior, nec inter stantes aliquis eo fuit dignior; sicut testimonijs authoritatum monstratur. (Nam ut ait Gregorius) in aliorum comparatione, cæteris clarior fuit; unde & vocatus fuit lucifer, sicut Isaias testatur : quomodo inquit cecidisti lucifer? qui mane oriebaris, &c. & sicut ille postquam creatus est, eminentiam naturæ, & profunditatem scientiæ suæ perpendens, in suum creatorem superbuit, in tantum quod etiam Deo se æquare voluit : unde in Isaia dicitur : » in Cœ» lum ascendam, & super astra Cœli » exaltabo solium meum, & ero similis » altissimo, « & per æqualitatem potentiæ similis Deo esse voluit. 2. *sent. d.* 5. Sic iste volens Regi suo potentialiter adæquari, suam potentiam, dignitates, & officia; divitiasque perpendentes in suum Regem, & dominum superbuit: & sic cum omnibus suæ pravitatis consortibus, & cum eis qui ei in malicia consenserunt, cadere meruit: oblitus dicti Salomonis. *Eccle.* 3. » Altiora te ne quæ» sieris, & fortiora te ne scrutatus fue» ris. « Quanto enim quis in loco superiori, tanto in periculo majori versatur: unde Jero. honores secum pericula trahunt, cito periclitatur potestas; quia quanto major honor, tanto majora pericula. Item, per superbiam Nabuchodonosor mutatus in bestiam, cum bestijs vixit, 23. *q.* 3. §. 1. *&* §. hoc notandum; & propter superbiam in bovem est mutatus de homine. 14. *q.* 4. *c. miror.* Casum enim appetit, qui ad summi loci fastigia, postpositis gradibus, per abrupta quærit ascensum : *ut c. fi.* 48. *dist. unde Claudianus* : tolluntur in altum mali, ut lapsu graviori ruant : nil infelicius prosperitate malorum, 23. *q.* 1. *c. paratus* : » sicut Saul ergo corruit, qui hu» milis in Regem est sublimatus; super» bia vero à regno est ejectus; *primo Regum* 15. *& sicut Ozias*, qui cum ro» boratus esset, elevatum est cor ejus in » interitum suum, & percusus est lepra. » 2. *Paral. lib.* 26. & sicut Senacherib, » cui per Isaiam Dominus dixit: *Isaiæ* 37. » superbia tua ascendit in aures meas. « Item corruit per invidiam; nam propter prælationis invidiam sicut Caim fratrem occidit : *ut c. sicut Cain de pœn. dist.* 1. sic & ipse omnes magnates regni, aliosque regnicolas destruxit : unde Juvenalis : quosdam præcipitat subjecta potentia magnæ invidiæ, mergit longa atque insignis honorum pagina. Item Seneca: sæpius ventis agitur ingens penus, & celsæ graviore casu decidunt turres, feritque summos fulgura montes : ter corruit, quia per metum imperabat, & dominabatur : unde Tullius : nihil aptius ad dominationem tenendam quam diligi: nec quicquid alienum quam timeri : & Sallustius : tutius est volentibus quam coactis imperare : subjecti eum, quem metuunt, odiunt; & quem quisque odit perijsse expectat: malus enim custos diuturnitatis est metus. Item corruit, propter avaritiam, & dissolutam cupiditatem eundo : scilicet, post concupiscentias suas: nam mens sua erat avida potentiæ : quod nec abstinere novit à vetitis, nec gaudebat concessis, nec pietati adhibebat consensum: *ut c. virum* 47. *dist.* Nam mens alligata vitio cupiditatis, cito deviat à vero. 96. *dist. c. bene quidem* 83. *dist. c. nihil*, & totus mundus obolus non videtur avaro; 12. *q.* 4. *c. quid dicam.* Substantia namque talium stabilis esse non valet, nec ad bonum proficit, quod de malo congregatur. 88. *dist. c. ejiciens*: hinc est quod de male acquisitis non gaudebit tertius hæres : *ut ibi not. Archi. & l. lex quæ tutores, C. de admi. tu.* ejus enim gloria erat aurium inflatio : unde Seneca: fortior est qui cupiditatem vincit, quam qui hostem subjicit; & alibi ferocissima pestis est cupiditas, quæ solet egenos facere, quos capit, quem finem quærendi non invenit: *ut not. Joan. An. in novella, in c. avaritiæ de electi l.* 6. avarus enim cæcus appellatur, ut ibi. Nam avaritia, & ambitio excæcant animum; ut agenda non videat, & à prohibitis non declinet. *ut c. quorundam de electi. li.* 6. *& c. virum, & c. sicut hi.* 47. *dist.* &

& malè possidet, qui vel suis male utitur, ut avarus; vel qui aliena præsumit, ut dictus faciebat comes. *c. jus dictum est, extra de re juris*: nec avarus compossessorem quærit. *ut c. quod autem* 22. *q.* 7. Ideoque in vanitate sensus, & obscuritate mentis ingreditur, qui divitias per fas, & nefas quærit: qui adulatur Regibus, & hæreditates captat alienas, & opes congregat, quas in momento cui sit relicturus ignorat. *c. non ne* 37. *dist.* Multorum namque vitæ subsidia solus ille obtinuit, & multorum alimenta non ad suum usum, sed abundantiam, & delitias fecit. *c. sicut hi.* 47. *di.* Et quia peculium publicum subtraxit, & imbursavit: Judæ Scariothi similis extimatur. 17. *q.* 4. *si forte* 23. *q.* 4. *quod ergo in fi. unde Oratius*: in periculum enim ducit immoderatus ardor habendi. Item corruit, quia regnum devastavit, & scisma inter Christi fideles posuit. Et sinistrum aspersit in toto regno rumorem; non usus exemplo Moysi, qui potius voluit de libro vitæ deleri, quam noxam populo non dimitti. *c. quid crudele* 24. *q.* 4. Et sic cum prænominatus comes tanti culminis à Rege fastigium (ut ita dixerim) adeptus est, & confestim ad superbiæ morbum transilivit, regnum tantorum beneficiorum immemor destruxit adversus eum ingrati actio justè dirigitur, scilicèt, ut immeritæ dignitatis, & beneficij damno multatus, ad id quod prius erat coactus, revocetur: talis enim status qui contra Regem suum & regnum nititur decidi potius quam conservari convenit, ut cujus divitia perniciosa est, sit salutifera paupertas. Et qui superbire voluit, adepto beneficio preditus discat obedire subjectus. *ut c. hæc, & c. octava* 12. *q.* 2. & quem flagitij sordidaverit incorrigibilis, noxa perpetua servitus religet in catena. *c. qui ex famulis* 54. *dist.* & quia potens erat, potenter tormenta patietur. *c. illuc.* 8. *q.* 1. *unde Boëtius*: inter omnes adversitates fortunæ infelicissimum genus infortunij est fuisse felicem: *not. gl. in c. non satis* §. *considerandum est* 86. *dist.* quem dignum fuit tanquam putridi corporis partem ferro abscindi, ne sicut caro morbis emortua, & infecta, si abscisa non fuerit, salutem reliquæ corporis putredinis suæ contagione corrumpat. Nam qui emendari despiciunt, & in suo morbo persistunt, si moribus depravatis, in societate fidelium permanserint, eos exemplo suæ perditionis, Rex interficiat: *ut c. ecce* 24. *q.* 3. His namque quibus prodesse non potest correctio, non parcat: abscisio abjicienda prorsus est pestifera patientia, quæ sibimet peccatis aliorum parcendo non parcit. *c. illud* 24. *q.* 3. & ferro abscindenda sunt vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam. 82. *dist. quia in fi. & c. non omnis, & c. non vos, & c. non osculatur* 5. *q.* 5. *&* 2. *part. tit.* 8. *lib.* 2. Circa quartam super inordinatam dicti regni ordinationem, ex cautela præteritorum futuris periculis præcavendum est. *c. in nomine Domini* 23. *dist.* ut non fiat ulterius, quod constat hactenus inordinatè præsumptum. *c. inter cætera* 10. *q.* 3. Nam in creaturis sine recto regimine, non potest administratio consistere. *c. ad hoc* 89. *dist. bruta. n. animalia sub regimine vivunt. ut c. in apibus* 7. *q.* 1. Oportet ergo quod ea quæ inordinata comitis jam dicti causa reperiuntur ad statum debitum reducantur; quia dum ordo omittitur ordinabile viciatur, nempe ordo est figura substantiæ, cujus rei agendæ; quo prætermisso, nil geritur rectè. *ff. de re juris, l. si cum nulla, C. de sen. & inter om. judi. l. prolatam, & extra de rescrip. c. cum dilecta. de resti. spo. c. pisanis*: oculus enim administratoris debet esse providus. 6. *q.* 1. *oves*, juxta illud Lucani. Componite mentes ad magnum virtutis opus, summoque labore; quod ad officium pertinet magnanimitatis: nam secundum Tullium, cum hæc virtus ad aspera ineunda pronum faciat, potius communem utilitatem, quam sua commoda attendit. Primo enim, quia ubi fundamentum boni consilij deest, nihil bonum superædificari potest. *arg.* 48. *dist.* §. 1. consilium Regis quod per jam dictum comitem tyrannicè fuit destitutum, secundum jura regni ad statutum primævum reducatur, & consilia sapientium, & recta suadentium dominus Rex suscipiat; ut quod per se nequit attendere, ab altero saltem posset addiscere. 84. *dist. c.* 1. & erga populum suum paternæ vigilantiæ curam exhibeat. *ut c. nunciatum eo. dist.* ne talia sub dissimulatione dimittat corrigenda: *ut c.* 1. 48. *dist.* quia officij Regis consideratione non est ei dissimulare, non est tacere libertas, cui majus cunctis regni ze-

zelus incumbit. *c. officij* 24. *q.* 1. Quos, & quales debeat Rex in consiliarios eligere; & de forma, & modo consilij; & quod consilium est sequendum, scripsi supra: *eo. foro in prooemio.* Secundo circa justitiam in domo Regis, & in regno administrandam, quæ hactenus illius comitis tempore periclitabatur, est deinceps providendum: de qua justitia aliquid scripsi supra *eo. lib.* 1. *in prooemio.* Cognoscat enim princeps sæculi Deo se debere esse redditurum rationem: *c. princeps* 13. *q.* 5. *&* 2. *part. tit.* 2. *l.* 3. unde Regi pertinet impios de terra perdere: 33. *q.* 5. *c. Rex debet*, ejusque officium est juxta præcipere, & illicita prohibere: 23. *q.* 4. *si Ecclesia in fi.* & si justitiam fecerit non erit crudelis; sed pius, & Dei minister: *c. non est*, *& c. qui malos* 23. *q.* 5. Regia enim potestas ad hoc est instituta, ut mali à malo coherceantur, & boni in quiete inter malos vivant: 23. *q.* 5. *non frustra*, *& q.* 4. *qui peccat*: & ad hanc justitiam ministrandam in domo sua prætores bonæ famæ, Deum, & Regem, & animas suas timentes Rex deputet; à quibus jusjurandum præstandum est; quod contra jus aliquid non facere attentabunt. Debent itaque tales justè, & rectè judicare; & dona aliqua non accipere; aliàs tanquam infames, & perjurij à curia sunt expellendi, & insuper puniuntur alijs pœnis: de quibus in ordinatione Regis Alphonsi in Valladolid, *petione* 2. & ejusdem Regis Madrid, *petitione* 1. & Regis Her. 1. *Tauri l.* 7. & tales sint sine cupidine, firmitate constantes, recti, & corde fideles: 2. *part. tit.* 9. *l.* 18. Deputet etiam Rex in civitatibus, villis, & alijs locis sui regni, judices prudentes, & Deum timentes, peritiam scientiæ habentes, qui jurent contenta *in l. rem non novam. C. de judicijs*, *&* 3. *partit. tit.* 4. *l.* 3. & resideant in officijs, *ut ibi*: *& foro novo tit.* 35. *l.* 1. *& l. fi.* & tales judices nullatenus permittant partes læsas ad Regem concurrere, & eum molestum esse. Nam si Rex reperierit judicem, quod justum est non fecisse, in eum indignationem convertere debet: *ut in auth. de manda. prin.* §. *sit tibi coll.* 3. Item Rex secundum leges sui regni per civitates, & villas, & per alia loca regni tenetur discurrere, & justitiam administrare, copiamque gentium debet evitare; ut suæ terræ facta cognoscat crimina, & maleficia puniat. *Ordi. Regis Alphons. Madrid*, *petitione* 22. & cum omni solicitudine, ac vivacitate veritatem indagare multis modis debet illata; nam si in hoc piger, aut negligens esse præsumpserit, quod absit; dictis criminibus apud Deum se noverit esse participem: *ut c. sicut inquit* 2. *q.* 7. Item, quærelantes Rex non detineat, sed eos liberè sine mora expediat; ut ipsi copiam faciant expensarum. *Ordi. Regis Alphons. Madrid*, *pet.* 23. & ad jus reddendum facilem se exhibeat; sed contemni se non patiatur, immoderatam tamen familiaritatem Regem vitare oportet; quia nimia familiaritas parit contentum: *ut l. observandum, ff. de offi. præsi.* 34. *di. in prin.* talem ergo se præbeat Rex omnibus publicè, & privatim, ut terribilis quidem sit delinquentibus, & mitis omnibus placidis, & devotis, paternam eis exhibens providentiam: *ut in auct. de man. principale*, §. *talem verò, colla.* 3. severis namque, & contumacibus severitas est ostendenda, sicut venia humiliatis: 2. *q.* 5. *c. quanto.* Nam crudelitas non est crimina punire, sed pietas: 23. *q.* 6. *legi. & c. se.* Falsa enim mansuetudo, crudelitas est. 24. *q.* 4. *ipsa pietas*: quia non est charitas, sed languor, ubi maligniores non puniuntur: 22. *q.* 5. *non putes*, *& cap. se.* & non corripere malos, sed fovere, est eos occidere: *ut c. qui vitijs*, *c. causa & q.* non tamen crudelitate est justitia exercenda; quia vera justitia compassionem habet, falsa vero dedignationem: *ut c. vera.* 45. *dist.* nec ergo levitas mansuetudinis, sine rectitudine severitatis, nec zelus rectitudinis, sine mansuetudine debet judicem movere. *ut* §. *ex his* 45. *di.* Item caveat Rex, ut deinceps neminem dissolutè diligat: *unde Gregorius*: sit amor, sed non emolliens vel dissolutus; sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderatè sæviens: sit pietas, sed non plus, quam expediat parcens. *c. disciplina* 45. *dist.* nam dum nimium servatur humilitas regendi, frangitur auctoritas. *c. quando* 86. *di.* nec quis debet esse plus subditus, quam expedit: 2. *q.* 7. admonendi: nec Rex seu Prælatus ita sit humilis, ut contemnatur: *ut c. quando* 85. *dist. & all. l. observandum.* Item ad solum Deum, & ad salutem populi Rex habeat respectum: *ut c. præcipimus* 90. *dist.* & sollicitius agere studeat, & cautius; ut per-

ver-

versi homines lædendi fideles, & benevolos non habeant facultatem: *c. si inimicus* 92. *di.* Item discordantes milites, & subditos suos, vel ratione, vel potestate ad concordiam trahat: & inobedientes per audientiam damnet. *c. discordantes* 90. *di.* Item quos cognoverit à suis dignitatibus, & officijs, injustè spoliatos, & à regno expulsos, justè restituat: ne inde nascantur injuriæ, unde jura nascuntur: *ut l. meminerit, C. unde vi. & c. qualiter* 1. *extra de accusationibus.* Item dicti regni patrimonium, quod hactenus fuit destitutum per dicti comitis præsumptionem, quo fuerat depravante dispersum, vigilanti diligentia dicti Regis ad eum revocetur, ut habita stipendiorum ratione: *ut l. non omnes, ff. de re milit.* Sua Rex ordinatione stipendia distribuat, prout cujusque locum, meritumque cognoscit; quatenus nihil penitus in detrimentum alicujus Rei patiatur generari, qui suscepti regni commoda ordinabit: velut Deus imperaverit: ut eis uti cum suis fidelibus debeat; quos cognoverit disciplinæ, & charitati suæ fidelitèr paruisse. *c. & hæc, & cap. octava* 12. *q.* 2. Consulendum est ergo Regi, & illæsæ famæ suæ, quatenus omnia sic indebitè alienata ad suum revocentur statum, ne per incuriam, & negligentiam regnum minuatur, *cap. vobis* 12. *q.* 2. Et in donando deinceps mensuram teneat: *ut cap. pulchra* 86. *dist.* Largitas enim, licet sit virtus, pro possibilitate tamen conditionis humanæ, mensura servetur: *cap. in singulis* 86. *dist.* Unde Tullius. Cave ne beneficium tuum majus sit facultate tua: nec Rex donet immeritis; quia qui immeritis donat, contra se non minuit inimicos: 2. *parti. tit.* 5. *l.* 18. Item nulli, quantumlibet exercitatæ personæ, duo simul domus suæ officia comitat: *ut cap.* 1. 89. *dist.* Nisi necessitatis causa, vel utilitatis, ut ibi notatur; quia cum unum officium unus vix implere sufficiat, stipendia sibi non vendicet plurimorum: *ut cap. quia nonnulli extra de Cleri. non resi.* Talis ergo officialis in domo Regis quæratur, qui resideat in officio, & curam ejus per seipsum valeat exercere: *ut ibi &* 2. *part. tit.* 14. *l.* 7. Singula enim officia assiduitatem exigunt personarum: *cap. ad hoc extra de præben.* Et quia multis ex servitoribus, seu officialibus Regis, hactenus absentibus, ejus domus ferè erat destituta ministris, nisi in officijs resideant, sunt ab eis spoliandi: *ut cap. conquærente, & cap. pe. & fi. extra de Cleri. non resi.* Provideat tamen Rex, ut eisdem officialibus stipendia sua integrè persolvantur, ut ex eis congruè possint sustentari; quia os bovis ligari non debet triturantis. Et qui altari servit, &c. *extra de præben. cap. extirpande, & in lib. feud. tit. in quibus caus. feu. amit.* §. *item aliàs.* Item, officia domus Regis reducenda sunt ad numerum antiquitus in domo Regis taxatum: *arg. cap. cum m. ferrariensis, extra de consti. & cap. pro illorum, extra de præben.* Et deinceps tot, & tales officiales assumantur, qui sint digni & Regi servire, & gratum valeant impendere famulatum: *c. grave extra de præben.* Et tales sunt assumendi, quos conversatio notos reddat, & probabile testimonium commendet: unde Ber. ad Eugenium: probatos oportet eligi, non probandos; de quibus officialibus, & de diversis eorum officijs ad plenum tractant leges regni: 2. *parti. titul.* 9. *per totum.* Alia quamplurima essent Regi consulenda ad regni restaurationem, ac gubernationem necessaria; quæ secundum emergentia facta debent provideri, quæ ejus Regiæ, ac doctissimæ discretioni, & sibi astantium melius intuentur. Ultimo, quia multi secundum conjecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem judiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas bonitatis abjerunt, quærentes, quare Deus tanto tempore quo prædictus comes prosperavit in dicto regno, tanta, & talia damna permisit? pestes scilicèt, bella, rapinas, injurias, violentias, cedes, fames, extorsiones, & immensas exactiones; steriliaque tempora, & malos permisit prosperare: & bonos gravia pati. Et ad hoc non est meum respondere: quia melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia: *ut lib.* 1. *sent. dist.* 41. Hæc namque sunt judicia Dei. Homines enim multa de Dei judicio ignorant; quia forsitan quæ nos laudamus, ipse reprehendit, & quæ nos reprehendimus, ipse laudat: 11. *q.* 1. *sacerdotibus in fin.* Non tamen est ociose transcurrendum, quod uno peccante, ira Dei super omnem populum venit: 1. *q.* 4. Item, peccato Achor. polluitur autem ex uno peccatore populus; sicut ex una ove morbida universus inficitur grex:

TITULO V.

DE LA GUARDA DE LAS COSAS DE LA SANTA Iglesia.

SI nos somos tenidos de dar gualardon de los bienes deste mundo à los que nos sirven (*a*) en él: mucho mas debemos dar al nuestro Señor Jesu-Christo de las cosas terrenales, por nuestras al-

grex: *cap. sed illud* 45. *dist. & cap. si audientis* 23. *q.* 4. Quandoque propter malitiam hominum ex ira Dei mundus, fame, & penuria opprimitur. 16. *q.* 1. *revertimini*: quandoque pœna inducitur ad correctionem: *c. ne quis* 15. *q.* 1. Item judicio Dei agitur, quando ex flagellis unus corrigitur, & alius humiliatur, aut obduratur: 23. *q.* 4. *Nabuchodonosor.* Item, & justo Dei judicio adversa bonis eveniunt; ut ex hoc magis humilientur, & mereantur. 6. *q.* 1. *omnes*, §. *ipsa.* Pluribus de causis flagellat Deus homines temporaliter: *ut* §. *auctoritas cum sequentibus de pœn. dist.* 3. Nam secundum Joannem Chrysostomum: nemo videns malignos prosperitate gaudere turbetur: non est hic retributio malignitatis, nec virtutis: *de pœn. dist.* 3. §. *qui ergo cum sequentibus.* Quandoque etiam permittit Deus malos in obtrectationem, in invidiam, & objurgationem, in reprehensionem prorumpere; ut excessus bonorum ex hoc suffocentur: 6. *q.* 1. *sunt plurimi.* Nemo enim potest à persecutione occulta, seu extrinseca in hac vita excusari. Nam est persecutio justi, vel à leone inspecto, vel à drachone in insidijs; unde omnes clament. Deus in adjutorium meum intende: 7. *q.* 1. §. *cum verò in fin.* Potestas autem jam dicto comiti data, non fuit nisi à Deo: sive jubente, sive sinente: 23. *quæst.* 1. *quid in bello.* Nam volens Deus mala, sinit: & volens bona, operatur: *primo sent. dist.* 45. Quandoque bonum est sinere mala fieri; quia ex malis quæ fiunt, Deus bona elicit; nec ipse permitteret ea fieri, nisi de eis aliquid benefaceret. Nam de malo benè facit, & dum ex malis, quæ fiunt, aliquod prævenit bonum: bona magis placent, & laudabiliora existunt: 1. *sent. dist.* 46. Deus enim quasdam voluntates suas utique bonas implet per malorum hominum voluntates malas: 1. *sent. dist. fin.* Ut fecit in isto comite, per suam inobedientiam, regnum restauretur, & utili remedio providetur; & ideo hoc non est humano judicio.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley primera de la primera partida, titulo 11. *otrosi, la Ley segunda del dicho titulo, privilegiando las Iglesias, manda que las Iglesias no sean obligadas à pechos, ni en ella se haga embargo, ni en sus cimiterios, ni se juzguen los pleytos: ni se faga mercado, ni los Legos estén con los Clerigos en el Coro al tiempo de las Horas; y que los hombres estén à una parte, è las mugeres à otra, è que las mugeres no lleguen al Altar, ni sirvan à los Clerigos en él, al tiempo de las Horas. Item, la dicha Ley pone otros Privilegios en favor de las Iglesias. Concuerda con esta Ley, la Ley primera, libro primero, titulo segundo de las Ordenanzas Reales; que dice las mismas palabras que esta Ley: y en quanto à lo de las posadas, que no se den en las Iglesias. Concuerda la Ley* 11. *del dicho titulo, que pone las penas, que caen los que lo contrario hicieren: è la misma prohibicion está en los Clerigos, que no les den posadas, ni sean obligados à recebir huespedes, excepto quando el Rey, ò Principe, ò Infantes vinieren al Lugar: es la Ley titulo de las Ordenanzas Reales, libro* 1. *titulo* 3. *Ley* 27.

(*a*) SI NOS SOMOS, QUE NOS SIRVEN. Nam in officijs charitatis primo illis tenemur obnoxij, à quibus beneficia nos cognoscimus recepisse: *ut cap. cum in officijs extra de testam.* Et est humanum ut quis exhibeat beneficium ei, à quo recepit servicium: *artic. cap. illud* 8. *quæst.* 2. *& ibi glos. & ff. de petit. hæredi. l. sed & si*, §. *consuluit* 16. *quæst.* 2. *cap. visis.*

mas, de que habemos la vida (*a*) en este mundo: è todos los otros bienes, que en èl habemos, è esperamos haber galardon en el otro; è vida perdurable; è no tan solamente debemos guardar (*b*) las que son dadas: è por ende mandamos, que todas las cosas que fueren dadas (*c*) à las Iglesias, ò serán dadas de aqui adelante por los Reyes, ò por los otros Fieles de Dios, de cosas que son dadas derechamente, que siempre sean guardadas, (*d*) y firmadas en su juro de la Iglesia, y en su poder.

(*a*) DE QUE HABEMOS LA VIDA. Qui est veritas, & vita; & sub cujus manu, & potentia omnia per eum facta consistunt; & sine quo factum est nihil: 26. *quæst.* 2. *qui sine* 6. *quæst.* 1. *cap. si omnia*: ideoque magis quam terreni Imperij dignitas, gloria, & potentia Ecclesiæ debet decorari. 96. *dist. cap. Constantinus*, §. *frigium*.

(*b*) GUARDAR. Et est ratio quia Rex est filius Sanctæ Matris Ecclesiæ: *ut cap. si Imperator.* 96. *dist.* 24. *q. fi. cap. convenior*: & dicitur prælatus Ecclesiæ: *ut not. in cap. præcipuè* 11. *q.* 3. Merito ergo tanquam filius Ecclesiæ, & ejus tenetur ad tuenda, & conservanda jura Ecclesiæ: *ut l. prima*, *& l. privilegia. C. de Sacrosanct. Eccles.* Cujus autem dicantur res Ecclesiasticæ? *vide plenè per Hen. in cap. causa de ver. sig.*

(*c*) QUE FUEREN DADAS. In quibus Ecclesia adipiscitur dominium, & possessionem, etiam si non corporaliter apprehendat: *ut not. glo. & doc. in c.* 2. *de consuetu. et not.* quod in donatione facta Ecclesiæ, optima mensura est immensitas: *ut in auct. de non ali. rebus Ecclesiæ*, §. *si minus*, *coll.* 2. Item nota, quod unum privilegium est Ecclesiæ, quod res sibi legata, vendita, vel donata, competit sibi reivendicatio: *not. Inno. in allegato*, *cap.* 2. *extra de consuet.*

(*d*) SIEMPRE GUARDADAS. Sive relinquantur per institutionem, sive per substitutionem legatum fideicommissum, vel aliàs: *ut l. generali. de Sacrosan. Eccles. ratio est*: quia sicut ipsa Ecclesia est Religionis, & fidei perpetua mater; ita ejus patrimonium jugitèr est servandum illæsum: *ut l. jubemus. C. eo. tit. & vide inf. eo. foro, lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 6. Et quod ibi not. facit ista lex ad quæstionem si privilegium immunitatis, seu libertatis concedatur per Principem collegio, seu capitulo Clericorum, vel Clericis; cum aliquibus suis familiaribus, ob aliquod obsequium, an possit perdi per non usum? & an possit præscribi? & tenui quod non: per hanc litteram. Facit ad hoc, quia privilegia, maximè quæ ob religionis, vel necessitatis, vel exhibita obsequij gratia conceduntur Ecclesijs, vel Sacerdotibus, intemerata, & inviolata cunctis debent manere temporibus: *ut cap.* 1. 25. *q.* 2. *&* §. *item Jero. & eo. cap. q.* 1. Talia enim privilegia quieto, & inconcusso jurè à principe pietatis consideratione concessa debent servari: *cap. Religiosam* 12. *q.* 2. Nec talia privilegia possunt aliqua improbitate convelli; & nulla novitate mutari: *ut cap.* 2. 25. *q.* 2. *et cap. celebritatem de consec. dist.* 3. *in fin.* Illud autem quod talitèr piè relictum est per principem Ecclesiæ, vel Clericis, nulla temporum solita præscriptione coarctat: *ut est expræssum in l. fin. in princ. C. de Sacrosanct. Eccles.* Sola enim temporis longinquitate libertatis jura minimè mutilabuntur: *ut* §. *potest etiam* 16. *quæst.* 3. Item res, quæ jure communi possideri non possunt, nec præscribuntur: 93. *dist. illud & eo. dist. cap. contra morem*, *nota glos. fin. in cap. si diligent. de præscrip.* Cum autem semel dedicatum est, non potest amplius ad humanos usus transferri: & res ad Ecclesiam transiens, est effecta totaliter Ecclesiastica, ejus alterata natura non potest amplius per laicum possideri, sicut nec decima, *ut cap. fin.* 16. *quæst.* 1. *& quæst.* 3. §. *potest. ver.* Quod si privatus: & ibi non prodesset titulus: ergo nec præscriptio: *ut not. glos. in allegato*, *cap. si diligent.* Et est ratio; quia licet tale privilegium singulare per Principem, datum sit loco, sive Collegio, personis, vel Congregationi fidelium; libertas tamen propter hoc data est

est Ecclesiæ universali, non singulis: *ut sic not. Inno. in cap. noverit extra de sent. exc.* Pietatis enim intuitu privilegia concessa, firma, & illibata, in perpetuum sunt custodienda: *ut l. omnia privilegia, C. de Epi. & Cler.* Principes namque sæculares, privilegia libertatis Ecclesiæ, & Clericis liberè dare possunt: *ut c. fin. & ibi glos. extra de re. Eccles. non ali.* Quam libertatem jam infringere non valent per leges, nec aliàs: ut ibi non enim toleratur talis præscriptio; quia privilegia Ecclesijs, honorabilia, vel utilia non possunt per Clericos expræssè, nec tacite renunciari. Etiam si renunciare velint: *ut not. Inno. in cap. accedentibus extra de privileg.* Item, quia hoc privilegium concessum Clericorum capitulum est perpetuum, cum semper idem capitulum, sive collegium esse videat: *ut l. proponebatur, ff. de judicijs*: & ita concedi videtur, quod ad omnes in eodem collegio successivè existentes perpetuo extendatur: *ut ff. de cens. l. forma, §. quanquam.* Nec personæ Clericorum sunt proxima causa privilegij concedendi; sed remota: ideoque Clericorum factum, vel negligentia, non debet Ecclesiæ obesse: cum dictum privilegium sit reale, non personale: ut notatur in *regula privilegium extra de reg. jur. lib. 6.* fuit enim concessio talis, & perpetua, cum non probatur personalis: ut notatur in *cap. mandata extra de præsumpt. et in cap. cum venissent de instit.* Maximè quia privilegium favorabili materia, debet large interpretari, ut sit perpetuum & reale: *ut not. in cap. Abbate de ver. sig. et not. Joan. An. in mercur. in cap. allegato privilegium personale de reg. jur. lib. 6.* Item dictum privilegium semel habuit effectum, maximè cum Clerici multis annis eo usi fuerint: non ergo fuerunt in mora, vel negligentia, quæ requiritur contra præscribentem: *ut cap. accedentibus de privilegijs, ibi dum dicitur: contume. &c.* Etsi errantes, seu ignorantes Clerici successores probabiliter contravenerunt: non præjudicat eis. *ff. ad munici. l. libertus, §. error de jur. om. judi. l. si per errorem, C. loca. si ignorans de Epi. & Cler. autem præsbyteros*, quæ quidem ignorantia præsumitur, & censetur in Clericis, quod in aliorum jure successerunt: per regulam is qui in jus: *extra de reg. ju. li. 6.* Item facit ad quæstionem, an si Clerici compellantur contribuere cum laycis in defensionem patriæ? & videtur quod non, cum Clerici non possunt subjici alicui sæculari tributo: *ut c. non minus extra de immu. ecc. & in c. convenior. 23. q. fi. & in c. nonnulli de immu. Ec. l. 6.* Nam bona Clericorum sunt Christi usibus deputata; usurpationis ergo contumelia depellenda est;& nihil ab hac immunitate extraordinarium est flagitandum: *ut l. placet. C. de Sacrosanct. Eccl.& in prædicto c. non minus.* Item quia Clerici ad munera honesta, & extraordinaria; etiam si pertineant ad publicam utilitatem; non tenentur, nisi in his quæ pertinent ad pietatem: ut est refectio pontium, fontium, vel viarum, & similium: hæc est communis opinio: *Inno. Hostien. & Joan. An. in d. c. non minus de immu. Eccl.* Et cum ista sint extraordinaria, quia non habent regularem præstationem, sicut sunt tributa, & census: patet quod Clerici ad ea non tenentur. In contrarium facit: *quod not. Ant. de But. in c. quia nonnulli extra de immu. Eccl.* ubi ponit casum: nam societas quædam gentium armorum venire: violentium super territorium causa comburendi domos: depopulandi agros: capiendi homines, & animalia: & alia damna plurima committendi: comes Senarum, ut liberaret homines, dictis oppressionibus imminentibus, convenit cum illis,ut solveret magnam pecuniæ quantitatem: ut cessarent à prædictis: an in hoc Clerici teneantur pro solido, & libera conferre ratione possessionum sicut & laici? & determinat Anton quod Clerici teneantur: & est ratio, quia ita passi fuissent detrimentum in eorum possessionibus, sicut & cæteri. Potest fundari Antonij opinio; quia ubicumque collecta, habet ortum à defensione patriæ; eo quia sic tangit Clericos, sicut & laicos: omnes tenentur ad hoc naturaliter. *arg. ff. de justi. & ju. l. 2. et de ven. in pos. mit. l. 1. §. et generaliter: et de capti. et post li. rever. l. post limi. §. filius, C. de decurio. l. quidem, et l. in filijs, et C. si curialis relic. civi. l. unica corroboratur hoc per l. ordinationis Regis Joan. 1. Guadalfa. c. 1. et 2.* ubi disponit, quod Clerici tenentur ad impositiones, quæ communes sunt omnibus: ut ad reparationem murorum, itinerum, pontium, vel fontium, & ad emptionem terminorum,

rum, & ad expensas, quæ fiunt ad vigilandum, & conservandam villam, & ejus terminos tempore necessitatis: ad ista enim talia propter defectum propriorum bonorum concilij Clerici sunt astricti cum alijs contribuere; quia hoc est commune omnibus, & opus pietatis: ut ibi dicit tex. Concor. autem *de Sanctis. Epis.* §.*ad hoc col.*9. *et C. de Sacrosanct. Eccl. l. ad instructionem.* Idem est dicendum, ubi communis utilitas, seu necessitas prospicitur; & loci non suppetit facultas. *ut all. c. non minus, & ibi glos. de im. Eccl. & Ant. ubi sup.* quod si Clerici in his non solverint, locupletarentur cum laicorum jactura; quod est prohibitum: *ut c. locupletari extra de reg.ju. lib.*6. Nec obstant jura supra allegata; quia intelliguntur de sordidis muneribus, vel de alijs quibuscumque;à quibus Clerici sunt immunes: non tamen intelliguntur de his, quæ communes sunt omnibus: ut supradictum est: *de hoc per Bar. ff. de mune. & hono. l. rescripto.* §. *sciendum., & l. fi. & not. in cap. fi. de vita, & hone. cle. & C. de immu. ne conce. l. unica, lib.* 10. Item, facit ad illam quæstionem; statuto municipali cavetur, ne aliqui cives possessiones suas alienent personis privilegiatis: quod si fecerint,quod possessores ad collectores, vel talijs minime excusentur: & quod talia bona transeant cum suo onere; contingit laico aliquam possessionem Clerico donare: an talis possessio transeat cum onere tributi? & hanc quæstionem disputando, tenui, salvo judicio melioris sententiæ; quod talis possessio non transeat cum suo onere ad Clerici potestatem; nam ab angarijs, & perangarijs, & ab alijs præstationibus, Clerici sunt immunes: & Dij, & Angeli, in divinis eloquijs Sacerdotes nuncupantur; & taliter à principibus sunt honorandi, quod collectores novarum, vel munera ab eis extorqueri non valent. *di.* 1. *c. Sacerdotibus* 11. *q.* 1. *dist.* 2. §. *novarum* 16. *q.* 1. *ad idem facit* §. *placet ea causa: & q.* ubi prædia usibus cœlestium secretorum dedicata munerum, fede sordidorum non vexentur, &c. Sequitur, & si quis faciat, exilio perpetuæ deportationis utatur: *ad hoc facit*, §. *quamvis* 23. *q.* 8. ubi imperialibus exactionibus Clerici subjiciendi non sunt, & Dominus pronunciavit Sacerdotes in omni gente liberos esse oportere; & res quæ Ecclesijs, vel pijs locis sunt quocumque titulo concessæ inter vivos, vel mortis causa, liberi sunt: & lege sæculi immunes: ad quod facit. *c.* 1. *de immuni. Ec. lib.* 6. ubi compescuntur potestates sæculares; ne ab Ecclesijs, vel Ecclesiasticis personis talia, seu collectas ratione possessionum quas habent, vel in posterum acquirent, solvant. Addit ibi *Archidiaconus* : *et Joan. Ant. in novella*: quod etiam si tales possessiones essent astristæ ad solvendum collectas pro solido, & libra inductas, vel inducendas: & est ratio secundum eos; quia tales res conditionem Clericorum incipiunt assequi, & mutata persona, mutatur, & rei status; & propter privilegium donatarij jus donantis immutatur, & alteratur: cum efficitur totaliter Ecclesiasticum. *arg. in c. si Laicus de jure patrona. lib.* 6. *& hoc tenet Spe. tit. de Clericis conju.* §. 1. *ver. ad hujus declarationem.* Ideoque quæstores talium, vel collectarum. 10. 20. vel centesimam bonorum clerico extorquentes, sunt ipso facto (si fuerint personæ singulares) excommunicati. Si autem universitas est interdicta: *ut c. quamquam de censibus,&c. Clericis de immu. Eccle. lib.* 6. Item cum res libera datur Ecclesiæ, libera erit; & hoc si non est onerata certo, & determinato onere, & quantitate, nec perpetuo: *ut not. Archidiaconus in d. c.* 1. *de immu. Eccle. cum ibi alle. per eum* : *unde legitur gen.* 48. »Subjecit Joseph omnem terram Ægypti Pharaoni, præter terram Sacerdotum; & factum est usque ad hanc diem, quod ex universa terra Ægypti quinta pars Regibus solvitur; præter terram sacerdotalem, quæ libera est ab hac conditione.« Ad quorum corroborationem accedit,*l.omnes*, §*præterea,C.de Epi.& Cle.*ubi privilegia Ecclesiarum, vel Sacerdotum, generaliter, vel specialiter attributa, reservanda sunt, nec aliquibus muneribus prægravari debent. Ex quibus clarè infertur bona Clericorum, etiam si essent tributaria, seu talis, & collectis onerata: & si postea ad Clericorum potestatem adveniant, onerari non posse, nec obstat: *c.si tributum* 11. *q.*1. quia loquitur de honestate: qnod patet ibi dum dicitur: non do, sed non nego,&c. *nec ob.c.tributum* 23.*q.* 8. quia loquitur, propter scandalum evitandum:quod patet ibi, dum dicitur: pro pace,& quiete servanda: *& in c.jam nunc* 28.

Ley II. En qué manera el Prelado debe recebir las cosas de la Iglesia.

PORque somos tenudos de amar, è de honrar la Sancta Iglesia sobre todas las cosas del mundo: è porque habemos esperanza en ella quantos la guardamos, è la mantuvieremos en sus franquezas, (*a*) y en sus libertades: habrémos por ende gualardon (*b*)

28. *q.* 1. vel potest dici, quod ista capitula loquuntur de tributo perpetuo, & certo afixo rei, à quo etiam Clerici, ad quos talia bona perveniunt, excusari non possunt: ut notat *Archi. in d. c.*1.*de immu. Eccl. lib.* 6. *& Spe. tit. de cle. conju.* §. 1. *circa fi. & est expræssum*, 1. *parti. tit.* 6. *l.* 51. 52. *cum duabus legibus sequentibus*: *& melius in l. ordinationis Regis Joan.* 1. *Guadalfa. l.* 1. *&* 2. *vide quod ibi scripsi ad scriptum dico*, quod tale statutum est nullum; & statuentes veniunt puniendi pœnis, de quibus, infra, quod probatur per jura sequentia, *id est*, *per auct. cassa. C. de Sacrosanct. Eccl.* ubi cassa, & irrita sunt statuta, & constitutiones contra libertatem Ecclesiastícam, & earum personas inducta; & si infra annum à libris non deleantur, bona statuentium impunè ab omnibus occupentur; ad cujus confirmationem emanaverit: *c. noverit*, *& c. grave extra de sent. ex.* ubi sunt excommunicati statuentes ipso facto; & privantur feudis, qui ab Ecclesia obtinent; & etiam consules, & scriptores talium statutorum. Hoc idem tenet *Bar. in l. cunctos populos*, *C. de Sum. Trinit. q.* 5. *& hoc tenet Ci. in l.* 3. *circa fi. C. quæ sit lon. consue. et tex. juncta glo. in c. qui in Ecclesiarum extra de consti.* ubi dicit, quod etiam si talia statuta utilitatem Ecclesiæ concernant, non valent nisi Papæ auctoritas interveniat; & hoc dico, etiam si talia statuta simpliciter loquuntur, non expræsis Clericis; dum tamen redundent contra ea, quæ sunt Clericis, vel Ecclesijs concessa in privilegium; ut in casu isto. *Not. Bar. in alle. l. cunctos populos*, *q.* 5. *et Doctores in d. c. noverit.* Et quod hoc statutum sit contra Ecclesiasticam libertatem; nam libertas Ecclesiastica consistit in privilegijs Ecclesiasticis super spiritualibus, vel temporalibus, generaliter, sive singulariter, sive à Deo, sive à Papa, sive ab alijs Principibus sint concessa: *ut not. Joan. Ant. post Inno. in d. c. grave*: cum autem hoc privilegium sit concessum Clericis per Principes, & per Papam; ut in juribus supra allegatis infertur, quod statutum in contrarium est contra Ecclesiasticam libertatem, & sic nullum: *hoc tenet Lapus de castel. sua alle.* 92. *circa princ.* Et statuta municipalia ligare non possunt Clericos, vel Ecclesias, cum funditus sint nulla: 96. *dist. c. benè quidem*: maximè si talia statuta sunt arctativa, seu præceptiva: *ut not. Lapus de castel. sua alle. c. cum seq. et Dominicus de sancto gemi. in c. fi. de offi. dele. lib.* 6. non obstat ad *hoc*: *c. cum venissent*: non est contra Ecclesiasticam libertatem, imò est favorabile, non exprimens Clericos; sed cives; nec est arctativum, ut supra. Nec obstat, *quod not. Bar. in l. rescripto*, §. *sciendum*, *ff. de mune. et hon.* quia illud notat recitando, non decidendo: nec ipse fundat; imò remittit Ecclesiasticæ correctioni: nec obstat, quod si per usum hoc faciebant, non sequitur, quod de jure hoc faciebant; & factum recitat, & non jus. Ex quibus infertur satis probabiliter, quod talia statuta sunt funditus nulla: & hoc cum correctione videntium. De hac materia *vide Bal. contra Bar.in l. placet*, *C. de Sacrosanct. Eccl. et vide Joan. Calde. in suis Consilijs*, *tit. de const. consilio* 7. *et consil.* 21. *et vide inf. tit. de las labores*, *lib.* 3. *l.* 4.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley segunda de las Ordenanzas Reales nuevas: titulo 2. *lib.* 1.

(*a*) PORQUE FRANQUEZAS. Nam talia privilegia rata, & inconcussa, debent observari: *ut l. privileg. C. eodem tit. et l. omnia*, *C. de Epis. et Cle. et C. de legi. l.* 2.

(*b*) GUALARDON. Ut fecit ille christianissimus Constantinus Imperator, cujus exemplum habemus. 96. *distinc. cap.* Cons-

de Dios à los cuerpos, è à las almas: en vida, y en muerte; è porque es honra de nos, è de nuestros Reynos: por ende queremos mostrar, cómo se guarden por todo tiempo las cosas de las Iglesias. Onde establescemos, que luego que el Obispo, ó el electo (*a*) que fuere confirmado, quisiere recebir las cosas de la Iglesia, (*b*) è de su Obispado, que lo reciba ante el Cabildo de su Iglesia; è todos en uno faga (*c*) escrebir todas las cosas que recibe, mueble, è raíz, è privilegios, è cartas de las Iglesias: è lo que debe la Iglesia: è lo que le deben: de manera, que el otro Obispo que viniere despues dèl, sepa requerir las cosas de la Iglesia por aquel escrito: è si alguna cosa de las escritas falláre vendida, (*d*) ò

Constantinus, *et in c. fundamenta de electio. lib.* 6.

(*a*) El electo. Nota tamen, quod electio Episcopi debet fieri de consensu, & permissu Regis: *ut* 1. *parti. tit.* 5. *l.* 18. & talis electio est Regi notificanda: *ut foro novo*, *tit.* 9. *l.* 5.

(*b*) Cosas de la Iglesia. Et est ratio: quia Episcopus rebus Ecclesiæ tanquam commendatis debet uti: *ut c. sine exceptione* 12. *q.* 2. *cum sequentibus*, *et* 11. *q.* 1. *c. te quidem*, *et c. nulli Episcoporum*, *et q.* 2. *c. Abbatibus*, *concord. cum hac l. foro juz. lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 2. *et l.* 3.

(*c*) Hagan escrebir. Et hoc ad instar tutoris, qui tenetur inventarium facere de bonis pupilli: hoc habes expræssum in Prælatis, & administratoribus, *in l. orphanotrophos*, *C. de Episcopis*, *et Clericis*, *& in auctent. de Eccles. tit.*§. *fin. et in Cle. quia contingit*, §. *illi etiam de reli. domi.*

(*d*) Hallare vendida. In hoc enim casu successor non tenetur servare factum prædecessoris: 12. *quæst. fin. quia Joann.* 15. *quæst.* 1. *justitiæ*, *et c. ideo*, *et q.* 2. *si ea.* In quatuor tamen casibus permittitur rei Ecclesiæ alienatio: causa, scilicet necessitatis; ut cum debitum urget: *ut aucto. hoc jus porrectum*, *C. de Episco. et Cleri. et ca. canonica.* 10. *q.* 2. *et C. de prædijs mi. l. ab eis.* Dum tamen probetur tale debitum in utilitatem Ecclesiæ esse conversum: *ut in d. aucten. hoc jus porrectum in fin.* Causa pietatis; ut pro redemptione, captivorum, vel propter erogandam eleemosynam pauperum: *ut tex.* 12. *q.* 2. *aurum.* Causa utilitatis Ecclesiæ; *in c. sine exceptione* 12. *q.* 2. Causa minoris utilitatis; *cap. terrulas* 12. *q.* 2. *cum sequentibus*: & hoc verum, quod in his casibus potest res mobilis Ecclesiæ alienari: nisi in casibus notatis *per glos. in dic. autent. hoc jus porrectum*: quorum, unus est, quando sub tali modo, vel conditione res donatur Ecclesiæ, ne alienari possit; quia tunc, nec in his casibus poterit alienari: hoc tenet ibi *Acur. & Cy.* & hoc concludit *glos. post opiniones per eam recitatas*, *in cap. verum de condit. appo.* Nam quilibet in traditione suæ rei potest apponere pactum legibus non improbatum: *ff. de pactis*, *l. in traditionibus. C. de contrahen. em. l.* 4. *in fin. & l. in donatione* dicta servari debet, aliàs revocatur. *C. de dona. ob. causam da. l. ea. C. de revo. do. l.* 1. 2. *& in auten. de alie.& emphi.* §.*sanctissimas*, *gl. tamen in d. cap. hoc jus porrectum* 10. *q.* 2. Tenet, quod non valet tale pactum, cum sit contra legem Dei: *ut in d. cap. aurum* 12. *q.* 2. *Ant. de But. in d. c.* Verum post multa tenet, quod quodcumque pactum, vel conditio ponatur in tali alienatione, in his casibus non valet: *ut l. pen. ff. de pactis.* Cum eo quod res est tradita, & data, non interest donatoris rem alienatam revocare; licèt alienans teneatur ad interesse, si in aliquo sua interest: *ut d. l. pen. ff. de pactis.* Si donans aliquid jus reservat in re, valet tale pactum; & non valet alienatio: *ut ff. de distrac. pig. l. si creditor cum sua glos.* Idem si alteri hoc jus reservat; ut ibi per eum; quod est notandum.

enagenada (*a*) sin derecho, que la pueda (*b*) demandar, è tornar à la Iglesia, dando el precio al comprador (*c*) que dió por ella, si mostráre que el precio fue metido en pro de la Iglesia, (*d*) è si en pro de la Iglesia no fue metido, la Iglesia cobre lo suyo, è no sea tenida de pagar el precio, mas paguen lo de los bienes propinquos del Obispo, que la cosa enagenó, de los que su buena heredaren, ó desamparen la buena. Y esto mismo mandamos guardar de los Monesterios, è de las Abadías.

Ley III. Cómo el Perlado no puede enagenar las cosas de la Iglesia: mas que de lo suyo faga lo que quisiere.

NO pueda Obispo, ni Abad, ni otro Perlado qualquier, vender, ni enagenar ninguna cosa de las que ganáre, ò acrecentáre por razon de su Iglesia. Mas si alguna cosa ganáre, ò heredáre por razon de sí mismo, (*e*) faga dello lo que quisiere.

(*a*) O ENAGENADA. Largè enim accipitur hoc verbum, pro qualibet specie alienationis; *ut text. cum glos. in cap. nulli extra de rebus Ecclesiæ non alie.*

(*b*) DEMANDARLA. Non solum hoc licet Episcopis, sed etiam quibuscumque Ecclesiasticis personis, conversis, patronis, & minoribus; & etiam parrochianis: *ut in cap. si quis Presbyterorum de re. Eccles. non alien. 16. q. 7. cap. filius.* Imò prælatus debet mortem subire pro defensione suæ Ecclesiæ: 27. *quæst.* 8. *convenior.*

(*c*) AL COMPRADOR. Hoc est in electione petentis, vel rem petere ab emptore, vel ab alienante: *ut* 1. *partid. tit.* 14. *l. fin.*

(*d*) EN PRO DE LA IGLESIA. Si mutuetur capitulo, cum Episcopo, præsumitur esse cum utilitate Ecclesiæ conversum: si autem Episcopo soli, vel capitulo, sive Episcopo: *vide not. Cy. in d. autem hoc jus q. fin.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 10. de las Ordenanzas Reales, tit. 2. lib. 1. que manda, que los Calices, ni Cruces, ni ornamenta, que se dan à la Iglesia, no se puedan vender, ni enagenar; è pone pena al que lo contrario hiciere. Concuerda con esta Ley 1. è 2. è 3. con todas las otras del tit. 14. de la 1. partida, que pone como el Perlado, ni Clerigo no pueden vender, ni enagenar los bienes de las Iglesias, ni Monesterios; salvo en ciertos casos; è la Ley 11. del dicho titulo, pone las penas, en que caen, è incurren los Perlados, ò Clerigos, que lo contrario hicieren.

(*e*) NO PUEDA DE SI MISMO. Nota istam legem in fine sui, quod de his quæ Clericus acquisivit intuitu Ecclesiæ suæ: non potest disponere, nec etiam potest testari; ratio est, quia Clerici non faciunt fructus suos, qui supersunt deductis expensis *fact. c.* 1. 12.*quæst.* 3. *& ibi Archi. &* 12.*quæst.* 1. *§. fi. & c. res Ecclesiæ, & quod ibi not. Joan. Ant.* Nam Clerici debent illa, quæ supersunt, necessarijs deductis, pauperibus erogare; aliàs non benè agunt, 24. *q.* 4. sic non sunt *in fi.* 44. *dist. in princ.* quia solus usus competit eis: 12. *q.* 1. *ea quæ §. fi.* & taliter acquisita vendicat Ecclesia. 12. *q.* 3. *Sacerdos, & si q.* 5. *fixum, & q.* 2. *Apostolicos. not. de pecu. cle. inquirendum*: & victu, & vestitu debet esse contentus. 12. *q.* 1. *Clericus in fi.* & nudam crucem nudus sequitur: *ut ibi glos. tamen, & Archi. & notabiliter Dominicus de Sancto Geminiano, in c. præsent. de offi. ord. lib.* 6. fac differentiam inter Clericum habentem administrationem, & non habentem; quia in prima causa non potest donare, nec testari per jura supra allegata. In secunda ve-

Ley IV. Como todo home es tenudo de pagar los Diezmos: y en qué manera deben ser pagados.

Porque nuestro Señor Jesu-Christo es Rey sobre todos los Reyes, è los Reyes por él reynan, y dél llevan el nombre, (*a*) y él quiso, è mandó guardar los derechos de los Reyes, (*b*) è señaladamente quando lo quisieron tener los Judios, è le demandaron si darian à Cesar

---

verò causa potest donare, & testari: & qui dicantur habere administrationem, & qui non notat ibi late ipse Dominicus. Gratia cujus nota, quod ratione officij præsumitur quis subtraxisse, vel abstulisse bona Domini; eo quod apud eum officialem qui gessit negotia Domini reperiuntur: quod est multum notandum. *Hoc not. Bal. in lib. feu. rub. de contentione inter dominum, & fidelem, circa princ. sed contra C. arb. tu. l. si defunctus.* Solum autem de bonis domini reperitur apud eum qui gessit officium, & tunc in dubio subtraxisse, vel abstulisse videtur: nisi sibi redderet rationem: vel nisi probet donationem à Domino factam: *ut dict. rub. de conce. judo. & fi. in princ. & arg. ff. de fur. l. qui vasa, §. necare, ff. ma. l. si creditor. §. si inter maritum.* Aut de bonis alterius non domini reperitur apud eum; & non præsumitur quæssijse de bonis Domini, nisi contra probetur à Domino. *Sed glos. quæ est in l. facultas de jure fisci*: dicit, quod officialis reipublicæ qui pecunias habet in sua potestate, si nescitur unde prædia emerit, præsumitur de pecunia publica emisse: quia respublica æquiparatur Ecclesiæ: *C. de Sacr. Eccles. l. inter divinum.* Sed tu dic, secundum Bal. quod non est bona similitudo; quia Prælatus acquirit Ecclesiæ; sed magistratus reipublicæ: cujus officium est studere in conservandis, non lucrandis. Vel dic, quod si officialis reddit congruam rationem de gestis per eum, & reliqua persolvit; non præsumitur de publico emisse; quia contrarium apparet: secus si reliqua non persolvit: quia non solum per hypothecariam, sed etiam per utile rei vendicationem respublica potest prosequi quæsita per officialem: Prælatus autem raro reddit rationem administrationis; & ideo magis præsumitur contra Prælatos supra eis quæ emerunt, & acquisierunt, quod sunt de bonis Ecclesiæ. *Facit quod not. in l. 1. C. de contract. judi. & per Cy. C. de Sacr. Eccles. autem quibuscumque, et Bal. ubi supra vide de hoc glos. magistralem, & notabilem 12. q. 1. c. sint manifeste, & cum hoc quod supradictum est concludit Bal. in authen. licentia, C. de Episc. et Cle.* quod notatur contra thesaurarios dominorum secundum eum. *vide Joan. de Milli. super partem Prælatus, versum Prælatus quicquid acquirit: et late, et notabiliter per Andræ. Barba. in c. 1. de pecu. Cleri.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 1. è 2. è 3. è 4. de las Ordenanzas Reales, titulo de los Diezmos, lib. 1. que mandan, que los Diezmos se paguen, è ponen penas à los que no los pagan, è disponen cómo se han de pagar, y en qué lugares. Concuerda la Ley 1. de las Ordenanzas Reales, lib. 5. tit. 5. Ley 1. manda que los terceros de los Diezmos guarden el pan, y el vino, fasta cierto tiempo; è concuerdan las Leyes 2. y 3. y 4. del dicho titulo. Concuerdan con esta Ley, 26. Leyes que están en ella, titulo de los Diezmos, lib. 1. de la 1. partida: que ponen cómo se han de pagar los Diezmos, è quién son obligados; y en qué penas caen los que no los pagan, è cómo pueden proceder contra los que no quieren pagar los Diezmos: y en el tit. 19. de la dicha partida: por todo el titulo se pone cómo se han de pagar las primicias.

(*a*) Porque nuestro Señor, y del han nombre: *ut in Epistola inter claras, C. de sum. Trinit.*

(*b*) Los derechos de los Reyes. Non enim licèt alicui Regem, vel civitatem suam fraudare gabellis: *ut not. per Bar. ff. de publica l. vectigalia,* quod intellige in gabellis licitis; secus in illicitis: *ut not. ff. de re jur. l. non videtur, §. qui jussu, et de leg. 2. l. cum patri, et Ticio. non Bal. in l. veluti in fi. ff. de just. et jur.*

su tributo, è su derecho, è porque él respondiese, que no gelo debian dar, porque lo pudiesen reprehender, que quitaba sus derechos à los Reyes, y él entendiendo sus maldades, è sus malos pensamientos, respondió, è dixo: Dad à Cesar (*a*) los derechos de Cesar, y pues los Reyes deste Señor, y deste Rey habemos el nombre, y dél tomamos el poder, (*b*) de facer justicia en la tierra, y todas las honras, y los bienes dél nascen, è vienen; y él quiso, è mandó guardar nuestros derechos; (*c*) y él es Señor sobre todos nos, è puede facer como él quisiere sobre todo, è por el amor que nos mostró; è sobre todo en guardar nuestros derechos, gran razon es, è gran derecho, que nos amemos, que temamos, è guardemos la su honra, è los sus derechos, è mayormente el diezmo, (*d*) que él señaladamente guardó, è retuvo por sí, por mostrar que es Señor de todo, y del, y por él vienen todos los bienes; è porque el diezmo es derecho, è deudo, (*e*) que debemos dar à nuestro Señor, ninguno no se puede escusar de lo no dar, casi los Judios, è los Moros, (*f*) è las generaciones que son de otras leyes, è que no han conoscimiento de verdadera fé, dan los diezmos derechamente, segun los mandamientos de su Ley, pues mucho mas cumplidamente lo debemos nos dar, è sin engaño, que somos fijos verdaderos (*g*) de la Sancta Iglesia. Y este diezmo quiso nuestro Señor para las Iglesias, asi como para cruces, è vestimentas, è Calices, è libros, è campanas, è para sostenimiento de los Obispos, que pedrican la fé, è para los otros Clerigos, que son da-

---

(*a*) Dad a Cesar. » *Matthæ.* 16. & » 22. *Mar.* 12. quibus idem Apostolus » ait, reddite omnibus debita; cui tri- » butum, tributum; cui vectigal, vecti- » gal. « *ad Romanos* 13. *& in* §. *ecce quod nihilominus*, *et in c. tributum* 23. *q.* 8. *et in c. magnum* 11. *q.* 1.

(*b*) El poder. *De hoc scripsi supra eo. foro in proœmio.*

(*c*) Nuestros derechos. A fortiori ergo debemus Deo decimas solvere; à quo cuncta bona procedunt, quàm Regi tributum quod ei debetur ut hic; quia decimæ tributa sunt egentium: *ut c. decimæ* 16. *q.* 1. *et in c. tua nobis*, *de decim.* non ergo debet esse deterioris conditionis Dei tributum, quam Principis; quia Deus plus punire, & plus benefacere potest: *ut C. de modo multa. l. eos, et c. qui resistit* 11. *q.* 2.

(*d*) El diezmo. Quod debetur Sacerdotibus, ac Levitis; & hoc sanxit diem legis auctans. *Deut.* 14. *Exod.* 22. *et in c. decimæ* 16. *q.* 1. *et c. parrochianos, et c. tua de decimis*, *et* 1. *part. tit.* 20. *per totum.*

(*e*) E deudo. Nam Deo debita est solutio decimarum *ut tractatur in c. tua nobis*, *et c. parrochianos*: *extra de decimis.* Deus namque reservavit sibi decimas, in signum universalis dominij, ut hic, *et in d. c. tua nobis.*

(*f*) Los Moros, e Judios. Hi solvunt decimas prædiales: ratione prædiorum; non tamen ratione personarum; quia non sunt de corpore Ecclesiæ: *ut in c. de terris extra de decimis*, nec præstant personales; quæ ratione divini obsequij præstantur: *de usuris*, *c. quanto.*

(*g*) Fijos verdaderos. Et si hoc non facimus: non possumus Christiani nomi-

dos à los Sacramentos de la christiandad, è otrosi para los pobres, en tiempo de fambre, è para servicio de los Reyes: y à pro de sí, y de su tierra, quando es menester: y pues que esto se parte, y se despende en tantas buenas obras, y en tantas guisas, è tan à pro; y demás todos comunalmente, y han parte; cada uno lo debe dar, y de su grado, y de su buena voluntad, sin otra premia ninguna, si quier por el acrecentamiento del temporal, (*a*) que viene ende lo que promete nuestro Señor à cada uno que le diere cumplidamente (*b*) su diezmo, y su derecho, que es gran pro, è gran salud de las almas de cada uno; è demás que le dará abundancia de los fructos, è de los bienes. E porque nuestra voluntad es, que en el nuestro tiempo no se amenguen, ni se pierdan los derechos de la Sancta Iglesia por mengua de la nuestra justicia; mas que crezcan cada dia à servicio de Dios, è honra de la Sancta Iglesia, è de nos. Por ende mandamos, y establecemos, por siempre, que todos los homes de nuestro Reyno den su Diezmo à nuestro Señor Dios cumplidamente de pan, è de vino, è de ganados: è de todas las otras cosas que deben dar derechamente, segun manda la Sancta Iglesia. Y esto mandamos tambien por nos, como por aquellos que reynaren despues de nos, como por los otros homes, que debemos cada uno derechamente el Diezmo de los bienes que Dios nos da, segun manda la Ley. Otrosi mandamos, è tenemos por bien, que todos los Obispos, è la Clerecía otra que dé el diezmo derechamente de todos sus heredamientos, (*c*) è todos los otros bienes que han que no son de sus Igle-

---

minari; quia Christi opera non facimus: *ut c. cavete* 22. *q.* 5. Qualiter debeat se habere populus circa Dei amorem, & timorem: *vide* 2. *part. tit.* 12. *per totum.*

(*a*) Del temporal. Non ergo solum abundantiam fructuum accipiemus: sed etiam sanitatem corporum consequimur: & terrena, & cœlestia præmia poterimus promereri: *ut cap. decimæ*, 16. *q.* 1. Et si male solvuntur decimæ: homines ad decima revocantur: & dabunt impio militi quod non dant Sacerdoti: *ut d. cap. decimæ.* In fame, & penuria maledicti erunt; & ubertatem, & frugum abundantiam perdent; & locustæ, & brucus, & eruca, & erugo labores hominum vastabunt: *ut cap. revertimini*, 16. *q.* 1. Et est causa quare non est pax inter homines. *Jerem.* 4. » Utinam » attendisset mandata mea facta fuisset » sicut flumen pax tua. « *not. glos. in c. ad apostol. de reg. juris lib.* 6.

(*b*) Cumplidamente. Sine aliqua diminutione: *ut in cap. ex parte de decim.* Et sine aliqua seminis vel culturæ; sive expensarum separatione, vel subtractione, *ut d. cap. tua nobis.* Et sine subtractione census, vel tributi quod debetur ex prædio: *ut in cap. cum non sit de decimis.*

(*c*) De todos los heredamientos. Circa hoc dubitabilis quæstio in hoc regno castellæ vertitur, quæ talis est: Dominus prædij à suo colono certam percipit rationem prædij pensionem: dubitatur, an cum integrum acervum colonus decimavit, Dominus teneatur pensionem quam recipit decimare? Et circa hanc quæstionem Doctores varia sentiunt: *nam Innoc. in cap. cum non sit de*

sias. E porque fallamos, que en dar estos Diezmos se facen muchos engaños. Defendemos firmemente, que de aqui adelante ninguno no sea osado de coger, ni de meter su monton de pan, que tuviere limpio de la hera, sino de esta guisa: que sea primeramente tañida la campana tres veces, è que vengan los terceros, ò aquellos que deben recaudar los Diezmos, y estos terceros, ò aquellos que los hovieren de recaudar, defendemos que no sean amenazados de ninguno, ni corridos, ni feridos por demandar su derecho: è no lo cojan de noche, ni à furto, mas paladinamente à vista de todos. E qualquier que contra estas cosas ficiere alguna cosa, peche el Diezmo doblado: la meytad del doblo sea para el Rey; è

---

de decimis: Tenet, quod non teneatur; & est ratio, quia intelligitur vendidisse fructus salva decima: *allegat ad hoc c. Pastoralis*, *eo. tit.* Et ideo dicit, quod fructus sunt decimandi, & non pensio. *Idem tenet Joan. Ant. in dist. c. cum non sit*: qui dicit, quod si Dominus terram suam dat collendam pro certa pensione, Dominus non tenetur illam pensionem decimare; etiam si illa pensio sit in ejus fundi fructibus constituta; quia intelligitur vendidisse, salva decima, unde fructus decimandi sunt, & non pensio: & si quæratur de ratione, quare Dominus non decimat pretium fructuum venditorum, cum colonus detinet mercedem operarum? respondet *Joan. Ant.* quod ratio est, quia merces operarum procedit ex labore hominis, ideo ex ea datur decima; merces vero fructuum venditorum procedit ex terra, sive ex fructibus terræ, in quibus jus habet Dominus; qui ante pensionem Domini decimantur: de quibus sufficit quod semel fuerunt decimati: *arg. ff. de re. jur. l. bona fides*, *& eo. tit. cap. bona fides*, *lib. 6. Idem tenet Host. in alleg. cap. cum non sit*, *& in summa sua*, *tit. de decim. §. quibus autem vers. item danda.* Hanc etiam partem notat Collecta: *in alleg. cap. cum non sit*, *& in c. tua nobis*, *eo. tit.* recitans opiniones contrarias. *Innoc. & gl. in d. c. tua nobis*, & finaliter nullam earum approbat: sed sola recitatione est contentus. *Petrus de Ancha. in d. c. tua nobis*: dicit quod licèt glos. ibi teneat quod sive Dominus recipiat quotam fructuum, ut putà tertiam, vel quartam partem fructuum; sive certam partem, ut putà certas mensuras, ut tres vel quatuor corbes: pensio Domini est decimanda. Ipse tamen Petrus dicit, quod non est decimanda pensio, cum tradita est Domino ab acervo jam semel decimato *ut alleg. c. bona fides*: nec est bonum simile, glos. in eo quod dicit, quod idem est dicendum sicut si aliquis illos corbes donaret in eo, quia Dominus percipit illos corbes ratione terræ, & non titulo lucrativo: & sic concludit cum *opi. Inno. & Hosti.* in contrarium est *glos. in dict. c. tua nobis*, ut dictum est; quæ concludit, quod pensio illa est decimanda, licet à decimato acervo descendat. Idem tenet ibidem Vincent. dicens, quod est ratio, quia pensio illa quam Dominus recipit per decimationem acervi, non est decimata; ideo de pensione est decima solvenda: hoc idem firmat *And. de But. in dict. c. tua nobis*: approbans quod ibi tenet glos. & concludit, quod licet acervus sit decimatus, pars tamen illa quam Dominus recipit non est decimata, cum illam non recipiat Dominus, ut partem acervi decimati. Et sic verum quod Doctores in dicta quæstione sunt adversi, & per opiniones varias tam solemnium Doctorum ex utraque parte quæstio facta est satis dubia; ideo necessaria foret circa eam nova juris provisio: posset tamen defendi, *glos. dict. c. tua nobis*: in casu, quando scilicet non datur pensio domino pro terra sua quam alij dat excolendam ratione dominij, quod in terra habet; sed quoniam datur Domino pensio propter majoritatem, vel ut colonum defendat, seu custodiat; quia tunc talia casu quantum-

cum-

la otra meytad para el Obispo, salvas las sentencias (*a*) que dieren los Obispos, ò los Perlados contra aquellos que no dieren el Diezmo derechamente; ò fueren en alguna cosa contra este defendimiento. Ca queremos, que las sentencias sean guardadas por nos, è por ellos, de guisa, que el poder temporal, y espiritual que viene todo de Dios, (*b*) se acuerde todo en uno, (*c*) è las sentencias que los Perlados pusieren sobre estas cosas, sean bien tenidas, fasta que la enmienda sea fecha; è quando la enmienda fuere fecha, la sentencia sea luego quitada.

Ley V. Qué pena debe haber el que tomáre Apeños, Caliz, ò Cruz, ò otra cosa de la Iglesia, è lo no descubriere.

DEfendemos, que Christiano, ni Judio, ni otro home ninguno no sea osado de com-

---

cumque sit decimatus acervus, danda est decima de tali pensione, sicut de militia, & de venatione: *ut c. non est de deci. secundum Pet. de Ancha. in d. c. tua nobis.* Ego tamen in hoc dubio starem loci diœcesis, vel provinciæ consuetudini, quæ est optima legum interpres: *ut c. consuet.* 1. *dist.*

(*a*) Las sentencias. Et sic duplici pœna punitur decimas non solvens cum una per se non sufficit. 21. *q.* 5. *si quis* 17. *q.* 4. attendens: *notatur in c. si Clerici, de judi. et in c.* 1. *de re judi. lib.* 6.

(*b*) Que viene de Dios. De papa est *text. in c. novit, de judi. de Rege est tex. in c. quæsitum* 23. *q.* 4. *& in c. sit rector.* 43. *dist.* & vide quæ dixi supra in prooemio hujus libri super parte rei.

(*c*) Acuerde en uno. *Ut in c. novit, et extra qui fi. sint l. per venerabilem facit optime c.* 1. *extra de not. oper. nun. et in auct. ut Clerici apud propr. Episc. ad fi. col.* 9. 2. *q.* 3. §. hinc colligitur. In adjutorium enim legum regni Imperij leges sunt assumendæ; licet non sint nisi in defectum allegandæ: *ut in c. si in adjutorium, et ibi glos.* 10. *dist.* In dubijs tamen potius debet jus canonicum, quam civile Imperatoris servari; & est ratio, quia jus canonicum inhæret juri divino; & sub lege divina sunt omnes populi, & nationes; sed jus Imperatoris non viget ubique locorum, ut in regno Hispaniæ: *not. pler. in c. quod super: extra de voto: notat Bal. in l. testa. C. quemadmod. test. appel.* Justissimè enim Leges, & Sacri Canones ex uno utero, id est ex fonte divino processerunt unde leges firmantur Canonibus, & Canonum ambiguitates legibus resolvuntur; sicut ex discursu glossarum utriusque juris luculentèr apparet. Et quia lex ista loquitur de Ecclesiæ, & Regis potestate: nota unum incidenter, quod licet judex sæcularis non possit indistincte de spiritualibus pronunciare, tamen si constat veritas de plano per confessionem, non est necessaria disceptatio: *ut not. Bal. in l. quoties, C. de judi.* Item si videt apertam calumniam, non debet admittere processum per ambages; ut utraque potestas Ecclesiastica, & sæcularis adinvicem adjuventur, & veritatem in quocumque foro sequantur: *ut not. Bal. in l.* 1. *C. de sent. quæ sine cert. quanti profe. est*: hoc tamen canonistæ non concedunt; *per c. atsi Clerici de judi. et per c. quanto eo. tit. per c. sæculares, de foro compet. lib.* 6. An judex sæcularis inter Clericos agnoscens, vel è contra, debeat jus canonicum, vel civile observare? *vide plenè per Hen. in c. cum esses de testam.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 10. *tit. de la guarda de las cosas de la Sancta Iglesia, lib.* 1. *de las Ordenanzas Reales. Concuerda la Ley del ordenamiento de Alcalá, que fizo el Rey Don Alfonso. Concuerda la Ley* 2. *de la* 1. *partida, tit.* 14. *la qual Ley limita à esta, y la declara, que se entienda sin causa; pero si causa hobiere, de necesidad las Cruces, è Calices se pueden empeñar, y vender, guardando la solemnidad,* que

prar, ni tomar Apeños, Calices, ni Libros, ni Cruces, ni Vestimientos, ni otros ornamentos, (*a*) que sean de la Iglesia; è si alguno lo tomáre, entreguelo luego libremente à la Iglesia sin precio ninguno. E mandamos, que aquel à quien lo traxiere para empeñar, ò para vender, que lo recaude, è lo tenga que no se pierda; è descubralo luego; de guisa, que lo no pierda la Iglesia. E quien esto no ficiere, haya la pena (*b*) que es puesta contra aquellos que encubren el furto.

Ley VI. Que si alguno tiene alguna cosa prestada de la Iglesia por su vida, si por alguna razon pierda sus bienes, el prestamo torne à la Iglesia cuyo era.

SI alguno toma prestamo de la Iglesia, ò de Monasterio para en su vida, è por alguna cosa que fizo huviere de perder (*c*) lo que ha, aquel prestamo torne al Monasterio, ò à la Iglesia de que lo tenia. (*d*)

---

que aquella Ley dispone. Vey la Ley final de las Ordenanzas Reales, l. 1. tit. 2.

(*a*) DEFENDEMOS ORNAMENTOS. Talis enim est sacrilegus, & tanquam sacrilegus venit puniendus pœna; de qua *in l. sacrilegi. ff. ad l. Juli. rep.* 17. *q.* 4. per totum, & vide circa hoc *c. vocatio* 12. *q.* 1. Item est excommunicatus ipso jure: *ut not. Joan. in c. canonica* 11. *q.* 3. Et not. quod à quocumque detentore rei Ecclesiasticæ qualitercumque rem detineat, licet exhibeat actorem suum; est res petenda, & vendicanda: *ut c. quicumque militum* 12. *q.* 2. *& c. in canonibus* 16. *q.* 1. Item nota quod nec etiam potest homo liber pignorari, nec vendi, *ut infr. lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 5. *& tit.* 18. *l.* 3. Nec potest pater filium obligare: *ut infr. lib.* 3. *tit.* 10. *l.* 8.

(*b*) LA PENA. Quam habes: *inf. lib.* 4. *tit.* 13. *l.* 2. *ad hanc l.* Facit statutum concilij generalis Basiliensis, quo cavetur, quod infidelibus non locentur prædia, vel alij redditus Ecclesiastici; prohibeantur etiam libros Ecclesiasticos, Calices, Cruces, & alia Ecclesiarum ornamenta, sub pœna perditionis rei emere, aut pignorari; sub pœna amissionis pecuniæ mutuo accipere, &c.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 12. tit. 14. de la 1. partida. Vey la Ley 1. libro de las fuerzas, libro 8. en las Ordenanzas; de la pena que cayen los que ocupan, ò toman los bienes de las Iglesias, è como los han de restituir.

(*c*) SI ALGUNO TOMA, DE PERDER. Item fiet de Clerico: *ut infr. lib.* 4. *tit.* 12. *l.* 2. §. 1.

(*d*) LO TENIA. Et est ratio, quia delictum personæ, &c. *ut cap. delictum extra de re judic. lib.* 6. *cum suis concordant*. Unum tamen not. secundum Vinarie. quod illa quæ laicus habet ab Ecclesia, sunt de jurisdictione Ecclesiæ; ideo publicatis bonis habebit fiscus, quæ sunt de sua jurisdictione; & habebit Ecclesia quæ sunt de sua jurisdictione: *facit cap. postulasti, extra de foro compen. & quod not. Bar. in l. cunctos populos, C. de sum. Trinit. vide foro novo, tit.* 28. *l.* 1. *& fa. cap. excommunicamus, extra de hæret. & quod habetur in cap. cum secundum extra de hæret. lib.* 6.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 4. este titulo en las Ordenanzas Reales lib. 1. Concuerda con esta Ley, la Ley 2. de la 1. partida, tit. 11. que pone como los que fuyen à las Iglesias por delictos, ò deudas deben ser amparados; è que no deben ser sacados, ni cerrados, antes lo necesario se les ha de dar para su mantenimiento; è como esto pertenesce proveer à los Clerigos, è la Ley 3. del dicho titulo limita; esta Ley no ha lugar en los siervos los quales han de ser sacados de las Iglesias con se-

Ley VII. Qué pena ha el que quebranta Iglesia, ò Cimiterio.

NInguno sea osado de quebrantar Iglesia, (*a*) ni Cimiterio por su enemigo matar, ni por hacer otra fuerza ninguna, y aquel que lo ficiere, peche el sacrilegio (*b*) al Obispo, ò al Arcediano, ò aquel que lo hubiere de haber; y el merino, ò el Alcalde faga gelo pechar, si la Iglesia por

seguridad de sus dueños: è vey la Ley 4. que pone la pena del que hiciere lo contrario.

(*a*) NInguno, Iglesia. Tres enim habet significationes Ecclesia: secundum quas de jure diversas habet immunitates: de quibus docetur, *in cap. ult. ne prælat. vices suas, & glos. & docetur, in cap. cum Clerici de verb. sign.* Prima, in quantum Ecclesia est collectio Clericorum ad servandum Deo, & his ad aptantur septem immunitates, de quibus summistæ, *in tit. de immun. Eccles. & Joan. Ant. in addit. Spe. eo. tit. circa princ.* Secunda, in quantum est collectio fidelium, qui habent illos legitimos actus, qui sunt hæreticis, & infidelibus interdicti. *ut l. 3. C. de hæreticis, & maniche.* Tertia, designans ipsum locum parietibus inclusum, quam vocamus Ecclesiam: & huic dantur decem immunitates. Prima, est quod nullus, maximè laicus, ibi sepeliatur. *scil. ut l. nemo 1. & 2. C. de Sacros. Eccles.* Secunda, quod non vendantur *ut d. l. nemo.* Tertia, quod nullus ibi habitet, *ut ibi notatur.* Quarta, quod nullo titulo alienetur; *in autem de alien. & emphi. §. & quicumque.* Quinta, quod in Ecclesia manumissus habetur per manumisso coram judice. *C. de his quæ in Eccles. Maj. l. 1. & 2.* Sexta, quod turbans officium in ea, capite punitur. *C. de his qui ad Eccles. confu. l. denunciamus.* Septima, quod ad eam fugientes sunt securi: *juxta dist. decre. inter alia eo. tit.* Idem de fugiente ad corpus Christi quod extra Ecclesiam Sacerdos defert infirmo: *juxta not. per Joan. Ant. in c. sane de celeb. Mis. contrarium tamen not. glo. in c. fi. 14. q. fi.* & est ratio, ut ibi notatur, quod corpus Christi est cibus animæ non corporis: ergo animam liberat, & non corpus. Vel dic, quod hoc privilegium est Ecclesiæ; & sic nec aliquid privilegium est trahendum ad consequentiam: *ut c. petisti 7. q. 1. & c. huic 16. q. 1.* Octavo, quod in Ecclesia non debent causæ civiles, vel criminales agitari: *ut in c. cum Ecclesia, eo. tit. & c. decet. eo. tit. lib. 6.* Nona, quod hanc immunitatem habent cimiteria: *eo. tit. cum Eccles. & c. fin.* Decima, quod ibi non teneatur placitum: nec ibi aliquis hospitet: *ut in c. 1. eo. tit.* Et nota quod has immunitates non licet etiam judici excommunicato violare: *ut tenet Joan. Ant. in d. c. inter alia. eo. tit. quod est notandum.* Et nota quod id quod dicitur hic de Ecclesia est tenendum de palatio regis: quod nullus scilicèt delinquens est ab eo extrahendus, nisi de speciali mandato Regis; vel nisi commiserit proditionem, vel allevosiam.

(*b*) Sacrilegio. Nam violator immunitatis ut sacrilegus excommunicatur: *17. q. 4. cap. nullus, & cap. si quis deinceps.* Casualiter tamen sacrilegus est ipso jure excommunicatus, ut incendiarius Ecclesiæ, & violator cum effractione: *ut c. canonica 11. q. 4. & c. omnes Ecclesiæ 17. q. 3. & c. in litteris de rap. & c. conquæst. de sent. excom. & vide notata in cap. conquæst. de for. compe.* Nota tamen quod infidelis, etiam si ad Ecclesiam confugiat, non debet ab ea defendi: *ut l. 1. C. de his qui ad Eccles. confu. & in auct. ut lib. ma. & avie. §. quia vero, coll. 8. Hen. plenè in c. Ecclesiæ, extra de immun. Eccles. ubi penitus videe eum tenet Archi. in c. diffinivit 17. q. 4. licet ille text. & cap. miror. & c. reum. eo. cap. et q. in distincte* loquatur de omnibus fugientibus. An autem judex sæcularis, assecurans fugientem ad Ecclesiam, si exeat assecuratus ab Ecclesia, servabit securitatem? *not. Cino. in l. præsenti, q. pen. C. de his qui ad Eccles. confu.* Item not. quod si judex Ecclesiasticus, jurisdictionem habens, videns aliquem inique intrantem in Ecclesiam; potest violenter rumpere

su justicia no lo pudiere haber. (*a*)

Ley VIII. Qué personas son las que no defiende la Iglesia.

LA Iglesia no defienda robador conoscido, (*b*) ni home que de noche quemáre mie-

re domum Ecclesiæ, & expellere intrantem: sine pœna sacrilegij: *ut not. Innoc. in c.* 1. *eo. tit.* Aliàs tamen potest violenter Ecclesiam ingredi; etiam pro tuendo jure suo: *ut ibi not. Innoc. & Joan. Ant.*

(*a*) No lo pudiere haber. Nota tamen quod licèt judex sæcularis debeat exequi sententiam Ecclesiastici judicis ad ejus mandatum requisitus: *ut not. plen. per Innoc. in cap. significasti de offic. dele.* Non tamen de necessitate tenetur credere sententiæ, & processu judici Ecclesiastici; sed potest ex integro quæri: *ut not. Bart. in l. divus, ff. de custod. reo.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 6. este tit. lib. 1. de las Ordenanzas Reales, vey la pena de los que queman panes, ò viñas, ò arboles, ò los arrancan, en la Ley 3. de las Ordenanzas Reales, lib. 8. tit. 18. de las fuerzas, y con esta Ley concuerda, en que à los que cometieren los delictos aqui declarados, no vala la Iglesia, la Ley final titulo de las fuerzas, lib. 8. de las dichas Ordenanzas. Concuerda con esta Ley, la Ley 4. de la 1. partida, tit. 11. è la Ley 5. del dicho titulo pone otros casos en que la Iglesia no vale, que son à los traydores, y adulteros, y à los que fuerzan virgines, y à los que han de dar cuenta de los tributos Reales; y la Ley pone la causa. Pero el derecho nuevo aprueba esta Ley 5. salvo los casos desta Ley.

(*b*) La Iglesia, robador y conoscido. Nota quod regulariter Ecclesia defendit reos sanguinis: *ut cap. reos*, 23. *q.* 5. fallit in casibus expressis hic, *& in c. inter alia, & in c. fin. de immu. Eccles.* Item an & quando confugientes ad Ecclesiam possunt impune ab eis extrahi: & an extrahantur per judicem Ecclesiasticum, vel sæcularem? *vide Cy. in l. præsenti. C. de his qui ad Eccles. confu. et ibi glos. circa fin. et Bart. super eam, et vide Joan. Fa. instit. de his qui sunt sui, vel ali. jur. et glos. et Ja. de Bel. in autem de man. princ.* §. *sed nec homicidas, coll.* 3. An autem judex, & excommunicatus gaudeant Ecclesiastica immunitate: *not. Joan. Fa. in l.* 1. *C. de his qui ad Eccles. confu.* Et not. hic in principio, unum casum qui de jure canonico observari mandatur: *ut in c.inter alia.eo.tit.* Sed quis dicatur publicus latro in dubium revocatur: & cum in dict. cap. locatur de publico latrone: jus Canonicum voluit justitiæ sæculari contra fures & latrones favorem non immerito præstare; & credo quod publicus latro datur manifestis, non solum qui cum furto deprehenditur, sed etiam inventus in domo ad furandum; vel in olivis, vel vineis, vel quandiu fur tenet rem furatam, depræhensus, vel visus est cum ea, in publico, vel privato, á Domino, vel ab alio; antequam deponatur in loco destinato: *ut instit. de oblig. quæ ex delic. nas.* §. *manifestus, et ff. de furt. l. furtum, & duabus ll. seq.* Et licèt talis fur non fuerit visus furari; *ut ibi Bart.* Sicut dicimus de eo qui invenitur in domo cum pulchra puella; facit adulterium manifestum: & si inveniatur aliquis cum gladio evaginato fugiendo, & aliquis reperitur mortuus, est homicidium manifestum: *ut ibi Bar. plene. et Joan. in addit. Spe. tit. de probat.* §. *videndum.* Item si sit visus cum furto, & clametur contra eum; quia tunc est manifestus fur. *ut l. si quis in servitute*, §. 1. *ff. eo. tit. et Bar. ubi supra.* Dicitur etiam publicus latro contra quem furtum probatur, vel per confessionem, sive probationem, vel facti evidentiam: *ut not. in c. vestra juncto c. fi. de coha. cle. et mulie. de ver. sig. c. cum olim.* Alij dicunt, quod latro publicus dicitur, qui palam furatur; fur qui clam. Alij intelligunt legem istam de latronibus, & raptoribus stratarum; qui hoc faciunt publicè: *ut recitat Bart. in l. capitalium*, §. *famosos, ff. de pœnit. cum quo concord.* 7. *part. tit.* 13. *l.* 18. quæ loquitur de frequentantibus itinera; vel de deprædantibus in mari, vel ingredientibus ad furandum, vel deprædandum, vel vim in domibus, vel locis, vel

the-

ses, (*a*) ò dereygáre viñas, ò arboles, ò arrancáre los mojones de las heredades; ni home que quebrante la Iglesia, (*b*) ni su Cimiterio, matando, ò feriendo à otro: por cuidar que será defendido por la Iglesia; è si estos tales en la Iglesia se metieren, mandamos que los saquen dende.

---

thesaurum de Ecclesia, vel Regis tributa; qua pœna puniatur talis latro, *vide quod not. infra eo. lib.* 4. An autem liceat latrones propria auctoritate occidere? *not. in c. cum hom.* 23. *q.* 5. *Item not. Bal. in l. plerique*, §. *si neque ff. de in jus vo.* Quod si familia potestatis currit post malefactorem ad eum capiendum, & ingrediatur domum, vel Ecclesiam non poterit extrahi; *allegat ad hoc ff. de edil. ædic. l. quod si fugitivus*, §. *idem Celsus, et ibi not.* Sed licet in Ecclesia non patitur reus captura; possunt tamen suæ res extrahi, & pignorari: *arg. l. satisque, ff. de in jus vo. facit, ff. de ven. inspir. l.* 1. §. *ex hoc noto.*

(*a*) Quemare mieses. Nota alium casum: *ut d. cap. inter alia.* Quod si nocturnus depopulator agrorum, vel qui publicas stratas obsident aggressionis insidijs, non gaudent immunitate, quod declarat, *ut ibi not. Innoc.*

(*b*) Quebrante Iglesia. Nota tertium casum: *ut in cap. fin. eo. tit.* An autem committentes furtum, vel sacrilegium in Ecclesia defendantur ab ea? videtur quod non; ut hic facit; quia ad supplicandum non debet admitti ubi quis sacrilegium committere non expavit: 17. *q.* 4. *c. frater, et coepiscop. et frustra invocat ejus auxilium, &c. cap. fin. eo. tit.* Sed contrarium est verum: quia jura canonica certas personas ab hoc privilegio excludunt: *ut hic et in cap. fin. eo. tit. C. de Episc. et Cler. l. si quis in hoc genus. Et not. Gau. in summa eo. tit.* §. *sed quæritur licèt aliqui tenent contrarium, et fundantur per rationem supra allegatam, et per autem ut lice. mat. et aviæ*, §. *quia verò ita, col.* 8. *et* 24. *dist.* §. *de his Pe. de bella perti. et Cy. in l. præsenti, C. de his qui ad Eccles. confu.* Nota, tamen circa legem istam, quod Ecclesia non defendit ad se fugientem, quantum ad mortem, & mutilationem si per Ecclesiam credant se defendi posse: quod patet *in d. c. immunitatem eo. tit. ibi dum dicit*: Homicidia, & mutilationes, &c. Sed si minora crimina committant, etiam si credant se posse per Ecclesiam defendi: defenduntur per Ecclesiam, & illos punit Ecclesia, & ejus gaudent immunitate: *hoc tenet Gau. in summa, eo. tit.* §. *in summa, et glos. super Raimundinam, eo. tit. circa medium*: & hoc credo etiam quod procedat affirmativè secundum intellectum. *Gaufre.* ubi supra, & hoc tenet *Jacob de bel. in auct. de man. princ.* §. *sed nec q.* 1. Adde quartum casum de eo, qui per insidias occidit, quod non defendatur ab Ecclesia: *ut in c.* 1. *de homic.* Quod intelligo, si per insidias occidat deprædando, per publicas stratas obsidendo: *ut in concord. glos. d. c. si quis per insidias, et not. glos. in c. sicut antiquitus* 17. *q.* 4. *Inno. et Gaud. in d. c.* 1. *de homic. et Host. in summa de immun. Eccl.* §. *in quantum sub* §. *si quis ad Ecclesiam, ver. sin autem longe, et Guillel. de modo lau. in Cle.* 1. *de pœnit. et remis.* sed per istum intellectum violatur, *tex. d. c.* 1. *de homic.* cum generaliter loquatur: *ut c. si Romanorum* 19. *dist.* Cum nihil videatur immutatum; ideo simpliciter est intelligendum: *ut l. sancimus, C. de test. et Pet. de san. in d. c.* 1. primum tamen teneo, quia ille textus non sicut jacet debet intelligi, cum loquatur, de veteri altari cui tanta reverentia non debetur: *ut ibi Innoc.* vel intellige ab altari ità ab officio, & beneficio quod habet ab altari: *ut ibi Ho.* vel deprædando, ut supradixi. Quis autem dicatur per insidias occidere, vel proditione, vel ex impetu? *not. Bar. in l. respiciendum*, §. *delinquant, ff. de pœnis, et not. inf. lib.* 4. *tit. de los homicidios, l.* 2. *et in* eo quod hic dicitur de eo, qui per insidias occidit? not. quod est ponderandum verbum illius *tex. c.* 1. *de homic.* scilicèt ab altari meo evellas; quod habet varias expositiones: *ut ibi not. Jo. An. tam. Pet. de Ancha.* in regula ea quæ fiunt: 19. *qui intelligit.* de Clerico homicida, non de laico. Iste enim evelli non potest: quia non

TITULO VI.

DE LAS LEYES, Y DE SUS ESTABLESCIMIENTOS.

LA ley (*a*) ama, y enseña las cosas que son de Dios, y es fuente de enseñamiento, è muestra de derecho, è de justicia, è de ordenamiento, è de buenas costumbres, è guiamiento del Pueblo, è de su vida; y es tambien para los homes como para las mugeres; è tambien para los mancebos, como para los viejos;

non potest altari ministrare, & privatio præsuponit habitum: *ut c. venerabilem de elec.* Illud enim evellitur quod radices habet *de major. & obe. c. solicite intelligit ergo Pet. evellas* 1. per dispositionem ita moriatur per executionem judicis sæcularis: verbum moriatur, intelligitur de morte naturali, non de civili in dubio: *ut c. susceptum de rescriptis, lib.* 6. & ibi nota aliæ autem expositiones, quas ibi facit Joan. Ant. satis videntur contra mentem illius ex odio quo homicidium puniebatur morte: ergo simpliciter ut sonat debet intelligi allegatio: *c.* 1. *de homic.* maximè; quia concordat cum jure civili: *ut in auct. ut Cler. apud prop. Episc.* §. *fi. & auct. ut Clericus, C. de Episc. & Cle. hæc pen.* ut supra, & ista opinio de consuetudine approbatur, quæ est legum interpres: *ut l. minimè, ff. de legi. & c. dilectus, de consuet.* aliàs, talia enormia delicta sæpè remanerent impunita; quod esse non debet. Adde etiam quartum casum: si quis renuntiat privilegio immunitatis: *ut c. uxor.* 17. *q.* 4. *alios casus ponit. de auct. de man. princ.* §. neque autem *col.* 3. *& in part. eo. tit. l.* 4. qui non serventur de jure canonico, nisi tantum supra positi: *& foro juz. lib.* 6. *tit.* 15. *l.* 5. *et* 1. *part. tit.* 11. *l.* 4. *et* 5. *et stylo l.* 97. *et vide inf. lib.* 3. *tit. de las deudas.*

ADDICION.

Vey en la Ley 1. *è* 2. *de la* 1. *partida, quántas maneras hay de Leyes, è de dónde fueron sacadas. Vey en la Ley* 3. *del dicho titulo, por qué se dice Leyes: vey en la Ley* 7. *quál ha de ser el que hace las Leyes. Y en la* 8. *quién ha poder de facer Leyes. Y en la* 10. *quién las puede declarar. Y en la* 12. *quién son obligados à las guardar: con esta Ley concuerda la Ley* 1. *este titulo, lib.* 1. *de las Ordenanzas Reales. Vey la Ley* 16. *de la* 1. *partida, tit.* 1. *qué virtudes tienen las Leyes.*

(*a*) LA Ley. Cum ista lege concordat 1. *part. tit.* 1. *l.* 5. *& foro juz. lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 2. *et l.* 3. Nota circa legem istam, legis diffinitionem: sed alij ita dicunt quod si lex strictè sumatur: idem est, quod statutum Populi Romani, quod interrogante magistratu constituebatur: & est commune præceptum delictorum, quæ spontè, vel ignorantia contrahuntur coertio communis reipublicæ sponsio: *ut ff. de leg. l.* 1. sed in larga significatione lex est sanctio sancta jubens honesta: prohibens contraria regula justorum, & injustorum: ut dicitur translatione Græci, *ff. eo. tit. l.* 2. & sic sumitur pro omni rationabili statuto: ut in ista lege. Conditur autem lex à Rege, cum consilio procerum sacri palacij; & cum consilio honestissimo Doctorum sui consilij; qui olim erant Senatores centum numero, qui dicebantur patres conscripti: ut ait Sallustius: ideo quia eorum nomina Imperator habebat scripta in diademate capitis sui: *ut in l. humanum C. eo. tit.* Debet autem lex condi ut clarè, apertè, & certè, & indubitantèr; nam nihil adeo est proprium legislatori, quam claritas: *ut C. de novo codice faciem circa princ.* & hoc de re generaliter condita: *ut supra:* privilegia verò quæ specialia rescripta non debent haberi, pro legibus, nisi Rex cognitionaliter de causa cognoverit, & inter partes diffinitivè pronunciet: 1. *part. eo. tit. l.* 6. quia habetur talis pronunciatio pro lege idem si edictum suum mandet per populos divulgari:

è tambien para los sabios, (a) como para los no sabios; è tambien para los de la Ciudad, como para los de fuera; y es guarda para el Rey, (b) è para sus Pueblos. (c)

Ley II. Cómo debe ser la Ley manifiesta: y en qué manera.

LA Ley debe ser manifiesta, (d) que todo home la pueda entender, y que ninguno no sea engañado (e) por ella, è que sea convenible à la tierra, è al tiempo: è sea honesta, (f) è derecha, è igual, è provechosa.

---

ri: *ut in l. fi. C. eo. tit. & Azo.* super rubrica ista. Quis autem interpretetur leges? *vide l. si Imperialis C. eo. tit. & Azo. in summa eo. tit.* §. *item: quis interpretetur?* Et *de vet. jur. enuclean. l.* 1. *&* 1. *part. eo. tit. l.* 8. Quæ sit pœna leges non servantis: *vide Azo. eo. tit. C. quæ sit pœna, & not. glos. super partem jubemus c. in generali de elec. lib.* 6. *& ibi notabiliter Dominicum.* Item nota circa hanc materiam, quod inveterata consuetudo est tacita lex: nam illud operatur tacitum habens sua essentialia, quod operatur expræssum, supposita eadem potentia disponentis. Et hoc ideo, quia consensus verborum adminicula non desiderat: *ut l. de quibus ff. de leg. ubi Bal.* plenissimè tractat de materia consuetudinis juncta: *l. diuturna, eo. tit.*

(a) Sabios. *Sic infra lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 6.

(b) Guarda del Rey. Est tamen notandum quod melior est bonus Rex, quam bona lex: *c. de his, qui ad Eccles. confu. l. præsent. not. Bal. in l. ex hoc jure, ff. de just. & jur.* ubi dicit, quod licet aliqui dicant quod Regem propter suas injurias intollerabiles, & facientem tyrannica: subditi possunt expellere: *ut not. in l.* 2. *ff. de orig. jur.* nam malus Rex tyrannicus fit. Item quia unusquisque potest propriam salutem tueri: *ut l. ut vim. de just. et jur.* & à quo removetur effectus nominis, debet removeri ipsum nomen, & dignitas: nam reatus omnem honorem excludit *per l.* 1. *C. ubi Senat. vel clari*: contrarium tamen est verum secundum Bal. ubi suprà: quia subditi non possunt derogare juri superioris: unde licet de facto eum expellant, non tamen Rex amittit dignitatem suam. *C. de servis ex por. l. moveor.*

(c) Sus Pueblos. Et sic nota, quod lex potest dici materia justitiæ: nam materia dicitur quasi mater rei: ideo omne quod gignit, seu generat aliud, potest dici materia: unde sicut contractus est materia obligationis, & obligatio est materia actionis, ita causa materialis, *de procu. l. licet*, §. *ea obligatio de leg.* 3. *l. quæsitum*, §. *illud sic*, & lex est materia justitiæ sive juris reddendi: forma vero dicitur: ita formosa, vel pulchra: & benè ordinata compositio alicujus disponentis, vel dispositi. *l. an innutilis, de acceptil.* & hæc in rebus notat propriam rei essentiam: in vocibus verò proprium significatum, vel improprium lege approbatum: *ff. de legi. l. benignius, & l. in ambigua.* Invocabilis ergo materia est ipsa vox: forma autem est ipsum significatum, vel virtutem: *ut ff. dele. l. scire leges.*

ADDICION.

Concuerda con esta la Ley 2. *de las Ordenanzas Reales, este titulo, lib.* 1. *Concuerda la Ley* 4. 1. *partida, tit.* 1. *y la Ley* 5. *del dicho titulo pone, por cuyo consejo las Leyes se han de entender. Y la Ley* 14. *del mismo titulo pone, como ninguno no se puede escusar de las penas de las Leyes.*

(d) La ley manifiesta. Talis, scilicet, quod ab omnibus intelligi possit: *ut l. leges sacratissimæ, C. eo. tit. &* 1. *part. tit.* 1. *l.* 4. *& l.* 9.

(e) No sea engañado. Et sic nota, quod constitutio principis non per signorum captiones, nec per compendiosa ænigmata; sed per litterarum consequentiam est scribenda, & explananda: *ut C. de ver. jur. enun. l.* 1. §. *ne autem*: & contra faciens, pœna falsi punitur: *ut eo. tit. l.* 2. §. *hoc autem.*

(f) E sea honesta. Justa sit, & possibilis secundum naturam, & secundum consuetudinem patriæ, loco, & tempori conveniens: utilis, manifestaque, ne aliquid per obscuritatem in captionem con-

Ley III. Que es la razon por qué se facen Leyes.

ESta es la razon (*a*) que nos movió para facer leyes, que la maldad de los homes sea refrenada (*b*) por ellas, è la vida de los buenos sea segura, (*c*) è los malos dexen de mal facer por miedo de la pena.

---

contineat, nullo privato commodo, sed pro communi utilitate conscripta: *ut hic*, *& 4. dist. c. erit autem lex*, *et 1. part. eo. tit. l. 6. et foro juz. l. 1. tit. 2. l. 3. et* 4. Et sic nota, quod non sit cum levitate, vel præcipitatione; sed cum maturitate est facienda principis constitutio, *et hic*, *et C. de legi. l. humanum 11. q. 3. c. summoperæ*, *et in proœmio libri 6.* circa quod not. quod quatuor sunt virtutes legis, & in tribus non valet protestatio; scilicet, quando lex imperat, vetat, vel punit; sed quando permittit, valet protestatio: *ut not. Bald. in l. unica ver. proculdubio*, *C. de lati. liber tol.* Et per hoc solvitur quæstio si quis respondet libello præmissa protestatione, quod non intendit litem contestari: siquidem est jussus à judice, quod litem contestetur, non valet protestatio contra imperium ministri legis; sed si judex non jubet, tunc contextari, vel non contextari est voluntariæ jurisdictionis; & ideo protestatio tenet; & sic debet intelligi, quod not. in *l. 1. C. de lit. context.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 3. de las Ordenanzas Reales este titulo, lib. 1. Concuerda la Ley 7. lib. 1. tit. 1. de la 1. partida.

(*a*) ESTA ES LA RAZON. Nota, quod ratio est, quidam motus animi visum mentis acuens, veraque à falsis distinguens: vel ratio est mentis motus in his quæ dicuntur discernere, vel concernere valens. *C. de indic. vidui. tol. l. fin. C. de revo. do. l. his solis.* Item ratio est, alicujus dicti, vel facti certa, & indubitata confirmatio. Item ratio est, motus intellectus procedentis per causas sensitivas, vel intellectivas, secundum subjectam materiam, ad aliquid necessariò concludendum, vel disponendum, seu ostendendum. Æquitas vero est rectitudo judicij, naturalem sequens rationem: *ut in l. 1. post princ. ff. si quis test. liber jur. fue. & ff. quod quisque jur. l. 1. & ff. de posi. bona fides.* Eadem igitur ratio, & æquitas simul juncta inducunt extensionem legalem ex auctoritate legis: *ff. de legi. non possunt:* quia nihil refert quid ex æquipolentibus fiat, ubi ratio extenditur: *ut l. fi. ff. man.*

(*b*) REFRENADA. Cum ista *l. concord. l. 1. ff. de just. et jur. et l. 2. ff. dele.* & extra in proœmio deserere, & cum legis virtus sit imperare, vetare, permittere, & punire: *ut l. legis*, *ff. eo. tit. & dixi supra l. proxi.* Facta est ergo lex, ut ejus metu humana coerceatur audacia: tutaque sit inter improbos innocentia: & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur audacia, & nocendi facultas: *ut c. factæ sunt*, *4. dist concor. foro juz. l. 1. tit. 2. l. 5. et tit. 1. l. concor. 1. part. tit. 1. l. 3.* Item nota, quod omne quod dicta ratio naturalis hominis est æquum, & est jus gentium: *ut l. omnes populi*, *C. de instit.* & homines qui non reguntur jure civili, vel moribus, vel naturali ratione, bestiales homines sunt: *ut ibi not. glos.* Item, jus gentium denominatur à naturali, tanquam à causa efficienti; quia efficitur ex dictamine rationis naturalis in homine: *instit. de re. dic. dict. §. singulorum.* Item nota, quod effectus juris, & justitiæ, non habetur ex scientia juris, sed ex operatione, & executione magistratuum, & hominum jus reddentium: *ut l. 2. §. post originem*, *ff. de just. & jur.* jus autem constare non potest, nisi sint jurisperiti, per quos possit quotidiæ jus in melius produci: *ut ibi.*

(*c*) SEA SEGURA. Et sic nota, quod finis juris positivi est quies subditorum: *concordat*, *ff. de offic. præfect. vigi. l. 3. & ff. de offic. præsi. l. congruit.*

Ley IV. Como todos deben saber las Leyes: y por las no saber ninguno se puede escusar de culpa.

TOdo saber (*a*) esquiva à no saber. Ca escripto es, que aquel que no quiso entender, (*b*) no quiso bien facer, è por ende establescemos, que ninguno no piense de mal facer: porque diga que no sabe las leyes, ni el derecho: ca si ficiere contra la ley, no se puede escusar (*c*) de la culpa que ficiere, por decir que no sabe la ley. (*d*)

(*a*) TODO SABER. Concordat cum hac: *l. C. de jur. et fac igno. l.* 2. *et l. leges, eo. tit. et foro juz. lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 2. *et* 3. *et* 1. *part. tit.* 1. *l.* 9. Et sic not. quod ignorantia opponitur scientiæ: *ut hic, & extra de ordin. ab Episc. cap.* 1. *de sen. excom. c. pro illorum*: sicut error opponitur consensui: *ff. de jurisd. omnium judic. l. si per errorem.* Et Canon dicit, quòd proprium erroris est approbare falsum pro vero: 38. *dist. cap. quamvis*, & alibi dicitur, quod errare est aliud pro alio putare: 22. *q.* 2. *cap.* 1. *not. glos. in Cler.* 1. *de judi.* Item nota quod scientia est infallibilis notitia veritatis: veritas autem est vera entitas. Oppositio est motus animi elicientis sibi aliquam conclusionem ex aliquibus principijs. Dubitatio est æqualitas contraria rationum. Fides est perceptio alicujus veritatis per testimonium aliquorum: & de multis habemus certam fidem: & tamen non scimus ea per infallibilem rationem: *ut not. Innoc. extra de jurejur. c. cum causam.* Et nota quod scientia consistit in medulla rationis: non in corpore scripturarum: *ut l. scire leges, et ibi hoc not. Bald. ff. de legibus.*

(*b*) QUE NO QUISO ENTENDER. Et sic nota quòd cujusque libri leges non permittunt nos sensualiter uti; sed ratione concordes: *cap.* 2. *extra de const.* Sensualitas enim est vis anima appetens desiderabilia corpori, & refutans nociva: *ut not. glos. in Cler. ad nostram, extra de hær. & not. in cap.* 2. *verb. in virtute, extra de sacra unc. et glos. in proœm. clemen.* Per sensitivam autem animam communicamus brutis: *de quo vide plen. glos. in c.* 1. *extra de sum. Trinit.* 2. *res in Cler.* Unde Alexand. *ut reffert glos. in d. clemen. ad nostram*: Dedit nobis multas naturales blanditias quas plerumque virtus cohibet, & ea quæ voluntas sibi vendicat honestate plerumque vetamus admittere: item est virtus placitis abstinuisse bonis, *ut in dict. clemen. ad nostram.*

(*c*) NO SE PUEDE ESCUSAR. Et sic patet, quod ignorantia juris neminem excusat: *concordat l. cum ignorantia, & l. constitutionis, C. de jur. & fact. ignor. & l. juris, & l. regula, ff. eo. tit.* & hanc legem intelligo de errore juris naturalis: vel quasi naturalis, qui non excusat regulariter: & etiam intelligo de errore juris civili publicè: nam juxta distinctionem notabilem: *glos. in d. l. regula, & Dy. in c. ignorantia de reg. jur. lib.* 6. *ubi plene de hac materia*: ab ignorantia tamen juris excusantur personæ de quibus, 1. *part. tit.* 1. *l.* 15.

(*d*) QUE NO SABE LA LEY. Et sic not. quod qui spernit legem, spernitur à lege: *arg. ff. de arbi. l. litigatores*: & qui venit contra legem, non debet ex ea commodum reportare: *ut not. Innoc. in cap. cum ma. de const. ff. de jure deli. l. fin. §. pen. de mino. l. auxilium, in fin. ex ista, l. cum infrà proxim.* Nota quod pro scientia acquirenda, multum laborare debemus: gratia cujus hic inservi tractatum de doctrina adipiscendi, quem copilavi, & filio meo adoptavi, qui talis est.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 15. *que pone las personas que se escusan por no saber las Leyes, tit.* 1. *de la* 1. *partida, y la Ley* 14. *del mismo titulo.*

Opusculum de doctrina addiscendi.

FIli mi: quia diligens instantia metam sæpè polliciti consummatione poscebat doctrinam tibi scribere; an liceat scientias addiscere? & qualiter posset in thesaurum scientiæ acquirendo introire? & ad quem finem homo tenetur addis-

discere, & de modo addiscendi, quod tuo inclinatus nimio ac paterno amore scribere prout mea mundana legit fragilitas non distuli. Ideo circa primum dico tibi, quod licèt hujus mundi scientia sit apud Deum quædam fatuitas. *Jerem.* 10. *&* 51. » Cum Deus solus est » omnium scientiarum Dominus: 1. *Re-* » *gum* 2. qui habet omnium scientiam. » *Hester* 24. *Eccles.* 42. Ipse (inquit) » docebit scientiam, qui excelsos judi- » cat. *Job* 21. Deus magnus juvat scien- » tiam nostram, & numerus annorum » ejus inæstimabilis. *Job* 36. Ipse enim » dat sapientiam, & ex ore ejus scien- » tiam, & prudentiam. *Proverb.* 2. Nam » in Deo sunt omnes Thesauri sapientiæ, » & scientiæ absconditi: *ad Coll.* 2. Non » enim Deo comparari potest homo, & » si fuerit perfectæ scientiæ. *Job* 22. » Non tamen propter hoc cesses fili au- » diri doctrinam, ne ignores sermones » scientiæ. *Proverb.* 19. Quia si secte- » tur parvulus sapientiam, sumet scien- » tiam. *Proverb.* 21. Stultissimus nam- » que est vir, qui non didicit sapien- » tiam, nec novit scientiam. *Prov.* 30. » Qui enim didicit justa inveniet: quid » respondeat clara est, & quæ nunquam » marcescet sapientia, & facilis videtur » ab his qui diligunt eam, & invenie- » tur ab his qui quærunt eam. *Sapient.* » 6. Sapiens nunquam inanis est: sed » habens semper in se amicum pruden- » tiæ, qui potest dicere: Justitiam in » duebam, judicium vestiebam, mentis » namque hæc sunt interna velamina, » quæ nemo alius potest auferre, nisi » cum aliquem sua culpa despoliat: *de* » *pœn. dist.* 2. §. *Sapiens.* Vani sunt au- » tem omnes homines in quibus non est » scientia, magnum est justitiæ bellum. » *Sapient.* 14. Et imprudentes odiunt » scientiam. *Proverb.* 1. Quam magnus » qui invenit sapientiam, & scientiam. » *Eccles.* 25. Dedit enim hominibus » scientiam altissimus honorari in mi- » rabilibus suis. *Eccles.* 38. Deus inquit, » dat sapientiam sapientibus, & scien- » tiam intelligentibus. *Dani.* 2. Et om- » nis ratio supernæ, vel terrenæ creatu- » ræ, in eo est, qui est caput earum, & » actor, ut qui hoc novit, nihil ultrà » quærat: quia hic est perfecta virtus, » & sapientia. « *ut cap. legitimus* 36. *dist.* Maximè in adolescentia quæ est gloriosa: *ut C. de studijs libe. l. unica, lib.* 11. Pueri enim qui à tenera ætate legunt, possunt ad perfectionem pervenire, aut non possunt esse perfecti: *not. glos. in l.* 1. *C. de Athletis, lib.* 10. Acquiescere ergo fili mi discere, & legere; quia in dubijs recurrendum est ad exempla majorum, & aliorum: *ut c. qui de mens.* 37. *dist.* Ne dicatur contra te, quod absit: Tu scientiam repulisti, & ego repellam te. *Oseæ* 4. *& c. omnes in fin.* 38. *dist.* Qui enim contemnit discere, ignorat Christum, qui est scientia: *ut c. si juxta eo. dist. cum se.* Hoc enim fac exemplo Salomonis, qui non divitias, non longa tempora hujus vitæ, sed sapientiam á Deo expetijt, & impetravit. *Regum* 3. *& cap. qui Ecclesiasticis*, §. *Ecce* 36. *dist. & exemplo August. qui ait*: Ego senex à puero non dum anniculo paratus sum doceri: 24. *q.* 3. *si habes.* Et stultus est qui bona quæ videt discere contemnit: *cap. de Constantinopolitana*, 22. *dist.* Et exemplo jurisconsulti dicentis, & si unum pedem haberem in sepulchro, & alium extra, vellem discere: quia nulla ætas sera est ad addiscendum: *ut l. apud Julianum, ff. de fideicom. liber.* Ideoque propter opprobrium senectutis, vel generis nobilitatem à parvulis, vel minimis eruditis, si quid fortè est utilitatis, aut salutis inquirere non negliges. Qui enim rebellitèr vivit, & discere atque agere bona recusat: magis diaboli, quam Christi membrum esse ostenditur: *ut c. nullus* 38. *dist.* Non nunquam proderit tibi ignorantia, cum potuisti scire: *ff. de bon. posses. l. in bonorum, & not. glos. in cap.* 1. 84. *dist.* Nam vigilantibus jus civile scriptum est: *ff. de his quæ in fraud. cred. l. pupillus.* » Nam » legitur possidebunt parvuli stultitiam, » & astuti spectabunt scientiam. *Prov.* » 14. Et semita vitæ super eruditum. » *Proverb.* 15. Et ubi non est scientia, » non est bonum. *Prov.* 19. Dona enim » sunt scientia, prudentia, sapientia, » & intellectus. *Eccles.* 1. Quæ quidem » scientia circa spiritualium administra- » tionem est potissimum necessaria; & » circa curam temporalium opportuna. « *ut cap. nisi cum pridem, de renunc.* Quia non sufficit prælatis bona conversatio, & morum honestas, nisi scientia doctrinæ addatur: *ut all.* §. *Ecce in fin.* 36. *dist.* Et si in laicis intollerabilis est inscientia, quanto magis in his qui præsunt,

sunt, nec excusatione est digna, nec venia: *ut c. si in laicis* 38. *dist.* nam litteris carens sacris non potest esse aptus officijs: *ut c.* 1. 46. *dist.* & universalis Ecclesia ad sui regimen viris litteratis proximè noscitur indigere: *c. cum ex eo, de electione lib.* 6. *de litteratis*: ergo implenda est indigentia Ecclesiæ, non de porcis, vel de asinis deferratis: *ut ibi not. Joan. Ant. in novella.* Et visceralis fili licèt quod addit scientiam, addit & laborem: *Ecclesiastes* 1. quia non erit memoria sapientis similiter, ut stulti: & morietur doctus similiter, ut indoctus. Nam quid proderit homini de universo labore suo, & afflictione, cum homini bono in conspectu suo Deus dedit sapientiam, scientiam, & intelligentiam? *Ecclesiastes* 2. licèt ergo fili mi scientias addiscere scripturarum, ut per eas pervenire possis ad supernam cognitionem, amen: & hoc de primo quod à me quæsivisti. Circa secundum, oportet fili mi in thesaurum scientiæ introire cum charitate; quia scientia, sine charitate, nihil prodest: 1. *ad Corinth.* 13. scientia enim inflat, charitas verò ædificat, non omnibus est scientia: *ad Corinth.* 1. 8. *& c. nisi cum pridem* §. *pro defectu*: *de renunc.* quod intellige scientia inflat, ita superbia quæ provenit in scientia: *ut not. Accur. in l. licet C. de acquir. pos.* „ Item cum timore Domini; nam „ principium sapientiæ timor Domini: „ & scientia sanctorum prudentia. *Pro-* „ *verb.* 9. quia plenitudo scientiæ, timere „ Deum. *Eccles.* 1. & super timentem „ Deum thesaurizabit Deus scientiam, „ & intellectum justitiæ. *Eccles.* 4. nam „ in malevolam animam non introibit „ scientia. Esto ergo firmus fili mi in via „ Domini, & in veritate sensus tui, & „ scientia. *Ecclesiast.* 5. nam ministrare „ debemus in fide nostra virtute; in vir- „ tute autem scientiam; in scientia au- „ tem abstinentiam. 2. *Petri* 1. & sic po- „ teris fili in atrium introire divini the- „ sauri. “ Circa tertium volo te scire fili, quod quinque sunt fines quare homines addiscunt. Primus, ut ornate sciant loqui: & ad hoc tendunt rhetorici: *ff. de orig. ju. l.* 2. §. *post hoc in fi.* Et istorum finis est vana gloria: quia volunt vocari magistri, & ab hominibus videri, & laudari: *arg.* 43. *dist.* §. *pariter* 46. *dist. cap.* 1. Secundus finis, ut virtutes colligant: & ad hoc tendunt theologi, & boni juristæ: *ff. de just. & jur. l.* 1. *arg.* 44. *dist. cap. pro reverentia,* 36. *dist.* §. *Ecce in fin.* Et istorum finis est prudentia: quia sic in præsenti operari debemus: *ut in fine aliquid colligamus*, 12. *q.* 2. *c. quisquis in fin.* Tertius finis est, ut subtilia sciant: & ad hoc tendunt Dialetici, nimis ibi morantes: *ut c. nov.* 37. *d.* Et istorum finis est superbia: loquuntur enim grandia, & totus sermo eorum superbit: ut apparet in aliquibus religiosis: *de pœn. di.* 2. *c. si enim di.* 7. *secut.* Quartus finis est, scire propter lucrum; & ad hoc tendunt physici, & cupidi juristæ de divitijs solummodo curantes, quorum finis est avaritia: & talibus totus mundus non est obolus: 14. *q.* 4. *cap. quid dicam.* Quintus finis est, ut ædificent, & plantent, quod competit bonis Prælatis, & Magistris, Clericis, & Religiosis, qui zelo disciplinæ, & non superbiæ habentes: errantes in viam reducunt veritatis: *ut cap. tria, cum seq.* 45. *dist. & plenius per Archi. in all. c. nove.* Secundum, & ultimum finem tibi assume fili mi, & meliorem partem eliges, quæ non auferetur à te. In bona scientia fili mi dies vitæ tuæ consuma. Nam bona scientia dicitur nobilior altera tribus modis. Uno modo demonstrativè, quando procedit per rationes efficaces, & demonstrativas: ut est philosophia. Secunda ex nobilitate subjecti: ut est theologia: quia illius scientiæ subjectum est Deus: & hæc duo membra ponuntur *ab Arist. & commentatore, in* 1. *de anima, in princ.* Tertiò modo dicitur nobilior adeptione finis: & isto modo scientia juris est nobilior: quia est scientia finita, cum aliæ sunt infinitæ: de utilitate non est sermo; nam ista est utilior alijs: quia non finit in paupertate vivere, nec in anxietate mori: *ut in auc. de hæred. & fal.* §. *si verò, col.* 1. *& not. Bal. super proœm. ff. veteris.* In mala verò, & reprobata scientia noli fili dies tuos perdere, ut in magica nigromantica, seu alia, de quibus *in cap.* 1. *& per totum,* 26. *q.* 4. *&* 5. *& fin.* Nam curiositas humana quando id imprudenter appetit scire, quod nulla ratione ei competit investigare. Hæc potestas ideo datur immundis spiritibus, ut perversos sibi aptent: hoc est, ut pravos homines seducant: illos scilicet qui spernunt veritatem, & credunt mendatio: & juxta Pauli sententiam sanam doc-

doctrinam non ferunt; sed ad sua desideria coacervabunt sibi Magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur onerati pactis: ducentur varijs desiderijs semper discentes, nunquam ad scientiæ veritatem pervenientes. Quemadmodum autem Jannes & Mambres restiterunt Moysi; ita & isti resistunt veritati: homines corrupti mente, & reprobi circa fidem: sed ultrà non proficient, insipientia eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit: ut hæc omnia leguntur: *in cap. nec mirum circa medium*, 26. *q.* 5. De prædicta (inquit) scientia litterarum; de facili vitiosum, & abominabilem non est credendum; & sic præditus scientia, in dubio præsumitur virtuosus, quia scientia extrahit quem à vitiosa operatione, & dirigit eum in viam virtutis: *ut in c. cum in juventute: de præsum.* Nam scientia dicitur thesaurus; & ipsum non nisi scrutantes reperiunt; & qui addit scientiam, addit & nomen; quia scientia facit hominem fulgere: *ut not. Bal. in constitutione omnem: in princ. ff. veteris*, §. *Item quia.* Labora igitur fili, cupiens sublimari cum virtutibus; præsertim in scientia, quæ est quidam habitus virtuosus humani animi ex frequenti, & continuò exercitio acquisitus: *ut c. quod translat. de renunc.* Scientia autem acquisita divitiæ & temporalia bona adduntur nam David primus ex gratia Spiritus Sancti donum scientiæ percepit. 2. *Regum* 22. & postea regni administrationem est assecutus: *ut alleg.* §. *Ecce* 36. *dist.* quod si pro scientia laboraveris, ad apta cum Dei gratia perveniens. Ultimo. Circa modum addiscendi dico tibi, quod oportet scientiam discere ab eo, qui eam à majoribus secundum veritatem sibi traditam servat, ut & ipse possis eam, quam rectè susceperis, competenter docere: *ut c. relatum* 36. *dist.* Scientia verò à voce magistri addiscenda est, non à te ipso addiscas; quia esset contra Hieronymi consilium: 16. *q.* 1. *c. si Clericatus*: dicentis: » prius debes addiscere, quam docere; prius » enim formam discipuli suscipias, quam » in magistrum assumaris: « *ut c. cum in magistrum: de elect.* Nam salvator noster prius in medio Doctorum sedit audiens illos, & interrogans, & postea docere cœpit. *Lucæ* 2. quia prius quis debet discere, & postea debet officium prædicandi, seu docendi assumere: unde Salomon: *Eccles.* 3. prius tempus tacendi, & postea loquendi; quia veritas prius tacendo, & postea loquendo prædicatur: hinc etiam Paulus loquitur. 1. *ad Thim.* 3. *ait.* Attende lectioni, & exhortationi doctrinæ: *ut* §. *ecce* 38. *dist.* disce ergo quod possis docere: *Eccles.* 18. ne sis miles antequam thiro; nec prius sis magister, antequam discipulus: *ut all. C. si Clericatus.* Docilitatis namque officium est; ut per eam homo prius seipsum, post alios informet: juxta illud sapientis. » Fili mi, bibe aquam de cis» terna tua, & fluenta putei tui deri» ventur fontes tui foras: & in plateis » aquas tuas sparge: « Bibere aquam de cisterna, est haurire sapientiam de mente sua. Fontes foras derivare, est scientias in alios docendo transfundere. Circa virtutem autem docilitatis secundum Tullium duo sunt vitanda: unum est, ut ignota pro cognitis habeamus, hisque temerè assentiamus. Hoc enim est præsumptio, alterum est magnum studium conferre in res obscuras, & difficiles, & non necessarias: quod vitium curiositas dicitur: nam melius est, si pauca sapientiæ præcepta teneas, si illa in promptu, & in usu tibi sunt, quam si multa didiceris, si illa ad manum non habeas. Unde notatur versus. Discere si quæris, doceas, sicut ipse doceris: nempe studio tali tibi, proficis atque sodali: *ut not. glos. in l.* 1. *C. de excusat. artifi.* Si enim fili mi, vis addiscere, alia duo à te excutere debes, timorem, scilicet, & torporem: debes inquam audire cum reverentia, & diligentia, de primo dicitur *Eccles.* 22. Audi tacens: unde pro reverentia conceditur tibi gratiam, quam petis: propter secundum *Eccles.* 3. *dicitur.* Auris bona audiet cum animi concupiscentia: & ideo dicebat *Joan. Chrisost.* Si sumus libenter discentes, erimus multa scientes: & talibus alloquitur scientia. *Eccles.* 24. dicens: qui audit me, non confundetur in *c. nullus* 38. *dist.* Item multò tempore disce, quæ postmodum doceas: inter bonos semper sectare meliores: *ut in c. sic vive* 16. *q.* 1. quia in modico tempore non potest quis multum addiscere: *arg.* 48. *dist. c.* 1. & nemo repente fit summus, *de pænit. dist.* 2. §. *hæc quæ de charitate*: licet quandoque ingenium

nium supplet tempus in bene studentibus: 77. *dist. monachus*: nec sufficit diu in scholis fuisse, sed laudabiliter vixisse: inquirendum est: 12. *q.* 2. *c. gloria Episcopi in fi. arg. C. de his qui veni. ætatem imp. l.* 2. *not. glos. in c. tum ex litteris*: *de in integ. restit.* lectio tamen continuanda est juxta illud. Guta cavat lapidem non vi, sed sæpe cadendo: quia omne artificium per exercitium suscipit incrementum: *ff. de le.* 3. *l. legatis*, §. *ornatricibus*: juxta illud Thobiæ. Intercisa perijt, continuata viget. Nam per exercitium lectionis, scientiæ reperitur margarita: *ut c. post translationem*, §. *item si quis de renunc.* unde Hieronymus ad Eustochium. Crebrius lege: disce quamplurima: tenente te codicem somnus subripiat. Item intellige quæ legis: unde poeta: legere, & non intelligere, &c. de jure præcidendæ sunt aures eorum, qui dicta magistri malè intelligunt: *ut c. si Petrus* 24. *q.* 1. & qui scripturas non ita intelligunt, ut rei veritas habet unam acerbam comedunt: *ut in c. vivo.* 37. *dist.* unde ait Tullius in proœmio rhetorices. Statui quidem semper neminem sapientiæ, & eloquentiæ laudem, sine magno sudore, & labore consequi posse: *ut reffert Abbas de ceci. in c. Eccles. in* 2. *col.* 3. Veri absque mendatio sint sermones tui, & perfecta scientia probabiliter tibi. *Job* 37. suscipe disciplinam tui magistri obedientia: juxta illud. Argue sapientem, & diliget te: noli arguere derisorem, ne oderit te: da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia: doce justum, & festinabit accipere. *Proverb.* 2. 23. *q.* 5. *vides.* » Audi fili » mi quæstionem, & si est tibi intellectus » responde proximo: sin autem sit ma- » nus tuas super os tuum, ne capiaris in » verbo indisciplinato, & confundaris. « *Eccles.* 1. primo trade verbum ad limam, quam ad linguam: *ut not. in c. ponderet*, *l. dict.* in lingua enim agnoscitur sapientia, & sensus, & scientia. *Eccles.* 3. ideo examinatio super litteratura est valde facilis: quia ex responsionibus ad interrogata apparebit quid habes reconditum in horreo: *ut c. si forte*: *de elec. lib.* 6. » & labia sapien- » tum disseminabunt scientiam, & mens » justi meditabitur sapientiam. *Proverb.* » 15. Item si peritus est, non decipias » aliquem in sublimitate sermonum, nec » per prophetiam quæ sunt secundum » traditionem hominum: *ad Colosens.* 2. » Nam ad scientiam veritatis oportet » pervenire. 2. *ad Thi.* 3. « nec legas fili mi figmenta poetarum: quia oblectamenta fabularum nimium mentem excitant ad incentiva libidinum: *c. ideo autem* 37. *dist.* & ne sanis doctrinis adverseris: ne prout tibi videtur, non secundum traditionem patruum, sed juxta tuum sensum docere videaris: *ut c. relatum ea dist.* nec multiplices verba absque scientia. *Job* 35. *in fi.* cum enim fili doctus, & eruditus in lege Domini fueris, non debes tuæ assignare prudentiæ ingenioque quod possides: sed gratias age Deo qui cuncta largitur: si autem gratias non egeris; sed scientiam tibi vendicaveris in penuria, malediceris: *ut c. revertimini*: *circa fi.* 16. *q.* 1. sunt enim nonnulli nullo dogmate fulti, audacissime quidem, magis zelo invidiæ, quam dilectionis inflammati, qui aliqua injusta asserunt: *ut c. sunt nonnulli* 16. *q.* 1. istorum autem adulterina, & indocta est scientia: *ut in proœmio digestorum*, §. *hæc autem tria*: & tales sapientes convertit Deus retrorsum, scientiam eorum stultam faciens. *Esa.* 44. de quibus dicitur: sapientia tua, & scientia tua, hæc decepit te. *Esa.* 47. *& illud Lucæ* 11. » ve vobis legisperitis, quia oneratis ho- » mines oneribus, quæ portari non pos- » sunt; & ipsi uno digito vestro non tan- » gitis sarcinas. Item vè legisperitis qui » tulistis clavem scientiæ, ipsi non in- » troistis; & eos qui introibant prohi- » buistis: non enim oportet plus sapere, » quam oportet: « *ad Romanos* 12. *& c.* 1. *de renunc. lib.* 6. nec jactatione scientiæ eleveris, ut plura scire videaris: *ut* §. *fi.* 46. *dist. & c.* 1. 46. *dist.* ex quibus dictis, fili, accipe consilium beati Thomæ de Aquino, qui cuidam missit fratri informari volenti, de scientiæ acquisitione dicentis, parvulos in mari non statim eligas introire; » quia per facilia » oportet ad difficilia devenire: tardi lo- » quium te jubeo, & tarde ad locuto- » rium accedentem: conscientiæ purita- » tem amplectere: orationi vacare non » desinas: cellam frequentare diligas: » si vis ante cellam binariam introduci: » omnibus te amabilem exhibe: nihil ti- » bi de factis penitus aliorum: nemini » familiarem te ostendas: quia nimia » familiaritas parit contemptum, & sub- » trac-

Ley V. Que ninguno juzgue por otras Leyes, ni razone, sino por las deste fuero.

Bien (*a*) sofrimos, é queremos, que todo home sepa otras leyes por ser mas entendidos los homes, è mas sabidores: mas no queremos, que ninguno por ellas razone, ni juzgue: mas todos los Pleytos sean juzgados por las leyes deste libro, que nos damos à nuestro pueblo, que man-

" tractionem: studio materiam administra: de verbis & factis scholarium te nullatenus intromittas: discursum per omnia fugias: & sanctorum, & proborum virorum vestigia imiteris: non respuas à quo audias: sed quid dicatur memoriè recomenda: fac ut ea quæ legis intelligas: de dubijs te certifica: & quidquid potes in armariolo mentis reponere satage: sicut cupiens vas implere: altiora te ne quæsieris, illius sequens vestigia quæ flores, & frondes, & fructus utiles, & mirabiles in viam Domini Sabaoth, dum vitam comitem habuit, prætulit, & produxit." Unde versus. Si quis fortè velit jurisconsultus haberi. Continuet studium, velit à quocumque doceri. Invigilet, nec vincat cum tortura laboris. Nam labor improbus omnia vincit: *de purgat. c. cum inventione*: vide notabiliter de hac materia *Joan. Fa. instit. in proœmio.* Alij versus. Si vis proficere septem debes retinere. Ordo vivendi: sitque fervor studendi. Non sis elatus, nec invidia madeatus. Libros semper habe; sis castus sine labe. Alij versus. Si sapiens fortè vis, sex serves, quæ tibi mando. Quid dicas, & ubi, cui, de quo, quomodo, quando. Hoc si sectatus fueris ad id pertingere poteris, quod affectas; quod tibi concedat ille qui vivit, & regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 4. de las Ordenanzas Reales, lib. 1. tit. 4. que pone cómo los pleytos se han de determinar; y por qué Leyes, quáles han de ser preferidas: y en la Ley siguiente del dicho titulo pone, cómo las Leyes deste fuero se han de guardar en las tierras de las Iglesias, y Señoríos: è la Ley 6. del dicho titulo dispone, que los Letrados, ni las Partes no pueden alegar disputando, ni por escripto, opinion de Doctor, ni de glosa, excepto en Canones à Juan Andrés, y en Leyes à Barto, è pone pena al Abogado que lo contrario hiciere. Item, los Reyes nuestros Señores en las Leyes nuevas que hicieron en Madrid. La Ley 37. manda, que en defecto de la opinion de Juan Andrés de derecho canonico, se pueda alegar la opinion del Abad de Cicilia; y en Leyes, en defecto de Bartolo se pueda alegar Baldo; cómo los pleytos de las Alcavales se han de juzgar, y en qué forma; vey la Ley 121. en el quaderno nuevo que se hizo en Granada.

(*a*) Bien sofrimos deste libro. Nota tamen, quod leges fori novi de Alcala Regis Alphonsi servantur in Castella; & per eas quæstiones dirimuntur; demum per hunc librum fori legum, & per alios foros, quibus civitates, & alia regna, & loca, utuntur; nisi in his quæ emendanda Rex duxerat. Et in his, quæ contra Deum sunt, & rationem; quibus non sufficientibus, judicatur per libros septem partitarum; & si super dictis legibus aliqua oriatur dubitatio, ad Regem recurratur, ut ipse emendet, declaret, seu interpretetur, vel novam legem faciat: permittuntur tamen antiquorum librorum studia ut hi, ut naturales regni prudentiores sint, & honorabiliores: *ut foro novo Regis Alph. de Alcala, tit.* 28. *l.* 1. *quæ incipit: vuestra intencion.* Item leges fori novi in omnibus locis regni, & dominij Castellæ observandæ sunt; & quicumque in locis in quibus dominium, & jurisdictionem habens dictas leges non observaverint, in errorem incidunt, tanquam leges sui Regis, & domini, non observantes; defectu quorum dominorum Rex justitiam administrabit: *eo. foro novo, tit.* 18. *lib.* 2. Item ante conclusionem causæ, vel etiam post, non possunt partes, seu advocati per scriptum, nec verbaliter disputando, nec alias opinionem, determinationem, seu dic-

damos guardar: è si alguno aduxere otro libro de otras leyes en juicio para razonar, ò para juzgar por él, peche quinientos sueldos al Rey: pero si alguno razonáre ley que acuerde con las deste libro, è las ayude, puede lo hacer, è no haya la pena.

TITULO VII.

DEL OFICIO DE LOS ALCALDES.

MAndamos (*a*) que todos los Alcaldes que fueren puestos,

---

dictum, vel auctoritatem, seu glosam alicujus Doctoris canonici, vel legum allegare; de his qui fuerint post Bar. & & Joan. Ant. nec de his, qui in futurum fuerint; judices autem hoc non permittant. Advocatus vero, vel procurator, qui contrarium fecerit, perpetuò sit officio suo privatus; & pars allegans causam perdit, & judex perpetuo officium amittat: *Pragm. Sanction. Regis Joan.* 2. *Tauri*, *Anno Domini* 1427. *& ejusdem Regis in Madrid*, *pet.* 18. *anno* 33. Ex quo infertur à contrario sensu, quod hodie licitum est, alias leges in causas præter istas allegare, servata forma dictæ Pragmaticæ Sanctionis, & legis fori novi, & sic servatur. Item nota, quod de stylo Cancellariæ in disceptationibus articulatur, an lex quæ allegatur hujus fori, sit in usu, vel consuetudine, licèt de jure regni, ut hic vides, mandantur servari ad unguem, & in allegata lege fori novi. Item nota, quod in his, quæ non sunt legibus definita, princeps est consulendus; *concord. l. si Imperialis*, *C. eo. tit. & infra l. proxim.* vel si legibus definiri non possunt, arbitrium sequentur habere voluntatis: 13. *q.* 1. *c. unaquæque mulier*: *in fi. concor. proœmium decret. & fori juz. lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 9. *concord. cum hac l. C. de sent. & inter omnium judic. l. nemo*: ubi non exemplis, sed legibus judicandum est; & omnes judices veritatem legum, & justitiæ vestigia sequi tenemur.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 30. *de las Ordenanzas Reales, fechas en Toledo, lib.* 2. *tit.* 15. *y en la dicha Ley pone muchos capitulos, que los Alcaldes han de jurar, al tiempo que son elegidos; è los mismos capitulos han lugar en los Alguaciles y Escribanos: los Reyes nuestros Señores hicieron en la Ciudad de Sevilla, ciertos capitulos, que han de jurar, y guardar los Corregidores, y Asistentes, y Alcaldes; y al fin de los dichos capitulos pone los capitulos de los Jueces de las residencias.*

(*a*) MANDAMOS. FUERENT PUESTOS. Scilicèt, per principem, qui ordinariam tribuit jurisdictionem cum ordinario suo jure, vel principis beneficio, universaliter jurisdictionem exercere potest: *ff. de jur. omn. jur. l. more majorum*, *& l. seq. & autem de consu. in fin.* Item lex dat ordinariam jurisdictionem: 2. *q.* 7. §. *quod de arbitris*, *ff. de jur. omn. jud. l. & quia item.* Et consuetudo confert illam: *ut in c. duo extra de offic. ordi.* 19. *q.* 3. *c. conquæstus*, *& no. in c.* 2. *ne prælat. vices suas*, *C. de emanc. l.* 1. Item, & universitas tribuit ordinariam jurisdictionem, 63. *dist. cap. si in plebibus*, *& in autem de defens. civil.* §. *nos igitur*, *coll.* 3. Nam lata universitas creat judicem, *ut l. omnes populi*, *ff. de just. & jur.* Et potest dare, & prorrogare jurisdictionem: *ut in d. auten. de jurisdict. om. jur. l. pen.* Populus etiam habet jurisdictionem, *secundum glos. in cap. ostendit*, 23. *q.* 3. *& adde not. glos. circa hoc in l. & quia*, *ff. de jurisd. omn. jur.* Cujus ordinarii officium, latissimum est: *ut not. Spe. tit. de jud. ord.* §. *officium*, *& Gaufre. in summa eod. tit.* §. *officium concord. foro juz. lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 5.

juren (*a*) en el Consejo: (*b*) que guarden los derechos del

---

(*a*) Juren. Id scilicet quod habetur *in l. rem non novam, C. de jud. & auten. hodie eo. tit. & foro novo, tit. fin. cap.* 45. Et id quod habetur *in ordinatione Regis Joan. I. in Segovia.* Et hoc intelligo, tam in ordinarijs, quam in delegatis & arbitris: *ut in §. per quam, dict. l. rem non novam: & de forma jurisjura.* Vide autem jusjurandum quod præstatur ab his; *col. 2. & 3. part. tit. 4. l. 6.* Conditiones, & bonitates, quas judex habere debet: *vide 2. part. tit. 9. l. 18. & 3. part. tit. 4. l. 3. & tit. 18. l. 11.* Et est infamis, qui pro officio dat pecunias: *ut ordin. Regis Joan. II. Guadalfa. anno 36. l. 11.* & de conditionibus judicis ordinarij: *vide foro novo de Alcala, tit. 35. l. 1.* & vide, quod ibi scripsi cum leges sequentes, gratia cujus nota, incidenter; quod si potestas juravit observare statuta civitatis, potest populus ei remittere juramentum, antequam potestas incidat perjurium: *ut l. fi. ff. ad munic. & not. in c. in his 10. dist.* sed si jam incidit in perjurium, nil valeret remissio, quominus potestas esset infamis: *arg. ff. de verbo oblig. l. cum stipulatus sum mihi à Proculo*: & si omnes de concilio juraverint servare statutum, possunt pro bono publico ipsum revocare, sine metu perjurij; quia juramentum intelligitur, donec statutum fuerit statutum; sed modo non viget, quia est revocatum: si tamen jurassent non revocare, tunc benè essent perjuri: & hoc verum, nisi habita esset consideratio statuti, tanquam à causa finali; quia tunc defectus causæ finalis excusat à perjurio. *C. de non nu. pen. l. fin. & arg. de le. 3. l. cum quis decedens, in princ.* Item nota, quod si castrum facit statutum, non admittitur, nisi per commune civitatis approbetur: *ut l. si quis extra ordinem, C. de decu. lib. 10. hæc per Bald. in l. omnes populi, ff. de justit. & jur.* Item nota incidenter; quod summa potestas non est alicui longo tempore committenda, nec summum arbitrium; *per l. 1. ff. de offic. præfec. præto. ubi not. Bal. ex text.* Quod in eligendis judicibus, tria debent esse præcipua industria singularis: fides explorata, & morum præmaxima gravitas: tanta enim virtus, & bonitas requiritur in judice, quia habet magnam potestatem, maximè in arbitrarijs: circa quod nota quod arbitrium datur judicibus tribus de causis, quandoque ad exagerationem pœnæ: *ut ff. de pœnis, l. aut facta, §. fin.* Unde propter terribiles casus, licitum est pœnas transgredi. *Innoc. in cap. 1. extra de const.* Et potius debet judex prævenire, quam præveniri; ubi non est locus remedio: *ut l. si quis exhæredato circa medium, ff. de injur. test.* Quandoque datur arbitrium judici ad mitigationem pœnæ; pone, statutum dicit quod qui tale quid fecerit ponatur ad curlum, vel ad verberum: est quidam senex qui in primo curlu morietur, potest judex pœnam tormenti mutare: *ut not. ff. de infa. l. quid ergo, §. pœna gravior.* Quandoque datur arbitrium, propter incognitam hominum voluntatem; ut cum dubitatur, an casu, vel dolo aliquis deliquerit; nam qualitas personarum debet attendi judicis officio ponderanda: *ut ff. ad l. cor. de sic, l. 1. arg. C. si quis Imperat. ma. di. l. 1. §. sed certè.* Interdum datur arbitrium, propter nimiam negociorum veritatem; vel propter differentiam circunstantiarum: *ut l. feudorum: rubrica in qui caus. feud. amit. c. 1.* similia verba ponit *glos. ff. de legib. l. nec leges ubi videas.* Pone, quandoque, datur arbitrium, propter cognitam hominis fidelitatem; *arg. ff. manda. l. si creditor, §. Lucius*: quando autem probationes partium sunt contrariæ; an judex habeat arbitrium eligendi alteram partem: *not. ff. de re jud. l. duo judices dati, & Joan. Ant. in c. cum inter, extra de elect.* Et nota quod non solum qui facit judicem, ut hic; sed etiam qui facit aliquem procuratorem videtur de eo multum confidere: *de admi. tu. l. Lucius hoc per Bald. in lib. feud. rubr. in qui caus. feud. amit. c. 1.*

(*b*) En el concejo. Ostendendo, secundum litteras suæ potestatis; aliàs enim præpositis principis non creditur sine litteris; & ipsis volentibus aliorum bona capere, quilibet, cujus interest, de facto resistere: *ut l. prohibitum, C. de jur. fis. ubi not. Bar.* Quod mandatum officialis, debet notum fieri in curia præsidis provinciæ; quod facto, illi offi-

ficiali creditur per totam provinciam; & quod officiales debent portare insignia officialium, ex quibus cognoscantur; aliàs posset eis resisti: *vide Avilesium*, *c.* 42. *præt. verb. varas.* Et ubi est permissa resistentia; est etiam permissum convocare amicos ad resistendum: *ut Bar. ubi supra.*

(*b*) En el concejo. Ad officium enim rectorem civitatis pertinet convocare concilium, & facere electiones officialium; & eis electis, populo nunciare; & possunt, si voluerint, appellare; & quod male nominant, tenentur ad sumptus: *ut text. in l. observare*, *C. de decu. lib.* 10. Ubi not. Bar. quod concilium debet convocari auctoritate superioris, scilicet Magistratus. Item, si non apparet concilium convocatum, & omnes sunt præsentes; valet quod agitur, si nemo est qui lædatur. Item nota ibi Bar. quod concilium convocatur per prætorem, vel campanam; & per superiorem in concilio debetur fieri proposita; & de jure communi ad concilium civitatis spectat facere electiones officialium; quia concilium repræsentat totum populum. Item nota, quod in electione officialium sufficit duas partes decurionum adesse; dum tamen omnes vocentur voce tubæ, vel campanæ: *ut l. nominationum*, *& l.* 2. *C. de decurio.* Ubi nota Bar. quod sufficit, quod major pars præsentium consentiat. Item nota, quod divites sufficientes sunt eligendi ad officia: *ut l. ad subeundas*, *C. de decu.* Item nota, quod auctoritas concilij non debet esse disgregativa per singulos, sed certa, & juncta, apud concilium, & in forma concilij: *facit c. in Genes. extra de elect. & C. de decur. l. observare*, *& l. nominationum*, *lib.* 10. *& ff. de arbit. l. sicuti*, *not. Bal. in l. non ambigitur*, *ff. de legib.* Quis potest facere concilium, seu parlamentum, & alia utilia? circa hoc vide per Bar. *in l. si quid extraordinarium*, *C. de mune. lib.* 10. Item nota quod electores decurionum debent fieri in concilio publico, & alibi fieri non possunt: *ut not. Bal. eleganter*, *in l. nominationes*, *C. de appel.* Et ubi est aliquid consortialiter faciendum, oportet omnes in uno consortio congregari; quia ubi collectio, ibi unitas: *ut l. cum solito*: *& ibi Bal. C. qui bon. ce. pos.* Item nota quod quoniam plures personæ habent circa idem negotium disponere, requiritur, quod simul conveniant, simul tractent, & deliberent: *ut l. jurisgentium*, *§. hodie tamen*, *ff. de pac. & sic not. secundum Bal.* Ibi, quod quoniam committitur arbitrium pluribus officialibus; non debet unusquisque per se deliberare, & disponere; sed debent simul congregari. Ista forma traditur *in d. §. hodie tamen*: *fecit allegata*, *l. neminationum*: *& l.* 2. *C. de decur. c. in Genes. extra de elect.* Et hoc non habet dubitationem in actibus collegiatis; quia consensus debet ibi præstari, ut forma concilij. Et nota, quod in majori parti concilij connumeratur absens; qui suasit se consensurum: *per glos. in l. apud Celsum*, *in princ. ff. de doli exce. & Bal. in §. fin. dictæ*, *l. jurisgentium.* Item nota, quod ibi censetur esse major pars civium, ubi sunt cives ditiores, & meliores, *ut l. majorem*, *& ibi Bal. ff. de pac. l. tamen quod major. ff. ad muni.* ponderat solum numerum vocem habentium: & hæc est veritas in actibus publicis, & collegiatis: *ut not. Bal. in d. l. majorem.* Item nota, quod quoniam per concilium populi committitur aliquid sapientibus, valet: licet non reducatur iterum ad concilium: quia sufficit semel esse commissum: *secundum Ja. de are. Ci. & Bal. in l.* 3. *ff. de ori. jur.* ubi ipse Bal. nota quod licet non appareat quod statuta fuerunt publica, vel reformata, concilij tamen ligant, ex quo sunt in archivo publico; & communitèr habetur ipsorum copia: *ut all. l.* 2. *de ori. jur. ex supradictis*: Ergo notatur, quod si populus totam suam auctoritatem committit quibusdam sapientibus, quod illi sapientes omnia possint, nisi sint nominati excepta: *ut all. l.* 2. *de ori. jur. §. novissime*, *& §. ex actis*, *& est arg. de ver. ob. l. qui Romæ*, *§. Calimacus in fin.* Item nota, quod talis auctoritas, vel voluntas, non debet esse præcipitata, sed diu inter sapientes declarata: *sic C. de legi. l. humanum.* Item nota, quod potestates terrarum facilius excusantur, quam eorum accessores: quia cum magistratu mitius lex agit, quam cum jurisperito; *ff. quod quisque jur. l.* 2. & hoc in juribus, non in factis: *ut hæc not. Bal. in l.* 1. *ff. de lege.* Circa hujus legis materiam dubitavi in quæstione, quæ talis est. Principis jussu suspensa ordinaria jurisdictione civitatis de Huete prætorum durante officio cujusdam missi à Rege; an finito officio suspensi, prætores recuperant of-

officia sua? vel an debeat fieri de novo electio secundum formam legis fori municipalis? & aliqui tenent, quod cum isti antiqui prætores culpa sua suspensi non sunt, finita suspensione, intergrè recuperant jura sua: *ut c. nos sanctorum*, 15. *q.* 6. & *c. juratos eadem causa*, & *q.* & *cap. beatus* 3. *q.* 4. & *c.* 1. 4. *q.* 1. & *c. præceptum* 32. *q.* 5. *in fin.* & 6. *q.* 1. *illi qui*, & *est not. doctorum, in cap. quia diligentia de elect. cum ibi notatis juxta illud*: Res reddit ut pridem: cum status redditur idem. Hoc etiam probatur per sententiam, & statutum generale ejusdem civitatis, quod pro lege servatur; maxime cum annuatim juratur per jura infra dicenda: quo statuto idem cavetur, quod supradictum est circa hoc. Nec obstat statutum quod dicitur à militibus ejusdem civitatis factum, quo cavetur, quod finito officio cujuscumque correctoris, nova debeat fieri electio prætorum, &c. quia dicti milites tale novum statutum condere non valuerunt, primo: quia potestas statuendi, sicut & potestas sententiandi, commensuratur potestati jurisdictionali; ita quod qui habent jurisdictionem non habent statuendi potestatem: *ut est not. Joan. Ant. in c. fi. de offi. Archipresby.* & *Pe. de Ancha. in commento. c. Canonum*, & *Ant. de But.* & *Dominicus in c. ut animarum*, §. *statuto de constit. lib.* 6. cum enim milites isti nullam habent jurisdictionem: quia nec à lege, nec à consuetudine concessa, nec statuere potuerunt; nisi tale statutum esset circa negocia singularia, ut infra dicetur. Secundo, quia licet statuere vellent, hoc non possunt sine capite, quod est concilium, & ejus rectores; nisi quoad singularia negotia exemplificata, *in glos. c. constitutionum, de ver. sig. lib.* 6. & *not. in l.* 1. §. 2. *ff. quod cujusque unic.* Quia nec opidum, nec populus possunt statuta facere sine rectoribus: 1. *dist. jus civile de major.* & *obed. c.* 2. *de constit. cum omnes: de his qui fiunt à major. par. ca. cap.* 1. Tertio, quia licet populus, vel civitas statuta inter suos possit facere; & dicitur jus civile: *ut in d. c. jus civile*, & *ff. de justit.* & *jure*, *l. omnes populi.* Cum hoc habeat populus à principe, ipsius principis lex esse bona. *C. ubi*, & *apud quos*, *l. fin. C. de ver. jur. enucl. l.* 2. *circa medium*: Non tamen potest facere decurionum collegium, maximè cum tale statutum concernit ordinem, vel regimina civitatis: *ut in casu isto*, *hoc tenet Bar. in l. ambiciosa*, *ff. de decre. ab ordin. fa. circa medium*, & *Joan. Ant. in add. Spe. tit. de constit.* ℣. *item quibus*. Quarto, quia hoc statutum non potuit præjudicium afferre legi fori municipalis; quæ dat certam eligendi annuatim prætores formam; & certa die; nec dictæ civitatis statutis circa hoc factis, & per omnes officiales annuatim successione juratos; quibus derogaretur, si alia die quam per dictam legem assignata electio jam dicta celebraretur; *ut c. cum dilecta: de rescriptis juncta l. diligenter*, *ff. man.* Et hoc etiam si hoc novum statutum esset juratum: *ut not. in c. veniens* 1. & *cap. quemadmodum: de jurejur.* & *cap. constitutus: de rescriptis.* Nec tale statutum potuit in esse produci, nec vires à juris dispositione assumere; cum leges municipales sunt in viridi observantia: *ut not. Ant.* & *Dominicus in dist.* §. *statuto*, & *not. in l. Arrianus*, *C. de hæret.* Quinto, quia cum statutum respiciat futura, *in c. cognoscentes*: & *c. fin. de constit.* Non potest præjudicium afferre prætoribus suspensis; nec juris eis acquisitum per novum statutum; nec poterit tollere jus privati præsuposito quod valeret: *ut Innoc. in cap. qui in Ecclesiarum de constit.* & *doc. in cap. in nostra de injurijs*, & *Innoc. in c. veniens: de jur. not. in l. decurionibus*, *C. de silenci*, *lib.* 11. Quia quod facto nostro quæsivimus, nobis invitis, auferri non debetur: *ff. de fideicom. liber. l. si filius*: Nec obstat lex si dicatur, quod dicti prætores præstiterunt consensum in statuto, &c. quia licet præsentes essent, non potuit eis præjudicare statutum; quod nullum est ut dixi: & etiam si teneret cum non extendatur ad præterita; & jus erat illis quæsitum: sed ad futura tamen; *ut sup. dictum est.* Infero ergo ex supradictis quod Regis suspensione cessante: dicti antiqui prætores qui suspensi fuerunt, recuperant officia sua. Item nec est permittendum contra legem juratam venire; nec quod ei fiat fraus: *ut not. in d. c. veniens*: & *c. quemadmodum, de jurejur.* & *c. constitutus*, *de rescriptis*: est enim contradictam legem hoc statutum. Primo, quia cum electus in prætorem debeat gaudere officio, vel procello concilij per annum; & ibi forte

Rey, y del Pueblo, y à todos los que à su juicio (*a*) vinieren, que juzguen por estas leyes, que en este libro son escriptas, è no por otras: (*b*) è si Pleyto acaesciere, que por este libro no se pueda de-

---

te non gaudere per mensem. Item est contra legem, quia cum certa die deberet fieri talis electio, fieret alia die: quod est contra mentem, & verba dictæ juratæ legis; item fieret ei fraus, quod non licet: *ut not. in c. quanto de privil.* cum tempus suspensionis dirimit, & non currit; & ea finita redit res ad primum statum per jura in principio allegata; nec rediret, ut dictum est. *De hoc tex. cum glos. notabili, qui incipit: & ita tempus, c. quia diversitatem: de conces. præben. nec obstat c. significaverunt de jud.* quia non loquitur de suspenso, ut in casu isto. Videntur tamen obstare ad supradicta: *not. per Bar. in l. si prius ff. de novi oper. nun. & in l. si ita stipulatus, ff. de verb. oblit.* ubi tenet Bar. quod eo quod officium istud annale concursu temporis perijt, non potest reintegrari, quod lapsum est cum anno sequenti; cum sit regimen unius anni; & illud alterius. Primo tamen opinio fundatur de jure, & potioribus rationibus: ista tamen servatur maximè in dicta civitate. An autem si officialis annalis non recipitur in anno teneatur civitas ad salarium: *vide Bar. in alleg. si prius circa fi.* An potest officialis post electionem revocari? *vide Bar. in l. absenti. ff. de donat.* An autem si officiales annales ultra tempus à lege limitatum electi, & assumpti, de facto aliqua egerint, valeant? & gesta per inhabiles toleratos valeant, quoniam illa tolerantia est à superiori reprobata textus est, quod non valent, in *c. fundam. §. quod si secum, & ibi doc. de elec. lib. 6.*

(*a*) A SU JUICIO. Nota, quod potestas terræ in principio officij probet regere bene, & constanter; doctores in principio studij debent bene legere, subtiliter, & utiliter, & fideliter: namqui facit bonum principium, facit bonum finem: *ut l. 1. ff. de ori. ju. & ibi Bald.*

(*b*) E NO POR OTRAS LEYES. Est tamen notandum quod ratione casuum emergentium, licitum est potestatibus terrarum, leges transgredi interdum; non tamen licet potestati, vel rectori à justitia recedere: & non dicitur recedere à justitia in commissis arbitrio suo: & ex causa aliquod extraordinarium facere; quia arbitri quicumque legum terminos, & legitimos tramites transgrediuntur: *ut not. Innoc. in c. Canonum de constit.* transgreditur autem judex leges puniendo: *ut l. & si severior*, concedendo: *ut l. si qua, §. 1. ff. ex qui cau. ma.* præcipiendo: *ut in c. 1. de judi. lib. 6.* vetando: *ut l. 1. C. de posthu. Adde quod not. per Dy. in l. filius, §. 1. de l. 1.* & abbreviando; *ff. de judi. l. nonnumquam*: & dic quod aut pœna ponitur pro correctione, & emendatione delinquentis; & non potest minui, vel augeri; & sic intelligitur: *C. de Episc. & Cle. aut. interdicimus*: ad quod facit; *ff. de adult. l. si adulterium, §. incestum: ibi correctione: & de pœnis, l. si pœna.* Si autem imponitur pro satisfactione commissi criminis; tunc non potest minui, nec augeri: nec hoc casu est licitum judici leges transgredi per viam mitigationis, vel excessus: *& ita intelligitur ff. de re jur. l. ampliando*, & fuit obtentum Paduæ per Ricardum malum, & Cy. & dic. *ut in l. quid ergo, §. pœna gravior, ff. de his qui not. infa. ut not. Bal. super Innoc. in c. Canonum, de constit.* hoc tamen oportet meminere judicem, ne modum excedat: *ut l. hodie de pœnis, Bald. ibi.* Item bonam fidem in omnibus exerceat, *ff. man. l. creditor, in fi.* nam interdum tantum operatur bona fides, quantum justitia: *de cond. & demon. l. quamvis non in l. eum qui §. in popularibus, ff. de jurejurando.* Et præsumitur benefactum, quidquid judex ex arbitrio sibi commisso facit: *ut not. Innoc. in c. innotuit: de eo qui fur. or. rece. & in d. c. Canonum*: & sic not. quod facto judicio ubi non apparet de causa; justificantur ex causa præsumpta: *ut not. ff. de evic. l. Hærennius, §. Gajo.* Item nota, quod in judice præsumitur justitia zeli; nisi dolus apertè probetur; *ff. de judi. l. si filius*: sed justitia meriti, non præsumitur, nisi in his in quibus attenditur judicis motus, & arbitrium. Item justitiæ forma, id est, ordinis judiciari; non præsumitur, nisi probetur: *ut C. quoniam contra falsam*:

minar, embienlo à decir al Rey, (a) que les dé sobre aquello ley, (b) porque juzguen; è la ley que el Rey les diere, metanla en este libro.

Ley II. Que home ninguno no sea osado de juzgar: salvo aquel que tuviere oficio del Alcalde: è fasta qué tiempo deben juzgar.

NIngun home no sea osado de juzgar (c) Pleytos, si no fuere Alcalde (d) puesto por el Rey, (e) ò á placer de amas las

---

sam: de probat. hæc Bal. super Innoc. in dict. c. Canonum.

(a) Decir al Rey. Nam non potest legislator sigillatim determinare omnes casus, quos videmus de novo occurrere, quasi ex vicio naturæ; quia natura, & hominum actus semper novas producunt formas; & ideo in novis casibus consulendus est princeps; ut decidat quid juris: *ut hic: & l. neque legis, ff. de legi.* nam novi casus desiderant nova remedia: *ff. de ven. inspi. l. à principio.* Quando occurrit nova materia; & tunc recurrendum est ad legislatorem. Quandoque est dubia quæstio, propter repugnantiam legum, & rationum: *de hæredit. inst. si pater*: vel propter multiplicitatem opinionum; & tunc similiter legislator est consulendus: *C. dele. l. fi.* quandoque est casus dubius, propter legis obscuritatem; & idem: quia ejus est declarare legem, qui eam tulit: *C. de indic. vidu. tol. l. fi.* & hoc si voluimus habere certitudinem juris, necessariam, & invariabilem: *de pac. l. fi. C. de condi. inde l. pro varietate, C. de fur. l. apud antiquos, C. manda. l. si ab Anastasio*: sed quoniam non potest haberi legum conditor, debent judices determinare casus dubios per argumenta, & rationes legum: *ut l. qui filium, §. fi. ad Trebel. & de jure patro. l. divi fratres, & not. Bal. in all. l. neque legis.*

(b) Porque les de ley. Et sic nota, quod ubi membra non habent legem propriam; recurrendum est ad caput, pro lege, & moribus, secus si membra propriam legem haberent: *ut l. de quibus ff. dele. & C. de test. l. fi. & facit ad not. per Cy. C. de jure do. l. etiam.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 5. lib. 2. titulo de los Alcaldes en las Ordenanzas Reales. Concuerda la Ley 3. tit. 1. lib. 2. de las dichas Ordenanzas, que dice: que ninguno use de jurisdicion sin monstrar el titulo, ò privilegio que tiene; vey la Ley 1. en el titulo de los Alcaldes arriba allegado. Concuerda con esta Ley, la Ley 2. de la 3. partida, tit. 4. que pone quién puede poner Jueces ordinarios; è vey la Ley 7. del dicho titulo, que pone cómo los Jueces ordinarios han de ser puestos; è cómo han de juzgar, y dar recaudo à su oficio: è vey por todo el titulo de la dicha partida, quales han de ser los juzgadores; è qué condiciones han de tener.

(c) NIngun home debe juzgar. Concordat *foro juz. lib. 2. tit. 1. l. 16.* potest tamen ille qui jurisdictionem præscripsit: *foro novo, tit. 27. l. 2.* si autem est judex putativus, non tamen secundum formam hujus legis positus, an valeant acta per eum? *vide per Bar. in l. actuarius, C. de actuarijs, lib. 12. & per Bal. plene in l. Barbarius de offi. præto.*

(d) Si no fuere Alcalde. Quod si fecerit, committit crimen læsæ Majestatis: *ut l. lex 12. tab. ff. ad l. Jul. Majest.* idem dicunt quidam, si judex detulit appellationi ab eo interpositæ, & appellatione pendente procedit, cum appellatio suspendat judicatum: *ut c. cum appellationibus*: de appel. *lib. 6.* nam tunc censetur ut privatus procedere, ex quo in superiorem est transfusa jurisdictio: *ut c. non solum: de appel. lib. 6. ff. ad Turpi. l. §. fi. C. de coarcta. l. 1. lib. 12. & inf. eo. tit. l. 6.*

(e) Puesto por el Rey. Vel alijs modis de quibus supra lege proxima. Et nota quod ista lex in isto §. 1. loquitur de tribus generibus judicum, qui judicare possunt: de ordinario, videlicet in sui principio, dum dicitur; puesto por el Rey. De arbitratore secundo, ibi dum subjungitur; por avenencia. De legato dum dicitur; por su carta: *concor. 3. part. tit. 4. l. 1. & 2. per totum.*

Partes, (*a*) que lo tomen por avenencia, para juzgar algun pleyto: è los Alcaldes que fueren puestos por el Rey, (*b*) no metan otros en su lugar (*c*) que juz-

(*a*) De las partes. Et circa not. incidenter quod si in compromisso dicatur, quod arbiter ferat sententiam de consilio, vel consensu Ticij, vel placito, vel arbitrio Ticij; non valet: *ut l. Pompejus: de re jud.* & ratio, quia talis adjectio est contra libertatem arbitrij: qui est ut arbiter posset pronunciare; etiam inique: *ut l. diem proferre*, §. *stare, ff. de arbi.* sed si dicitur in compromisso quod pronunciet consilio Ticij simpliciter; & tunc valet; & sufficit quod consilium requiratur, licet non sequatur: per hoc enim non aufertur libera potestas arbitri. Est conclusio *Bar. in l.* 1. *ff. de exercito*, & talis enim potest tunc sine reprehensione judicare: *ut inf. eo. tit. l.* 7. *& inf. lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 4. §. 1.

(*b*) Por el Rey. Nota, quod omnis jurisdictio est Regis: Nam ipse est, qui jurisdictionem tribuit Magistratus, creando, vel confirmando, vel præstando auctoritatem creandi, vel confirmandi: *ut lib. feu. de pace jura fir.* §. *judices, & ff. de offi. præfe. ut l.* 1. §. *cum urbem, & in authent. de feu. civi.* §. *interim*: ita etiam quod minima jurisdictio non potest conferri nisi Regis auctoritate mediata, vel immediata: *ut not. ff. de jurisd. om. ju. l. & quia, & sup. eo. l. privatorum, & per Inno. extra de offi. ordi. c. cum ab Ecclesiarum, not. Bal. in lib. feudorum rubrica de allodijs, c.* 1. ubi ipse not. quod cum jurisdictio est Regis, non potest vendi; nec est hoc dubium; nam jurisdictiones sunt publici juris: *ut ff. de just. & jur. l.*1. §. *public.* & sicut patria potestas inestimabilis est; *ut not. C. de colla. aut. licet* & ita, & potestas, & magistratus: *not. in authen. ut judi. si quo. su.* §. 1. & qui jurisdictionem vendit pœna arbitraria punitur: *ut C. de Sacros. Eccles. nemo ma.* & venditor non tenetur de evictione; quia illicita; nisi hoc sit stipulatus: *ut C. de agri. & cen. l. quemadmodum lib.* 11. *& Bal. ubi sup.* Item not. circa hoc, quod jurisdictio est in territorio tanquam jure animata; ut servitus in fundo dominante, vel serviente: sed in magistratu est tanquam in subjecto animato, sine quo jurisdictio nihil agit: *ut not. ff. de ori. jur. l.* 2. §. *post originem*; & sicut Ecclesia dicitur curata actu, & habitu; ita jurisdictio quæcumque est in actu; quæcumque in habitu: nam in habitu est per potentiam: in actu, per exercitium, est autem jurisdictio prout est in sui substantia, quæ habitu vocatur plectendi; discernendi; & jus dicendi; potestas juri publico propter bonum publicum principaliter; & secundario propter utilitatem privatam introducta; sed prout inest ipsi magistratui, est regentis officij, magistratus quod in actu habituque consistit: *juxta notata per modernos in l. Imperium de jurisdict. om. judi. not. Bal. in d. l.* 1. *rub. de allodijs.* Item nota, quod de jure communi non potest probari gratia facta super jurisdictione, sine sacris apicibus: *ut l.* 1. *C. de man. prin. & C. de diver. offi. l. probatorias, l.* 12. *not. Joan. Ant. in novel. in prophe.* 6. *lib.* Item nota, quod jurisdictio est apud Regem, tanquam apud fontem, à quo fluunt, & refluunt aquæ, tanquam flumen ad mare: fluit itaque jurisdictio ab eo, per concessiones: vel commissiones: seu confirmationes: sed ad eum refluit jurisdictio, per appellationes: per querellas: seu nullitates: de quibus cum Rex incipit cognoscere, omnibus alijs imponit silentium: *ut not. Inno. in c. cum de constit. & Bal. ubi supra.*

(*c*) En su lugar. Not. ergo legem istam, quod ordinarius non potest jurisdictionem suam alteri committere, nisi in casibus hic expressis. *Concordat l. longius in princ. ff. de judi.* qui addit alium casum: secundum propter periculum suæ rei familiaris: quod intelligo in causis civilibus, & criminalibus: medijs, & maximis: leves tamen causas potest committere: etiam si impeditus non sit: *ut l. fi. C. de peda. judi. & ibi glos. notabilis: ubi plenè de hoc: & per Cy. in l. unic. C. qui pro sui jurisd.* 4. *q.* 3. *part.* 4. *l.* 18. *& glos. in l.* 1. §. *hujus rei, ff. de offi. ejus cui ma. est jur. qui concor. cum hac l. & in authen. de col. & all. cri.* §. *ad hoc autem*: *coll.* 9. *de quo vide Spe. tit. de judice dele.* §. *fi.* ℣. *item quod*

guen,(a) salvo si fueren enfermos, ò flacos, de guisa, que no puedan juz-

quod est delegatus in causa criminali. Quæ autem sunt causæ meri, vel mixti imperij: & causæ mediæ & maximè, quæ non sunt delegabiles? vide *Spe. de juris om. ju.* §. 1. *& l. part. supra all.* An causæ criminales secundum Canones sunt delegabiles? vide *not. in c. fi. de offi. dele. & c. is cui* §. *fi. eo. tit. lib.* 6. *& ibi Archidi. & not. glos. in c. super quæstionum*, §. *intentionis*: *quæ incipit: nisi causa sit criminalis, eo. tit. & c. illud* 23. *q.* 4. *& c. sicut* 2. *q.* 7. *& c. Clericis, & c. sententiam, ne cle. vel mo. & c. fi. eo. tit. lib.* 6. Item, an quis posset gerere vicem plurium in jurisdictione voluntaria, vel contentiosa? seu in alijs officijs notabiliter *per Bal. in l. si consul. ff. de adopti.* Et circa hoc est notandum, quod cum plures judices delegantur ad universitatem causarum, ad instar tutorum: officium est cujusque insolidum, cum sit universale, cum plenitudine potestatis: *not. in l. licet C. in quib. caus. tu. ha. & l. veterem, C. de auct. præstan. arg. in l. Pomponius, ff. de re judi.* quidam tamen sunt judices, qui habent jurisdictionem conjunctam: ut plures simul delegati specialiter; non tamen ad universitates causarum: tunc nec interloqui, nec diffinire potest unus, sine alio, quia esset contra finem mandati: *ut c. prudentiam: de offic. deleg.* quandoque plures judices habent jurisdicticnem solutam; ut plures consules habentes jurisdictionem ordinariam. Item plures delegati ad universitates causarum; & tunc si sint aditi simul; unus potest interloqui sine alio; non tamen diffinire: *not. glos. & doc. in all. l. veterem*: sed si unus est adjectus: unus potest solus: *ut l.* 1. *de offi. consul. not. hoc Bal. in recollectis in allegata l. veterem.* Item nota, quod ordinarius, & delegatus ad universitatem causarum possunt judices ab eis datos revocare: *ut l. solet, ff. de offi. pro con. not. Hosti, in summa tit. de offi. dele.* §. *qui delegari*, ℣. *sed nunquid potest revocare.* Quando autem videatur concedi ordinaria, vel delegata jurisdictio per principem? *Bar. in all. l.* more majorum distinguit: quod aut in concessione jurisdictionis exprimitur, quod hoc faciat auctoritate concedentis; & tunc non videtur concedere ordinariam: *ut in proœmio instit. ibi auctoritate nostra, &c. & C. de vete. jur. enu. l.* 2. §. *omnia: & l. solet, ff. de jurisdict. omn. judi. & c.* 1. *de Cle. egro. lib.* 6. *& c.* 1. *de supplem. neg. præla.* sed si hoc non exprimitur, & committitur universitas negotiorum; tunc in dubio videtur concedi ordinaria jurisdictio: *ut l.* 1. §. *cum urbem: de offi. præfec. ur. & C. ubi, & apud quem l. ult. & Bar. ubi sup. facit c. irrefragabilis*, §. *cæterum de offi. ord. & c. ad abolendam de hæret. in fi.* Item nota circa hoc, quod delegatus etiam inferioris ordinarij, quæ est datus ad universitatem causarum: potest subdelegare unam causam: & etiam plures singulariter, *secundum glos. & Cy. in l. à judice eo. de jurisd. om. ju. arg. ff. quis à quo appe. l.* 1. *& ibi glos. facit, ff. de jurisdict. omn. ju. l. solet, & de jud. l. cum Prætor*, §. 1. non tamen potest subdelegare ipsam universitatem causarum; *ut ff. de offi. ejus cui man. est jur. l. fi. hoc not. Hen. in c. fi. de offi. dele.* Item nota, quod delegatus ad universitatem causarum, dat delegatum: alius non: *not. glos. in l. quia poterat, ff. de jurisdict. om. judi.* & si talis delegatus cepit in una causa cognoscere, quoad omnes alias causas est ejus potestas prorrogata: hinc est, quod morte delegantis, non spirat: *not. Bar. in l. & quia.* Item nota, quod delegatus ad universitatem causarum, non potest totam universitatem delegare: *ut all. l. solet*: universitatem tamen unius civitatis potest: *not. Host. in summa tit. de offi. dele.* §. *quæ delegari. ver. Item si universitas, & glos in c. cum causam, de appel. & glos. in l. legatus, ff. de offi. procon. & le. & glos. in l. fi. ff. de offi. ejus cui man. est ju. & glos. in alle. l. solet cum se, ff. de jur. om. ju.* equiparatur enim mandatum generale, jurisdictioni ordinariè: *not. Bar. in l. more: cum l. se ff. de jur. om. ju.* cognoscuntur autem delegati ad universitatem causarum, ut differant ab ordinarijs; quia alieno beneficio; non suo jure utuntur jurisdictione: *ut l. more, ff. de jur. om. ju.* licèt aliàs quando princeps dat jurisdictionem generaliter, videtur facere ordinariam, illi cui datur: *not. glos. in all. l. & quia, & c. licet de offi. dele.*

(a) Que juzguen. Quod si contra-

rium

gar, ò si fueren en mandado del Rey, ò de Consejo, ò à bodas suyas, ò de algun su pariente, que deban ir, ò por otra escusa derecha, è juzguen los Alcaldes cada dia de la mañana fasta que la Misa de Tercia sea dicha, guardando los dias de fiestas, è de las ferias, (*a*) asi como manda la Ley: y en todo otro tiempo juzguen de la mañana fasta medio dia: è quando alguno de los Alcaldes dexáre otro en su lugar, (*b*) que juzgue, asi como sobredicho es, dexe home bueno, (*c*) è que sea para ello, è que jure (*d*) que haga derecho.

Ley III. Como ha de ser elegido entre los buenos homes, el que ha de tener el sello del Consejo.

LOS Alcaldes (*e*) con doce homes buenos de las collationes que diere el Consejo, segun dice la ley del titulo de las pruebas, y escoian dos homes buenos, en que se avinieren todos, ò la mayor parte de los que tengan el sello de Consejo: y el uno tenga la una tabla del sello, y el otro la otra, y amos en uno sellen las cartas del Consejo.

---

rium fecerit incidit in pœna quam hostes, *inf. eo. tit. l.* 7. Item not. incidenter ad legem, quod jurisdictio non potest dari hanc per metum: *ut ff. de jud. l.* 2. §. 1. & ideo taliter per metum electus est tyrannus: quia non habet canonicum principium: *C. de Sacr. Eccles. l. decernimus*: quod vocatur predo, ex ipsa vocis significatione damnatus tanquam hostis, & rebellis, & invasor: *C. de sedic. l.* 1. *ff. de appel. l. fi. constat, ff. qui, & à quibus l. si privatus, not. Bal. super rub. C. si quis aliquem testa. prohi.*

(*a*) Ferias. De quibus in *c. conquæstus, de feria, & infra lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 1.

(*b*) En lugar señalado. *Concord. auct. de judicibus*, §. *sedebunt, coll.* 6. *&* 3. *parti. tit.* 4. *l.* 7.

(*c*) Home bueno. Talis debet Prætor deputari: maximè in domo Regis, qui timeat Deum, & Regem, & animam suam; & nihil contra jus faciat: & talis debet justè, & rectè judicare; & dona aliqua non accipiat: aliàs tanquam infamis, & perjurus ejiciatur à curia, & amplius non sit Prætor; nec habeat officium, nec honorem in domo Regis: *ut in ordinatione Regis al. in Valladolid, petit.* 2. *anno Domini* M. CCCC. 66. *concor. c.* 1. *extra de re judi. lib.* 6. justitia etenim, & veritas sub æquo judice valet, & invalescit: 35. *q.* 9. *c. gravem*, 8. *dist. c. consuetudo: & Spe. tit. de disput.* §. 1. *in fi.*

(*d*) E que jure. Vide quod scripsi *supra l. proxi.*

ADDICION.

Vey qué tales personas han de tener de sello real en la Ley primera, lib. 2. *tit.* 8. *del Chanciller de las Ordenanzas Reales.*

(*e*) Los Alcaldes: sello de Consejo. Isti namque qui sigilli concilij tabulas tenere debent, sint boni, & legales, & ab omni alieni partialitate: *ut* 3. *part. tit.* 10. *l.* 2. & ista sigilla dicuntur authentica, quæ plenam faciunt fidem: de quo vide *not. Innoc. & Joan. Ant. in c. scripta verò: de fide instru. & concor. cum hac l. inf. lib.* 3. *tit.* 17. *l.* 3.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley primera, tit. de los Alcaldes, lib. 2. *en las Ordenanzas Reales: è la Ley quinta del dicho tit. lo qual declara ésta, en quanto dice, que los Alcaldes ordinarios puedan poner otro en sus lugares: en que dice, que esto ha lugar en tres casos, y no en mas: è lo mismo dice la Ley quince del dicho tit., en quanto à lo que esta Ley dispone de los Jueces de avenencia,*

Ley IV. Como los Alcaldes puestos por las partes, no pueden librar Pleytos de justicia.

TOdos los Pleytos (*a*) que acaescieren, tambien de justicia, como de otras cosas, juzguen los Alcaldes que fueren puestos por el Rey, è los que pusieren los Alcaldes en su lugar, asi como manda la ley; (*b*) mas los que fueren puestos por avenencia de las partes, no juzguen ningun Pleyto de justicia. (*c*)

---

cia, que son arbitros, cómo han de ser tomados, è juzgar; y en qué causas: vey la Ley final de las Leyes nuevas, que los Reyes nuestros Señores hicieron en la Villa de Madril, que dispone, cómo las sentencias arbitrarias se han de executar, que es singular decision: vey la Ley de estilo, que es 233. que pone dentro, en qué termino los arbitros han de sentenciar. Concuerda con esta Ley, la Ley 1. y 2. de la tercera partida, tit. 4. que pone, quántas maneras hay de Jueces, è quién los puede poner: vey de los Jueces de avenencia, en el mismo tit. desde la Ley 23. fasta el fin del titulo.

(*a*) TOdos los Pleytos: en su lugar. Cum hac lege concordat *foro juz. lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 15. & ista lege videtur innuere quod ordinarius committit omnes causas civiles, & criminales cum temperamento: *cum l.* 2. *supra eo. tit. ut in fi. hujus* §. 1. & vide quod *in d. l.* 2. *scrispsi.* Et hoc quod hic dicitur, de locum tenente, qui de criminali cognoscit, non habet locum de jure communi in pœna sanguinis, vel mutilationis membri, cum sit merij Imperij: *ut ff. de jur. om. ju. l. Imperium*: & locum tenens, non potest hanc pœnam imponere: *ut C. de offi. ejus qui vicem al. ge. l. suggerente*: & hoc est verum, quando est locum tenens auctoritate hominis; secus si auctoritate legis; ut hic. Nam lex dat merum Imperium; Magistratus autem ipsum alteri non confert: *ut ff. de offi. ejus cui man. est juris. l.* 1. de jure tamen Canonico, per locum tenentem, possunt omnia expediri: *ut extra de rap. c. in Archiepiscopatu*: hoc tenet *Bal. in auct. sed novo jure, C. de ser. fugi.* hodie tamen de jure regni judices ordinarij: Algaceli; & Merini personaliter tenentur in officijs residere: *ut ordinatio Regis Joan. II. in Madrid, peti.* 19. *anno* 33. nec debent judices aliquem exigere providendo processus: *ut dicta ordi. peti. ult.* committere vices suas: & quando, & in quibus causis: 3. *part. tit.* 4. *l.* 18.

(*b*) La Ley. Supra eodem, lege secunda.

(*c*) Pleyto de justcia. Et sic not. quod causa criminalis publica, vel privata, non potest compromitti: ut hic: nec causa liberalis: nec matrimonialis: *ut in c. causa de in inte. resti.* & ibi plenè *per Hen. & de transactio. c. fi. & ff. de arbi. l. non distinguemus*, §. *si per errorem*, & §. *de liberali*, *&c. cum tempore: de arbi.* Si tamen de crimine civiliter agitur; potest compromitti: *ut ff. de his qui non infa. l. quid ergo*, §. *ex compromisso*: nec de causa restitutionis in integrum, valet compromitti: *ut in d. c. causa: de in inte. restit.* Est tamen notandum, quod de omni crimine de quo licet transigere: *ut in l. transigere, C. de transac.* 2. *q.* 3. §. *notandum ver. his omnibus*: & 5. *q.* 2. *c. si primates*: de eodem potest compromitti; quia si possum transigere, & à fortiori compromittere: hoc tenet *Guil. de em. in d. l. non distinguemus*, & *Joan. Ant. in addi. Spe. tit. de arbi.* §. *restat videre.* Not. etiam quod de crimine quod contra te commissi, possum jurare stare mandato tuo: dum tamen justè arbitreris: *ut Spe. tit. de arbi.* §. *potest esse ver. item nullus*: & *ibi Joan. Ant.* & *quod not. Inn. in c. quintavallis de jurejur. cum hac l. concor.* 3. *part. tit.* 4. *l.* 24. *usque ad l.* 35. Item nota incidentèr, quod licet delegatio facta alicui nomine dignitatis, transit ad successorem in dignitate: *ut c. quoniam Abbas: de offi. dele.* & *l.* & *quia ff. de jur. om. judi.* & *de pac. l. tale pactum.* Non tamen compromissum, transit ad successorem in dignitate: quia in talem compromissarium cedit affectio: *ut not. Bar. in l. qui liberis*, §. *hæc verba, ff. de vulga.* & *pu. sub.* sic etiam compro-

promissum non transit ad hæredem : *ut l. diem proferre* , §. 1. *ff. de arbi.* & hoc videtur tenere Inno. *in simili. in c.fi. de offi. dele.* Item nota, ad id quod supra dixi : quod in adversarium non potest compromitti tanquam in arbitrum : *ut l. pœ. ff. de arbi.* cum compromissum requirit duo extrema ; & in tali casu deficit unus compromittens : *ut l. 2. ff. de stipul. ser.* potest tamen in adversarium compromitti tanquam in bonum virum, scilicet arbitratorem : & tenebit tanquam nudum pactum : *arg. ff. pro so. l. si Margaritam, ff. de præscrip. ver. l. insulam.* licet, faciat contra hoc ; quod non valet, quod ago, ut ago : non valet, ut valere potest : *ut l. 1. §. 1. ff. de constit. pe.* ideoque distinguo, quod aut compromittitur in adversarium, tanquam in arbitrum ; & non valet, ut dixi : aut tanquam in bonum virum ; & siquidem compromittitur de re familiari ; & valet: idem dico, si de aliquo beneficio super quo liceat pacisci : *ut not. Joan. Ant. in c. sane de renunc. aut de juridica.* Et tunc aut civiliter, & valet : aut criminaliter, & non valet : *ff. de arbi. l. non distinguemus* , §. *liberari* : aut est dubium, utrum, tanquam in arbitrum, aut arbitratorem ? & præsumitur quod tanquam in arbitratorem ; ut res potius valeat, quam pereat : & quia non præsumitur velle litigare, iste qui se ponit in manibus adversarij ; & ideo non præsumitur eum eligere tanquam disceptatorem : sed tanquam amicum : *ut ff. manda. l. creditor.* §. 1. Item, quia habet facti proprij noticiam : *ut extra de rescrip. ab excommunicato* : facit quod *not. Host. & Joan. Ant. in c. innotuit. De arbi. hæc notat. Bald. in lib. feud. rubrica de lege corradi* , *c. inter partes.* Item nota, ad materiam istam, quod promittens stare sententiæ judicis, quæcumque sit illa, videtur appellationi renunciare : quod not. quia licet non valeat compromissum in judicem ; valet tamen talis promissio per quam appellationi renunciatur ; *ut not. glos. ff. de pact. l. tale pactum* , §. *qui provocavit* : quod dicit ibi verum *Guillelm.* in promissione voluntaria non in necessaria : ut in promittente judicatum solvi. Item nota, quod si datur potestas arbitratori, quod altè, & basse possit judicare : potest facere quidquid supra videbitur ; *ut nota Joan. Andreas in cap. humilis de major. & obedient.* Sed pondera verbum videbitur ; quia si non est in dolo, non facit quod sibi videbitur ; sed ejus contrarium; quia eum apparet in mente sua id quod est fiendum, facit oppositum : *ut ff. manda. l. creditor* , §. *Lucius* , *not. Bal. in d. c. inter pares.* Item nota, quod ubi laudum moderatur per bonum virum, vel judicem, non incidit in pœnam, pars observans judicis mandatum : licèt non observet judicis arbitrarij laudum : *ut est conclusio Bald. in d. c. inter pares.* Item nota, quod de partium voluntate potest compromitti in procuratorem litis licèt suspectus ; quia partium consensus purgat suspectionem, sicut de partium voluntate, procurator potest esse testis, sicut mediator : sed si non procederet de partium voluntate, tunc, aut loquimur de procuratore litis ; & non potest esse testis propter repugnantiam officij : aut in procuratore negociorum; & tunc Joan. mo. *in c. ult. de procur. lib. 6.* dicit, quod in illo negotio non potest testificari ; sed in alio sic. Sed Bart. subdistinguit, quod aut ad eum redundat præjudicium, vel commodum ; & repellitur propter affectionem commodi, aut non; & non repellitur : *ut ff. de jure fis. l. deferre* , §. *idem decreverunt* , *& not. Bald. in d. c. inter pares* , *in rubrica de lege corradi.* Item nota, quod tabula consueta in compromissis apponi, scilicet, cum protestatione procedendi, sive in scriptis, sive sine scriptis, ut notarij quotidie apponunt, operatur quod de gestis coram arbitro stabitur ejus informationi ; quod est mirabile : *ut not. Bar. in autem ne breviores* , *C. de sentent. ex peri. reci. de quo dict. Ant. facit festum: in c. cum ad sedem de rest. spo.* Et circa hanc materiam vide, quod notatur, *inf. eo. lib. 1. tit. de los pleytos que deben valer* , *l. 1. & fin.* Item nota incidenter circa hanc legem, quod ordinarius potest punire delegatum principis delinquentem in processu causæ, & abutentem jurisdictione : *ut in autem* , *ut jud. si quo suffra.* §. *volumus* , *col. 2. de quo per Joan. Ant. in c. fin. de rescriptis: & Ancha. in Cler. 1. de offic. ordin.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 18. de la 7. partida, tit. 1. la qual pone ciertos casos, en los quales el acusador no se puede apartar de la acu-

Ley V. Como pleyto criminal de justicia no puede ser desistido de juicio, sin licencia, y abolicion del Juez ante quien es principiado.

SI el Pleyto de la caloña, è de la justicia (*a*) fuere comenzado (*b*) ante el Alcalde, ò la querella fuere dada (*c*) al Rey, ò à su merino; las partes no pueden facer ninguna avenencia, ni ningun adobo entre sí, à menos de mandado del Rey, ò del Alcalde, ò del merino, à quien fue dada la querella; ò ante quien fuere comenzado el Pleyto. E si el querelloso hiciere algun adobo contra esto, peche al Rey la caloña doblada, (*d*) y el adobo no vala nada,

---

acusacion, aunque tenga licencia del Juez. E la Ley 22. del dicho titulo pone si en las causas criminales: è quando puede haber avenencia.

(*a*) SI EL PLEYTO DE JUSTICIA. In causa vero civili liberum est, etiam sine judicis licentia, ab actione desistere per gratiam, vel per tansactionem, sine aliqua pœna, vel nota: *ut not. glos. c. de collusi. detegem*, & hoc verum, nisi actio civilis sit famosa; in qua non licet transigere; nec desistere; sine judicis auctoritate, aliàs notatur infamia: *ff. de his qui not. inf. l. fi.* §. *pactum*: facit expræssè in actione furti; *inf. lib.* 4. *tit.* 13. *l.* 14. In causa vero matrimoniali; nec per gratiam; nec per transactionem, licet discedere: *ut in c. fi. de transac.*

(*b*) FUERE COMENZADO. Quia ante inchoatam litem licitum est desistere: *ut l. mulier*, & *l. quæsitum, ff. ad Turpil.*

(*c*) LA QUERELLA FUERE DADA. Et sic post motam litem loquitur ista lex, & non solum sine judicis mandato, & licentia non licèt accusatori desistere; sed etiam sine consensu accusati; si fuerit suppositus tormento: *ut C. de abolitio*, *l.* 3. vel si remanet ex hoc infamatus: *ut* 5. *q.* 1. *quidam*: vel si carceris vel verborum sustinuit injuriam: *ut C. de abolitio. l.* 1. 2. & 3. *per totum*: & debet dari cum causæ cognitione; & versatur causæ cognitio, si per calumniam accusationem proposuit: non datur ei abolitio: *ut Azo. in summa, C. eo. tit.* §. 1. In casibus tamen non conceditur abolitio etiam cum consensu accusati: *de quibus in l. fallaciter*: & *l. pe. C. eo. tit.* & *C. ad l. cor. de fal. l. ubi* & 7. *part. tit.* 1. *lib.* 17. & *l.* 19.

(*d*) LA CALOÑA DOBLADA. Alias pœnas ponit: *l. par. supra proxi. all.* & *C. ad Turpil.* & *C. de aboliti. l.* 2. *not. glos. in d. c.* 1. *de collu. detegen. concor. cum hac l. foro juz. l.* 2. *tit.* 1. *l.* 5. & *stylo l.* 92. Ultimo not. incidenter, quod judex potest suadere pacem, sed non compellere partibus invitis: nisi guerra possit afferre impedimentum reipublicæ. Item perpetrato delicto, judex non debet hoc facere, nisi primo notabiliter puniat: hoc sentiat glos. *C. de trans. l. transigere, not. Bal. in l. cum affirmes, C. de lib. cau. preses*: tamen concordiam sua dendo, non videtur actionem tollere, nec potest: *ut l. ex stipulatione, C. de sent.* & *inter om. ju.* & sic non possunt partes cogi ad compromittendum arbitratorem, etiam si timeatur scandalum: & sic sume argumentum, quod si potestas non potest cogere offensum ad pacem faciendum, ut supra dixi: imò debet vindicare, & punire: licet factum debeat evitare juxta posse. Item interponere debet partes suas prætorias, & civiles: *ut not. ff. de usufr. l. æquissimum*, & *not. in l.* 1. §. & *post operis, ff. de novi ope. nun. not. Bal. in d. l. ex stipulatione.*

ADDICION.

Vey la Ley 21. de la 3. partida, tit. 5. que concuerda con esta: è la Ley 10. del mismo titulo, pone las personas que pueden por otros responder sin poder, que el Derecho llama conjunctos: è de los personeros: vey por todo el tit. 5. de la dicha 5. partida. Concuerda con esta Ley, la Ley 7. de las Leyes nuevas, que hicieron los Reyes nuestros señores en la Villa de Madril, la qual manda cómo los poderes se han de presentar, è se ha de dar dellos copia à las Partes, è pone el termino dentro del

è torne al juicio, asi como si no fuese adobado.

Ley VI. Como aquel que se dice Procurador de otro, debe mostrar la personeria, è poder.

QUando algunos homes vinieren ante el Alcalde à juicio, el Alcalde de su oficio debe demandar à cada uno dellos: si el Pleyto es suyo, ò ageno: y el que dixiere, que es ageno, muestre personería, (*a*) porque pueda demandar, ò defender; y el que la no mostráre, no le reciba el Alcalde por personero de otri: si no fuere de aquellos, que manda el fuero recebir sin personería, dando recaudo, que el Señor del Pleyto estè por quanto él hace: è si mostráre carta de personería, muestrela à su contendor de la otra parte; y dele ende traslado, (*b*) si lo demandáre, porque pueda saber de qué es personero, ò en qué manera.

Ley VII. Como ningun Alcalde pueda juzgar, ni usar del oficio fuera de su Alcaldía.

NIngun Alcalde (*c*) no sea osado de juzgar en otra tierra, (*d*) que no es de su Alcal-

---

del qual se ha de allegar contra el poder del Procurador, è como han de quedar los originales en los Escribanos de la causa. Vey la Ley 21. de las Leyes del estilo que declara esta Ley. Vey una Ley 42. de las Leyes nuevas que los Reyes nuestros señores hicieron en Madril, que manda à los Procuradores que muestren sus poderes, è las escripturas que tienen de las Partes, è juren las causas, è manifiesten los dineros que les embiaron para los Letrados dentro en tercero dia, so pena de privacion del Oficio.

(*a*) QUANDO MUESTRE PERSONERIA. Et sic quando est certum habere mandatum, non requiritur probatio mandati nec satis: *ut C. de satis, l. uni. & not. glos. in c.* 1. *de Procur.* Si vero est certum mandatum non habere; & tunc non admittitur etiam si satisdet: ut hic. Et hoc verum, nisi sit conjuncta persona quæ admittitur cum satisdatione: ut si appareat de contraria voluntate: *ut ff. de procur. l. Pomponius, ff. fi. & l. sed ha personæ.* Si autem est dubium an valeat mandatum, servatur hæc practica: *glos. de qua in d. c.* 1. *extra de procurat. & cum hac l. concord. l.* 1. *& l. licet, & ibi Ci. C. de procurat. &* 3. *part. tit.* 5. *l.* 11. *& l.* 21. *& vide c. quem frequenter*, §. *pe. ut lit. non conte. & stylo, l.* 129.

(*b*) TRASLADO. Expensis, scilicet, petentis: *de quo videbar in l.* 2. §. *defendi. ff.* ex *qui causis.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 1. è 5. de las Ordenanzas Reales, lib. 2. titulo de los Alcaldes, è Jueces. Concuerda la Ley 7. de la 3. partida, tit. 4. que dispone mas copiosamente que esta Ley: è vey la Ley 1. y 2. del dicho titulo, è vey por todo el titulo qué tales han de ser los Juezes, è cómo han de conoscer, è de qué causas; è vey las Leyes nuevas que los Reyes nuestros señores hicieron en Sevilla cerca de los Alcaldes.

(*c*) NINGUN ALCALDE. Concordat *foro juz. lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 30. *& l.* 16. *& c. ex parte* 2. *de ver. sig.*

(*d*) EN OTRA TIERRA. Concordat *c. sua nobis de offi. vica. & l. unica, C. qui pro sua jurisd. & l. fi. ff. de jur. om. ju. & c.* 2. *de constit. lib.* 6. §. *statuto*, & hoc habet verum nisi in casu clementinæ quamvis de foro competente citare tamen potest judex extra suum territorium: dum tamen verbaliter, & non realiter; nec cum solemnitate, vel cum signo jurisdictionis citet: de quo vide quod ple-

día, ni constreñir, ni prendar, ni usar de su oficio del Alcaldía, si no fuere por avenencia de las partes: è si alguno contra esto ficiere, el juicio que diere, no vala (*a*) nada: è si alguna cosa entregáre, ò prendáre por sí, ò por su mandado, tornelo todo doblado (*b*) à aquel de quien lo tomó; y demás, por la osadía que fizo, peche veinte maravedis, los diez al Rey, è los diez à los Alcaldes de la tierra donde esto fizo; è si justicia hiciere, haya la pena (*c*) que habrie otro home qualquier, (*d*) que tal fecho ficiese.

Ley VIII. Como el Alcalde que no face justicia del querellado, es obligado à los daños, è costas.

SI alguno se querelláre de otro al Alcalde, y el Alcalde no le quisiere luego llamar à aquel de quien se querella à que le venga facer derecho, si el Pleyto alongáre (*e*) por ruego, ò por amor de

---

plenius dicetur infra: *eo. foro, lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 4. Est tamen notandum quod ea quæ sunt voluntariè jurisdictionis: possunt extra territorium jus dicentis exercere: *ut l.* 2. *ff. de offi. proco. & in c. novit. de offi. dele. & ibi glos.* quod limita, verum nisi illud quod est expediendum, competeret de jure speciali: *ut est text. juncta glos. c. statutum de præben. in fi. lib.* 6. Item nota, quod ad hoc quod jurisdictio contentiosa possit extra territorium exerceri, duo requiruntur consensus partium, & consensus judicis proprij territorij: 9. *q.* 2. *c. Episc. cum duobus sequentibus juncto. c. lumino-so* 19. *q.* 2. *cum gl. not. qui hoc dicit ibi, & in c. litigantes, de offi. ord. lib.* 6. *& per all. cle.* 1. *de fo. compe. & per c. novit de offi. dele.* quod limita verum; nisi illud competeret de jure speciali; quia tunc etiam cum prædictorum consensu non potest extra territorium exerceri: *ut all. c. statum, de præben. lib.* 6. facit ad hoc *l. omnes, ff. de offi. procon. & lega.* ubi nota casum, quod ordinarius potest exercere jurisdictionem voluntariam extra territorrium, sed non contentiosam est namque jurisdictio voluntaria, quæ non redditur inter inimicos; sed quoad ipsum judicem, si est intra territorium est necessaria. Nam punitur judex, si non impedit eam: *uti auct. ut nulli judi. §. aliquid secundum Gui. & in aut. de quæsto. §. supra hoc not. Bal. in l. omnes, ff. de offi. procon. & legati.*

(*a*) No vala. Ratio est, quia facta per judicem nen habentem jurisdictionem in loco in quo jus dicitur censetur facta à privato: *ut juribus supra in principio all.* Idem de judice, qui aliquid agit contra justitiam: *ut not. in c. conquerente de re spo. & vide quod dicetur circa hoc in lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 2.

(*b*) Doblado. *Sic in l.* 2. *tit.* 2. *l.* 2. *& in lib.* 3. *tit.* 10. *l.* 1. *in fi.* & quia propria auctoritate judicavit patietur hanc pœnam: *sic in isto lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 2. *& in lib.* 3. *tit.* 19. *l.* 2. *& in lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 4.

(*c*) La pena. Aliam pœnam ponit foro juz. *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 16. *& vide* 3. *part. tit.* 4. *l.* 7.

(*d*) Qualquier. Vide *foro novo, tit.* 5. *l.* 2. & vide quod de hoc scripsi *in lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 2. *& in l. proxi.*

ADDICION.

En quanto esta Ley dispone que los Jueces no juzguen por ruego, ni por amor. Vey la Ley 7. *de la* 4. *part. tit.* 4.

(*e*) SI alguno: se alongare. Not. ex ista lege, quod judex punitur non admittendo, vel negligendo justitiam administrare: sicut in faciendo contra justitiam, quod est notandum: *conc. c. dominus Deus noster* 23. *q.* 2. *ubi vide glos. notabilem ad hoc, & c. qui sine* 3. *q.* 7. *& c. administratores* 23. *q.* 5. *& auct. statuimus, C. de Epis. & Cle.* hoc tenet Hostien. *in c. dilecti de privil. & not. Joan. And. in novella in c.* 1. *de re* ju-

alguna de las partes, ò por le facer alguna ayuda, si aquel à quien fizo la rebuelta, pudiere esto probar, peche (*a*) le el Alcalde de lo suyo las costas (*b*) que fizo el querelloso, y los daños que recibió por aquella rebuelta, y el querelloso sea creido por su palabra so-

---

judi. lib. 6. licet textus ibi imponat pœnam in faciendo: adde, & vide de hoc notabiliter per Bal. *in l. mancipia. C. de ser. fugi.* & per Hen. eleganter *in c. qualiter de judi.* Circa quod est notandum, quod judex qui non punit malefactorem, eadem pœna punitur: *ut est expræssum in l. fi. C. ne sanc. Bap. itere. & c. paga. & sadu. l.* 1. *in fi. & l. christianis: & de comer. & mercan. l.* 2. *in fi. C. de Cano. lar. l.* 3. *ver. & eadem lib.* 10. nec etiam judex potest differre sine causa pœnam, quin puniatur: *ut C. de deserto, l.* 1. *in fi. lib.* 12. *& C. de vi publica. l. servos in fi.* nec etiam potest minorem pœnam imponere, quam lex dictat: quoniam eadem punietur pœna: *ut in dict. l. ult. C. ut sanct. Bap.* & hoc verum, nisi aliqua circunstantia reperiri possit: vel in delicto, vel in persona criminosi, de his quæ habentur: *ff. de pœnis, l. aut facta, & l. recipiendum, ff. ad Turpil. l.* 1. §. 1. *& per Cy. C. ex quib. cau. infa. irrogat. l. & si severior, & dic. l. servos.* Et hæc vera, si delicta habeant certam pœnam à lege statutam; aliàs judicis arbitrio imponitur pœna: *ut ff. de Effra. l.* 1. §. *expilatores de pœnis, l. hodie extra de offi. dele. c. de causis.* Unum tamen not. quod non videtur stare per judicem, nisi sibi fuerit protestatum: *ut l.* 1. *C. de suscep. lib.* 6. *Bar. in l. damni*, §. *Sabini, ff. de dam. infect.* Item nota, ad hoc quod Ecclesiasticus judex potest negligentem judicem sæcularem compellere, ut justitiam administret; *ut not. glos. in c. Judæi* 2. *de Judæis, & in c. excommunicamus de hæret. & in allegato c. Dominus* 23. *q.* 2. quod intelligo: ubi sæcularis negligens superiorem non habet: *ut not. in c. novit de ju. concor. cum hac l. foro juz. lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 18.

(*a*) Peche. *Sic infra lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 2. *& tit.* 15. *l.* 2.

(*b*) Las costas. Poterit tamen judex prius se justificare, antequam superiori causa deferatur: & seipsum poterit condemnare de omisso, vel neglectu, seu de culpa: *ut text. in c. non tantum* 21. *d.* & errorem suum poterit revocare: *juxta not. in c. qualiter in prin. de accu. & in c. cum cessante: de app. & in l. quid jussit, ff. de re jud.* gratia cujus quæris, an judex potest seipsum absolvere, seu condemnare? Est distinguendum: aut cognoscit de his quæ voluntariam jurisdictionem respiciunt; & potest seipsum condemnare, & etiam absolvere: *ut est tex. in l. si consul. ff. de adop. & in l.* 3. *& fi. ff. de of. præt.* & in tali casu judex subest duorum officium: *ut not. in c. ex litteris: de probat. in l. si plures, ff. de pact.* aut de his quæ contentiosam jurisdictionem respiciunt; & tunc, aut cognoscit principaliter de causa propria, aut aliena? In primo casu, aut cognoscit de causa propria, ut judex, vel arbiter? & tunc regulariter, non potest principaliter cognoscere; nec per consequens potest se absolvere, vel condemnare: *ut C. ne quis in sua can. & c. in rubro, & in nigro, & in l. qui jurisdictioni, ff. de juris. om. judi. &* 4. *q.* 4. *c.* 1. *& l. si de re, ff. de arbi. & l. Julianus* 2. *ff. de judi.* Hoc tamen fallit quoniam judex cognoscit de injuria ratione officij sibi illata: *ut plene not. per Cy. & Bar. in l. unica, C. ne quis in sua causa, &c. & in c. ex litteris de offi. dele. per doc.* Aut cognoscit, ut arbitrator? & tunc potest se absolvere, aut condemnare: dum tamen justè arbitretur; aliàs recurritur ad arbitrium boni viri: *ut in c. veniens: de jurejur. & in c. quintavallis eo. tit.* Aut de aliena causa cognoscendo? & tunc aut principaliter, ut judex csgnoscit; & non potest seipsum condemnare: cum inter condemnatum, & condemnantem debeat esse distinctio: *ut in l. ille à quo* §. *condemnatum, ff. ad Trebel.* aut per quandam consequentiam judex vult seipsum condemnare; ut qui omissit condemnationem expensarum; & sic de suo resarcire tenetur: *ut l. properandum*, §. *sin autem alterutra, & l. sancimus, C. de judicijs*: & tunc poterit seipsum condemna-

na-

bre estas cosas, è sobre estos daños à vista (*a*) de aquel à quien se querelláre: y esto mandamos guardar todavia, salvo todo tiempo en que el Alcalde no deba juzgar. (*b*)

Ley IX. Del que recusa el Alcalde por sospechoso.

QUalquier (*c*) home que fuere llamado à juicio ante el Alcalde, è dixere que ha por sospechoso à aquel Alcalde por alguna razon derecha, è lo pudiere probar ante alguno de los otros Alcaldes que no haya sospechoso, aquel Alcalde no le juzgue su Pleyto, mas embielo à otro Alcalde que no sea sospechoso. E si por aventura à todos los Alcaldes probáre por sospechosos ante dos homes buenos, en que avinieren las partes para recebir esta prueba; ninguno dellos no juzgue su Pleyto: mas denle otro home que lo juzgue, que no sea sospechoso, ò se avengan amas las partes en alguno que lo juzgue: è si no se quisieren avenir en dos homes buenos, que reciban la prueba de la sospecha, aquellos Alcaldes mismos constringalos, è fagan que se avengan en ellos.

---

nare: idem si occasionem præbuit liti, & expensis: *ut l. fi. C.de fideicom. liberto*: licitum non est judici errorem suum revocare: *ut all. c. qualiter*: & expensas sua occasione factas solvere, ut ipse justificetur: *ut dicto c. non tamen, & c. de Sum. Trinit. l. fi.* §. *hinc.* nec obstat quod inter condemnatum, & condemnantem debet esse distinctio: *ut all.* §. *tempestivum*: quia in hoc casu judicium habuit sua essentialia inter partes in principali, & in casu isto per quandam consequentiam in expensis seipsum condemnat: judex enim debet quod malè fecit palliare; ut id in confusionem suam, seu superioris, non redundet: *ut c. nisi specialis,de auc. ut supra*: & tenetur judex emendare quod perperam gessit, & improvide acceptavit: *ut cap. grave de offic. ordin. de accusat. qualiter* 35. *q.* 9. *quo jus.* Inquit enim Imperator non erubescamus corrigere, quæ prius diximus; nec ab alijs corrigi expectare volumus: *in auc. de nup. in fine primæ col. col.* 4. *& glos. in alle. c. grave*: nec per talem condemnationem expensarum principalis dedicitur; sed initur contractus, & contrahitur obligatio per judicem: ut notant Doctores *in allegata l. si de re, & in l. si libertus, ff. de bonis liber.* facit quod not. *infrà lib.* 2. *tit. del mandamiento de los Alcaldes, l.* 3.

(*a*) A BIEN VISTA. *Ut in l.* 2. *in fi. primi lib. tit.* 15.

(*b*) JUZGAR. *Ut infrà lib.* 2. *tit.* 5. *l. unica*: an judex per preces sententiam ferens puniatur? & sua sententia sit nulla? *vide Bar. in l. si poterat, ff. ad Tertul.* & not. quod idem est dicendum de meritò, vel sagione: *ut in lib.* 3. *tit.fi. l.* 4. *circa fi.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 22. *de la* 3. *partida, tit.* 4. *pero estas Leyes amas no se guardan, ni están en costumbre: pero vey la forma que se ha de tener quando el Alcalde se recusa por sospechoso en el tit. de las recusaciones, lib.* 3. *la Ley* 1. *y en la Ley* 2. *del dicho titulo se declara el juramento que los asesores han de hacer; y la* 3. *Ley del dicho tit. declara la forma que se ha de tener quando recusan alguno del Consejo del Rey. Vey una Ley* 19. *de las Leyes que los Reyes nuestros señores hicieron en Madril: que declara las Leyes del fuero, è pone pena à los que recusan los Alcaldes sin causa.*

(*c*) QUALQUIER. Quia ista lex, & sequens: *&* 3.*part. tit.* 4. *l.* 22. *in foro civili*: non servantur in regno Castellæ: *per l. fori novi l.* 9. sed

Ley X. Por qué razones puede ser el Juez recusado por sospechoso.

EStas son las razones por que pueden ser à los Alcaldes desechados por sospechosos de los Pleytos que no los juzguen si el Alcalde ha parte en la demanda sobre que es aquel Pleyto, ò si es su pariente de alguna de las partes, fasta aquel grado, que dice la ley: que no pueda testimoniar contra los estraños, ò si fuere su enemigo, ò su malqueriente, è si alguno quisiere desechar por alguna destas razones, è no lo razonáre al comenzamiento de los Pleytos, è sobre esto entráre en voz, no le pueda desechar despues por alguna destas razones: salvo si juráre que ante no sabía aquella razon, por quel quier desechar. E si en este comedio algun juicio diere el Alcalde, vala, y sea firme.

---

sed sufficit hodie, quod recusans judicem, juret fore sibi suspectum juxta formam ibi traditam: ideo circa has leges non insisto: de jure tamen Canonico, vel de civili jure antiquo apud quem debet cognosci de causa suspitionis: *not. ff. si quis in jus vo. cap. non je. l.* 2. *in fin. glos.* 3. *& Bal. ff. ad Turpil. l.* 1. §. *suspecti. & Cy. C. de sum. Trinit. l. fi. extra de offi. dele. c. suspitionis, & de appel. c.* 2. *requiris, & c. cum speciali: & eo. tit. c. legitima, lib.* 6. & qualiter de ea cognoscatur: *not. in l. apertissimi, C. de judi.* & ante omnia est proponenda suspitio: aliàs videtur in judicem consentire: *ut not. Bar. in l. quidam consulebant, ff. de re judi.* & causa suspitionis: vide in *c. fin. contra unum de offi. deleg. lib.* 6. *& ibi Archi. & causam: de offi. deleg & c. accedens, in prin. ut lib. non conte. & infrà lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 8. An suspitio generalis potest contra judicem poni: *not. C. si quacumque prædi. potestate, l. unica.* Quærit Bald. circa hanc materiam, quid si assessor assumptus à judicè ordinario recusato, sit suspectus? nunquid possit ejus jurisdictio declinari? videtur quod non: quia recusatus, & assessor sunt judices ordinarij: dico singulares in causa, non generales: *ut not. in lib. feu. tit. de investitura in maritum facta, c.* 1. *glos. quæ incipit, & istud*: judex enim ordinarius non declinatur: sed alius ei aggregatur, qui non sit suspectus: *ut c. de jur. om. jud. l. nemo, & in auth. de jud.* §. *si vero.* Nam ratione adjuncti purgatur suspicio fraudis: *ut ff. de susp. tu. l. tutor. aliquo, & ff. de æden. l. si quis ex argentarijs*, §. 1. sed tu dic, quod ex justa causa potest recusari. Nam de jure canonico etiam ordinarij recusari possunt: *ut extra de for. compe. c. licet, & c. si quis contra Clericum.* Pone in feudis ratione feudi, si discrepat jus civile à jure canonico, debet servari jus canonicum: *arg. d. c.* 1. *novit*: non obstat *lib. feu. tit. an apud jud. vel curiam Domini quomodo feu. term. c. in fi.* quia loquitur de colorata recusatione; non de justa: *ut ff. de mino. l. minor autem ingratus: & in c. suspitionis, de offi. deleg. & facit de investi. in mari facta, c.* 1. §. *fin. ubi tenet Jac. de Bella.* quod recusari non potest assessor, quia sunt ordinarij ipse, & judex recusatus. Hic per Bald. *tit. de prohibita alien. c.* 1. §. *Præterea.* Est tamen notandum quod judex non debet assumere in consilium partiales: puta advocatos alterius partis: *ut ff. de his qui intesta. delen. l. proxi.* nec debet pandere eis animi sui motum: *C. de falsis, l. ubi. & in l. solent*, §. *legatos, ff. de offi. proc. & le. & ibi Bald. qui notat ex* §. *non vestro ejusdem l.* quod licet judex non possit recipere gratis esculenta, vel poculenta: non tamen est suspectus judex, nec offenditur per quibuscumque minimis; ut pro uno pari gallinarum; vel pro duabus fialis malvasiæ. *arg. ff. de condi. & demonstra. l. quamvis*: quia ex tam parvis, animus rectoris non flectitur. *Unum tamen not. quod judex non poterit recusari ut suspectus, quando procedit super notorio, not. glos. in c.* 1. *de offi. dele. lib.* 6. nisi notorium esset tale quod

TITULO VIII.

DE LOS ESCRIBANOS PUBLICOS.

Ley I. Como deben ser dados en los lugares.

PORque los Pleytos que son determinados, ò las vendidas, ò las compras que fueren fechas, ò las deudas, ò las cosas que son puestas entre los homes; quier por juicio, quier en otra manera que no vengan en dubda, é porque no nazca contienda, è desacuerdo entre los homes. Onde establescemos, que en las Ciudades, è Villas mayores, que sean puestos Escribanos públicos, è que sean jurados; (*a*) è puestos por el Rey, ò por quien él mandáre, è

---

quod non haberet pœnam certam, sed arbitrariam: *not. Ant. in c. vestra de coha. cle.*

Addicion de la Ley 10.

ADDICION.

Vey la Ley 3. è 4. de la 3. partida, tit. 4. que pone las causas, por qué algunos no pueden ser Jueces, en las quales entran las contenidas en esta Ley: y la Ley del estilo, que es 191. Estiende esta Ley, y dice, que por las mismas causas que el Juez se puede recusar por el Señor, por esas mismas se puede recusar por los familiares del Señor, y por su muger, y fijos, y criados, y siervos: lo qual no ha lugar en los parientes. Y vey la dicha Ley del estilo, que es singular decision. Y vey la Ley 19. y 20. de las Leyes, que los Reyes nuestros señores ficieron en Madril, que pone, cómo los Oidores se han de recusar, y en qué tiempo, y las penas que caen los que recusan à los Oidores injustamente, y los Oidores que no se recusaren, cómo han de proceder.

ADDICION.

Esta Ley se limita en quanto dice que en las Ciudades, ò Villas no se pongan Escribanos: salvo por el Rey, ò por el que mandáre, excepto si hubiere uso, ò costumbre, ò privilegio, que disponga lo contrario: lo qual dice la Ley 1. titulo de los Escribanos del Número, lib. 2. de las Ordenanzas Reales, è la Ley 2. del dicho titulo manda, que ninguno pueda ser criado por Escribano, salvo por vacacion de otro: è vey la Ley 4. del dicho titulo, que pone, cómo se han de crear los Escribanos; è cómo se han de examinar; è lo que han de guardar: y concuerda con esta Ley, y es mas copiosa que esta. Item, en quanto à los derechos que los Escribanos han de llevar de las cartas, ò escripturas, vey la Ley 7. del dicho titulo, è la Ley 12. del dicho titulo, con otros 9. capitulos siguientes; è vey en las Ordenanzas nuevas de Sevilla, 5. capitulos que fablan en los dichos derechos, que han de llevar los Escribanos: è como los Corregidores son obligados à proveer, en que los Escribanos no lleven mas de sus derechos. Concuerda con esta Ley, la Ley 3. de la 3. partida, tit. 19. que declara quién puede crear Escribanos; è la Ley 2. del dicho titulo declara, qué tales han de ser los Escribanos; è la Ley 4. declara, cómo los han de examinar; è la Ley 9. declara, qué han de guardar los Escribanos; è cerca del salario de los Escribanos, vey la Ley 13. è 15. del dicho titulo.

(*a*) PORQUE: LOS JURADOS. Jurant enim Tabelliones cum creantur octo. Primò, quod fidelitèr suum officium exercebunt: *de præscrip. ad audientiam.* Secundò, jurat Tabellio, quod certus fidelitèr in scriptis rediget pro utraque parte; & cum fuerit requisitus instrumenta conficiet de his, super quibus rogabitur sine diminutione veritatis, commissioneque falsitatis. 3. *q.* 9. §. *cura. C. de jura. cald. l.* 2. §. *sed quia veremur.* Tertiò, quòd secreta sibi commissa non revelabit: *arg. C. qui test. fa. pos. hac consultissima*: *in prin.* Quartò, quòd in fraudem usurarum instrumentum non conficiet: *de usu. c.* 1. *de Sacr. Eccles. l.*

no por otro (*a*) home. E los Escribanos sean tantos en la Ciudad, ò en la Villa segun él viere que ha menester, y por bien tubiere: y estos Escribanos fagan las cartas lealmente, (*b*) è derecha-

l. jubemus. Quintò, quod de omnibus instrumentis retineat prothocollum, & originale: *in authen. de tabellio*, §. *illud quoque col.* 3. *de fide instrum. cum pen.* Sextò, quod erit fidelis, & obediens Domino à quo est institutus: *ut in c. de fama* 22. *q.* 2. Septimò, quòd postquam rediget scripturam in prothocollo maliciosè non differret contra voluntatem contrahentium: *ut Spe. tit. de instrum. ædi.* §. *restat. ver. sed quæro sub qua forma.* Octavò, quod si aliquod falsum instrumentum ad manus suas pervenerit; illud destruet, vel ad judicem tradet: *ut Spe. ubi sup. & Bal. in l. generaliter. C. de tabu. lib.* 10. *q.* 15. Item nota, quod Notarij obtinent dignitatem: *ut l. unica, C. de man. princ.* Quod intelligo, de his qui sunt in palatio Principis: & actibus ejus deserviunt: *de quibus, C. de primice, & secun. l.* 1. *&* 2. *lib.* 12. Qui possunt dici hodie, hi, qui salaria certa habent à Principe. Alij vero Notarij comites dicuntur in vili officio constituti: cum servi reipublicæ reputentur: *ut l. non aliter, ff. de adop. & non C. de decur. l. universas, lib.* 10. Et hoc verum, nisi officium tabellionatus transeat in speciale nomen majoris officij: *ut l.* 1. *C. de primi.* Et tunc perditur per infamiam *secundum Bar. qui ita not. ad l. Jul. repe. l. eam*, §. *hac l.* Nam licet officium notariorum vile reputetur ut dixi: nobilis tamen est militia notariorum Principis: *ut l. præclara. C. de Primice, lib.* 12. *& ibi Bart.* Similiter dico de officio procuratoris, quia interdum est vilissimum, & tunc non repellitur infamis: *ut instit. de excep.* §. *fin.* Interdum est honorabilis: ut esse procuratorem Regis vel Episcopi, & tunc repellitur: 2. *q.* 7. *infamis*; & vide quod not. *per Doct. in l.* 1. §. *hoc ædicto de posthu.* Qui dicunt, quod infamis, ipso facto, vel per sententiam civilem, potest esse procurator: secus per sententiam criminalem: sed prima opinio verior est, secundum Bal. qui hoc *not. in l.* 2. *ff. de Senator.* Et idem dicit ibi Bal. in tutore, quod infamis potest esse tutor: *ut l. sed & miles*, §. *si ignoras, de excu. tu. & not. in l.* 1. *C. de infam. lib.* 10. Nisi pupilli sint expectabiles, vel superiores: quia tunc tutela est honor, & ideo à tali tutela expelluntur indigni, & infames: quod est notabile. Item nota, quod Tabellio publicus, vel consilij non debet creari Clericus: *ut* 1. *partid.* 6. *l.* 45. *in fin.*

(*a*) E no por otro. Et sic nota quod nullus alius quam Principes, vel alius ejus mandato potest Tabelliones creare: *ut C. de tabu. l. generaliter, lib.* 10. *& in autem de tabel. & instrum. caus. per totum*: Et est ratio: quia creare Tabellionem est contra naturam, scilicet quod voci mortuæ credatur; *ut l. arrogationum, C. de adop.* Et ea quæ sunt contra jus commune nullus potest nisi solus Princeps: *ff. de posthu. l.* 1. *& de pœnis, l. relegatio.* Sed Hosti. in summa: *ne Cler. vel Mo.* §. *qui sunt sub* §. *Clericis ver. quod igitur, & seq.* Tenet quod habens merum, & mixtum Imperium: ut Episcopus, vel Comes: potest Tabellionem creare. Idem tenet 3. *part. tit.* 10. *l.* 3. Quod tales Comites: Barones: & Domini in suis locis jurisdictionem habentes, possunt Tabelliones creare, & hoc servatur; licèt contrarium tenet Bal. *in d. l. generaliter, q.* 13. *& Innoc. in cap. cum per Tabellio. de fide instr.* hoc idem tenet *Joan. An. in addi. Spe. super rubr. de fide instrum.* Ubi nota, quod etiam lex communis, & lex municipalis, & consuetudo, possunt tales officiales creare: cum dent jurisdictionem ordinariam. *C. de appel. l. præcipimus*, §. *in his, &* §. *hinc, & in l. fin. ff. de jur. omn. ju. l. more, & l. & quia: cum ibi notatis.*

(*b*) Lealmente. Alias si falsitatem committat punietur pœna: de qua *in lib.* 4. *tit.* 12. *l.* 1. *& vide quod ibi notatur.* Est tamen notandum juxta hoc secundum Bal. *super rubr. C. res inter alios acta.* Quod potest quis facere talem actum cum una persona, vel pluribus, quod reddat se inhabilem cum omnibus: verbi gratia: si Notarius scientèr instrumentum usurarium conficiat: & ideo caveant Tabelliones secundum Hostiem: *in c. navigan-*

mente, las que les mandaren facer: E si la carta fuere de mil maravedis arriba, reciba el Escribano (*a*) por su carta dos sueldos Burgaleses: (*b*) è si valiere de mill maravedis ayuso, fasta cient maravedis, reciba un sueldo Burgalés, y de cient maravedis ayuso, reciba seis dineros Burgaleses: è de las cartas que ficieren sobre mandas, ò sobre Pleytos de casamientos, ò de particiones, ò de posturas, reciba por cada carta tres sueldos Burgaleses: è de carta que ficiere Christiano con Judio, ò con Moro, lleven la meytad de esto que sobredicho es, de cada una cosa.

Ley II. Como los Escribanos publicos deben tener en sí las notas de lo que ante ellos pasa.

LOS Escribanos publicos tengan las notas primeras, (*c*) que tomaren de las cartas que ficieren, quier de los juicios, quier de las compras, quier de los otros Pleytos, qualesquier, si carta fue-

---

ganti: *extra de usuris*: hoc not. *Archi.* 46. *dist. c. sicut*: *nec suo*: nimirum quia conficere instrumenta illicita, est quædam species falsitatis: *ut C. de testam. l. jubemus*: *in fin.* Et propter hoc, Tabellio removetur ab officio: *ut C. de sacrosanct. Eccl. l. jubemus*, §. *his Tabellionibus*: & *in auct. de non alie.* §. *quia verò simili.* Et idem dico in Advocatis dictantibus talia instrumenta in favorem usurariorum; quia illicitè dictantes debent puniri, & facit *de prohib. feu. alie. per Frede. c. Imperator*, §. *scriba verò*: ubi est unus casus, in quo Notarius scientèr scribens instrumentum simulatum, punitur pœna manus; & perpetuò est infamis: *ut not. Bal. ubi suprà.*

(*a*) Reciba el Escribano. Et si plures receperit, quod hic est taxatum punitur, *ut hic not. Bar. C. de Epis. & Cle. autem sed hodie*: Et recurritur ad Judicem qui taxet, quod æquum erit: *ut l.* 1. §. *sportulis*, *C. de offic. præfe. affri.* & *not. de rescrip. cap. statutum*, *lib.* 6. §. *Notarium.* Et nota, quod ille tenetur solvere Tabellioni cui instrumentum principaliter tangit, & in cujus favorem fit. *C. de appel. l. eos*, §. *si quis*, & *arg. l. quoniam liberi in fin. C. de testam.* Si verò scriptura tangit utrumque in societate; vel ab utroque solvendum est: *arg. C. communi divi. l.* 3. §. *sed si messor. de jure delibe. l. fin.* §. *in computatione*, *not. Bal. in dicta l. generaliter*, *q.* 4.

(*b*) Burgaleses. De ista moneta vide quod not. *infrà eod. foro lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 1. Et nota circa hanc materiam, quod potest esse Tabellio major pubertate; dum tamen habeat animi discretionem, & scientiam: quòd arbitrio Judicis relinquitur: *ut c. de causis de offic. dele.* & *l.* 1. *ff. de jure delib.* §. *fin. impubes tamen potest*: *notat. plene per Bar. in l. uxor.* §. 1. *ff. ad l. Cor. de fal.* & *in tract. de Tabellione.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 8. de la 3. partida, tit. 19. y la Ley 9. del dicho titulo. Y en quanto à lo que esta Ley dispone, cómo los contractos fechos se pueden tornar à facer, y con qué solemnidad; vey la Ley 10. y 11. y 12. del dicho tit. 19. Vey en las Leyes nuevas, que los Reyes nuestros señores ficieron en Sevilla, un capitulo, cómo los Escribanos, y Alcaldes han de guardar los procesos criminales.

(*c*) Los Escribanos: las notas primeras. Et hoc faciunt cauti Tabelliones: nam hoc est utilè propter causas hic assignatas: *concord. autem de Tabell.* §. *illud quoque*: *coll.*4. & *Spec. eo. tit.* §. *postquam ver.* 1. Et tamen notandum quod si pars ad cautelam vult duplicata habere instrumenta; hoc potest facere Tabellio: *ut Specul. ubi suprà.*

re ende fecha; porque si la carta se perdiere, (a) ò viniere sobre ella alguna dubda, que pueda ser probado por la nota donde fue sacada. E aquella nota no la muestre, ni faga por ella otra à ninguna de las partes, sin mandado del Alcalde: maguer diga, que perdió la carta (b) que ende tenia: y el Alcalde no la mande facer, à

(a) Perdiere. Est notandum, quod si per refectionem instrumenti perditi nemini paratur præjudicium; etiam sine auctoritate Judicis potest refici: *ut not. in c. dudum: de convers. conju.* Sed si aliqua oritur suspitio Judicis auctoritate, vel saltim parte altera vocata debet refici. *arg. C. de auctor. præsta. l. fin. & de offic. Archi. cap. ad hoc in fin.* Sed si per refectionem, potest alteri præjudicium generari, non potest refici, nisi altera parte vocata, & summariè cognito de perditione instrumenti, & Judicis mandato, & auctoritate, *ut not. plene Specul. in dist. §. postquam ver. sed nunquid casu perdito.*

(b) Que perdió la carta. Quid si reperiatur instrumentum cancellatum penes debitorem, an præsumatur debitor liberatus? & est quæstio *glos. & Bald. in auct. ad hæc ver. etiam, C. de lati. liber. tollitur.* Et glossa ibi dicit, quod non sufficit, nisi debitor probet sibi redditum; & ideo dicit ibi Bal. quòd cum uno teste de veritate, qui testificetur de solutione, vel de pacto de non petendo, erit tutus debitor. Sed dic, quod aut instrumentum reperitur penes debitorem; & tunc si debitor probat sibi redditum, præsumitur liberatus: sive sit cancellatum, sive non: *ff. de pact. l. Labeo, & ff. de probatio. l. si Chirographum*: aut non probatur redditum; & tunc non præsumitur liberatus, præsertim si sit domesticus, vel familiaris, ne detur occasio delinquendi: *ut in d. cap. ver. ille etiam, & l. Labeo, & ibi Bart. ff. de pact. & in l. si possessione, ff. de probat. & C. in qui caus. ces. longi tem. præscrip. l. 1. & l. fullo, ff. de fur.* & attende, quod dicit Bar. *in dict. l. Labeo.* Quod si de una re, vel de uno negotio sunt confecta plura instrumenta; sufficit unum solum redditum esse debitori, ut liberetur: *arg. d. l. Labeo, ut not. Bal. in d. l. si de possessione*: aut reperitur instrumentum penes creditorem; & tunc aut non cancellatum; & non præsumitur debitor liberatus, nisi hoc probet: *ff. dele. 1. l. hujusmodi, §. si cui*: aut cancellatum: & tunc præsumitur debitor liberatus, quod verum est etiam, si in prothocollo Notarij appareat integrum: & hoc verum, nisi debitor sit tam domestica persona, ut ipse idem potuisset cancellasse: *arg. d. ver. ille etiam.* Sed contra prædictam opinionem videtur, quod per cancellatum instrumentum probetur debitum; non autem liberatio; *ut alleg. l. fullo. §. qui tabulas, ff. de fur.* Ubi expræssè dicitur, quod instrumento penes debitorem reperto probat creditor pecuniam sibi debitam esse. Solum ex instrumento reperto penes debitorem, probat creditor ei pecuniam solutam fuisse, ubi non constat debitorem subtraxisse. Idem, & si hoc non constaret, ex quo est subtractum; per instrumentum enim cancellatum præsumitur liberatio. Sed nunquid propter talem præsumptionem deferatur juramentum? Respondeo non, quia quando præsumptio potest elidi, non defertur juramentum ex ea; sed quando apparet de causa: ut quia probatur redditum à creditore; non est opus, ut deferatur juramentum; quia præsumitur liberalitèr redditum, & factum pactum tacitum de non petendo: *ut d. l. labeo.* Sed quæro; quando debitor producit instrumentum & non probat sibi redditum, possit debitor interrogari qua ex causa fuit cancellatum? respondeo, quod sic: *ut C. de transactio. l. age cum Geminiano*: & si dicat ex causa donationis nulla præsumptio facit pro ea: *ut ff. de probat. l. cum de indebito*: si autem dicit, quod satisfecit; tunc facit aliqualem præsumptionem; & ita intelligitur quod not. *in all. l. si de possessione, C. de probat.* Sed statim quæro, quare per redditionem instrumenti præsumitur tacitum pactum de non petendo? Respondeo, quia qui tradit instrumentum rem tradere videtur: *ut C. de dona. l. 1.* rei autem traditio, hic non est aliud, quam ipsa libera-

menos que no vayan las partes (*a*) ante él sobre esto. E si el Alcalde le mandáre facer la segunda carta : diga, è faga mencion en

tio : *ut ff. de condi. ob causam*, *l. si mulier*, *& ff. de jure dotis*, *l. si sponsalibus*, *& not. C. de transac. l. sub prætextu* : *glos. sic ergo.* Sed quid si debitor habens instrumentum redditum illud retradidit creditori : utrum videtur fecisse pactum de petendo ? & videtur, quod sic ; quia tacitè dicitur renunciare juri suo, & promittere non uti illo instrumento : *ut C. de probat. l. pacta novissima*, *& alle. l. si de possessione* 2. *responso* : nam qui renunciat probationi, etiam juri renunciasse videtur ; quia & in probationibus jus continetur : *ut C. de fide instru. l. si adversarius.* In contrarium videtur, quod pactum de petendo, non tenet sine causa : *ut l.* 2. §. *certa de exceptis doli.* secus in pacto de non petendo : *ff. de pactis*, *l. tale pactum*, *in princ.* non obstat lege. Labeo, quia favorabilior est liberatio, quam obligatio. Quæro, quare reddito pignore non solvitur debitum sine jus debiti principalis ? Respondeo, quia accessorium non est potentius, quam ipsum principale : sed è converso cassato instrumento principali cassatur accessorium. Unum scias, quod ubi est hypothecaria sine principali ; tunc reddito pignore omnis obligatio esset sublata *exemplum*, *ff. de publicia. l. commissa*, *& C. de lui. pigno. l. intelligitur.* Item scias, quod reddito instrumento debitori, etiam fidejussor, vel mandator, est liberatus ; quia non reperitur quod fidejussoria obligatio stet per se : *ut singulariter not. ff. ad Trebel. l. si hæres pecuniam.* Item quæro, nunquid vitium furtivitatis officiat instrumento ? *respondetur non ut C. de Test. l. non iccirco*, *& ff. de eden. l. argentarius*, §. *cum auth. & alleg. l. si de possessione*, *& de l. fullo.* §. *si hæc not. Bal. in alleg. auct. ad hæc*, *C. de lati. liber. toll. & in alleg. l. si de possessione in fin. C. de probat. concor. quod not. Innoc. in c. cum olim* 1. *extra de privil.* Sed circa amissionem instrumenti, de qua ista lege loquitur Bar. *de salice in l. fin. C. de fide instru.* distinguit, quod aut creditor amittit instrumentum per factum adversarij ; aut per factum suum ; aut per casum. In primo casu sufficit probare amissionem, & subtractionem instrumenti : *ut alleg. l. si de possessione* : ubi Salice dicit, quod si juramentum est deferendum ei qui per factum adversarij instrumentum perdidit : *ut l. si quando C. unde vi* : & quæ pœna erit inferenda contra subtrahentes tale instrumentum : *vide Joan. Ant. in novella in c. accepimus*, *de fide instrum.* Secundo casu, quando per factum suum : distinguo, aut non culpabilem ; quia reddit adversario : & tunc locum habet *alleg. l. Labeo*, *ff. de pactis*, *& l. chirographum*, *ff. de probat.* circa quod vide quod not. Salice *in di. l. si de possessione.* Aut factum creditoris fuit culpabile ; quia quadam indignatione motus eum concremavit ; & isto casu dicit Bal. quod jus debiti non amittit ; sed clarius debitum tenetur probare per testes ; nec ei hoc casu Sacramentum defertur : quia culpa sua claritatem probationis ofuscavit. Tertiò casu, quoniam amittit casu : tunc aut instrumentum non erat de natura, vel essentia debiti per scripturam contracti, & tunc sufficit debitum per testes probari: *ut d. l.*1. *de fide instr.* aut instrumentum erat de natura, vel essentia debiti, in scriptis contracti ; vel rei per scripturam probandæ : & tunc oportet, quod probetur debitum in scriptis per contractum fuisse : & sic tenor Instrumenti. Item, quod casus amissionis probetur; & sic oportet duo probari : *C. de test. l. testium ad fin.* Item nota, quod ubi scriptura non est de essentia : potest probari debitum per testes ; dum tamen amissio instrumenti probetur : *ut not. DD. in l. sicut C. de fide instrum.* Item nota, quod si furtum instrumenti fecit debitor præsumitur habere malam fidem: necesse, nec esse probare per testes nomine instrumenti : *ut all. l. si de possessione* : *hoc per Salice in all. l.* 1. *de fide instru.*

(*a*) Las partes. Et sic nota, quod in exemplatione scripturæ, debent vocari quos res tangit, ut hic ; & debet fieri Judice pro tribunali sedente : *ut c. ad hoc de offic. Archi. & l. fin. C. de auct. præstan. & in auct. de instrum.*

cau.

ella, que la mandó dar porque la Escribano no quisiere guardar la otra primera fue perdída : è si el nota, (*a*) è la perdiere (*b*) por

---

cau. §. *de quibus* : & nisi partes vocentur, & citentur ; ad hoc etiam si Judicis fuit auctoritate, non facit fidem instrumentum : *C. de fide instru. l. fi. & extra de testi. c. significavit* : *hoc tenet Spe. eo. tit.* §. *ostenso*, ℣. *qualiter auth.*

(*a*) La nota. Nota circa hoc, quod breviatura quam quidam appellant scripturam matricem secundum Bal. *super rub. C. de fide instru.* licet non sit scriptura perfecta : *ut l. contractus, C. eo. tit.* facit tamen plenam fidem, sicut publica : nam perfecta est quoad solemnitates, & in eo in quo est imperfecta, quantum ad quædam capitula accidentalia ; putà circa renunciationes, &c. respicit vocis, & consuetudinis interpretationem : *ut C. de fide instrument. l. fin. & ibi per Bal. & ff. de hæredi. insti. l.* 1. *in fin. & ff. de le.* 2. *l. Imperator*, §. *cum imperfecto.* Item nota, quod licet Notarius non possit circa substantialia contractus extendere, alias tamen circunstantias, vel renunciationes abbreviatas, in suo prothocollo potest explanare : ut in dictis juribus notatur. Et circa materiam hujus legis nota, quod error scripturæ non nocet : *ut l. Imperator, ff. de statu hom.* & hoc verum, probato errore : sed in dubio statur instrumento: *C. de proba. l. cum precibus.* Item error scripturæ præcedens, per sequentia corrigitur : *arg. de manumis. testa. l. stichus* : & hoc maximè in erroribus Notarij rusticani, qui quandoque unum verbum ponit pro alio : quia potius valet quod aptè sentit, quam vitiet : quod profert ineptè : *ut not. ff. de re ju. l. si librarius, & C. de Testa. l. testamentum, ut putat Bal. in d.l. Imperat.* quod tales errores ipsemet Notarius proprio motu nemine citato potest emendare. Idem si Prætoris auctoritate hoc faciat : quia hoc potest etiam nemine citato, quia est punctus juris, & non facti : etenim veritas apparens est, veritas jam probata non probanda : ideo non indiget discussione : nec disceptatione fori ; nihil enim potest allegari contra quod veritas est notoria : & hoc tenet *Cy. ff. de adop. l. nam ita divus, & vide Innoc. in c. cum inter vos in fin. de consuet.* Error tamen in causa facti ambigui, non potest corrigi, nisi de mandato competentis Judicis, & oblato libello super correctione, & errore probato : *ut not. Spe. tit. de instru. ædi.* §. *instrumentum ver. sed nunquid, & Jac. de Bel. in auth. de æquali doctis*, §. 1. nec creditur in tali casu ambiguo Notario confitenti se errasse ; quia non videtur sibi commissum per partes quod corrigat; sed quod semel dumtaxat faciat : *de arbitris, l. qui arbiter, not. Bal. in all. l. Imperator.*

(*b*) E la perdiere. An in casu isto, vel cum non reperitur : nota seu abbreviatura vicietur instrumentum parti redditum ? & dicit Nico. de Macha. quod est speciale in Civitate Constantinopolitana, quod præsumitur instrumentum falsum, si non apparet matrix scriptura : *ut in auth. de tabel.* §. 1. unde in contrarium est jus commune ; & ideo standum est instrumento publico : licèt non appareat de prothocollo: & est ratio; quia ex quo per Notarium rogatum instrumentum est redactum in mundum: & ipsum est verum originale : *ut not. Bar. ff. de le.* 2. *l. Sempronius secundo*: & hoc verum, nisi contractus esset celebratus in scriptis ; quia tunc in prima scriptura, stat substantia, nisi probetur casu fortuitu fuisse perdita : nam tunc est standum sumpto : *ut C. de fide instrum. l. contractus, & de testa. l. publicati, hoc not. Bal. super rub. C. de fide instr.* Est etiam notandum circa hoc; quod licèt Notarius post completam scripturam publicam dicat ; & ista cessant, quia per errorem scripsi : sive ista subscriptio in eadem abbreviatura sive in eadem carta inveniatur : vitiatur, & non vitiat ; quia Tabellio, nec Testis, non potest sibi ipsi derogare : sed standum est primo dicto, & primæ scripturæ, tanquam matrici : ut plenè not. *per DD. in l. Imperator. ff. de sta. hom.* Consueverunt Tabelliones non publicare rogata, nisi in fine quaterni : & tunc id quod reperitur cancellatum, non intelligitur publicatum ; nec debet ei credi:

su culpa, (a) ò daño viniere alguna de las partes por él, pechelo el Escribano todo.

---

di: *ut C. de testam. l. ambiguitatem.*

(a) POR SU CULPA. Idem si malè conficiat instrumentum, tenetur parti ad interesse: *ut insti. de obli. qui ex quasi delic. nas. glos. supra ver. litem suam, & ibi Joan. Faber. & ff. si mensor. fal. mo. d. l. fi.* & hoc verum, nisi justo errore hoc fecerint: quia non tunc nocet partibus: *ut l. illicitas, ff. de offic. præsi. & not. per doc. in l. fin. C. de fide instru. & not. Bal. in d. l. generaliter, C. de tabula*: & est casus singularis: *in l. fin. C. de magistrati. conven. not. Bal. supra rub. C. de pœna judi. qui ma. judi. & est text. similis infrà lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 20. *& tit.* 17. *l.* 5. *& l. fin.* Item ex fine hujus legis not. quod Tabellio non tenetur nisi de dolo, & lata culpa: *ut l. ubi exigitur, & ibi Bal. ff. de æden. facit, ff. si men. fal. mo. d. l.*1. §. 1. *& l. fi.*Item nota, ex hac lege, quod si Tabellio scripsit ita abbreviatè, quod à sua scriptura non potest extrahi clara intentio; quia est in culpa, tenetur parti ad interesse: *facit all. l. fin. C. de magistrati conve. ut not. Bal. in proœmio digesti veteris.* Sed quid si Notarius falso omissit scribere modum? & sic qualitatem depositi? utrum veritate cooperta, totum instrumentum reddatur falsum? An verò debeat cogi Notarius ad ponendum, & supplendum id quod falso omisit scribere? & quod non possit ad hoc cogi sic probatur: iste Notartus debet ab officio privari; ergo privatis veteribus registris nihil addere potest: *ut ff. de infa. l.* 2. §. *miles.* Sed tu dic secundum Bal. *in l. quamvis, C. de fideicom. liber.* quod antequam judex eum privet, hoc potest; sed postquam eum privavit, hoc esset impossibile: *ut not. in* §. *pœna gravior*: quia tunc in nihilum creditur ei: *ut l. si ex falsis, C. de transac. & Bar. in l. Aurelius, §. idem qui sit, ff. de libe. le.* Item nota, quod ille qui producit instrumentum falsum; non ex suo facto, vel attestationes testium, qui falsum deposuerunt, auditur ad reprobandum: *ut not. in c. cum venerabilis: de excep. facit, aut. ad hæc, C. de fide instrum.* secus si producit instrumentum non solemne: quia tunc videtur confiteri contenta in eo vera esse: *not. Bal. in d. l. quamvis.* An autem Notarius potest se corrigere propria auctoritate: *not. Bal. in l. ambiguitates, C. de testam.* Sed quæro juxta istam legem quid si reperitur instrumentum, seu prothocollum Notarij imperfectum? & apparebat quod volebat Populus describere? dico, quod tale instrumentum nullam facit fidem: exemplum requiritur sic: Titius verò dedit, Seyo tale fundum pro pretio centum, his pactis appositis, nec reperitur plus, certè non facit fidem: quia Notarius non habuit tale instrumentum pro perfecto, & absoluto: *ut l. si is qui ff. de testa. & l. contractus: de fide instru.* nec obstat quod not Bart. *l. gallus*, §. 1. *de libe. & posthu. quando scilicet in prothocollo reperitur, &c.* quia tunc Notarius habuit illud instrumentum pro perfectò completo, & absoluto; nec volebat plus in prothocollo scribere, sed intelligebat sub illo, &c. communia aliorum contractuum. *Non obstat, C. de testa. l. erroris*: quia aliud est Notarium errare, & aliud est instrumentum imperfectum dimittere: *ut hoc not. Bar. in alle. l. si is qui ff. de testa.* Ultimo not. incidenter ad hanc legem quod licèt Argentarius, vel Numularius debeant ædere libros rationum *per l.* 1. §. *rationes, ff. de æden. & l. Prætor.* 1. *eo. tit. & l. quædam*, §. *numularius.* Mercator, vel Campsor non tenetur ædere scripturam, quam confecit in suo bafaldelo rei apud eum depositæ; & est ratio quia illam scripturam non confecit aliquo mandante: *ut l. si quis ex argentarijs*, §. *pertinere, eo. tit. de æden.* nec est scriptura rationum: sed unius actus tantum: unde non pertinet ad ædictum Prætoris: *ut d. l. si quis ex argentarijs*, §. *rationes ver. nec sic pignus*: nam ad hoc quod quis teneatur rationes ædere scilicet officio Judicis per illud ædictum de ædendo; oportet quod rationes sint conscriptæ, occasione publici officij, vel quasi publici, & parte mandante: sed si est scriptura privata ipsius scribentis, quæ dicitur domestica, non tenetur mercator eam exhibere: hoc tenent *Guillelm. & Jacob de Bel. in l.* 1. *C. de æden. &*

glos.

Ley III. Como el Escribano es obligado de dar la carta, y en qué manera la debe signar, y dar à la parte.

PUes que el oficio de los Escribanos es público, è honrado, y comunal para todos: Mandamos à todos los Escribanos, que aquellos que mandaren facer cartas para sus Pleytos; quier por mandado del Alcalde; quier por por otra guisa, que la faga sin todo otro alongamiento, (*a*) è no la dexe (*b*) de facer por amor, ni por desamor, ni por miedo, ni por verguenza de algun home: è todas las cartas que ficiere el Escribano, meta è su señal (*c*) conoscida: porque pueda ser sabida, è conoscida la carta, quál Escribano la fizo; è despues que la carta fuere fecha, y sacada de la nota (*d*) porque la fizo, ponga que es carta fecha della.

---

glos. in cle. 1. de usur.* fallit hoc in Veneratore; unde si famulus meus portavit librum meum ad Hebræum, & ipse negat, debet compelli ad ostensionem libri rationum: *ut in dict. cle. & not. Bal. in dict. §. rationes: quod tene menti.*

ADDICION.

Vey la Ley 7. de la 3. partida, tit. 19. que concuerda con esta, y manda, que los Escribanos no pongan en los privilegios cartas, que hicieren abreviaturas; y si algun Escribano hiciere lo contrario, que la carta no vala, y pague el daño que sobre ello se recresciere à la parte: y de como los Escribanos han de ser honrados, y de la pena que meresce, quien no honrare à los Escribanos. Vey la Ley 14. del dicho titulo. Concuerda con esta Ley, la Ley 55. de la 3. partida, tit. 18. en que manda, que si el Escribano pudiere, ponga su signo en las cartas: y si por impedimento alguno no pudiere facer el contracto, que lo pueda cometer à otro Escribano.

(*a*) PUES QUEL: SIN ALONGAMIENTO. Quia hoc jurat ín sui creatione; *ut dixi supra eo. l. 1.* Et compellitur ad hoc, cum sit servus publicus: *ut C. de defens. civil. l. jubemus, & in auct. de armis, §. 1. & Bald. in l. generali, C. de tabula, lib. 10. in princ.* Sicut cogitur argentarius ædere rationes, *ut dixi suprà l. proxim.* Et creditor potest ad hoc etiam Tabellionem compellere; ut sibi reddat suum instrumentum: *arg. l. fin. & ibi Bart. ff. de bo. auctor. judi. posses. & Bal. in dict. l. generali, q. 36.*

(*b*) E NO LA DEXE. Nisi in casu: *l. 6. infrà eod. tit.* nota tamen, quod si Tabellio ad mandatum Judicis non confecerit instrumentum: nec parti deperdi propter inobedientiam, ipso jure est officio privatus: *ut not. Bal. in l. providendum, C. de posthu.* quod est notandum.

(*c*) SU SEÑAL. Et nisi instrumentum sigillet est scriptura privata: *ut C. qui po. in pig. habe. l. scripturas, & infrà lib. 2. tit. 9. l. 3.*

(*d*) SACADA DE LA NOTA. An autem potest eam Notarius tunc cancellare? *Nico. de ma. & Bal. super rubr. C. de fide instr.* dicunt, quod si ex tali nota seu prothocollo non est amplius reficiendum instrumentum, quòd potest cancellare dicta ratione; aut ex tali prothocollo iterum debet instrumentum refici; & tunc non debet cancellari: allegat ad utrumque: *C. de cond. sine caus. l. dissoluti, ad exhi. l. fin. C. de probatio, l. si Chirographum dele. l. 1. hujusmodi, §. si cui: & C. de solu. l. indictum.* Non tamen debet abradi, vel deleri; quia per instrumentum cancellatum probatur; quondam fuisse debitum: *ut ff. de fur. l. qui tabulas, & l. fullo, vel sarcinator, §. fin.* Hoc enim operatur sola cancellatio ex qua præsumitur obligationem præcesisse secundum Nico. Ultimo nota incidentèr, quod non valet instrumentum confectum per Tabellionem publicè excommunicatum: *ut cap. excommunicamus, §. credentes extra de hæretic.*

Ley IV. Como Escribano que sucede en lugar de otro, puede facer, è sacar de la nota del otro, lo que pasó por el otro.

SI el Escribano público ficiere nota, para hacer carta sobre algun Pleyto; è ante que la carta haya fecha, muriere aquel Escribano, el Alcalde (*a*) mande facer à otro Escribano público aquella carta, por aquella mesma nota, si alguna de las partes la demandáre; è aquella carta vala, asi como si el Escribano, que la nota la hobiese fecha: è quando el Escribano moriere, los Alcaldes recauden luego las notas del registro de todas las cartas que aquel Escribano fizo, è debenlo dar al otro Escribano que viniere en su lugar, por mandado del Rey.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 55. de la 3. partida, tit. 18. que mas copiosamente dispone, que esta Ley; y manda la dicha Ley, que muerto el Escribano, los Alcaldes del lugar depositen los registros en poder de dos buenos hombres del dicho lugar, para que los tengan bien guardados; los quales se entreguen al Escribano, que succediere en la Escribania del muerto; y la dicha Ley declara el juramento que ha de facer el Escribano, que succediere cerca de los dichos registros.

(*a*) SI EL ESCRIBANO: Y EL ALCALDE. Nota quod sine Judicis auctoritate nemo potest exemplare, nisi ut dixi supra lege secunda, nec instrumentum in rogatione, vel nota Tabellionis mortui contentum in publicam formam redigere: *extra de fide instr. cum præced.* notarius enim nihil debet mutari, nec addere, vel minuere; nisi ut in nota, vel prothocollo reperitur scriptum: *ut hic & in l. hac consultissima, C. de testam. Spec. eo. tit.* §. *ostenso ver. illud quoque.* Nota tamen, quod si abbreviatura est talitèr abbreviata, quod nescitur legi, vel quid dicere velit, si per scripturam præcedentem, vel subsequentem, vel per aliam eadem manu confectam in simili, vel eodem contractu potest fieri fides, benè poterit exemplari: *arg. ff. de le. 1. l. servus plurium*, §. *si mundus*, *& ff. de fundo instr. l. cum delanionis*, §. *asinam*, *& de usur. qui semisses*: Cætera enim quæ deficiunt, quæ continentur subter, &c. vel sub alijs signis, judicis auctoritate supplebuntur: *ut ff. quod cum fal. tu. ac. l. 2.* §. 2. *in auct. ut fratrum filij*, §. *illud quoque coll.* 2. Et nota, quod si in abbreviatura continetur, renunciavit, &c. quod ponet Notarius ea sola quæ in instrumentis mortui Tabellionis consueverunt apponi, *ut plenè not. Spec. eo. tit.* §. *osten. ver. quid si abbreviatura*, *& ver. sequenti.* Consueverunt tamen causati Tabelliones in his renunciationibus in suis instrumentis apponere: Titius ex certa scientia sciens, se ad secunda scripta non teneri, &c. ut sic non possit allegare præsumptionem erroris: *ut not. Bart. in l. si dari, ff de verborum obli.* Item nota, quòd si Tabellio cui mortuo data fuit potestas, & licentia per partes addendi & minuendi, prout melius poterit ad sensum sapientis; quod hoc poterit Tabellio subrogatus ad confirmationem rei gestæ sententia non mutata, *ff. manda. l. si mandato*, §. *fin. ff. de re judic. actorum, C. de vete jur. enu. l. 1.* §. *sed & hoc Spe. eo. tit.* §. *instrum. ver. quid si à contrahentibus.* Item nota circa hanc legem, quod si Notarius fuit rogatus de quodam instrumento cujusdam Sempronio. Deinde iste Notarius successit isti Sempronio; quod iste Notarius, qui modo est hæres, poterit illud instrumentum conficere, quod commendat Bart. *in l. de eo.* §. *illud constat. ff. ad l. Cor. de fal. & vide circa hanc l. Bal. sup. rubr. C. de fide instr. & Bar. in l. alius*, §. *idem credendum*, *ff. de lib. & postu.* Ultimo not. incidenter; quod licèt Tabellio sit publica persona in toto regno: tamen in eo quod facit, ut Tabellio, Judicis attenditur solum Judicis officium: *not. Bal. in constitutione digesti veteris in nomine Domini*, §. 1. *quod ipse ibi commendat.*

mandaren ende facer carta.

Ley V. Como ningun Escribano debe poner en la carta, sino lo que ante él pasó.

NIngun Escribano no sea osado de poner en las cartas otros testimonios, sino los que fueren delante (*a*) presentes, quando amas las partes se avinieren en el Pleyto ante él, è le

Ley VI. Como el Escribano es tenudo de dar la carta al que la debe haber: si no fuere mandado por el Alcalde, que la no de.

DEspues que el Escribano público hiciere la nota de la carta, à la parte que la hobiere de haber, (*b*) è no lo dexe de facer maguer la otra parte gelo

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 54. de la 3. partida, tit. 18. la qual Ley pone todas las cosas, que los Escribanos han de poner en los contractos; y cómo han de mostrar à los testigos las personas que hacen los contractos, para que los conozcan.

(*a*) NIngun Escribano: delante. De quo vide quod *not. infrà l. fin.* Sed quid si Tabellio rogatus, quod Prothocollum scripsit,& non recitavit coram partibus, & testibus, an in tali casu valebit? Respondeo quòd non: *ut ff. de le. 3. l. fideicommissa*, §. 1. *not. Jac. de Bel. in auct. de tab. in fin. col.* 1. Item nota, quod Notarius cogitur invitus ad scribendum, & ad suscipiendum rogatum: *ut l. quædam personæ*, §. 1. *ff. de ædem*, *& ex hac l. apparet*, quod istud officium non debet esse gratuitum; *de hoc l. argentarius in princ. eo. tit. de ædem, & addequod not. in Cler.* 1. *extra de usuris.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 9. tit. de los Escribanos de la 3. partida.

(*b*) DEspues: a la parte que la ha de haber. Ex hac lege nota quod Notarius debet reddere scripturam illi ad quem pertinet: & non alijs. *Concord. l. prætor ait, ff. de eden*: & nota quod debet reddi instrumentum per Notarium illi; cujus gratia confectum est, & non alijs: *per glos. d. l. Prætor ait.* Et nota, quod ad hoc quod Notarius teneatur reddere instrumentum, requiruntur duo scilicet mandatum, & interesse scilicet ejus à quo fuit rogatus, & ejus cujus favorem continet. Si aut in uno, & eodem instrumento implicitè continetur commune interesse partium, tunc cuilibet parti debet reddi per Notarium, ut in instrumento pacis, & in instrumento transactionis; *& sim. dicit ibi glos. & Odofred. in l.* 1. *de ædem*, §. *rationes*. Et sic apparet, quòd emphiteoticum instrumentum, debet reddi domino. Item, & emphiteotæ, quia continet interesse utriusque. *Item ex* §. *fin. d. l. prætor ait*, *not. secundum Bal.* Quod creditor debet recolligere instrumentum suis proprijs sumptibus, non sumptibus debitoris. Et hoc verùm, nisi procedat mora debitoris. *C. de ædem, l. ædita.* Item, est articulus, quòd si Rex mittit Notarium ad aliquem locum pro examinandis testibus, quòd debeat mittere expensis petentis: *facit quod not. in l. is qui ff. qui ex caus. in poss. eatur, C. de rebus cre. l. generaliter*, §. *pen.* Si autem mittit Notarium ex suo mero officio; mittet expensis utriusque partis: *arg. ff. famil. hercis. l. ex parte*, *& ff. finium reg. l. sed si loci.* Item nota, quod si fiscus petit gabellam ex contractu; & petit à reo quod ædat instrumentum contractus, quod cogitur illud ædere: & hoc est speciale in fisco ad ejus intentionem fundandam: *ut l. ne quisquam, ff. de ædem.* Et idem in emptoribus gabellarum, quia succedunt in locum fisci: *ut hoc not. Bal. in l.* 1. *ff. de ædem.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 54. de la 3. partida, tit. 18. en quanto à lo que esta Ley que

defienda; mas si la parte que lo contradixere, mostráre alguna razon ante el Alcalde: porque la otra parte no debe haber la carta, y el Alcalde gelo defendiere, no gela dé.

Ley VII. Como el Escribano debe conoscer à los que ante él otorgaren alguna cosa.

NIngun Escribano público no faga carta entre ningunos homes, menos de los conoscer, (*a*) è de saber sus nombres, si fueren de la tierra: (*b*) è si no fueren de la tierra, los testigos sean de la tierra, è homes conoscidos: é nengun Escribano no meta otro Escribano, (*c*) que escriba en su lugar; mas cada uno fa-

---

que el Escribano, y testigos han de conoscer las personas que otorgan el contracto; y saber sus nombres. E dice la dicha Ley, que han de saber donde son. Item, en quanto à lo que dice esta Ley, que el Escribano faga las cartas con su mano: excepto si enfermáre. Concuerda la Ley 55. del dicho titulo. Concuerda la Ley 5. de la 3. partida, tit. 19.

(*a*) NIngun Escribano: menos de los conoscer. Et sic nota, quod Tabellio debet cognoscere personas contrahentium; sicut & testis cognoscere debet eos de quibus testificatur: *ut not. ff. de testim. l. 3. §. ideoque in glos. cum C. de jure deli. l. fin. §. si autem dubius, in fin. ibi qui hæredem cognoscant, &c. & ibi glos. & autem de fide instr. §. oportet ibi, sciant enim*: sed non est necesse quod Notarius habuerit contrahentes prius notos, sed satis est, quod ipso tempore illos notos habeat audiens illorum verba, nomina, & cognomina: Nec obstat Notarium per se scire debere, quid scripsit, quia illud verum, de his quæ scriptura non probat: secus de his, quæ scriptura probat: ut quod alter dicatur Ticius, & alter Mevius: sed dicat Notarius talis dicens se Ticium, &c. *ut plenè not. Joan. Ant. in addi. Spec. supre rubrica: de fide instr. vers. sed nunquid personas: ultra septimam colum. & not. Bal. super rubri. C. de fide instr.*

(*b*) De la tierra. Hoc est jus novum, contrarium tenet *Joan. Ant. in addi. Spe. supra rub. de fide instr. & Joan. Ant. in c. causam: extra de elec. in cle. in glossa super ver. beneficium.*

(*c*) Ningun otro Escribano. Quia ipse Tabellio contractum debet audire, usque in finem: & ipse per se debet scribere documentum, & complere: *ut in l. generaliter, C. de tab. lib. 10. & de fide instr. l. contractus*: & non potest alijs committere: *ut in auth. de fide instrum. §. pe. & in auth. de Tabell. §. 2. col. 4.* quidam tamen dicunt, quod ista lex, & jura, quæ cum ea concordant loquuntur quod Tabellio per modum, scilicet, delegationis non potest alijs, committere, ut scribant, & signent instrumentum, quod ipse receperit; quia non debet officium vel negocium alteri injunctum illi usurpare, ne promiscuis actibus turbentur officia: *ut l. repetita, C. de Epis. & Cle. not. Jacob de bel. in all. auth. de Tabel.* sed benè potest Tabellio signare instrumentum manu alterius scriptum, quod in nota, vel prothocollo suo erat scriptum: dum tamen dicat in subscriptione, quod omnibus quæ dicta sunt ipse interfuit, &c. *ut not. Bar. in l. divus, §. item Senatus, ff. ad l. Corne. de fal.* & hoc servatur de consuetudine in toto regno Hispaniæ: & si benè ista lex intueatur, sic loquitur per modum scilicet delegationis ut alius scribat, & signet; quod non licèt nisi in casu primo posito; quia facere instrumentum non competit jure Magistratus; unde non potest committi: *ff. de offic. ejus cui manda. est juris, l. 1. in princ. Spe. eo. tit. instrumentum ver. item opponitur*; *quod non est confectum*: *hoc tenet glos. fin. in d. c. cum p. extra de fide instr.* Et sic nota, quod tria sunt quæ per alium non possunt esse, sed per se: primum est audire; & secundum prothocollum scribere; tertium est, subscribere cum signo: *ut not. Bal. super rubri. C. de fide instr.*

ga las cartas con su mano; è si acaesciere, que alguno de los Escribanos enfermáre, (*a*) ò por otra razon no pudiere facer las cartas que ellos mandaren, vaya à algunos de los otros Escribanos publicos, que las faga. (*b*)

TITULO IX.

DE LOS BOZEROS.

Ley Primera.

TOdo home que à otro demandáre, el demandado haya tercer dia (*c*) para haber Consejo sobre la demanda, è para

---

(*a*) Enfermare. Debet enim esse causa in petenti vera, & non ficta: *ut Spe. eo. tit.* §. *ostenso*, ℣. *quid si aliquis*: & tunc talitèr deputatus etiam non poterit conficere, sine judicis auctoritate: *ut Spe. ubi sup. & in auth. de fide instr.* §. *in his vero*: *& de tali* §. *antepe. & pe. coll.* 4. *Bal. in allegata l. generaliter*, *q.* 38. *cum seq. not. ff. si quis cautio. l.* 2. *& in l. divus*, §. *fin. & ibi Bart. ff. ad l. Cornel. de fal.* An autem pater Tabellionis potest conficere instrumentum in causa filij, vel è contra? *vide Bar. l. si pater*, *ff. ad l. Corne. de fal.* Item an maritus in causa uxoris? *vide l. uxori*, *ff. de fal.* Item, si Notarius patitur se rogari de aliquo instrumento; & sciat se habere aliquam qualitatem, vel defectum, propter quod instrumenta ab eo confecta non valent; ipse teneatur parti ad interesse: *ut l. generaliter*, *& ibi Bar. C. de formula*, *& scrib. lib.* 10.

(*b*) Que las faga. Collige ergo secundum Bal. *in l.* 1. *ff. de offic. procon.* ad corroborationem supradictorum: quod non potest confici instrumentum per alium Tabellionem: nisi per eum qui scripsit abbreviaturam, vel prothocollum, nisi ex causa: *ut in d. l.* 1. *& hic in fine hujus l.* Item nota, quod Notarius actorum, qui incepit, debet perficere: *ut not. in auten. de hær. & fal.* §. *si vero absunt*: *& ibi glos. notabilis confirmatur hoc per notata per Bal. C. quomodo & quoniam judex l. cessant*, *& C. de sent. & interlo. om. Ju. l. cum sententiam*: ubi concludit, quod acta debent finiri per illum Notarium, & per illum Nuncium qui incepit: nam sicut Judex non potest mutari; ita nec ejus minister, nisi ex causa: *ut all. l. cessante*: ideoque non valet sententia, nisi fuerit scripta per Notarium, qui scripsit acta: *ut all. l. cum sententiam.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 6. titulo de los Abogados de la 3. partida, que dispone que el Juez debe compeller al Abogado que ayude à las partes; è añade la dicha Ley con esta, que si el litigante fuere pobre, el Juez ha de mandar al Abogado que ayude de gracia. Concuerda la Ley 14. tit. de los Abogados en las Ordenanzas Reales: vey la Ley 20. del estilo, que dispone, que el pobre no debe ser dado al Abogado por prisionero por su salario. Concuerda con esta Ley, la Ley 4. titulo de los Abogados, lib. 2. de las Ordenanzas Reales, que manda, que ante del pleyto contestado den tres dias por buscar Abogado desde el dia de la demanda; è si despues del Pleyto contestado, se pidiere, haya nueve dias, y el Juez apremie al Abogado para ayudar; y el juramento que los Abogados han de hacer, vey en la Ley 1. del dicho tit. è la Ley final del dicho tit.

(*c*) TOdo home: tercero dia. Hoc intellige ante litis contestationem; postea verò habet novem dies: *ut foro novo*, *l.* 6. Nota tamen, quod si ante litis contestationem reus petit dilationem ad quærendum Advocatum, si post contestationem maliciosè aliam dilationem petit; non est ei danda, nisi causa cognita: *hoc tenet Cy. in l. velamento*, C.

ni Consejero en aquel Pleyto: è si aquel de quien es el Pleyto, fuere demandar à otro Consejo (*a*) ò ayuda para su Pleyto; è aquel à quien lo demandáre, no le diere consejo, ò no le prometiere ayuda; pueda consejar, ò razonar por la otra parte, si quisiere.

Ley IV. Qué personas no pueden ser Bozeros.

MAndamos que ninguno Herege, ni Judio, ni Moro, no sea Bozero por Christiano, (*b*)

---

parti promittere: *ut ibi.* In casibus tamen potest idem Advocatus pro utraque parte patrocinari: *qui not.* 45. *di. c. disciplina, de postul. Prælatorum, c. bone,* 1. 3. *part. tit.* 6. *l.* 10. *in fin.* 93. *dist. diaconi, & c. legitimus.* Est tamen notandum, quod Advocatus in causa in qua est Advocatus, non potest esse Judex, nec Assessor: *ut not. glos. in cap. Romana; de testi. lib.* 6. *& est expræssum* 3. *part. tit.* 4. *lib.* 10. *& l. prætor, ff. de jurisdic. om. judi. ubi est tex. & vide Hen. in c. accedens: ut lite non contesta.*

(*a*) A otro Consejo. Salva pace domini Vincentij Arie. non potest stare secundus intellectus istius textus, quem ponit dicendo quod intelligatur iste textus uno modo quoniam neglecto Advocato meo ivi ad alium; quia tunc primus neglectus potest adversario patrocinari; quia esset talis intellectus contra jura supra allegata: & etiam iste intellectus non est litteræ amicus si benè intueatur iste textus; quia si mihi denudasti secreta tuæ causæ cum tibi patrocinium promisi, amplius in illa causa, & instantia non potero adversario patrocinari: *ut hic, & not.* 13. *q.* 1. §. *quia ergo & allegato c. legimus, & c. Diac.* 93. *dist. &* 3. *part. tit.* 6. *l.* 9. *& l.* 10. sed si solum promisi patrocinium, non tamen secreta pandidisti, tunc potero: *ut notat specu. eo. tit.* §. *nunc tractemus,* ℣. *sed nunquid priusquam:* potest tamen intelligi iste textus quod si pars malitiosè denudavit secreta suæ causæ multis Advocatis, potest Judex alterum ex illis alteri parti dare: *ut* 3. *part. tit.* 6. *l.* 10. vel potest intelligi si Advocatus tentatus est à Clientulo; tunc poterit alijs consilium dare: quia obviandum est malicijs secundum Baldum: & Guillelmun *in l. à Principe, ff. de postul.* Ultimo nota, quod non debet judex consilium habere cum Advocatis litis; nec debet eis credi cum sint suspecti: *ut l. Prætor. ff. de jurisd. omnium judi. & l. ultima, ff. de testibus:* sed collationem potest habere; non ut credat, nisi ut sibi videtur: nec credo quod Advocatus possit cogi, ut consulat in causa, in qua est Advocatus, sicut alij qui non sunt Advocati in causa possunt cogi: *ut l. sancimus, C. de Advoca. diver. Judi. notat glos. in l.* 2. *C. de proxi. sac. scrini. hoc notat Bartolus in l. fin. ff. de his qui in test. delen.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 3. *tit. de los Abogados de la* 3. *part. è la Ley* 7. *de las Ordenanzas Reales en el tit. de los Abogados, lib.* 2.

(*b*) Mandamos: por christiano. Imo infidelis præscribitur, & in perpetuum exilium mittitur: *de pœnit. di.* 1. *cap. nemo, vel in foro, C. de postul. l. nemo, & C. de Episc. audi. l. nemo* 2. *extrà de hære. c. excommunicamus,* §. *credentes, & c. si adversus, & c. decernimus de sent. excom. lib.* 6. 3. *part. tit.* 6. *l.* 2. nec tales infideles possunt esse testamentorum executores, nec Christianorum hæredes: *ut in eo. foro, lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 15. *not. C. de jude. l.* 1. *& per Bar. in l. Senatus, ff. de re. dub. & in lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 7. Est tamen notandum, quod licet Advocatus, sit hæreticus, vel excommunicatus, non retractabitur sententia: Idem si fuerit Procurator: secus tamen si fuit Judex, vel testis: *ut c. vergentis, de hære. secundum Innoc. qui hoc not. de sent. excom. c. si aliquando, & Spec. isto tit.* §. 1. *circa princ.*

ni siervo, ni ciego, ni descomulgado, ni sordo, ni loco, (a) ni home que no haya edad (b) cumplida.

Ley V. Qué es lo que debe haber el Bozero del Pleyto, è qué debe ante el Juez razonar.

DEfendemos que ningun Bozero no sea osado de avenirse con aquel de quien ha de tener la voz por el Pleyto, que él de parte de la demanda: (c) y el Bozero que esto ficiere no tenga jamás voz por otro: pero mandamos que pueda haber la valía de la veintena parte de la demanda: asi como manda la ley de suso de este titulo. E todo home que fuere Bozero, razone el Pleyto estando en pie levantado, è no seyendo: è si asi no lo ficiere, no le oya el Alcalde; salvo si el Alcalde le mandáre seer, ò si hobiere alguna enfermedad porque no puede estar en pie: è despues que fue dado el juicio, razone apuestamente su razon; è no de-

(a) Ni loco. Intellige perpetuo: *ut ff. de postul. l.* 1. & adde istis, quod non possunt patrocinari in judicio mutus, nec mulier: nec in corpore suo muliebria passus: nec de capitali crimine, vel calumnia publici Judicij damnatus: vel qui operas suas locavit, ut cum bestia detentata in arena pugnaret: *ut in d. l.* 1. *ff. de postulan.* & 3. *q.* 7. §. *tria*: *unde versus.* Non cuique datur ut postulet; imò vetatur additus pœnæ, Servus, Puer, Actor arenæ. Luminibus casus, mulier muliebria passura: *concor. cum hac l.* 3. *part. tit.* 6. *l.* 3. & *l.* 2. & *l.* 4.

(b) No haya edad. Ad minus 25. *annorum, ut in eo. lib. tit.* 11. *l.* 7. & *in lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 9. *tex. tamen in d. l.* 1. *de postulan.* dicit de 16. annis cum qua concordat: 3. *part. tit.* 6. *l.* 2. aliter dicit: *l. cum in mandato, ff. de minor.* & *ibi Bar.* & *C. de Procur. l. exigendi*: sed hodie servatur, quod hic dicitur concordat *cum hac l. liber declarationum*, *l.* 219.

ADDICION.

Vey la Ley 18. del estilo, que pone el salario que el Abogado ha de llevar por el Pleyto. Concuerda con esta Ley, la Ley 5. de las Ordenanzas Reales, tit. de los Abogados, lib. 2. E la Ley 9. del dicho tit. dispone, que el Abogado no se pueda avenir con el litigante por parte de lo que se pide; è si lo hiciere, que sea inhabile al oficio; è que no pueda llevar mas de la veintena; è como los Abogados han de estar en pie, è hablar con toda honestidad. Concuerda la Ley 7. de la 3. partida, titulo de los Abogados.

(c) DEfendemos: parte en la demanda. Et sic nota, quod Advocatus possit pacisci de quarta parte litis, non tamen de quota: putà de decima, vel centesima, &c. quod si fecerit, interdici debet ei forus, & à communione aliorum Patronorum est removendus, *C. de postul. l. si quid* 3. *q.* 7. §. *tria*: dum modo quarta litis pars non transgrediatur modum, *de quo dixi supra eod. tit. l.* 1. Nomine tamen palmarij, in victoriæ potest aliquid stipulari: *ut l.* 1. *ff. de varijs*, & *extraord. cognit.* §. *sed & si nomine*: scilicet si vincero ultra salarium dabo tibi, &c. ut ibidem si paciscatur de quanta parte litis cum gravi damno Clientuli; nam efficitur infamis: *C. eo. l. si quid*, & *l. seq.* §. *præterea.* Est tamen notandum, quod Advocatus nimia cupiditate raptus, non debet pro vili stipendio tanquam degener postulare, aliàs fit infamis: *ut* 2. *q.* 7. §. *tria ver. apud urbem.* Item nota, quod Advocati non debent esse multum solliciti in causis; quia præsumitur, quod excogitent omnia mala: *ut in auct. de exhi. reis*, §. *sancimus*: eo quod Advocati præsumuntur parum conscientiati: *ut not. Bal. in l. ab Anastasio, C. de mand.*

nueste, (a) ni diga mal al Alcalde, ni à otro: salvo aquello, porque puede mejorar en su razon. E si alguna razon cumpliere al Pleyto que caya en denuesto, no la diga el Bozero; mas digala el dueño de la voz, ò lo dé el Bozero escripto al Alcalde: è quien contra esto ficiere no sea jamás Bozero en ningun Pleyto por otre.

(a) No denueste. Non ergo debet Advocatus esse procax; nec debet improbis verbis, sed ratione, certare; & se debet ab injurijs temperare; aliàs damno famæ, & opinionis mulctatur: *C. de postuland. l. quisquis* 3. *q.* 7. §. *tria. ver. si quis adeo*: *de jurejur. veniens*: nec debet esse nimium verbosus: *ut C. de appel. l. fin.*§.*in refutatorijs*, *C. de ori. jur. l.* 1. §. *vestram* 43. *di. c. sit rector.* 1. *q.* 1. *Marchio.* licet contrarium notetur *in d. l. quisquis*, §. *apud Urbem*: *ibi dum dantur, liceat orare quousque mulieris*, *&c.* primum tamen verius *per l.* 7. *tit.* 6. 3. *part.* & *per l. ordinationis de Briviesca, quæ incipit. Porque por malicia*, *&c.* ubi cavetur, quod Advocatus, in judicio non debet allegare, nec proponere nisi solum factum, ex quo jus oritur, nec debet allegando disputare; nec multoties replicare, nec repilogare: aliàs punitur: *ut ibi*: potest tamen quis ad sui defensionem alteri verba dicere contumeliosa: nec committit injuriam: *ff. de bonis liber. l. si libertus*: & *de in jus vo. l. libertus* 2. §. *tabernarius*, & *ff. ad l. acquil. l. si explagis*, & *per Dominicum*, *in c. pia. de excep. lib.* 6. Nota tamen, quod Advocatus debet esse discretus: *ut cap. ponderet* 50. *di. turpe*: non est patricio nobili viro, & causa oranti jus in quo versatur ignorare: *ut ff. de origi. ju. l.* 2. §. *eodem tempore*: *vide Spec. tit. de Advocato*, §. 1. *per totum*: quod facit contra nostri temporis Juristas, qui licet sint periti in litterarum exercitio, volunt tamen in disputationibus, & alijs graduatis adequari: contra quos facit quod not. 61. *di. c.* quid proderit per singula stipendia litteratos militasse; & omnem peregisse in laboribus, & studijs ætatem? si hi qui futuri sunt ignorantes judices: & advocati ex imperitis, qui requirantur quasi vacantes sæculo, & omnem scolasticum ordinem scientes, saltu præpostero malis debitum honorem ambiunt, immoderata cupiditate transcendere; & in aliud vitæ genus spreta reverentia scolasticæ disciplinæ transire? Est enim iniquum, absurdumque; ut imperiti, magistris; novi, antiquis; rudes, præferantur emeritis: 61. *di. statuimus.* Gratia cujus nota, quod Doctor non debet audiri, si allegat legum ignorantiam: *ut not. Bal. in l. fin.* §. *fin. ff. de ori. ju.* Item nota, quod Doctor debet præcedere, & magis honorari quam miles: si talis Doctor est excellentia prædotatus, nam magis est honorandus, quia sua virtus polet: *de caup. l. si quid bello*: Doctoreli autem sunt postponendi, quia parum meruerunt: valde ergo disciplinati, merito sunt honoribus extollendi: *ut ff. de excus. tu. l. sed reprobari*, §. *valde tamen hoc notat Bal. in fin. proœmij digesti veteris.* Et circa materiam hujus: *l. Joan. Ant. in c. contractus de re. ju. lib.* 6. *in mercurialibus quæstiones dubias ponit.* Prima quæstio fuit Dominicalis de Advocato qui pro certo annuo salario convenit patrocinari monasterijs duobus, hæc duo monasteria litigant invicem: quæritur cui ex illis debeat patrocinari? & arguit pro, & contra. Solvit tamen Bar. Brixiensis illud monasterium juvandum quod fovet justam causam, si hoc constat. In dubio autem juvet primum, & secundo det substitutum. Si autem habet beneficium advocatus in utraque Ecclesia, vide quod not. *Spec. tit. de Advoc.* §. 1. ℣. *quod si Joan. tamen*, & *Gofre.* & *Innoc.* & *Hosti.* dicunt, quod sine pœna juvat primam Ecclesiam contra secundam: *de jurejur. tua*, & *c. veniens*, & *c. intellecto.* In beneficiato autem duarum Ecclesiarum consulit Host. quod non assumat partes Advocati; sed mediatoris. Secunda quæstio est venerabilis. An si pro eodem salario tenetur Advocatus patrocinari in appellationis causa? & post multa distinguit; aut appellatur post diffinitivam sententiam; & non tenetur, quod licet sit idem negotium, est tamen aliud judicium: & hoc tenet *Joan.* 2. *q.* 6.

TITULO X.

DE LOS PERSONEROS.

Ley primera.

LAS partes (*a*) que han pleyto, si no quisieren, ò no pudieren por sí venir al pleyto, den Personeros ante el Alcalde, ò embienlos con su carta (*b*) de personería, que sea hecha por mano (*c*) de Escribano público: (*d*) sino sea

---

6. §. *post servum*, & *Acur. C. de suffra. l. unica*, & *not. glos.* 2. *in c. Romana*: *de test. lib.* 6. & *Guil. in Spec. tit. de salarijs*, §. *sequitur*, ℣. *sed uterque*. Aut appellatur ante sententiam; vel in integrum restitutio petitur; & tunc tenetur si in eodem loco causa tractetur: *ut not. Innoc. Ho.* & *Joan. Ant. in c. non injustè*: *de Proc.* Tertia quæstio est Dominicalis: si Advocatus meus cui conveneram dare centum si obtineret in causa, aliàs convenire de decem, si transegerim cum adversario debeat habere centum: & tenet Joan. An. quod totum salarium, ac si vicisset, debet habere, cum non stetit per eum, quo minus causam fuerit prosecutus *per l. qui operas*, *ff. loca*, & *per l. si ædes*, *eo. tit.* §. *ult.* & *per l. fin. C. de cond. ob causam.* Item facit ad hanc materiam, alia quæstio disputata *per Joan. An. in regula in arg. de re jur. lib.* 6. *in mercur.* An scilicet bonus Advocatus nunc Monachus Monasterij de mandato, vel licentia Abbatis posset in utroque foro postulare? ut de lucro Monasterium relevetur à debitis? & tenet quod non teneatur postulare: *per cap. Monach. in* 2. & *per c. placuit* 2. 16. *quæst.* 1. Et hoc regularitèr fallit; tamen cum Monasterij exposcitur utilitas, cum postulat pro ipso Monasterio, & Abbate imperante: *per c. Monachi* 16. *dist. concord. cum hac materia liber declarationum*, *l.* 151. & *l.* 18. & *l.* 26.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 13. è 14. de la 3. partida, titulo de los Personeros, que ponen en quantas maneras se pueden constituir los Personeros, è la dicha Ley 14. pone la forma cómo los Personeros se han de hacer; è qué es lo que la Escriptura de personería ha de contener: è la Ley 15. declara, cómo se constituye el Procurador del menor.

(*a*) LAS PARTES: O NO QUISIEREN. Et hoc obtinet reguralitèr: *ut l.* 1. §. *usus autem*, *ff. de Procur.* Et hoc tàm in agnoscendo, quàm in defendendo: *ut ibi.* Fallit tamen in casibus in quibus Procurator in judicio intervenire non potest, *quæ not. per glos.* & *Doct. in d.* §. *usus autem.*

(*b*) CON SU CARTA. Instrumento ergo sine litteris probatur tale mandatum: *ut hic*, & *Cler.* 1. *de Procur.* Quid debeat talis procuratio continere: *not. text. in eo. tit. l.* 6.

(*c*) POR MANO. Facit ad hanc legem quæstio disputata per Joan. An. *in cap. cum quid una via*: *de re jur. lib.* 6. *in mercur.* An, scilicet, instrumentum confectum per Procuratorem, faciat fidem in judicio si ab eo præsentetur? & arguit pro, & contra: & post multa argumenta concludit, quod tali instrumento, nisi alias redarguatur de falso, fides debeat adhiberi, si ex sui forma ante litem motam, & ante susceptum procurationis officium appareat, fuisse confectum: & idem, si post quando idem Procurator, illud instrumentum ex necessitate officij confecisset; sed si sit persona suspecta, vel male famæ, Judex sua subtilitate inquirat vocando testes inscriptos, & faciendo sibi monstrari quaternum rogationum, vel abbreviaturam; & videat an sit ibi scriptura debito loco apposita: *ad hoc* 30. *q.* 5. *judicantem de renuntiatione*: *in præsentia*, *ff. de testam. l.* 3.

(*d*) ESCRIBANO PUBLICO. *Concord.* 3. *part. tit.* 5. *l.* 14. Requiritur ergo, quod manu publica tale instrumentum sit confectum? ut hic, & quod talis Tabellio non sit ignotus, alias fidem non faceret: *ut in authen. de testim.* §. *si verò* ig-

sellada con su sello (*a*) si lo hobiere, ò de otro sello que sea conoscido.

Ley II. Como debe mostrar la personería el que se dice Personero de otro: è como el señor lo puede revocar cada un que quisiere.

TOdo home que viniere ante el Alcalde, è dixere, que es Personero de otro, quier en demandar, quier en responder, muestrelo (*b*) como es Personero por testigos, ò por escripto, que sea valedero; è si asi lo demostráre, rescibanlo por Personero, salvo si fuere pleyto, que caya en justicia de cuerpo, ò de miembro, (*c*) è en todo pleyto (*d*) pueda dar Bozero, ò su Personero: el dueño de la voz pueda cambiar su Personero, (*e*) ò su Bozero quando qui-

---

ignoti, *ff. de ædem, l. si quis ex argentarijs*, §. *cogitur*: *Spe. eo. tit.* §. *ratione autem formæ ver. item quòd non sunt factæ.*

(*a*) Con su sello. Nota quod requiritur authenticum sigillum, & notum; ut hic: si autem tale instrumentum haberet sigillum ignotum, vel non habens caracteres, vel habens, sed illegibiles, non faceret fidem: *ut l. si qua in fin. C. de Episc. & Cler. & C. de manda. Princ. l. unica*: *de probat. post cessionem de Cler. pere. cap.* 1. 11. *q.* 3. *c. current.*: *de fide instr. inter dilectos*, 97. *dist. c. victor*, *& cap. nobilissimus.* Privato verò sigillo, vel privatæ personæ non creditur in facto alieno, nisi probetur: *ut C. de probat. l. instrumenta*, *& l. seq. ff. de le.* 2. *l. fin. in princ. de fide instr. c. si scripturam.* An autem portans veras litteras mandati; sed sub falso sigillo sit falsus Procurator? *vide Bald. in l. falsus*, *C. de fur.* Item si quis non habeat mandatum, sed pronunciatur habere, an valet, quod agit? Item an valent acta per Procuratorem ante receptionem litterarum? *vide plenè, & notabilitèr per Bal. in allegata*, *l. falsus concord. stylo*, *l.* 16.

ADDICION.

[illegible] n esta Ley, la Ley 10. *de la* 3. *part.* [illegible] *la Ley* 20. *del dicho titulo*, *que* [illegible] *que uno puede por otro estar* [illegible]: *è vey la Ley* 21. *que pone* [illegible] *ceder en la causa*, *quando hay poder dubdoso*, *ò mal fecho*, *ò menguado*, *en lo que esta Ley dispone de las causas criminales*: *vey la Ley* 191. *del estilo*: *è vey la Ley del estilo*, *que es* 16. *que concuerda con esta Ley.*

(*b*) Todo home: muestrelo. Inhabilis tamen ipso jure sicut non potest constitui Procurator, ita non potest constitui ad substituendum habilem: *ut in Cler. Religioso*: *de Procurator. & ibi Ancha.* Secus si sit inhabilis, ope exceptionis: *ut ibi notat ipse.* Item notat cautelam Bar. *in l.* 1. *C. de Procur. in fin.* quod si aliquis dicit se Procuratorem, nec neges, nec asseras; sed dicas, peto mihi fieri copiam mandati, si quod habet, quod tenetur facere Procurator suis expensis: *ut l.* 2. §. *defendi*, *ff. quibus ex caus. in pos. ea.* An autem infamis, potest esse Procurator? *vide quod scripsi supr. eo. lib. tit. de los Escribanos*, *l.* 1.

(*c*) O de miembro. Vide quod circa hoc plenè dicetur: *in eo. tit. l.* 7.

(*d*) En todo pleyto. Quod est unicuique liberum, & permissum: *ut l.* 1. §. *usus autem*, *ff. eo. tit.* licet fallit in casibus ibidem in glosa contentis.

(*e*) O su Personero. Quod intelligo, verum, cum Procurator est Dominus litis effectus per litis contestationem: *ut C. de Procur. l. quod quis*, *& l. nec in fin. & l. Procur. cum seq.* ante litem verò contestatam, alium non potest substituere, nisi in rem suam sit datus: *ut C. de dona. l. illam*, vel ad negocia: *ut l. si Procuratorem*, *ff. de Procur.* §. 1. *& l. ad legatum not. Innoc. in c.* 1. *extra ut lite non contest. & not. in cap. ex parte*, *extra de rescriptis*: vel nisi à Domino habuerit potestatem substituendi secundum doctrinam: *Spe. eo. tit.* §. 1. ℣. *sed quid si Procurator constitutus est à Domino*, *&c.* & est expræssum *in cap.* 1. *de Procur. lib.* 6. Est tamen notan-

siere, (*a*) è dele su galardon (*b*) à aquel (*c*) à quien quita la voz, ò la personería, si por su culpa no la perdiere.

Ley III. Como el Rey ò Reyna, ò Infante, ò Arzobispo, ò Obispo deben dar Procurador por sí.

Si acaesciere (*d*) que Rey, ò Infante fijo de Rey, ò de Reyna, ò Arzobispo, ò Obispo (*e*) que hayan pleyto con otro alguno: dé cada uno de ellos quien razone por sí: ca no es guisado, que otro home les contradiga lo que ellos dixeren.

---

tandum, quod Procurator post litis contestationem à Domino constitutus substituere non potest, nisi in casibus suprapositis, secundum opinionem Joan. Ant. positam *in d. c. 1. de Procur. lib. 6. & Spe. eo. tit. §. 1. ver. quid si Procurator intercesserit.*

(*a*) Quando quisiere. Hoc intelligo verum, ante litis contestationem: *ut l. ante litem, ff. eo. tit. instit. manda. §. recte: Spec. eo. tit. §. 1. ℣. item quod mandatum fuit ante litem contestatam:* post litem autem contestatam mutari non valet, nisi causa cognita: *ut l. post litem: cum ll. seq. ff. eo. tit.* vel si Procurator hoc paciscatur: *ut l. mutari, ff. eo. tit. notat in l. si Procur. in fin. eo. tit. & not. in cap. ex insinuatione: & c. in nostra juncto, c. auditis extra eo. tit. & in l. Procur. C. eo. tit. quod videtur determinatum in c. quamvis, de Procur. lib. 6. & vide ibi glos. notabilem.*

(*b*) Su galardon. Scilicet vicesimam partem litis: *ut supra tit. proxim. l. 1.* & quod ibi scripsi.

(*c*) Aquel. Scilicet ut successoribus suis, *ut in eo. tit. l. 18. in fin. & quod ibi not. concord. stylo, l. 15. & foro juz. lib. 2. tit. 2. l. 4.* Ultimo nota incidentèr circa hanc legem quod si Dominus habet immobilia in loco, ad quem Procuratorem suum mittit; non tenetur Procurator cavere; *sic ut stylo, l. 2. & not. Bal. in l. quæ proprio, ff. de Procur.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 11. de la 3. partid. tit. 5. la qual pone otras muchas personas que han de litigar por Procurador, è no por sí mismas: è la Ley allegada, pone dos causas porque estas personas han de constituir Procuradores, è no litigar por sí en juicio: è la dicha Ley pone, que asi como por sí no puede estár en juicio, que ni como Procuradores de otros, no pueden. E vey la Ley 6. del dicho titulo, que pone como los Caballeros que están en la frontera, ò en el Palacio del Rey, han de constituir Procuradores: è vey la Ley 7. de la dicha partida, que pone quando el Caballero puede ser Procurador.

(*d*) Si acaesciere Rey. Et hoc propter reverentiam dignitatis regalis cui deferendum, & obediendum est: *ut in epist. inter claras, C. de sum. Trinit.* & propter rationem hic assignatam.

(*e*) Obispo. Idem etiam intelligo in alijs superioribus prælatis, propter reverentiam Pontificalis officij: *ut in cap. quia periculosum: extra de sen. excom. lib. 6.* Et est ratio, quia Episcopi, & tales Prælati ad solum laudem Dei, bonorumque operum actionem constituuntur: debent ergo in judicijs per alios certare: *ut textus in c. quia Episc. 5. q. 3.* Non tamen propter hoc credo, eos excusari posse in causa criminali, supra pœnam relegationis personalitèr comparere: *ut alleg. cap. quia Episcopi:* Nec ista lex debet extendi ad casus de jure non permissos, licet generalitèr loquatur: *ut in l. honorarijs, §. sed cum recis. ff. de ac. & ob. l. ejus militis, §. militia jussus, ff. de testam. milit. & est expræssum, 3. partid. tit. 5. lib. 6. quæ concord. cum hac l.* de militibus autem qui sunt in bello de officialibus Curiæ Regis; vel de ejus nuncijs an possunt pro alijs officium Procuratoris exercere? *vide 3. partid. tit. 5. l. 6. cum tribus. ll. seq.* Item, & Universitas tenetur per Syndicum suum litigare. Gratia cujus nota: quod si Anciani vel Consiliarij alicujus Civitatis constituerunt Syndicum nomine totius Civitatis, vel Universitatis, requi-

Ley IV. Como ninguna muger puede razonar por otra persona, sino por sí.

NInguna muger (*a*) no razone pleyto ageno, ni pueda ser personera (*b*) de otre: mas Pleyto suyo proprio pueda razonar por sí, si quisiere.

Ley V. Como parientes, ò marido puede demandar, è responder por su pariente, ò muger.

TOdo marido puede demandar, ò responder por su muger, (*c*) si quisiere: è todo

---

quiritur auctoritas Magistratus; quia constituere est voluntariè jurisdictionis, cum sit publicum officium; ideo jure Magistratus decernitur, apud Decuriones enim nulla est jurisdictio; aut decretum nisi absente, aut mortuo Magistratu: *ut ff. de tuto. & cur. datis ab his, l. ubi absunt: & not. in l. nulli, ff. quod cujusque unic. not.* Item nota, quod Ecclesia equiparatur Universitati: *ut ibi notat Bal. in fin.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 5. titulo de los Personeros, en la 3. partida, la qual poniendo muchas personas que no pueden ser Procuradores, pone la muger; esta Ley se limita en ciertos casos, en los quales la muger puede ser Procuradora: el uno por sus parientes, que suben, ò descienden por la linea derecha, siendo viejos, ò enfermos, ò embargados, no habiendo persona de quien se pueden fiar. Item, puede ser Procuradora, en causa de servidumbre, por sus parientes. Item, por causa criminal por sus parientes puede apelar: estos tres casos puso la dicha Ley 5. de la partida. Item, la Ley 12. de la dicha partida pone otro, que puede ser Procuradora en causa criminal.

(*a*) NINGUNA MUGER. Concordat. *cum hac l. 3. partid. tit. 5. l. & nec fœmina, ff. de Procur. & ff. ad Vell. l. 2. ff. de reg. jur. l. 2. 3. q. 7. §. tria.* In casibus tamen potest agere mulier, vel procuratrix esse. Primò, ratione administrationis, quam gerit, ut Abbatissa: *ut in c. cum dilecta, circa fin. extra de confirmat. utili, vel inutili.* Secundò, si in rem suam sit constituta: *C. de Procur. l. quia te.* Tertiò, pro parentibus, morbo, vel ætate impeditis, alias non habentibus Procuratores, *ut in l. fœminæ, ff. eod. tit.* Quartò, cum filiorum tutellam gerit: *C. quoniam mu. tu. of. fun. potest, l. fin. & auc. ibi extra de app. c. ex parte, qui fin. sint le. c. ex tenore.* Quintò, cum agitur pro libertate filij prioris, fratris, vel viri, vel alterius de consanguinitate: *ff. de libe. caus. l. 3.* Sextò, in causam filij per sententiam condemnati, quæ appellare potest, & causam prosequitur: *ff. de appel. resci. l. 1. §. fin. canonica 2. q. 6. non solent.*

(*b*) SER PERSONERA. Ratio est, quia periculosa est sexum commixtio: *18. q. 1. diffinimus: & in c. 2. de judi. lib. 6.* nec potest esse Judex: *ut l. cum Prætor. §. non auten. ff. de judi. 33. q. 5. c. mulierem*: nec arbitratrix: *ut C. de arbi. l. fin. not. in c. cum dilecti de arbi.* nec potest postulare: *ut in l. 1. §. sexum, ff. de postul.* nec in testamentis testificare: *instit. de test. §. testes, Spec. in tit. de test. §. 1. vers. item quod mulier*: nec in causa civili potest testificari secundum Canones: *ut extra de verb. sig. c. forus, in fin. 33. q. 5. c. mulierem*: secùs secundum leges: *ut 15. q. 3. c. ex eo.* & regularitèr non potest esse testis, nisi in casibus notatis in isto foro: *lib. 2. tit. 8. l. 7.* nec potest accusare, nisi suam, vel suorum injuriam prosequatur: *ut ff. de accus. l. qui accusare, C. qui accus. non pos. l. de crimine canonica 15. q. 3. & Spec. eo. tit. §. 1. versi. in casibus tamen, & in lib. 4. tit. 20. l. 2.* nec potest esse executrix testamenti: *ut in lib. 3. tit. 5. l. 7. quod not.* Item nota, quod non prohibetur mulier agere pro re sua, sine viri sui licentia: *ad hoc in lib. 3. tit. 2. l. 2.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 6. tit. 3. en este libro; è la Ley 10. de la 3. partida, tit. 5. de los Personeros.

(*c*) TODO MARIDO: POR SU MUGER. Et est ratio, quia uxor est con-

pariente por su pariente : (*a*) fasta en aquel grado que manda la Ley (*b*) deste fuero : de aquellos que no pueden testiguar uno por otro : esto sea dando fiador, (*c*) que aquel por quien él demandáre, ò respondiere, que lo otorgue, è que esté por ello : y esto mismo sea de los herederos, è de compañeros (*d*) de una demanda, ò de Clerigo de Pleyto de su Iglesia : y si despues, à aquel por

---

conjuncta persona cognatione sacramentali, & sic intelligitur quod notatur *in l.* 5. *ff. de au. & arg. le. & in c. debitum, extra de biga.* ortum habuit hæc : *lex à l. maritus. C. de Procurat. concord.* 3. *part. tit.* 5. *l.* 10. & intellige, quod admittitur maritus, dum tamen cum solemni satisdatione, scilicèt, de rato, & alia observatione, scilicèt, de defendendo, si forte reconveniatur; & istas duas cautiones, præstat Procurator actoris : *ut l. servum*, §. *ait Prætor. ff. eo. & not. in dict. l. maritus.* In casu tamen admittitur maritus pro uxore, sine mandato, & sine cautione : *ut C. de pac. conven. l. fin.* Admittitur etiam maritus sine mandato ad agendum, & defendendum, in rebus dotalibus, ratione juris; quod ibi habet : *ut ff. de re. judi. l. sæpè*, §. *sed scientibus : & Spe. tit. de primo decreto*, §. *restat. ver.* sed nunquid est idem ubi tractat de emphiteota, & feudatario, & usufructuario, quod agunt, & defendunt sine mandato.

(*a*) Por su pariente. Concordat quod not. *Ant. de Butrio, in c. cum mar. ver. sed avertamus* 14. *col. de constit.* ubi tenet quod consors admittitur pro consorte, cum cautione de rato ad agendum; dum tamen sit aliàs habilis ad procurandum; & natura causæ patiatur Procuratorem admitti; & dicuntur sortes litis quando inter eos est communitas litis : ut quia ambo agunt eodem libello: secus in diversis, & separatim, &c. *& est expræssum* 3. *part. tit.* 5. *l.* 11. Nota tamen circa hoc quod in casibus in quibus requiritur speciale mandatum, conjuncta persona non admittitur ad agendum : *ut in l. pacta, ff. de minor. not. Cy. in l. exigendi, C. de Procurat.* & hoc etiam cum cautione : *ut ibi.* Item est notandum quod sententia lata contra conjunctam personam non præjudicat conjuncto, nisi habeat mandatum; vel nisi ratificetur : *ut l.* 1. *quibus res judi. non nocet* : *ubi not. Bal.* quod affini, vel conjunctæ personæ non potest solvi, sine mandato, nec solvens liberatur : *ut C. de sol. l. cum maritum, & ff. eo. tit. l. filiæ, & l. qui hominem*, §. *gener. & l. veri Procuratori.* Item nota secundum Bal. ibi, quod licèt quidam dicunt quod Procurator ad exigendum non potest sponte solvi *per l. sed & si tantum* : alij tamen dicunt quod sic : *ff. sol. matri. l. non solum pro hoc glos.* quod dicit, quod exigi, dicitur à nolentibus, vel invitis : *ut l.* 1. *in fin. C. de carbo. edi.* & hæc vera secundum Bal. *ut ff. de sol. l. si quis servum not. Bal. in d. l.* 1. *C. quibus res judi. non nocet.*

(*b*) La Ley. Quam habes *in lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 9. cum qua concordat *lex : sed hæ personæ, ff. de Procur. & c. nonnulli : extra de rescrip. &* 3. *part. tit.* 5. *l.* 10.

(*c*) Sea dando fiador. Si tamen immobilia possideat non est necessaria fidejussoria cautio; eo quia immobilium possessio succedit loco satisdationis : *ut l. de bonis*, §. *de Pupillo, ff. de carbo. ædi. est conclusio Bar. & Bal. in l. sciendum, ff. qui satisda. cog.* Item habet hoc locum quoniam actor lite contestata, hoc petit: *adversarius, scilicèt postea non tenetur* : *ut* 3. *part. tit.* 3. *l.* 10.

(*d*) E de compañeros. *Ut C. de consorti ejusdem litis, l.* 2. *& ibi Cy.* idem in omnibus alijs personis qui enumerantur : *ff. de postu. l.* 1. §. *fin. cum sequent. & not. in c. cum ma. extra de constit. & vide Host. in sum. tit. de Procur.* §. *ad quod tenet* : & ibi dicitur de Patrono, qui potest agere sine mandato : *concord. stylo, l.* 9. *cum legibus se.* Item nota ad hanc legem, quod licèt sponsus, seu maritus non potest esse Curator generalis sponsæ, seu uxoris, potest tamen esse Curator ad litem ad aliam certam speciem : *ut l.* 1. *in fi. ff. de* ex-

quien demandó, ò por quien respondió, no lo quisiere otorgar, el fiador peche la fiaduría, è torne el Pleyto à aquel estado, en que era ante que fuese la fiadura.

Ley VI. Qué cosas se han de poner en las cartas de personería.

SI alguno diere à otro por su Personero por carta, (*a*) sobre algun Pleyto, debe nombrar, (*b*) asimismo en la carta, y el Personero, y el Pleyto (*c*) sobre que gelo dá, y el Alcalde para ante quien gelo dá, è que él estará (*d*) por quanto aquel Perso-

---

excusat. tu. & talis Curator ad litem non tenetur facere inventarium, quoniam non habet nisi litem sustinere: secus, si administratio vertatur in rebus: *ff. de tutelis, l. qui habet.* Item si aliquid ad eum pervenit: *notat Bal. in l. nonnulli, C. de Episc. & Cler.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 13. è 14. de la 3. partida, tit. de los Personeros, en lo que esta Ley toca de la avenencia, si el Procurador puede hacer concordia. Vey la Ley 19. del dicho titulo.

(*a*) SI ALGUNO: POR CARTA. Et non solum per instrumentum, sed etiam per testes hoc poterit probari: cum parem vim obtineant: *ut l. in exercendis, C. de fide instr. non Pe. de Anch. in cle. 1. eo. tit.* requirit tamen ad hoc probandum calumniæ juramentum: *ut not. Spe. tit. de Procu. §. ratione autem formæ, ℣. porrò, ubi quis sine instrumento Joan. Ant. tamen in addi. Spe. in d. §. & ℣. supra allegato*, tenet quod requiratur instrumentum; & quod non sufficiant testes, quod ipse notabilitèr fundare tenetur: & vide eum ibi.

(*b*) DEBE NOMBRAR. Concordat *cum hac l. in sui principio, ff. eo. tit. l. si Procuratorem, & ff. rem ratam haberi, l. ne satisdatio.*

(*c*) EL PLEYTO. Hoc crederem verum si causa esset specialis; in qua specialis requiritur Procuratoris constitutio: ut in causa matrimoniali, criminali, & liberali, & in alijs specialibus causis, notatis per tex. *& glos. pe. in c. qui ad agendum, eo. tit. lib. 6. & Spe. eo. tit. §. 1. verso item opponitur quod licèt habeat generale mandatum, &c. ut in Cle. non potest extra de Procurat.* sed in alijs in quibus non exigitur speciale mandatum, sufficit generalis constitutio, quæ extenditur ad præsentes, & futuras lites, ut plenè not. *Spe. eo. tit. §. ratione autem formæ, ℣. sed quid si Procuratorium est generale, & in allegato c. qui ad agendum*: nec est necesse causam exprimere in Procuratorio, nisi causa fuerit specialis: *ut dictum est.*

(*d*) E QUE EL ESTARA. Necessaria enim est ista satisdatio per quam dominus sub hypotheca rerum suarum fidejussor sui Procuratoris existat: *ut l. si Procuratorem, ff. eo. tit. instit. de satisdat. §. si verò aliquis*: & hoc etiam si apud acta constituatur: *ut l. unica, C. de satisda. in fin. & C. de consor. ejusdem litis, l. 2.* Et circa hanc satisdationem nota quod si dicatur in Procuratorio promitto me ratum habiturum, quidquid per te fuerit legitimè procuratum, non valet talis satisdatio: *quod tenet Spe. eo. tit. §. ratione autem formæ, ℣. item excipitur quod in Procuratorio dicitur, &c. & not. glos. in c. clarum 22. q. 1. & Bar. in l. quæ omnia, §. planè, de Procu. & glos. in cler. 1. eo. tit.* & sic simpliciter tenetur dicere: quidquid per te fuerit procuratum; ut ibi latè notat Spe. Gratia cujus circa istas cautiones est notandum, quod multiplex est cautio: quædam est judicio sisti, quod usque ad finem quis in judicio manebit: & hanc præstare tenetur quando quis suo nomine convenitur: *ut not. in l. sciendum, ff. qui satisda. co. & l. Julianus, eo. tit.* Alia est cautio de judicando; solvendo, & hanc præstat ille qui convenitur nomine alieno, non suo: *ut instit. de satisd. §. sed hodie.* Alia est cautio rati: & hanc præstat Procurator actoris, cum dubitatur de mandato: sed ubi est certum non tene-

tur

nero ficiere, ò razonáre en aquel Pleyto; salvo tanto que avenencia (*a*) no pueda facer, ni quitar la demanda, sino gelo mandáre el dueño de la voz señaladamente por aquella personería, ò por otra.

tur ad ipsam: *ut not. in l.* 1. *C. eo. & C. de satisda. l.* 1. Procurator verò rei ad istam cautionem de ratu, regularitèr non tenetur; quia sufficit de judicato solvendo: *ut in c. mandato: extra eo. tit.* fallit tamen in certis casibus in quibus per istam cautionem non esset actori plenè consultum: *ut l. non solum*, §. *si status*, *& in l. proponis*, §. *sed is eo. tit.* ut plenè hoc nota *Pau. de Leaza. & Pe. de Ancha. in Cler.* 1. *eo. tit. de Procur.*

(*a*) Que avenencia. Concordat *cum hac l. c. qui ad agendum*, *eo. tit. lib.* 6. *& l. mandato*, *& l. Procurator*, *ff. eo. tit. & Spe. in d. vers. item opponitur*: quòd licèt habeat generale mandatum ubi connumerantur casus, in quibus requiritur speciale mandatum; & etiam si habeat speciale mandatum in his casibus, in quibus speciale requiritur non veniunt graviora, nec majora: *ut Cle. non potest extra eo. tit.* & vide quod not. *in lib.* 3. *tit. de las deudas*, *scilicet pe.* Est tamen notandum, quod pactum Procuratoris nocet Domino in tribus casibus. Primò, si habeat mandatum ad paciscendum. Secundò, si habet generale mandatum cum libera. Tertiò, si est Procurator in rem suam; aliàs pacisci non potest: *ut l. nam & nocere*, *ff. de pac.* Item nota, quod secundum Innoc. *in c. cum olim Abbas*: *extra de offi. dele.* quod sicut Procurator ad lites non potest pacisci; nec etiam potest renunciare exceptionibus, vel probationibus: sic nec potest prorogare terminum solutionis nisi habeat speciale mandatum: *ut ff. de verborum obli. l. qui Romæ*, §. *Calimachus.* Item nota, quod Procurator ad agendum, & exigendum non potest recipere solutionem à sponte solventem, *per dictam l. nam & nocere*: *& not. Spe. tit. de Procur.* §. *ut autem ver. notabilitèr autem.* Tamen Jac. de Are. dicit contrarium: *ff. de verb.sig. l. verbum facit*, *ff. soluto ma. l. non solum*, *& ff. de pig. ac. l. solutam*, §. *soluti*, & hoc tenet Ci. & alijs moderni: ut refert Bal. *in alleg. l. nam & nocere*: *& dixi supra l. proxim.* Item nota, quod si Procurator constituitur ad solutionem recipiendam, quod hinc non videtur commissum quod agat in judicio, quia ad istam solutionem pervenitur per proprium actum solvendi: actus autem agendi, est valde remotus: unde non potest includi sub hoc mandato: *arg. l. sed & si tamen*, *ff. de pœnis*; *hoc tenet Bal. in l.* 2. *ff. de jurisdict. om. ju.* Item nota, quod Procurator non potest renunciare appellationi; quia istud renunciare, est donare; & quia Procurator non potest facere ultra mandatum: *ut ff. de pac. l. sed si tamen.* Idem in Prælatis Ecclesiæ, qui tenent medium inter simplicem Procuratorem & Dominum: & vide quod notatur: *in l. si quis dolo. ff. si quis omi. caus. testam.* hoc Bal. *in l. per hanc*, *C. de tempor. app.* Item nota, quod Procurator in rem suam potest alienare juramentum, transferre, & deferre, transigere, & pacisci: quia loco Domini habetur: *ff. de pœnis*, *l. sed si tamen*, *& l. sed si fidejussor. & de jurejur. jusjurandum quod præstatur*, §. *ult. & ff. eo. tit. l. Procur. & not. eo. tit. c. qui ad agendum*, *lib.* 6. *in ult. glos.* Idem si libera administratio rerum ei concessa sit: *ut l. Procurator cui generaliter*, *ff. eo. tit.* An & quando Procurator acquirit Domino, & an Dominus potest petere id quod stipulatur Procurator; & an liberatur debitor solvendo Domino, & non Procuratori in rem suam? *vide glos. notabilem in c. quamquam*: *de usur. lib.* 6. *& l.* 3. *C. de nova*, *& Bar. in l. facta*, §. 1. *ff. ad Treb. & Abb. de ceci. in cap. cum olim* 1. *de offi. del. & in cap. suscitata de in integ. restit. & Bar. in l.* 2. *ff. si cer. pe.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 12. de la 3. partid. tit. 5. la qual pone un caso en que el Personero puede intervenir en causa criminal, que es quien en la causa criminal puede intervenir escusador. Item, la Ley pone, que en este caso, muger, ò menor de veinte è cinco años puede ser escusador. Vey por todo el dicho tit. 5. muchos casos, en los quales las par-

Ley VII. Como no puede ninguno dar Personero en causa criminal de justicia.

NInguno no puede dar Personero por sí mismo en demandar, ò en responder cosa que sea de justicia, (*a*) de muerte, ò de pena de cuerpo, ni en Pleyto que sea de acusamiento: mas él debe venir ante el Alcalde al juicio; è dé quien razone por sí, si quisiere: ca la justicia no se podria cumplir en otro, sino en aquel que fizo la culpa.

---

partes principales no pueden estár en juicio, è de necesidad ha de poner Procurador. Vey la Ley 15. del estilo, que declara esta Ley haber lugar, quando la causa criminal es tal: en que hay pena de muerte, è perdimiento de miembro, y en las otras causas criminales puede intervenir Procurador. Item, en grado de apelacion de interlocutoria interviene Procurador.

(*a*) NINGUNO DE JUSTICIA. Concordat cum hac *l.* 3. *partid. tit.* 5. *l.* 12. Et circa materiam hujus legis an Procurator, Defensor, vel Excusator in causa criminali pro reo absente admittatur: varij sunt Doctores, & pluries de hoc vidi altercari dubitando; ideo quod circa hoc dubitabilitèr sentio hic sub brevibus, explicabo: & quod non debeat admitti: *eod. text. in expræsso in l. pe.* §. *ad crim. ff. de publi. judi.* Ubi ad crimen publici judicij prosequendum; frustra intervenit Procurator; multo magis ad defendendum: *facit l. fi.* §. *licere, C. de Procur.* Ibi in crimine privato etiam prohibetur Procurator intervenire, nisi persona sit illustris, & in crimine injuriarum. Præterea prohibetur regularitèr in omni crimine intervenire Procurator, ubi imponitur pœna major relegatione: *ut l.* 1. *ff. an per alium causæ app. re. po.* ergo negativa vera confirmatur hoc: 3. *partid. tit.* 5. *l.* 12. & per hanc legem hoc etiam firmat glos. *in all.* §. *ad crimen, & in all. l.* 1. *ff. an per alium, &c.* Assignantur enim tres rationes ex parte rei: & aliæ ex parte accusatoris, quare non interveniat Procurator, quas ponit *Bar. in dicto* §. *ad crimen circa princ.* Causa brevitatis eas omitto recitare. Ista tamen negativa resolvitur in affirmativam, in casibus in quibus absens potest damnari: *ut in l. servum quoque,* §. *publicæ, ff. de Procur.* facit ad supradicta, *C. veniens, extra de accu.* 5. *q.* 3. *in criminalibus.* Sed pro contraria parte affirmativa videtur *text. expræssus, in l. reos, C. de accu.* Ubi reos sanguinis per Procuratorem defendi, &c. *facit alleg.* §. *publicæ.* Ubi utile est absentes à quibuscumque defendi, &c. ad hoc *facit, l. non tamen, ff. de appel.* Ubi quilibet humanitatis ratione potest pro condemnato absente, etiam eo invito, appellare: confirmatur hoc *per l. absentem,* §. *adversus, ff. de pœnis.* Ubi si adversus contumaces proferatur sententia in crimine, potest quis eum defendere, quæ lex generalitèr loquitur: licet Di. & alij omnes intelligant de relegatione: *& in facit l. si non defendatur, ff. de pœnis, & l.* 1. *in fi. ff. de quæstionibus.* Primam tamen partem afferam esse cum omnibus Doctoribus, qui tenent, quod in causa criminali pro absente Procurator intervenîre non valet, usque ad pœnam relegationis descensivè, & exclusivè, per jura in prima parte negativa allegata & per rationes *Bar. in d.* §. *ad crimen.* Ad jura in contrarium allegata, respondetur, & primo *ad l. reos, ut ibi glos.* quæ dicit, quod admittatur talis Procurator ad allegandas causas absentiæ, non causas causæ. Ad §. publicè respondetur ibi in *glos. qui concordat cum dicta solutione.* Scilicet quod admittitur ad allegandas causas absentiæ; vel quod intelligatur in casibus in quibus absens potest damnari: *ut ibi text. ad l. non tamen respondetur, ut ibi glos. & Bar.* Quòd ibi admittitur ad appellandum jure proprio causa humanitatis: & propter cognitionis officium quod est inter nos; & facit ut cuilibet intersit, ne puniatur: & hoc quod dictum est, respondetur ad jura in contrarium allegata pro parte affirmativa: nec etiam admittitur Procurator ad unum tantum articulum causæ criminalis, sive sit articulus principalis, sive de non principalibus:

bus: hæc est conclusio Ci. *in l. cujusdam, C. de accu. & Bar. in di.* §. *ad crimen.* Ubi tenet quod licet Procurator admittatur in crimine majori relegatione ad opponendum exceptionem, quæ non tangit crimen: ut tu non es Judex: accusator non potest accusare, &c. non tamen admittitur ad exceptiones quæ crimen tangunt, nisi tales exceptiones sint notoriæ: ut ipse notabilitèr fundat, & concludit *in d.* §. *ad crimen.* Vide casus in quibus admittitur Procurator in causa criminali: 2. *q.* 6. *C. si quando, & ibi glos.* Est tamen notandum quod detentus in carceribus potest in causa capitali per Procuratorem comparare, & de jure suo allegare: *ut l. eos*, §. *supra his, C. de appel.* Quia tunc cessant rationes quæ hoc prohibent: *ut ple. not. Joan. An. in addi. Spe. tit. de Procur.* §. 1. *ver. sed nunquid ad medium.* Non tamen hoc habet locum cum Perusinus detinetur in carcerem Florentiæ, & inquiritur contra eum de homicidio Perusij quia sunt jurisdictiones omnino separatæ, & ideo stabo regulæ: §. *publicè.* Sed in tali casu admittitur excusator absentiæ: nisi reus sit in culpa: *ut not. glos. in l. qui rei, ff. ex quibus caus. ma.* hoc tenet Bal. *in all. l. eos*, §. *super his, C.de appel.* Item nota, quod Bal. *in l. ex quacumque, ff. de in jus vo.* commendat dictum Innoc. *in c. veniens, de accu.* Quod accusator sine mandato potest allegare causas absentiæ facti; putà infirmitatem: sed non causas absentiæ juris; putà exemptionem: quia ibi littera *in l. ex quacumque* dicit quod requiritur comparitio: unde antequam citatus compareat istud beneficium non potest allegare, quod est notatu dignum secundum Bal. Item nota ipse Bal. *in l. & alio jure*, §. *si absens, ff. si ex noxa. ca. agatur.* Quod si pœna personalis venit filio infligenda non solum admittitur pater; sed & quilibet conjuncta persona ad revocandum confessionem, & ad probandum contrarium; & ad appellandum si est opus: *ut ff. de lite conte. l.*2. *&* 3. *& ff. de appel. l. non tamen.* Quod tene menti. Sed juxta supradicta revoco in dubium cum *di.* §. *publicè*, & alia jura pro parte affirmativa allegata præsupponant quod in omni casu in quo absens potest condemnari admittatur pro eo plenaria defensio: dubito an cum hodie de jure regni in quocumque crimine, etiam ubi imponitur pœna mortis absens potest condemnari: *ut in eo. foro lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 4. An admittatur indistinctè Procurator ad allegandas causas causæ, & ad plenam defensionem; & videtur quod sic *per tex. dicti* §. *publicè* ibi in capitalibus judicijs defensio datur: ubicumque absens potest depravari, &c. hoc concludit Cy. *in d. l.reos* 3. qui ponendo casum expræssum in statuto municipali; & melius tenet hoc Bar. *in tract. ad reprimendam in parte, vel legitimè*: tamen idem Bar. *in alle.* §. *ad crimen.* Tenet, quod licèt quilibet, ut defensor, non tamen ut Procurator admittatur pro absente ad allegandas causas absentiæ, vel ignorantiæ criminis: *ut in dict.* §. *publicè*, non tamen iste est Procurator, *ut in dict. l. non tantum, ff. de appe.* Nec potest admitti ad articulum, vel actum per quem fieret præjudicium reo absenti; nec admittitur Procurator qui possit Domino obesse, vel prodesse: *ut est casus in l.* 1. *ff. an per alium causæ appe. hoc tenet Bar. de sal. in all. l. reos*; ratio est secundum eum, quia defensor præparat, & informat: & accusato potest proficere, & non obesse; cum & absque eo Judex debeat veritatem perquirere: *ut l. & si non defendatur de pœnis, & l.* 1. *ff. de quæst.* Ex quibus infero, quod de jure regni in quocumque crimine admittatur defensor ad allegandas causas absentiæ, & ignorantiæ, & ad defendendum absentem accusatum: quod est notandum; & hoc tenet *Jac. de Are. in l. inter accusatorem, ff. de pub. judi.* Duo enim requiruntur ad excludendum defensorem. Primò, quod pœna sit suprà relegationem. Secundò, quod absens non possit diffinitivè damnari: hoc concludit, & firmat Joan. An. *in addi. Spe. tit. de Procur.* §. 1. *ver. item quod est criminalis.* Nota etiam circa hoc, quod si capitalis pœna est reducta ad pecuniariam, potest Procurator intervenire, etiam si crimen sit publicum; & eo fortiùs in privato, ut sic cessante ratione, vel causa, cesset prohibitio, & effectus: *ff. de jure pa. l. adigere*, §. *quamvis, & c. cum cessante: extrà de ap. bene facit ad hoc, l. quod ad statutum, ff. de pœnis, & l. in servorum in fi.* Quia capitalia crimina judicant ex pœna, licèt Guil. de sui teneat contrarium: *in d.* §. *publicè Joan. An. tum in addi. Spe. eo. tit. &* §. *& ver. jam allegato.* Et alij moderni declinant in hanc partem, ubi in sola pecuniaria consistit pœna; secus si adjuncta esset pœna

Ley VIII. Como el señor del pleyto puede dar uno, ò muchos Personeros, y comenzando uno, es el otro revocado.

SI alguno home hubiere muchos Pleytos, mandamos que pueda dar un Personero por todos, si quisiere, quier sean comenzados los Pleytos, quier por comenzar. Otrosí, puede dar dos Personeros,(*a*) ò mas en un Pleyto, si quisiere, è qualquier de los que tomáre el Pleyto (*b*) ante el Alcalde, aquel finque por Personero ante el Alcalde, è no mas: è si despues que el Personero ha comenzado el Pleyto, el dueño de la voz viniere por sí mismo al Pleyto, (*c*) este otro no finque mas Personero, si el dueño de la voz no gela otorgáre de cabo. Otrosí, despues que diere un Personero, y despues desto diere otro, (*d*) el primero sea quitado, maguer que el dueño no le quita nombradamente.

---

na corporalis; videlicet, si dicatur, qui tale crimen commiserit decapitetur, nisi infrà decem dies solverit mille; quod est notandum.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 18. de la 3. partida, tit. 5. la qual dispone mas copiosamente que ésta.

(*a*) SI ALGUN: DOS PERSONEROS. Hoc enim est de jure permissum: *ut l. si quis cum Procur. §. fi. ff. eo. tit.* Item intelligo hanc legem, quod tales sint insolidum deputati, aliàs enim unus sine altero non debet admitti: *ut in c. si duo: extra de Procur. lib.* 6. Et intelligo etiam si sint insimul constituti; aliàs enim si in diversis temporibus constituantur plures Procuratores, habet locum quod dicitur *in fi. istius l.*

(*b*) QUE TOMARE EL PLEYTO. Intelligo per litis contestationem; quia tunc factus est Dominus litis: *ut in dict. c. si duo, §. secus:cum §. seq. & ff. rem ra. ha. l. amplius, & l. pluribus, & ibi glos.* 1. *ff. eo. tit. &* 3. *partid. tit.* 5. *l.* 19. Hoc verum, nisi sit dictum in constitutione, quod non fieret melior conditio occupantis. Substitutus tamen à primo occupante præfertur alteri Procuratori: *ut in d. c. si duo, §.* 2. *& not. in cap. non inju. eod. tit.*

(*c*) POR SI AL PLEYTO. Concordat cum isto §. quod not. Innoc. & Hosti. *in c. petitio. extrà eo. tit. & quod not. ff. mand. l. qui mutuam, §. non ideo*: de quo est text. *in c. si quem, eo. tit. lib.* 6. Et hoc habet verum, nisi Dominus protestetur, quod non animo revocandi Procuratorem hoc facit: *ut ibi text.* Et intellige etiam verùm, quod hic dicitur: *in di. c. si quem*, quoniam Domino post litem contestatam non contradicitur litis assumptio, ut legitur: *& not. ff. eo. tit. l. quæ omnia*, ratio est, quia post contestationem à Procuratore factam non habet Dominus potestatem prosequendi negotium: *ut in l. Procurat. C. eo. tit.* Si ergo prosequatur, & non contradicatur habet locum quod hic dicitur non alias: *& hoc tenet Joan. An. in d. c. si quem, in glos. magna.*

(*d*) SI DESPUES DIERE OTRO. Concordat *l. si quis, §. fi. ff. eo. tit. & c. non injustè: extra eo. tit. &* 3. *partid. tit.* 5. *l.* 24. Et intellige etiam hoc verum, nisi dando secundum exprimat: constituens, quod priorem vult Procuratorem durare: *ut ff. de le.* 1. *l. si pluribus: & not. in d. c. non injustè concord. foro juz. lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 7. *& stylo l.* 10.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 2. è 3. de la 3. partida, tit. 5. y la dicha Ley 3. pone como el menor de 25. ha de facer Personero: y la dicha Ley 2. pone algunos casos, en los quales el menor caso, que éste en poder de su padre pueda estár en juicio, y lo que hace vale: y con esta Ley 2. concuerda la Ley del estilo, que es 6.

Ley IX. Que el que no fuere de edad perfecta, no pueda dar, ni tomar Personería, ò Procuracion.

EL home que no fuere de edad (*a*) complida, no puede por personería por sí, ni tomar personería (*b*) por otro en ningun Pleyto. (*c*)

Ley X. Como el Procurador despues que tomáre personería, no la puede dexar.

DEspues que el Personero recibiere (*d*) la personería de

(*a*) EL HOME DE EDAD. Ista lex duas habet partes; & prima pars habet verum, nisi eum constituat cum tutoris vel curatoris auctoritate, sive sit pupillus, sive adultus: *ut l. nec tutores*, §. 2. *C. eo. tit. & 3. part. tit. 5. l. 3.* Nota tamen, quod si minor constituat Procuratorem pro se, & lata sit pro eò sententia valet, & tenet; secus si contra eum: & est ratio, quia ætas in minoribus subvenire solet, & in damnis, non in rebus prosperè gestis obesse consuevit: *ut l. non ideo minus, C. de Procurat. & hujus l.* ratio est: quia minor non habet legitimam personam standi in judicio: *ut C. de legi. per l. 1. & 2. & de l. 1. in fin. & C. si adver. rem judi. l. cum minores de minor. l. cum mandato, ff. de negot. gest. qui aliena. §. quamquam*: in casibus tamen in quibus major censetur potest libere Procuratorem constituere: *qui not. extra de restit. spo. c. ex parte 15. q. 3. certis: & c. si annum: de judic. lib. 6.* Est tamen notandum, quod Procurator à minore constitutus legitimè debet cavere, quod si minor, aut ejus hæres, aut quivis alius, ad quem res de qua agitur pertinebit, fuerit in integrum restitutus, quanti res ea erit, tantam pecuniam dabit: *ut ff. rem ra. ha. l. cum minor. ver.* & ideo ita alioquin potest repelli: *ut not. Spec. tit. de Procur. §. ratione quoque constituentis, ver. hoc autem not.* Item, circa hoc quod minor existens in Patris potestate, suo nomine potest Procuratorem constituere in casibus, in quibus patri non acquiritur ususfructus: *ut l. cum non solùm, §. necessitatem: de bonisque, lib. & di. c. si annum, & est text. 3. part. tit. 5. l. 2.*

(*b*) NI TOMAR PERSONERIA. Minor ergo vigintiquinque annorum, non potest esse Procurator, intellige ad judicia: *ut c. qui generaliter, §. fin. eo. tit. & C. de his qui ve. æta. Imper. l. fin.* Ad negotia tamen major vigintiseptem potest esse Procurator: *ut all. c. qui generaliter*: & nota, quod licèt minor ad negotia deputatus, potest domini negotia tractare; ut ibi; non tamen potest in judicio pro negotijs agere, vel experiri: *ut tenet Gen. & Joan. Ant. supra glos. pe. d. c. qui generaliter licèt glo. ibi teneat contrarium*: *quod est notandum.* In casibus tamen, in quibus minor sine mandato admittitur de jure, & est usus, jure communi non restituitur: *ut ff. de tutel. & ra. distra. l. 1. §. sed si nonnullos: & de administ. tuto. l. cum plures, §. in primis: & in l. nam postea, ff. de jurejur. §. si quis minor. & C. de in integ. rest. 4. l. non videtur, & not. glos. 1. in d. l. minor, ff. eo. tit. & vide circa hoc 3. part. tit. 5. l. 2. 3. & 4. & 5. & vide de hoc Bart. notabilitèr, ff. de manu vindic. l. si collectàneus.*

(*c*) NINGUN PLEYTO. *Vide Cy. in all. l. nec tutoris, C. eo. tit. & quod not. Cy. in l. exire, eo. tit. & cap. si anuzu: de judi. lib. 6. & Bar. in l. cum minor. ff. rem ra. hab.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 23. è 24. de la 3. partida, tit. 5. que ponen como los Personeros pueden ser quitados, y en quantos casos: y la Ley 25. y 26. del dicho tit. ponen como los Personeros son obligados à dar, è pagar los daños, y negligencias que cometen en las causas que son Personeros: y vey la Ley 19. del dicho tit. que declara, quando el Personero puede comprometer el Pleyto de su Señor.

(*d*) DESPUES QUE RECIBIERE. Intelligo scientèr in Clé. prima ratio est, quia ignorans, non consentit: *ff. de juris. om. judi. l. si per errorem: de quo text. in l. si defunctus, ff. eo. tit.* Et

otro en algun Pleyto, no la puede dexar (*a*) fasta que aquel Pleyto sobre que rescibió la personería, sea acabado, salvo si hubiere enfermedad, ò otro embargo (*b*) derecho, porque la no pueda tener; è si de otra guisa la dexáre, pierda el galardon, que dende hubo de haber: è si por su culpa el dueño de la voz perdiere el Pleyto, (*c*) ò alguna cosa, dende el Personero sea tenido de pecharle aquello que perdió: y esto mismo establescemos de los Bozeros. (*d*)

Ley XI. Que ningun Personero se pueda à mas estender, de quanto suena la Personería.

NIngun Personero no pueda mas meter en juicio,

Et intelligo etiam, non facta protestatione per recipientem, quod non intendit se obligare mandato sive protestetur generalitèr, sive specialitèr: *ut tex. & glos. in dicta clem.* 1. *eod. tit.* Et intelligo etiam, legem istam veram si Dominus in Procuratorio debito modo cavit pro Procuratorio: *ut alle. Cle.* 1. *secundum formam, l. quotiens, ff. qui satisd. co.* Sed si non cavit, etiam si scientèr mandatum recipiat, non cogitur defendere: *ut in dict. Cler.* à contrario sensu, & hoc tenet *Pau. de Leaza. ibi in glos. magna, circa fi. & est tex. in l. filiusfa. ff. eo. tit.* §. *fin.*

(*a*) No la puede dexar. Et sic cogi poterit præcisè causam, vel causas instrumento contentas finire: *ut in d. Cle.* 1. *& in d.* §. *fi. l. filiusfam. suprà alle.* Idem si Dominus cavit Procuratore præsente, & non contradicente; licèt litteras non recipiat: *ut est tex. in d. l. si defunctus: circa quod vide glos. super parte cogi. in dict. Cle. & ibi Paul. & Pe.*

(*b*) O otro embargo. De quibus impedimentis: vide text. *in d. l. filiusfam.* §. *fi. cum alijs legibus sequentibus, ff. eo. tit.*

(*c*) Perdiere el Pteyto. Tenetur ergo Procurator ad id quod sua culpa, vel dolo, perdidit: *ut in l. si Procurator. ff. de doli excep.* aliena verò negotia ex acto officio geruntur: nec quidquid in eorum administratione neglectum, ac declinatum culpa vacuum est: *ut l. in re mandata, C. manda. ubi vide glos. fi. & vide circa hoc, l.* 17. *in eo. tit. & quod ibi non concor.* 3. *part. tit.* 5. *l.* 26. *vide stylo, l.* 13. Ultimo nota circa hanc legem, quod ex contumacia Procuratoris, Dominus potest haberi pro confesso, in interrogationibus quæ fiunt ad litis præparationem: *ut ff. de Procu. l. non solum in princ.* Idem in possitionibus, quæ fiunt ad veritatem indagandam, post litem contestatam: *ut in c.* 2. *de confes. lib.* 2. secus est in interrogationibus, quæ fiunt ad judicij inchoationem, lege ad contestationem litis inducendam: quia ibi requiritur vera responsio: *ut not. in l.* 1. §. *ex hoc, ff. de ventre inspici secundum Jacob de Are.* Item nota, quod ex vera contumacia Procuratoris Dominus non perdit jus appellandi: *ut notant Doctores in c.* 1. *extrà: ut litè non contes. & addit Bal. aliam rationem, in l.* 1. *ff. si quis jus di. non obten.* quia Procurator non potest renunciare appellationi; facit quod not. per Innoc. *in c. cum olim Abbas, extrà de offi. dele. & ff. de ver. ob. l. qui Romæ*, §. *Calimachus*: ergo nec potest contrahere homicidium per veram contumaciam in præjudicium appellantis. Item, quia appellatio est secunda causa, in qua Procurator nondum est litem contestatus; ideo non potest Domino præjudicare: nec obstat *l.* 1. *in fi. quando appel. sit: & quod not. C. de appel. autem hodie*: quia ibi fuit contumacia non appellando; hic in non comparendo: ideo casus sunt omnino diversi: *hæc per Bal. in d. l.* 1.

(*d*) De los Bozeros. Hoc verum, si fuit in dolo, vel lata culpa, aliàs etiam si imperitè agat non tenetur: *ut not. in c. tamen ex litteris de in integ. res. l.* 1. §. 1. *ff. si mensor fal. mo. di.*

ADDICION.

Vey la Ley 19. *de la* 3. *partida, tit.* 5. *que habla del caso desta Ley mas cumplidamente.*

de quanto le es dado (*a*) por la personería; è si mas pasáre, (*b*) lo que ficiere no vala. Y si el Personero se agraviare del juicio, qualquier que den, quier sea juicio afinado, quier otro, y se alzáre, pueda seguir el alzada por aquella personería (*c*) misma: è si la no quisiere seguir, (*d*) fagalo saber al dueño de la voz, que vaya, ò que embie otro Personero à seguir aquella alzada: è si el Personero no la quisiere seguir, ò lo no ficiere saber al dueño de la voz, haya la pena (*e*) sobredicha, que manda la Ley.

(*a*) NINGUN PERSONERO: MAS DE LO QUE LE ES DADO. *Concor. hæc l. cum l. si Procurator, C. eo. tit. & l. maritus, & C. de nova l. non abstulit, extra de elec. c. innotuit in fi. de offi. dele. cum olim de rescriptis cum dilecta*: & talis Procurator debet puniri in extimatione damni: *ut in c. per tuas: de arbitris, & de rescriptis, c. nonnulli, & Specu. eo. tit.* §. 1. *ver. Item quod excedit*: & si talis Procurator excedat fines mandati; Dominus non tenetur, ut in juribus supra allegatis: *& not. glos. magna in c.* 1. *extra, ut litè non contes. &* 3. *part. tit.* 5. *l.* 24. *& glos. in l. invitus, C. eo. tit. & glos. in c.* 1. *extra eo. tit. &* 3. *part. tit.* 23. *l.* 3. *& l. seq.*

(*b*) E SI MAS PASARE, &c. Est tamen notandum, quod eo ipso, quod quis scit causam suo nomine agi, & non prohibetur, videtur eum facere suum Procuratorem qui suo nomine agit: *ut Innoc. & Bald. in c. ex parte* 3. *extra de rescrip.* nam probata scientia, videtur probatum mandatum: & ideo Procurator præsentis non cavet de rato: *ff. de Procura. l. invitus*, §. *is qui & ibi per Cy. in defensore vero dic: ut in auct. qua in provincia.* Item nota, quod si Dominus monimenta, & acta causæ dat alicui, eo ipso videtur eum facere Procuratorem: *ut not. in l. fi. C. de pact. conven.* nisi det tanquam custodi, non ut experiatur. Item hoc est generale, quod ubi requiritur speciale mandatum, non potest ratificari id, quod factum est à falso Procuratore, secus si factum est ab eo, qui habet speciale: ubi vero sufficit generale mandatum, ibi sufficit ratihabitio: *ff. de neg. ge. l. si autem*, §. 1. *& ff. de except. rei judi. l. si in re*, §. *hoc jure per Jacob*, & nota, quod falsus Procurator, punitur de falso: *c. nonnulli: extra de rescrip. not. Bal. in d. c. ex parte.* Item nota, quod licet ad petendam restitutionem in integrum super incidenti sufficiat generale mandatum: *ut est glos. singularis, in c. suscitata de in integ. restit. & in l. fi. C. ubi, & apud quem: & in l. illud in fi. ff. de mino.* fallit tamen, ubi Procurator vult restitui adversus interlocutoriam super incidenti latam; & post decem dies; nam tunc, non potest sine speciali mandato: ut est dictum singulare: *Joan. And. in c. coram de in integ. restit.*

(*c*) POR AQUELLA PERSONERIA. Hoc tenet: *Placen. in l. invitus, C. eo. tit. & fundat. per l. si Procuratorem*, §. *ignorantes, ff. de manda.* cujus opinio hic approbatur per *hanc leg. & per l. nulli, C. quorum appel. non rescin.* & reprobatur opinio *Cy.* qui tenet *in d. l. invitus, q.* 8. quod virtute primi mandati non potest Procurator appellationem prosequi, etiam si sponte hoc velit.

(*d*) NO QUISIERE SEGUIR. Nota, quòd licèt in glossa supra proxima approbetur opinio Placen. in hac parte reprobatur in alia; nam ipse tenuit in dicta lege invitus quod Procurator tenebatur appellationem prosequi: *per l. incommodato*, §. *sicut, ff. como.* & per alia jura per eum inducta: & approbatur opinio Cy. ibi posita: *& Bar. & Joan. And. & Accur.* qui tenent, quod licèt Procurator teneatur appellare: non tamen tenetur appellationem prosequi, quia finito negotio, finitum est mandatum; sed per sententiam est finitum: ergo, &c. *ut l.* 1. *ff. de re judi.* quod habet verum in appellatione à diffinitiva; secus si ab interlocutoria, quia illam tenetur prosequi: ut ibi plenius per *Cy. q.* 7.

(*e*) LA PENA. Quæ est supra lege proxima in fine.

Ley XII. Como aquel que quisiere revocar su Procurador, lo debe facer saber al Alcalde, ò à su Contendor.

SI alguno quisiere toller (*a*) el Personero que dió, fagalo saber (*b*) à su Contendor, ò al Alcalde que juzgáre el Pleyto: è si no lo ficiere, y aquel su Personero alguna cosa ficiere en su Pleyto, vala (*c*) asi como si no le hubiese quitado.

Ley XIII. Como ningun Personero puede facer avenencia, si el Señor no lo hubiese mandado.

NIngun Personero que sea dado en algun Pleyto, quier para demandar, quier para responder, ò para juicio tomar; no pueda facer ninguna avenencia, (*d*) ni ninguna compostura en aquel Pleyto; salvo ende si el dueño de

ADDICION.

Vey la Ley del estilo 13. que pone un caso singular, en el qual el Personero es revocado: la Ley 23. de la 3. partida, tit. 5. concuerda con esta, y es mas copiosa; y pone las causas, por qué los Personeros se pueden revocar; y la Ley siguiente del dicho tit. pone otros casos, en los quales se revoca el Procurador.

(*a*) SI ALGUNO: TOLLER EL PERSONERO. Quod potest dum tamen hoc faciat ante litem contestatam, vel etiam post: causa tamen cognita, vel si Procurator patiatur se revocari: ut dixi suprà *eo. tit. l.* 2. *& 3. part. tit.* 5. *l.* 24. unum tantum nota, quod cum Procurator ad negotia potest statim revocari, si aliquis propter subitam revocationem Procuratoris fuit damnificatus, poterit agere contra revocantem, ad interesse, & actionem de dolo: casus est singularis in *l. si debitor juncta glos. super verbo pia. ff.* de dolo: quod *not. ibi Bar. & vide l. si mandasse, ff. man. & l. mandatum, C. de satisda. & glos. in c. mandato, eo. tit. & in Cler.* 1. *de renun.* Ubi vide latè, & notabilitèr *Paulus de Lea.*

(*b*) FAGALO SABER. Sufficit ergo, quod talis revocatio notificetur Judici, vel adversario: *ut in c. in nostra, & c. ex insinuatione, juncto c. mandato, extra eo. tit.* Non sufficit ergo, quod notificetur Procuratori: ut ibi: & hic textus: licèt in causa matrimoniali sit secus propter defectum consensus: ut hic *in c. fi. extra eo. tit. lib.* 6. vel si sit ad negotia deputatus: *ut l. si mandassen, ff. manda.* & quod hic dicitur, habet locum, sive revocatio fiat ante litem contestatam, sive post: licèt aliqui tenuerunt contrarium per jura supra allegata, quæ loquuntur lite contestata, sed idem dico lite non contestata propter malitiam quam quidam facere soliti sunt: ut plene not. *Spe. eo. tit.* §. 1. *verb. revocatio, autem Procur. & Joan. An. in d. c. mandato.* Est tamen notandum quod cum de revocatione objicitur, debet sibi consulere is cui opponitur, quod satisdet sub conditione; ut si mandatum fuerit revocatum, teneantur fidejussores alioquin non teneatur, & ad hoc *ff. de dam. infec. l. Præt.* §. 1. *& l. qui vias, & l. inter quos, §. alieno. & ff. de admi. tu. l. vulgo, & Spe. ubi supra.* Quod est notandum.

(*c*) FICIERE VALA. Idem si ad solum Procuratorem talis revocatio proveniat; valet quod cum eo actum est, *extra de rescri. c. ex parte, & ff. eo. tit. l. si Procur. in fi. & C. de satisd. unica, not. glos. in dict. c. mandato.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 19. de la 3. partida, tit. 5. la qual pone otro caso, en que el Personero puede comprometer, que es quando el señor le da libre poder para facer todas las cosas necesarias; ca en tal caso puede libremente comprometer.

(*d*) NINGUN AVENENCIA. Concordat lex 6. supra eodem titulo, & vide quod ibi scripsi: & vide alios casus speciales, *per tex. & glos. pe. in capite qui ad agendum, eo. tit. lib. 6. & per Spe. eo. tit.* §. 1. *ver. Item opponitur*: quod licèt habeat generale mandatum. Item nota,

la voz gelo manda nombradamente en la personería.

Ley XIV. Como qualquier puede responder por otro, dando fiador quel otro estará por ello.

SI el que fuere aplazado sobre alguna demanda, que el otro faga, è no viniere, ni embiáre al Pleyto, y alguno otro (*a*) quisiere responder por él, puedalo facer, dando buen recaudo, que él cumpla por él quanto fuere juzgado; è si el demandador no viniere, (*b*) ni embiáre otro alguno, no pueda demandar por él: maguer que dé recaudo,(*c*) que estará por ello, si no fueren de aquellos, que son nombrados en otra ley, ca en poder es del demandador de facer su demanda, quando fuere guisado.

---

ta, quod talis Procurator sine speciali mandato, non potest solutionem recipere: sed si recipiat, vel debitor coactus à Judice falso Procuratori solvat, an sit liberatus: vide *Bal. in l. falsus, C. de fur.* & ibi notabilitèr per eum: & vide quod dixi supra *eod. l.* 6. Item nota, quod cum donatio cadit in remissionem temporis habens liberam, non potest prorogare terminum solutionis; quia est species donationis: *not. in l. in ædibus*, §. 1. *ff. de dona.* Item nota, quod habens mandatum ad vendendum, non potest pretium recipere, sicut in locatore: ut est textus notabilis *secundum Guill. in l.* 1. §. *compositio*, ℣. *ad locandum*, *ff. de exercito.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 10. *de la* 3. *partida, tit.* 5. *en la* 2. *parte de la Ley; è vey la Ley* 21. *del mismo titulo: la Ley* 10. *del estilo, tiene lo mismo que esta Ley: è dice, que si à este defendedor lo quisiere otro defender, que no pueda.*

(*a*) SI EL QUE FUERE: ALGUN OTRO. Nota quod lex 5. supra eodem titulo, loquitur, quando conjuncta persona agit, vel defendit pro conjuncta: quia tunc tenetur cautionem; de qua in illa lege præstare: lex tamen ista loquitur in quolibet extraneo, qui defendere potest non tamen agere: cum cautione tamen de judicato solvendo: ut hic: *& instit. de satisda.* §. *si verò*, *& ff. de Procurat. l. minor* 25. *an.* 3. *part. tit.* 5. *l.* 18. Et notandum est, quod iste extraneus defensor, post litem, contestatam potest Procuratorem in causa illa, nomine illius quem defendit, constituere: cum ad eum expectet causæ periculum, propter satisdationem per eum præstitam: ut tenet notabilitèr *Spe. eo. tit. de Procur.* §. 1. ℣. *sed nunquid defensor qui cavit*: imò non solum Procurator post litem contestatam sed etiam alius defensor potest defensorem principalem defendere, cum jam factus est dominus litis: ut libro declarationum: *l.* 10. *& l.* 30. Et nota, quod si talis defensor, qui cavit, vincit, recuperat expensas quas fecit: si autem succumbat, non recuperat: *ut ff. judic. sol. l. jam tamen*, §. *in hac actione*: *& not. glos. in l. qui proprio*, §. *pe. ff. de Procur.* Item potest quod licèt mandatum re integra, morte constituentis, spiret: *instit. manda.* §. *item si adhuc*: *& not. in l. adeo*, *ff. pro so. & C. manda. l. mandatum.* Defensoris tamen officium postquam in judicio cavit morte, non spirat illius, pro quo cavit etiam re integra: ut tenet, & concludit *Joan. An. in addi. Spe. tit. de defensore, circa princ.* Quia iste defendere tenetur, ut principalitèr obligatus: quod vide latius, ibi per eum, & est singulare dictum.

(*b*) NO VINIERE. In hoc casu, absolvitur reus ab instantia judicij, & actor in expensis condemnatur, & non admittitur ad aliam citationem, nisi sufficientèr caverit: *ut in c. actor extra de dolo, & contu. lib.* 6. *& not. Joan. An. post Innoc. in c. consuluit extra de offic. dele. & Guil. in Spe. de contuma.* §. 1. ℣. *fin.*

(*c*) MAGUER QUE DE RECAUDO. Et sic nota, quod extraneus non admittitur ad agendum, sine mandato etiam, si præstet cautionem: *ut dixi supra eo. l.* 5.

Ley XV. Como si muchos hubieren un Pleyto, pueden todos dar un Procurador.

SI muchos han un Pleyto de so una, quier en demandar, quier en responder, den todos un Personero, (*a*) ca no es razon que un Pleyto se razone por muchos.

Ley XVI. Como ninguno puede dar Personero por sí, mas poderoso que su contrario.

QUalquier que dé Personero en su Pleyto contra otro, no dé Personero mas poderoso (*b*) que es su contendor. Mas si home poderoso hubiere Pleyto con home pobre, è no lo quisière por sí traer, dé Personero, que no sea mas poderoso que aquel con quien ha el Pleyto. E si el pobre hubiere Pleyto con home poderoso, pueda dar por sí tan poderoso (*c*) home, como es su contendor.

Ley XVII. Como debe sufrir el daño el Señor del Pleyto, que viniere por culpa de su Personero.

OTrosí mandamos, que asi como el dueño de la voz quiere ganar por aquello, que el Personero gana, (*d*) ò mejorar en su Pleyto: asi mandamos, que su-

---

ADDICION.

Para entender esta Ley, vey la Ley 18. de la 3. partida, tit. 5.

(*a*) SI MUCHOS: UN PERSONERO. Ista lex est contra legem: *si quis cum Procur.* §. *fi. ff. eo. tit. contra c. si duo, eo. tit. lib.* 6. Ubi permittitur plures dare Procuratores simplicitèr, & in solidum, & in una, & eadem causa, per unum, vel per plures: ut ibi dixi, suprà *eod. tit. l.* 8. & videtur lex ista æqua, & rationabilis, *per l. si plures, ff.* de *administra. tuto.* ubi est eadem ratio.

ADDICION.

Vey cerca desta Ley, la Ley 22. de la 3. partida, titulo 5.

(*b*) QUALQUIER: MAS PODEROSO. Non intelligo de quolibet potentiore: sed de eo tantum qui ratione officij minacem fervorem ostendere potest, & est terribilis adversario: *ut C. quod me. caus. l. si per impressionem, & si quacumque perdi. po. l. unica, & si rec. provin. l.* 1. *& vide infrà lib. 2. tit.* 1. *l.* 5. *& in eo. lib.* 1. *tit. fi. & l.* 1. *& quid ibi not. & Spe. tit. de cessi. act.* §. 1. *&* 2. Punitur enim talis quia sibi advocat potentiores patrocinium in terrorem adversarij, quia causam amittit: *ut in l.* 1. *C. ne lice. po.* & potentior punitur, ut ibi.

(*c*) TAN PODEROSO. Hoc ideo est, quia cessat ratio; de qua supra: quia potentior non potest esse terribilis adversario potentiori: nec minacem fervorem ei ostendere præsumitur, &c.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 26. è 27. de la 3. partida, tit. 5. las quales disponen mas complidamente que esta: y vey la Ley 25. del dicho titulo, y en lo que esta Ley dispone de las Escripturas que el Procurador ha de mostrar. Vey una Ley nueva que los Reyes nuestros señores hicieron en Madrid, es 42. que manda, que los Procuradores son obligados dentro en tercero dia, de mostrar las Escripturas que las partes les dieron: y las presentar al Abogado desa parte, so pena de privacion del Oficio.

(*d*) OTROSI: QUEL PERSONERO GANA. Etiam si injustè obtineat, prodest Domino: *ut l. qui proprio,* §. *Procur. ut in cæteris, ff. eo. tit.* Sic, & ei debet nocère Procuratoris contumacia, facta negligentia, sive dolo: *ut in l.* 1. *extra ut lite non conte. & ibi glos. magna, & C. sæpe contingit de appel.* 2. *q.* 6. *viduum de in integ. rest. cum venissent, & ff. de trib. Procur.* & ejus confessio no-

fra el daño, que por él viniere, si por su razon el Pleyto le empejoráre. Pero si el Personero à sabiendas por algun engaño, (*a*) alguna cosa ficiere, ò manifestáre en el Pleyto, ò testimonias que habia, y no las quisiere dar, ò cartas que tenia para pro de su Pleyto, è no las quisiere mostrar, y el dueño de la voz por y perdiere su Pleyto, el Personero sea tenido de pechar quanto él perdió.

---

nocet Domino etiam ignoranti: *ut in Eg. suborta: de re. judi. & in c. cum olim: de causa poss. & propriè, & vide, l. non solum, in princ. ff. de Procur. & C. de jura calum. l. 2. §. quod observari, & ff. de jurejur. l. jusjurandum, §. Procur. & §. defensor.* Item determinat *Bal. in l. una, C. de confessis*: quod autem rescriptum, mandatum, & confessio Procuratoris non nocet Domino, etiam si mandatum veniat cum clausula: *de rap. all. instit. de verbo. oblig. §. loc. & per Cy. in l. qui hæres ver. & ideo: famil. hercis. & idem Bal. in l. qui falsus, C. de fur.* An autem administratores habentes liberam à lege: ut Pater, vel Prælatus, seu Tutor, vel Curator possint confiteri in præjudicium Dominorum suorum? *& Bal. in l. unica, C. de confessis distinguit.* Aut isti administratores confitentur ex abrupto; & non valet eorum confessio: *ff. de confes. l. certum, §. sed an & ipsos*: & est ratio, quia confitentur perperam, & malo ordine. Aut confitentur judicio instructo, & tunc, aut non confitentur non interrogati: & idem, quia talis confessio est ambitiosa, & sapit præposterationem, & donationem, seu gratiam, quam non potest facere administrator in præjudicium Domini: *ut ff. de pact. l. contra juris, §. fi. & ff. quod vi aut clam. l. prohibere, §. planè.* Aut confitentur jussi, & moniti respondere; & tunc aut ex actis potest apparere aliqua fraus, & non valet confessio: *ut ff. man. l. creditor, §. Lucius.* Aut non apparet aliqua fraus, & tunc refert, aut erant effecti Domini litis; & valet confessio, propter vigorem judiciorum servandum, quia non prohibentur bonam fidem agnoscere; aut non sunt effecti Domini litis; & tunc in decisorijs non tenet confessio: *ut dict. §. sed an.* Et ipsos ad hoc autem, ut sint Domini litis requiritur in ordinario judicio litis contestatio, & in summario quasi contestatio facta cum ipsis: ut plenè *not. Bar. in d. §. sed an & ipsos*: aut in præparatorijs judiciorum: & tunc præjudicatur Domino; si experiuntur, vel defendunt nomine Domini: *ut l. non solum in princ. ff. de Procur.* Quia in hoc versat modicum præjudicium: & quia aliàs in causa non posset procedi. An autem si confiteantur aliquid in libello: vel positione possint illud corrigere? vide ibi per Bal. & quæ supra dicta sunt, quod factum Procuratoris nocet Domino sunt vera, si Procurator agat in judicio secundum formam mandati: quia imputet sibi, quod talem Procuratorem elegit: *ff. de mino. l. cum mandato.* Sed si transgrediatur formam mandati, non obstet Domino: *de offic. dele. c. cum olim, & supra eo. tit. l. 11. ubi scripsi.* Quando autem dicat Dominus contumax, vel Procurator: *vide Bar. in l. cum filius, §. in hac stipulatione, ff. de ver. obli.* Item, an si Procurator fuit impedimento detentus, excusetur Dominus à contumacia? vide ibi per Bar. Item, si aliquis fecit quitationem de pecunia sibi debita, & promisit ulterius non petere sub pœna, ipse non petijt, sed Procurator ejus, an committatur pœna? *not. Bar. in l. in illa stipulatione, ff. de verb. obli.*

(*a*) O POR ALGUN ENGAÑO. Hoc habet verum cum Procuratore solvendo: quia tunc tenetur Domino actione mandati: ut hic, & in lege si Procuratorem, §. 1. *ff. mand. & l. & elegantèr, §. pe. ff. de dolo, & l. si Procura. C. eo. tit. Si autem non sit solvendo*: habet actionem de dolo contra adversarium, qui in dolo participavit, cum Procuratore, ut per collusionem absolveretur: ut in dictis juribus: & circa hanc legem vide quod notat *Paul. de lea. in Cle. 1. de Proc.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 23. de la 3. partida, tit. de los Personeros; que dispone mas cumplidamente, que esta Ley; qual con la Ley siguiente pone otros muchos casos, por los quales los Personeros se revocan.

Ley XVIII. Como es revocado el Personero, si ante que comenzó el Pleyto se murió el señor.

SI alguno diere Personero en algun Pleyto, y ante que el Personero entre en la voz con su contendor, muriere (*a*) el dueño de la voz, quel dió por Personero, tal personería no vala; è si en voz entró, ante que el dueño de la voz muriese; todo lo que fue fecho por tal personería, vala, y pueda traer el Pleyto, fasta que lo quite aquel à quien pertenesce el Pleyto, por razon del muerto; si el Pleyto fuere ante comenzado por respuesta, asi como manda la Ley. Otrosí, si el Personero muriere ante que entre en la voz, la personería no vala; è si en voz entró ante que muriese, vala aquello que fizo; y sus herederos hayan el galardon, que él ende debia haber, segun que lo comenzó.

Ley XIX. Como el emplazado que hubiere de ir fuera, debe dexar Personero, que responda por él.

MAndamos, que el que fuere aplazado sobre alguna demanda, quier de raíz, quier de mueble, y despues quisiere ir en

(*a*) SI ALGUNO: MURIERE EL DUEÑO. *Concord. l. mandatum, C. manda. & ff. eo. tit. l. inter causas, in prin. & l. præce. in prin. insti. manda. §. si adhuc: extra de offic. del. c. licèt, & c. gratum, & c. relatum*: & hoc si re integra moriatur; ut hic, & ibi; licet secus sit in Procuratore Ecclesiæ, vel Beneficij; qui etiam re non integra morte constituentis censetur revocatus: *ut in c. fi. eo. tit. in Cle. ubi not. glos. quando dicatur* res integra in judicijs, vel negotijs: *& not. Bal. in l. & quia ff. de jurisdic. om. judi.* Gratia cujus nota, quod mandatum aliud universale, aliud particulare. Si universale, aut post mortem mandantis non mutatur status mandatarij, & non spirat mandatum, aut statim mutatur; & tunc spirat de primo: *ff. de instit. l. sed & si quis*, §. 1. & 2. *l. ejus qui in provin. ff. si cer. pe.* Si mandatum est particulare, aut est in rem suam, aut simplex. Primo casu, aut mandans moritur sine hærede, & spirat mandatum: *ut l. 1. C. de act. & ob.* Si non decedit sine hærede, non spirat: *ut l. illam, C. de dona.* Si mandatum est simplex, tunc aut mandat id ad quod præcisè teneor, & non spirat: *ut l. fund. ff. de acquir. pos.* quod est verum ubi hoc apparet etiam si Procurator ignoret si mandat id quod causativè non præcisè mandat morte mandatis spirat: *ff. de Procur. l. si defunctus.* Si mandatum id ad quod non teneor; & tunc si mandatum confertur expediendum post mortem non spirat: *ut ff. mand. l. si verò remunerandi, §. fi. & ff. de sol. l. fi.* Si non est expediendum post mortem; sed in vita; effectus si quis mandati confertur post mortem: spirat morte certificata adversario: aliàs non *de le. 2. l. sed, & si quis: & ibi Bar.* Item nota, quod mortuo Procuratore lite per eum cepta tenetur: & potest hæres ejus si sit habilis, litem finire: ut est expræssum: 3. *part. tit.* 5. *l.* 23. licet de jure contra *in l. tam ex contractibus, §. fi. ff. de judi. de hoc vide quod not. in l. 1. ff. de fidejus. & hæredi. tu.*

ADDICION.

Vey cerca desta Ley, en las causas civiles, cómo se ha de proceder, una Ley del Ordenamiento de Alcalá; y en las Ordenanzas Reales la Ley 1. de la orden de los juicios, lib. 3. y en las causas criminales: vey la Ley nova, tit. de los emplazamientos, lib. 3. è la Ley 4. en esta Copilacion, tit. de los emplazamientos: vey la Ley 4. de las Leyes, que los Reyes nuestros Señores ficieron en Madrid: que dispone singularmente en el caso desta Ley: è vey la Ley siguiente de la misma Copilacion, que habla en el mismo caso: è vey la Ley 28. è 30. del estilo, que hablan en este caso; quando alguno es emplazado para la Corte del Rey.

romería, ò en hueste (a), ò en otro lugar, dexe por sí su Perso-

(a) MANDAMOS: EN ROMERIA, O EN HUESTE. Ista non videtur legitima excusatio, ad non dimittendum Procuratorem, vel ad excusandum se ne in judicio compareret; ratio est, quia non succurritur ei qui in necessitate se ponit: *ut ff. qui satisd. cog. l. si fidejus.* §. 1. *& ff. quibus ad liber. pro cla. non licet, l. pe. & quod vi aut clam. l. auth.* §. 1. *& ff. de dan. infec. l. cum postulas. in princ. & de acquiren. hæred. l. is qui.* Si verò excusatio talis contingit non propter causam, vel culpam citati, ut quia est gravi infirmitate detentus, vel Reipublicæ causa impediatur, vel tempestate, vel vi fluminis, vel morbo sontico sit impeditus, vel mulier erat gravida, vel post partum decubuerit, vel ab hostibus, vel in vinculis sit detentus excusatur à comparendo personalitèr: & in contumacia non constituitur: ut per totam *l. 2. juncta, l. sed actio.* §. *si quis cautio.* 63. *di. c. cum longe, ff. ex quib. caus. ma. l. item hi.* & etiam talitèr impeditus excusatur admittendo Procuratorem si sit causa ardua; ut administratione, vel tutela vehementior: *ut in c. quærelam: extra de Procu.* mittat tamen excusatorem: *ut ibi in tex. & glos. magna, quam vide in c. cum dilecti extra de dolo, & contu. & not. de hoc in l. sancimus. C. de de judi. & in l. fi. C. de Procur.* & hoc intelligo verum quod in causa ardua excusat admittendo Procuratorem nisi quando res celeritatem desiderat: & periculum est in mora: *ut c. cum dilectus: de dolo, & contu. not. Joan. Gundi. Hispal. in suo tract. de scismate qui fi. circa fi.* Item, si quis habitat in longinquo, & adversarius facit multas expensas in citationibus, & alijs: tunc poterit cogi, ut Procuratorem constituat in loco litigij; ut adversarius evitet sumptus: *ut not. Bal. in recollectis super ver. absens, q. 3. allegat glos. l. filiusfa.* §. *invitus, ff. de Procur.* Gratia cujus, si, quæritur an quis tenetur dimittere Procuratorem: *& Bal. in l. non exigimus,* §. *si quis in judicio notabilitèr distinguit, ff. si quis cautio.* Aut ad negotia, aut ad judicia? Primo casu, aut est negotium arduum, vel quòd non cadit plenè in notitiam Procuratoris; & non tenetur quis mittere Procuratorem: *ut ff. pro so. l. idemque.* Aut est negotium, quod æquè benè potest explicari per Procuratorem sicut per principalem, ut negotium electionis; tunc imputet sibi qui non misit Procuratorem: *ut c. Procuratoris: de elec. lib. 6.* Aut loquitur ad judicia: & tunc refert aut principalis non est privilegiatus, aut impeditus: tunc alterum de duobus debet facere; aut personalitèr comparere; aut Procuratorem mittere. Et hoc in causis in quibus Procurator admittitur: *ut C. de Procur. l. fi. & in c. 1. de judi. lib. 6.* Aut Dominus est privilegiatus, & tunc refert, aut loquimur in actore; & debet mittere Procuratorem: nec potest allegare privilegium ad accusationem prorogandam, quia debet præscriptionem interrumpere per Procuratorem: *ut l. 1. de div. & temp. præsc.* Si autem actor non allegat privilegium ad actionem prorogandam, sed ad contumaciam excusandam in processu causæ: dico idem in actore quod in reo. Aut loquimur in reo; tunc aut habet privilegium perpetuum, vel nimis longum, & tenetur mittere Procuratorem: *ut C. de Procur. l. quicumque.* Aut habet privilegium more modici temporis, & tunc non tenetur mittere Procuratorem; quia illud privilegium debet aliquid operari: ad hoc facit quidquid plenè *not. in l. Prætor,* §. *si post causam: de vaca. mu.* Aut non prætenditur privilegium, sed impedimentum; & tunc refert: aut est impedimentum absentiæ, & tunc aut absentavit se litè mota; & omnino debet mittere Procuratorem: *ut ff. de lega. l. eundem,* §. 1. *& in hac l.* dum dicitur *fuere aplazado*: aut absentavit se ante litem motam, aut tunc aut loquimur in actore, aut in reo. Si in actore debet mittere Procuratorem, aliàs præscribitur contra eum: *per alle. l. 1. de diver. & tempo. præscrip.* utrum tamen sibi competat restitutio in integrum: dic *ut ff. quibus ex cau. major. l. & lege si per Prætorem,* §. *fi. cum similibus.* Aut loquimur in reo; & tunc non est imputandum sibi, quia non dimisit Procuratorem quoad culpam, vel contumaciam: processus tamen ritè factus contra eum absentem, tenet: *C. quomodo, & quoniam in l. ab eo.* Sed utrum pos-

nero, que responda por él: è si no lo hiciere, entonce el Alcalde de aquel Pleyto, faga contra él, asi como manda la Ley de los que son emplazados, è no quieren venir à facer derecho.

TITULO XI.

DE LOS PLEYTOS QUE DEBEN VALER, O NO.

Ley I. Como todo Pleyto fecho derechamente entre algunos, valer debe.

TOdo Pleyto que entre algunos (*a*) homes es fecho de-

---

possit petere restitutionem in integrum? dic, *ut not. ff. de restit. in integ. l. fin.* Aut quis est impeditus impedimento morbi? & tunc aut loquimur in actore, quantum ad exceptionem consequendam; & dico quod prodest ut in isto: §. *si quis in judicio, supra allegato.* Aut loquimur quantum ad sententiam infringendam: tunc *glos. distinguit in l. quæsitum, ff. de re judi.* Aut judex scivit impedimentum? tunc sententia est nulla: aut ignoravit? tunc est annullanda: ita dicit ibi glosa quod intellige, quando Judex scivit: ut judex per informationem excusationis; vel quia in conspectu Judicis supervenit morbus. Si enim sciret Judex, ut privatus istud non redderet, alleget coram judice sententiam nullam: & ideo dicit *Innoc. in c. prætereà de dila.* quod utilissimum est, quòd pro eo qui est impeditus, semper compareat aliquis, qui impedimentum; & hanc distinctionem tene, menti secundùm Bal. Item nota, quòd idem operatur impedimentum paupertatis, sicut & morbi, maximè circa dilationem legalem: *ut not. Innoc. in c. ex ratione: de appel. & pro hoc dicit Guill. de Cunio*, quòd evasit quendam pauperem à furto, qui cum appellasset propter paupertatem, non erat prosecutus appellationem, ut ipse *not. C. de appel. l. eos, & vide, ff. manda. l. si Procur. §. si ignorantes, quod tene menti.* Item circa detentum in carceribus distinguo; aut Judex detinet eum justè, & tunc excusatur detentus; aut injustè, & tunc non excusatur; sed habet regressum contra Judicem: *ut d. l. non exigimus, §. cum tamen, ff. si quis caus.* ex quo nota quod Judex qui injustè detinet aliquem, tenet ei ad interesse: sed in dubio præsumitur pro Judice in eo quod pertinet ad suam jurisdictionem, & ad suum officium. Facit quod *not. ff. de Reg. jur. l. non videtur, §. qui jussu. & quod not. per Innoc. in C. innotuit: extra de eo qui fur. ordi. rece. Hæc per Bal. in allegata, l. non exigimus.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 34. de la 5. partida, tit. 11. la qual añade à esta Ley; que el que hace promision con pena, no es tenido à complir la promision, y à la pena; salvo si otra cosa se dixese en la promesa. Concuerda la Ley del ordenamiento de Alcalá, que añade, que uno por otro, sin mandado, ni poder, puede facer obligacion, y recebirla.

(*a*) TODO PLEYTO: ENTRE ALGUNOS. Intelligo quod tale pactum fiat alteri paciscentium ab altero. Quid enim si paciscatur inter te, & me, invito Titio: ut Titius det tibi, vel Sejo decem, pactum nullum erit. Sed si paciscatur tecum, ut des Titio; pactum erit utilè: *ut l. stipulatio ista, §. alteri, & §. si stipuler. ff. de verb. obli. & vide ibi Bar. quod prosequere: ut not. Azo. in sum. tit. de pactis, circa princ.* Item est notandum quod in verbo generali posito veniunt præsentia, & futura: *l. si servitus, ff. de ser. urb. prædi. & C. quæ res pig. obli. po. l. fi.* & indefinita concessio decimarum extenditur ad futuras decimas. *C. quia circa, de privil.* & sic indefinita æquipollet universali, quando non debet diverso jure censeri: est enim concessum, quod non est nominatim exceptum. *C. ex litteris: de jure pa. & idem juris est in toto*, quod in parte, *ff. de offic. præfec. urb. l. 1.* Et intelliguntur concessa, quæ expræssè non inveniuntur prohibita: *30. q. 3. illud, ff. de Procur. l. invitus, §. 1. & l.* eadem ratio est in futuris, sicut in præ-

rechamente; (*a*) quier sea por escripto, quier sin escrip-

præteritis: *ut alleg. C. quia circa, & c. ex part. 2. de deci.* Item conceditur, si servitus sub nomine universali intelligitur concessa; ne dum de præsentibus, sed etiam de futuris: *ff. defun. instruc. l. pen. & de le. l. peculium*: sed si conceditur sub nomine singulari; ut quando conceditur à qua ad aliqua prædia: tunc scilicet de præsenti, non potest taxari, qualis, & quanta non intelligitur de futuris prædijs: sic intelligitur: *l. non modus, C. de servi. & aqua, ut ibi not. Cy.* Item est notandum circa supradicta quod quando ratio augmenti & diminutionis rei venit ex fortuna; tunc extenditur obligatio ad id quod postea accidit rei: *per l. & sic contra ff. de vul. & pu. substit.* sed si non accidit ex fortuna, sed sumptibus, & laboribus acquirentis, non extenditur ad id quod accidit: *ut C. de alluvio, & palu. l. fi. not. Bar. in l. damni, §. si is, ff. de dam. infec.* Item nota, quod ea de quibus actum est, veniunt in transactione; ea autem quorum actiones competere postea compertum est non veniunt: iniquum namque est pessimi pacto, id de quo cogitatum non docetur: *l. qui cum Tutoribus, §. fi. & l. cum acquiliam hic allegatam.* Item tunc indefinita æquipollet universali quoniam eadem est ratio omnium particularium comprehensorum, sub indefinita: ratio quia ibi non est variatio ex aliquo accidenti; licet sit diversitas, ex qualitate naturali: *notat Dominicus in c. ut circa: de elec. lib. 6. & ibi glos.* Item nota, quod res quæ nondum erat, non poterat includi sub petitione actoris: *not. glos. & doc. in c. cum Ecclesia sub trina de causa pos. & propriè.* An autem privilegium extendatur ad futuras possessiones: *vide Ci. in l. placet, C. de sacros. Eccles. q. fi.*

Todo pleyto. Et si sit generale pactum, vel transactio, comprehendit omnia etiam non specialitèr apposita in transactione; & extenditur etiam ad non cogitata, quæ poterant in transactione specificari: *ut l. si decerta, & ibi glos. notabilis, & l. age. C. de transac. & l. qui Romæ, §. duo fratres, ff. de verb. obli.* & hoc intelligo, ubi erat actio nata re, vel spe tempore transactionis: *ut l. cum acquiliana: & l. qui cum Tutorib. & ibi glos. notab. ff. de trans.* Si autem non sit nata actio tempore quo contrahitur, non venit in transactione, & ex nova causa potest peti: *ut not. Ci. in d. l. si decerta: & in l. licet, C. de judi. & Bar. notabiliter in d. §. duo fratres: & eleganter per Joan. An. in regula inspicimus: de reg. jur. lib. 6. in mercurialibus.* Circa quod nota, quod transactio debet referri ad totam scripturam testamenti; non ad particulam ejus, quando non est ad illam particulam coarctata. Item præsumitur supra toto transactum, de quo potuit universalitèr cogitari: ut dictum est: *& l. non est ferendus: & ibi Bal. ff. de transact.* ubi notat quod ille, qui vidit testamentum, præsumitur habere notitiam totius testamenti; sicut ille qui habuit acta penes se præsumitur omnia percunctatus: *ut extra de testi. c. constitutus, & Innoc. in c. ultra tertiam, eo. tit. de hoc vide quod not. in c. cum Ecclesia: de causa pos. & propriè, & Florianus in l. 1. §. si plures, ff. de his qui deje. vel effu. Abb. de ceci. in c. cum venerabil. de exce. 3. colum. & vide l. fundi. ff. de act. emp. & ven.*

(*a*) Derechamente. Et per verba, scilicet acta, & consensum exprimentia; & ad hoc testibus adhibitis: *ut l. 1. §. si quis ita: et ibi Bart. ff. de verb. obli.* & vide quod scripsi super *leg. 1. tit. 16. foro novo*: & sic nota, quod pactum extortum per fraudem observantiam non meretur, vel tanquam iniquum, vel tanquam supervacuum; & sive dolus fuerit commissus ab initio contractus, sive postea in ejus observantiam; istud pactum efficaciam non sortitur: *ut l. Jurisgentium, §. sed si fraudandi, ff. de pact. & ibi Bal.* tale ergo pactum, quod rectè fit inter partes; etiam si privatam utilitatem infringat: *ut §. si paciscat d. l. jurisgentium*: & dic derechamente: non dolo, vi, metu, vel persuasione: *ut dicetur, in eo. l. 4.* sed partium consensu, & liberalitate. Est notandum incidentèr, quod sicut in pignoribus est reprobatum pactum legis commissoriæ: *ut c. significante, de pig. fi. C. de pac. pi. l. fi.* sic & in feudis: *ut lib. feu. rubr. de fun. dato invicem legis commissoriæ, C. 1. ubi not. Bal.* quod qualis est contractus in prima sui figura, talis cen-

se-

to, (*a*) maguer que pena no sea y puesta: (*b*) firmemente sea guardado, (*c*) y el Alcalde fagagelo guardar; è si en el Pleyto fuere

setur in sui essentia, nisi contrarium probètur. *C. de proba. l. cum præcibus*, *& non plus valere quod agitur*, *l. empt. & extra de usu. C. naviganti*: & nota quod istud pactum legis commissoriæ, est multum grave, & odiosum; quia perdit pretium jam solutum, nisi solvat ad terminum: *ut not. ff. de peti. hære. l. sed si lege.* Sed pono, pignoro tibi hanc rem, & si non luero infra mensem, nunquam possim luere? dico, quod istud pactum est legis commissoriæ; licet non dicatur quod dominium sit apud venditorem, seu creditorem: ista *est glos. notabilis in l. fi. C. de pac. pig.* Sed nunquid istud pactum potest fieri cum fidejussore; si non extraxero te de obligatione; quod pignus quod perpetua indemnitate tibi deditum sit: & *dicit glos. in allegat. C.* 1. *de fundo invicem legis da.* Quod valet quia speciale est in his, quæ sunt pro alijs obligati: quod hoc modo possunt indemnes servari: *ut ff. de contrahen. empt. l. fi.* Sed nunquid hoc pactum valet in dote, scilicet si tibi pecuniam non restituero, talem fundum loco permutationis assigno? & videtur quod sic: quia ista est quædam permutatio: *ff. de jure do. l. si constante*, *& l. fi.* Item speciale videtur in dote: *ut ff. de sol. l. Calipodius*: Dic ut ibi in textu, quia quoniam in pignoribus est appositum pactum legis commissoriæ: tunc odio creditoris, juri offerendi nullo tempore præscribitur. Sed alij dicunt quod usque ad triginta annos; & dicunt quod tunc non præscribitur juri offerendi si debitor est in possessione, & convenitur hypothecaria; juri offerendi nunquam præscribitur: *ut l. pure.* §. *fi. ff. de excep. doli.* Alij dicunt, quod etiam si creditor agit pignoraticia, debitor potest offerre semper, nec debet excipi: tu non potes offerre, licet possis excipi: tu non potes agere: quia ex eo die ex quo habebas potestatem excipiendi, eo quod conditio fuerit potestativa fluxerunt triginta anni: quod non insubtilitèr dictum est: *ut ff. de c. l. si quis in bello*, §. *si quis.* Vel dic, quod præscribitur jure offerendi, quoniam est præambulum juri agendi: *ut C. de bon. auct. judi. pos. l. fi. sic juri displicendi præscribitur*, *ff. de edil. edic. l. quod si nolit*, §. *si quid ita.*

Item quæro utrum valet istud pactum? obligo tibi istum fundum pro decem, & si non solvero infra mensem habeas talem fundum emptum justo pretio? Respondeo, quod valet, & est mirabile, quod licet non sit colatum in aliquem arbitrium, declarando pretium, quod valet istud pactum, eo quod est pars alterius contracti validi: iste est casus notabilis: *ff. de pig. l. si fundus fi.* Item quæro, tu mutuasti mihi decem, nullo pignore constituto, hoc acto, quod si non solvero infra mensem, talis domus sit tua pro illis decem, an valeat tale pactum pignoris? dic ut in *d. l. fi. ff. de contrahen. empt. ubi est text. notabilis.* Item quæro, pone quod ipsum pactum Legis commissoriæ est appositum, non in ipso contractu pignoris, sed diu post, nunquid valet? Respondeo sic: *ut ff. pig. ac l. Ticius.* Vel ibi intervenit pactum rogatu debitoris; & ejus gratia non voragine creditoris; & dicunt quidam, quod ex intervallo valet ad excipiendum, non ad agendum: *ut refert Bar. in di. l. Calipodius*: *& Bal. ubi supra.*

(*a*) Sin escripto. Et hoc verum, si alijs probationibus rei gestæ veritas comprobari potest: *ut l. pactum quod bona fide*, *C. eo. tit.*

(*b*) Pena no sea puesta. Est sic nota ex ista lege, quod ex jure Regni, ex nudo pacto oritur actio; ut hic; & hoc idem de jure canonico: *ut in c.* 1. *extra eo. tit. & c. ex rescripto*: *de jurejur.* 22. *q.* 1. *c. prædicandum*: quia inter simplicem loquelam, & juramentum non facit Deus differentiam: 22. *q.* 5. *c. juramenti*, licet regularitèr secundum leges ex nudo pacto, actio non oritur nisi sit vestitum; vel nisi sit in casibus, qui notantur in alleg. leg. *Jurisgentium*, §. *igitur*, *ff. eo. tit. de quo vide quod not. Bal. in l.* 1. *C. de operis liber.* utrum autem si in pacto sit apposita conditio? demum de voluntate partium sit cancellata conditio, utrum remaneat contractus purus, aut nullus? *not. Bal. in l. si plures in fi. C. de condi. inser.*

(*c*) Sea guardado. Et est ratio, quia nihil est tam congruum fidei humanæ, quam ea quæ inter paciscentes placuerunt

runt servare: *ut l.* 1. §. 1. *ff. de pac. unde Aris.* 1. *ad Alex. conserva fidem datam, & federe confirmatam: alias malus finis sequetur*: & alibi dicitur, quod etiam Deus ex promissione obligatur: & vide *Ci. in l. digna vox. C. de legi. & Bal. in d.* §. 1. *ff. eo.* ubi dicit, quod fides hominum est servanda: & nil majus inter homines quam fides per quam pervenitur ad concordiam, & pacem, appellatur enim concordia, quædam remissio. Pax verò est plena seditatio discordiarum, licet Augustinus dicit, quod pax non est aliud quam ordinata concordia: & signum pacis est fides, quæ ostenditur, quoniam partes capiunt se per manum, & vadunt simul: & quod fit contrarium videtur factum proditoriæ: facit ad hoc quod supradictum est: *c. Psalmista* 24. *di.* Quis tamen contrahentium teneatur primo implere promissum: & Damascenus dicit, illum primo teneri qui primo fuit requisitus per decretalem pervenit: 2. *de jurejur.* Nam dicitur ibi promittentem non teneri, si constat reliquum conditioni non paruisse; & hoc constare non poterit, nisi fuerit requisitus: *Joan. Ant.* 1. *c. frustra, de reg. ju. in mercurialibus solvit illum, qui petit teneri prius implere*: patet ratio quia quæ sub conditione promisit, non tenetur alteri, nisi conditio adimpleatur: *insti. de verb. obli.* §. *ex conditionali*: oportet igitur illum prius implere si petere vult; aliàs nulla petitio: cum nulla sit alterius mora: *ut l. si pupillus, ff. de verb. obli.* Facit ista lex ibi. Sea guardado: quod fallit, si aliquis juravit in compromisso non venire, contra laudum etiam si læsio esset enormis, quod si forte læsio sit enormissima, ut quia arbiter sbsolvit à maxima quantitate: de qua apparebant publica instrumenta, & similia: tunc non debet laudum observari. Nam de tali læsione non videtur in juramento cogitatum; & talis læsio habet in se dolum præsumptum in arbitratore, sic lædente: nec juramentum firmat laudum contra arbitri dolum: *ut not. Di. in regula scienti extra de reg. jur. lib.* 6. evidens enim est gratia arbitratoris talis absolvendo à debito sic liquido; & talis gratia sicut sordes, reddit laudum nullum: *ut c.* 1. *de re judi. lib.* 6. *& l. si filius, ff. de judicijs.* Ista est conclusio *Petri de Ancha. in Cle.* 1. §. *quibus: extra de privil.* Est tamen notandum, quod arbiter qui male judicavit, facit litem suam; & Judex qui male interloquendo, vel pronunciando impedit processum causæ, tenetur ad interesse totale totius causæ: *ut not. Bar. in l. si quis in conscribendo: in fi. C. de pac.* Ex quibus nota quod valet pactum de non petendo reductionem ad arbitrium boni viri; dum tamen arbitrator arbitretur bona fide, & læsio sit facilis: non tamen suppina, vel crassa vel maxima quæ reputatur esse dolus quædam vellatus calliditate verborum: *ut ff. de verb. sig. magna negligentia: not. Bal. in l. jubemus. C. ad Trebel. in fi.* An autem cum à persona arbitratoris recedetur, recurratur ad arbitrium boni viri: & an in arbitramento requiratur partis potentia; & quanto tempore durat potestas arbitrandi; & an exbannitus, vel excommunicatus potest esse arbitrator; & an uno ex contrahentibus mortuo extingatur arbitrium: *not. Bar. plenè in l. si quis arbitratu, ff. de ver. obli. Sed melius per Sali. in l.* 1. *C. de arbi. per Joan. An. in addi. Specu. tit. de arbi.* §. 1. ℣. *item litem suam.*: & in eo quod supra dixi: quod valet pactum de non petendo reductionem ad arbitrium boni viri, dum tamen arbitrator arbitretur bona fide, &c. Nam enormissima læsio reddit laudum iniquum, &c. *confirmatur per ea quæ notantur per Di. & Joan. An. in mercurialibus in regula scienti: de reg. jur. lib.* 6. *supra allegata*: & fundatur per rationes quæ sequuntur. Primo, quia pactum cujus prætextu quis invitatur ad peccandum non tenet: *ff. de pac. l. doli. & l. convenire: & l. Pomponius: de verb. obli. l. si Pelagi.* Sed illud est tale: ergo, &c. Item pacta pœnalia ex tacito intellectu reducuntur ad jus commune, ut non committatur pœna, si fiat, quod jus permittit: *ff. loca, l. quæro,* §. *inter locatorem*: cum ergo hic tacitè videatur actum, ut de jure pronunciet, si pronunciat iniquum, non committitur pœna quæ per eundem modum inducitur: *ff. de verb. obli. l. quidam cum filium,* §. *sed videamus: cum glos.* ubi patet, quod pactum pœnale de non exheredando filium intelligitur, nisi exhæredari meruerit. Item jus commune permittit id peti, quoniam arbitrium iniquitatem continet: *ff. pro so. l. verum, & l. quod enim, & de contrahen. emp. l. hæc venditio.* Pactum ergo de hoc non petendo, remotum est à jure communi, &

pena puesta, quien contra el Pleyto viniere, peche la pena, (*a*) asi

& sic non tenet : *ff. de pac. l. jurisgent.* §. *generalitèr* secundum expositionem quam veritatem continere videtur, præcipuè cum ob publicam utilitatem videatur inductum; ut arbitramenta alia corrigantur : non tenet ergo pactum, quod non corrigantur : *ff. de admi. tu. l. quidam decedens.* Item cum lex non concedit iniquum arbitrium habere effectum; quod patet; quia pararet viam non corrigendæ iniquitatis : *ff. de arbi. l. ita demum*, §. *arbitratoris. C. eo. l. in arbitratoris* : pactum quod aliquando permittit effectum : videtur contra legem factum; & ideo non valet per legem non dubium, *C. de legi.* nam cum in ultimis voluntatibus quæ favorabiliores sunt, non potest caveri quod leges locum non habeant : *ff. de le.* 1. *l. nemo.* Multo minus poterit id in alijs contractibus. Item cujuscumque arbitri libertas, quamvis larga, restringitur ad id quod de jure licet: *de condi. indebi. si Procurator* : & quod in fraudem credit. *l. si pater filio.* Concludunt ergo dicti Doctores nullum sani capitis dicere, quod arbitratori videatur concessum, quod minus benè pronunciare possit. Idem videtur clarè, *Spec.* etiam quando intervenit super hoc juramentum : ut notat ipse *in tit. de arbi.* §. 1. *ver. sed pone*, & §. *si ver. item quid si compromissum. Abb. tamen de ceci. in alleg. cap. quintavallis dicit*, quod si intervenit juramentum, vel pœna in compromisso quantumcumque laudum sit iniquum, debent partes arbitrium observare; nec possunt contravenire, sine metu pœnæ, vel perjurij; nam potuerunt partes in hoc se ligare, & juri suo renunciare : *ad hoc c.* 1. & 2. *de pact.* & *c. quam periculosum* 7. *q.* 1. & *c. de his* : *de sepu.* Judex tamen ex æquitate potest succurrere iniquitati ex officio pensatis causæ, & personarum qualitatibus : *de transact. c. fi.* quod est valde notandum. Item nota, quod arbitramentum est quædam compositio, vim, & auctoritatem habens sententiæ, ideoque super re subtracta non prohibetur quis compositionem facere : *ut not. Innoc. in c. supra hoc de renunc. Ab. in alle. c. quintaval.* Est tamen notandum circa renunciationem reductionis arbitrij boni viri, quod est regula quam tradit Bal. *in usibus feu. rubrica*, quæ successores teneantur feudum confirmare: *c.* 1. quod ubi contractus tenet; sed si aliquo beneficio potest impugnari, valet renunciatio : *ut l. fi. ff. ad Vell.* Sed si contractus ipso jure non valet, tunc renunciatio nihil operatur : *ut l. convenire*, *ff. de pact. dota.* & *ibi per Cy.* Quod facit ad pactum de futura successione, quod renunciari non potest : *facit ff. de actio. emp. l. si quis servum* : & circa hanc quæstionem, vide quod *not. in lib.* 3. *tit. de las herencias*, *l.* 9. Item circa id quod supra dixi, scilicet, quod si renuncietur reductio ad arbitrium boni viri, non poterit reductio peti, &c. *Abbas de ceci. in all. c. quintavallis*, *conclusivè tenet*, quod si ex proposito arbitrator lædit, potest per enormem læsionem talis reductio peti: Sed si ex proposito non lædat, tunc si fuit dictum quod etiam prætextu magnæ læsionis non petat reductionem, non poterit petere, nisi ultra dimidiam justi pretij interveniat deceptio, quia in tali casu poterit pars ex pacto sibi præjudicare : *ut l.* 1. §. *si convenerit*, *ff. de posi.* Sed respectu enormissimæ quantitatis, ut quia absolvit de toto, poterit peti reductio; sed si dicatur quod alte, & ab asse pronunciet, & similia verba; & si constat de intentione partium, tunc nec enormissima læsione succurritur : ut plenè per *Abb. in alle. c. quintavallis.* Item nota, quod veniens contra laudum arbitrantis, si habet justam causam litigandi, licèt succumbat non convenitur ad pœnam : quod est notandum: *ut not. Bal. in l. recolitis*, *in l. generaliter*, *C. de Episc.* & *Cle.*

(*a*) Peche la pena. Vel stet conventioni : *ut l. si pacto quo pœnam*, *C. eo. tit.* 5. *part. tit.* 11. *l.* 11. & 24. *cum seq.* Sed an potest similiter peti pœna & res in pactum deducta. Et dico, quod alterutro petens debet esse contentus, vel pœna, vel in re pactum deducta : *ut l. rescriptum*, §. *si pacto*, *ff. eo. tit.* & *in l. si pariter*, §. *si mulier*, *ff. de pac. do.* & *in l. apud* §. *labeo* : *ait si de homine*, *ff. de do. excep.* & *l. cum mota. C. de transact.* & hoc videtur verum in pœna conventionali, de qua jura supra allegata

ta loquuntur: & ista *l. nisi sit dictum in pacto*: rato manente pacto; quia tunc utrumque peti potest *ut l. qui fidem, ff. de transac. & ibi glos. singularis*: & vide circa hoc notabile *glos. in c. si Ecclesiæ* 25. *q.* 2. *& glos. fi. in c. dilecti. de arbi. Et Cy. in l. cum antea supradicta tenet oppositum*, scilicet, quod sorte, vel pœna creditor debet esse contentus: & hæc opinio Cy. approbatur de æquitate. Tamen *Joan. Ant. in mercurialibus in regula bona fides: de reg. ju. lib.* 6. *concludit*, quod sive pœna conventionalis succedat loco rei, sive loco totius interesse, debet actor alterum eligere; & illo debet esse contentus; per jura supra allegata, nisi quatenus unum excederet reliquum: sed si apponitur pœna loco particularis interesse, quia illud particulare stipulatus sum si mutuum non reddas certa die; tunc utrumque petitur: *ut l. transjectitiæ, ff. de acti. & oblig.* Si autem dubitatur, an loco interesse, vel propter puniendam contumaciam, vel contentum præsumendum est, quod loco interesse: *ff. si quis cautio, l. si duo.* Item nota, in eo quod hic dicitur: peche la pena: quod ille qui compromisit post sententiam potest prosequi appellationem solvendo pœnam: *ut notat glos. in Cle. quamdiu, de appel.* quod habet verum in arbitrio; non tamen in arbitratore; quia in transactione, non habet locum pœnitentia: *ut l. quamvis, Cap. de transact.* Item cum arbitramentum quod speratur sequi potest habere vim pacti de non petendo, licèt velit solvere pœnam; quia non est electio compromittentis: sed adversarij: *ff. de pac. l. rescriptum*, §. *si pacto*: & ista est ratio subtilis secundum *Bal. qui hoc not. in l. eos*, §. *Apostolos, C. de appel. & in* §. *fi. ejusdem l. eos not. Bal.* si petatur arbitramentum reduci ad bonum virum; & petens succumbat in uno, & in alio vincat: an tota pœna debetur, vel nulla. Item, circa hanc materiam nota, quod pœna etiam committitur, si quis sub conditione obligatus est, & curaverit ne conditio steterit: *ut l. in executione*, §. *fi. ff. de verb. obli.* Hoc tamen fallit, quando licet impedire conditionem; ut quia dicitur, si me viceris jacendo telum, promitto tibi, *c. quia*, si ego plus projecero, impediam conditionem: & non solvam pœnam: *ut ibi not. glos.* Sed si solo projecere, habeo pro conjuncto: *ut ibi not. Cy.* Ultimo circa materiam hujus legis nota, quod partes ex conventione sua non possunt facere, quod ex dicto, seu pronunciatione arbitratoris, actio judicati oriatur: *ut C. de jurisd. om. judi. l. privatorum, ff. de pact. l. si unus*, §. *pactus versi. sed si pactum*: hoc verum, nisi in materia dispositiva; & secundum quod jura ordinant & disponunt: facit ad hoc: *ff. de orig. jur. l.* 2. §. deinde ex his legibus: ubi dicitur, quod Populus non potest instituere actiones, ut vult: ideo leges, actiones certas & solemnes esse voluerunt; non enim forma se facit in quacumque materia; sed in sibi disposita secundum Philosophum. Sic ergo, & actiones debent venire solum in materia sibi disposita: *ut C. de formul. l.* 1. *& ff. si mensor fal. mo. d. l.* 1. §. *is autem, & in d. l. si unus* §. *pactum ver. sed si pactum.* Est tamen advertendum, quod licet conventio facta inter partes non potest introducere actionem judicati, nisi in materia in qua jura eam inducunt, ut dictum est; tamen si conveniant partes, quod sententia arbitri, vel arbitratoris, possit executioni mandari per judicem ordinarium, per captionem, & venditionem bonorum; nulla alia sententia, seu solemnitate subsecuta, seu expectata, certe poterit valere talis conventio; quia talis, & similis potestas potest dari privato: *ut C. de pig. l.* 3. *& instit. qui. ali. licet*, §. 1. *& ff. de servis expor. l. si Ticius, & in lib.* 3. *tit.*20. *l.* 2. *& quod ibi not. Pe. & Jac. in libel. suis tit. de actione pro socio: in fi. q.* quod autem talis sententia possit executioni mandari per ordinarium: est *textus in all. cum antea, C. de arbi. & in c. per tuas: de arbi. &* 3. *partid. tit.* 4. *l.* 35. *not. Bart. in l. ait Prætor. & l. à Divo Pio in princ. ff. de re judi. & Hen. in c. significasti: de Offi. dele. di.* 2. *in fi. & in alleg. c. per tuas in prin. & vide Spe. tit. de arbi.* §. *fi. ver. quid si sit cum pœna.*

Addicion de la Ley segunda.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 54. *tit.* 8. *de la* 3. *partida: la qual pone todas las cosas que el Escribano ha de poner en los contractos.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 14. *tit.* 11. *de la* 5. *partida: è la dicha Ley dice, quando ha lugar esta Ley; agora sea pleyto, ò promesa pura, ò condicional.*

como fuere puesta en el Pleyto.

Ley II. Como debe valer el Pleyto que entre algunos es fecho.

QUalquier home que faga Pleyto con otro, si el Pleyto fuere fecho por escripto, faga poner en la carta el dia y el año en que fue fecha la carta.

Ley III. Como el heredero es obligado de guardar el Pleyto del defunto à quien heredó, tanto que sea derecho.

SI alguno me ficiere Pleyto derecho con otro, el que heredáre (*a*) lo suyo, quier sea fijo, quier otro, sea tenido de guardar el Pleyto, asi como era tenido aquel que fizo el Pleyto: si no fuere Pleyto que no pase à otros ningunos, sino aquellos que lo ficieron, asi como si prometiese uno à otro, que lo ayudase, ò à otra tal cosa semejable.

Ley IV. Como todo Pleyto fecho por fuerza, ò miedo, no vale.

PLeyto que sea fecho por fuerza, (*b*) ò por miedo, (*c*) quel

---

(*a*) SI ALGUNO: EL QUE HEREDARE. Sive fuerit successor in rem, sive in universum: *ut l. si tibi*, §. *si pactum*, *ff. eo. tit. & l. & hæredi. eo. tit. & hoc* si fuerit pactum reale: prodest, vel nocet successori; secùs si fuerit pactum personale: *ut in hac l.* 2. *rubri. & in l. tale pactum*, *& l. idem in duobus*, *ff. eo. tit.* quia ad tale pactum hæres non tenetur; nec sibi nocet, nec prodest: ut tenet *Azo. in summa eo. tit.* §. *superest*: *ut videamus*: *& est tex. in l. idem in duobus*, §. *personale*, *ff. eo. tit. & vide l. hæres absens in princ. & ibi glos.* 1. *ff. de judi.* An autem successor tenetur stare colono: vide *Ci. in l. emptorem*, *C. loca.* intelligo etiam hoc, si hæres sit minor; quia ex persona hæredis conditio obligationis non mutatur: *ut l. pola. C. de his qui ut indi. & in l.* 2. *ff. de verb. ob.* Quæ non passe: ut est pactum personale, quod non excedit vitam paciscentis: ut in juribus supra allegatis: & *in l. jurisgentium*, §. *pactorum*, *ff. eo. tit.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 28. de la 5. partida, tit. 11. que promesa fecha por fuerza, ò engaño, no vale; ni el que la hace es obligado à la pena; pero si pagase por virtud de esta obligacion, no puede repetir lo que paga. Concuerda la Ley 3. tit. 5. è la Ley 11. tit. 4. è la Ley 14. tit. 14. de esta partida: è la Ley 15. tit. 2. 4. part. è la Ley 11. tit. 8. de la 3. part.: è la Ley 37. de la dicha 3. partida.

(*b*) PLEYTO POR FUERZA. Quod dicitur impetus majoris rei cui resisti non potest: *ff. eo. tit. l.* 1. *&* 2. *& not.* quod sex sunt species vis, seu violentiæ. Nam quidam est vix expulsiva, & hæc parit interdictum unde vi; quædam est ablativa, & hæc parit vi bonorum raptorum; quædam compulsiva, & hæc parit actionem; quod metus causat; quædam turbativa, & hæc parit interdictum uti possidetis in rebus immobilibus, & utrobique: in rebus mobilibus: *insti. de interdic.* §. *retinendæ*: quædam est inquietativa, ut quando aliquis in meo prohibitus, vel sciens, prohibendus: & hæc parit actionem quod vi, aut clam: *ff. quod vi aut clam. l.* 4. §. *fi. de quibus omnibus non in c. pastoralis*: *extra de causa pos. & proprie*, *& in l. stat*, *ff. quod me cau. & not. glos. in c. ad audientiam*, *eo. tit. quod metus caus. ista enim, l. loquit. de vi compulsiva*, quæ actionem, quod metus causa parit: ut patet de se.

(*c*) O POR MIEDO. Qui est instantis, vel futuri periculi mentis trepidatio: *ut ff. eo. tit. l.* 1. *& metus habet in se justam ignorantiæ causam*: *ut in l. si cum exceptione*, §. *in hoc*, *ff. eod. tit. &*

hanc

tengan preso, (a) ò que tema muerte, (b) ò otra pena de su cuerpo,

hanc l. intelligo veram, de jure, nisi culpa sua incidat quis in metum: *ff. eo. tit. l. si mulier 22. q. 4. c. inter cætera*; licet hoc fallit in casibus notatis per *Bar. in glos. magna ca. Abbas: extra eod. tit. circa medium.*

O POR MIEDO. Intelligo quod cadat in constantem: aliàs non excusaret, ut videlicet, si contineat metum mortis, vel corporis cruciatum: *ut in c. cum dilectus, extra eo. tit. ubi vide glos. singularem circa hoc: & in l. si per vim. C. eo. tit. & C. de distrac. pig. l. & qui, & C. de resci. ven. l. cum voluntate.* Quis autem sit metus quod cadat in constantem? *not. in l. interpos. C. de transa.* Et idem intelligo, de absoluta coactione: *ut in c. sacris eo. tit. quæ aut sit absol. coactio, & quæ condition. notant Joan. An. & Pet. in d. c. sacris: & vide quod dixi in eo. foro, lib. 3. tit. de las donaciones, l. 7.* Alius autem metus, vel conditionaliter coactio; licet attenuet culpam, eam tamen prorsus non excludit *ibi tex. nec talis*, integra pœna punit, sicut nec ille qui excessit probabilem modum in defensione: *ut c. olim ex de rest. spo. in fi.* Et hoc verum nisi pœna esset indivisibilis, sicut est excommunicatio, quia tunc non diminueretur: *ut not. Ant. de But. in d. c. sacris iste tamen tex.* exemplificat de alijs timoribus, ut per eum vides. An autem obligatio facta in captione hostium, juramento firmata, valeat? *vide tex. not. cum glos. magistrali in c. auc. 15. q. 6.* Item nota, quod Principis metus est quidam motus vis impræssiva, quæ omnino tollit consensum: & tunc non est necessaria actio quod metus causa; quia contractus est nullus, vel debet haberi pro infecto: *not. Bal. in l. feu. tit. de pace constan. §. pactiones.* Item nota, quod per protestationes nec reclamationes non probatur metus, nec dolus, nisi alitèr realitèr probetur *ut l. metum, C. quod metus causa*, maximè si fuerit secreto taliter quod in notitiam eorum quorum interest non pervenerit: *not. Ab. in c. caus. de offi. dele.* & si non fuerit in loco contractus, vel vicino: *not. Ant. in c. si justus, de appel.* Item est nota, quod preces instantissimæ Principis non inducunt justum metum unde ad rescindendum actum non potest quis allegare maximas Principis preces: *ut in c. cum inter de elec.* quod intelligit ibi *Abb. de ce.* nisi cesset talis Princeps qui solebat malè tractare suis precibus non acquiescentes: quia tunc tales preces excusant, & vim habent justi metus; & sic intelligitur: *tit. juncta glos. in l. 1. §. qui honoram de ff. quarum rerum actio notanda.*

(a) TENGAN PRESO. Circa hoc nota, quod si detentus in carceribus contrahit ad commodum tertij cum isto prætextu, ne detineat, valet contractus: *ut l. 1. & 2. C. si quis aliquem tes. probib.* Si autem contractus est ad commodum detinentis: tunc si justè detinetur, valet contractus: *ut l. si mulier, in princ. ff. quod me. caus.* Si autem injustè detinetur, contractus non valet, ad finem ad quem detinetur, ut hæc. Si autem finis detentionis, & finis contractus non concurrat in idem, tunc valet contractus: *ut not. Ant. de Bu. post Innoc. in c. cum locum: extra de spon. & Butri in l. qui in carcere, ff. qui me. caus. & ibi text. & glos. not. Bar. in l. qui à latronibus, ff. de testam.* & circa hoc vide quod scripsi *in lib. 4. tit. de las fuerzas, l. 11. in fin.* Item nota, quod id quod fit in spectaculo, & tumultu Populi pro infecto debet haberi: *ut l. dius, & ibi Bal. C. qui manu. non po. concord. ff. qui & à quibus, l. si privatus.*

(b) MUERTE. Hic talis est metus qui cadit in constantem: *ut d. c. cum dilectus, extra eo. tit. & quod not. in d. l. interpositas.* Et circa hanc materiam nota, quod sicut substantia est fundamentum, & basis omnium entium; sic libertas est de genere substantiæ in actu volitivo: nam substantia ipsa in arbitrij libertate consistit: & ubi amittitur substantia voluntatis, & libertatis, peccatur in jure naturali: *not. Innoc. in c. quod sicut, de elec.* sicut dicimus, quod dolus dans causam rei, tollit ejus essentiam: *ut not. C. de ac. & ob. l. bonam fidem*: & quæcumque nisi initium legitimum, scilicet consensum sumat, innanem nostrum actum efficiunt: *ff. de act. & obli. l. quicumque, & l. actiones, C. qui ddre tu. pos. l. in universis*: ex quibus sequitur, quod pri-

ò deshonra, (*a*) ò pérdida del haber, (*b*) ò otras cosas semejables, no vala: (*c*) ni ninguna otra carta que sea fecha sobre tal Pleyto, no

---

prima, & potissima regula actuum humanorum, est consensus, jure munitus, sive vallatus, quo dempto omnis actus erit indifferens, & informis, & etiam inanimatus: *ff. de act. & ob. l. obligationum substantia, & l. non omnis, ff. si cer. pe. & ff. de postu. l.* 1. §. *si quis tamen.* Neutralitèr ergo agit, qui metu agit actum, qui debet in libertatis arbitrium residere: quia non agit ad finem rei, sed ad finem sui, ut ejus salutem protegat; quia non agit propter finem consequendum, sed quia cogitur: *ff. de arbi. l. qualem: in prin. & arg. ff. ad Tertul. l.* 2. §. quid ergo, *not. Bal. in rubr. C. si quis aliquem testam. prohibuit.*

(*a*) O DESHONRA. *Scilicet servitutem, vel stuprum: ut l.* 4. §. *si is, & se. ff. eo. tit. idem si fiat dolo*: dum tamen talis sit qui cadat in prudentissimum: ut not. *in d. c. cum dilectus extra eo. tit.* & fiat ex calliditate, & fallacia circumveniendi causa alterius, cum aliud agitur, & aliud agi simulatur: *ut l. jurisgentium*, §. *dolo, ff. de pactis*: cum doloso malitia sua non sit lucrosa, nec circumvento simplicitas sit damnosa: *ut l.* 1. *ff. de dolo*, & hoc cum dolus dat causam conventioni: *ut in l. cum postea, C. eo. tit.* de quo vide quod notant Doct. *in c. quamvis, de pact. lib.* 6. nec valet etiam pactum in casibus notatis per *Accur. in glos. singula, in l. pactum inter hæredem, & legatarium, ff. eo. tit.* quam vide ad multa, & circa dolum: vide quod *not. inf. lib.* 3. *tit. de las vendidas, l.* 4.

(*b*) O PERDIDA DE SU HABER. *Arg. ad hoc in d. c. Presbyteros: & est text. in c. Abbas, extra eo. tit.* ubi debent revocari, ea quæ fiunt per metum amissionis rerum suarum. Et hoc intelligo de talibus rebus, sine quibus vita corporalis adimitur: vel gravem jacturam patitur: *ut* 22. *q.* 4. §. *ult.* ℣. *quisque ergo*: *not. gl.* 1. *in prin. in d. c. Abbas*: quod est notandum: & vide, *ff. eo. tit. l. non est verisimile*, §. *si fenerator, & C. de revo. dona. l. ult. not. Cy. in d. l. interpositas*, qui hoc comendat.

(*c*) NO VALA. Scilicet totum pactum: circa quod nota, quod quoties circa rem divisibilem delinquitur, pœna delictum non egreditur; secus si circa individuum delinquatur; sicut est confessio inventarij; cujus forma consistit in consummatione totius; nec potest dividi: *arg. ff. ad l. fal. l. si is qui*, §. *quodam, & l. pœnales*, §. *Julianus, notat hoc Bal. in lib. feu. rubr. si de feudo fue. controv. inter domi. & agna. c. vasallus.* Item nota, quod hæc lex concordat cum edicto Prætoris, *in l.* 1. *ff. eo. tit.* quod si rescindatur factum per metum in casibus hic expræssis: *& inde c. cum dilectus, & l. interposita, supra all.* Est dicendum, quod quandoque quis vult rescindere factum ex sententia edicti; & tunc sufficit, si est in persona filij, vel conjuncti; licet non in persona sua: *ut all. l. isti. in fin. ff. eo. tit.* Quandoque quis vult, rescindere per officium Judicis; & tunc sufficit metus verecundiæ, absque metu corporis cruciatus: *ut l. fin.* §. 1. *ff. eo. tit.* Quandoque infertur metus alicujus futuri eventus à natura; ut in medico, qui infirmitatem modicam facit magnam: & hujusmodi causa illicitam permissionem extorquetur; & tunc similitèr rescindetur officio Judicis: *ut l. medicus de varijs, & extraor. cog.* Quandoque infertur metus causa majoritatis, & obedientiæ: & hoc fit duplicitèr: nam quædam est majoritas, absque publica potestate; ut majoritas quæ habetur à marito ad uxorem; & à patrono in libertum; & tunc similitèr rescinditur officio Judicis, *ut l.* 1. §. *qui honorande, quarum re. actio non da. & l. fin. de fur.* Quandoque fit aliquid propter metum officialis, & tunc rescindetur per legem penalem, quod metus causa. In casibus tamen in hac lege expræssis, rescinditur per actionem, quod metus causa, ut supra dixi. Ultimo nota, quod transactio tunc est valida, quando fit bona fide, & sine collusione: *ut l. si hæredes, ubi est tex. notabilis, C. de testa. mannu. ut l. præses, C. de transac.* Ex quo sequitur talis conclusio, quod arbitrator non potest transigere super debito liquido, nisi modicum lædat; nam pro bono pacis, de modico non curamus, de hoc dixi *supra eo. tit. l.* 1. De Prælato autem dicimus, quod si est quæstio de persona Ecclesiæ, ut de Monacho, vel Converso, non potest tran-

vala: salvò Pleyto que se faga en prision derecha. (*a*)

Ley V. Como no puede home obligar en pena asi, y à sus personas en Pleyto que faga.

NIngun home en Pleyto que faga, no pueda su persona, (*b*) è todas sus cosas (*c*) meter en pena, si el Pleyto que ficiere no guardáre. Ca cosa es desaguisada, que por una deuda que deba home, pierda toda su buena, (*d*) è su persona: mas quando alguna pena quisiere poner en algun Pleyto sobre sí, no la ponga mayor que

---

transigere, nisi cum decreto: *ut C. de transac. l. fi.* quia persona Monachi, vel Conversi, æquiparatur, immobilibus, sed supra cæteris rebus dictis: *ut not. Bal. in all. l. præses hoc not. idem Bal. in all. l. si hæredes.* Item an factum contra legem vel contra prohibitionem legis valeat: vide *Henri. in c. ad Apostolicam, de Regu. & trans. ad reli.*

(*a*) Derecha. Concord. *alle. l. interpositas, C. de transac. & l. fi. C. quod metus causa, & autem sacra, C. si adver. ven. & l. fi. ff. quod metus causa, & quod not. Joan. An. in c. Pastoralis, §. esto. igitur de re ju. in Cle. in glos. per hanc litteram super versi. violentiam, & 5. part. tit. 5. l. 24. & foro juz. lib. 2. tit. 8. l. 9. & Henri. in c. accedens 2. extra ut lite non contes.*

ADDICION.

La Ley del estilo, que es 247. declara esta Ley, que se estienda, que pena no se pueda poner mas del dos tanto. E si es Pleyto de dineros, ò de otra cosa, puedese poner pena hasta el dos tanto, è no mas. E la Ley 216. del dicho estilo declara, que si fuere puesta pena convencional de cada dia, que la pena ha lugar, aunque sea dada sentencia, hasta que pague realmente.

(*b*) Ningun home: su persona. Et sic nota, quod liber homo non potest se obligare ad pœnam amissionis corporis, vel membrorum. Et est ratio, quia non videtur Dominus membrorum suorum: *ut l. liber. hom. & ibi Jac. Butri. & Bal. ad l. Acquil. & ff. de ven. in posses. mi. l. 1. §. & generaliter, & de. c. & post limi. rever. l. postliminium, §. filius, & ratio rationis est*: quia liber homo non recipit æxtimationem: *ut l. 1. §. si cum homo, ff. de his, qui de je. vel ef.* potest tamen liber homo se obligare ad obstagium, vel carcerem; licèt quodam modo sit species servitutis: *ut l. obest, C. de act. & obli. & l. 1. & 2. ff. de lib. ho. exhi.* Et poterit incarcerari debitor, qui est dolosus, vel verus contumax, in solvendo: *ut instit. de ac. §. sed & si quis: & ibi Joan. Faber notabiliter, & not. in c. ex rescripto: de jurejur. & in c. exposita: in fi. de arbi. & in c. lator: de pigno. & hoc verum nisi* debitor bonis cedat: *ut in d. §. sed & si quis: & in cap. Odoardus*: de solu. & *vide quod not. in lib. 3. tit. de las deudas, l. fi.* Et circa hoc nota quod non valet pactum; quod si invenio te in fundo, vel vinea mea dando damnum, possim te capere, & detinere mea auctoritate; quia illud est meri Imperij; quod non potest pacto concedi secundum *Guill. in l. si unius §. pacta quæ turpem: & ibi Bal. ff. de pac. concord. cum hac l. foro juz. lib. 2. tit. 4. l. 8. & stylo, l. 249.*

(*c*) E todas sus cosas. Et est ratio, quia non debet quis statim permittere bona sua effundere, vel jactare: *ut not. glos. in c. non satis. 86. dist. & in c. duo sunt 12. q. 1.* & expedit Reipublicæ, ne re sua quis malè utatur, *ut instit. qui sunt sui, vel alien. ju. §. sed & major.*

(*d*) Pierda toda su buena. Et est ratio, quia pœna non debet ulteriùs protrahi, quando delictum fuerit in excedente repertum: *ut in c. quæsivit: extra de his qui fi. à ma. parte ca.* & ex eo quod lex contractus progredit, ultra legitimam pœnam, scilicet *dupli. ut in dicitur, & est text. in l. cum allegas, C. de usuris.* Præsumitur fraus ex quantitate pœnæ: ut ibi: *& ff. de act. Empt. & Ven. l. Julianus, §. ibidem: & ff. de usuris, l. pœnam, & l. pecuniæ*: & hoc quod non excedat duplum, innuit *text. in l. 1. C. de sen.* quæ pro eo quod interest præfert licèt *Accur. ibi*

manda la Ley (*a*) del titulo de las penas, è si de otra guisa fuere puesta, la pena no vala, ni el Pleyto: salvo si el Rey mandáre meter mayor pena en el Pleyto, que no manda la Ley.

---

ibi in glos. teneat, & concludat, quod competens moderamen pœnæ est, quantum placet contrahentibus in pœna conventionali: *ut instit. de inutil. stipu.* §. *alteri*: quod vides sublatum per hanc scilicet, quod non excedat pœna duplum debiti principalis: ut hic, & in *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 10. *ubi scripsi*; an in tali duplo simplum computetur. Est tamen notandum, quod si pœna conventionalis apponitur facto, vel speciei, quantacumque apponatur, exigetur, etiam si duplum excedat: hoc tenet *Joan. Fab. notabilitèr in alle.* §. *alteri*: *instit. de inutil. stipu. & Doct. in alle. l. cum allegas*, *C. de usur. & ibi glos.* secus quando pœna apponitur quantitati; quia tunc legitimum modum excedere non potest: *ut alle.* §. *ibidem*: & est ratio diversitatis; quia ad speciem & ad factum cadit justa affectio; quod non est in pecunia: *ff. de in litem jur. l. nummis.* Item, quia usura solet apponi quantitati, non facto, nec speciei; *ut not. DD. in d. l. cum allegas*: *& ibi Cy.* qui hoc concludit, *in l. unica, C. de sent. quæ pro eo quod inter pro oppo.* 9. Sed si causa transactionis pœna apponitur, quantacumque sit pœna, exigi potest: *ut l. promissis*, *C. de transac. not. Bal. in l. ancillæ*, *C. de furtis*: quem vide, an sorte electa tollatur, vel è contra: facit ad supradicta quod notat Bar. *in l. si quis dolum*, §. *alteri stipulari*, *ff. de verbo obli. & eo. tit. l. eadem dicemus*, §. *fi. ubi vide Bar.* & in eo quod dicitur hic. Ca cosa es desaguisada. Innuit, quod contra istam, legem non valet consuetudo, nec juramentum, nec renunciatio: quia est super irrationabilitate: *ut lib. styli*, *l.* 28.

(*a*) QUE MANDA LA LEY. Quæ est, *in lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 10. *& not. secundum Vin. arie*, quod in tribus est ista lex juri communi contraria. Primò in eo, quod dicit, quod non possit peti pœna major quam in dicta lege contenta, nam de jure, major pœna non potest apponi; maximè in illis contractibus, qui notantur *in alle.* §. *alteri*, & per Bar. *in l. stipulatio*, §. *alteri*, *ff. de verb. obli. & all. l. cum allegas*: sed certè ista lex est tantum intelligenda, de datione quantitatis: ut supradictum est. Item dicit, quod est contraria in eo quod disponit, quod non valet, si major pœna sit apposita: quia de jure debet saltim valere, quoad legitimum modum: & non ultra per regulam utile: *de reg. jur. lib.* 6. *facit l. usuras*, *ff. de usur.* Tertiò, est contraria in eo quod dicitur, quod non valet etiam promisso lex, quia de jure valet per leges supra allegatas: *concord. foro juz. lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 8. facit ad hoc *ff. de usur. l. pecuniæ*, *& l. pœnam*, *& alleg. l. cum allegas.* Ubi superfluo detracto, stipulatio vires habebit. An autem si non valet quod ago, ut ago; valeat, ut valere potest: *vide Hen. in c. à nobis*: *extra de spon. impu.* 2. *dist.* Nunquid autem præsumatur bona fides in transigente; dico, id esse judicandum secundum statuta causæ; nam si dubius erat eventus litis, præsumitur bona fides; aliàs secùs: *ff. de transa. l. cum hij.* §. *si cum lis. &* §. *præses.* Certum est enim, quod etiam in transactione potest committi fraus: *ut ff. si quid in frau. pa. l.* 1. §. *hac transegit.* not. Bal. *in lib. feu. super rubr. de contr. inter vasa. & alium.* Sed juxta materiam hujus legis quæro, pone quod Emphyteota promissit Domino nomine census duos denarios in anno, sub pœna centum librarum: demum Dominus venit contra pactum: an Dominus teneatur ad similem pœnam? & est argumentum quod sic, *in l. feu. rubr. qualitèr Dominus à proprie privetur*, *c.* 1. *circa princ. & C. de indic. vidu. l. fi.* In contrarium videtur, quia istud pactum ex una tantum parte est pœnale, non ex altera: *ut ff. de arb. l. sed si interpellatur*, §. *sed si ex altera.* Non obstat dicta rubrica; quia loquitur de pœna legali. Secùs in conventionali; quia non est nostrum legem conventionis extendere: *ut ff. de fideicom. l. fideicom. magistratum*, §. *pro Aurelio*: sicut enim non extenditur de tempore ad tempus: *ut ff. de pact. l. Epistola*, §. *fi. & C. loca l. si cum Hermes*: ita nec de re ad rem, nec de persona ad personam: *ut ff. de testament. milit. l. miles*, *ita* §. *& quæ diximus.* Sed posset dubitari, utrum adjectio istius pœnæ valet? & videtur quod non: quia

Ley VI. Que no vale Pleyto que es defendido en derecho, en la pena puesta en él.

QUando Pleyto alguno es fecho sobre cosa que no puede ser, (a) y es pena puesta en él; ò si se prometió por pena,

quia videtur adjecta in fraudem. Item pœna citra vinculum stipulationis, non debetur: *ut hic*: *& ff. de servis expor. l. servus.* In contrarium videtur: *ff. de transac. l. qui fidem*, *& l. pacto convento*: sed tu dic secundum Bal. quod valet; nam talis adjectio pœnæ, alium respicit effectum: videlicet, quod non possit expelli: unde videtur adjecta loco expulsionis, & sic loco facti: *arg. ff. de pac. conven. l. fi. & not. in l. 2. C. de jure emphi.* Sed pone quod dicitur, si non solvero simplum, solvam duplum, vel triplum? Respondeo, quandoque per nomina multiplicativa istud non petitur ut pœna: sed ut augmentatio pensionis: *arg. ff. de usur. l. pecuniæ fenebris*, *§. fi.* & hoc si res erat digna tanta mercede. Ex hoc infero, quod si re valente centum decem, vendo tibi pro quinquaginta pacto apposito, quod si non solveris ad talem diem, solvas centum decem, seu justum pretium, quod istud non est usura, sed augmentatio pretij: quod tene menti. Item, pone quod res valebat viginti vendita fuit pro decem, eo pacto, quod si in Pascha non solverentur, adimpleretur justum pretium; an habeat locum: *l. 2. de rescin. ven.*? Respondeo non, quia sufficit promissio contrahentium. Quid si renunciet emptor illi legi, nunquid videatur renunciare venditor? Respondeo, non *C. ad Vell. l. jubemus de pac. l. si unius*, *§. & in summa*, *hæc not. Bal. in d. c. 1. rubrica qualiter Dominus à propriè privetur.* Ultimo circa *l. 1. supra eo. tit.* nota, quod qui petit reductionem laudi, non teneatur ad pœnam compromissi, si habeat justam causam litigandi: hoc tenet Joan. An. *in addi. Spe. tit. de arbitrio*, *§. 1.* hoc idem tenet Bal. *in l. cum Tutoribus*, *ff. de transact.* dicens, quod Ray. consulit, quod aut succubuit ex defectu probationis; aut ex defectu causæ? Primo casu, potest defendi à pœna; in secundo per id quod legitur: & not. *ff. de condi. inde l. Julianus*, *§. debitori*, *facit quod not. ff. de excep. rei judi. l. duobus.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 21. de la 5. partida, tit. 11. E la dicha Ley pone, que si se prometiese cosa cierta, asi como caballo, ó mula, la qual fuese muerta quando la promision se hizo, en tal promision no vale, ni es obligado el que lo prometió à dar aquello, ni otra cosa por ello. E concuerda la Ley 22. de la dicha partida, que habla de las cosas sagradas: è concuerda la Ley 31. del dicho tit. hablando en promision de usura: è vey la Ley 38. del dicho tit.

(a) QUANDO: QUE NO PUEDE SER. Et hoc sive fuerit impossibile de natura: ut dare solem: *ff. de verb. obl. l. impossibil. & l. si stipuler, 1. & 2. respon. qui concor. cum hac l.* sive id quod est impossibile de facto: *ut ff. de statu li. l. cohæres*, *§. 1.* Nam pactum cujus comertium per rerum naturam haberi non potest, nullius est momenti: *ff. de reg. jur. l. impossibilium, & inst. de inutil. stipul. circa prin.* quod dic, ut not. Bar. *in l. multum interest, ff. de ver. obli.* Sive sit impossibile de jure; ut rem sacram vendere, vel mihi dari: *ut instit. de verb. obli. in princ. & c. fi. extra eo. tit.* & hoc sive loquamur in contractibus, sive in sententijs, sive in ultimis voluntatibus: quod prosequere *ut not. Di. in c. nemo potest*, *extra de reg. ju. lib. 6.* Idem intellige, si pactum alteri fuerit captiosum: *ff. de rescin. ven. l. si ideo quod in fi.* Idem si sit contra bonos mores, *C. de inutili stipul. l. ex eo.* Idem si observatum vergit in dispendium salutis æternæ: *ut in c. fi. extra eo. tit.* In his autem casibus pactum non valet, nec pœna: *ut in hac l.* Ex quibus collige, quod per inutilem transactionem non potest renunciari sententiæ, nec ejus executio impeditur. Et idem est dicendum in pacto, & in compromisso inutili: *ut l. & post rem*, *§. si fidejussor. ff. de transact. & ibi Bald. & adde quod not. C. de trans. l. si diversa.* Item est notandum, quod si probatio est liquida per tes-

por facer cosa que es defendida en derecho, (*a*) que se no deba facer, ni tener : ò si es Pleyto leído, è nescio, (*b*) tal Pleyto no vala, ni la pena (*c*) que fuera puesta sobre él.

Ley VII. Quales personas son las que no pueden facer Pleyto alguno, ni vale.

SI algun loco, (*d*) ò desmemoriado ficiere Pleyto, mientra

testes, vel instrumenta, non potest transigi: *arg. l.1.ff. de trans.ubi hoc not.Bal.*

(*a*) Defendida en derecho. Nota ista verba, quæ faciunt ad notata: *per Ci. in l. circa locationes*, *C. loca.* ubi tenet, quod pactum dicitur esse contra legem notatam quando tenor pacti est legi contrarius, scilicet quando per lex prohibetur pactum interponi: licet aliud sit in rescriptis; quod exemplifica: ut ibi latiùs per eum: & notantèr *concor. l. jurisgentium*, §. *& generaliter*, *& l. contra juris*, *ff. eo. tit.* Exemplificat etiam in pacto de futura successione, quod prohibetur à jure: *ut all. l.jurisgent.* §. *si ante additam.* Gratia cujus nota quod filius, vivo patre, potest pacisci supra futura successione patris ad liberandum; non tamen potest ad obligandum: *ut C. de capti. l. nec nos*: *& sic sunt in dicto* §. *si ante additam duo modi paciscendi super hæreditate futura.* Alius modus est per viam pacti de succedendo; & tale pactum non valet, si concipiatur per modum obligationis: *ff. de verbo oblig. l. stipulatio hoc modo.* Si autem per modum modi, vel conditionis potestativæ; dic, ut subtiliter not. *C. de transact. l. cum donationis.* Et est quartus modus paciscendi per viam confutationis: nam licet de jure Civili non valet refutatio: *ut C.de colla.l. pactum* de jure autem Canonico valet, si sit appositum juramentum: *ut c. 2. de pactis*, *lib.* 6. quod intelligo, nisi esset appositum metum, vel nimia reverentia *juxta glos. quæ est in l.* 1. §. *qui honorandæ*, *ff. qua re. act. non da. & not. plene in eo. tit. l.fi.* Quintò modo apponitur pactum, super hæreditate futura dividenda: tunc dic: *ut C. de pacto*, *l. fi.* Sextò modo apponitur pactum, super hæreditate per fideicommissum restituenda: tunc dic: *ut C. ut in pos. le. l. cum archidiaconatus.* Et adde quod habes: *ff. de actio. emp. l. si quis servum*, *& quod not. Spe. tit. de pac.* §. 1. *ver.* & nota, quòd non esset de hac materia pacti futuri successionis: *vide plene infra lib.3. tit.de las herencias*, *l.* 9. Quando autem pactum sit contra legem, vel præter legem: *vide Azo. in sum. eod. tit.* §. *item alia sunt nuda.*

(*b*) E nescio. Scilicet, contra naturam; vel quod inducit peccatum. Hæc enim est impropria locutio, quam lex tollerat: de quo vide quod not. per Bal. *in l. fi. C. de hære. insti.* vel est verbum antiqui temporis; licet regularitèr considerandum est, qualitèr vulgus loquitur: *ut c. unico: de injur. lib.* 6. *ff. de fundo instru. l. cum delamonis*, §. *asinam*, *& c. hoc consultissimo*, *extra de re. Eccles. non alie. lib.* 6. *& c. ex litteris*, *de sponsa.* facit ad hoc; quod omnis intellectus est extraneus, qui non consonat auribus vulgi: *ut c. ex litteris de spon.* & regularitèr verba prolata à Jurisconsulto debent intelligi secundum consuetudinem Peritorum: *not. glos. in l. quod si Nepotes*, *ff. de testa. tu. nota Bal. in c.* 1. *de pace constan. ut refert Barba. supra rubrica de emp. & ven.*

(*c*) Ni la pena. Ergo si non tenet pactum, non poterit pœna adjecta exigi: *ut l. si homo mortuus*: cum ibi notatis *in glos. ff. de verb. obli.* & est ratio, quia stipulatio pœnalis debet limitari secundum naturam contractus, super quo est interposita: *ut not. Bar. in l. stipulatio ista*, §. *si quis dolum*, *ff. de verb. obli.* Item distingue, aut pactum est contra legem, & nulla est pœna: *ut hic*: aut præter legem: & tunc potest pœna exigi: *ut not. Bar. in d. l. stipulatio ista*, §. *alteri.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 4. de la 5. partida, tit. 11. è concuerda la Ley 5. de la dicha partida, que pone, que lo mismo que es en los locos, es en los pródigos, despues que tienen guardador: è les es prohibido, que no vendan, ni usen de sus bienes.

(*d*) Si algun loco. Qui ex sermonibus ejus præsumitur; vel ex alijs præsumptionibus: *ut not. glos. in c. 1.46. di.*

duráre la locura, en el tal Pleyto como este, no vala: (*a*) mas si en algun tiempo cobráre su sentido, (*b*) è su sanidad; el Pleyto que ficiere en tal tiempo, vala; maguer, que despues torne en la locura. Otrosí mandamos, que los que son de menor edad (*c*) de catorce años, no puedan facer ningun Pleyto que sea de su daño: mas si ficieren el

---

di. & not. ff. de condi. inst. l. quidam, ff. de tuto. & cura. da. ab his l. his cui §. fi. & debet talis probari per hoc dicentem: *ut l. nec codicillos, & ibi glos. C. de codicil. & not. glos. in c. cum dilectus: extra de suc. ab intes. & vide quod dicam in lib.* 2. *tit. de testibus, l. padres, circa medium.* Qualiter autem probetur furor: *vide per Doct. in l. si servus, §. injuriam, ff. ad l. Acquil.* Quæ differentia est inter furiosum, & mente captum: *vide Bart. in l.* 1. *ff. de cura furi.*

(*a*) No vala. Et hoc sive promittat, sive stipuletur: *ut l.* 1. *§. furiosum, ff. de acti. & obli. & insti. de inutil. stip. §. furiosus*: qui nec expræssè, nec tacitè consentiri potest: *ut hic, & in l. quæ ad contractum, ff. locati*, & idem intelligo in prodigo cui bonis est interdictum: *ut plenè notat. Bar. in l. his cui bonis, ff. de ver. obli.* & circa hoc nota quod contractus factus cum non prodigo valet, non obstante Judicis temerario interdicto, & Curatoris impossibili datione: *ut l.* 2. *C. quoniam privatio non est necesse.* Item & valet ejus testamentum, & alij legitimi actus. Sed si interdictum, vel Curatoris datio esset facta, cum solemni causæ cognitione; tunc valet, & transit in rem judicatam: *arg. d. l.* 2. *in fi. & ibi notat Bal.* Item nota, quod statim quod prodigus desinit esse prodigus, vel furiosus desinit esse furiosus; ipso jure finita est cura: *ar. C. de impu. & ali. substi. l. humanitatis*: quod est verum, si est notorium; nam in dubio requiritur judicis declaratio, quod est notandum; *hoc not. Bal. in al. l.* 2. *C. quoniam probat. non est ne.*

(*b*) Cobrare su sentido. Et talis captus mente, vel furiosus, per dilucida intervalla potest matrimonium contrahere: dum tamen tempore contractus furore careat: *ut in c. dilectus filius: extra de spons.* 32. *q.* 7. *C. nec furiosus*: & tali tempore retinet dignitatem: *ut ff. de sta. hom. qui furore*: & etiam retinet filios in potestate: *ff. de his qui sunt sui vel ali. jur. l. patre furioso*: & tenet contractus per eum tali tempore factus: 7. *q.* 1. *C. quis* 3. *q.* 9. *C. judicas, ff. de offi. præsi. l. divus, C. de cura futuri, l. pe.* Et nota circa hoc, quod si patres filios furiosos, vel è contra, non administraverint, nec curare velint, privantur eorum successione: & ab ea se reddunt indignos: *ut in auct. liberi, C. de Epis. audi, & l.* 3. *de his, qui ut indig.*

(*c*) De menor edad. Et ut latiùs ista materia pateat dico, cum *Ci. in l. si Curatorem habens. C. de in integ. resti. mi.* quod aut quis est impubes, aut adultus. In primo casu, si contrahit sine Tutore, aut in sui præjudicium, & non valet; aut in sui commodum, & valet: *inst. de auc. tuto. in princ. & instit. de inuti. stipu. §. pupillus.* Unum tamen nota, quod & si non valet pupilli contractus in sui damnum, ut hic; tamen si per transactionem aliquid consecutus est ab eo cum quo contraxit, id mutuo restituere debet: *ut l. non solum: in fi. C. de prædijs mi.* Si verò est adultus; aut habet Curatorem; aut non. In primo casu aut exercet actum, qui confertur in tempus finitæ administrationis Curatoris: ut testamentum: & tunc valet: *ut l. Aurelio, §. Gajus, ff. de lib. le.* aut non exercet talem actum; & tunc aut illum actum exercet cum extraneo; & non præjudicat sibi, nisi sit pupillo: *ut d. l. si Curat.* Est tamen notandum quod si minor accipit dotem, bona sua obligant tacito etiam sine decreto: eo quia ista est sententia legalis; sicut quando contrahit cum fisco: *ut l.* 2. *ff. de rebus eo. & ibi Jacob. & per eum, C. de jure dona. l. ubi adhuc*: licet Bart. tenet contrarium: & malè *per l. prædia, C. de prædijs mi. & per l. lex quæ tutores in princ. C. de admi. tu.* quia ista jura loquuntur in alienatione dominij, sed non loquuntur in hypotheca: ut hoc not. *Bal. in l. item quia ff. de pac.* Aut minor contrahit cum Curatore; & tunc si est actus voluntarius, non valet: *ut l. Pupillus, ff.*

ff. de condi. inde, *& de ac. & obli. l. Pupillus*. Aut est actus necessarius, ut quia restituit hæreditatem rogatus, & valet: *ut ff. ad Trebel. l.* 1. §. *fuit quæsitum*. Si vero adultus non habet Curatorem, valet quod agitur: *ut hic*: *& in* 2. *d. all. l. si Curatorem*: sed restituitur, ut ibi si sit læsus sui, facilitate, vel dolo adversarij: *ut fundat glos. fi. in d. l. si Curatorem*. Et sic intellige istam legem: *& glos. fi. in c. constitutus*: *extra de in integ. rest*. Si tamen decretum Judicis interveniat in tali contractu, vel alienatione, contractus erit firmus, nisi decretum fraudulentèr fuerit interpositum: *ut l. non est C. de prædijs mi.* vel si falsis allegationibus circumventus reperiatur minor: *ut l. & si Præses*, *eo. tit. de prædijs mi.* vel nisi id quod minor recipit in ejus utilitatem sit versum, quod quis debeat probare: *vide glos. notab. in l. prædiorum*, *C. de præ. mino.* Sed circa hoc incidentèr dubitatur; quo tempore debeat decretum in alienatione rerum minorum interponi? ad cujus evidentiam nota, quod aliud est decretum: aliud auctoritas: aliud consensus, sive collaudatio: aliud licentia: aliud mandatum: aliud ratihabitio. Decretum autem, cum sit sententia, & non interponitur sine causæ cognitione, & in scriptis sit dandum: *ut c. de sententijs ex peric. resc. l.* 1. *&* 2. *& ff. de reb. eo. l. magis*, §. *si ex. & c. de prædi. mino. l. minorum*, quod decretum sæpè in jure dicitur auctoritas: *ut c. de præ. mino. l.* 1. *& c. quando dare opus non est l.* 1. debet interponi ante alienationem: *ut alle. l. magis*, §. *non passim. &* §. *seq.* Auctoritatem autem præstare in Tutoribus & Curatoribus, est actorem facere in his quibus auctoritatem præstat: *ff. de auctor. præst. l. & etiam*: quæ præstatur etiam sine scriptis: *ut eo. tit. l. obligari*, §. *fin.* & talis auctoritas interponitur dum agitur ipsum negotium: vel parum post *inst. de autem præ.* §. *tutor. ff. de auctor. præstam*, *l. obligari*, §. *tutor. ff. de acquir. hær. l. qui bona*, §. *jussu.* consensum autem præstare minus est: potest sine scriptura fieri, nisi ubi expræssum est, quod scriptura exigatur: *ut not. in c.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.* & talis consensus præstatur ante contractum, & post: quantum ad hoc, quod factum non valuit à principio, convalescere possit: *ut in cap. auditis*, *& in c. quod sicut*: *& in c. Eccl. vestra de elec. melius*, *ff. de servi. rusti. præd. l. per fundum*: hoc elegantèr not. Innoc. *in c. dudum*: *de rebus Eccles. non alien.* licentia vero debet ante actum peti: & sufficit quod petatur, etiam si non obtineatur: *ut not. glos. in c. licèt*, *de Regu. & in c. cum olim*, *de arbi. & in c. potuit*, *de loca*, *& in l. fi. C. de jure emphi.* De mandato autem vide quod *not. in lib.* 4. *tit. de las fuerzas*, *l.* 10. de ratihabitione verò plene not. *Joan. An. & Dy. in c. ratihabitione de re. ju. lib.* 6. Et circa supradicta nota quod decretum sine causæ cognitione interpositum, est nullum: & totum videtur omissum, cum aliquid de substantialibus omittitur. Item nota, quod interpositio decreti, non potest delegari: *ut l. cum hij*, §. *si prætor. ff. de transact. & ibi Bal.* Ex quo nota quod factum à Judice sine causæ cognitione, est nullum ipso jure; & loquor in his, quæ cognitionem desiderant; numquid autem hoc locum habeat in diffinitiva sententia sicut in decreto: *not. extra de constit. Ecclesia Sanctæ Mariæ*: & nota hoc Bal. *in l. prolatam*, *C. de sentent. & interlo. om. Judi.* Item facit ista lex ad quæstionem: pone, quod Pupillus liberavit me, modò petit debitum: ego dico, quod me liberavit, ipse hoc confitetur: sed tamen negat solemnitatem debitam intervenisse: & sic dicit liberationem nullam; sed vult ex ea probare debitum quod juris, & Bar. *in l. decem stipulat.* §. 1. *ff. de verb. sign. in fin.* tenet quod ex tali liberatione minor non probat debitum, licèt præsumatur pro eo: *ut l. post legatum in princ. ff. de his quibus ut indig. & l. cum indebito*, *ff. de proba.* & hoc verum, nisi expræssè in instrumento partes fuissent confessæ, debitum præcessisse; tunc enim nulla esset liberatio: quia instrumentum probat illud, quod expræssè in eo continetur: *ut l. stipulatus*, §. *Grisogonus*, *ff. de verb. oblig.* Item facit ad quæstionem disputatam per Joan. An. in mercurialibus, in regula in malis *de reg. jur. lib.* 6. An si Clericus, vel filiusfamilia in studio faciens pactum, seu jurans, non exire à villa sine licentia creditoris, revocetur à patre, vel Episcopo; & petita licèt non obtenta, licentia à creditore recessit, sit perjurus? quod vide ubi supra per Joan. An. Item nota, circa hanc materiam, quod quando compromittitur de dolo præterito usurarij, valet compromissum; sed quando de dolo futuro compromittitur, non valet: *ut ff. de pact. l. si unus*, §. *illud nullam*:

lam: idem si dolus præteritus radices extendat in futurum; quia tunc non valeret compromissum, tanquam in fraudem usurarum factum: *ut not. Bal. in l. feu. tit. si de investitura controv. fue.* §. *cum autem, circa fin.* ubi refert, quod fuit quæsitum. An si Episcopus interponeret auctoritatem; vel faceret præceptum super aliquo instrumento usurario; nunquid per hoc confirmetur instrumentum, & enervetur veritas cognitionis? & dicit audactèr quod non: quia illud quod fit sine causæ cognitione, non præjudicat veritati: *ut l. si Judex, C. de his qui sunt sui vel alie. ju. ff. de inoffic. testam. l. filio*, §. *contra tabulas, & ff. dele. præstam, l. filium*, §. *si quis contra, & ff. de carbo. edi. l.* 4. §. *impuberi, & ff. de re judi.* §. *per minorem, & ff. de neg. ge. sin autem*, §. *fin. not. Bal. in alle.* §. *cum autem.* Sed juxta materiam hujus legis quæritur, an minor sit restituendus contra confessionem suam? & videtur quod sic, *per l. unic. C. de confes. & per l. cer.* §. *minor. ff. de confes.* Sed contra videtur, quod non restituatur; quia jurat de veritate dicenda: ergo non potest allegare perjurium. Item, quia juramentum repræsentat eum majorem. Sed responde, & præmitte ad evidentiam: ut not. Bal. *in all. l. unic. de confessis.* Quod veritas dicitur tripliciter. Uno modo re, & consilio, quando ita est in substantiam veritatis, & in animo, & in verbo; & tunc non restituitur; quia non est læsus. Secundò modo dicitur veritas, consilio, sed non re: & hoc modo accipitur in juramento calumniæ, quia juravit dicere veritatem: de consilio enim licèt forte non sit ita in rebus ipsis, & factis, & ideo responsioni factæ sub juramento calumniæ datur fides: quia id verum esse præsumitur. Tertiò modo dicitur veritas, re, & non consilio, quando quis profert sermonem verum, quem falsum esse putat. Primò modo, quando respondet positionibus, in criminali juratur de veritate: sed in civili juratur de conscientia: & ista duo remedia non tollunt beneficium restitutionis in integrum, quia allegatur error; & ubi ignorantia, vel error, ibi non est intellectus; quia error præsumitur esse in minore, eo ipso quod probatur alitèr esse, vel se habere; sed in majori distinguitur. Aut habuit terminum ad deliberandum, & præsumitur scientia: *ut not. extra de divor. c. ex litteris.* Aut non habuit terminum ad deliberandum; & tunc refert, aut in facto alieno, & præsumitur error, nisi esset factum intrincatum, sicut est callidus rationum, *ut ff. de confes. l. pe.* Idem si factum sit antiquum; sed fallit, quando quis tenetur illud tenere memoriæ, *ut C. de contrahen. & commit. stipu. l. magnam*, vel veriùs ibi quis tenetur recordari de eo quod fecit, quia verum & obligatorium, secus si non esset obligatorium: *arg. ff. de acqui. pos. l. peregre in princ.* Item non obstat, quod juramentum repræsentat minorem esse majorem, *ut ff. de jurejuran. l. nam & postea*, §. *si minor. quia & minor*, & si non sit læsus, non restituitur. Primò casu subdistingue, aut minor jurat ad corroborationem contractus, & tunc juramentum repræsentat eum majorem, *ut ff. de verb. obli. l. sciendum.* Et est ratio; quia juramentum requirit consensum, sed errans non consentit, *ut ff. de jurisdi. om. judi. l. si per errorem*, quæ lex intelligitur, quando erratur in his quæ sunt fundamenti, secùs si in his, quæ veniunt in consequentiam, prohibito fundamento, *ut ff. de jur. & fac. igno. l. regula.* Aut minor jurat ad solemnitatem judicij, vel ad ejus processum, & tunc istud juramentum non repræsentat eum majorem, quia non intendit ad hoc, nec ad abjiciendum privilegium ætatis. Idem putò, si juret circa mandatum Procuratoris, nam si Procurator esset, & ab eo postmodum legitimè revocatus, non valeret judicium, *ut not. in c. ult. de Procur. lib.* 6. Et per hoc respondetur ad quæstionem, utrum juramentum in Judicijs tollat defectum ætatis? & dic quod non: quia solemnitas judiciorum, & ipsa judicia sunt publici juris: quidquid *glo. dicit in auct. sacramenta*: & hoc patet in Tutore qui jurat: tamen per hoc veniam ætatis non consequitur: *ut l. fi. C. de legi tu. & ff. de mino. l. denique in princ.* Idem si jurasset habere gratum, & ratum, factum; quia intelligitur Procuratore non errante: & tacitam habet conditionem, si ex fide hoc faciat: *ut ff. manda. l. si creditor*, §. *Lucius*: non enim potest videri Procurator cum Dominum spoliat: *ut ff. de emp. l. qui fundum*, §. *si Tutor.* Ad principium ergo quæstionis revertor, & dico una cum text. *in d. l. unica, C. de confessis*, minorem adversus suam confessionem restituendum, supple si sit læsus. Item supple, si confessio in jure valeat. Nam eum esse tutum, ipso jure est plenius jus quam esse tutum ope restitutionis in integrum. Item

Item eum esse tutum ipso jure, est remedium ordinarium: restitutio in integrum, subsidiarum. Oportet ergo fieri, quando confessio adulti in judicio valeat: & quando non: circa quod distingue, aut est confessus cum auctoritate Curatoris valet, aut sine; & hic subdistingue; aut Curatorem habet; & ipso jure non valet: quia ad hoc datur Curator: ut auctoretur, vel daretur frustra: hinc est quod simile est Pupillo: *ut C. de in integr. restit. mili. l. si Curatorem habens*: fallit quando talis est actus, cui non potest adaptari auctoritas, ut quando minor confitetur in tormentis, vel Prætoris terrore propter multa indicia: *ff. ad Sill. l. excusantur*, §. *fi. & ff. de re. mi. l. non omnes*, §. *à Barbaris.* Non enim in hac responsione omnino datur libera facultas negandi; sed præcisè cogitur instantibus judicijs torqueri, quod confiteatur; & ita servat consuetudo; & in tali casu, si de facto est ibi Tutor, vel Curator auctorizans, est tanquam circulus ad tabernam: *ut not. in simili per Bal. in l. etiam, C. de fideicom.* An & quando falsus Tutor potest acquirere obligationem Pupillo: & an talis obligatio est exequibilis: *vide ibi per Bal. notabilitèr.* Sed pone, minor videns se torquendum, dicit judici: Domine ne torqueas me, quia ego sum paratus confiteri, & jurare non contravenire: nunquid istud sacramentum aliquid operetur? *dicit Butri. in auc. sacramenta*, quod non: quia defensioni in causa capitali etiam cum juramento non potest renunciari: *glos. est singularis*, *ff. de pac. l. pactum inter hæredes*: & est ratio: quia defensio status, & personæ est de jure naturali; & per consequens est publici juris: *ff. de appe. l. non tantum, & in Cler. Pastor. de re. judi.* Item si Judex inquirit contra minorem de maleficio; iste est actus Judicis; & eodem modo actus torturæ: Curator autem non auctoratur Judici. Sed quid est si Judex pronunciat eum torquendum? dic, quod tunc benè auditur allegatio, & disputatio Curatoris. Sed postea in executione hujus interlocutoriæ, non requiritur: *arg. ff. de adulte. l. si postulaverit*, §. *quæstioni*: quod verùm est: & ita servatur. Aut adultus caret Curatore: & tunc in tortura idem est quod supra, quod si Judex non potest interloqui torquendum, nisi dato Curatore, quem adultus cogitur sibi ipse petere; aliàs non posset dari: *ut inst. de Cura.* §. *Item inviti.* sed in spontanea confessione, *glos. in d.* §. *minorem*, dicit, quod valet confessio; secus in sententia; ratio fortè differentiæ est, secundum Dy. quod in sententia nullus est condemnati consensus: *ut ff. de ver. oblig. l. inter stipulantem*, §. 1. In confessione autem est consensus confitentis; ex quo consensu adultus carens Curatore obligatur: sed ista ratio videtur falsa: quia sequeretur, quod si minor confitetur lite contestata sine Curatore, valeret judicium: quod est contra *l. clarum*, *C. de auc. præstan. & contra l. in universis qui dari tuto. po.* Item speciale est in momentanea possessione odio invasorum: *ut C. si per vim, vel alio modo, l. fi. & l. momentanea, C. qui legi. Person.* quo tamen casu, puto, quod Judex ex sua æquitate, & officio permittere minorem jurare ne circunveniatur, & supplere de facto, sicut in causis miserabilium personarum: de quibus *not. Cy. C. si manci. ita fue. alie. l. mulieris*: convocando etiam consanguineos, & affines minoris, & mandando eis, quòd assistant minori: quia, quando fit cum eorum consilio, & favore, non præsumitur minorem incidere in captionem: *ut not. C. de his qui ut indig. l. Polla.* Dico igitur, quod si est speciale in causa meri possessoris, in qua minor fundat judicium; ergo in contrarium est jus commune. Præterea sequæretur, secundum Dy. quod sententia est lata contra minorem indefensum; & quòd de consensu minoris, ista sententia esset aliqua: quod falsum est: *ut C. si adver. rem judi. l. cum & minor. quid ergo dicemus*, *Cy. in dict. l. unic. de confes. & in all. l. clar. disting. secundum Nicho. de Ma.* utrum confessio fiat ad solemnitatem judicij, an ad meram veritatem. Primo casu non valet; ut si confitetur ad litem contextandam. Secundo casu valet; sed probata læsione restituitur in integrum. Circa quod considera, quod læsio probatur, probando quod non debuit confiteri, sed diffiteri, quia res alitèr se habebat; & sufficit probare semiplenè, puta per unum testem de veritate; quia eo ipso est læsus, cum renunciavit præsumptioni legis facientis pro se; plus puto quod sufficiat probare per famam; quia hic est læsio in non modico, præsertim in maleficijs. Item considerando, quod confessiones quæ fiunt respondendo post litem contestatam in interrogationibus, ut in criminali, vel positionibus, ut in civili

li

Pleyto que sea de su pro, (*a*) no sea desfecho por aquella razon porque fizo Pleyto en tiempo que no era de edad cumplida.

---

li pertinent ad meram veritatem eliciendam: dicit ergo Nicho. de Ma. quod tunc confessio adulti valet; licèt secùs sit in fundamentis judicij, quæ debent esse firmiora: sed Bal.ubi supra breviter dicit, quod minor non habet solemnem personam ad confitendum tale quid, per quod perdit legitimas defensiones certas, vel dubias: & ideo hoc constituto, confessio sua debet declarari nulla ipso jure; quòd sic probo, quia in confessione stat totum pondus, & tota vis judicij, & sententia est ejus sequela. Si igitur non valet sententia, absque Curatore, unde nec id; unde necessariò sequitur: *ut ff. de mino. l. denique*, §. 1. unde intelligit Bal. dictam *l. certum*, §. *minorem*: quando Curator præstitit auctoritatem in ipsa confessione: vel ante in juramento calumniæ: cujus sequela est ad interrogata sequens responsio. Diceret aliquis, non valent aliæ probationes factæ cum solo minore: *ut C. de Procura. l. non eo minus*: ergo nec confessio? Respondeo, aliæ probationes non sunt appendentes dicti juramenti; sed confessio, vel negotium sic; & ideo auctoritas præstita in juramento, videtur implicitè præstita ad respondendum positionibus, licèt specificè non sit præstita ad respondendum: dico igitur, quod si minor juravit de calumnia cum auctoritate Curatoris, valet ejus confessio; etiam auctoritate non petita; secùs si Curator nec antecedentèr, nec consequentèr præstitit auctoritatem: quia tunc non valet ipso jure. Plus dico, quòd nec negatio valet: Si ex negatione, ipso adulto generaretur grande præjudicium. *Exemplum in auct. de trien. & semis.* §. *fi.* Semper enim inhæres regulæ dictæ legis *non eo minus*, & aliæ regulæ, quæ dicit in omni actu judicij habilitatem considerandam: *ut ff. de jurejur. l. tutor Prodigus.* Sed juxta hoc quæritur an adultus ex ficta confessione, quam fingit statutum in contumacem, possit poni in banno? Respondeo sic, dummodo citatus fuerit legitimè; quia sufficit auctoritas statuti, & quia est in dolo; & quia hoc videmus servari de facto: secùs enim crederem in Pupillo: & facit *quod not. ff. de reg. jur. l. non potest videri dolo carere*, *& C. unde vi. l. si quis in tantam hæc nota est Bal. in d.l. unica. C. de confessis*: & quia utilis eam hic apposui. Item nota, quod licet minori regularitèr non succurratur in delictis per notata: *in l.* 1. *C. de manu vindi.* tamen si filius confessus est maleficium cum juramento: pater potest revocare suam confessionem, probando contrarium; & hoc, sive patris intersit pecunialitèr: *ut not. in l.* 2. §. *si absens. C. si ex noxa causa agatur*, *& ff. de noxa l. & si condemnatus*, *& C. de decretis decu. in rubrica*, *lib.* 11. *& l. nec ex prætorio de re. jur.* sive sola ratione pietatis intersit: quia pater, & filius sunt duo quasi una substantia: *ut l. isti quidem*, §. *fi. quod metus causa*, *& l.* 2. *&* 3. *ff. de libe. le.* quod verum puto, etiam si agatur de nece filij spurij; quia natura communis est: *ff. de accus. l. hos accusare*, §. *omnibus*, *& not. Bal. in dicta l. unica.* Ubi etiam notat, quod non valet confessio Prodigi, qui est Prodigus existentèr, & apparentèr; cujus prodigalitas sapit dementiam; alterius autem prodigi valet confessio, donec sit declaratus Prodigus: *facit ff. de cura fu. l. Julianus*, *& l. his cui bonis*, *ff. de testa.*

(*a*) De su pro. *Ut in d.* §. *Pupillus*, *& all. l. si Curatorem habens.* An autem si filius obligatur, sufficiat auctoritas patris: *tex. est in l. pe.* §. *Pupillus*, *ff. de verbo oblig.* quod ubi est defectus ætatis, patris auctoritas non sufficit ad obligandum filium: & est ratio; quia auctoritas patris est ad corrigendum: auctoritas autem Tutoris ad administrandum: *ut ibi glos. & est similis glos. insti. de inutil. stipu.* §. *Pupillus*: sed cum jura nova faciant patrem legitimum administratorem filij, in rebus dumtaxat in quibus acquiritur ususfructus: *ut l.* 1. *C. de bonis ma. & l. cum non solum*, §. *ubi autem*, *C. de bonisque lib.* in illis potest pater auctoritatem filio præstare, non in alijs: *ut ibi*, *& auct. matri & aviæ*, §. 1. in personali ergo obligatione filij cum nil pertinet ad patrem, requiritur auctoritas Curatoris: sed quando est dubium, ut in additione hæreditatis: quia potest patri acquiri ususfructus; potest tunc pater auctoritatem præstare. Facit ad quæstionem, si fi-

Ley VIII. Como Pleyto que face fijo, ò fija estante en poder del padre, no vale.

SI padre ò madre tubieren fijo, ò fija en su poder, (*a*) si le ficiere facer (*b*) Pleyto alguno de deuda, ò de conocencia, ò de

---

filiusfamiliæ est in judicio, si est super re in qua potest patri acquiri aliquid, vel usumfructum habere; tunc patris auctoritas, sufficit: sed si filius esset conventus, super re, quæ non pertinet ad patrem, ut in obligatione personali, vel criminali: tunc patris auctoritas, non sufficerèt, & daretur Curator. Primum probatur *in l. 1. C. de bo. ma. ubi glos.* dicit quod datur Curator filijs patris auctoritate, quod intelligitur cujuscumque ætatis sit: *ut all. l. non solum*, §. *ubi autem*, *& in c. fi. de interdi. lib. 6. hæc bar. in all. l. pe. ff. de V. obl.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 6. tit. 11. de la 5. partida; la qual Ley habla en los fijos, y en los siervos: en las quales está la misma prohibicion, que en los fijos: y en quanto à los siervos, pone ciertos casos, en que vale promesa entre el señor, y el siervo, y entre el padre y el hijo. Limita esta Ley en los bienes Castrenses, vel quasi, en los quales se puede hacer obligacion entre padre, è fijo. Concuerda en este articulo con esta Ley, la Ley 15. de la 4. partida, tit. 17. que largamente habla del peculio castrense, vel quasi. E la Ley 14. del dicho tit. pone, si el hijo puede traher al padre à juicio, ò cómo, y en qué casos: y del poderio que han los padres en sus fijos, y en sus bienes. Vey por todo el tit. 17. de la 4. partida.

(*a*) SI PADRE: EN SU PODER. Nota, quod pater habet filios in potestate: *ut instit. de pa. pote. per totum*: & non mater, ut ibi, & ideo impropriè dicitur hic de matre: *ut instit. de adop.* §. *fœminæ*, *& ff. de suis & le. hæredi. l. nulla*, *& inst. de hær. qual. & diffe.* §. *extranei*, *& ff. de contratab. l. illud*, §. *ad res.*

(*b*) SI LE FICIERE FACER. Sive præces parentum. Nam præces patris importunæ æquiparantur metui: *ut est not. Innoc. in c. petitio: extra de jurejur.* vel propter patris reverentiam. Nam nimia patris reverentia, æquiparatur timori: *est glos. singularis in l. 1.* §. *quæ honorandæ*, *ff. quarum rerum act. non da.* Circa quod nota, quod silentium propter patris reverentiam interveniens, reputatur contradictio, & non consensus: *ut not. Bal. in l. 1. C. de bon. ma.* Ex quo etiam nota, quod licet tacens regularitèr confirmat; tamen si taceat metu, vel nimia reverentia, non confirmat: *ut d.* §. *honorandæ*, *& l. fi. ff. de fur.* & facit quod not. *ff. rem ra. ha. l. quo enim*, §. 1. *ff. ad Macedo. l. si filius*, *& not. Innoc. in ca. cum capella. extra de privileg. & Archi. in c. 2. dicitur const. lib. 6. not. Bal. in l. in adopt. ff. de adopt.* Sive fiat tale pactum per dolum adhibitum à parente. Probatur enim dolus per verba prolata; & per omissa, & neglecta: per verba probatur per multas conjecturas, & verisimiles, secundum subjectam materiam: ex quibus comprehenditur dolus; putà per præfactiones, monitiones, & persuasiones præcedentes: *ut not. glos. in l. apud Celsum, ff. de doli. exce. & l. dolus, C. de rescin. vend.* & ideo puella, quæ blanditijs est inducta ad renunciandum, vel consentiendum; dicitur dolo, & calliditate circunventa: *per text. notabilem in l. 3.* §. *volentem*, *ff. de libe. ho. exhi.* viro tamen benè licet blanditijs uxorem inducere: ut eum instituat hæredem: *ut l. fi. C. si quis aliquem testam. probi.* Præterea præsumitur dolus benè vestiendo, & redendo servum deteriorem: ut debens obligare inducatur ad eum eligendum: *ut not. glos. in l. si quis affirmaverit*, *ff. de dolo.* Item invitando aliquem bonis cibis, & potibus eum reficiendo, puta malvaticum, cum alio vino commiscendo albo, in ejus potatione; ut faciliùs contrahat; vel fidejubeat: *ut glos. l. dolo, C. de dolo*, *& ibi per Bar.* Item ex exiguitate pretij præsumitur dolus: *ut C. de pac. l. cum postea*, *in ver. caveret*, *& l. per diversas*, *C. manda.* & adde plures modos quibus præsumitur fraus: *in l. post contractum*, *ff. de dona. & notavi. infrà lib. 3. tit. de las donaciones, l. 7.* Item per omissa, & neglecta præsumitur dolus: *ut ita dixerim*, *ff. manda. l. dolus*, *& l. si Procurat.*

rat. §. *dolo*, *eo. tit.* & *l. de rebus in fi. ff. de arbi.* & ideo Notarius scientèr omittens solemnitates in instrumento requisitas, quasi dolo versatus, tenetur parti læsæ ad interesse, *ut l. fi. C. de Magistra. conven.* & *per Bar. in l. generali*, *C. de tabu. lib.* 10. & *in l. si librarius*, *ff. de Reg. jur.* & *not. Bal. in l. Imperator*, *ff. de sta. ho.* & *hoc not. Joan. de Platea*, *instit. de actio. præterea*, & *de hoc per Joan. An. in regula scient. de reg. jur. lib.* 6. *in mercurialibus*, sive fiat pactum per filium simulatè. Nam contractus simulatus non valet; nec in eo operatur aliquid auctoritas judicis, nec præsentia partium: *ut not. Bal. sup. rubric. C. qui admi. ad bono pos.* nec in contractibus simulatis juramentum aliquid operatur: *ut not. Bal. in l. nec Patronis*, *C. de ope. lib.* & quis contractus dicatur simulatus: *vide per Bar. in l. si ex pret. C. si cer. pet.* & *Bal. in l. scimus*, §. *in computat. circa fi. C. de jure deli.* & *in l.* 1. *C. de fal. cau. adjec. le.* & *Spe. decis. actio.* §. 1. & 2. Item nota, quod simulatio tot modis fit quot fraus; & præsumitur simulatio, si actus diu stetit occultus. Item ex una magna alienatione præsumitur fraus. Item traditio verbalis, sine realitatis effectu, præsumitur simulata: *notat Bal. l. fraus*, *ff. de legi.* Item præsumitur simulatio in confessione, quando fit inter prohibitos. Item nimiæ cautelæ, & insolitæ clausulæ, faciunt præsumi contra scripturas, & contractus: *Bal. ff. si cer. pe. l. rogasti.* §. *si tibi ver. extra not.* Alibi tamen dicit Bal. quod præsumi non debet simulatio. Nam qualis est contractus in sua propria natura, talis censetur in sua essentia, nisi contrarium probetur: *not. Bal. in lib. feu. tit. de feuda. invicem legis commissoriæ*, *c.* 1. Unum tamen est notandum, *secundum Bal.* & *Sali. in l. emptione*, *C. plus valere quod agitur*, &*c.* Quod non minus, imò magis contractus redditur suspectus, si in instrumento sunt scripta hæc verba scilicèt, qui rem verè vendidit, & tradidit; & non simulatè, nec in fraudem usurarum, & inducunt quod notat glos. *in l. si quis sub condit. ff. de condi. insti. quod not.* Item nota quod contractus simulatus, non firmatur juramento: quia in eo non consentitur verè: *ut l. fi. C. de non nu. pecu.* Sed si sit factus in fraudem usurarum; ut quia originalis causa fuit mutuum, tunc contractus judicatur feneratitius. Sed si originalis causa non fuit mutuum, nec judicatur usurarius; etiam si cum usurario contractus esset celebratus. Nam & usurarij non sunt prohibiti veros contractus celebrare; nec obstat *de empt.* & *vendi. C. ad nostram*, & *de pig. illo vos*: quia ibi erant alia adminicula, ad præsumendum de usuris: hoc est not. *Salice in d. l. emptione.* Item nota, quod contractus simulatus est ipso jure nullus: notat *Salic. in l. si pater*, *C. ad vell.* Item exceptio simulationis, potest perpetuò opponi: *ut l. purè*, §. *fin. ff. de doli excep.* Item nota, quod si contractus simulatus fuit in scriptis celebratus, non probatur simulatio, nisi per contrariam scripturam: *ut l. generalitèr*: & *quod ibi not. glos. C. de non nume. pec.* sed si sine scriptis est celebratus, per testes probatur simulatio: ita tenet Salic. *in l.* 1. *plus valere quod agitur*: non tamen ipse negat, quin quandoque levius probatur per præsumptiones; *ut ipse not. in l. emptione*, *eo. tit.* Et in eo quod dicitur, quod debet simulatio per scripturam probari, quoniam est celebratus contractus in scriptis: intelligit Salice verum ab ipso contrahente, à tertio autem de cujus præjudicio tractatur, benè potest probari per testes; & per legitimas præsumptiones; quia factum contrahentium tertio præjudicare non debet: *ut l. si unus*, §. *ante omnia*, *ff. de pac.* & *c. res inter alios acta per totum*: *ita not. Salic. in dict. l.* 1. *C. plus valere quod agitur.* Item circa simulationem est notandum quod non valet renunciatio exceptionis, simulationis, & fictionis: *ut l. nemo*, *ff. de leg.* 1. ubi notantèr dicit Bar. quod si inter nos agitur, contractus simulatus, deficit in substantia, & non est contractus: *ut l.* & *imaginaria de nuda empt.* & *l. simulate*, & *de aqua plu. arg. l. emptor.* Et si in eodem contractu remittitur exceptio simulationis idem est dicere, quod est simulatus: *ut all. l. nemo*, *in princ.* nam sicut contractus ipse fuit simulatus: sic renunciatio, seu exceptio fuit simulata; ergo renunciatio non valet: secus tamen, si renunciatio fieret ex intervallo: *arg. l.* 2. *C. quod metus cam.* Item quot sunt simulationes? vide Bal. *in l. cum precibus*, *C. de probat.* Item circa materiam simulationis est notandum, quòd si quis jurat simplicitèr stare contractui probata fictione, non obstat juramentum: sic intelligitur glos. *C. plus valere quod agitur*, *l. empt. ad hoc quod not.* 11. *di. in his.* Aut jurat servare omnia, & singula suprascripta, & tunc vi-

videtur secùs; quia per fictionem non tolluntur omnia, & singula suprascripta scilicet in dicto instrumento contenta, ad præmissa facit quod not. *Joan. An. in c.* 1. *de his quæ fiunt à majo. par. C. & quod not. Innoc. in c. venerabilem, de elec. in fi. not. Gaspar de Calde. in suis consilijs, tit. de jurejur. consilio* 1. Item circa contractus simulatos, quæro; quidam debet mihi decem ex causa dotis, vel venditi nominis; qui promittit mihi ex causa depositi, vel venditi; & dum ego repeto; ipse opponit mihi, quod istud depositum est simulatum: quæritur quid juris? Respondeo secundum Bal. quod non procedit dicta exceptio: *ut c. si cert. pe. l. si ex pretio*: quia exceptio simulationis tunc obstat, quando in veritate nihil agebatur invalidum, seu turpe. Secus ubi agebatur aliquid in veritate, in quo poterat fundari obligationis substantia: licèt caderet in speciem alterius contractus: *text. est notabilis in l. Lucius Titius, & ibi Bar. & Bal. in l. trajecticie, C. depositi.* Item nota, quod contractus simulatus, & in fraudem publicarum functionum evitandarum initi, sunt ipso jure nulli: *ut l. unica, C.* ut nemo ad suum patrimonium suscipiat vicos vel rusticanos eorum: *lib.* 12. *& l. pe. C. de rescin. ven. & auc. de manda. princ.* §. *patrocinia, col.* 3. quod nota, contra eos, qui alienant bona sua in fraudem, collectæ publicæ imponendæ: vel etiam in fraudem privatorum creditorum; fortè volentes fugam arripere, vel aliquod maleficium committere: *de quo plenè per Bar. in l. post contractum, ff. de dona.* transfertur tamen dominium, quando fit in fraudem creditorum, licèt revocetur: *ut l. si sciens, in fin. & ibi glos. ff. de contrahen. emption.* sicut enim non valet concessio, vel alius contractus simulatus, factus in potentiorem fraudem fisci: *ut d. l. unic. & d.* §. *patrocinia*: ita etiam non valet in præjudicium privatæ personæ: *ut d.* §. *patrocinia, & l.* 1. *C. ne liceat potentio, & l. per diversas, C. manda. & ibi glos.* quæ ponit causas, per quas colligitur contractum fore simulatum, & non verum. Et an ex contractu simulato trasferatur possessio licèt non dominium? *vide Bart. in l. empt. ff. de aqua plu. arg. & vide Joan. de Platea in alle. l. unic. C. ut ne. ad suum patri. suc. vi. vel rusti. eorum.* Circa quod nota quod ille qui dicit instrumentum simulatum debet declarare, & exprimere, modum simulationis: nam id quod pluribus modis fieri potest, debet declarari: ad quod facit quod notat *Innoc. in simili in c. licèt causam, de proba.* ubi dicit, quod intentans vim turbativam, debet exprimere modos turbationis, si hoc adversarius declarari petat. Sic dico in hoc casu. Nam non sequitur est instrumentum simulatum; ergo in totum simulatum. Et ideo hoc debet exprimere: quod notabile *facit instit. de inutil. stip.* §. *Item verbor. not. Bal. C. manda. l. ab Anastasio in fi.* Item nota, quod venditio facta spurio per patrem, præsumitur in dubio simulata, & non valet: *ut not. Bar. in l.* 1. *C. de nat. libe.* Item nota aliquid præsumi bona fide, vel mala, factum ex magna, vel parva quantitate; nam ex modica quantitate non præsumitur simulatio. Juxta illud qui parum transgreditur, non vituperatur: *not. Bal. in l. cum hij,* §. *modus, ff. de transac.* Item nota, quod ad probandum contractum esse simulatum; vel usurarium, sufficit probare præcedentia pacta, ante firmata inter partes: licet posteà tempore contractus, testes illi, qui hoc probant non interfuerunt contractui: *casus est in l. item quia* §. *hujus rei, ff. de pact. & ibi not. Bal. ex quibus nota,* quod si confiteor me habuisse dotem, vel centum nomine dotis, & post confessionem, recipio partem dotis, ob hoc præsumitur confessio simulata, quoad residuum dotis, ut est textus singularis *in all. l. ab Anastasio, C. manda.* & facit, quod si confiteor habuisse centum, quæ mihi debes; & posteà tu promitis eadem centum, præsumitur facta confessio spe futuræ donationis: *text. est in l. minor cui fideicommissit in prin. ff. de mino. secundum Bal. in d. l. absente, ff. si cer. pe.* & hoc valet ad confessionem, quæ solet fieri in instrumento emptionis; & postea subsequitur in alio contractu promissio emptoris: *quod not. Joan. And. com.* Item nota, quod de permiso ad permisum non sit fraus, nec de prohibito ad prohibitum; sed est quædam multiplicatio boni, vel mali. Unde propriè est fraus, quando permissum simulatur, & prohibitum agitur: *ut not. Joan. mo. in c. avaritiæ: de elect. lib. 6. & facit alle. l. ab Anastasio, in fin.* Et ideo quando simulatio fit de permiso, non vitiat, quando est de permiso ad permisum. Idem dicitur de prohibito ad prohibitum, quod non vitiat, tanquam simulatio, vel fraus: *de quo vide C. plus valere quod agitur, &*

c.

otra cosa qualquier, tal Pleyto no vala; (*a*) maguer los fijos sean de edad cumplida: (*b*) mas despues que los fijos salieren de su poder (*c*) del padre, ò de la madre, ò estando con ellos fueren casados, (*d*) y tubieren su casa de partida, è recauden sus cosas por sí, si hobieren edad de veinte y cinco años, è ficieren Pleyto con su padre, ò con su madre, ò con uno dellos, tal Pleyto vala. Y esto vala en los fijos varones: ca Pleyto que haga fija por casar, quier sea en cabello, quier viuda, (*e*) si ficiere el Pleyto con el padre, ò

---

c. l. emptione, not. Bald. in lib. feu. rubrica: si de feud. fue. controv. inter dominum & agna. c. beneficium: vide quod scripsi infrà tit. de donationib. l. 7.

(a) No vala. Scilicèt, seipso jure. Nam quotiescumque lex removet potentiam ab actu; ut hic; ibi contractus est ipso jure nullus: *ut ff. de ritu nup. l. à divo. ff. de fideicom. l. cum l. & C. de legib. l. non dubium. not. Bald. in lib. feud. rubrica de alodijs c.* 1. & intelligo, quod non valet durante, scilicet, patria potestate: *ut in l. actiones ff. de act. & oblig. & inst. de inutil. stip.* §. *item inutilis, & l. 2. ff. de contrahen. empt.* fallit tamen in casibus notatis per glossa *in l. lis nulla ff. de judic.*

(b) De edad cumplida. Concordat ista lex *cum jure communi inst. qui mo. jus pa. po. potest sol. per totum*: ubi per ætatem 25. annorum non videtur filius exire à patria potestate; vide de his, quæ fiunt per minores, quando sunt valida, quòd notatur *infrà lib.* 2. *tit. de præscript. l.* 3. *in add.*

(c) Salieren de su poder. Ut quia mortuo patre. *inst. qui. mo. pa. po. sol.* §. *hij verò.* vel si filius adipiscitur unam de 12. dignitatibus, quæ liberant quem à curiali conditione: *ut C. de decuri. l. fin. lib.* 10. & illæ liberant à patria potestate: *ut in auct. constitutio quæ de dignitatibus coll.* 6. §. 1. & §. *generaliter.* Idem si pater fiat Monachus: *ut not. Bar. in l. sic eveniet ff. ad l. Jul. de adult.* Idem si filius recipiat sacrum ordinem; de quo dic, ut notabiliter tangit *glos. & Doc. in cap. in decorum: extra de æta. & qual. & alijs modis de quibus inst. ubi suprà.* Quando autem de jure pater obligetur filio, vel filius patri, & qualiter, & in quibus, & quando filius acquirit patri? *vide plenè per Bar. in l. frater à fratre, ff. de cond. inde.* Et circa hoc nota quod si pater aliquid vendidit filio, in potestate constituto, quod præsumitur talis venditio simulata, nisi filius probet habuisse facultatem lucrandi; vel aliàs pecuniam habuisse, & numerationem ejus: *not. Bal. in l. cum oporteat, C. de bonisque lib.* Est tamen notandum, quod si filius servus, vel Monachus contrahit, vel mutuat: ex quo contractu acquiritur actio patri Ecclesiæ, vel Monasterio, quod potest solvi filio Monacho, vel servo; & solvens consequitur plenam liberationem: *not. Bar. in l. filius, C. de pact.*

(d) Fueren casados. Nota textum singularem, ex quo colligitur, quod per matrimonium filius fiat sui juris; & valet contractus per eum cum patre factus: quod est contra jura suprà *alleg. & contra l. contra juris,* §. *si filius, ff. de pac.* qui est ad hoc *textus notabilis: de stylo etiam Regni:* matrimonium ad implet ætatem, & illam supplet: *ut stylo l.* 207. *licet in l. ista* non solum requiritur matrimonium, sed etiam quod filius habeat bona separata à bonis parentum; & quod per seipsum illa administret. Item, quod ætatem habeat completam; ergo cum ista conjunctivè ponantur, si alterum deficiat, contractus non tenet; cum copulativa, requirat omnia simul esse: *ut ff. de ver. obli. l. si quis ita, & l. fin. & de cond. inst. l. si hæred. concord. ad hoc infrà lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 7. *& quod ibi notatur.*

(d) Casados. Si ergo erat in patria potestate constitutus: non valet, etiam confessio, quam facit: *ut est text. inst. de inutil. stipu.* §. *item inutilis.*

(e) Quier viuda. An autem ignorantia juris, vel facti, excuset mulierem, vel rusticum: ubi potuit peritiores consulere? *vid. Bald. in l. juris, C. qui admi. ad bo. poss. po.* An, & in quibus

con la madre, ò con el uno dellos, no vala; (*a*) maguer que haya veinte y cinco años: è si fuere casada, è otorgáre el marido, (*b*) el Pleyto que ficiere, vala.

bus casibus filius agit contra parentes, vel avos? *nota* 3. *part. tit.* 2. *l.* 2. *& l.* 3. An autem inter patrem, & filium cadit obligatio? *vide Bald. in l.* 1. *supradictis*, *C. ad Trebellia.*

(a) No vala. Scilicèt, ipso jure: *ut not. glos. in l.* 1. §. *si pecunia*, *ff. depo.* Idem si dicitur omnibus modis exponitur, idest ipso jure de quibus tractat *Ludovic. in l.* 1. §. 1. *ff. de verb. oblig.* Item verbum funditus intelligitur ipso jure: *ut not. glos. in l. decernimus*, *C. de Sacrosanct. Eccles.* quam notat *Bar. in tract. de tyranno*, 7. *q. principali.* Item licet verbum præsentis temporis, vel futuri non intelligatur ipso jure: *ut l. in criminali*: *cum similibus*, *C. de jurisdict. omn. jud.* tamen si dicitur tale, quod cassat, & irritat, intelligitur ipso jure: *ut not. Bal. in usibus feud. tit. de pace constant. collat.* 10. *in verbo privilegia*: *ubi est casus singularis.*

(b) E otorgare el marido. Nota singularem textum, per quem fundo à contrario sensu, quod est in jure argumentum fortissimum: *ut in l.* 1. §. *hujus rei*, *ff. de offic. ejus cui man. est juris*: quod sine viri consensu, & auctoritate, mulier contrahere non potest: de hoc etiam est *text. infrà lib.* 3. *tit. fin. l.* 13. nisi in casibus ibi expræssis, in quibus non requiritur viri consensus. In casibus tamen etiam si mulier cum auctoritate viri contrahat; non valet contractus: de quibus dicam infrà, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 4. Sed quid si vir non est præsens, vel non vult interesse, seu auctoritatem præstare in casu necessario? *Bal. in cap.* 1. *de consuetudine recti. feu. in usi feu.* dicit, quod in tali casu Maritus, vel Tutor, seu alius quicumque administrationem gerens est expectandus; quod est verum, si commodè expectari potest: ut plenè legitur, & notatur, *C. de vaca. mu. l. prætor.* §. *si post causam*: & expectabitur per duos menses, & non ultra, *ff. de jure fisc. l. aufertur*, §. *qui compensationem*: *& ar. c. potuit extra de loca.* vel judex finiet tempus, ex quo non est à jure diffinitum: *ut l.* 1. *ff. de jure delib. & notatur in dicto cap.* 1. *de consuet. rec. feu.* ubi notat Bal. quod non valet factum non expectatis expectandis, nisi requisiti adesse noluerint. Argumenta eorum quæ *not. ff. de in integ. rest. l. fi.* & hoc verum, quando talis est contrahens, qui habet administrationem, ut adultus, habens Curatorem; vel Maritus, quorum absentiam impedit actum geri: *ff. de aucto. tut. l.* 1. *in fin. & tunc est argum. ad q. istam.* quod mulieres non possunt contrahere, sine licentia maritorum. Nam cum ista lex auferat marito administrationem posito, quod adesse noluerint, non valeret contractus, nisi mariti hoc facerent dolo malo. Nam tunc Judex potest eorum præsentia supplere, decernendo se ratum habiturum, id quod gestum est, eorum calumniosa absentia non obstante: *arg. ff. de fal. tut. auct. l.* 1. §. 1. Nam & removere posset eos, ut suspectos, *C. de Procu. l. eum qui. quod est bene notandum.* Facit lex ista ad quæstionem quam habui de facto, quæ talis est. Quidam Sejus nomine filiam suam Titiam minorem 25. majorem tamen 22. in potestate habens, quam ex prima uxore procreavit. Prima uxore defuncta secunda superduxit: ex qua alios habuit filios. Hæc autem secunda vivente dictus Sejus filiam primæ uxoris nuptui tradidit cuidam Titio, etiam minori: quæ quidem Titia sic desponsata successit matri, & avo jam mortuis in eorum bonis tanquam hæres. Sejus autem tam hæreditatem avi, quam uxoris dictæ Titiæ matris accepit, & vendidit. Et filiæ usque ad nunc non satisfecit: pater vero jam dictus, timens ne in posterum matris, & aviæ hæreditatem filia à patre peteret. Pater minis & terroribus, & aliquando dolosis persuasionibus, & vanis promissionibus filiam induxit: ut contractum tali modo cum patre iniret: quod, scilicet, dicta Titia confessa est à patre recipisse in doctem certam pecuniæ quantitatem, ex bonis ad eam ex hæreditate matris suæ jam defunctæ pertinentibus; & quod hæreditas materna non erat majoris valoris; imò minoris; quam dicta dos per eam recepta;

&

& quod amplius contra bona paterna regressum, non haberet super matris hæreditate; & hoc fecit cum sponsi licentia; & juravit cum sponso contractum, tali modo quod amplius non contraveniret: nec contra bona patria regressum haberet. Dicta ergo Titia ætatis legitimæ jam effecta matris, & avi hæreditaria bona in quibus instituta fuit, vult à patre qui ea recepit, & habuit repetere. Occurrunt ergo hæc dubia. Primum, an valeat contractus taliter initus per filiam cum patre: & an contravenire potest juramenti timore, non obstante? Secundum, si præsumitur dolus in contractu, vel debeat probari? & qualitèr præsuppositis his circunstantijs? Mulier minor sub patris potestate constituta in domo patris in præsentia patris qui noluit, ut filia nuberet, donec contractum jam dictum iniret? Item inducta, & sub noverca sæviente contra eam? Tertium, quia in dicto contractu non fit aliqua mentio de bonis avi materni? an intelligatur fieri cum ex parte matris perveniat, licèt antequam avus maternus esset defuncta? Quartum, an antequam filia actionem contra patrem moveat, teneatur juramenti relaxationem petere, & à quo, & si non petit incurrat perjurium? Ad primum tenui, quod talis contractus erat nullus, & contrahens læse liberè poterat contravenire. Primo, quia tempore contractus, erat minor, & eadem facilitate, qua fuit inducta ad contrahendum, eadem fuit inducta ad jurandum. *Hoc notant Doctores in cap. cum contingat de jurejur. & in auct. sacramenta puberum, C. de rescin. vend. & in cap. quamvis: de pact. lib. 6. & l. doli. mali. ff. de nova. & l. si mulier. C. ad Vell.* Secundo, quia tale pactum est inutile defectu ætatis; & ratione temporis, & loci, ubi fuit initus, & attentis ejus verbis, & personis contrahentibus: & dictus Sejus dictam filiam suam sub ejus potestate, & administratione habent, & eam metu, & persuasione induxit, dicendo; quod eam anteà non nuptui traderet, donec contraheret: & metus damni futuri in dono promissione, vel remissione excusat; licet non excusat in facto commisso: *ut not. Gauf. in sum. tit. quod metus causa circa fin. & suprà eod. tit. l.* 4. & quia fecit dictum contractum industria exceptiva: *ut not. Bal. in l. rem majoris pretij, C. si adver. ven.* Tertio, quia dicta Titia tempore contractus, non fuit certificata de beneficio legis, nec de jure suo ut requirebatur: *art. in autem quomodo oportet Episcopos*, §. *igitur ordinamus* 38. *dist. cap. placuit & notat Host. in sum. de fideicommissis* §. *& quibus sub* §. *mulier* ℣. *idem est*: & sic sine deliberatione contraxit: *ut cap. sicut, & cap. ex litteris: de jurejur. quod approbat Joan. Ant. in cap. penult. de empt. & vend. in glos. fin.* Quarto, quia talis contractus, fuit factus dicta Titia inducta, exortata, compulsa: & per impressionem, & non voluntaria metus patris, qui ultra modum pietatis, & contra filiam semper habuit, ex quo infertur metus: *ut cap. ad audientiam: quod metus causa Gauf. in sum. tit. quod metus causa, circa medium: & l. si per impressionem C. de his qui vi metus.* & cum prima, & potissima regula actuum humanorum est consensus jure munitus, sive vallatus, eo dempto, omnis actus erit indifferens, & informis: & ut ita dixerim inanimatus: ut plenè *not. Bald. super rubrica, C. si quis aliquem test. prohibu.* Quinto, quia licet ex parte Titiæ, dicatur intervenire voluntas, ex parte tamen patris intervenit dolosa persuasio, quæ est plus quam violenta coactio: *ut not. Dyonis. in regula scienti de reg. jur. lib.* 6. Sexto, quia tale juramentum non potest validare contractum, propter enormem læsionem, quam Titia patitur, ex pauca quantitate dotis, quam à patre recepit; & sic potius præsumitur error, quam liberalitas in contractu: *ut not. Bald. in l. rem majoris pretij*: ubi plenè per eum: *& vide l. contra juris.* §. *si filius, ff. de pac.* Septimo, quia tale pactum est improbatum, licet non eo capite quod contra bonos mores, vel quod pactum nutriat: sed ea ratione creditur improbatum, quod pro modico de præsenti dato multum remiteretur separatum in futurum: & pro hoc inducitur textus *de pac. c.* 2. *lib.* 6. propter quod dolus præsumitur in contractu: ut dixi. Octavo, quia hoc contra pietatem, & charitatem dictus pater fecit, & contra rationem naturalem, & divinam, unde Aug. » qui vult alium instituere, & filium exhæredare, alium » quærat consultorem, quam Aug. « *ut not. C. de Episc. & Cler. l. si quis ad de-*

declinandum, *& Bar. & Salic. in l. pactum quia dotale*, *C. de pact.* nutrit enim impietatem tale pactum eo quia dos filiæ concessa non exivit de substantia patris, prout in contractu pater asservit. Item, quia alijs filijs stantibus, ex secunda uxore, quorum contemplatione pater videtur hoc pactum exegisse. *C. de coll. l. pactum*, *& alleg. cap. quamvis*: pactum etiam loquitur quando alij filij non stant; quia tunc propter pactum eidem Sejo per filiam factum; nec prohibetur pater eam instituere, nec ipsa institui, imò remanet facultas testandi patri; ut filia ex testamento, vel ab intestato patri in totum succederet, secus cum alij liberi stant: quia tunc dolore videtur agere, cum ab intestato propter pactum non videtur eam vocare, sed in primævo proposito exclusorio extitisse, quia secus est illis non stantibus. Nono, quia renunciatio contemplatione personæ patris facta ultra illam, non extenditur: *ut C. ad Vell. l. jubemus*, & per hunc modum restringo *dictum cap. quamvis*: quod tunc habeat locum, quando filia sic dotata veniret ex voluntate expræssa, vel tacita, quæ non habet contra se præsumptionem aliam sibi injunctam; quia illa præsumptio juncta, cum pacto, ut fortior, excluderet omnem aliam voluntatem; & hæc nota, pro intellectu *dict. cap. quamvis*, *& pro hoc facit quod not. Bar. ff. de no. ope. nu. l.* 1. §. *ex post*: ex quibus infero quod post mortem patris sine metu perjurij, poterit agere. Decimo, quia juramentum non debet esse vinculum iniquitatis. 22. *q.* 4. *cap. inter cætera*: & juramentum debet habere tres comites; veritatem, scilicet judicium, & justitiam. 22. *q.* 2. *c. advertendum*: *& c. quanto*: *de jurejur.* & in præsupposita quæstione, non concurrunt veritas, judicium, & justitia; sed concurrunt injustitia, iniquitas, & dolus, in ipsa causa, & contractu, qui rescindit contractum: *ut l.* 2. *in princ. ff. de doli excep.* Item concurrunt quatuor, quæ præsumptione juris fragile, & infirmum fuit consilium dicti juramenti scilicet fragilitas sexus, minor ætas, & enormis læsio, & dolosa persuasio: ut dictum est, & iniquitas, & dolus in ipsa causa non obstat autem sacramenta, quia & si dicat, quod juramentum firmat contractum circa solemnitatem omissam, tamen non potest eum confirmare si evidenter arguatur de dolo, quod dolus in contractu, & iniquitas, ut hic, non tollerantur juramento; sed juramentum ea abhorret: hæc *not. Pet. de Anch. in c. licèt*: *de jurejur. lib.* 6. *& est expræssum* 3. *part. tit.* 2. *l.* 18. *&* 7. *part. tit. de dolo l.* 6. Undecimo, quia hæreditas materna voto naturali debetur dictæ filiæ legitimæ: *ut l. nam & si parentib. ff. de inoffi. testa. & l. in suis de libe. & posthu. & l. vicium C. de libe. præte.* & satis concluditur dolus in eadem causa per renunciationem successionis; & ad recissionem contractus sufficit dolus in contractu contentus, sicut si aliter esset probatus: *ut l.* 1. *ff. de doli excep.* & satis infertur dolus in eodem contractu; quando contractus fit contra naturalem æquitatem; ut ibi notatur non obstat *alleg. cap. quamvis*: quia non est præsumendum, quod lex canonica velit excludere filiam ab hæreditate matris, ei debita de jure, & naturali æquitate, ideo *dictum c. quamvis*: non sine ministerio dicit ad bona paterna: quia in potestate patris est in vita, vel in morte, uni filiorum legitimam tantum reservare, & alijs totam substantiam aliam dare: ideo dixit ibi textus *dote contenta*, *&c.* scilicèt, legitima sibi debita contenta quod fuit in patris potestate facere in suis proprijs bonis: sed non habuit potestatem dictus Sejus filiam privare à bonis maternis, & ea inter alios alterius uxoris dividere filios, quod esset contra jus, & rationem, & naturalem æquitatem; ut dixi: & sic remanet quod lex pactum quod dotali *C. de colla. colligitur per c. quamvis*: in suo proprio casu, scilicèt, quando tractatur de futura successione paternali, & non valet extendi ad bona materna, in quibus jam successit: nec corrigitur in casu quod non intellexit. Ex quibus omnibus concluditur, quod contractus est nullus, & quod juramentum non potuit eum validare, quia res quæ propter dolum fiunt nullum, debent præstare emolumentum, *ut l. dubium*, *C. de repu. & not. Pet. Anch. in alleg. c. licèt de jurejur. lib.* 6. Duodecimo, quia licèt juramentum venit ad supplendum ætatem, non tamen potest supplere errorem, vel defectum; nec juramentum aliud operatur in hoc casu, nisi quod minorem repræsentat majorem, & habilitat eum, ad contrahendum, si contractus sit justus,

tus,

tus, sed sine obstaculo juramenti non potest minori denegari beneficium legis rem majoris pretij, vel intentatio justi erroris, vel doli, seu vis, vel metus: *ut text. in dict. cap. quamvis, ibi dum dicit vi, vel dolo, & in dict. c. licèt, & c. cum contingat: ubi notant Doctores, & Joan. Fab. & Bar. & Bald. in alleg. l. rem majoris, & notat glos. singularis in lib. feud. tit. de pace jura. fir. §. item sacra glosa magna super parte contractibus: circa fin. & vide quod eleganter notant Bar. & Salic. & Angel. in l. si quis pro eo. C. de dona.* Tertiodecimo, quia tale pactum est contra jus sanguinis, & naturæ, inducit odium, quod filia scilicèt, repellatur à successione matris: *ut ff. de ritu nup. l. fi. & Salic. in alleg. l. pactum quod dotali: & l. quod eis, ff. de nup.* Item, quia pater non potuit auferre institutæ filiæ per matrem liberam facultatem adeundi matris hæreditatem, quæ additio in ejus libero debet esse arbitrio: *ut inst. de hæred. quali. & diffe. §. fi. & ff. de acquiren. hæred. l. qui in aliena, §. fi.* quod esset contra dictum Apostoli *ad Galat. 4. si filius, ergo hæres, & ad Corinth. 13. parentes filijs thesaurizare debent, non è contra, & not. ff. de bonis dam. l. cum ratio.* Quartodecimo, quia minores, & mulieres levitèr decipiuntur, aliquando minis, ut dictus Sejus fecit: aliquando promissionibus, pollicitationibus, & persuasionibus; quæ omnia intervenerunt in dicto pacto: ex quo sequitur, non valere; nec ex juramento posse firmari: *ut not. Bald. in dict. leg. in rem majoris.* Item, quia in omni juramento sunt tacitæ conditiones, si fuerit si justum, & honestum: & alia quæ ponit *glos. c. quemadmodum: de jurejur.* & quia talis abjuratio propriorum bonorum, non est alicui justa, nec honesta: *ut cap. inter cætera 22. q. 4.* ergo non potest talem contractum validare, per ea quæ dicta sunt. Quintodecimo, quia ubi est tam enormis læsio, est erroris conjectura, maximè, quia hæc Titia nesciebat suæ substantiæ quantitatem; & præsumitur error, ex præsumpta ignorantia, non probata scientia: *ut regula præsumitur: de reg. jur. lib. 6. not. Bald. in l. rem majoris, q. 6.* Pr æsumitur etiam invita, & coacta renuntiare, eo quia spoliata suis bonis renunciavit: *ut c. solicitè: de rest. spol.* & id quod non possidebat non potuit renuntiare: *ut ibi not. glos. de hoc vide glos. c. fin. 17. q. 1.* & ad hoc quod si pater in testamento confiteatur tale quid, quod potest filio in legitima præjudicare, etiam si talem confessionem juret; non potest juramentum validare confessionem in fraudem legitimæ quæ filio debetur; & hoc ideo, quia datur occasio exhæredandi filium sine causa: *not. Ant. & Abb. in cap. quamvis de re jud. & vide quod infrà not. q. pen. & vide Cy. in l. unica de confessis, & Bart. in l. 1. de proba. & Spec. tit. de confes. §. nunc videndum ver. sed nunquid.* Est tamen ponderanda qualitas personæ, & verisimilitudo debiti, & aliæ circunstantiæ ad præsumendum fraudem, & dilationem, & tractatum filij: *ut not. Ant. in dict. c. quamvis.* Sextodecimo, quia extrà judicialis confessio in dicto pacto facta per Titiam, in quo est confessa, quod hæreditas matris suæ non plus valebat, est erronea; maximè si probatur plus valuisse: *ut not. in c. ex parte de confessis.* Etiam si in dicto contractu contineatur, quod si dicta hæreditas plus valebat illam patri donabat. Talis enim donatio non tenet eo, quia copiosa vehemens, & ex consequentia erroris: *ut not. Bald. in alleg. l. rem: & notatur in l. cum acquiliana, ff. de transac.* Item, quia talis confessio extrajudicialis, sine Curatoris auctoritate, vel legitimi administratoris; quia erat ejus pater, non valet: *ut not. in l. certum, §. de pupilo, ff. de confessis, & l. sufficit, ff. de admin. tuto. & l. quicumque, ff. de in jus vo. & l. quidam, ff. de test. ubi not. Doct. legistæ, & Anton. de Butrio in dict. cap. ex parte de confessis:* & licèt cum patris auctoritate cesset contractus initus, erat dolosus: *ut dixi:* & talis error confessionis, sine deliberatione emissus, potest revocari, etiam post sententiam; docto tamen errore: *ut not. Ant. de Butrio in c. attestationes: de spon. impu.* Decimoseptimo, quia licet in dicto contractu sponsi licentia intervenit, fuit nulla, quia & ipse erat minor, & sub patris constitutus potestate: *& in hac l. & 5. part. tit. 11. l. 4. & 5. & ff. de contrahenda empt. l. 2. inst. de inutil. stipu. §. item inutilis.* Item, quia dictum pactum fuit factum per minorem cum patre, & antequàm contraheret in capillis; in quo etiam casu, si ætatem ha-

habuisset, non valeret: *ut in hac l.* & sic est nullus contractus, & juramentum non potuit eum validare: *ut l. non dubium, C. de legi. quæ l. ut dictum est, & l. pactum quod dotali non corriguntur per alleg. cap. quamvis*: nisi in suo solo casu de quo loquitur ut supradixi, & quod inter patrem, & filium non valet pactum facit *l. pater, ff. de cond. inde. & l. frater à fratre, §. quæsitum*: maximè quando filius est in ejus potestate, & non sui juris; ut dixi: nec per sponsalia dicitur filius extra patris potestatem: *ut l. 1. §. de bonisque libe. & alleg. §. inutilis inst. de inutil. stipu. & not. glos. in alleg. §. item sacramenta.* Decimooctavo, quia pactum factum contra legem est nullum, *ff. de pact. l. pacisci, & C. eod. l. pacta: quæ contra Cy. C. loca l. circa locationes*, & quia dictum pactum est contra dictam *l. pactum quod dotali, & contra ll. supra allega.* resultat esse nullum, *& c. quamvis*: nil corrigit in hoc casu: ut jam dixi. Decimonono, quia dicta minor non erat in loco, ubi poterat peritiores consulere; quia erat in domo patris, & sub ejus dominio, & potestate, qui de jure excusatur: *ut ff. de jure & facti igno. l. illa §. sed & si. C. de do. pos. l. in bonorum not. glos. in cap. ut qui duas de elec. lib.* 6. Vigesimo, quia tempore contractus is Sejus suæ filiæ erat legitimus administrator, per minorem non valet: *ut infrà eo. foro lib. 3. tit. 8. l. 2.* nec pater potuit in filiæ suæ præjudicium materna bona alienare, licèt posset in sui ipsius præjudicio *ar. l. 1. C. de bonis maternis*, quæ alienatio sicut prohibetur in alium fieri, à fortiori in semetipsum, per regulam cum quid una via, *de regul. jur. lib.* 6. maximè cum in tali alienatione, dolus contineatur præsumptus, & etiam verus; ut supradictum est; ex quibus claret primæ dubitationis decisio. Ad secundum dubium dico, quod dolus in eadem causa sufficientèr est probatus: ut supradictum est: probatur enim dolus per conjecturas, & præsumptiva indicia in præsupposita quæstione intervenientia; scilicet, minor, fragilis mulier, sub potestate patria, in domo patris, & in ejus præsentia, sub sævi noverca oppræssa, præcedentibus minis, metu reverentiæ paternalis: ex quibus clare infertur dolum probatum. *C. de dolo l. dolum, & ibi Cy. & C. de rescin. ven. l. dolus, & ibi glos. & ff. de exce. dol. l. 1. §. fi. & ibi glos. & l. apud Celsum, in prin. C. loca. l. si quis fundi. §. Imperator: in glos. & Bar. ff. de excu. tu. l. scire oportet, §. sufficit.* Probatur etiam dolus per omissa, & neglecta, ut dixi suprà in hac lege circa princ. Ad tertium dubium dico, quod cum in pacto fuit facta mentio de bonis matris, non propter hoc videntur contineri avi materni bona, qui post multos annos post matrem decessit; & sic hæreditas matris, & avi, erat separata: quia non potuit institui hæres per avum mater, quæ in rerum natura, non erat: ut sunt de hoc vulgaria jura: nec in generali concessione, &c. *ut in cap. in generali: de reg. jur. lib.* 6. Item, quia tale pactum non potuit extendi ad bona non cogitata, nec expræssa: *ff. si cer. pe. l. si incerta, ℣. sed cum sortis: & dixi suprà eo. tit. l.* 1. In verbis enim contrahentium, quando sunt obscura, debet haberi recursus, quandoque ad intentionem proferentis; quandoque ad intentionem alterius partis: de quo per Doctores in regula contra eum: *de reg. jur. lib.* 6. Sed verba hujus contractus debent interpretari, secundum intentionem Titiæ contrahentis; maximè cum fuit dolus commissus per aliam partem: Notatur *in c. ex litteris 2. & ibi glos. desponsa. & in l. Pomponius, §. fi. ff. communia prædi.* & si talia verba sunt obscura, quod minus est, debet sequi: maximè in materia odiosa: *ut in regula in obscuris, juncta regula odia de reg. jur. lib.* 6. talia enim verba propriè sicut jacent, debent intelligi: *ut not. Bar. C. de succe. edic. l.* 1. nec à verbis est recedendum, nisi constet de intellectu: *ut not. glos. in c. quicumque 22. q.* 5. & nemo æxtimandus est, dixisse quod non mente cogitavit: *ut l. Labeo. §. tu bona. ff. de suppel. lega. not. Di. in regula quod semel. de regul. jur. lib.* 6. Item, quia proprio jure nepos succedit avo, matre non stante: *facit l. si pater, ff. de inoffi. testa.* & venit hæres ex persona propria: *ut ar. C. de contra tab. l. non tantum, §. si emancipatus: & de bonis li. l. si ex patronis, in fi. & de hoc est textus in l. hæreditas, C. de peti. hæ. & not. in l. liber homo, §. fi. ff. de hæred. inst.* An ad petitionem talis relaxationis juramenti sufficit summaria cognitio, vel requiratur patris citatio: *vi-*

vide Florianum in l. Acquil. ff. ad l. Acquil. Ad finale dubium consului, quod dicta Titia antequam agat relaxationem juramenti petere debet; & sic absoluta, securè poterit agere: potest tamen Episcopus in juramento vi, vel dolo præstito, dispensare: *ut not. Spe. tit. dele. §. nunc ostendendum ver.* 24. *& Inno. in c. debitores: de jurejur. & Henr. in cap. pactiones: de pac.* Faciunt quæ dicta sunt ad quæstionem quam ponit Pilleus in suis quæstionibus, *q.* 11. pater fundum maternum filij sui distraxit; post hoc non solvendo decedens filius cum inventarij confectione, sibi successit; qui filius nunc fundum ab emptore vendicat, hæsitatur utrum possit, quod non possit, non indigemus exemplis; quia leges sunt in aperto: venditio enim à non domino facta confirmatur, si non dominus domino hæres steterit: *ut ff. de rei vend. l. si à Titio, ff. de evic. l. vendicantem, ff. de fundo dotali. l. fundum.* Sive dominus ei in hoc casu: *ut ff. de evic. l. Seja, C. de rebus ali. non ali. l. venditio. ff. de pign. l. si Titio, C. de li. ca. l. si ab eo. C. de donati. l. si patri, ff. de lib. causa. l. filium.* Patet ergo ex his, quòd venditio confirmatur, nec distinguitur, utrum fecerit inventarium hæres, vel non: ergo quod *in l. distinctum* non est, nec nos debemus distinguere: *ut C. de offi. Præs; l. C. de anna. excep. l. ult. ff. de tutel. l.* 3. §. *ult. ff. de evic. l. si rem.* Est insuper alia ratio, quæ filio imponit silentium si quod cum vendenti hæres extiterit, evictionis laudandus est auctor: *ut C. de evic. l. sive, & notatur in lib.* 3. *tit. de las vendidas, l.* 7. *in prin.* Si ergo emptor est, ab alio tenetur defendere, multo fortius eundem ipse non poterit impugnare *ar. ff. si serven. l. pomponius, ff. de condi. inde. l. frater à fratre, in aut. ut defe. jud.* §. 1. *circa fin.* Item, quia alienatio facta à testatore, perinde habenda est, ac si facta foret ab hærede: *ut ff. de aqua plu. ar. l. si Titius in fi. l.* quod verè filius admittatur ad agendum, evidentissima ratione probatur. Ecce in primis, quia hujusmodi venditio duplici jure nititur; scilicet, generali Senatus-Consul, quo prohibitum est, minorum prædia sine decreto alienari: & speciali scilicet sacris constitutionibus: quibus patribus rerum filiorum nisi in permissis casibus, interdum alienatio, & filijs quandocumque jure nullo obstante, objicere conceditur revocatio *ut C. de prædijs mi. l.* 1. *C. de bonisque lib. l. cum oportet, C. de bo. ma. l.* 1. In his enim legibus, existat, vel non existat filius hæres, non distinguitur: *ar. ff. de lega præstan. l.* 1. *ff. de offi. præsi. l.* 3. *ff. de aleato. l.* 1. *C. de dona. l. lata.* Emptor enim male fidei non est possessor; quia contra legum interdicta mercatur: ideoque nihil ei prodest: *ut C. de agri. & censi. l. quemadmodum.* Ab initio nempe vitiosum nullis lustrorum cursibus confirmari juris regula patenter ostendit: *ut ar. ff. de regu. jur. l. si merito. ff. de pign. ac. ff. qui & à qui. ma. non licet, l. si servo.* nec patris successio filium ab agendo repellit, imò potius ad prosequendum admittit. Nam si rei veritatem sequens idem pater meus potuit vendicare, sicut Economus Ecclesiasticam rem alienans: *ut extra de rebus Eccles. non alien. c. si quis Præsbyterorum*: constat, quod paternæ hæreditatis ratione, repelli non debet, maximè cum ex persona sua filius non jure hæreditario agat: & ex persona sua debet consequi, quod defunctus non potuit: *ar. ff. de verb. ob. l.* 4. *ff. ad l. Fal. l. reperitur, ff. de le.* 1. *l. legatarius, C. de evic. l. ult.* & hoc præmaximè, cum filius confecit inventarium: *ut l. scimus, C. de jur. deli.* & in hac parte declinat ipse Pilleus, allegat ipse rationem. Primo, quia si filius non posset materna bona vendicare; posset subtilitèr defraudari ab utraque hæreditate; & quandoque plus amitteret, quam acciperet: *ut ff. de le.* 1. *l. civilibus* §. *fin.* Secundo, quia filius immiscendo se hæreditati paternæ, in culpa non fuit: constat, quod rei suæ dominium non amittit: cum nullum aliud ejus factum admittendum intercesserit: *ar. ff. de re. ju. l. id quod nostrum.* Item facit ista lex *ac quæstion. Guil. quam ponit Bal. in l. de his controvers. ff. de transactio.* si fratres maritaverunt sororem, & fecerunt quod vocaret se contentam dote, & renuntiaret juri, quod habebat in hæreditate paterna. An ista renunciatio noceat ei, quoad relicta in testamento patris? dicit Guil. quod nocet ei, si testamentum fuit sibi ostensum; & datum intelligi, quod in eo continebatur: & hoc verum, salva legitima; quia si non haberet legitimam integram, non præjudicaret sibi renunciatio generalis; sed requiritur, quod specia-

TITULO XII.

DE LAS COSAS QUE SON EN CONTIENDA.

Ley I. Que la cosa litigiosa no puede ser vendida.

NInguna cosa que sea metida en contienda (*a*) de jui-

cialitèr renuntiet ipsi legitimæ, seu actionem ad supplementum: *ut est text. C. de mof. testa. l. si quando*, §. *fin.* quod est notatu dignum, & menti tenendum secundum Bald. ubi suprà. An autem si filia jurat non reversura ad bona paterna, an præjudicet filijs natis ex ea? *vide Bar. in l. qui super scire, ff. de acquir. hær. Ad materiam hujus l. vide. in fi. li. q. 5. & q. fi. & vide text. contrarium in l. cum à matre, & ibi glos. C. de rei vend. concord. cum l. 1. C. de bon. mat. contra 5. part. tit. 13. l. 24. peregrina. pignus. 5. quæstion. 5. & Ci. late in l. fin. C. de jure deli.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 13. de la tercera partida, tit. 7. que manda, que despues que alguno fuere emplazado, si enagenáre aquellos bienes sobre que se fizo el emplazamiento; la venta, ò enagenacion no vala: è los bienes sean bueltos à aquel que enagenó: è sea obligado de estar à derecho sobre ellos; è demás, el que los vendió, peche otro tanto de lo suyo, por el engaño que fizo, è sea de la Cámara del Rey: y el comprador, si supo el engaño, pierda el precio que dió: è si no sabía el pleyto, debe cobrar sus dineros que dió, è bolver los bienes que habia comprado: y el vendedor que lo engañó, le ha de dar, è pagar quanto montase la tercera parte del precio de los bienes: è las otras dos partes son para el Rey; è la misma pena ha lugar, si los tales bienes litigiosos se trocasen, ò cambiasen, ò se diesen en donadío à alguna persona: sobre lo qual la dicha Ley 13. dispone copiosamente. Item, la Ley 14. del dicho tit. è partida, pone tres casos: en los quales los bienes litigiosos se pueden vender, ò enagenar: è la Ley 15. de la dicha tercera partida manda, que si antes que la citacion se faga, el poseedor maliciosamente, sabiendo que los bienes le quieren pedir, los vendiere, ò enagenare maliciosamente en otro mas poderoso, ò reboltoso, dando mas duro adversario; que en tal caso sea en alvedrio, y escojencia del demandador, pedir los bienes al que primero los tenia, ò al que en ellos succedió: è puede pedir los tales bienes con los daños, è menoscabos, que sobre ello se le recrecieren: è la Ley 17. del dicho tit. concuerda con esto, è con la Ley 13. è vey la Ley final del dicho tit. que pone un caso en que los bienes litigiosos se pueden vender, ò enagenar.

(a) NINGUNA EN CONTIENDA. Intellige citatione facta, & dato libello, etiam lite non contextata, & hoc in reali actione: *ut in auc. litigiosa, C. eo. tit. & ibi Ci. & Azo. in sum. eo. tit. circa prin.* In personali vero actione litis contextatio requirit ad hoc quod litigiosa dicatur: *ut l. 2. C. eo. tit. & not. Ci. in allegata autem litigiosa*: & est ratio, quia requiritur libellus in reali, & non sufficit sola conventio, ut habeat locum ista lex, quia res non posset dici affecta vitio litigiosi, nisi esset datus libellus, cum aliàs nesciretur quod peteretur, & libellus cum citatorio debet mitti, *ut in auc. auferatur, C. de litis conte. & Ci. in d. auc. litigiosa, & not. in c. præterea de dila.* licet in alio casu loquatur: tamen licet libellus in citatorio non exprimat, si tamen talis sit expræssio, per quam plenè posset instrui citatus, super quibus in judicio convenitur: *in c. fin. extra ut lite pen. in cle. & ibi glos. fin.* contrahitur vitium litigiosi: quando autem dicatur ceptum judicium, & quando lis mota: *vide notata per Host. & Joan. An. in c. ex part. 2. de verb. sig. & in c. 1. ut lit. pen.* Quæ differentia est inter istud ædictum, & alia ædicta de alienatione mutandi judicij causa facta: & ne liceat potentioribus: *vide Ci. in l. 1. C. ne liceat potentioribus, & ibi Barthol. & Gau. in sum. tit. de ali. mu. jud. circa princ. & vide quod not. infrà lib. 2. tit. 1. l. 5.*

Ni

cio, no pueda ser vendida, ni enagenada, (*a*) ni traspuesta del lugar donde es à otro, fasta que sea librada por juicio, ò por avenencia; y el que contra esto hiciere, peche la tercia parte (*b*) de la válida de la demanda: la meytad al Rey, è la otra meytad al Alcalde ante quien fuere el Pleyto: è sobre todo esto peche à su contendor las costas, y los daños (*c*) que rescibió por este engañamiento.

Ley II. Qué pena debe haber el que enagena la cosa demandada en juicio, ò la toma à su contendor.

DEspues que (*d*) alguna cosa fuere metida en juicio, ò en contienda, quier sea mueble, quier sea raíz, si aquel que la demanda la diere, ò la enagenáre, ò la tomáre por fuerza, ò en otra manera, por quitar la tenencia à su contendor, ante que la venza por juicio; y el Alcalde que hobiere de juzgar el Pleyto, faga gela tornar (*e*) à aquel que la tenia primero: è si el demandador algun derecho habia en la cosa, pierdalo, y el que la co-

---

(a) Ni enagenada. Nec pignori potest dari: ut hic reffert Vin. Ari. fundatur per notata per *Bar. in l.* 1. *in fi. C. de codicil. & in l.* 1. §. 1. *ff. de litig. &* 3. *part. tit.* 7. *l.* 13. *cum tribus ll. seq.* fallit tamen ista lex in casibus in quibus res litigiosa potest alienari: scilicet, si alienetur dotis nomine. Item, causa donationis propter nuptias. Item, causa transactionis. Item, causa divisionis rerum hæreditariarum, & per legatum; & per fideicommissum: *ut l. fi. C. eo. tit. & l. alienationes, ff. famili hercis. vide circa hoc quod not. glos. in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ: extra ut lite pen. & ibi plene per Hen.* 2. *di. & vide eum: & Inno. in c. cum m. de const. di. fi. & Spec. tit. de cessione acti*, §. 1. *& per totum.*

(b) Peche la tercia parte. Nota quod ista lex imponit pœnam reo alienanti, non tamen ementi: & hoc cum emens est ignorans: *ut in l. fi. C. eo. tit.* & ista corrigit illam de jure regni circa pœnam, quod ibi aliter punitur: *&* 3. *part. tit.* 7. *l.* 14.

(c) E los daños. Qualiter debeant damna ista estimari an in præsenti, vel in futuro: *vide Cyn. C. ad l. Aquil. l. fi. q.* 1. *& vide* 3. *part. tit.* 7. *l.* 18. *cum l. seq.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley primera de las Ordenanzas Reales, tit. de la restitucion de los despojados: la qual Ley habla, en caso que el poseedor es muerto, è quedan dél fijos, ò nietos, ò parientes que han derecho de heredar: è la Ley segunda del dicho tit. concuerda con esta Ley. E la Ley tercera dispone, que si cartas se dieren por Jueces, contra lo que contenido en las dichas Leyes está, que las tales causas sean obedescidas, è no cumplidas: è lo mismo dispone la Ley 8. *del dicho tit. sobre el caso de esta Ley: vey la Ley de Toledo, è la Ley* 5. *del dicho tit. è la Ley* 10. *que hablan en terminos: vey la Ley* 4. *del estilo, que habla en la materia.*

(d) Despues que. Nota, quod lex suprà proxima loquitur in reo alienante rem litigiosam: ista lex loquitur in actore, qui lite pendente rem sua auctoritate occupat litigiosam quam petit, & eam alienat, & tradit; quia talis punitur pœna de qua hic, *& in lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 4. *& l. si quis in tantam, C. unde vi. & foro juz. lib.* 5. *tit.* 8. *l.* 7. 9. 30. *de quo vide* 3. *part. tit.* 7. *l.* 13. & non solum requiritur rei litigiosæ occupatio, sed etiam alienatio & traditio: ut pœna hujus legis locum habeat, quod patet ex ejus verbis: licet si violentia interveniat, sufficit occupatio ut in juribus suprà allegatis.

(e) Faga gela tornar. Requiritur ergo ut dixi, quod in alienatione sequatur traditio. Sed dic secundum Vincent. quod reffert se ad hunc ultimum casum: se-

bró, (*a*) no responda mas por aquella cosa: è si ningun derecho no habia en la cosa, dé otra tal cosa como esta, ò el precio que valía à su contendor, à quien fizo el tuerto; porque entró, ò fizo la cosa entrar que otro tenia, ante que la ganase por juicio.

Ley III. Del que toma la cosa que está en contienda de juicio, la debe tornar.

QUien la cosa que es metida en contienda de juicio, rescibiere (*b*) en ninguna manera, sabiendo que era en contienda, sea tenido de responder, è de facer derecho à aquel que la demanda, asi como era tenido aquel de quien la rescibió. (*c*)

Ley IV. Del mandado que enagena la cosa pedida en juicio.

SI alguna cosa fuere metida en juicio, è aquel que la tuviere la enagenáre ante que sea librada por juicio, ò por avenencia, en poder del demandador sea todavia de la demandar à aquel que la enagenó, (*d*) ò aquel que la rescibió. (*e*)

---

secundum quando actor sua auctoritate recepit eam; tunc etiam de jure communi tenetur ad istam pœnam per allegatam legem *si quis in tantam*, & per jura suprà allegata. Sed si alienavit, & non tradidit, non habet locum hic pœna: ut hic *& not. Azo. in sum. C. de litis conte.* §. *hodie*, *& not. C. de litig. l. fin. & facit foro juz. lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 48. *& not.* 3. *part. tit.* 7. *l.* 13. *cum seq.*

(a) El que la cobró. Emptor ergo redhibere cogitur rem quam emit: *ut l. fin. C. eo. tit.* ubi fit distinctio, an erat emens sciens, vel ignorans; quod hodie non fit, ut hic videmus.

(b) Quien la rescibiere, sabiendo. Hic enim non imponitur pœna recipienti, ignoranti, vel scienti: sicut *in l. fin. C. eo. tit. vide simile de furto in lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 6. *& lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 2.

(c) Rescibió. Punitur etiam pœna contenta *in d. l. fi. C. eo. tit.* Si autem erat ignorans, serva quod dicitur *foro juz. lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 8. *Idem dico in casu l.* 30. 3. *part. tit.* 2. *& tit.* 7. *l.* 13. *cum seq.*

(d) Si alguna: que la enagenó. Nam contra alienantem datur actio in factum ad interesse: *ut ff. de ali. mut. jud. causa fac. l.* 1. *& l.* 3. §. *opus*: & contra emptorem datur rei vendicatio: *ut l. unica, C. de ali. mut. jud. causa fac. & in c.* 1. *extra eod. tit.*

(e) Que la rescibió. Quia iste successit in vitium, & hoc sive sit successor singularis, sive universalis: *ut c. quia* 5. *extra de jud.* cum vitium rei sequatur omnem possessorem: *ut C. de acqui. pos. l. vicia*, & hoc sive scientèr succedat: *ut in c. sæpè de restit. spo.* sive ignorantèr: *ut in l. fi. C. eod. tit.* & contra ignorantem, competit etiam conditio canonis *red integranda*: 3. *q.* 1. ut ibi not. & in dicto *c. sæpè*, *glos.* 2. & ibi DD. de pluribus alijs remedijs competentibus contra possessores: *vide Spec. tit. de restit. spo.* §. *spoliatus*, *vers. & notandum*, *& Ant. de Butrio in dicto c. sæpè.*

(e) Rescibió. Hic enim possessor non potest venditorem, vel alienantem rem in judicio nominare: quia convenitur ex persona sua ex vitio suo; & hoc est verum in vitio merè reali; ut hic secus in personali, *ut in c. quia* 5. hæres tamen quandoque de vitio personali tenetur: ut notatur *in c. Parochianos*: *extra de sepul.*

Explicit liber primus Sorti Regni Castellæ.
Incipit secundus.

LIBRO SEGUNDO.

TITULO I.

DE LOS JUICIOS ANTE QUIEN DEBEN SER demandados.

Ley I. Como adonde alguno cometió el delito es obligado de responder el demandado.

TOdo home (*a*) que se mudáre so algun señorío, y hiciere, y algun hecho malo, por-

ADDICION.

Vey para entendimiento desta Ley, la Ley 28. del estilo, que pone, que si el emplazado no paresciere despues que le está puesta la demanda, y el Pleyto es contestado, cómo se ha de proceder contra él: è vey la Ley 47. del dicho tit. que declara: que esta Ley ha lugar, caso que se presente ante el Rey, si expresamente dello su Alteza no le hiciere merced: y en tal caso no es obligado à parecer, vey la Ley 32. de la 3. partida, tit. 2. que cumplidamente declara esta Ley. Concuerda con esta Ley, la Ley 5. libro 2. tit. de los emplazamientos, è demandas en las Ordenanzas Reales.

(a) TOdo home. Nota ex principio hujus legis, quod quoad forum fortiendum, delinquenti prodest domicilij mutatio: *concord. c. proposuisti extra de foro compet. & in clem.* 1. *de censi. & facit ad quæst. quam disputat Joan. Ant. in c. unico, extra de obligat. ad ratio. & Bar. in l.* 1. *ff. de pœnis, & Gen. & Pet. de Ancha. in alleg. clem.* 1. *de censi.* An si laicus, post commissum maleficium, factus Clericus, debeat per Sæcularem, vel Ecclesiasticum Judicem puniri? quod remitto ad loca supra tacta. Item, facit ad hanc legem quæst. disputata per *Joan. Ant. in c. in obscuris: de reg. jur. lib.* 6. *in mercu. & in c.* 1. *de privil. eod. lib.* An scilicet exemptus in loco non exempto, lapidem; seu sagittam projiciens, & percutiens, puniatur à Judice sui territorij, vel à Judice percussi: & idem de contractu, qui fit de uno territorio in aliud: quod vide ibi, latè, & notabilitèr per Joan. Ant. Revoco tamen in dubium juxta principium hujus legis, an judex naturalis scilicèt domicilij possit subditum alibi delinquentem, via accusationis, vel inquisitionis punire? *dicam in eod. lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 4. Item, an Judex delicti possit procedere contra absentem delinquentem ad pœnam afflictivam personæ: dicam in dicta lege 4. Unum nota, quod ille qui delinquit in locum, non solum obligatur ad pœnam, sed ad ordinem judicij; & ideo per statuta locorum citatur, & condemnatur: *ut in auct. de pace tenetur, & ejus vio. c. in not. Bal. in l. executorem in fin. C. de execut. rei judi.* non tamen omitto, quod si concessum est à Principe privilegium, quod quis injuriam sibi factam possit per suum Sacramentum probare: vel statutum dicat, quod de damno dato stetur juramento illius, qui damnum passus est. Quidam Florentinus Bononiæ convenitur ratione delicti: an possit dictum juramentum deferre ad fundandam intentionem agentis: *& Joan. Ant. dicit, quod non, ut ipse disputat in c. Romana de foro compet. lib.* 6. *& notatur in l. præscriptione. C. si contra jus, vel utilit. pun. & not. Bar. in l.* 1. *C. de rebus credi.* Item, circa hujus legis materiam nota, quod si incœpi agere contra te in uno judicio; & tu fuisti contumax, iterum possum incipere causam in alio judicio: *not. Bar. in l. ubi cœptum, ff. de judicijs, & in l. quamvis de damno infect.* imò & si velles comparere coram primo judice, & reficere expensas, & satisdare de defendendo, non debes audiri. Et quod plus est, si incœpi causam coram uno judice, qui negligit modo facere justitiam; possum adhuc superiorem, & alium judicem impetrare, ut ibi per Bar. judex tamen, coram quo cep-

que deba haber pena de su cuerpo, ò de su haber; y pasáre à morar à otro señorío, alli responda, (*a*) y alli tome juicio ante aquel Alcalde, en cuya tierra fue el fecho: y no se pueda escusar, porque fue à morar à otro lugar.

---

cepta est causa, poterit requirere alium judicem, ne procedat: *Bar. in l. sepulchri de sepul. vio.* Sed si non est opposita litis pendentia, valebit uterque processus: *ut not. Abb. de cecil. in c. cum m. ferrarium de constit. & vide Bar. in l. 1. ff. de officio consulis.* Item nota, quod si criminosus degit sub judice domicilij, qui intendit punire eum; tunc est verum, quod ex sola urbanitate fiat remissio: & in tali casu non poterit punire judicem non remittentem judex delicti, secus autem, si judex domicilij non vult delinquentem punire: quia tunc judex delicti potest eum cogere. Est conclusio *Calde. in alleg. c. 1. de rapto.* Et sic dicit intelligendam *gl. clem. pastoralis.* Nam si ex urbanitate, potest etiam judex delicti remittere ad judicem domicilij: sicut Pilatus remisit Christum ad Herodem. Si tamen criminosus degit sub alio judice quam domicilij: vel si est accusatus sub judice delicti: & mandatur fieri executio, est facienda de necessitate: *ut Jo. Cal. ubi supra Abb. tamen in alleg. c. fin. de foro compet.* 13. *coll. tenet*, quod licet remissio sit facienda de necessitate: *ut in alleg.* §. *si quis vero comprehensorum*: qui indistinctè loquitur per verbum jubemus ibi positum: non tamen dat potestatem judici delicti puniendi judicem non remittentem imò potius innuit oppositum judex, ergo superior, eum puniet, &c. De hac materia vide *gl. qui conc. cum supradictis*, 3. *q.* 6. *c.* 1. & 6. *q.* 3. *c. placuit*, & *Bar. ff. de requi. re. l. divi*, §. *præsides.*

(a) Alli responda. Et sic nota, quod si Perusinus commisit delictum Florentiæ, & fugit, & ivit Romam, & illius civitatis factus est civis: licèt quidam dixerunt, quod poterit conveniri sub judice Romæ, sicut potest conveniri ex contractu: *ut l. 2. C. de jur. omn. ju.* quia parificantur contractus, & maleficia, quantum ad forum: *ut ff. de judic. l. omnem.* In contrarium tamen est veritas; quia maleficium consideratur, non solum respectu Reipublicæ, sed etiam juris privati: ideo non potest accusari, ubi non offendit: *ut not. Spec. tit. de compet. judic. addic.* §. 1. de quo habes *in l. 2. C. de ori. jur. hoc not. Bal. in l. cum quidam, ff. de jur. omn. ju. ipse tamen Bal. in l. qui furem, ff. de stat. homin.* dicit, secundum Bar. quod contra furem tot locis potest procedi, quod locis cum re furtiva facit residentiam: *ff. de furtis, l. quo destinavit*: quod est notabile: unum tamen est furtum: *ut l. si familia, ff. de jur. omn. ju.* tamen non est mirum, si unum delictum plures habet judices: *ut c. de sportu. l.* 2. Item nota, quod si quis Metinensis commisit delictum Salmanticæ, & accusatur in loco domicilij, & ibi condemnatus est, non debet post condemnationem remitti ad locum delicti puniendus, sed debet puniri in loco in quo est condemnatus *per l. relegatorum*, §. *interdicere, ff. de iter. & rele. & ibi glos.* quod ergo dicitur remissionem ad locum delicti posse dari; intelligitur de condemnando, non de jam condemnato: & est conclusio *Bal. in l. executorem. C. de execut. rei ju.* ubi etiam notat ipse, quod solum Judex delicti non potest petere remissionem non judex originis, nec domicilij: & est ratio differentiæ, quia illam jurisdictionem offendit ubi delinquit: reliquæ verò non procedunt ratione offensæ: sed solum quia interest eorum purgare territorium suum malis hominibus: *ut ff. de offic. præsi. l. congruit*: dico ergo, quod si est punitus in loco delicti, non debet ampliùs puniri: quia remissio debet fieri ad locum delicti: & ibi punitur: *ut in aut. ut nulli judi.* §. *si quis vero comprehensorum*: non tamen intelligo eum punitum; licèt sit bannitus: sed oportet quod solverit, seu facta sit executio. Non enim condemnatio liberat, sed satisfactio: *ut ff. de fun. instrum. l. nepoti.* Item nota, quod sicut judex potest, & debet punire delinquentes in suo territorio; ita debet punire in mari adjacenti illi Civitati, vel Provinciæ, *not. Bal. in l. unica. C. de clasicis, lib.* 11. Item nota cir-

circa remissionem, quod si aliquis privatus pro suo interesse petat malefactorem remitti ad judicem delicti: hoc fiet expensis petentis: *ut l. pen. cum se. C. de erog. millit. annon.* Si autem judex ex officio suo hoc petat; fiat expensis publicis illius terræ ad quam fit remissio: *arg. ff. de cap. l. mulier in opus salinarum not. Bal. in lib. feud. tit. de pace tenenda, c.* 1. §. *si judex, ex quo* §. *ipse Bal. nota*, quod licet insequi malefactorem in fraganti delicto quocumque vadat: *concord. ff. de adult. l. quod ait lex*: & circa remissionem, vide quod *not. per glos. & doc. in clem. pastoralis de re jud.* & quod scripsi supra *ordinatione Regis Jo. 2. Zamoræ: peti. 45.* & vide ordinationem ejusdem Regis Madrid: *anno* 1436. *petit.* 9. & vide ordinationem Regis Alphonsi Segoviæ: *l.* 25. facit iste textus quod qualitas quæ habet aggravare maleficium, debet probare affuisse secundum tempus maleficij: alias non aggravat; quod est utile ad notata *per Bar. in l. denunciasse*, §. *quod tamen ff. de adulter.* & ideo si ex forma statuti in delictis durius punitur nobilis, quam ignobilis, & siquidem tempore delicti reperitur nobilis, & postea reperitur plebejus, punitur ut nobilis, quia inspicitur tempus delicti: *not. Florianus in l. in omnibus*, §. *si extraneus, ff. de noxa. actio.* Item nota, quod remissio delinquentis; licèt regularitèr non fiat in delictis levibus: nec etiam in atrocioribus ubi civilitèr agitur, *ut not. Cal. in c.* 1. *de rap.* tamen ubi delictus est atrox, & petitur fieri per judicem delicti de necessitate est facienda per judicem ubi degit. est conclusio *Ci. in auten. qua in Provincia, & Bar. in l. si cui, ff. de accus. & glos. in clem. pastoralis, de re judi. & Ab. de ceci. in c. fin. de for. compet.* 10. *colum.* Item nota, quod remittere debet delinquentem ad judicem delicti, non solum judex domicilij, sed etiam alius, qui non est judex delinquentis ubi ipse degit. *not. Jo. Cal. in c.* 1. *de rap. & Ab. ubi supra.* Item nota, quod si delinquens est forensis, & profugus; tunc ille Dominus sub cujus territorio degit, tenetur delictum remittere, ac exhibere præcisè, *not. Bal. in lib. feud. tit. de pace tenenda, & ejus vio. c.* 1. §. *si judex*, quod autem judex ubi delinquens degit arctatur in atrocioribus remittere, maximè ubi pœnæ impositio alios terret: *not. Bar. in aut. ut nulli judic.* §. *si quis verò comprehensorum, & Sali. in aut. si verò criminis, C. de adultis, & Ci. in alleg. l. si cui, & Bal. in l.* 1. *c. ubi de cri. agi oport.* Item nota, quod non potest per delinquentem prorogari jurisdictio in præjudicium jurisdictionis, ubi commissum est delictum: *ut not. Bal. in l. si quis ex consensu, C. de Epis. audient.* & hoc videtur sentire ipse *in dicta l.* 1. *C. ubi de cri. agi opor.* dum dicit, quod tacitè consentiendo reus, & litem contestando coram judice incompetenti potest prorogari jurisdictio; nisi petatur remissio à judice, ubi commissum est delictum. Item nota, quod ubi Judex delicti non petit remissionem non est necessario facienda: *ut not. Bar. in alleg. l. C. ubi de cri. agi opor. & Ab. ubi supra*, quod autem sit remittendus delinquens ex necessitate: *facit l. desertorem: in princ. ff. de re milit. & glos. in alleg. clem. pastoralis* 75. *dic. cap. fin. ubi glos. & c.* 1. *de rapt. ibi innoc.* Item nota, quod vagabundus qui non habet certam, nec firmam habitationem, est remittendus in delictis altioribus ad judicem delicti; ut scandalum tollat de loco delicti: & ut satisfaciat ibi Reipublicæ quam læsit. *Nam alleg.* §. *si quis vero comprehensorum, & c.* 1. *de rap. indistinctè loquuntur, nec obl. l.* 1. *C. ubi de cri. agi. oport.* quia licet vagabundus possit conveniri ubi invenitur: non tamen per hoc sequitur, quod non habeat locum remissio, si petatur. Est conclusio. *Abb. in alleg. c. fi. de for. comp.* 14. *coll.* Item facit *ista l. ad q. de qua Bal. in l. si idem, ff. de jur. omn. judi.* quod si simul duo accusant unum in diversis tribunalibus de eodem facto, quod ista tota cognitio debet remitti ad unum ex eis: & si unus judex alteri non vult deferre, impeditur, processus utriusque quod tene menti: habes simile secundum *Bal. in l. si duas in princ. ds excus. tu.* Si autem tenet cognitio prius cœpta coram uno: ille profertur in cognoscendo ratione præventionis: *ut ff. de judi. l. si quis.* Item facit *in arg. ad alia q. proponit Bal. in l. magistratus de jurisd. omn. ju.* An scilicet ex confessione facta coram incompetenti judice possit malefactor coram competenti judice ad quem est remissus puniri. Arguit pro & contra; & finalitèr tenet quod non: quia coram quo judi-

Ley II. Ante quien debe ser convenido el reo por el demandador.

SI algun home ficiere demanda à otro sobre casa, ò sobre viña, ò sobre otra raíz (*a*) qualquier, ante aquel Alcalde demande do es la raíz: (*b*) asi como de

dice non tenet facta probatio: coram eo non tenet facta confessio, quia est judex incompetens: & quicquid fit coram eo non valet: *ut c. ne de stat. defunc. l. si pariter, ff. de injust. testam. l. si quis filio exheredato*, §. *si quis facit quod not. ff. de his qui not. inf. l. quod ergo*, §. *ex compromisso in glos. qui multum not.* & est expræssum *in c. at si Clerici, extra de judic.* Sed Innocentius videtur dicere contrarium *in c. per inquisitionem extra de elect. & confes. c. cum sup.* dicit enim quod confessio facta coram judice incompetenti, non potest revocari coram competenti; sed debet in eadem persistere: sed dic, quod quantum ad probationem non valet talis confessio: sed quantum ad instructionem valet, scilicet ut ex ea possit torqueri confessus, ita cogit ad persistendum in ea. Et ita intelligitur dictum Innoc. quod tene menti: *not. Bal. in dic. l. magistratus.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 32. de la 3. partida, tit. 2. que pone 14. causas, por las quales puede uno ser de la jurisdiccion de otro. Vey la Ley 16. è 17. è 18. è 19. è 20. è vey la Ley 21. de la dicha 3. partida, que pone, cómo las cosas muebles que se ponen en juicio, se han de exhibir, è la pena de aquellos que transportan los bienes que les están pedidos.

(a) SI ALGUN HOME: Ò SOBRE RAIZ. Nota, quod ratione rei sitæ sortitur, quis forum *concord. c. sanè juncto c. si extra de for. compet. & l. actor. C. ubi in rem actio. & l. sed & si susceperit*, §. *fi. ff. de judi. & l. si prædium. C. de prædijs minorum.* Requiritur tamen ad hoc ex parte conventi, quod ibi conveniat ut possessor, vel detestator: & ex parte actoris, requiritur, ut agat actione reali, vel hypothecaria, sive in rem scripta, vel mixta, quæ sequitur rem, & possessorem: ut in interdictis possessoris, quæ dantur contra possessorem, & dantur ratione turbationis: de quo plenè per *Ant. de But. in d. c. fi. extra eo. tit. de foro comp. & per Spec. tit. de comp. jud. addict.* §. 1. *vers. septimo ratione rei, & tit. de acti. seu peti.* §. *in anterioribus in princ.* Requiritur etiam, quod actio sit super re immobili: ut per dicta jura probatur. Idem si sit mobilis, dum tamen non sit transitoria, vel alibi destinata: *ut not. Bart. in l. si debitor, ff. de pig. & Ant. ubi suprà, & in c. ex parte eo. tit.*

(b) DO ES LA RAIZ. Et hoc intellige, si actor voluerit: quia in sua opinione est, an velit convenire reum coram judice ubi sita est res, vel coram judice domicilij: *ut not. glos. fi. in d. l. actor, C. ubi in rem actio, & ibi Cy. & in l. 2.* §. *plenè si imperfecta, ff. de jud. & l. fi. C. de jur. omn. jud. not. glos. in c. dilecti de foro comp. & 3. part. tit. 2. l. 32.* ubi vide casus in quibus quis sortitur forum licèt *Gofre. in sum. de for. comp. circa medium, & Abb. in d. c. sanè*: tenent quod est in opinione rei: quorum opinio reprobatur per *Cy. & Bar. in alleg. l. actor.* Unum tamen nota, quod si tu negas me judicem, cum sim vel ratione delicti, vel domicilij, vel rei, ut hic: possum tibi tanquam rebelli, & contumaci audientiam, & jurisdictionem denegare: *ut not. in c. cumana de ele. per Inno. ut reffert Bal. in usibus feu. rubrica: an apud judicem, vel curiam domini feudi quæstio debeat terminari, c. 1. in fi.* Item nota incidenter circa hujus §. materiam; quod forensi possidenti aliquid in Civitate, vel comitatu: non potest ratione rei judici onus custodiæ nec collecta: quod verum est, *ut l. rescripto in fi. ff. de mune. & hono. fallit in usurario, ut l. fi.* §. *quæ honorandæ, ff. de mune. & hono.* Item, fallit in aliquibus civitatibus: quæ fecerunt aliqua prædia tributaria propter collectas, vel alia onera: ita quod collecta sit onus reale: *ut d. l. fi.* §. *patrimoniorum.* Item, fallit in civitatibus quæ de hoc habent privilegium: *ut d.* §. *patrimon. cum d.* §. *seq.* Et ideo civitates quæ habent de consuetu-

bestia, (*a*) ò otra cosa mueble, ante aquel Alcalde le demande, do es morador (*b*) aquel à quien demande: è si por aventura en otro lugar, (*c*) do no es morador, emprestamo ficiere, ò Pleyto, por alguna cosa, y no le cumplió: si el demandador lo halláre en el lugar do fue fecho el emprestamo, (*d*) alli pueda demandar si quisie-

---

tudine à tempore, cujus contrarij memoria non existit; quod imponerent collectas forensibus possidentibus res immobiles in territorio suo, hoc poterunt facere; cum talis usus sit similis privilegio: *ut l. hujus juris S. ductus aquæ, ff. de aqua quoti. & esti. & l. fi. C. not. vectig. inst. non posse.*

(a) Asi como bestia. Hoc est contra *l.* 4. *in lib. declaration.* nam ibi in loco ubi res mobilis invenitur; debet eum rem tenens, vel possidens respondere, *& l. illa concord. cum opinione Azo. in d. l. actor, & concord. l. quod legatur, §. sin autem, & l. sed & si susceperit, §. fi. ff. de jud. accu. tamen in d. l. actor: concord. cum isto* §. dicens, quod in re mobili sufficit, quod satisdet possidens judicio sisti in suo foro: *text. est in l. senatus, ff. de offic. Præs. & in l. si fidejussor. §. fi. ff. qui satisda co. & de re non baratanda: ut not. glos. in alleg. l. si fidejussor. §. fi.* Sed si persona est suspecta, & non satisdat, res debet deponi, seu sequæstrari: *ut ibi text. & inst. de suspec. tu. §. si quis autem.* Et nota, quod ista faciunt aliquem suspectum: scilicèt, non possidere immobilia: *ut l. sciendum in princ. ff. qui satisda cog.* Item, immobilia pauca possidere: *ut ff. de privileg. credi, l. si creditores.* Item mali mores: *ut inst. de suspect. §. fi.* Item, quod malè consuevit, vel quod priùs malefecit: *ut ff. de accu. l. si cui, §. hisdem, ut not. in d. §. fi. d. l. si fidejussor.* Si tamen res est tempore peritura, debet primo lis contestari; & postea caveri, *ut d. l. senatus, & accur. in d. l. actor.* Si autem actio sit merè personalis, coram Judice domicilij est agendum: *ut not. Bar. in l. forma, §. illam, ff. de cen. & hic*: ubi est petendum legatum, vel fideicommissum: *vide glos. notabilem in l. quod legatur, & l. fideicommissum, ff. de jud.* Item, nota quod bona mobilia censentur illius terræ ubi reperiuntur: *ut est text. in lib. feu. tit. de pace tenenda, & ejus vio. c. §. 1. & ibi not. Bal.*

(b) Donde es morador. Ubi dicatur quis sortiri forum ratione domicilij: *vide Bar. in l. 2. C. ubi sena. vel cla. & in l. hæres absens, ff. de jud. & Ant. in c. fi. extra de foro comp.* & nota, quod tanta est vis fori naturalis vel domicilij, quod Judex domiciliati habet personam subditi subjectam, quocumque vadat, talitèr quod de delicto alibi commisso; & de contractu alibi celebrato, & pro re alibi sita, potest cognoscere, & punire: *ut l. 1. C. ubi de cri. agi. opor. & in c. dilectus de for. comp. & in auct. qua in provincia: & extra de rapto. c. 1. & in c. postulasti de for. comp.* potest etiam procedere contra sub absentem: non solum quoad bonam, sed etiam quoad pœnam personæ afflictivam: *ut not. in c. veritatis, de dolo & contu. & in cle. pastoralis, de re jud. & not. lat. & plen. Ant. in d. c. fi. de for. comp. & not. in eo. lib. 2. tit. 3. l. 4. ubi scripsi.*

(c) E si por aventura lo fallare en el lugar. Ortum habet iste §. *à c. Romana, §. contrahentes de for. comp. lib. 6.* & à notatis *per Bart. in l. hæres absens, ff. de jud.* nota ergo ex isto §. *cum suprà alleg.* quod ratione contractus, non sortitur quis forum, nisi inveniatur in loco contractus. Idem si contrahens sit per citationem præventus à Judice contractus: *ut not. in c. proposuisti, extra de for. comp. & ff. de Jud. l. si quis postea, & l. ubi cœptum: ut l. cum quidam, ff. de jurisd. omn. jud.*

(d) El emprestamo. Nota tamen, quod duo requiruntur de jure adhoc, quod contrahens possit in loco contractus conveniri: ubi ruditèr quoad materiam contraxit simplicitèr. Primo, quod ibi ruditèr contrahat. Secundo, quod ibi habeat per gulam tabernam, vel armarium: *ut in alleg. §. contrahentes*: ita quod non sit viator, vel transitorius. Hæc est conclusio *Ant. in d. c. fi. de for. comp.* & Dominici de Sancto Gemini. *in d. §. contrahentes.* Sortitur forum etiam viator ratione contractus; si tempo-

re, (*a*) y el otro no se pueda escusar (*b*) que le no responda, por-

pore contractus aliquid debeat solvi absque dilatione, *ut not. Bar. in d. l. hæres absens.* Item, sortitur forum, quis ratione contractus, ubi destinavit solutionem: *ut l. contraxisse, ff. de actio. & oblig. & in c. dilecti, extra de for. comp.* Dicitur etiam quis solutionem destinare, & contrahere, in loco in quo cœpit solvere, *ut in l. si fideicommissum, §. fi. ff. de jud.* & in loco in quo solvere promisit, *ut d. l. contraxisse*, & sic intellige §. istum; aliàs enim ubi solum ruditèr quis contraxit, non videtur conveniendus, etiam si ibi inveniatur, nisi in loco sui domicilij: ut concludit Ant. ubi suprà. Sed quid important verba quæ apponuntur in instrumentis. Et voluit posse conveniri Perusij & Romæ, & ubique locorum &c. Et respondet Bal. distinguendo *in l. si convenerit, ff. de jurisd. omn. jud.* quod aut hoc fit simplici pacto; & non revelat aliquid: *ut in d. l. si convenerit*, aut fit per stipulationem: & tunc ille qui recusat conveniri coram Judice non suo, potest conveniri ad pœnam, vel interesse: *ut ff. de arbi. l. diem proferre, §. fi.* Sed si hæc conventio tenet confecta per alia verba scilicèt, quod quis promittit solvere in quolibet loco quod placuerit actori, & hoc non revelat, quia debet intelligi, quod actor non trahat reum debitorem extra suum domicilium: *ar. l. Mevia in fi. ff. de annuis leg. & de operis liber. l. si Patronus*, si autem promittit solvere in quolibet loco ubi tunc fuerit inventus, & licèt Bar. *in l. si duo, §. 1. ff. de const. pec.* teneat, quod ista generalis promissio, non reffertur nisi ad idonea loca: scilicèt, ad locum domicilij: *Bal. tamen in alleg. l. si convenerit*: dicit, quod in quolibet loco in quo inveniatur, potest conveniri: quia ibi videtur contraxisse: *ut l. contraxisse: de acti. & oblig. facit l. Titium & Mevium, §. 1. ff. de admi. tu.* & sic est differentia, quod aliud est promittere quod possit ubicumque conveniri: & aliud est promittere solvere ubicumque inveniatur facit ad prædicta quod notatur *in l. 2. §. si quis ita, ff. quod cer. loc.* & sic intelligit *Bal. dist. Guil. in l. si quis in conscribendo, C. de pac.* Item nota, quod jura quæ dicunt, quod ratione loci destinatæ solutionis quis sortitur forum: habent locum quando locus est certus: ut ipse notat *in d. l. si duo, §. 1. ff. de const. pecu.* secus dicit Bar. ibi: *si ennumeratis aliquibus locis subsequatur clausula generalis.* Item nota, quod si Notarius, vel Mercator rasus de matricula mutat forum, quod ratione præteritorum contractuum poterit conveniri sub primo Judice, sub quo nunc non est: *ut l. cum quidam, ff. de juris. omn. jud.* Sed Guil. de Cunio dicit, quod si convenitur ratione artis illius, seu officij, convenitur sub primo Judice, sed si ex alia causa, non: ut ipse Guil. *not. in l. 1. C. ubi de cri. agi. opor. & vide quod not. ff. de leg. 1. l. nemo potest, hoc not. Bal. in alleg. l. cum quidam.* Est notandum circa materiam prorogationis de qua iste §. loquitur, quod prorogatio jurisdictionis non potest fieri de loco ad locum ordinario judice ubi fit prohibente, *secundum Joan. de Are. & Bal. in l. fi. ff. de juris. omn. jud. per text. illius l. & ff. de offi. præfec. ur. l. fi. extra de const. c. 2. lib. 6. 18. q. 2. luminoso, 9. q. 2. Episcop. de offi. le. c. novit.* Item, quia ubi quis non habet territorium, non habet jurisdictionem ordinariam; quia talis jurisdictio ordinaria cohæret territorio *per l. fi. C. ubi & apud quos.* Item, quia nisi Judex illius territorij patiatur, & permittat, non potest talis prorogatio fieri, eo invito: quia non licet in alieno ingredi: & hoc tenet *Jac. de Are. in l. hæres, ff. de usuf. le.* Item, quia Judex territorij est major in suo territorio: ergo potest prohibere, nec debet contemni: *ar. C. de decur. l. Curiales, vers. nec estimare*: quod est contra opinionem *Pet. in l. si quis ex consensu, C. de Epi. audi. & Guil. in l. 2. §. si Judex, ff. de Jud.* Item nota, quod Judex qui cognoscit in alieno territorio per prorogationem, debet sequi quoad ordinem judicij, & quoad decissionem, & statutum loci sui territorij: quia idem est, ac si cognosceret in proprio territorio: & ibi fingit esse, & cognoscere: *ut est glos. ord. in cle. 1. de for. comp. quam not. hoc Bal. in alleg. l. fi. de jurisd. omn. judi.*

(a) Si quisiere. Potest ergo in duobus locis contrahens conveniri; vel in loco contractus, si ibi inveniatur; ut dixi: vel in loco domicilij: *ut suprà §. proxi. tetigi.*

(b) No se pueda escusar. Quid si con-

que diga que no es alli morador.

Ley III. Como el señor debe responder por su siervo: è como no lo puede acusar al señor.

SI el siervo de algun home hobiere demanda contra otro home qualquier, ò otro home contra él, el señor del siervo sea tenido (*a*) de demandar, ò de responder por él, è no le desampare el siervo. E si fuere siervo pleyteador, él mismo pueda demandar, y responder por él; salvo si fuere cosa por que deba morir, (*b*) ò perder miembro; y en tal caso

---

contrahens sit inventus in loco contractus; & negat se ibi contraxisse: dico secundum *Inno. & Dominicum in alleg.* §. *contrahentes*: quod primo discutietur summariè super hoc, an ibi contraxit, vel non: & si constabit contraxisse pronuntiabit Judex suam esse jurisdictionem cognoscendi de principali: *ut l. si quis ex aliena, ff. de jud. de rescri. c. super litteris in fi.* & est simile de accusato, qui negat deliquisse: *ut not. Spec. tit. de comp. jud. addi.* §. 1. ℣. *sed pone aliquis.* Notandum ergo est, quod quando agitur de fundanda jurisdictione Judicis respectu alicujus accidentis; cujus prætextu dicitur impræssa jurisdictio; sufficit summaria cognitio: *fac. l. fi. & quod ibi not. C. de exhi. & intro. reis, hoc not. Dominicus in d.* §. *contrahentes, q.* 1. An autem Judex contractus possit citare, vel excommunicare existentem extra territorium: elegantèr *per Dominicum in d.* §. *contrahentes: & per Bart. in l.* 1. *ff. de requi. reis, & in extravag. ad reprimendam, de hac materia vide* 3. *part. tit.* 2. *l.* 8. & 33. *vide styllo, l.* 5. Notandum tamen est, quod inventus in Regis curia, cogitur ibi adversario respondere: *ut* 3. *part. tit.* 3. *quod dic ut ibi not. cum l. seq.* An autem interpolatio, seu protestatio facta per creditorem ante terminum solutionis, vel in alio loco, quam in loco destinatæ solutionis, vel in die feriata valeat? *not. Bar. in l. cum filius*, §. *fi. ff. de verb. oblig.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 8. de la 3. partida, tit. 2. que pone lo mismo que esta Ley, que el siervo no pueda estar en juicio con su señor, ni con otra persona; pero que el señor es obligado à responder por él; è la dicha Ley pone ciertas causas, en las quales el siervo puede estar en juicio con su señor, ò con otras personas: è vey la Ley 9. del dicho tit. que pone otras causas, en las quales puede estar en juicio el siervo; è lo mismo que es de los siervos, es de los criados, y sirvientes, que no pueden à sus señores traher à juicio, salvo en ciertos casos: es la Ley 6. de la 3. partida, tit. 2. è la Ley 5. es de la muger con su marido del mismo tit. que manda, que entre el marido è la muger no haya Pleyto, salvo en ciertos casos.

(a) SI EL SIERVO: Y EL SEÑOR SEA TENIDO. Et est ratio, quia servus non habet personam standi in judicio: *ut l. non servum, C. de rei ven. & in l. servus, C. de jud. &* 3. *part. tit.* 2. *l.* 8. *& ff. si quis cauti. l. quotiens, & C. de noxa. l. si tibi, & ff. de peculio l.* 3. §. *si servus*: & hoc habet verum causa, si fuerit civilis; vel super actione noxali; vel etiam si super rapina, vel crimine privato servus conveniatur: *ut hic & l. si servus, c. de noxa, & l. hos accusare*, §. *omnibus, & ibi glos. notabilis, ff. de accus. & vide Bar. in l. sciendum, & l. servus, ff. de public. Jud.* secus est, si servus accusetur de crimine publici judicij; quia tunc non contra dominum, sed contra servum est agendum: *ut dic. l. si servus*, §. *sanè*, & tenetur tum dominus, quantum ad eum pervenit: & locupletior factus est: *ut alleg. l. si servus, & ff. de cond. fur. l. proinde*: vel dando eum pro noxa liberatur, ut ibi textus, & hoc si dominus ignorabat factum, vel noxam servi. Si autem sciebat, vel prohibere valebat, & non prohibuit, tenetur ad condemnationem pro facto servi: *ut in dict. l. si servus.*

(a) POR QUE DEBA MORIR. *Ut allegat l. si servus, & l. si criminis, c. ad l. Julian. de vi. pu.*

el señor pueda demandar por él, si quisiere ; y siervo (*a*) ninguno no pueda acusar à su señor, si no fuere de cosa que sea contra señorío del Rey : è si siervo (*b*) ficiere deuda , ò fiadura , sin mandado de su señor, ni él ni su señor no sean tenidos de responder por ello; salvo si fuere siervo , que compre y venda por mandado , ò por consentimiento de su señor. E toda cosa (*c*) que ficiere el siervo por mandado (*d*) de su señor, el señor sea tenido por ello de lo pechar, è toda cosa que el siervo ganáre, (*e*) todo sea de su señor; è si el señor franqueáre su siervo sin precio (*f*) que él dé, y el franqueado muriere sin hijos legitimos, è sin manda, aquel que lo franqueó, ò sus herederos, hayan toda su buena : è si el que fuere franqueado sin precio, ficiere deshonra (*g*) à su señor que lo franqueó, ò à qualquier de sus herederos, ò lo acusáre (*h*) en alguna cosa, salvo en cosa del Señorio del Rey, si fuere testimonio contra él: por cosa que deba morir, ò perder miembro, ò si casáre en su linage, (*i*) pueda lo el señor que lo franqueó, ò su heredero,

---

(a) Y SIERVO. Nota hic casum in quo servus agit contra dominum in judicio. Alij not. *in l. vix. ff. de judi. ubi sunt* 8. *casus alij* 3. *casus not. in l. mulier*, §. *non est*, *ff. ad Trebel. & ff. ad l. Julian. ma. l. famosi.* Alij etiam tres casus sunt, in quibus servus contra extraneum agit: *ut c. ubi causæ fisca. l. fin. & c. si per vim, vel alio modo, l.* 2. *& c. qui propriæ libert. ac l. fi.* & per totum, scilicet, quando proclamat in libertatem : & vide circa hunc §. *Spe. tit. de actore*, §. 1. *ver. item quod est servus cum ibi allegatis.*

(b) Y SI SIERVO. Ortum habuit iste §. *à l. servus in suo domino*, *ff. de fidejussor. & à l.* 1. *c. de furtis*: *& à l. si servus alienus*, *ff. de fideicom. & ibi Bar. & vide circa hunc* §. 3. *part. tit.* 2. *l.* 8. *cum seq.*

(c) Y TODA COSA POR MANDADO. Idem si sine mandato faciat; & dominus habeat ratum tacitè vel expræssè: *ut in dic. l.* 1. *c. de furtis*, *& ff. ad Vel. l. pen. & l. si servus alienus supra allegat.*

(d) POR MANDADO. In his tamen quæ atrocitatem facinoris, vel sceleris habent, non tenetur servus domino obedire, aliàs tenetur & punitur servus: licet mitiùs quam liber : *ut l. ad ea*, *ff. de reg. jur.* & vide ibi notabilem glossam quæ dicantur atrociora, & quæ dicantur modica : & vide quod *not. in fol. lib.* 4. *tit. de las fuerzas*, *l.qui por mandado.*

(e) QUEL SIERVO GANARE. *Conc. ff. de his qui sunt sui vel alie. juris*, *l.* 1. *& ibi glos.* acquirit etiam domino hæreditatem, & bonorum possessionem : *ut c. de acquire. do. l. acquiritur*, §. 1. *& ibi glos.* acquiritur etiam domino ignoranti possessionem : & qualitèr *not. in l. peregrè*, §. *quæsitum*, *ff. de acqui. posses.*

(f) E SI EL SEÑOR: SIN PRECIO. Secus dicit hic Vincent. si cum precio : *ut l. si tuis*, *c. de oper. lib.* quia in primo casu succedit in bonis liberti : In secundo vero casu non succedit : *ut in l.* 1. *C. de bonis liber.* servata tamen forma : de qua ibi not.

(g) E SI EL QUE FICIERE DESHONRA. Etiam si sit levis offensa : *ut plenè not. text. cum glos. in l. si manumissus. C. de lib. & eorum liber. ubi not. Bar.*

(h) O LO ACUSARE. Idem est dicendum de descendentibus, quòd scilicet, accusare non possunt ascendentes, nec contra eos agere : nisi in casibus qui ponuntur, 3. *part. l.* 3. *& cum judicis licentia*, *ut ibi.*

(i) EN SU LINAGE. Intellige in casibus notatis *in l. libertum*, *c. de nup.* quæ lex approbatur hic cum glossa ibi posita, & reprobatur opinio quam ibi ponit. Cic. dicendo quod illa lex est correpta;quod hodie non est; ut hic vides: & vi-

tornar en su servidumbre. Esto mismo sea de las siervas franqueadas, salvo ende que casen do pudieren.

Ley IV. Como el señor es tenido de aducir su hyuguero, ò vasallo, si le fuere algo demandado, ò desmamparado.

SI algun home hubiere demanda contra hyuguero ageno, ò mancebo, ò paniguado, el señor sea tenido de lo aducir à derecho, ò lo desmamparáre.

Ley V. Como los Pleytos no deben ser estorvados por voces, ni por revueltas.

LOS Pleytos no deben ser destorvados por voces, (*a*) ni por rebueltas, mas el Alcalde debe mandar ser à una parte à aquellos que no han de ver nada en el Pleyto. Y aquellos, cuyo es el Pleyto, ò sus boceros, deben ser ante él solamente: è si el Alcalde quisiere tomar algunos que oyan el Pleyto con él, ò con quien él se aconseje, (*b*) pueda lo facer. E si no quisiere, no dexe ninguno trabajar se en el Pleyto para ayudar à la una de las partes, y destorvar à la otra: é si algunos yuviere que lo no quisieren dexar de facer por mando del Alcalde, cada uno de los que esto ficieren, peche diez maravedis, la meitad al Rey, è la meitad al Alcalde, y demás eche los el Alcalde del juicio habilitadamente.

Ley VI. Como el Alcalde debe mandar quien razone por las partes, quando son muchos de la una parte, y muchos, ò pocos de la otra.

SI sobre una demanda (*c*) fueren muchos homes, de la una parte, y pocos, ò muchos de

---

vide etiam quod circa hunc §. *not. in l. quod legitimè, ff. de stat. hom. & vide* 3. *part. tit.* 10. *l.* 7. *conc. c. de famulis, extra de servis non ordinandis.*

(a) LOS PLEYTOS: POR VOCES. Conc. cum principio hujus *l.* 3. *tit.* 4. *l.* 8. Ex qua lege not. quod cultum suum justitia perdit: quando silentia judicij obstrepantium turba confundit: *ut c. in loco* 5. *q.* 4. Judex enim ex officio suo talem excludere tenetur, tanquàm sui auditorij turbatorem: *ut not. Specul. tit. de advoca.* §. *nunc de exordijs ver. deinde accedat circa finem.*

(b) CON QUIEN SE CONSEJE. Non tamen fraudulentèr hoc faciat; aliàs conscientiam suam onerat, assumendo assessorem, cum eo non indigeat. De qua materia vide *extra de re script. c. statutum*, §. *assessorem*, *lib.* 6. *& Specul. tit. de assessore, per totum, & tit. de requisitione consilij, per totum.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 18. *de la* 3. *part. tit.* 5. *Vey la Ley* 6. *de la* 3. *part. tit.* 10. *para declaracion desta Ley: è vey la Ley* 4. *del dicho tit. que habla quando uno pone à otro demanda, una, ò muchas, y él no pone otras demandas, contra él, cómo se han de proceder.*

(c) SI SOBRE UNA DEMANDA. Et est ratio hujus legis, quia quando est una actio, plures unius loci habentur. Unum ergo constituant Procuratorem: *ut hic: & l. si plures, ff. de pactis*, vel Judex eligat unum ex eis, qui actiones prosequatur: *ut l. si plures, ff. de accu. not. Innoc. in c. nostra, extra de procur. in glos.* 1. Potest etiam dari alia ratio huic legi, quia si plures admitterentur, non solum esset judicij perturbatio, ut hic; sed unus fortè confiteretur, & alter negaret: & repugnantia inde con-

la otra, el Alcalde mande, que cada una de las partes dén quien razone por sí; y no lo deben todos razonar: mas aquellos que fueren dados de amas las partes, razonen, porque el Pleyto no sea destorvado por voces de muchos.

Ley VII. Que ninguno no pueda dar su voz à otro mas poderoso quc sí mismo.

TOdo home que Pleyto ha con otro, y dá su voz à tener à otro home mas poderoso (*a*) que sí, que por su poder de aquel que pueda apremiar (*b*) à su contendor, el Alcalde no gelo consienta, y eche lo luego del juicio: è si el poderoso no quisiere salir de juicio por mandado del Alcalde, peche treinta maravedis; los diez al Rey, y los diez al Alcalde, y los diez al contendedor, que es de la otra parte: y demàs eche lo el Alcalde del juicio habilitadamente: è todos los otros que no quisieren salir del juicio por mandado del Alcalde, peche cada uno diez maravedis; la meitad al Rey, y la meitad al Alcalde.

---

tingeret: *ut not. Innoc. in d. c. in nostra: & not. glos.* 2. *in c. non injustè extra de Procur. & ff. de admini. tut. l. decreto in fi.* necesse ergo habent omnes unum Procuratorem constituere: *ff. judi. solvi, l. jam tamen, §. si tamen, & ff. de exerci. l. ne in plures, ff. de edil. edict. l. quod si nolit, §. si plures.* Idem est ubi agens judicio fami. herci. communi divi.finium Regund. decessit pluribus hæredibus relictis: quia omnes unum Procuratorem dare tenentur: *ut l. si familiarem, ff. fami. hercis. et in l. licèt, in fi. ff. de Procur.* Nota tamen, quod si omnes admittuntur, valet judicium: quòd cum eis est expertum: *ut not. Bar. in d. l. si plures, ff. de accus.* Item, si sunt plures hæredes, coguntur communem Procuratorem creare officio judicis: *ut l.* 3. *§. creditoribus, ff. de fideicommis. lib. ubi dicit Jacob de Are.* quod est arg. quod universitas sindicum facere compellitur judicis officio, quando aliquid imminet universitati faciendum: & hoc debent facere, ut universi, non ut singuli. Et ideo, quia singuli non possunt constituere singulos Procuratores: *ut est tex. notabilis in dicto §. creditoribus, not. Bal. in l. cum constitutio. C. de testam. manu. Concor. cum hac l. foro juz. lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 2. *et* 3. *et eod. lib.* 1. *tit.* 10. *l.* 15. *et infra lib.* 4. *tit. de los rieptos, l.* 17.

ADDICION.

Vey en la Ley 5. *de la* 3. *part. tit. de los Personeros, quáles personas pueden ser Procuradores, è quales no: vey otras dos Leyes despues della del dicho titulo.*

(a) TODO HOME MAS PODEROSO. Intellige ratione officij. Cujus officij occasione terribilis adversario esse potest, *C. quod m. causa l. fi. et C. si quacumque præ. pote. l. unica, et c. de his qui poten. not. l. unica. Et vide quod scripsi supra lib.* 1. *tit. de Procur. l.* 15.

(b) PUEDA APREMIAR. Hoc probat quod supra proximè dixi. Quod patet ex lege 1. ibi nec metuas, ne præjudices, &c. *C. ne lice. po.* Est enim differentia inter *tit. ne lice. po. et de alien. mu. jud. et de litigiosis*: *Nam tit. ne lice. po.* de quo loquitur ista lex habet locum, quando res in judicium deducta, transfertur in potentiorem, ratione officij: & de jure codicis advocans tale officium, actionem perdit: & potentior advocatus, vel rem recipiens punitur arbitrariè: *ut alleg. l.* 1. *et l.* 2. *C. eod. tit. Titulus autem de alie. mu. judi.* habet locum, quando fit alienatio in potentiorem: non ratione officij, sed alia quacumque ratione, vel divitiarum, vel loci: & habet locum si fiat in fraudem: *ut l.* 1. 2. *et fi. ff. de alie. mu. ju. cau. fa.* Quando autem præsu-

Ley VIII. En qué manera pueden los Comendadores querellar en las behetrías.

POrque los Comendadores de qualquier orden, que son puestos en las baylías, no pueden haber sus mayores para demandar sus derechos, sobre las cosas que pertenescen à sus baylías, y de las cosas que reciben daños, y menoscabos las baylías. Establescemos, que todo Comendador, que fuere puesto en alguna Iglesia por mandado de su señor, que pueda querellar, y demandar en juicio, (*a*) ò fuera de juicio, fuerza, ò tuerta quel fagan, y deudas y prendas, y todas las otras cosas muebles, y todos los otros dere-

---

sumatur alienatio simulata, & quando non: *not. plenè Spec. tit. de ces. act.* §. 1. *et* 2. secus si bona fide fiat talis alienatio in potentiorem: *ut l. qui stipendia, et ibi Cy. de procu.* Titulus vero de litigiosis habet locum, quando quis alienat rem litigiosam ratione judicij: *ut l. 2. de litigi.* & ex voluntate, & non causa necessaria: *ut l. alienationes, ff. fami. hercis. ut not. Cy. in l. 2. C. ne lice. po. et vide quod circa hunc tit. de litigi. notavi supra lib.* 1. *tit. fi. l.* 1. casus autem in quibus quis compellitur invitus agere: *vide 3. part. tit. 2. l. 46. cum se. conc. foro juz. lib. 2. tit. 22. l. 9. alia contenta in hac l. not. quia sunt notanda.*

ADDICION.

La Ley 10. de la 3. part. tit. 2. pone, que los Monges, ò Clerigos no pueden estar en juicio, caso que les piden lo que debian, antes que entrasen en la Orden: y porque su mayoral ha de responder por él, ò dar por él Procurador; y la Ley 6. del estilo declara, que alguno no ha lugar en aquellas causas, quel fijo que está en poder de su padre, pueda estar en juicio, porque en aquellas el Religioso, ò Frayle puede litigar sin licencia de su mayor.

(a) PORQUE LOS COMENDADORES: DEMANDAR EN JUICIO. Et sic nota, quod hi Præceptores, Commendatores, vel alij quicumque administrationem habentes, sine superiorum licentia possunt pro locis sibi commendatis agere: *ut hic, & in c. edoceri: cum ibi notatis per Doctores extra de rescriptis.* Hic enim æquiparantur Custodibus, Visitatoribus, vel Vicarijs, de *quo plenè per Innoc. in c. cum deputati extra de judic.* Et est notandum circa hoc, quòd Superior potest agere pro juribus locorum, sibi subjectorum. Similitèr pro injuria illata Rectori sibi inferiori: *ut in c. dilectis extra de ap.* quod est verum, quando ex vexatione suorum subjectorum procedit aliquod interesse: ut quia fortè possessiones malè colunt: *ut l. vim facit; ff. de vi, & vi arg. not. Pet. de Anchar. in clem. Abbates*: *de rescriptis, & hujus l. estratio*: quia cum administratio sit eis concessa; similitèr videtur concessum exercitium actionum: *ut l. prima in fine, ff. de usufruct. quemadmodum cave, & not. de statu mo. c. monachi, et de appel. c. bonæ, notat plenè Innoc. in c. olim de restit. spol. et in c. ex litteris de probat. et spec. tit. de auct. §. 1. ver. item excipitur contra actorem quòd est Monachus, et in ver. Monachus quoque, et Innoc. in c. cum venerabilis de reli. domi.* æquiparantur enim isti Commendatores, seu Præceptores administratoribus Reipublicæ: qui licet possint agere, ut prædixi, non tamen possunt jus Reipublicæ remittere, non possunt in præjudicium Reipublicæ alicui gratificare: & hoc tàm in jure quæsito, quàm in jure quærendo: etiam ex contractu antea celebrato: *ut ff. de verbo oblig. l. qui Romæ, §. calumniatus, et ff. de sol. l. solidum.* Sed in jure quærendo ex mora possunt præjudicare: *ut ff. de publi. l. fi. §. si quis professus, et ar. ff. de verbo obli. l. si ex legati causa not. Hoc Bal. in l. Imperatores, ff. de pactis.* Et nota circa hanc legem, quod si Commendator est ordinis Sancti Jacobi, dicitur miles laicus: de quo dicit *Bart. in l. 1. ff. de pœnis*, quod licèt mutet habitum, efficitur bethecius, seu miles, gaudens, seu habens privilegium, & etiam

chos que pertenescen à sus baylías, y à su administracion. (*a*) Otrosí, mandamos, que el Comendador sea tenido de responder à los querellosos, sobre fuerza, ò tuertos, ò deudas, ò otra cosa mueble, asi como somo sobredicho es en esta Ley. Y maguer, que los Comendadores no muestren mandado especial de su mayor de las cosas sobredichas. Esto mismo mandamos de los Priores, (*b*) è de los Administradores que han Priorazgos, ò Administraciones por sí. E si alguno de los Comendadores, ò de los Priores, ò de los Administradores fueren quitados de aquella encomienda por muerte, ò por mandado de su mayor; el otro que fuere en su lugar pueda demandar, è sea tenido de responder, asi como el otro, en cuyo lugar entrò. (*c*) E porque nos habemos voluntad de guardar las ordenes de pérdida, è de daño que podria acaescer; defendemos, que ninguna de las personas sobredichas, no puedan meter en juicio, demandando, ni respondiendo Villa, ni Castillo, (*d*) ni otro heredamiento ninguno, sin mandado especial de su mayor, ò con su carta de personería, asi como manda la Ley.

---

etiam si aliquo modo sit exemptus, tamen mutatio habitus non facit eum Clericum, nec Religiosum, sed dat ei modum vivendi, & retinet propria, & filios: *ut notat Bar. ubi supra.* Est enim vere laicus, & curiæ sæculari subjectus: *ut not. Bal. in l. officiales. C. de Episc. et Cleri.* habet enim talis accidentia sine subjecto; & nil valet tali Commendatori habitus iste, quia est potius quædam apparentia in habitu, quàm existentia, & realitas in effectu: *ut not. Bal. in dicta l. officiales, et not. Joan. And. in c. veniens de verb. signific. lib. 6. in novella*: ubi dicit, quòd iste Ordo Sancti Jacobi in Hispania, & omnes de dicto Ordine sunt laici uxorati, certis diebus in septimana abstinentes à thoro uxorum; licèt habent aliquos Clericos in Ordine. Non ergo gaudent privilegijs Clericorum, nec Religiosorum; nisi in quantum specialia sua privilegia disponunt: hoc idem tenet *Bart. in l. semper, ff. de immunita, & Paulus in clem.* 1. *de relig. domi. & Spec. in tit. de statu mona.* §. 1. *ver.* 36. & quod non gaudent privilegio Clericali; quia sunt laici, & non profitentur tria substantialia: est conclusio Anton. & Abba. *in cap. nullus de foro compe.* & quia accedunt magis ad statum laicalem, quàm clericalem, debent magis censeri laici, quàm clerici: *cap. duo sunt genera*, 12. *quæst.* 1. nec sunt dediti orationi, nec contemplationi: *ut Abbas ubi suprà.* Hoc idem tenet *Guillel. de Mon. Lau. in clem.* 2. *& de præben. & Abb. super rubrica de regularibus, & glos. in l. cura. ff. de mune. & bono.*

(a) E A SU ADMINISTRACION. Et hoc intelligo, sive sint Prælati ordinum; ut hic, sive monasteriorum: *ut not. glos. in di. cle. Abba.* Qui autem dicantur administrationem habere: *vide Dominicum in c. præsenti de offic. ord. lib.* 6.

(b) DE LOS PRIORES. Concordant jura supra allegata, & notata in dicta clementina Abbates.

(c) EN CUYO LUGAR ENTRÓ. Et sic nota, quod instantia judicij transit ad successorem: *ut not. Cy. in l.* 1. *C. si penden. ap. mors inter. & Bart. plenè, ff. de fidejusso. l. si eum hominem, & Cy. C. si ex delict. de. l. unica, quæst. fi.*

(d) VILLA, NI CASTILLO. Non enim possunt talia alienari: quia per talem alienationem Ecclesia, vel Monasterium, seu domus Templi fieret deterior: *ut in c.* 2. *extra de donat. & in c.* 1. *de rest. in integrum, & c. sine exceptione* 12. *quæst.* 2. & ideo, qui non potest alienare, non potest regularitèr res in ju-

TITULO II.

DE LOS MANDAMIENTOS DE LOS ALCALDES.

Ley primera.

TOdas las cosas que el Alcalde manda facer (*a*) à algun home, asi como prendar, ò entregar, ò otras cosas que convengan al oficio (*b*) del Alcalde, è aquel à quien lo mandáre, cumpliere el mandamiento del Alcalde. E alguno de aquellos, contra quien fuere el mandamiento, demandáre à aquel que lo fizo alguna pena por aquello que fizo. Si aquel que lo fizo diere el Alcalde por

---

judicium deducere: *ff. de jure deli. l. ait Prætor*: quia in judicio quasi contrahitur, sicut in stipulatione contrahitur: *ff. de pecul. lib. l. licèt*, §. *sed si filius in fi. not. in c.* 1. *extra de Procur.* super terrulis vero, vel alijs non magnis rebus, benè potest in judicio litigare, agendo, vel defendendo, cum talia possit alienare: dum tamen pro utilitate Ecclesiæ suæ, vel domus: *ut in c. terrulas* 12. *quæst.* 2. *& in c. cæterum extra de donat.* Est tamen notandum, quòd non solùm Prælatus Abbas, vel Commendator: sed etiam alius quicumque de capitulo, potest agere in judicio, pro jure recuperandæ administrationis; vel pro recuperanda re malè alienata; & si sit magna, & ardua: *ut in c. non liceat* 12. *quæst.* 2. *& in c. si quis Præsbyterorum extra de rebus Ecclesiæ non aliæ. & not. Paul. in alleg. clem. Abbates. Conc.* 3. *part. tit.* 2. *l.* 10. *& tit.* 10. *l.* 7. *& styllo l.* 118.

(a) TODAS LAS MANDA FACER. Cujus mandatum contemni non debet: *ut in c.* 1. *extra de matrim. contracto contra inter Ecclesiæ, & c. Ecclesiæ, & c. sciendum* 8. *quæst.* 1. *& ff. ne quid in lopu. l. fi.* aliàs Judex potest contemptores punire: *ut in dictis juribus, & in l. unica, ff. si quis jus di. non obten.* Delusoria namque esset Judicis potestas, si correctionem non haberet: *ut c. ex litteris de offic. deleg. no. Spec. tit. de jur. om. ju. in fi.*

(b) QUE CONVENGAN AL OFICIO. Quando Judex potest interponere officium suum nobile, vel mercenarium non petitum; & si interponit quando valet: *not. plenè Bar. ff. de dam. infect. l.* 4. §. *hoc judicium.* Et quotuplex sit ejus officium? *not. C. de posit. l.* 4. *in glos. magna.* Et nota, quod ista lex loquitur de officio quod Judex interponit judicialitèr, & causa cognita, ut patet ex ejus verbis. Secùs enim dico de præceptis, quæ fiunt à Judice nuda voluntate: videlicet, quod quis non loquatur sub pœna: vel quod exeat à villa: vel ne moveat manum: quia etiam si contrarium fiat, non potest exigi pœna, cum ista præcepta fiunt sine legitima causa, non præcedente causæ cognitione: *ut notantèr tenet, & fundat Jo. And. in addi. Spec. tit. de juris om. jud. circa fi. & melius Bal. in l. quotiens. C. de fideicommis.* Quid enim de præceptis quæ quotidie Judices faciunt cum clausula consueta per epistolas suas, scilicet, si senseris te gravatum, compareas, recipiens justitiæ complementum; nunquid istud præceptum sit justificatum sicut comminatio? *Et Bal. super rub.* 1. *C. commina. Epistolas*: dicit, quod aut præceptum est invalidum; & resolvitur in comminationem: aut est validum; & tunc reffert, aut citatus comparet: & resolvitur in simplicem citationem; quia alternativum, & altera pars est vera: quia comparuit: *ut not. Butri. C. de transact. l. actio.* Aut non comparuit, & stat præceptum firmum; nec potest judici aliquid imputari; quia facit præceptum justificatum: *ut not. ff. si manci. ita fue. aliè. l. ea quidem, & ff. de novi operis nunci. l. de pupillo, ff. meminisse, ut not. Bal. super dicta rubrica.* Item, an tractus futuri temporis expectat ad Judicem, & quæ est ratio, quare verba comminatoria obligationem non inducunt. Item an præceptum factum de solven-

manifiesto, que ge lo mandó facer, ò si por aventura el Alcalde dixiere que no se acuerda, ò que no gelo mandó facer, y aquel que lo fizo pudiere probar que el Alcalde gelo mandó facer, no haya ninguna pena, (*a*) ni sea tenido de responder por ello: mas el otro se pueda querellar al Rey (*b*) del Alcalde, si pudiere, y el Rey fagale derecho; mas si no probáre que el Alcalde gelo mandó facer, sea tenido de responder por lo que fizo.

Ley II. Qué pena debe haber el Juez que juzga tuerto por ruego, ò por no lo entender.

SI el Alcalde (*c*) juzga tuer-

vendo certa die intelligatur unum, vel plura: *not. Bal. in l.* 1. *C. communi epist.* Item nota, quod præceptum Judicis sine causæ cognitione non arctat; nec ab eo expedit appellare; eo quod non omnis vox Judicis judicati continet auctoritatem: *ut l. stipulat. C. de sen. & inter om. judi. & l.* 1. *juncta, l. interlocut. C. communi. epistolas* 2. *q.* 1. *in summa, & c. ex parte de verb. sig. glos. fi. not. Abb. de ceci. post Innoc. in c. cum venissent: de in inte. restit. & vide notabiliter dictum Abb. in c. tum ex litteris: de in inte. rest.*

(a) No haya pena. Quia necesse habet ejus parere mandato, & illa necessitas facit cessare omnem doli præsumptionem: *ut ff. de bonis liber. l. qui cum major*, §. *si pariter, & l. non videtur*, §. *qui jussum, ff. de reg. ju. & est text. in c. quod quis mandato de reg. jur. lib.* 6. *& ibi Di.* hoc etiam si dubitetur, an injustum sit mandatum: quia pro judicis justitia est in dubio præsumendum: *ut ff. ad Trebell. servo invito* §. *cum prætor. & ne quid in lo. pu. l. fi.* Si autem ejus præceptum est aperte contra legem: ut quia judex mandat decurionem torqueri, vel clericum verberari, non debet adimpleri & parens est puniendus: *ut C. de decur. l. omnes, lib.* 10. *de excus. mili. l. evidentem, lib.* 10. *& de magi. sacro scrini. l.* 1. *lib.* 12. *C. de appel. l. quoniam: not. Jo. An. in addi. Spec. tit. de disputationibus*, §. *satis clarè, ver. quod si actio sit criminalis*: ubi tu vide si ex certa scientia contraria debeat exequi judicis mandatum. Idem si judex excedat in suo officio: quia potest ei resisti: *ut not. C. de jure fis. l. prohibitum, lib.* 10. *& ibi Bar. & Ci. C. unde vi. l.* 1. *in fi. & extra de tempor. ord. c. ad aures in glos. & de offi. dele. c. ex litteris, glos. pe.* & quando judici possit resisti, vide notata *in dict. l. non videt, & in l. quamquam, ff. de aqua plu. ar. & de his qui not. inf. l. furti*, §. *qui jussu, & c. Julian.* 11. *q.* 3. & vide circa hoc quod dicit *in c. mulieres, extra de sent. excom. & Bar. in l. non solum*, §. *si mandato, ff. de injurijs, & ff. ad l. Aquil. l. si liber homo.*

(b) Querellar al Rey. Ratio est: quia sive per imprudentiam, sive per iniquitatem judex aliquid injustum præcipiet litem facit suam: licet ab eo possit appellari: *ut not. glos. & Bar. in l.* 1. *ff. de appel. & ff. de varijs, & extra ord. cog. l. fi. & not. Bar. in l. cum Prælatis, ff. de re jud.* & potest judicati conveniri: ut ibi notat: & vide quod notatur *in l. proxi.* vide circa hanc materiam *styllo l.* 148. *& l.* 186.

ADDICION.

En quanto à lo que esta Ley dispone, que los Jueces no juzguen por precio, concuerda la Ley 7. lib. 2. tit. 15. de las Ordenanzas Reales, qne manda, que ningun Juez, en público ni en secreto, por sí ni por otro no tome dones de aquellos que venieren à pleyto à su jurisdiccion: ni oro, ni plata, ni en otra cosa alguna que sea. E si lo tomáre, que vuelva lo que tomó, è pierda el oficio, è sea inhabile para otro. E la Ley 7. del dicho tit. pone, cómo se han de probar lo que los Jueces rescíben: las quales se entiende de quando lleven demás de sus derechos: segun se contiene en la Ley 22. del dicho tit. Concuerda con esta Ley, la Ley 7. tit. 4. de la 3. partida, que pone de qué cosas los Jueces se han de guardar.

(c) Si el Alcalde. Circa istam *l.* vide quod scripsi suprà *lib.* 1. *tit. de los Alcaldes, l.* 8. quæ loquitur quando

to (a) por ruego, (b) ò por precio que le den, (c) ò quel prome-

do judex negligit justitiam administrare: & sic delinquit in omittendo: & vide circa hoc jura ibi per me allegata. Ista tamen lex loquitur in prima & in secunda parte, quando judex delinquit in faciendo contra justitiam: ut sequitur.

(a) Juzga tuerto. Non est enim judex si in eo justitia non est: *ut c.* 1. 22. *q.* 2. Sicut non dicitur Rex qui Regnum suum nescit regere: *ut c. scelus* 2. *q.* 1. *& scripsi suprà in proœmio*: sicut nec est Christianus qui opera Christi non facit: *ut c. cavete.* 22. *q. fi.* & judicis officium non exercendo, censetur ut privatus: *ut c. conquærente, extra de rest. spo. & foro novo, tit.* 20. *l. porque los Alcaldes, et ord. Regis Alphons. Segoviæ l.* 14.

(b) Por ruego. Nota ergo, quod de jure regni: ut hic vides judex per præces, vel per gratiam, vel sordes perperam judicans punitur: ut hic in prima parte: licet de jure communi puniatur talis judex in veram litis æstimationem: *ut C. de pœna jud. qui ma. jud. l. fi. ff. de judicijs, l. si filiusfamil. et in c.* 1. *de re jud. lib.* 6. *de jure* tamen authenticorum, si causa erat civilis, judex condemnabatur in triplum. Si criminalis, punitur in confiscatione propriæ substantiæ: & in exilium mittitur: *ut in auct. ut lice in exor. litis jura*, §. *si quis autem, et* §. *hoc quoque coll.* 9. *et in auct. novo jure, C. de pœna jud. qui male jud. de jure vero*, C. judex pecunia corruptus punitur *in l. Julian. repetun. ut C. ad l. Jul. repe. l.* 1. & si sine pecunia punitur pœna falsi: *ut C. ad l. Cornel. de fal. l.* 1. §. *si judex.* Hac eadem pœna punitur judicem corrumpens: *ut in alleg. auct. novo jure*, & cum ista auctoritate loquitur in civilibus: ut ex ejus verbis patet: in criminalibus servabitur jus commune. Et ex hac *l. not.* quod cum sententia fertur, vel aliquid fit in judicio per gratiam, vel per preces potest rescindi hoc probato: *ut ff. ad Trebel. l. servo invito*, §. *cum prætor. & ibi Bart.*

(c) Que le den. Nota, quod sententia lata per pretium, vel per sordes est ipso jure nulla, nec ab eadem appellare necesse: quia venalis: *ut C. quando provo. non est neces. l. venalis* 2. *q.* 6. §. *venales, & Bar. ff. ad Tertul. l. si poterat, & Arch. in d. c. cum æterni.* Item not. quod hic crimen barataria in judice est simile crimini læsæ majestatis in hoc ut delictum patris nocet filio: *not. glos. & Bal. in auct. novo jure, C. de pœna jud. qui ma. jud.* & in hoc: ut si barataria fiat in criminali confiscantur bona: *ut ibi text. glos. & Doct.* judex enim corruptus famam perdit, & damna resarcit: *ut l. de eo. C. de pœna jud. qui ma. jud. & l.* 1. §. *calumniator, ff. ad Turpili. & c. cum æterni suprà alleg.* & tenetur etiam talis judex corruptus crimine falsi: & ideo magistratus ab omni sorde abstinere debet: *ut ff. ad l. Jul. repe. l.* 6. §. *fi.* Si autem per stultitiam judicat, non tenetur crimine falsi: sed punitur extra ordinem *per reg. quæ traditur in l. ult. ff. de privat. delic. & vide ff. de evic. l. si per imprudentiam.* Item punitur corrumpens judicem: nam diffidere videtur de justitia, qui corrumpit ministrum justitiæ: & idem si corrumpat procuratorem vel advocatum: *ut l.* 1. *C. de pœna jud. qui ma. jud.* & sic nota secundum Bal. ibi quod commodum victoriæ corrumpentis perditur ipso jure: *ut C. quando provo. non est neces. l. venales*: sed actio, & defensio perditur per sententiam: *ff. de jure fis. l. ejus qui delatorem.* Non tamen intelligitur judicem corrumpere is qui cavet de conservando judicem indemnem: si constat quod habet bonam causam: *ut eleganter not. Bar. ff. de furtis, l. si quis uxori*, §. *si fugitivum.* Nam judex in his quæ facit licitè pro executione sui officij potest recipere conservationem suæ indemnitatis: *est casus unicus in jure C. de magistra. conven. l.* 1. non tamen licèt judici accipere pignus propter hoc: quia tunc res intervenit: *ar. ff. de arbitris, l. litigatores*, §. 1. *&* 2. *& quod ibi not. not. Bal. in dict. l.* 1. *de pœna jud. qui ma. jud.* Item nota, quod non solum corrumpens judicem punitur: ut hic: sed etiam ille qui corrumpit notarium actorum perdit causam: *ut ff. de jure fisc. l. in fraudem*, §. *quotiens, & ff. de falsis, l. si quis obtexerit, & ff. de pœnis, l. si quis aliquid*, §. *instrument. not. Bal. in l. de eo. C. de pœna jud. qui ma. jud.* Item caveat judex ne fingat sententiam aliquam quæ nulla est: quia tunc tanquam falsus judex punietur si-

tan, (a) ò si mandáre quitar alguna cosa à alguno sin derecho, (b) aquel que tiene la cosa por mandado del Alcalde, entreguela à cuya es. Y el Alcalde, porque juzgó tuerto, ò mandó tomar la cosa que no debia, peche otro tanto de lo suyo aquel à quien la tomaron sin la entrega que es de suso dicha. E si no hubiere otro tanto

militudine supplicij: *ut not. in l. fi. de pæn. jud. qui ma. jud. & in l. 1. in princ. ff. ad l. cor. de fal. ut reffert Bal. in l. 1. C. si à non comp. jud.*

(a) O QUEL PROMETAN. Nota, quod donum, & promissio æquiparantur: cum sub spe futuri doni promissione præcedente judex gravat partem: *ut alleg. auc. novo jure, & c. cum essent de sim. ubi not. Jo. And.* quod curialis, vel alius qui facit, vel recipit promissionem de aliqua re, vel utilitate consequenda pro obtinenda aliqua gratia, vel pro justitia pervertenda apud Sedem Apostolicam est excommunicatus ipso jure: *alleg. Host. extravag. Bonifacij excommunicamus.* Credo tamen, quod si detur judici aliquod obsculentum, vel proculentum minimi valoris considerata persona dantis & recipientis: etiam si gravet partem non præsumitur propter hoc gravare: *ut plenè not. in c. & si quæstiones de simon.* Tutius tamen est: ut judex excutiat manus suas ab omni munere: *ut ibi not.*

(b) SIN DERECHO. Intellige scienter, ut differat prima hujus à secunda parte quæ loquitur si per imprudentiam, &c. & intellige etiam si judex aliquid faciat juris ordine non servato sive contra veritatem de primo *in c. conquærent. de rest. spo.* Nam licèt præsumatur pro his quæ judex facit in judicio: *ut not. in c. in præsentia de renunc. & in c. ad reprimendam de offi. ord.* pro his tamen quæ facit extra judicium non præsumitur, vel juris ordine conservato: ideo mandatur spoliatus contra juris ordinem restitui: *ut ibi de secundo est hic text. & juri suprà alleg. & not. in c. præsentium 7. q. 1. in glos. & intellige etiam* sin derecho, 1. contra jus constitutionis: quia tunc est nulla sententia: *ut l. fi. §. Item cum contra ff. quæ sent. sine appel. res. & 4. part. tit. 26. l. 3. & c. cum inter, extra de re jud.* Idem si contra jus partis: dum tamen appellatione sit suspensa: *ut ibi not. suprà*: aliàs enim transiret in rem judicatam: *ut ibi not. tamen hic Vinc. Arie.* quod in casibus in quibus sententia est nulla: requiritur quod exceptio nullitatis, infrà 60. dies opponatur secundum formam l. fori novi quæ incipit: si alguno alegáre: aliàs transiret in rem judicatam per verba illius l. Unum tamen nota, quod & si appellatio sit deserta ejus omissio non impedit recursum contra judicem, qui male judicavit: *ita tenent Bart. & Inno. in c. pastoral. extra de offi. dele.* facit quod notatur in alleg. l. si per imprudentiam, & est ratio: quia talis judex delinquit contra Deum: quia est perjurus. Item, contra rem publicam: quia infidelis. Item, contra litigatorem quem oppressit: unde delictum suum non purgatur: nisi puniatur, & in integrum statutum ponatur: & si irrogavit infamiam acrius punitur: *ut not. Bal. in l. de eo. C. de pœna jud. qui male jud. & Bar. & Bal. in l. 1. ff. de jurisd. omn. jud.* ubi not. Bal. quod in criminalibus ratione doli: judex tenetur ad similitudinem supplicij: *ut est text. in l. lege §. fi. ff. ad l. Jul. repe. ff. quod quisque juris per totum, & not. Bal. super rubr. C. de pœn. jud. qui ma. jud.* ubi not. quod judex de facto aliquem torquæri faciens non punitur similitudine torturæ: quia non reperitur in jure cautum, sed tenetur injuriarum pro motu sui judicis puniendus: *ff. de injurijs, l. æstimatio.* Punitur etiam judex nolens audire partes: *ut ff. de æden. l. argentarius, §. cum autem, & not. Bal. suprà dicta rubrica*, & judex qui obmutescit, & non loquitur, videtur justitiam denegare: imò repræsariè possunt concedi non solum propter justitiam expræssè denegatam: sed etiam propter moram non exhibitæ justitiæ de qua mora debet legitimè constare: *not. Jo. & Bal. in lib. feu. rubr. de milite vassallo qui contumax est, c. 1. circa princ.* Item, judex deferens appellationi ex malitia, vel imprudentia punitur in eo quod partem læsit: *ut not. Jo. Mo. in c. 1. de appel. lib. 6. & Bal. super dict. rubrica:* &

como lo que tomó, pierda todo lo que hubiere, (a) è si no hubiere

& Doct. in dict. c. cum appellationibus frivolis, *de appel. lib.* 6. licèt de styllo cancellariæ hujus regni omni appellationi est deferendum per judicem aliàs condemnatur in expensis. Est tamen notandum, quod quando à judice appellatur potest suam sententiam defendere: interest enim sua: *ut not. Innoc. de foro comp. c. verum*, *& Arch.* 2. *q.* 6. §. *hoc facit*, *c. dilectus de rescriptis*, non tamen potest judex in se judicium assumere animo novandi: quia non est propriè adversarius: *ar. ff. de inf. l. Lucius*, *& quod not. Innoc. in c. cum clamor*: *de test. & Bal. super dicta rubrica.*

(a) Pierda lo que hubiere. Hæc est nova pœna de jure regni appossita. Est tamen notandum, quod quinque requiruntur de jure ad hoc quod judex puniatur pœna hic contenta de jure civili: *& pœna c. cum æterni*: de jure canonico. Primo quod faciat contra conscientiam: *ut alleg. c. cum æterni.* Nam qui facit contra conscientiam: licèt faciat contra scriptam justitiam, *dict. c. cum æterni*: non incidit in pœnam illius: *c. ut not. Bal. in alleg. l. de eo.* ubi not. quod judex potest sequi conscientiam quæ nemini nocet: *ut not. C. qui admit. ad bon. posse. po. l. in bonorum.* Item judex potius debet sequi conscientiam suam, quam conscientiam partium: *ut not. in l.* 1. *C. de bo. pos. secundum tabul.* Nota tamen, quod triplex est conscientia: scilicèt, ligata rebus visis, ligata rationibus legum: & alia est conscientia motiva; & adherens quibusdam imaginibus intellectus: & ista non ligat animam nostram, quia est conscientia impulsiva, & non arctativa: *ut notat Bal. in alleg. l. de eo.* Item requiritur secundo, quod faciat contra justitiam. Tertio, in gravamine partis. Quarto, in judicio. Quinto, per gratiam, vel per sordes: altero vero deficiente cessat pœna: *arg. ff. de verb. obli. l. si quis ita stipulat. not. Jo. An. in d. c. cum æterni*, *& vide Bal. in l. mancipia. C. de servis fugi.* & vide quod scripsi *sup. lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 8. *& tit.* 11. *l.* 1. Et nota, quod talis judex jure canonico punitur quatuor pœnis. Primo, quod est suæ famæ prodigus. Secundo, quod est persecutor sui proprij honoris. Tertio, quod est suspensus ab executione officij per annum. Quarto, quod condemnatur ad litis æxistimationem *innuit tex. dic. c. cum æterni. & not. ibi Archi. de jure tamen nostro* pœna hic apposita debet servari: adde etiam quod alijs modis pervertitur justitia de quibus *in c. quatuor modis* 11. *q.* 3. Item nota, quod si in tempus appellandi potestas misit furem ad furcas: punitur ac si occidisset innocentem: quia abstulit ei legitimam defensionem appellandi: *ut ff. ad l. Jul. repetum l. lex. Julia.* §. *hodie.* Sed si hoc fecit ex causa qua erat confessus, & liquebat de crimine, non punitur, quia sententia transit in rem judicatam: secus si esset appellatum. *C. de appel. l. additis.* Et ita servatur consuetudo in Italia: propterea judices faciunt tales confiteri, super quo vide *Cy. in l.* 2. *C. quorum appel. non re.*, *& in l. non tantum ff. de appel. not. Bal. in l. observare*, *ff. de officio proconsulis*, *& le.* ubi ipse not. quod capitaliter condemnatus non potest appellationi renunciare: *ut not. ff. de pact. l. pactum inter hæredem.* Item, notat Bal. ubi supra, quod si duo testes deponunt quod potestas fecit aliquem confiteri per vim: licet decem alij testes deponant de spontanea confessione: creditur potius deponentibus de vi: quia deponunt de actu corporali, & visibili: ut scilicet quia viderunt eum torqueri: sed alij deponunt de actu mentali præsumpto, & invisibili, quid est soli notus Deo: *ut not. Innoc. extra de renunc. c. super hoc.* Et idem dicit *Bal. si instrumentum notarij dicit quod sponte.* Nam reprobatur per duos testes, quod est notabile. Item nota, quod judex, malè inquirens contra aliquem, tenetur ei ad interesse: & ad expensas, etiam si eum absolvat: *ut c. de excus. tu. l. severiter.* §. *sumptus*, *& not. Bal. super rubrica. C. de pœna judi. qui ma. judi.* secus si non temere inquisivit: præsumitur enim, pro inquirente, si constat de fama, vel de indicijs: *C. de offi. recto provin. l. justissimus*, *not. Bal. in alleg. l.* observare ut ipse not. quod non solum judex, qui non vult audire allegationes, vel probationes facit litem suam: *ut alleg.*

nada, pierda el Alcaldía. E si el Alcalde juzgó tuerto, ò mandó tomar alguna cosa por su negligencia, que lo no entiende, (*a*) jure que lo no fizo por ruego, ni por amor, ni por precio; è no va-

l. argentarius, §. *cum aute. ff. de eden.* sed etiam si non admittit exceptiones juridicas: *C. de pact. l. si quis in conscribendo.* Item nota, quod sententia est nulla judex non facit litem suam ex sola pronuntiatione: nisi accessisset executio *facti l. pe. de varijs, & extraordi. cogni. per Bart. & Bal. in d. l. observare*: ubi not. quod judex solvens tale interesse: vel litem, non habet regressum contra partem quæ lucrata est injustè: nec etiam potest petere cedi sibi jura: *C. de servis fugi. l. mancipia. & ibi glos.* Et judex qui non potest solvere, non luit in corpore, nisi propter dolum: *ut ff. de judi. l. si filius not. Bal. super dicta rubrica*: ubi ipse not. quod judex qui habet arbitrium ex forma statuti punitur, si enormiter gravat: quia ratione enormitatis præsumitur dolus. Secus si modicè lædit: *ut not. ff. de arbi. l. si de meis*, §. *recepisse.*, *& l. sed si in servum*, §. *si quis judex*, *& vide quod not. Bar. in l. in venditione*, §. *si quis*, *ff. de bo. auct. ju. po. & in l. fi. de Præto. stipu.* Item nota, *secundum Bal. in alleg. l. de eo.* quod sententia etiam per dolum pessimum lata, tenet: licèt puniatur judex, & hoc si dolus venit ad speciem corruptionis: *ut not. in l.* 1. §. *calumniator. ff. ad Turpil. ubi est glos. solemnis*: & id quod dictum est de judice: idem intelligo de arbitro qui malè judicat, qui facit litem suam: *ut alleg. l. si quis in conscribendo, c. de pact. & not. Archi. in dicto c. cum æterni. & dixi supra lib.* 1. *tit.* 11. *l.* 1. *ubi vide.*

(a) Porque no lo entiende. Ista secunda pars hujus legis differt à prima: *ut supra dixi.* Si ergo per imprudentiam judex judicavit, non punitur: ut hic si juret, & licet juramentum excuset à pœna hic contenta, non tamen excusat à damnis, & expensis partis: *ut* 3. *part. tit.* 22. *l.* 23. *secundum Vincen. Arie.* Hic tamen de jure communi judex per imprudentiam judicans: punitur quantum judici superiori æquum videtur, cum teneatur ex quasi maleficio: *ff. de varijs, & extraord. cogn. l. fi. & insti. de obli. quæ ex quasi delic. nasc. in prin.*

Nota tamen, quod judex malè judicans præsumitur in dubio per ignorantiam, non per dolum judicasse: *ff. ad Trebel. l. servo. invito*, §. *cum Prætor.* nisi qualitas facti nulla possit palliatione velari: *ff. de judi. l. si filius*, §. *judex.* Si autem judex est jurisperitus, facilius præsumitur dolus in eo, quam in eo qui non est peritus: *ut ff. de jurisdic. om. ju. l.* 2. *& vide quod not. C. de mune. patri. l. professio. not. Bal. in l.* 1. *ff. de jurisd. om. jud. & in alleg. l. observare.* In judice enim debent esse duo sales, scilicèt sal scientiæ: alias est insipida, & sal securæ sapientiæ: alias est diabolica: ut notatur in *alleg. c. cum æterni.* Ergo cum judex debet habere peritiam: *ut l.* 2. *ff. quod quisque juris*: non potest cogere partes, ut eligant sapientem ad consulendum: sed si sit idiota, vel arbiter super puncto juris bene potest mandare partibus quod dent sibi aliquem consultorem: & quod deponant salarium pro eo: *ut l.* 4. §. 2. *ff. finium re. ut reffert Bal. in l. hac lege. C. de sen. ex pericu. reci.* excusatur enim judex si pronunciet de consilio sapientis electi à partibus, & imputent sibi eligentes: *arg. ff. de arbi. l. item si unus*, §. *principaliter.* Sed si judex eum elegisset sibi proprio motu: non excusaretur: *ut not. Innoc. in c. super quæstionum de offi. dele. & Jo. An. post Innoc. in c. si pro debilitate eo. tit. ut reffert Bal. in alleg. l. observare.* Sed si per imprudentiam assessoris judex malè judicavit: tunc assessor tantum punitur: *ut ff. quod quisque juris, l.* 2. *not. glos. in c. hoc etiam* 2. *q.* 6. Nam quando potestas facit injustitiam, assessores ei assidentes debent puniri, nisi protestentur, & ei contradicant apud acta, quod tene menti: *secundum Bal. in l. quoniam. C. de appel.* & sic nota, quod assessores imperiti sunt in magno periculo constituti, quia tenentur de imputa. & consilio quod dat potestati, licet sententia non formetur in personæ assessoris, sed potestatis: *ut ff. quod me. caus. l. metum*, §. *sed quod Prætor. ibi, & Prætorem, &c.* Et sic nota, quod officium assessoris non excusat potestatem quando faciat li-

litem suam si pronunciavit inique, quod tene menti. Hoc notat *Bal. in l. 1. ff. quod quisque juris.* Item nota, quod colorata opinio Doctorum non excusat judicem, sed gravis, & ponderosa: *ut not. glos. inst. de ob.* quæ ex quasi delicti: *nas.* §. 2. *& facit quod not. Innoc. in c. ne innitaris de constit. & in c. sæpè, & in c. cum speciali de appel. & in c. de cætero de transac. ut reffert Bal. in alle. l. observare.* Item ex supradictis not. quod error juris in judice est lata culpa: & hoc in assessore, vel alio qui eligitur tanquam jurisperitus: *ut not. in alleg. l. 2. ff. quod quisque juris.* Sed si potestas qui est laicus, & idiota elegerit consilium mali assessoris non excusatur propter ignorantiam juris: *ut ff. manda. l. si Procurator.* §. *si tutores.* Si autem Respublica assessores deputavit excusatur potestas: ar. eorum quæ not. *C. de his quib. ut indig. l. Polla. ut reffert Bal. sup. rubri. C. de pœ. judi. qui ma. judi.* Cave ergo à malo assessore, qui si in una civitate condemnatus fuit de barataria, vel fraude non potest in alio loco esse assessor: *ut l. judices, c. de dignit. lib.* 12. *& Bal. superdicta rubrica*: ubi notat, quod ordinarius non tenetur de imperitia sui delegati: quia dedit operam rei licitæ vicarium constituendo. Item nota, quod præsumitur imperitia in eo qui tenet novas, & insolitas opiniones: *ut ff. de senato. l.* 1. ideo in judicando nunquam recedas à consortio, vel consilio prudentium, & maximè glossarum: *ut not. Bal. in alleg. l. de eod. C. de pœ. judi. qui ma. judi.* ubi not. quod excusatur judex per vim ferens falsam sententiam: aliàs non laturus: puta per metum tyranni, nisi à principio sciebat hoc evenire posse: quia tunc non debuit officium acceptare ad quod poterat non accedere: *arg. ff. de dam. infect. l. qui bona*, §. *de illo, & ff. lo. l. habitatores*, §. *fi. & l. ex conducto.* §. 1. Item, excusatur judex, si statuto, vel aliàs arctatur ad aliquid faciendum quod de jure non potest facere tenetur de facto facere, & excusatur: *ut l. mulier*, §. *ult. de condit. insti.* & hoc verum si potest facere sine damno alterius: *ut ff. de verb. obli. l. quidam cum filio*, §. *videamus*: aliàs non debet facere id quod prohibitum est fieri, cum in principio sui officij juret justitiam facere. Nam cum juramentum eum obliget de jure divino est potentius quàm statutum humanum: notat hoc *Bal. in l. 1. C. si à non compe. jud.* Et quia supradictum est de judice male judicante: quid de familia potestatis? an si delinquat teneatur judex. *Et Bal. in alleg. l. observare, ff. de offi. proconsulis, & l.* dicit, quod rectores terrarum non debent secum ducere uxores, si ducant tenentur pro eis: ut ibi, & sic not. secundum eum quod potestas tenetur pro omnibus quos secum ducit, etiam si non sunt præpositi alicui officio si prætextu officij domini delinquant: *ut in auc. de judicij*, §. *ne autem col.* 6. secus in alijs officialibus qui non habent jurisdictionem in judicando, quod dic: *ut ff. de publica. l.* 1. §. *familiæ.* Si autem delictum non sit commune cum officio, ut quia locum tenens facit homicidium, non tenetur potestas pro eo: *extra de restit. spo. cum ad sedem.* Et adde secundum Dy. quod si familiaris potestatis vulnerat aliquem, quod potestas non tenetur solvere pœnam, si criminalitèr agatur: *ut not. Dy. in d. l. observare.* Et sic licèt statutum dicat quod potestas pro sua familia teneatur: intelligitur civiliter, & non criminaliter. Si vero familiares delinquant ratione officij, tenetur potestas ad interesse partis, læsæ ex facto suæ familiæ: *arg. ff. de furti adver. nau. l. 1. & in auct. ut different. judi.* §. *si causam de publica l.* 1. §. *familiæ.* Item nota, quod si captus & traditus custodibus carceris aufugit, tenetur potestas si custodes sunt de familia potestatis: quia malos posuit custodes. Si autem à Republica erant deputati, non tenetur potestas, sed ipsi tantum custodes puniuntur: *ut c. de cust. reo. l. ad commentariensem, & sic intelligitur foro novo de Alcalà, tit.* 20. *l. Si los monteros, & ordi. Regis Alphonsi Segoviæ, l.* 6. *&* 7. & vide quod ibi scripsi. Item nota, quod etiamsi potestas se obligat ad communem pœnam solvendam, tàm civilem, quàm criminalem pro familia sua, intelligitur de pœna pecuniaria, non de corporali, quæ per alium pro alio solvi non potest: *ar. ff. de interro. act. l. qui servum in prin. & not.* 23. *q. v. cum homo notat. hoc Bal. in alleg. l. observare*: aliàs autem potestas non tenetur de delicto familiarium: nisi eatenus, ut eos exhibeat si potest, vel nisi mandaverit, vel ratum habuerit: *ut ff. de publica. l.* 1. §. *familiæ per Bar. not.*

la (*a*) lo que juzgó, ni él no haya ninguna pena: (*b*) è si alguno se querelláre del Alcalde à tuerto en esta razon, haya la pena sobredicha que el Alcalde habria si tuerto juzgase. (*c*)

Ley III. Cómo puede el Alcalde emendar el juicio que no es fenescido.

QUando el Alcalde mandáre prender, ò asentar, ò juzgáre él mismo algun juicio que no sea afinado, (*d*) puedalo emendar (*e*) si entendiere que erró en lo (*f*) que juz-

---

not. Bal. supradicta rubrica, c. de pœna jud. qui ma. judi.

(a) E NO VALA. Quærit Vincent. Arie. an ipso jure, vel per restitutionem, & dicit quod si per pecuniam judicatum est ipso jure est nulla: *ut 3. part. tit. 26. l. fi. & c. quando provo. non est necesse l. venales.* Si vero precibus est lata, est aliqua, sed datur restitutio: *ut not. in l. fi. c. de pœna judi. qui ma. ju. & not. per Bar. in l. servos, §. cum Prætor. ff. ad Trebel.* Sed si est lata per errorem tunc aut contra jus constitutionis: & est ipso jure nulla: *ut l. fi. ff. de sent. sine appel. res. & 4. part. tit. 26. l. 3.* aut contra jus partis, & tunc non est nulla: nec dabitur contra eam restitutio, sed est necessaria appellatio: *ut alleg. l. fi.* Sed licèt sit nulla oportet quod opponatur usque ad 60. dies de regularitate: *ut alleg. l. fori novi.*

(b) NINGUNA PENA. Secus est de jure secundum Vincent. Arie. *ut not. in c. cum cessante de appel. & per Bar. in l. quod jussit, ff. de re judi. & 3. part. tit. 22. l. 2.*

(c) JUZGASE. Nota hanc legem contra appellantem à justa sententia: *conc. foro juz. lib. 7. tit. 4. l. 5.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 2. è 3. tit. de los juicios de la 3. part. E vey la Ley 11. del dicho tit. que pone los casos, por qué los juicios no son valederos: y vey la Ley 11. del dicho tit. Vey la Ley 2. tit. de las sentencias, lib. 3. de las Ordenanzas Reales, que pone: que contra las sentencias se pueden hacer de natividad, fasta 40. dias despues que la sentencia se diere, è pasado el termino, no pueda.

(d) QUANDO: QUE NO SEA AFINADO. Per sententiam, scilicèt, diffinitivam: & sic loquitur ista lex de sententia interlocutoria. Et intellige etiam si talis interlocutio non sit firmata, scilicèt, partium consensu, vel si à tali mandato, vel sententia non fuit infrà triduum appellatum: ut hic *& in eo. lib. 2. tit. de las alzadas, l. 1.* quia tunc si sententia transit in rem judicatam, judex qui eam tulit non potest revocare sine consensu ejus pro quo lata est: *ut in c. quod ad consultationem extra de re jud. ff. de jurejur. l. nemo.* Si autem ante vel post triduum fuerit appellatum, licet revocat: ut hic *& ff. de re jud. l. quod jussit, & in c. cum cessante de appel. not. Spec. tit. de exceptionibus, §. viso, ver. ab his autem, & ver. sed nunquid judex.*

(e) PUEDALO EMENDAR. *Ut c. qualiter, & 1. extra de accu. & in c. significaverunt de appel. & in c. magnæ 22. q. 4. & in l. 1. §. fi. ff. de præto. stipul.* & hoc verum nisi appellans aliquas fecisset expensas. Nam tunc nisi eis restitutis per judicem non videtur remotum gravamen: *ut ff. de cond. cau. da. non secu. l. si pecuniam in princ. not. Innoc. in alleg. c. cum cessante, & Spec. in d. ver. sed nunquid judex.* Et non solum hoc quod dicit ista lex potest facere ordinarius, sed etiam delegatus: *ut not. glos. in alleg. l. quod jussit, & etiam arbiter: ut in l. diem, ff. de arbi.*

(f) QUE ERRÓ EN LO. Et not. quod non solum expræssè potest judex gravamen revocare: ut hic, & in juribus suprà allegatis: sed etiam tacitè exemplificat Innoc. *in d. c. cum cessante*: quia si quis appellet à judice, ne procedat contra eum: quia erat exemptus ab ejus jurisdictione: & judex dat ei terminum ad

gó, (*a*) ò de lo que mandó facer, y emiendelo fasta tercer dia. (*b*) Y despues del tercer dia, si alguna de las partes se agraviáre, è se alzáre, puedalo emendar quando quisiere; ante que el Pleyto del alzada venga ante aquel que lo debe juzgar.

TITULO III.

DE LOS EMPLAZAMIENTOS.

Ley primera.

SI algun home hubiere querella (*c*) de otro par el señal (*d*)

---

ad hoc probandum; tacitè videtur revocare gravamen quod ei intulerat cum cognoscere debeat, an sua sit jurisdictio: *ut l. si quis ex aliena, ff. de judicijs*, quod est notandum.

(a) O QUE JUZGÓ; TUERTO. Scilicèt, interloquendo: ut in principio legis, & in juribus suprà allegatis. Non tamen intelligas quod quælibet interlocutoria potest revocari: quia si est spirativa jurisdictionis, ut pronuntio me non esse judicem, vel defero tuæ appellationi, vel pronuntio super libello non esse procedendum, vel absolvo te ab instantia judicij, non potest revocari cum hanc pronuntiando judex statim est functus officio suo: *ut in c. in litteris, extra de offi. dele. & in l. judex, ff. de re jud.* & in quantum in se est jurisdictionem à se abdicavit: *ut in c. cum appellationibus, de appel. lib. 6.* hoc notat *Bar. in alleg. l. quod jussit.*

(b) FASTA TERCER DIA. Approbatur opinio Odofre. ut reffert *Bar. in d. l. quod jussit, q. 6.* qui tenet quod si pars petat revocari judex, hoc debet agere infrà 10. dies qui dantur ad appellandum. Si autem judex hoc vult agere ex officio, potest etiam post dictum terminum quandocumque: *ut tenet glos. in d. c. cum cessante, Innoc. in c. quod ad consultationem de re jud.* dum tamen appellatio non pervenerit ad superiorem; ut hic. An autem in tali revocatione requiratur partis præsentia, vel causæ cognitio: *not. Bar. in dict. l. quod jussit, q.* 13. De revocatione autem diffinitivè: *not. in dict. l. judex, & in c. qualiter, 1. de accu. vide styllo l.* 159.

ADDICION.

La Ley 4. tit. de los emplazamientos, lib. 2. de las Ordenanzas Reales, declara, que la señal ò emplazamiento del rebelde que no paresciere ante el Alcalde, no sea mas de seis maravedis: salvo si fuere costumbre de llevar mas, y que esta pena haya lugar, asi contra el reo, como contra el actor, y que esta señal en el lugar se pueda pedir à tercero, y en la tierra à nueve dias, y no se pida pasando el termino. Y la Ley 3. del dicho tit. pone à qué hora el que no viene cae en la pena, è pone un caso en que esta Ley no ha lugar. E vey la Ley 17. è 18. del dicho tit. que habla en la materia desta Ley. Concuerda con esta Ley, la Ley 8. de la 3. partida, tit. 7. è para la parte final desta Ley, hace la Ley 11. del dicho tit.

(c) SI ALGUN HOME HUBIERE QUERELLA. Et sic nota, quod citatio debet fieri parte petenti, alias non artaret citatum: *ut in l. ad peremptorium, de jud. & c. infrà quam tempus ac ter. l. 2. & not. Bal. in l. ubi decretum, ff. de officio pro consulis, & lega.*

(d) PAR EL SEÑAL. Scilicèt, citando eum personaliter si potest, aliàs ad domum; nota tamen, quando aliquis citatur ad domum: sic refferat nuntius, quia non invenit eum personaliter, & ideo citavi eum ad domum: & hoc in eum qui nunquam fuit ad judicium, secus si ad judicium ivisset, quia tunc sufficit postea ad domum citare: *ut in auten. qui semel, C. quomodo, & quando jud. cum in dolo præsumatur si ab est hoc not. Bar. in l. 1. ff. de libe. agnos.* nam qui semel fuit in judicio, si postea non com-

del Alcalde fasta otro dia (a) luego que vaya facer derecho. E si la parte es home de fuera de Villa, venga à tercer dia facer derecho.

comparet præsumitur latitare, & ideo semper sufficit citatio ad domum: *ut not. Bart. in l. 4. §. prætor ait, ff. de damno infec.* Forma autem ambaxiate citationis est, quod nuntius vadat ad domum citandi, & interroget: utrum citandus sit ibi, ut sic posset eum evenire, & si dicatur quod non, dimittat ibi litteras. Unde non est necesse quod perquirat pro eo per totam civitatem: sed satis est quod ad domum ista est *glos. singularis in auten. de exhi. reis, §. si vero, ut reffert Bal. in l. consentaneum, C. quomodo, & quando jud.* Est etiam notandum, quod si judex in facie monuit eum vel actorem præsentem, ista monitio habet vim peremptorij propter præsentiam judicis & partis monitæ apud acta. Nam præsentia & auctoritas judicis auget mandatum, & est majoris auctoritatis: quod proprie fit quam quod fit per imaginem: *ut tenet Bar. in c. consuluit, de offic. dele.* Et idem videtur si nuntius judice præsente ejus mandato citet præsentem partem apud acta: *ar. ff. de verb. obli. l. fi.* procurator præsentis quod est notabile *secundum Bal. in auct. cessante, C. quomodo, & quando jud.* Et circa hanc citationem nota, quod præco debet citare in vicinia: ita quod sentiant vicini & amici: *ut not. in l. 4. §. quotiens, & in l. si finita, §. Julian. ff. de dam. infec.* & debent citari amici in genere non nominatim: *ut not. ff. ex quid cau. in posse. e. l. 2. & l. hac auct. §. 1. & not. Bal. in auct. qui semel.*

(a) Fasta otro dia. De jure tamen antiquo si citatus est in loco ubi est judex: vel ibi de vicino vocandus est ad judicium litteris, vel nuntio per intervalla septemnorum, & binorum, & unius dierum: ita quod 19. dies compleantur: *ut 5. q. 2. c. præsenti.* Si verò sit in alia civitate vel loco, non multum remoto datur mensis, & amplius dabitur propter justum impedimentum: *ut 4. q. 5. c. quisquis, & 5. q. 3. c. si ægrotans.* Si autem est valde remotus citabitur tribus ædictis, pro uno peremptorio pro omnibus: *ut ff. de jud. l. ad peremptorium, cum l. seq. 24. q. 3. c. de illicita, & alleg. l. consentaneum, & l. tres denunciationes*, aliter autem facta citatio: quam ut hic continetur de jure nostro: vel ibi de jure antiquo non valet, nec citatus cogitur respondere si venerit: *ut c. vocatio 5. q. 2. §. fi. & notat Spec. tit. de citatione, §. nunc de tempore in princ.* Circa quod notandum est: quod peremptorium mitti non debet in prima citatione, vel præmaturè: *ut alleg. l. tres, & l. consentaneum, & auct.* qui semel ex causa tamen necessaria: vel propter distantiam viarum, vel si res celeritatem desiderat, potest peremptorium à principio mitti: *ut in l. contumacia, ff. de re jud. & Spec. eo. tit. §. viso de temporum, ℣. 1.* Circa quod est notandum: quod cum est citandus tyrannus, vel alius qui est terribilis, citanti sufficit una citatio: *ut not. Jo. An. in c. non minus: de immun. Eccles. ut reffert Bal. in lib. feu. tit. de mil. vassal. qui contumax est, c. 1.* Item nota, quod quando fit citatio viva voce, ad domum debet intervenire vocitatio, id est, alta voce locutio ut quilibet astans valeat audire, ut est *tex. notabilis in l. diffamari. C. de inge. & manu. ibi vocitasse secundum Bal.* Est etiam notandum, quod peremptorium potest mitti bis, ter, & quater ad maliciam convincendam: vel de gratia si judici expedire videtur non tamen cogitur ad hoc: *ut c. prout, & c. cum olim de dolo, & contu. & ff. de judi. l. 2. & l. & post, & l. nonnunquam, & de offi. dele. consuluit.* Sed circa hanc materiam nota quod si quis est citatus ad totam causam quod placet *Inno. & Jo. An. in c. auditis de Procur. & in alle. decre. consuluit ad fi.* quod sine alia citatione ad ulteriora: etiam ad sententiam procedi possit quod intelligit Hosti. quando in citatione judex comminatus fuit se etiam diffiniturum primum tamen dictum limitat verum *Jo. An. in addi. Spe. tit. de citatione, §. viso. ver. Item licet in die*: ut reffert *Dominicus de san. gemi. sup. glos. c. 2. de dolo, & contu. lib. 6.* ubi tenet quod citatio ad totam causam potest fieri: quando judex citat habentem domicilium valde remotum à suo tribunali: ut patet in Curia Romana, & in le-

E qualquier de los contendores que al plazo no viniere, (*a*) ò no enviáre como debe, peche cinco sueldos (*b*) para el Rey, è otros

legato quoad totam provinciam sibi commissam. Idem in Archiepiscopo quoad causas sibi in provincia extra diœcesim commissas, vel devolutas, quia tunc cum esset difficile ad quemlibet particularem actum absentem citare, debet citatio præmitti ad totam causam in principio judicij de Procura. auditis: *de rest. inte. cum ex litteris de dolo, & contu. cum olim.* Si autem esset locus propinquus, tunc requiritur multiplex citatio ad quemlibet actum: quia tunc cessat difficultas. Item, in eo quod dicitur, quod sufficit una citatio ad omnes articulos quoad hoc, ut amplius non citetur fuerunt opiniones: finaliter *Bar. in extravaganti ad reprimendum* super verbo per ædictum quasi circa finem distinguit, quia aut citatio fuit facta simpliciter, ut compareat super tali negotio responsurus: & tunc veniendo satisfacit primo termino, & si postea recedat, iterum est citandus: *ut in auct. ei qui c. de bo. auct. judi. po.* Si autem citatio fuit facta magis extense dicendo quod veniat responsurus super tali negotio, & ad procedendum super eodem, & super tota causa: & tunc oportet quod stet in conspectu judicis donec finiatur: & si recedat à civitate negotio nondum finito sufficit mittere præconem per civitatem, & si non comparet procedatur, etiam si non sit in civitate: *ut l. si eo tempore, ff. de distract. pig.* Aut recesserat, & erat contumax virtute primæ citationis, & tunc idem: quia ex quo erat taliter citatus debebat morari in ea civitate ubi erat curia secundum *Bar.* ibi, & pro ejus dicto est *tex. in c. si postquam, & ca. cupientes, de elect. lib.* 6. secundum dominicum, ubi supra.

(a) No viniere. Est tamen notandum, quod si citatus respondet non veniam, non oportet plus citari: *ut not. glos. in alle. l. tres denunciationes.* Et si dicat citatus se non facturum, vel venturum, non est expectandus terminus: *ut not. Hosti. & Jo. An. in c. irrefragabili de offi. ordi. & not. Bal. in lib. feu. tit. de vasallo mili. qui contumax est, c.* 1. & sufficit in tali casu una citatio. Est autem certum, quod non vult venire si dixit, nolo venire, vel omnino non veniam, vel nunquam veniam: *ut not. in alle. l. consentaneum.* Cum ergo respondet pertinaciter est in contemptum judicis, & est verissimus contumax, & non oportet, quod denuo citetur, nec ad contumaciam præsumendam, nec ad malitiam convincendam, quia de eo constat, juxta illud. Loquælla tua te manifestum facit, & alibi. Nullum est majus testimonium quam qualitas inspecta verborum: *not. Bal. in d. l. tres denunciationes*: imò plus est quod propter dictam contumaciam potest reus personaliter capi, & ad judicem duci, & hoc casu etiam in civilibus causis fit remissio personalis ad locum judicij inchoati, text. est singularis qui non est alibi *in alle. l. consentaneum*: regulariter tamen in civilibus non est incipiendum à captura, nisi propter rebellionem contumacis, ut nisi reus sit suspectus de fuga: *ut not. Cy. l. C. de appella. l. eos,* §. *penultim.* non enim debet talis suspectus citari verbo, ne ad fugam instruatur. Sed in criminalibus potest incipi à captura: *c. si Clericos de senten. excom. lib.* 6. *notat Bal. in dicta l. consentaneum.* Et sic not. quod propter fugam potest quis capi alia citatione non præmissa: *ut l. ait Prætor.* §. *si debitorem, ff. de his quæ in fraudem cre.* tamen debitum debet esse liquidum: & talis suspitio probatur per indicia, & argumenta: *ut l. non omnes,* §. *à Barbaris, ff. de re mi.* & super ista suspitione poterunt recipi testes reo non citato: & hoc est specialissimum, ne fuga instruatur: *ut not. Bal. in alleg. l. consentaneum.*

(b) Cinco sueldos. Reffert hic Vincent. quod hodie sunt sex morabetini: *ut foro novo, tit.* 1. *l.* 4. *& solidi* de quibus loquitur hæc lex sunt argentei: *ut foro juz. tit.* 1. *l.* 17. & sic nota unum remedium contra contumacem, scilicet per modum multæ, ut hic: *& l. multarum, de modo multan.* Item, punitur contumax per ædictum Prætoris: *ut l.* 1. §. *fi. ff. si quis jus. di. non opten.* Aliud remedium est, quia denegatur ei jurisdictio: *ut l. sed & si per Prætorem,* §. *sed si ff. ex qui cau. ma.* unde non solum

cinco sueldos à su contendor (a) que viniere al plazo, ò que enviáre. E si aquel que no viniere, (b) diere escusacion (c) derecha por qué no vino, no haya pena.

Ley segunda.

SI algun home hubiere demanda contra otro que sea raygado, (d) demandele asi como dice el fuero: è si no fuere raygado, dé fiador al demandador quel cumpla fuero: è si fiador no le diere, vaya luego con él ante el Alcalde à facerle derecho. E si facer no

---

lum contumax repellitur à limine illius judicij in quo est contumax, sed à limine alterius judicij in quo non est contumax: quod intelligo inter easdem personas, si hoc Prætor discernit: quod est not. dignum secundum *Bal. in alleg. l. consentaneum.*

(a) A SU CONTENDOR. Et sic not. quod non potest purgari mora illius qui non offert expensas adversario: *ut l. & si post tres, ff. de cau.* ratio est, quia non comparet legitimè, cum ei claudatur judiciorum copia: *ut C. de judicijs, l. sancimus, ad hoc aut. de exhibend. re. §. si vero, & probat per duas ll. una l.* dicit, quod purgatio moræ dicitur emendatio: *de verb. obli. l. si servum, §. sequitur alia l.* dicit, quod emendatio non potet fieri nisi per refectionem expensarum: *ut C. de eden. l. edita actio*: ergo &c. & credit *Bal. in alle. l. & si post tres*: quod ista sit ita veritas, quod debeant refici expensæ, si sunt liquidæ: si autem non sunt liquidæ debet caveri: *ut ff. de statu lib. l. statu libe. hoc idem notat Bal. in auten. qui semel supra alleg. quod not.*

(b) QUE NO VINIERE. Sed licet venire non possit: debet tamen Procuratorem mittere, nisi sit causa civilis ultra relegationem: ut scripsi *supra lib. 1. tit. de los Prisioneros, l. 7.* vel nisi sit ardua causa in qua non cogitur Procuratorem constituere: *ut in c. quærelam de Procurato.* ut videlicet, si causa sit administratione, vel tutela vehementior: *ut c. de procura. l. fi.* causa autem consideratur magna respectu personæ: nam unus porcellus est rustico oculus suus: *ut ff. de offi. præsi. l. illicitas, §. ne tenuis not. Bal. in l. fi. C. de sen. ex peri. reci.* In his tamen arduis debet citatus excusatorem mittere, vel si legitimum habeat impedimentum: *ut not. in alle. c. quærelam, & notabiliter in c. cum dilecti, de dolo, & contu. ubi vide glos. magistralem.*

(c) ESCUSACION DERECHA. De his legitimis impedimentis vide plenè: *ff. si quis cau. l. 2.* & quod not. *in alle. c. cum dilecti de dolo, & contu. & Spec. tit. de citatione, §. 1. ℣. item quod valetudine*: cum alijs versiculis sequentibus: *conc. cum hac l. 3. part. tit. 7. l. 8. & l. 9.* ubi vide legitima impedimenta ad excusationem citati.

ADDICION.

Vey la Ley del estilo, que es 29. que declara, que si uno fia à otro, ò lo face abonado, como queda obligado, si se vá aquel à quien fió.

(d) SI ALGUN HOME: QUE SEA RAYGADO. Intellectus istius legis, & infra tit. de las ferias: *l. 1. juncta l. 3. & 7. infra tit. de las testimonias* patet ex dictis sequentibus. Si quærimus an reus in judicio vocatus debeat cautionem præstare, & quam, distingue, aut quærimus de reo immobilia possidente, aut non possidente. In primo casu non tenetur satisdare: quia cum possessio immobilium succedit loco satisdationis: satisfactum est legi, eo ipso quod quis possidet immobilia: *ut ff. ad Carbo. l. de bonis, §. qui pupillo.* Et hoc credit *Bal. verum in l. sciendum, ff. qui satisda. cog. licet tex. in §. sed hodie, insti. de satisda. videatur hoc committere arbitrio judicis.* Quod etiam satisdici posset. Et hoc intelligo verum, tàm in civili, quàm in criminali: ut hic in principio, *& infra eo. tit. l. 4. in prin. & infra tit. 8. l. 3.* ibi dum dicitur. Este sobre su raíz, &c. Et hoc etiam credo verum si possideat immobilia usque ad concurrentem quantitatem contentorum in petitione: ut innuit *ista l. & no. Vincent. Arie. infra tit. 5. l. 1.* licet hoc fal-

lo quisiere, recaudelo (*a*) por sí, si pudiere, è si no, digalo al merino, ò al Juez, à qualquier de ellos que tubieren su lugar. E aquel à quien lo dixiere, recaude lo de guisa que él faga derecho, è si facer no lo quisiere, y el demandado se fuere, peche la demanda que habia contra el demandado, porque no gelo quiso recaudar.

---

fallit in casu ibi expræsso. Sed certè licet quantitas immobilium non sit æstimatio commensurabilis ad id quod petitur; sufficit tamen quod sit talis, & tanta, quod cesset suspicio fugæ, quod arbitrio judicis relinquitur: *ut not. Bal. in alle. l. sciendum*, ubi not. ipse quod talis possessio immobilium debet esse in loco judicij: *ut est glos. notabilis*, *C. de pri. age. in rebus*, *l. fi. lib.* 12. Per quam inferas ad similem quæstio. quod excusio bonorum dicitur legitimè facta, licet non sit facta de bonis possessis extra territorium: quia possessio illorum bonorum non reputat debitorem idoneum in loco judicij, propterea sicut non est excutiendus reus alterius domicilij; ita nec res alterius domicilij arguendo de personis ad res: *ut c. de fidejus. aut præsente quod tene menti secundum Bal. in dicta l. sciendum.* Et sic not. quod non possidens immobilia, præsumitur fugitivus, quod restringit Bal. ibi quoad necessitatem satisdandi de judicato solvendo; non tamen quoad alios effectus, putà de captura personæ. Nam illius suspitionis debet inesse causa, scilicet judicium fugæ, & in hoc multum ponderatur qualitas personæ: *ut not. in l. si fidejussor.* §. *fi. ff. qui satisda. cogun. & Bal.* ubi supra. Sed licet in crimine accusatus immobilia possideat: de consuetudine hujus regni, quæ est rationabilis, & justa in causa criminali, cum accusatur, vel contra eum proceditur, incarceratur, habita tamen aliquali informatione de delicto, ne fugam arripiat, ut notabiliter *Bar. & Salice in l. nullus*, *c. de exhi. & trasmi. reis*: aut non habet immobilia, & tunc aut quærimus in causa civili, aut in criminali. In primo casu subdistin. aut debitum super quo impetit, est liquidum, & manifestum, aut non. In primo casu requiritur, quod det pignora, vel fidejussorem de solvendo, *ut dicta l. infra eo. lib. tit.* 8. Aut non est liquidum, & tunc sufficit, quod det fidejussorem judicio sisti: ut hic dum dicitur: que cumpla el fuero: *& insti. de satisda.* §. *hodie.* Nec sufficit juratoria cautio, nec nuda promissio in persona, ut ibi dicitur. *Et not. in alle. l. sciendum*: quia de foro nostro fidejussoria requiritur vel pignoraticia: ut hic vides: *& in ll. supra allegat.* De actore autem qualiter satisdet, hic non tangitur, sed vide *Ci. & Bart. in l. generaliter. C. de Episco. & cle. & Jo. An. & Dominicum in c.* 1. *de dolo*, *& contu. lib.* 6. Aut in causa criminali: & tunc aut quærimus ante probationem delicti, & tunc sufficit fidejussoria cautio judicio sisti: *ut infra eo. l.* 4. etiam si immobilia non possideat, aut postquam delictum est probatum, & tunc requiritur incarceratio: *ut d. l.* 3. *tit.* 8. *infra eo. lib. de consuetudine tamen hujus regni* hoc non servatur in causa criminali: imò statim cum accusatur, vel denunciatur quis de maleficio, statim custodiæ traditur, habita aliquali informatione juxta formam: *allegat l. nullus*, *& l.* 1. *ff. de custo. reo. concor.* 7. *part. tit.* 1. *l.* 16. *& styllo*, *l.* 231.

(a) Recaudelo por si. Vide quod scripsi infra libro 3. *tit. de las deudas*, *l.* 12. Item nota, quod satisdatio judicio sisti, (de qua hic dicitur) habet locum, quando non est consultum actori contra reum, qui non vult assistere in judicio, nec litem contestari: *ut l.* 2. *qui satisda. cogun.* Sed quia hodie de jure regni potest contra eum in ejus contumaciam procedi ad diffinitivam sententiam: ut l. ordinationis de Alcalá los rebeldes: ergo videtur hodie ista satisdatio supervacua.

ADDICION.

Vey la Ley 1. tit. de los Emplazamientos, lib. 2. de las Ordenanzas Reales, que manda, que no se dén cartas de emplazamiento contra Concejo, salvo en los casos contenidos en la dicha Ley: Y en quanto esta Ley pone pena à los que

Ley III. Del que es metido en Pleyto, ò en tregua de Concejo, è no viene al plazo, ò fuyere.

TOdo home que fuere metido emplazo, ò en tregua (*a*) de Concejo por los Alcaldes, ò por los fieles que pusiere el Concejo, è no viniere al plazo, peche cada dia cinco sueldos à los fieles, fasta que venga dar derecho, è recebir derecho sobre aquello que fue emplazado, è todavia que esté en tregua; è si en este comedio firiere, peche cien maravedis: el tercio al Rey, y el tercio à los fieles, y el tercio al ferido, porque quebranta la tregua. E si no hubiere de que lo pechar, cortenle el puño: E si de la ferida perdiere miembro, peche el coto del miembro demás de esto: è si matáre, muera por ello: E si alguno se ascondiere, que los fieles no lo pueden meter emplazo, sea pregonado: è si despues que fuere pregonado, no viniere entrar emplazo, y sobre esto firiere, ò matáre, haya la pena de esta Ley. E ninguno que fuere metido emplazo, no aduga consigo mas de cinco homes, y él sexto: è si demás aduxiere, peche veinte maravedis, la meytad al Rey, è la meytad al Concejo, y à los fieles. E si demás vinieren, y de aquellos cinco de cada parte, è no se quisieren ir por mandado del Alcalde, peche cada uno diez maravedis: la meytad al Rey, è la meytad al Alcalde: è si alguno firiere al fiel sobre esta razon, haya otra tal pena, qual habrie si firiese à aquel con quien entró en el plazo, asi como sobredicho es en esta Ley.

---

que quebrantan tregua. Vey la Ley 3. tit. de las penas, lib. 8. en las Ordenanzas Reales, que pone, que el que quebranta tregua, ò seguro, es caso de aleve, è la meytad de sus bienes se aplican à la Cámara del Rey. Vey la Ley del estilo, que es 166. que pone, que si Concejo litiga, è ha sentencia en su favor, cómo se han de tasar las costas.

(a) TOdo home. Tregua quæ est securitas præstita rebus, & personis, discordia nondum finita: *ut not. glos. in c.* 1. *extra de tre. & pace*: & ista tregua de qua in ista lege est legalis, qua etiam lætantur mercatores, & rustici euntes, & redeuntes, & in agricultura existentes, & animalia, & cætera: *ut in c.* 2. *de tregua, & pace, & c. si quis Romipetas, & c. paternarum* 24. *q.* 3. Et dicitur tregua, quasi tenens guerram. Pax vero est finis discordiæ, quæ debet haberi in voluntate, sed guerra in necessitate, unde velamus, ut pacem habeamus: 23. *quæst.* 1. *nisi bella. & c. noli. de quo Tullius l.* 1. *de officijs.* Item nota, quod pax debet esse bona & perpetua. Nam pax, in qua latent insidiæ, est propriè dolus: » unde Augustinus, de » Civitate Dei, quamdiu cum vitijs pug» natur, vera pax non est: « *not. Bal. lib. feu. rub. de pace juramento firmanda, & servanda*, §. 1. quæ sit pœna frangentis treguam: vide foro novo, tit. fin. l. las treguas. Et pœnam frangentis pacem vide 7. *part. tit.* 12. *l. fi.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, una Ley del estilo 22. Concuerda con esta misma Ley 46. del estilo. Concuerda con esta Ley, la Ley 7. tit. de los asentamientos de la 3. part. Concuerda la Ley 9. è 10. de las Ordenanzas Reales, lib. 3. tit. 2. è vey en el dicho tit. la Ley 12. con otras 6. Leyes del dicho tit. que pone, cómo se ha de proceder en la Corte en las cau-

Ley IV. En qué manera deben proceder los Jueces, contra el que fuere acusado sobre muerte, ò otra cosa que merezca pena de muerte.

SI algun home fuere demandado sobre muerte de home, (*a*) ò sobre otra cosa que merezca muerte, (*b*) emplacelo (*c*) el Al-

---

causas criminales contra los delinquentes: vey una Ley del estilo, que es 148. que pone los plazos que han de haber los que son acusados sobre fecho de muerte, è cómo ha de proceder el Juez à sentenciar.

(a) SI ALGUN HOME SOBRE MUERTE DE HOME. Causa namque quæ in libello accusationis exprimitur, debet esse talis, quæ de sui natura inferat justum esse quod petitur: *ut not. Innoc. in c. causam quæ de rescriptis*, *& in c. dilecti de libelli obla.* Non ergo admittitur accusatio propter levem causam, si concludatur quod propter illam absens debet mori: quia justum non est quod petitur. Item not. quod accusatio dicitur inepta pluribus modis. Primo, quando non infert conclusionem de jure, nec de facto: ut videt, quia minxisti ad parietem, ut in juribus in principio *alleg. & not. in l. 1. ff. de eden. & in l. 2. §. circa, de doli excep.* Secundo, quando continet apertam rei defensionem, ut accuso te, quia occidisti bannitum: *ut not. C. de accus. l. reos*, *& probatur C. de his qui ad Eccles. conf. l. servus*, *& ar. C. de libe. causa*, *l. cum præc.* Tertio, quando apertam continet actoris calumniam: *ff. de bo. lib. l. qui cum major*, *§. si patris*, *& Innoc. in c. 1. de offi. vica.* Quarto, quando continet apertam lapsus temporis præscriptionem: *ff. de adult. l. accusaturus.* Et not. quod ubi libellus est ineptus secundo modo, sive propter omissionem modi, & formæ substantialis: *ut l. libellorum*, sive propter alias ineptitudines prædictas, bannum latum, tanquam in contumacem non valet, nec dicitur contumax esse confessus maleficium: *ut not. C. de jura. c. l. fi. §. sin autem reus*, *& ibi Bal. & Sali.* & si non valet bannum, non valet subsequens sententia, quæ fundatur in banno: *ff. de re jud. l. si cum nulla*, quia non meretur executionem sententia, quæ est ipso jure nulla: *ff. de ferijs*, *l. si feriatis*, *ff. de jud. l. si prætor. in fi. ff. de re jud. di. l. 4. §. condemnatum*, *ut reffert Bal. in addict. Spec. tit. de accusatore*, *§. 1. ver. & not. quod accusatio.*

(b) O SOBRE COSA QUE MEREZCA MUERTE. Non enim extenditur ad alios casus cum ista lex exorbitet à jure communi: quo cavetur, quod absens nemo damnetur, quia divinæ, & humanæ leges hoc prohibent: *ut c. absens*, 3. *q.* 9. *& per totum*, *& ff. de pœnis*, *l. absentem*: *quia merita causarum*, *&c. ut l. fi. C. si per vim*, *vel alio modo*, *& C. de accus. l. absentem*, & casus omissus remanet dispositioni juris communis: *not. Bar. in l. si cum dotem*, *ff. sol. ma.* & hoc verum nisi in casibus specialibus, qui notantur per *Bar. in §. ad crim. l. pe. ff. de pub. jud.* sed de jure communi si pœna erat major relegatione bona absentis propter contumaciam annotabantur: & si erat relegatio, vel minor poterat ad diffinitivam procedi: *ut not. in l. 1. C. de requi. reis*, *& licèt ista l. sit contra jus commune*, tollerat tamen in casu in ea tantum expræsso secundum leges hujus Regni, cum quibus concordant statuta Italiæ, quæ hoc disponunt, in quibus permittitur absens contumax haberi pro convicto, & confesso: *ut not. Bar. in l. quæstionis*, *& in l. divus*, *ff. de quæst. & Spec. tit. de accus. §. sequitur*, *circa princ. & Jo. An. ibi in addict.* cum loquitur de Italica consuetudine, & in casibus generalibus prohibitis non concessum remaneret sub clausula prohibitionis: *extra de transla. c. 2. & c. consuluisti*, *2. q. 5. & c. amputato*, 25. *q.* 2. Sed licèt hoc sit verum de jure secundum verum intellectum hujus legis de consuetudine tamen extenditur ista lex ad omnes causas criminales, ubi criminaliter agitur, & potest esse ratio, quia si hoc licèt in crimine mortem ingerente, à fortiori in alijs minoribus, & sic practicatur.

(c) EMPLACE. Per aliquem de modis: *infra eo. tit. lib. 6. expræssis.* Et not. quod in tali citatione non requirit, quod tenor accusationis inseratur, sed sufficit quod dicatur sibi quod veniat respon-

calde, (*a*) que venga ante él (*b*) fasta nueve dias, (*c*) si fuere ray-

ponsurus accusationi talis, &c. *ut plenè not. Cy. in auct. offeratur, C. de litis contest. & Bar. in l. inter accusatorem, ff. de pu. ju.*

(a) El Alcalde. Intellige etiam si non sit major sed locum tenens: *ut suprà eo. fol. lib.* 1. *tit. de los Alcaldes, l.* 5. *licet Doct. signanter Bal. tenent contrarium in auct. sed novo jure, C. de servis fugi.*

(b) Que venga ante el. Scilicèt, personaliter, quia causa criminalis in qua requiritur personalis comparitio: *ut in c.* 1. *de judicijs, lib.* 6. *& in alleg. §. ad crim.*

(c) Fasta nueve dias. Prima pars hujus legis ut differat à secunda habet locum, cum quis personaliter citatur, & verbaliter in loco in quo realiter per capturam non potest citari, de qua reali citatione tractat *Cy. in auct. qui semel, C. quomodo & quando jud.* ut si est in loco incantato, vel privilegiato, ubi non potest realiter citari, sed verbaliter in personam propter jurisdictionis perturbationem, quæ inde contigeret: *ut Dominic. plenè in c. Romana, §. contrahentes de foro comp. lib.* 6. ut si est in Ecclesia in qua verbaliter potest citari, etiam per nuntium: *ut in l. præsenti, & ibi Bar. C. de his qui ad Eccles. confug.* Idem si est in alio loco, ubi citatio potest ad eum pervenire.

(c) Fasta nueve dias. Nota quod de jure dies dati termini non computatur in termino: *ut not. glos. in c. super eo.* 2. *de appel. & not. glos. in c. frequens, de rest. spol. lib.* 6. *& glos. fi. ff. si quis cauti. l.* 1. *& not. Bal. in l. Gallus, circa princ. ff. de lib. & post.* Est tamen notandum circa hoc, *secundum Bal. in l. eos, §. si autem C. de appel.* quod quidam est terminus uniformiter terminatus, ut hebdomada. Quidam est terminus diformiter terminatus, ut mensis. Quidam est terminus derivatus per dies, ut 9. dies, ut hic. Et tunc quæro, an prima dies computetur cum termino, & est distinguendum, aut assignatus terminus terminatur in principio, & in fine: aut est dubium primo casu si verba dicunt ab hinc, vel ab hac hora, fit computatio de momento ad momentum: *ut alleg. §. si autem.* Si autem verba dicunt ab hac die ut hic, quod tunc incipit terminus currere, elapsa illa die, & non ante, quia dictio à & ab est separata, ita dicunt advocati *per l. ratio: in fi. de act. em. & not. per Cy. C. de nup. l. à caligato, & not. glos. in cle. sicut de appel. quæ glos. non dicit* quod illa pars diei computetur in termino, sed accedit loco ejus cui præfigitur terminus quasi dicat, quod si spontè velit non impeditur, quod enim contra *Paul. de Leaza, ibi.* secundo casu quando est dubium: ut quia assignatur alicui terminus novem dierum, & dubitatur, utrum dies assignationis computetur in termino, & tunc aut assignatur à lege, aut ab homine, aut in alia dispositione contractus, vel in ultima voluntate. Primo casu aut lex ultra progreditur, & fraudat legis statutum: *ut in c. pia. de excep. lib.* 6. *& in c.* 1. *de rest. spol. eo. lib. aut l.* non procedit ultra declarando, & tunc per æquitatem scriptam illorum capitorum dico idem, quod non computetur in termino, quia mitius agitur cum l. & in benigniorem partem. Si vero terminus assignatur à judice, tunc reffert, aut assignatur absenti, & non computatur in termino: *ut l.* 1. *ff. si quis cautio, aut assignatur præsenti,* & tunc computatur de momento ad momentum, quia non est nostrum extendere, & quia ista computatio est rationabilis & perfecta, nec permittitur aliquid de tempore: *ar. d. §. si autem, & quod not. in auct. hodie, C. de appel. & Pau. in d. c. frequens,* ubi dicit quod si illud non fuisset expræssum, quod illa dies computaretur ad hoc 18. *q.* 2. *c. prid.* 88. *dist. perlatum,* & not. quod dies termini debet computari de stricto jure de momento ad momentum. Tertio casu idem puto, quod fiat computatio de momento ad momentum, ut nihil de tempore perdatur per id quod *not. Jo. An. in c. super eo.* 2. *de appel.* Si vero terminus est informis putà, mensis: cum dies unius mensis non sunt tot quot alterius mensis, & tunc aut mensis exprimitur per unum proprium, ut mensis Januarij, & tunc certum est quot dies habet per certitudinem certi nominis: *ut ff. de verb. sig. l. cum visextus.* Aut exprimitur mensis per

gado: (*a*) è si no fuere raygado, recaudenle los Alcaldes del lugar, que faga derecho por su cabeza, ò por fiador (*b*) si lo hubiere, asi como manda la Ley: è si el emplazado fuere raygado, è no viniere al plazo, los Alcaldes, ò los que fueren en su lugar, recau-

per nomen appellativum, ut cum dicitur assigno tibi unum mensem, & tunc intelligitur indistinctè de 30. diebus: *ut l. fi. §. fi. C. de jure deli.* de hoc dicam infrà super parte, fasta un mes: hoc *not. Bal. in alleg. §. si autem*, ergo cum à lege sit iste terminus 9. dierum assignatus per dictionem usque, incipit currere, elapsa illa die, & non ante per jura super jus allegata.

(a) Si fuere raygado. Nam immobilia possidens præsumitur non fugere: *ut plenè not. suprà eo. tit. l. 2.* & dic ut ibi scripsi.

(b) O por fiador. Habui quæstionem de facto, quam in terminis ponit *Jo. An. in addict. Spec. tit. de accus. §. sequitur videre*, pone quod Titius promisit aliquem præsentare judici ad suam voluntatem sub certa pœna. Ille demum per judicem fuit captus, & postea circa carcerem aufugit, quem judex à Titio repetit, vel pœnam si non præsentat, quæritur an teneatur, & distinguitur, aut ex causa qua tenebatur Titius illum præsentare pervenit in fortia judicis, & tunc liberatus sit, quia non reffert, quod & qualiter fiat dummodo fiat: *ff. de cond. inst. l. 3. & mand. l. 3.* Solum enim ejus quod debetur: *& c. inst. qui mo. tol. oblig. in princ.* Si vero ex alia causa, quia aliud maleficium commisit, & propter illud captus aufugit: nulla sub est causa quare sit obligatio dissolvenda. Est tamen notandum, quod si Titius hoc casu fuit coram judice, dum ille captus erat, & protestatus fuit quod habebat illum pro præsentato, & se ex promissione amplius nolle teneri videtur tutus, licet ille postea fugiat, quia talis protestatio prodest: *ff. de neg. ges. nensenius, C. de Episc. & Cler. auten. si captivi*, adjuvatur hoc dictum quia certum est, quod eo casu quo jam captus erat, non poterat præsentari actualiter, præsentavit ergo ut potuit, scilicèt, verbaliter: *hæc Jo. An. ubi suprà hoc approbat Barbarius notabiliter super rubrica de fidejusso.* Item, reffert hoc *Vincen.* quod hoc de facto non servatur, quia est contra jus: *ut 7. part. tit. 1. l. 16.* maximè in criminibus arduis de quibus loquitur *l. ista, ut l. 1. ff. de custod. reo*, & licet ista lex in aliquibus locis observetur ad istam satisdationem evitandam, sufficit quod immobilia possideat in centum morobetinos auri: *ut not. in l. 1. in eo. lib. 2. tit. 8. l. 3.* Circa quod not. quod si pro crimine venit imponenda pœna pecuniaria, si quis invenerit fidejussorem idoneum de eo repræsentando, non debet ad carcerem duci: *ut ff. in jus vo.* ut eant, aut caveant, *vel satis. in rubro, & in nigro: & in l. 1.* & sic potest uno modo intelligi ista lex unde inventi cum armis non debent duci ad carcerem si dant idoneum fidejussorem de repræsentando se: *ut not. Bart. & Bal. in l. sed & is, ff. de in jus vo.* Si autem non invenit fidejussorem, tunc si est masculus, debet detineri per *l. 2. C. de custod. reo.* Si vero est fœmina, non est detinenda, sed suo juramento relaxanda desistendo juri: *ut est text. not. in auten. novo jure, C. de custod, reo.* Est tamen notandum, quod in causa capitali reus est detinendus, donec per publicationem processus appareat eum esse absolvendum, nec amplius debet detineri per text. expræssum: *C. de exhi. reis in l. nullus, in fi. in verb. donec repetit*, qui text. est ad hoc multum singularis: hoc notat *Bal. in alleg. l. sed & his.* Est tamen notandum, quod si accusati dant pignora in communi, ita debent relaxari pignoribus, ac sic darent fidejussores: *ut l. 1. ff. qui satisd. co. Idem not. ff. de præto. stipul. l. prætoriè, & in auten. de exhi. reis, §. susceptum, licet contrarium, not. C. de litis contes. auten. offeratur, & ff. de re jud. l. in ea. §. 1. tamen primum tenent Bar. & Bal. in alleg. l. 1. qui satis. cog.* Conclude ergo, quod in causa criminali in qua pœna mortis, vel afflictura personæ venit infligenda, non potest fidejussor accedere, etiam si consuetudo sit contraria. Hæc est conclusio *Bar. in l. si quis reus, C. de*

denle (*a*) toda su buena mueble y raíz por escrito, y emplacenlo de cabo otros nueve dias. E si viniere facer derecho, peche las costas al querelloso, quales juráre el querelloso, segun el alvedrio de los Alcaldes; è despues, por el despreciamiento, peche cinco maravedis al Rey, è cinco à los Alcaldes, è cobre su buena. E si al plazo segundo no viniere, peche la pena segun que manda la Ley de homecillo, y emplacenle la tercera vez à otros nueve dias; è si no viniere, denlo por fecho; è si viniere al tercero plazo, sea oido sobre aquello que le es puesto, si lo fizo ò no; mas no cobre la pena sobredicha en que cayó por su culpa: è si alguno de estos, quier sea raygado, quier no, los Alcaldes no le fallaren en el lugar, (*b*) ò en la tierra que ellos han de juzgar, fagalo prego-

---

de custod. reo, *juncta glos. c. cum homo* 23. *q.* 5. *& sic servatur*, an & quando criminosus incarcerari debeat: *vide Hen. in c. ex rescripto de jurejur.*

(a) RECAUDEN TODA SU BUENA. Hic enim est unus casus in quo habet locum sequæstratio, scilicèt, propter contumaciam citati non venientis in causa criminali, cum sit generaliter prohibita: *ut in l. unica*, *C. de prohibita sequæstra.* causaliter autem est permissa, hic autem est permissa de jure: *ut in l.* 1. §. *si super*, *ff. de colla. bo.* & hic fit sequæstratio causa custodiæ, ut tædio affectus reus veniat responsurus: *ut c. quoniam frequenter.* Non tamen credo, quod per hanc sequæstrationem possidens desinat possidere: *ut ff. de verb. sig. l. sequæster*, *& c. licet*, *ff. depositi eo*, quia est necessaria, non voluntaria: *ut l. æquissimum*, *ff. de usufruct.* Et ista sequæstratio fit statim, postquam accusatur, post citationem tamen, ut hic: *& not. Cy. in l.* 1. *C. de requi. reis.* Olim tamen fiebat annotatio bonorum ipsius accusati, in gravibus tamen criminibus, propter quæ quis bona amittebat propter crimen: *ut d. l.* 1. *C. de requi. re.* non tamen fit hic ista annotatio, in alijs casibus ne gravior sit interlocutio quam diffinitiva: *ut not. Cy. in alle. l. cum absenti de requi. re.* de jure tamen communi non habet locum talis annotatio: *ut in auct. bona præscriptorum. C. de bo. dam.* Ista autem est sequæstratio non propriè annotatio: *ut Cy. plenè in d. auct.* Circa quod not. quod licèt fiat sequæstratio, vel annotatio bonorum, quæ habet in illa civitate vel loco, non tamen fiet in bonis, quæ extra territorium habet ipse bannitus: *ut l. si quis ingenua*, §. *exulibus ff. de capti. & not. in l. cunctos populos. C. de sum. trin.* etiam si esset condemnatus ad amissionem bonorum non extenditur talis condemnatio ad bona alibi sita: ut in juribus supra allegatis quod est menti tenendum: hoc tenet *Pet. de Ancha. in cle. Pastoralis*, *de re jud.* vide quod ipse not. *in c. Pastoralis de privile. in fi. suæ lecturæ*: secus est in missione in possessionem ratione contractus: ut not. Dominicus plenè *in dict.* §. *contrahentes op.* 2.

(b) E SI ALGUNO: NO FALLAREN EN EL LUGAR. Requiritur ergo in hac secunda parte hujus legis quod post accusationem propositam reus requiratur in loco: & jurisdictione Judicis mandato, & antequam absens citetur fiat informatio fugæ, & absentiæ: ut ista lex innuit. nam fuga inducit præsumptionem de loco commisso: *ut not. in auct. de exhi. reis*, §. *quia vero in glos. col.* 5. *not. Cy. C. de ju. juran. l. in bonæ fidei*, *q.* 5. *& ibi glos. & Bar. ff. de suspect. tu. l. impuberibus*, §. 1. *& ff. ad Sabi. l. lex Cornelia*, *& ff. de ju. juran. l. admonendi*, *& Joa. An. in addi. Spe. tit. de præsumptio.* §. 2. *ver. violentam*, *& in eo. foro*, *& lib.* 2. *tit. de las testimonias*, *l.* 3. *in fi.* & propter talem fugam quis efficitur suspectus; & talis suspitio secundum aliquos sufficit ad condemnationem, quod est verum ubi suspitio habetur pro delicto, ut in tutore: & quoniam fuga habetur pro delicto: *ut c. de deserto. l.* 1. §.

nar, (*a*) y decir en su casa (*b*) do moraba, que venga fasta un

§. *secus: ut not. Bar. in l. impuberibus*, §. *fraus supra all. facit. C. de omni agro deser. l. licitum*, *lib.* 11. *& in auct. de exhi. reis*, §. *si vero etiam quid col.* 1. *& ibi Jac. de Bel. & c. de ju. jur. l. in bonæ fidei*, *& ibi gl. & Cy. & Bar. in all. l. lege Cornelia*, *& Bal. in l. non hoc in fi. C. unde legi. & Jo. Faber inst. de suspec. tu.* §. *si quis*: & ideo ista informatio debet præcedere istam citationem, ad hoc quod constituatur in contumaciam, ut condemnari possit: alias enim sola citatio non talis esset sufficiens contra absentem: quia contumacia non esset vera: sed esset quædam cessatio, & nuda, sive tacita contumacia: ut reffert *Sali. in l. si accusatoribus*, *op.* 2. *c. de accu. & si officialis*. Judicis mandato non invenit delinquentem fidem faciat judici; ut judex inquirat: an abest à civitate: ut dixi, juxta doctrinam *Bar. in l. dies captioni*, §. *Prætor ait ff. de dam. infe. quoniam fuga facit haberi fugientem pro confesso*: vide casum *in l. consiliarios. C. de assesso. offi. & ibi Bar. & vide eum in l. lex Corne. ff. ad Sabi. & in l. admonendi de ju. jur. & in l. in capitalibus*, *ff. de bonis eorum qui ante sententiam*, *&c. & per Sali. in l.* 1. *c. de raptu virg.* Conclude ergo quod licet sola fuga inducat suspitionem de delicto, propter talem tamen suspitionem non subjicit fugiens torturæ *per l. milites*, *C. de quæst.* ubi ad torturam requiruntur argumenta, sive indicia in plurali; & est ratio; quia fuga non respicit directè delictum; sed tuitionem personæ: licet aliqui Judices contrarium faciant: *not. Jo. An. in addi. Spe. tit. de præsumptione*, §. *spens.* ℣. 2. dubitatur tamen, an cum quis fugit à carcere propter delictum sit citandus, *& Jo. An. in addic. Spe. tit. de præsump.* §. *expen.* tenet quod non sit necessaria citatio *per decre. eum qui de dolo*, *& contu. lib.* 6. ubi patet contumacem, qui appellavit etiam ad sententiam non citandum: ratio, quia appellando protestari videtur, se de cætero nolle comparere: & si hoc operatur verbum appellationis, fortius hoc operari debet fuga carceris, vel attestationis, etiam in facto consistens, cum plus sit factis demonstrare, quam verbis dicere: *de app. dilecti in glos.* 3. Item, si verum est, quod sine appellatione dicens se nole venire, sit manifestus contumax: & ulterius non citandus per decret. *venerabilibus de sen. excom. lib.* 6. §. *secus*: nec audiendus appellans: *ut in Cle. si autem*, *de dolo*, *& contu. fortius* sit dicendum in fugiente à carcere: sic tenet *Jo. An. ubi supra*: an fugiens à carcere habeatur pro confesso? vide notata per Doc. signanter *per Barba. in c. nullus de præsum.* Nota incidentèr, quod si sit inchoatus processus de vulnerato morte secuta; ex illo vulnere processus ille finitur: & debet inchoari novus processus de occiso: quod probat *tex. in l. si vulnerato*, *ff. ad l. Aquil. quod est utile.* Nam secundum hoc fidejussores primi processus à modo non tenentur: quod disputando tenuit *Jac. de Bellapertica in quæstione quædam quæ incipit*; *Regni constitutione cavetur*, *&c.* quam ipse posuit *sub l. fi. C. de duobus reis.* Et est ratio, quia mutatur species criminis, & species pœnæ, & ideo requiritur novus libellus: *ut ista reffert Florianus in alle.* si vulnerante, de hoc tamen an fidejussores teneantur, vide omnino quod *Florianus not. in l. ait lex ff. ad l. Aquil.*

(a) Fagalo pregonar. Requiritur ergo quod accusatione proposita & mandato capiendi porrecto, & requisito per civitatem, & jurisdictionem, & fide Judici facta quod non invenitur, & informatione habita super fuga, quod per publicum præconium citetur, ut hic: nam iste est unus modus citandi, de quo *Cy. in d. aut. qui semel c. quomodo & quando Judex*, *& ibi per Bar.* requiritur ergo ista proclamatio in publico & evidenti loco, ad hoc, ut quis in contumacia constituatur, ut hic.

(b) Digalo en su casa. Non solum ergo requiritur citatio publici præconij, sed etiam quod per litteram Judicis citetur per nuncium publicum in domo suæ habitationis, & quod alicui de domo dicatur, ut hic; hæc enim citatio in causa criminali requiritur juxta doctrinam *Bar. in d. l. dies captioni licèt glos. in l. absentem*, *ff. de pœnis*, *& Bar. in l. inter accusatorem*, *ff. de pu. jud.* dicant, quod debeat citari sicut in civilibus, quod non sic credo ad un-

mes (*a*) facer derecho sobre aquella cosa que le aponen, è si no vinie-

guem, ratio est, quia in criminalibus non damnatur quis ex suspitionibus, sed ex probationibus, luce clarioribus: *ut C. de appel. l. additos*, quia majus periculum vertitur, *ut c. ad Carbo. l.* 1. §. *sed & si quis, & c. ubi majus extra de ele. lib.* 6. *& Cy. in l. sciant, c. de probationibus.* Durissima ergo videtur hæc lex juri, & rationi non consona, quod scilicet ex sola citatione, & ficta contumacia absens de crimine damnetur, non ergo immerito solemnitates juris, & hujus legis in tali citatione debent observari. Nam grave esset dicere, quod per solum præconium sine alijs hic requisitis dicatur quis verè contumax, ex sola præconij citatione, qui facilè poterat non venire in ejus notitiam, eo quia vox præconis paucis innotescit, ut in *aut. de litigiosis*, §. *omnem col.* 9. *& c. quomodo, & quando Judex aut. qui semel* requirit enim ista citatio ad domum ut hic, cum personaliter non valet: *ut all. c. quando*, §. *porro: ut lite non contes. & de eo qui mittitur in poss. c. fi. & sunt requirendi amici de jure: ut ff. ex qui cau. ma. l. item ait*, §. *fi. & l. se. & not. in c. causam de dolo, & contu.* Est tamen notandum, quod si absens potest notari de culpa, non sunt citandi amici, nec etiam sunt citandi in criminalibus in quibus amici non possunt absentem defendere: & adde quod not. *glos. in c. consultationibus, de offi. dele.* & tenetur præco citare in vicinia; ita quod sentiant vicini, & amici; & sunt amici citandi in genere, & non nominatim; *ut not. ff. in qui. cau. in pos. ea, l.*2. *& l. hac autem*, §. 1. *not. Bal. in auct. qui semel supra all.* Et hæc quæ dicta sunt habent locum, si citatus habet domum: *ut supra, & in l.* 4. §. *quotiens, ff. de dam. infec.* Si autem domum non habet, sufficit publica vox præconis: *ut in auct. de litigio.* §. *omnem, not. Cy. in l. si accusatoribus, C. de accus. & Bar. in alleg. l. inter accusatorem, ff. de publi. jud.* Et nota, quod talis citatio non solum valet in domo, ubi quis cum familia moratur, sed etiam ubi operatur, hoc est, ad stationem: *not. Bar. in l. cum quidam, ff. de fundo instru. & probatur in l. ex facto*, §. *ne servi, ff. de hære. inst. & in l. apud Labeonem*, §. *initium, ff. de injurijs.* Et in tali casu domus habitationis patris dicitur domus habitationis filij: ut colligitur *ex text. l.* 1. §. *illud quoque. C. communia de ma.* nec obstat, si dicatur quod nulla, vel irritanda saltem erit sententia; cum ædictum peremptorium non pervenit in notitiam citati absentis: *ut c. quomodo, & quando Judex, l. ea. & ff. quæ sen. sine appe. res. l.* 1. §. *cum addito*: quia satis dicitur sufficere; si absens diligenter quæratur: ut requirit ista lex ad hoc ut possit sententia fieri; licèt non sit inventus: *ut extra qui filij sint le. c. causam de cle. non resi. c. ex tuæ. C. de Judi. properandum*, §. *& si quidem, & ff. de evic. l. si ideo, & l. si dicunt, &* §. *si præsente, & ff. loca, l. item quæritur in exercitu Spe. in tit. de citatione*, §. *viso. ver. quid si non dimisit.* Nec obstat si dicatur quod non videtur contumax, qui vocem præconis non audivit: *ff. de in inte. resti. l. pe.* quia si non fugerat, exaudire poterat. Sufficit ergo citatio ad domum: ut jura *supra alle. & extra de dolo, & contu. c. causam, & c. fi. hoc tenet glos. in c. caveant* 3. *q.* 9. nec obstat 3. *q.* 9. *per totum.* Quia verum est, quod absens non per contumaciam damnari non debet, ut ibi: nisi contumax fuerit quia pro præsenti eum contumacia haberi facit: *ut in c. absens*, §. *nisi* 3. *q.* 9. *& in auct. ut omnes obe. judi.* §. *si vero coll.* 5. *& in c. in nomine domini, extra de testibus.*

(a) Fasta un mes. Qui habet 30. dies: *ut c. de jure deli. l. sancimus*, §. *sin autem dubius glos.* 60. *dies.* Non enim loquitur de mense intercalari: qui constat ex 29. diebus: *ut l. cum bisextus, ff. de verb. sig.* approbatur de consuetudine regni: prima opin. Bar. ibi posita, qui tenet, quod computantur tantum in mense 30. dies: & non servatur circa hoc *gl. c. quam sit de ele. lib.* 6. *ubi dicit Jo. An.* quod mensis debeat computari secundum quod menses currunt, & si dies aliqui elapsi erant in mense in quo fit citatio, quod supplentur de mense sequenti: de quo plenè per *Hosti. & Jo. An. de supp. neg. prælat. c. licèt*, quod autem sint computandi 30. dies pro mense inter ædictum, & ædictum, est tex. *juncta glos. in alle. auct. qui semel, &*

in

re, (a) sea toda la buena recaudada, asi como sobredicho es en es-

in auct. jubemus, *c. de judi. nec obstat l. cum anterioribus*, §. 1. *C. de temp. appel.* ubi connumerantur in mense 31. dies: quia loquitur in suo casu secundum antiqua tempora: conc. in hoc tempore, 3. *part. tit.* 8. *l.* 7. licèt in modo procedendi aliter ibi cavetur: sed quod hic dicit observatur. Et not. quod hoc tempus consideratur, & connumeratur à tempore quo citatio pervenit in notitiam absentis, vel solemniter, & publicè sit emissa: hoc tenet *Cy. in l.* 1. *C. de req. reis*, *q.* 5. requiritur ergo solemnis, & publica citatio contra absentem: & quod tribus vicibus citetur, & requiritur: ut hic, & *Cy. in d. l.* 1. *q.* 4. *& Bar. notabi. in all. l. inter accusatorem.* Est namque servanda hujus legis forma: nam à quo removetur forma rei, removetur esse rei: *ut l. non sunt liberi, ff. de sta. ho.* & ideo cum hic est data forma, ut tres citationes fiant ante bannum, si judex in prima citatione misit peremptorium, non valet bannum; quia contra formam datam: & sic commissio formæ, vitiat bannum: *ar. de verb. obl. l. qui Romæ*, §. *Hermes Flavius*: notat Bal. in dicta lege, non sunt liberi, nec Judex habet potestatem dandi unum terminum pro omnibus, quia cum certa forma est data à lege, ista pro forma substantiali perveniendi ad bannum, nihil mutari potest, etiam unius horæ momentum: *ff. de re judi. l. si nihil not. gl. & Bal. lib. feu. tit. de milite vasallo qui contumax est*, *c.* 1. Nec credo quod Judex posset hunc terminum abbreviare; licet hoc posset in civilibus: *ut not. Cy. in l.* 1. *C. de requi. reis*, *& not. in l. fi. C. eo. tit.* de quo loquitur jura l. inter accusatorem, *& auten. qui semel*, *& quod not. Spe. in tit. de citatione*, §. *nunc de temp. versi. sed nunquid idem juris est.* Si ergo judex non sic solemnitèr, & publicè ut prædixi, citet absentem, & sententiam proferat: est ipso jure nulla, *ut tex. & glos. in c. de illicita* 24. *q.* 3. *& l. ea quæ c. quomodo, & quoniam Judex*: non ergo videtur quis condemnatus cum condemnatio non tenuit: *ut l.* 2. *in fi. ff. de pœ.* & si citatio non est legitima, & reprobatur à jure non dicitur contumax citatus: *ut not. glos. fi. in c. bonæ* 2. *de ele. & not. glos. in c. si Episcopus* 3. *q.* 2. Item requiritur, quod sententia, & citatio sit contra certam & indubitatam personam: *ut not. Bal. in l. hac consultissima*, *C. qui testa. fa. pos. & in l. cum fratrem*, *C. de his qui ut indig.* Item nota, quod etiam si maleficium sit notorium, requiritur citatio: *ut Bal. notabilitèr in l. cum fratrem. C. de his qui ut indignis.*

(a) E SI NO VINIERE. Requiritur tamen, quod in quolibet termino se repræsentet accusans; & contumacia absentis reaccuset, ut contumax sit reus: juxta doctrinam *Bar. in d. l. inter accusatorem*, *& not. ipse in l. is qui reus*, *ff. de pub. judi.* Si tamen accusans absentem non comparet in termino ad prosequendam accusationem, si talis est causa, in qua judex ex officio potest procedere: etiam sine accusatore procedet contra absentem: *ut not. gl. in c. cupientes*, §. *quod si per* 20. *de ele. lib.* 6. *super parte opponentes*: quod commendat ibi Dominicus: & hoc tenet *Bar. in l. libellorum*, §. *item subscribere circa fi. ff. de accu.* tenetur etiam accusans ostendere Judici qualiter absens fuit: ut præmittitur citatus; aliàs Judex eum non potest in contumaciam constituere: nec valeret sententia contra contumacem lata, antequam constet de sua contumacia: *ut not. Bal. in l. falsus*, *C. de furtis.* Item nota, quod pro istis tribus citationibus non potest Judex facere unam pro omnibus; quia cum istud sit introductum à lege, vel statuto pro forma substantiali perveniendi ad bannum, nihil potest immutari per Judicem: *ut not. Bal. in tit. de milit. vasal. qui contumax est*, *c.* 1. *super ver. beneficium*, *& C. quomodo & quando judex l. cessante.* Judex ergo non poterit augere, nec minuere dies taxationis: licet Innoc. dicit, quod augere poterit; cujus opinionem in aliquibus locis servat consuetudo: *not. C. quomodo & quando Jud. l. consentaneum* 3. *col. ver. quæro* quot dies aliter *not. eo. tit. auct. qui semel* alias enim per partes potest prorogari tempus assignatum per statum, quandò fuit breve, & appositum favore præcum, vel favore arbitramenti: vel sententiæ, vel instrumenti habentis vim sententiæ ex forma statuti: *ut not. in pace const.*

ta Ley. Y pregonenlo, è diganlo en su casa de cabo, (*a*) que venga fasta otro mes à facer derecho; è si viniere à este segundo plazo, peche las costas, è la pena de esta Ley sobredicha, é faga derecho: è si no viniere, peche la pena del homecillo, (*b*) è pregonenlo de cabo fasta otro mes: è si viniere, sea oido sobre el fecho, si lo fizo ò no: mas no cobre (*c*) la pena sobredicha: è si à este plazo tercero (*d*) no viniere, denle por fecho; (*e*) pero el que fue-

---

const. §. *in causis* 2. *colum. in princip.*

(a) Como de cabo. Requiritur ergo trina requisitio ad domum: & trina citatio, *ut hic concord. practica Cy. in alleg. l.* 1. *C. de requi. reis*, *q*. 4. Non ergo sufficit una tantum citatio; sed requiritur hujusmodi legis solemnitas: qua omissa, nullum est quod agitur: *ut q.* 1. *in sum. & c. ex rationibus*, *de appel. & c. ad audientiam de rescript. c. cum dilecta. de præsump. c. illud qui filij sunt legi*, *& c. per venerabilem*, *de accu. c. qualiter*, 1. *& c. ad petitionem*, *not. glos. in c.* 1. *de vit. & honest. Cler. & Jo. An. in addi. Spec. tit. de Cler. non resi.* §. 1. *Bar. in l. desertorem*, §. *si ad diem*, *ff. de re mili. & l. omne delictum eo. tit.*

(b) Del homecillo. *Ut infrà lib.* 4. *tit. de los homecillos l.* 3. & vide quod ibi notatur.

(c) Mas no cobre. Est tamen notandum, quod si per accusatorem absentem novitèr comparentem opponitur exceptio, qui retro reddit, judicium nullum audietur super pœna, & exceptione probata non habet locum pœna, nec temporis arctatio: *ut alleg. c. cupientes*, §. *quod si per* 20. *de elec. lib.* 6. *in glos. super parte comparere*, *& ibi Dominic.* licet fuerit personaliter citatus: & potest excusari à vera contumacia, & habebit beneficium appellandi, si docet de aliquali impedimento: quod tene menti secundum *Bal. in l.* 1. *ff. si quis jus di. non ob.* §. *si Procurator.* licet secundum eum multi hoc non approbant, & facit: *ff. de re jud. l. quæsitum.* Sed si citatus docet de ignorantia, excusatur etiam à ficta contumacia, & ab omni pœna, quæ propter eam imponitur, *ut not. Bal. ubi suprà allegat. C. de tabul. l. generaliter*, *& ff. de decre. ab or. fa. l. fi. secundum Jo.* & alios quod not. quando vis defendere adversarium de præcepto expræsso secundum formam statuti, & facit: *ff. de auc. tu. l. plane*, hoc approbat iste text. dum dicit, quod docto de impedimento.

(d) A este tercer plazo. Docto tamen de citatione, & constito de contumacia coram judice: aliàs si Judex pronunciat contra aliquem tanquam contra contumacem; cum ejus contumacia esset sibi incognita: licet in veritate esset contumax, non valet, quod agit. Idem tenet *Innoc. in c. cum contingat de offi. dele. facit l. hoc autem ff. ex qui. cau. in posses. ea.* ubi de his quæ Judex ait, debet sibi constare, & liquere; ut Judici non de facto agere: hoc notat *Bar. in l. multum*, *ff. de cond. & demon. hoc firmat Jo. An. in regula qui certus est de re. ju. lib.* 6. *in mercurialibus*, *& Pet. de Ancha. in cle. cum litem*, *ut lite pen.* & de hac ficta confessione vide eundem *Ancha. in c. cum contumacia*, *de hæret. lib.* 6.

(e) Por fecho. Quod hic disponitur, valet etiam per viam statuti: *ut not. Jo. An. & Abb. de Cecilia in c. veritatis de dolo*, *& contum. & vide Bar. in l. cum filium*, *ff. de ver. ob. & in l.* 1. *ff. de sicca. & in c. absentem de pœnis*, *hoc idem tenet Bal. in lib. feu. tit. de pace jura. fir. c.* 1. §. *si quis vero temerario*, *super verb. feu. furtum*, *ver. quæro utrum valeat*: & est contra notata per DD. signantèr per *Bald. in alleg. l.* 1. §. *si Procurator*, *ff. si quis jus di. non obten.* ubi absens citatus ratione contumaciæ non potest haberi pro confesso; quia non debet in dispendio totius causæ puniri ratione contumaciæ: *ut not. glos. ibi aperte*, nec potest Judex hoc interloqui, quia excederet terminos legis; sed aliam pœnam bene potest imponere: *ut ff. ubi pupi. edu. de. l. jus alimentorum*, *ibi per Jaco.* ergo ex sola contumacia in non veniendo, non potest quis haberi pro con-

re tres veces aplazado, si quisiere mostrar algun embargo (*a*) derecho, asi como por enfermedad luenga, ò prision (*b*) de su cuerpo,

---

confesso: & adde quod *not. Ja. Butri. in l. si filius, ff. de interro. act. & est illa l. in ista materia notabilis*: & ideo dicit hic *Vincen. Arie.* quod cum ista lex sit rigurosa, servabitur in casibus in quibus loquitur: in alijs aut casibus servabitur *l. part.* 3. *tit.* 8. *l.* 7. quæ requirit quatuor citationes: *ar. l. interpretatione, ff. de pœnis*, tamen de consuetudine servatur ista lex ubicumque de crimine agitur contra absentem: ut suprà dixi. Sed cum ista lex exhorbitet à jure communi, requiritur, quod antea quam Judex sententiam proferat contra absentem, ex suo officio informationem habeat de delicto: *ut in l. ordinationis Regis Jo.* 1. *de Briviesca cavetur*, & potest esse ratio, quia non sola contumacia est sufficiens delicti probatio: sed de crimine constare debet per legitimas probationes: *ut not. Bar. in l. absentem, ff. de pœnis, & est text.* 3. *part. tit.* 14. *l.* 12. nam Judex ex officio suo debet quærere defensiones accusati absentis: *ut in l.* 1. *in fi. ff. de quæstionib. & l.* & si non defendatur: *ff. de pœnis, & probationes* pro absente debet inducere: ut plenè *not. Bar. in dict. l. dies captioni, §. hoc autem judicium, & in auct. qui semel suprà alleg. ibi perquisita veritate, &c.* facit quod *not. Innoc. in c. veniens, extra de accu.* nam si Judici liquere potest maleficium esse commissum ex tali confessione, non debet absentem condemnare. Ista est conclusio *Bar. in d. l. absentem, in fi.* nec hoc negat ista lex si benè & subtilitèr intueatur: nam hi bannati, & annotati non debent haberi pro condemnatis nisi crimine probato: *ut Bar. in alleg. l. Divus, ff. de custod. reo*, & firmat, & concludit ipse *Bar. in d. l. inter accusatorem*, ubi dicit, quod per solam istam citationem sine plenaria probatione de maleficio, non debet Judex ipsum absentem condemnare. Hoc tenet *Spec. in tit. de accu. §. sequitur* ℣. 1. æqua autem, & justa, & veritati amica, & juri naturali, & positivo videtur hæc doctrina tam consona, quod ab ea non expedit Judicibus deviare; ideoque in processibus criminalibus, qui coram me ventilabantur temporibus quibus Judex fui, licet immeritus, in Civitatibus, & Villis hujus Regni ab Illustrissimo Rege Joan. II. & postea ab ejus filio Henrico IV. virtuosissimo nostro Rege deputatus, consuevi tam in absentia conclusa contumacia absentis interloqui, & accusantem ad probationem suæ accusationis recipere, & ex officio meo defensiones quærebam accusati: & sic ad diffinitivam veritate comperta, procedebam. An autem absens talitèr condemnatus efficitur infamis: *not. Bal. in l. etiam, C. de furtis: & in l.* 1. *C. de hære. instit. & Bart. notabilitèr in l. infamiæ, ff. de pub. Jud.*

(a) Embargo derecho. Reffert hic *Vincen. Arie.* quod tale impedimentum non probatur per solum juramentum: *ut foro juz. lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 17. sed debet probari documento, vel juramento cum alijs indicijs verisimilibus: *ut not. per Bar. in l. quæsitum, ff. de re jud.* aliàs aperiretur via maleficijs, & daretur via de jurejurandi: quod esse non debet: *ut l.* 2. *in fi. C. de jurejur. & vide l. si ter. §. sufficit, ff. de excu. tu.* & de hac materia habetur secundum eum: 3. *part. tit.* 7. *l.* 11. *& ff. si quis cautio. l.* 2. *§. si quis judicio usque ad fi.* Est etiam impedimentum legitimum, si est aër corruptus in loco in quo comparere tenetur: *ut not. Bart. in l. recusare, §. fi. cum l. seq. ff. ad Trebel. & not. glos. in c. ad supplicandum de renun. & glos. in cle. quamdiu, de appel. & c. fi. de cle. non resi. ex quibus not.* quod post infirmitatem, scilicèt, contumaciæ potest quis medela juris deliberari à sententia mortis: & à sua debilitate reviviscere: ut hic *& not. Bal. in l. si bonorum in fi. C. qui admi. ad bo. poss. po.* An autem de jure communi valeat receptio testium facta contra absentem citatum ad domum, & non inventum: *not. plenè per Jo. And. in c. præsumitur de re jud. lib.* 6. *in mercuria.* Qualitèr enim de jure canonico procedatur contra absentem in crimine: *vide Dominic. de Sanct. Gemi.* 3. *q.* 9. *in sum. & Doct. in c. veritatis, de dolo & contum.* 24. *q.* 3. *c. de illicita, &* 4. *q.* 5. *c.* 1.

(b) O prision. Non tamen excusatur, si post citationem de qua hic se capi

ò otro embargo derecho porque no pueda venir, venga ante los Alcaldes, y ante el Consejo pregonado. E si quisiere probar el embargo por qué no podia venir al primero plazo, ò al segundo, sea oido sobre fiador que dé; è segun lo que probáre, cobre lo que pechó: è si quisiere probar razon derecha, por qué no pudo venir (*a*) al tercero plazo, sea recaudado porque faga derecho como de primero: è si no lo pudiere probar, fagan dél aquella justicia (*b*) que deben, y si él por sí no viniere de su grado, y de otra guisa lo prisieren,

---

pi procuravit alibi; quia talis affectata, & prcurata detentio sive captio non potest citatum excusare; *ut cle. multorum extra de pœnis*, *hoc idem tenet glos. in c. venerabilibus*, §. *idem est*: *de sent. excomm. lib.* 6. *&* *l.* 2. *ff. si quis cautio. in fi. cum l. seq. facit* 18. *dist. c. pervenit.* imò, quod plus est, *ut plenè not. ibi Ancha.* quod potestas sæcularis capiens clericum sic volentem, & procurantem se capi sit excommunicatus; quia licèt clerico non intendat injuriari; sed quia in eum manus injecit contra honorem Sedis Apostolicæ, & ordinem clericalem, est excommunicatus, non considerata clerici voluntate sic detenti: *ut c. contingit*, *extra de sent. excomm. not. glos. & Steph. in alleg. cle. multorum.*

(a) No pudo venir. Est tamen notandum circa hoc, quod si fui impeditus à domesticis, vel conjunctis adversarij mei, videor impeditus voluntate, vel mandato suo. Est casus notabilis *in c. constitutis*, *extra de test. & not. Bar. in l.* 1. §. *fi. quod vi aut cla. & Pet. de Ancha. in cle.* 1. *de judicijs.*

(b) Fagan del justicia. Et not. quod licèt de crimine absentis constet per probationes, & iste capiatur, licèt non audiatur; requiritur tamen quod non fiat executio donec ipse condemnatus confiteatur se esse talem qui requiritur, & est condemnatus pro tali crimine, & tali tempore secundum practicam *Bar. in d. l. Divus*, *ff. de cust. reo*, & si hoc confiteri nolit, fiat aliàs probatio de hoc, *ut ipse Bar. not. in l. inter stipulantem*, §. *si stichum*, *ff. de ver. obl. in fi. & de cond. & demon. l. de nostro*, *in princ.* & ex hoc not. quod contumax non debet conquæri de lege, sed de se ipso: lugère enim debet suam contumaciam, & non conquæri de justitia & terrore legis. Facit quod *not. ff. de proba. l. cum probatio*: *& ff. de ritu nup. l. palam*, & not. quod in sententia lata per contumaciam, debet causa exprimi: ut talem condemno propter suam contumaciam: *sic C. de judicijs*, *l. properandum*, §. *illo*, *& ff. de accu. tu. l.* sed hoc ergo in sententia banni semper debet causa exprimi: *hoc not. Bal. in l. si quis in suo testam. C. de fideicommis. liber.* & ad hoc quod supradictum est, not. quod cum capitur bannitus, debet fieri declaratio processus in quo declaretur captam esse illam personam, quæ bannita reperitur, & bannum exequendum esse: & talis sententia requiritur non adesse: *ut not. in c. pro humani*, *de homi. lib.* 6. *per Jo. An. in novella*: sed licèt executio sit facta sine ista declaratione, non sit juri contraria per ea quæ *not. Innoc. in c. ex ratione de appel.* ubi not. quod in mera executione, nulla est necessario dilatio: quod dictum tene menti. Ad executionem autem sententiæ legis benè est necessarius libellus, cum non præcesserit aliquod judicium: & not. quod licèt sententia legis excedat modum judicij, quia sine judicio fertur; non tamen excedit modum debitum seu probationis; quia non potest esse nisi vera; & requirit factum verificè consummatum: *ut not. in c. perpetuæ*, *de elect. lib.* 6. *in novel. not. Bal. lib. feu. tit. de feu. sine culpa admittendo*, *c.* 1. *circa fi.* Item not. quod ubi statutum permittit contra absentem diffinitivam sententiam ferri ante capturam non est servus pœnæ: sed postquam est in laqueo Reipublicæ: *ar. ff. de contrahen. empt. l. quod sæpè*, §. *si quis amico*: *& l. in laqueum*: *de acqui. re. domi. & in clem. Pastoralis*: *de re jud. not. Bal. in l. fi. C. si à non comp. jud.* Non tamen omitto, quod si Judex non audit defensiones absentis; vel si non amittit appellationem; & ad executionem procedit; priva-

vatam vim facit: & ideo licita est defensio, etiam manu armata; quia jurisdictio sibi non suffragatur cum redigatur ad instar privati, etiam si faciat in forma officij. Sed tunc dist. aut sine causæ cognitione: & tunc aut infertur gravamen reale, & potest resisti: *ut l. meminerint, C. unde vi.* aut personale, & idem: tamen melius facit reus si appellat: *C. de appel. l. si quis provocatione:* aut facit causa cognita: & tunc appellatio est necessaria omninò: & poterit postea ei armata manu resistere appellans: præsertim si non posset reparari post facti executionem: statim enim quoniam est appellatum, est *extra offic. C. de appel. l. additos: & adde quod not. ff. de re. jur. non videtur §. qui jussu. not. Bal. in alleg. l. ut vim, ff. de just. & ju.* Sed circa materiam hujus legis, quæritur; si accusatus aliquis de homicidio tanquam notorio, valeant probationes factæ judiciarij ordinis tramite, omisso: & dic quod non valent: quia non est notorium actu permanentis. Idem in Inquisitore si habet promotorem: nam & ibi lis debet contestari: *ut not. in c. ult. de fo. compe. in novella*: ut not. quod cognoscere, juris ordine non servato, est alterius jus auferre: *nt not. in c. statuto de hæreti. lib. 6. in glos. hoc not. Bal. in lib. feu. tit. de pace jura. firmanda c. 1. §. injuria.* Sed circa hanc materiam citationis in causa criminali contra absentem sæpius vidi dubitari: an Princeps ex certa scientia possit supplere solemnitatem omissam hujusmodi: l. fori, & videtur quod no. *ut est text. in cle. pastoralis de re judi.* ubi licèt Imperator voluit supplere defectus solemnitatis circa processum quem facit contra Regem Robertum: ejus tamen processus annullatur per Papam: *fecit l. libellorum, ff. de accu. canonicata, 2. q. 8. sed pro l. olim. C. de testa.* probat contrarium, scilicèt, quod potest supplere. Sed breviter dico cum *Pet. de Ancha. & Jo. de Immola. in alle. cle. pastoralis in §. cæterum 24.* not. quod Princeps non potest tollere defensionem, quæ est de jure naturali; nec ad defensionem talis solemnitatis omissæ, ejus suppletio potest se extendere; sed si defensio est de jure positivo, & ab eo proveniat, potest benè tollere, & supplere juris positivi solemnitatem omissam: *ut l. quoniam Alexandrum, c. de adul. notant DD. in c. 1. de testi. lib. 6.* & sic intelligitur *alle. cle. pastoralis.* An autem sine citatione potest Princeps procedere in facto notorio: vide quod scripsi *supra eo. foro lib. 1. tit. 4. l. unica, & quod not. infra lib. 3. tit. de las herencias, l. fi.* Sed contra hanc legem potest instari: quod existens extra territorium citantis non possit citari; nec talis citatio arctat citatum: ut est *text. in l. fi. ff. de juris. om. ju. & in c. 2. §. statuto de constit. lib. 6. ubi extra territorium jus dicenti, &c.* & hoc sive sit subditus citantis, sive non: & hoc in qualibet specie citationis, sive loquamur in citatione fienda per judicem, de qua *c. de judi. sancimus, c. quoniam, & quando Judex lib.* 2. sive de citatione reali, quæ fit per captionem: de qua *deposi. c. 1. not. gl. Petr. & Paul. in cler. gravis de sentent. excommun. 24. quæst. 4. cap. displicet de sentent. ex c. si clericos, lib. 6. ff. si quis in jus. vo. non erit l. 2. C. de ferijs, l. fi. ff. de in jus vo. l. plerique, & l. se.* sive loquamur de citatione verbali fienda per Prætorem: *ut alle. l. fi. c. de ferijs, & aut qua in Provincia, c. ubi de cri.* agi oportet sive per litteras: *ut l. consentaneum, c. quoniam, & quando Judex, & c. tum ex litteris, de in integ. resti. & c. cum dilecti de dolo, & contu.* vel per nuncium de appel. cum parati, *ff. de arbi. sed interpellatur in prin. C. de præscrip. 30. anno. l. sicut*, vel per publicum ædictum: ut hic, & *in cle. dudum de judi. C. ubi in rem actio. l. 2. C. quoniam*, & quando Judex autem qui semel; in nulla ergo specie citationis: de quibus supra Judex potest metas suæ potestatis exercere: ut in juribus supra alleg. ergo ista lex videtur iniqua, & contra jura expræssè: nam sicut Judex per seipsum non potest uti hac citatione; sic nec per ista media organa: *ut c. potest quis per alium de reg. jur. lib. 6.* cum suis concor. à contrario sensu, hoc probatur per allegata clementina pastoralis: ubi licèt Imperator processit in crimine per citationem contra Regem Robertum absentem extra territorium: ejus processus cessatur: quia debuit requirere suum Judicem qui cum citaret: ut ibi, & hoc tenet *Guil. in Spec. de compe. judi. aditio, §. 1. ver. sed quomodo Judex:* & de hoc tractavit *in tit. de accusa. §. 1. ver. sed nunquid, & §. ult. ver. ut autem quod probo: nam citatio est sententia, c. de episc. &*

& cle. l. omnes, *& l. cum clericis*, *& hi in qui ad Eccle. confu. l. præsenti*, *& de Procura. l. fi.* sed sententia extra territorium non ligat: *ut dicta l. fi. de juris. om. ju.* ergo nec citatio. Item, si est Judex, prohibetur totum judicium extra territorium suum exercere: salvo casu *cle. unicæ de foro compe.* sic & ejus partem; quia à quo removetur totum, & quælibet ejus species: *ff. de spon. l. nostro*, *ff. de rei vendi. l. quæ de tota. C. de rebus alie. non alie. l. fi.* 14. *q.* 5. *pœnale* 32. *q.* 3. meretrices, sed citatio est pars judicij, *de proba. c. quon. ergo*, *&c.* Item, cum Judex existens extra territorium suum censetur, ut privatus: *ut l.* 3. *ff. de offi. Præto. & de offi. lega. c. novit fortiùs*, *& ejus nuncius*, vel epistola sive præconium censebuntur privata: & extra limites arctare non poterunt degentem. Nam ædictum æquiparatur epistolæ: *ut ff. de offi. procon. l.* 4. §. *antequam facit ad hoc alle. cle. pastoralis*: dum dicit non fuerit inventus: ergo alibi existentem non remissum punire non potest: quod ibi commendatur *per Pau. de Leaza*: *facit quod not.* 3. *q.* 6. *c.* 1. *& quod not. Archi. in c.* 2. *de consti. lib.* 6. *in glos. ratio est*, *& quod not. Vincent. de foro compe. c. sanè.* Sed videtur quod ista lex benè dicat: & quod Judex extra territorium citare possit: *tex. est in c. Romana*, §. *contrahentes*: *de foro compe. lib.* 6. ubi apertè innuitur, quod non solum Judex domicilij, sed etiam Judex contractus: ut ibi potest contrahentem extra territorium citare: & quod non sit necesse judicem sub quo degit requirere, ut citet: quod patet ibi in littera, dum dicit, eorum auctor citati: & dum dicit; & alibi copiam sui faciat, *& c. facit l. omnes*, §. *si vero apparitor.* Ubi reus existens in provincia citatur à Præfecto Urbis si cepto judicio se absentet. Ad quod facit *c. proposuisti de foro compe.* Præterea, posito quod citatio respectu primi extremi, quod est commissio, vel mandatum de citando, sit actus judicialis; ut infra dicetur; tamen ipsa citatio, vel actus executorius citationis non est judicialis; quia non fit per Judicem, nec in judicio. Sufficit ergo, quod primum extremum fiat intra limites territorij, licet non secundum; maximè cum effectus trahitur ad locum concessum; quia locus commissionis non est impeditus, si actus gerendus est in loco præmisso: & ideo Judex extra territorium causam potest delegare cognoscendam intra territorium: *ff. de offi. præfec. ut l. fi. & not. in c. novit. de offi. lega.* sic enim paria sunt aliquid fieri tempore concesso, vel prohibito, si ejus effectus refferatur, ad locum concessum; ut supra sic ergo ex citatione foris facta proceditur intra. Item, citatio non videtur actus judicialis: quia fit per arbitrum qui nullam habet jurisdictionem: *ut l. sed interpellatur*, *ff. de arbi. & in l. fi. C. de arbi. & in l. ait Prætor. ff. de re judi. & in l. notionem*, *ff. de verbo sig.* ergo prohibitionis ratio cessat, quare cessare debet prohibitio: & hanc partem tenet Bal. notabilitèr *in l. fi. ff. de ju. om. ju.* Item, fit citatio per non habentem jurisdictionem: *ut d. l.* sed interpellatur, & canonici citent canonicos: *de electi. c. cum nobis olim*: & pars citat partem per modum decreti: *ut in cle. causam de elec.* ergo cessare videtur ratio turbationis jurisdictionis. Item, valet citatio de die feriata ad diem non feriatam: ut plenè notatur *in c. fi. extra de ferijs.* Arguendo ergo de tempore ad locum, valet citatio facta in loco, non subdito ad locum subditum. Quid ergo dicendum ad jura in contrarium allegata: potest enim sic responderi ad *c.* 2. *de constit. lib.* 6. §. *statuto*, *& ad l. fi. de jur. omn. ju.* quod loquuntur in jus dicente extra territorium quod non permittitur: ut ibi, sed citare, non est jus dicere, sed potius requirere. Unde dicunt DD. signantèr. *Joan. Mo. & Dominicus in d.* §. *contrahentes*, quod citatio habet duo extrema scilicèt interlocutorium de stando; & ista est jurisdictionis, quam extra territorium fieri non valet. *C. de Epis. & Cle. l. omnes*, §. *præterea*, *& l. cum Clericis ad fi. & C. de procur. l. fi.* Aliud extremum, est actus citationis verbalis, vel ejus nunciatio: & dic non est jurisdictionis; & poterit extra territorium fieri, & extendi, sive fiat per præconium ut hic: sive per nuncium, vel per litteras: ut in juribus supra allegatis, quia effectus hujus citationis fertur intra territorium, ut hic. Ex his infero, quod citatio quoad primum extremum cum sit jurisdictionis, non potest in Ecclesia per Judicem sæcularem exerceri: cum Ecclesia non est de territorio: per jura supra allegata, & *per c. decet*, *de immu. Eccles. lib.* 6. *ibi dum dicitur*: *quod omnis judicialis debeat*

beat

beat cessare strepitus: & cum citatio quod ad primum extremum sit de actis judicij: *ut d. c. quon. ergo*, *&c.* executio tamen citationis verbalis, cum non sit jurisdictionis, nec judicialis actus, & per eam non sit turbatio jurisdictionis alienæ: potest intra Ecclesiam fieri per jura, & rationes supra allegatas. Hoc tenet *Bal. in l. plerique, ff. de in jus vo. alleg. l. præsenti. C. de his qui ad Eccles. confu. & in auct. de manda. Prin.* §. *sed vos*, *nec obstat alle. cle. pastoralis*: quia Imperator ibi non erat Judex delicti; cum Rex Robertus in sua jurisdictione non deliquit, vel dic, quod licèt Judex contractus, vel rei litigiosæ citet extra suum territorium ad finem distinguendi bona tantum propter contumaciam: ut in *d.* §. *contrahentes DD. ibi*: *& Inno. in c. fi. de fo. compe. glos.* 1. idem de Judice delicti extra territorium citante delinquentem; quia potest bona propter contumaciam distrahere: *ut l. desertorem*, §. *stationis*, *ff. de re mili. & in c. ex tuæ de cleri. non resi.* Non tamen afficit personam; nec illam potest in absentia ad pœnam corporalem, vel infamiæ condemnare, nec etiam excommunicare: hoc notabiliter concludit *Inno. in all. c. fi. de fo. compe. glos.* 1. *& hoc firmat Paul. de Leaza. in alle. cle. pastoralis*: ubi tenet, quod Judex tantum naturalis, scilicèt domiciliarius potest extra territorium delinquentem citare, sive per ædictum, sive per litteras, vel nuntium, seu præconem: & ejus personam in absentia potest afficere, & excommunicare. Ratio movens, est secundum illum, quia talis delinquens per alium citari non potest; & cum citatio respectu principij à superiori procedat, talis alibi non delinquens, nec contrahens alium non habet superiorem, nisi Judicem domicilij: quia sola existentia, vel transitus non faciunt eum subditum: facit quod *not. Hostien. in c. quod Clericis de foro compe. & ff. de judi. l. hæres absens*, §. *nunquid*, *& de temp. ordi. c. cum nullus*, *lib.* 6. fortificatur ista ratio per tex. *in d. cle. pastoralis*, quæ loquitur de Judice delicti: quia ibi dicitur, quod ad renunciationem, vel requisitionem Imperatoris debuerat fieri citatio per ordinarium delinquentis: & hoc ibi tenent DD. & est ratio evidens: quia Judex ordinarius domicilij habet personam subditi naturalitèr subjectam quocumque vadat: quia etiam potest de delicto alibi commisso subditum suum punire, sive loquamur in foro pœnitentiali: *ut* 46. *q.* 1. *c.* 1. sive in foro contentioso: *de cle. non resi. c. ex tuæ*, 2. *q.* 6. *c.* 1. *C. ubi de crimi. agi oportet*, *l.* 1. *ff. de inter. & rele. l. relegatorum*, §. *si eos*, *&* 2. *si quis ad quod facit de privil. c.* 1. *lib.* 6. ubi videtur speciale in exemptis quod non possunt ab ordinario puniri pro delicto alibi commisso: ergo ejus contrarium est jus commune: *ff. ad munici. l.* 1. *in fi. de transa. c.* 2. *cum simi. facit ad hoc c.* 1. *& c. ad apost. de cle. excommi. notat Inno. in c. præterea de dilati. & glos. in c. Episcopum* 9. *q.* 2. Judex autem delecti solum per accidens subjectam habet personam quamdiu in loco delicti fuerit inventa: *ut not. in alle. c. fi. de fo. compe. & Inno. in d. c. præterea opinio supra posita probatur per l.* 1. §. *præsides cum ibi notatis per Bar. ff. de requi. re. ubi tex.* quod si Præsides Provinciarum requirant advocandos, litteras debent mittere ad Magistratus, ubi consistunt, ut advocandos adesse jubeant: ut copiam sui faciant. Non ergo auctoritate eorum debent citari quoad afficiendum personam: quæ lex optimè concordat cum dicta *cle. pastoralis.* Sed contra istam opinionem videtur casus *in l. omnes*, §. *si vero apparitor. C. de Epis. & Cler. ubi Cy.* movet quæstionem: & tenet, quod Judex delicti per ædicta, vel verbo, potest citare in alieno territorio: hoc idem tenet *Jo. Mo. in d.* §. *contrahentes*, *& videtur casus in l.* 2. *C. de offi. præfec. urb.* potest citare homines populares totius Urbis si dicantur obnoxij *ad Cle. pastoralis*: non respondent DD. legistæ *in d.* §. *si vero apparitor*: sed dicunt, quod per transeat ille error cum alijs erroribus canonistarum; sed melius potest dici idem *ad* §. *præsides supra allegato*: *qui concord. cum dict. Cle. pastoralis*: quod sit error legistarum. Sed salva reverentia tanti Doctoris, non videtur mihi ejus opinio in Judice accidentali fundata: sicut opinio Paul. & Innoc. in locis supra tactis: quorum opinionem talitèr fortifico in causa criminali: de qua hic quæ est supra relegationem non admittitur Procurator pro absente ad allegandas causas causæ: *ut l. pe.* §. *ad crimen*, *ff. de pub. judi. & l.* 1. *ff. an per alium cau. ab. re po. & in c. veniens de accusa. & scripsi supra lib.* 1. *tit.* 10. *l.* 7.

7. nec potest quis cogi personaliter venire coram Judice: nisi causa fuerit criminalis: de qua supra, vel nisi in alijs casibus: *c.* 1. *de judi. lib.* 6. Sed Judex delicti non potest cogere personam ad finem eam afficiendi ut veniat coram se: nisi inveniatur in loco delicti: ut est *text. in c. delicti de fo. compe.* ergo si non potest cogi: nec potest per Procuratorem respondere secundum qualitatem causæ: non ergo poterit extra territorium citari ad finem distinguendi personam: ut arguit *Inno. in d. c. licèt*: remanet ergo opinio *Paul. & Inno.* vera, quam expressè approbat *Ant. de Bu. in c. sanè de for. compe.* non obstat dictus, §. *si vero apparitor. nec l.* 2. *de offi. Præfect. urb. supra alle.* quia si Dominus Cy. benè attendisset in ordinario domicilij loquuntur: vel in delegato ab eo qui eadem pœna censetur in causa sibi commissa: *ut in c. sanè de offi. deleg. quod patet ibi in glos. dicit*, §. *dum dicit per delegatum illuc missum*, *&c. & in l.* 2. quæ loquitur de Præfecto Urbis: qui antecellit omnes alias Urbis dignitates: & jurisdictionem habet à jure ordinariè limitatam: *ut in l. Præfectus*, *eo. tit. l.* & quæ dicta sunt indubitantèr sunt vera: ut tenet *Ant. in c. sanè. supra alle. & in d. c. fi. eo. tit.* nisi talis delinquens sit præventus per citationem; quia tunc, non solum Judex delicti potest procedere ad finem distinguendi bona propter contumaciam: *ut d. c. contrahentes*: sed etiam ad imponendum pœnam personæ afflictivam: *ut est tex. in c. proposuisti*, *eo. tit. & not. Inno. in dict. c. præterea*: & hoc verum si sit civilis causa: in qua Judex ex officio per inquisitionem potest procedere contra delinquentem: quia tunc post præventionem citationis: etiam si se absentet poterit contra eum procedi ad pœnam personæ afflictivam, ut supra, secus enim si est tale delictum in quo requiratur litis contestatio: quæ regularitèr in delictis requiritur: non ergo proficeret sola citatio: nisi litis fieret contestatio per totum: & hoc tenet *Ant. in d. c. licèt.* Et in eo quod supradixi, quod Judex domicilij potest procedere contra subditum alibi delinquentem, limitat verum *Jo. An. in addi. Spe. tit. de compe. judi. addi.* §. 1. *ver. quod si convenitur* 4. *col.* quoniam procedit per viam accusationis, non inquisitionis, inducit *Odofre.* regulam quia nemo sine accusatione damnatur: *ut ff. de mu. & hon. rescrip. & c. ut nostrum extra ut Eccles. benefi.* & qua in Provincia quis delinquit, &c. *ut auct. qua in Provincia*, si ibi debet juri subjacere: ergo non alibi: *ff. de fundo instr. l. quæsitum*, §. *idem respondit ad idem*, *l.* 1. *C. ubi sena. vel cla.* Item, ubi Judex domicilij punire non potest, inventum est remedium remissionis: de quo notatur in dicta *clem. Pastoralis*, *& in auct. qua in Provincia*, *& DD. in di. c. fi. de foro comp.* Et scripsi *suprà eo. lib.* 2. *tit.* 1. *l.* Item, Judicem delicti principalitèr contingit injuria, quia dicitur pater Civitatis: *ut in auct. de armis*, *post princ. coll.* 6. *& in auct. ut jud. sine quoque suffra.* §. *eos autem*, *&* §. *sciant*, *coll.* 2. ad ipsum ergo pertinet delinquentem punire: *in auct. de manda. Princ.* §. *quod si delinquentes*, *coll.* 3. *ff. de injurijs*, *l. quod si unius*, §. *quod ait Prætor.* In contrarium enim adducitur: *l.* 3. *ff. de offi. Præsi. & d. auct. ut jud. sine quoque suffra.* §. *volumus.* Item, ut dicit *l.* 1. *C. ubi de crim. agi opor.* quod crimen tribus locis cognoscitur: & punitur ubi delinquit: & ubi domicilium habet, & ubi ex consensu suscepit judicium: & minime sunt mutanda, &c. *ff. de legi. l. minime.* Item, cum hoc sit in contractibus, scilicèt, quod Judex domicilij cognoscit: *ut l. hæres absens*, *in fi.* fortius vel saltem æque in delictis, cum hæc quoad jus fori sunt paria: *ff. de jud. l. omnem*, nec enim tollitur primi Judicis jurisdictio per accumulationem alterius: *C. qui po. in pig. ha. l. assiduis*, cum igitur prædictus §. *quod si delinquentes*, *de mand. Princ.* simpliciter dicat; quod Judex puniat delinquentes: ergo ubicumque delinquant, dum modo sint suæ jurisdictionis: *ut ff. de servi. verba prædi. l. si servitus.* Item, sicut per accusationem de hoc crimine cognoscit; sic per inquisitionem valet cognoscere: *ff. de offi. Præsi. l. congruit*, *in auct. de collato*, §. *jubemus autem*, *coll.* 9. per quæ videtur ex legis præcepto ad idem arctari: hoc tenet *Bal. in l. fi. ff. de jur. om. jud.* qui tenet, quod de delicto extra territorium inquirit secundum Cy. quia si committitur delictum in Ecclesia, Judex sæcularis inquirit: *ut C. de Epis. & Cle. l. si quis in hoc genus tamen Ecclesia*, non est de jurisdictione Judicis sæcularis. Item, quia paria sunt procedere per accusationem, & per inquisitionem: nec dif-

differunt nisi quoad ordinationem judicij: *ut not. inst. de publ. ju. in princ. Bar. etiam tenet opi. Cy.* per rationes prædictas: & quia *lex* 1. *C. ubi de cri. agi opor.* non distinguit inter accusationem & inquisitionem, unde indistinctè debet intelligi secundum *Bal. in d. l. fi. de jur. om. ju. Jo. An. tamen tenet opi. Odofre.* & concludit in loco supra allegato, quod dubium non est per jura supra alleg. Judicem domicilij cognoscere posse per viam accusationis de delicto per subditum alibi commisso: inquirere tamen non potest *per* §. *si quis accusatorem, in princ. alleg.* etiam si sit casus in quo per inquisitionem potest procedi sine accusatore: *quod not. in Spe. tit. de inquisit.* §. 1. sed cur tam variè assignat ipse rationem, quia quando alibi delinquens accusatur coram Judice domicilij, ipse non cognoscit ex eo quod delinquit, sed ex eo quod est de suo foro: & ex eo capite punit eum ex delicto si probetur: sed inquisitio delicti principalitèr concernit delictum, quod non contingit Judicem: ex quo alibi est commissum: Judex ergo competens erit Judex delicti ad inquirendum & puniendum: leges ergo volentes delinquentes punire, loquuntur per viam accusationis, vel inquisitionis duobus concurrentibus, scilicèt, quod sit casus quod possit inquiri; & quod in suo territorio delictum sit commissum secundum eum: & jura canonica, quæ satiùs permittunt inquisitiones procedant in suo foro. Ex his infero alias duas limitationes ad leg. istam. Prima, quod intelligatur in Judice naturali, qui contra absentem suum subditum naturalitèr subjectum, procedit, quando delinquit intra territorium, vel extra, cum procedit per viam accusationis. Secunda, quod intelligatur etiam in Judice delicti: quando, scilicèt, delinquentem prævenit per citationem antequam delicti jurisdictionem exiret, & non aliàs: & quod ista lex intelligatur principalitèr in Judice naturali, patet per ejus litteram: dum dicitur: Diganlo en su casa, &c. ex quo clare infertur, quod à Judice domiciliario debeat citatio procedere: vel quod citationem ad locum domicilij Judex delicti mittat; ut per suum Judicem requiratur, & citetur: *ut in d. cle. Pastoralis*, non ergo videtur ex errore Canonistæ procedere: *ut Dominus Cy. scripsit*: hoc firmatur per notata *per Bar. in d.* §. *Præsides*, ubi dicit, quod Cle. Pastoralis est vera de jure: nam quando sunt plures Judices habentes plures jurisdictiones separatas, si habent dependentiam ab uno Principe: unus potest in alterius territorio citare: & sic videtur loqui *d. l. omnes*, §. *verum si apparitor*, facit *in ar. l. quæro, ff. de solu. & l. Titium*, §. *tutores de admi. tu.* si autem jurisdictiones distinctas, & separatas, & una ab alia non dependet: tunc debet requirere suum Judicem, ut eum citet, non tamen potest eum citare: & sic intelligitur *d. cle. Pastoralis*: nam ibi Imperator, & Rex Robertus habebant jurisdictiones distinctas, & una ab alia non dependebat: ideo ibi est prohibita citatio. Sed contra hoc instatur, quod dicta ratio cesset: cum imperium dependat ab Ecclesia per pulchras & notabiles rationes: *per Innoc. not. in c. licèt* 1. *de for. comp. & not. in c. novit, de Judi. & in c. venerabilem, de ele. & in clene Romani de ju. jur. & in extravag. Bonifacij: unam sanctam*: sed dicit Bar. quod istam opinionem tenendo, dicamus quod unus Judex potest in alterius territorio, cui nunc subest: etiam si ab alio non dependat citare, ut supra, sed in territorio majoris Judicis, à quo jurisdictionem habet propter ejus reverentiam non possit citare: & sic loquitur dicta *Cle. Pastoralis, & ar. in l.* 4. §. *si tam vicinum de dam. infec.* & quod ibi notat Bar. Ex quibus dictis per Bar. infero; quod etiam extra territorium differentis jurisdictionis universalis potest fieri talis citatio respectu primi extremi, est permissa; quia in territorio proprio exercetur. Ex parte etiam secundi extremi, scilicèt, intimationis, vel nunciationis non videtur prohibita: quia non transit aliquis actus extrinsecus executivus citationis ad alienum territorium; per quem alterius turbetur jurisdictio, ut supra latè dictum est. Item, nota circa materiam hujus legis, quod licèt *Bar. in l. eum qui ff. de furtis*, dicit, quod alibi delinquens non potest puniri in loco ubi invenitur *Bal. tamen in l. unica, C. de confessis tenet*, quod si quis fecit furtum Bononiæ: deinde cum re furtiva inventus est Papiæ: & ibi confessus est maleficium: quod poterit per Judicem Papiæ puniri: quia mutatio fori & territorij geminat delictum: ita notat *Bar. ff. de furtis, l. si dominium*, & hæc opinio est naturalis, &

no sea oido (*a*) mas en esta razon; è quando venir quisiere, fagalo

& æqua quia invenitur cum re subtracta, sed si vendidisset rem alibi: & pretium contractasset Papiæ, non posset ibi puniri, quia pretium est suum factum: & rei suæ nemo facit furtum: *ut l. pe. ff. de cond. ob. causam, not. Bal. in d. l. unica de confessis.* Recollectis omnibus requisitis ad hoc, quod contra absentem possit in crimine ad diffinitivam procedi. Requiritur primo, quod accusatio coram Judice debita forma, proponatur. Secundo, quod accusatus mandetur per Judicem capi, & diligentèr requiri per Civitatem, & jurisdictionem. Tertio, quod facta Judici fide per officialem, quod non invenitur, fiat informatio super fuga. Quarto, quod informatione habita per publicum præconium, & in loco eminenti citetur, quod usque ad mensam, &c. Quinto, quod præconio dato per litteram Judicis citetur absens in domo sua: & dicatur per nuntium publicum alicui de familia. Sexto, quod accusans in quolibet termino contumaciam reaccuset ipsius accusati debito tempore, & forma: ut circunductio evitetur. Septimo, quod hæc diligentia, & solemnitas citationis, in quocumque termino observetur. Octavo, quod fit trina citatio: & per intervalla 30. dierum, & non minus contra absentem. Nono, quod terminis jam elapsis, Judex per suam interlocutionem accusantem ad probationem recipiat: & ex suo officio quærat defensiones accusati. Decimo, quod Judex procedens sit domiciliarius, vel delicti per citationem delinquens præveniens. Undecimo, quod si naturalis Judex procedat de delicto alibi commisso per subditum, procedat per viam accusationis, & non inquisitionis: & hæc sufficiant.

(a) No sea mas oido. Non intelligo supra crimine: nam licèt propter contumaciam audientia denegatur: *ut not. ff. ex qui. cau. ma. l. sed & si per sententiam sunt de jure civili: ut inst. de obl. in princ.* & ideo videretur quod aliquis per statutum posset à limine judicij repelli: ut est expræssum *ff. de decre. ab ord. fa. l. fi.* ibi dum dicit, & à judicio prohibeatur: tamen istud debet intelligi naturali defensione semper salva: si quis autem defensionem civilem, non naturalem, prætenderit: putà non solvere collectam: hoc beneficium benè potest auferri per statutum: *ar. ff. ad l. falci. l. beneficio.* Illud ergo est benè notandum, quod nunquam ex suo capite Judex debet condemnare illum qui habet defensionem, naturali jure, vel civili seu municipali, quia paria sunt, interficere innocentem, vel nocentem quem punire non debet: *ut ff. ad l. Jul. repe. l. lex Jul. §. hodie, & c. hæc est not. Bal. in l. ut vim, ff. de just. & jure*, & potest esse ratio: quia in criminali non potest reus defensionibus suis renuntiare in judicio: licèt in civilibus possit: *ut not. in l. pactum inter hæredem, ff. de pactis, & l. non tantum, ff. de appel. & Ancha. in cle. 1. extra de except.* plus est quod etiam non potest renuntiari appellationi in causa criminali: *ut not. Bal. in alleg. l. pactum inter hæred.* ex quibus videtur quod ista lex simplicitèr non est servanda: nam leges debent esse justæ: *ut l. 3. ff. de leg.* & cum defensio est juris naturalis non potest tolli: ut in juribus supra allegatis, *& in Cle. Pastoralis de re jud.* nec etiam potest facere quod Judex te condemnet injustè: & ideo est dicendum, quod quædam est defensio voluntaria: ut quando fit proclamatio, si quis vult talem defendere, vel judicium suscipere in se: tunc talis defensio potest tolli per legem vel statutum: sed defensio necessaria non videtur, quod possit tolli: *ut not. Innoc. in c. cum inter, de re jud. hoc not. Bar. in l. cum mulier, ff. solu. matri.* ex quibus not. quod si probationes non concludunt Judicem reus est absolvendus: licèt ex forma statuti denegetur ei defensio: *ut C. de eden. l. qui accusare, glos. fi. & not. illam glos.* quod licèt quis renuntiet omni sui defensioni: tamen absolvendus est, accusatore non probante: ipse enim reus non auditur, sed auditur Judex: cujus interest pro officio suo exercendo: *ut not. hoc Bal. super rubrica, C. de manu. vindi. Alibi not. Bal.* quod & si Judex de facto audivit bannitum: quod non valet ipso jure sententia lata in favorem banniti: ut ipse notat *in l. scire oportet, §. consecutus, ff. de excusa. tu.* & vide quod not. *in l. eleganter, §. si quis post ver. extra notata, ff. de cond. inde.* tenerem ta-

saber à los Alcaldes, que quiere venir sobre tal razon como es sobredicha: è veniendo en tal guisa, no sea justiciado; mas sea recaudado como es sobredicho en esta Ley.

---

tamen propter æquitatem, & forum conscientiæ quod supradictum est: eo quia est tutius, & jure, rationeque fundatum. Sed quid si processus in causa criminali fiat contra minorem absentem Curatore carentem? an valeat? & DD. *in l. cum & minores*, *C. si adversus rem jud.* tenent, quod licèt in extrajudicialibus gesta ab adulto Curatorem non habente valeant: *ut l. si Curatorem*, *C. de in inte. rest. & l. necessaria*, *ff. de acqui. hære.* in judicialibus tamen maximè arduis & criminalibus, ut hic in quibus minores etiam adulti non habent legitimam personam, non valent gesta per eum: *per l. acta*, §. *fi. ff. de re jud. & C. qui legi. perso. per totum*, ideo diffinitiva contra adultum Curatore carentem lata, est nulla, tanquam contra indefensum: *facit l. si Præses*, *C. quomodo*, *& quando Judex*, *& l. clarum*, *C. de auc. præstan. & text. apertus in alleg. l. cum & minores*, *ubi concludit Salic.* recitatis opinionibus aliorum Doctorum: quod aut minor nullo tempore fuit legitimè defensus: quia nec in principio causæ: nec in medio, nec in fine, & sententia est nulla, & totus processus: *ut alleg. leg. cum & minores*, aut non fuit defensus; quia tutor, nec curator, non fuerunt dati: & tunc clarum est, quod non valet sententia; *ut l. ea quæ C. quomodo*, *& quando Judex*, aut non fuit defensus: quia tutor, seu curator fuit datus: sed decessit, & non fuit alius datus; & tunc sequens processus, nec sententia non tenet: *ut alleg. l. si præsens*, *not. glos. in alleg. l. cum & minores*, aut non fuit defensus: quia tutor, vel curator legitimè citatus contumax fuit verè, vel fictè: & sic amplius in causa non fuit, & tunc quidquid dicat *dic. glos. pe. tamen Jac. Butri. & Salic. in di. l. cum & minores*, tenet quod etiam non valet sententia: *not. glos. in alleg. l. si Præses.* Si vero in principio causæ, & in medijs minor fuit defensus: sed non in fine: & tunc aut ex defectu citationis: & non valet sententia: *ut alleg. l. ea.* quæ aut ex defectu contumaciæ: & valet, ut ibi. aut ex defectu mortis, vel infirmitatis tutoris, vel curatoris, minor non est defensus: & tunc etiam non valet processus: *ut d. l. si Præses*, *& l. quæsitum*, *ff. de re jud.* & est ratio; quia est defectus in illo in quo dirigitur citatio: *hæc Salic. in alleg. l. cum & minores.* Ex quibus etiam not. quod licèt tollatur via excipiendi propter contumaciam, non tamen tollitur exceptio: *ut not. Bart. in l. sequitur*, §. *sibiam*, *ff. de usucapio.* Potest etiam habere locum, quod hic dicitur, quod contumax non audiatur, scilicèt, crimine priùs probato: saltem per informationem: & sic liquidato, quod reus non habet justam defensionem: notat *Spec. tit. de accus.* §. *fi. ver.* sed pone affuit accusatus. Et intelligo etiam, quod non debet audiri: nisi velit innocentiam suam probare: ut tenet *Jo. An. in addi. Spec. tit. de accus.* §. 1. *circa princ.* ratio est: quia si reus de novo potest innocentiam suam probare; sententia debet retractari: ut est textus clarus *in c. fi. extra de pur. vul.* & hoc, ne opinio veritati præferatur: *ut in c. cum Bertoldus*, *de re jud.* nam ibi absens fuit condemnatus, & sententia transivit in rem judicatam: sed postea retractatur propter novas allegationes & probationes; quia fictione juris veritas confundi non valet: *ut l. in rebus*, *C. de jure doti. in princ. facit l. illicitas*, §. 1. *ff. de offi. Præsi.* & hoc maximè ubi de vita hominis, ut supradictum est.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 11. de la 3. partida, tit. 7. que pone muchos casos, por los quales los citados se escusen de no parescer à las citaciones. E vey la Ley 2. del dicho tit. y la Ley 3. 4. è 5. del dicho tit. que pone otras muchas personas que se escusan de parecer: y en quanto esta Ley pone la forma que se ha de tener contra los emplazados en las Causas Civiles, que no parescen ante los Jueces. Vey la Ley del Ordenamiento de Alcalá: y concuerda con esta Ley, y con ella la Ley 1. lib. 3. tit. 9. de las Ordenanzas Reales, que mas copiosamente dispone, que no esta.

Ley V. Qué plazo debe haber el doliente que no pudiere venir al plazo, y cómo ha de ser procedido contra el que no pareciere en juicio, ò no enviáre su Procurador à juicio.

HOme doliente (*a*) que fuere aplazado, ò que adolesciere, que no pueda ir al plazo, enviese à escusar ante el Alcalde: y si el Alcalde esto falláre en verdad, no le faga venir mientra fuere doliente; y despues que sanáre, aplacelo, y venga facer derecho (*b*) ante el Alcalde; y si la enfermedad fuere muy luenga, haya treinta dias de plazo à que venga, ò envie Personero en su lugar, que responda à derecho; y si el aplazado (*c*), asi como es sobredicho, no viniere, ò no enviáre al plazo, metanle al demandador en tenencia de la demanda

(a) HOME DOLIENTE. Nota, quod infirmitas, vel obsessio, vel cui mors imminet, vel si quis urgetur gravi necessitate, vel persecutione, seu naufragio, non cogitur coram Judice comparere: *de consecra. dist.* 4. *c. hi qui. & 5. q. 3. si ægrotans extra de Procur. c. quærelam.* Item, nec mulier honesta vidua, vel conjugata, seu domicella, non possunt personalitèr citari: nec alius, nisi causa fuerit criminalis 3. *part. tit.* 7. *l.* 3. Alij autem casus in quibus non potest quis citari, & si citetur non tenetur comparere: notantur 3. *part. tit.* 7. *l.* 2. *Concordat styllo*, *l.* 47. Infirmus etiam personalitèr citatus non cogitur venire, sed debet excusatorem mittere: ut hic *& in c. cum dilecti, de dolo, & contu. & de elect. c. bonæ*, 1. §. *contra*, *&* §. *sequent. de hoc Spe. tit. de citat.* §. 1. *ver. item, quòd erat infirmus.*

(b) VENGA FACER DERECHO. Nam cessat tunc impedimentum: de quo vide 3. *part. tit.* 7. *l.* 11. *& l. quæsitum, de re judi. & per Bar. in l.* 1. *ff. de diver. temp. præscrip.*

(c) EL APLAZADO. Intellige per tres citationes, ut foro novo legis. Los rebelles: & credo, quod ad hoc quod sit verus contumax, & contra eum procedi possit ad diffinitivam vel admissionem: ut hic, & in dicta lege ordinationis requiritur. Primo, quod citatio sit facta ad petitionem partis: *ut l. ad peremptorium, ff. de judicij, notat Bart. in l. si finita, §. Julianus, ff. de damno infect.* Secundo requiritur, quod in personam citetur, ut in prima ordinatione Regis Alcalá, *l.* 24. An autem sufficiat citatio ad domum, ante, vel post litem contestatam: *vide Henri. extra de testi. c. in nomine Domini*, 2. *distin.* Est tamen notandum ad hoc, quod ubi principalis potest reperiri, non sufficit citatio ad domum: ut notat *Inno. in c. fi. de eo. qui mitti. in posse. & Hosti. in c. causam de dolo, & contu. & Bar. in l.* 4. §. *Prætor ait, ff. de damno infect. & Spe. tit. de citatione*, §. *sequitur videre, ver. sed nunquid sufficit.* Item ubi requiritur, quod inveniri non possit, ad hoc, ut citatio valeat: vide *Bart. in alle.* §. *Prætor ait, & Anchar. in cle. causam delectio.* Est tamen notandum, quod si citandus fugit, & latitat: sufficit citatio ad domum: dum tamen notificetur alicui de domo, vel de familia: *ut* 3. *part. tit.* 7. *l.* 1. Tertio requiritur, quòd peremptoriè sit citatus: & cum comminatione, de qua *per Bart. in d.* §. *Julianus.* Quarto requiritur, quod Libellus petitionis præcedat, & quod ejus tenor in citatione exprimatur: ut notat *Bar. in alle.* §. *Julianus, & not. Cy. & Bart. in auc. auferatur. C. de litis contesta. & Cy. in auc. litigiosa. C. de litigio, & Joan. Faber instit. de actio.* §. *quadrupli. in prin.* Quinto requiritur, quod actor compareat; & in quolibet termino contumaciam accuset citati: *ut in l.* 2. *in fi. ff. Si quis in jus voca. non jer. & l. arbiter kalendis, ff. de arbi. & not. in l. quæsitum, ff. de re judi. & ibi per Bar. in di.* §. *Julianus.* Ultimo requiritur, quod de contumacia rei liqueat Judici, & quod super ea pronuntietur, dicendo: visis citationibus, &c. *ut l. hoc autem*, §. 1. *ff. ex qui. cau. in posse. ea. & Bartho. in allegat.* §. *Julianus*: vide practicam qualitèr Judex mandat hanc missionem in possessionem fa-

en razon de prenda, (*a*) si fuere raíz, y si fuere la demanda de mueble, metan al demandador en tenencia de la demanda, si fuere cosa que lo puedan facer: (*b*) è si tal fuere la cosa que facer no lo pudieren, metanlo en tenencia de tanta su buena de mueble, (*c*) si lo falláren, è si no dé raíz, que vala cumplidamente la demanda: è si la entrega fuere de raíz, é su señor viniere, ò enviáre su Personero à responder à derecho, fasta un año (*d*) dé buen fiador, (*e*)

---

facere, 3. *part. titul.* 8. *leg.* 2.

(a) En razon de prenda. Impropriè enim stat hoc verbum cum quis convenitur actione reali: quia tunc missus est verus possessor, & possidet: *ut l. si quis emptionis*, §. *pe. C. de præscri.* 30. *vel* 40. *annorum*, *& ibi Cy. & Bar.* licet sit verus possessor commutabiliter ante annum, incommutabiliter vero post annum: ut ibi, *& in c. quoniam frequenter*, §. *in alijs extra ut lite non contest. & not. glos. in dict.* §. *Julian. & in c. contingit de dolo*, *& contu.* licèt secundum canones etiam in actione reali missus non sit verus possessor: *ut in c. pastoralis*, *ver. verum de offic. or.* Hoc tamen prenda, vel causa custodiæ extat propriè cum quis actione personali convenitur: quia tunc missus non possidet: *ut ff. de acqui. poss. l. possideri*, §. *fi. & l. si quis autem*, *vel nisi interposito* 2. *decret. ut in dict. l. si finita*, §. *vero*, *& not. in dict. c. contingit*, *& not. C. de bonis auct. jud. possi. l. cum prop. & auc. ei qui jurat.* quando autem in actione reali, seu personali ante annum, vel post annum quis recuperat possessionem, vel agit super proprietate: *vide jura suprà alle. & Spe. tit. de contumacia*, §. *sequitur ver. cæterum cum se. & Bar. in dicto* §. *Julianus*: quæ jura dicunt, quod in actione reali missus post annum, etiam sine secundo decreto, cum transcursus anni facit missum possessorem, efficitur verus possessor rei; tamen remanet salva quæstio proprietatis: etiam post annum in personali actione missus, nunquam efficitur verus possessor, etiam post annum; quia quemcumque veniat, recuperat rem, restitutis expensis, & præstita cautione: *ut in d. auc. ei qui jurat*: nisi Judicis auctoritate res sit distracta, vel in solutum data: *ut not. Specu. in loco suprà tacto*, *ubi latiùs vide. & in tit. de* 2. *decre.* §. *fi. ver. in alijs.*

(b) Que lo puedan facer. In qua tamen potest fieri declaratio rei petitæ: ut si sit petita pecunia, vel quantitas, seu res mensurata, ex qua mutuum contrahitur, ut innuitur hic dum dicitur; que vala cumplidamente, &c. *& not. in d.* §. *Julianus*, *& Spec.* ubi supra, si autem fuerit talis actio in qua non potest peti declaratio rei petitæ: Judex debet per generalia remedia providere, ut cum petitur liber homo; vel in alijs exemplis positis per *Spec. in d.* §. *sequitur*, *ver. porro si agitur cum conc. ibidem allega. & Spec. tit. de primo decreto*, §. *restat videre ver. quid si agatur*, *&c.*

(c) De mueble. Nota, ordinem quem tradit *Spe. tit. de primo decreto*, §. *restat videre ver.* 1. *qui conc. cum allega. l. los rebelles*: & si non stant bona mobilia, vel immobilia fit missio in omnibus, sicut fit in executione rei judicatæ: *ut ff. de re judi. l. à divo Pio*, *& allega. c. quoniam*, §. *fi. nisi sint servi*: & boves aratores, qui non capiuntur; quandiu alia supersunt: *C. quæres pig. oblig. po. l. executores cum sequen. & extra de treu. & pa. c. fi. & est expræssum in foro novo de Alcalá*, *l. quæ incipit*: *Stablecemos*, *y mandamos*: cùm duabus legibus sequentibus; & vide quod ibi scripsi; qualitèr autem fiat missio in nominibus, vel actionibus debitorum, vide *Spe. in d.* §. *restat ver. quid ergo si reus.*

(d) Fasta un año. Hodie in reali actione sunt duo menses, in personali verò unus mensis: *ut dicta lex*, *los rebelles*; ubi vide à quo tempore istud tempus computetur.

(e) Fiador. Non ergo sufficit juratoria cautio, cum non sit sufficiens: *ut ff. manda. l. si mandato*, §. *fi. & ff. de fideicommis. liber. l.* ergo adjici; *& notat glos. in d.* §. *in alijs.*

que esté à derecho, è pague las costas (*a*) del plazo primero à que no vino: è de si entreguenle de aquella entrega que le tomaron (*b*) por prenda, è responda luego à derecho; è si fuere la prenda de mueble, y el demandado viniere fasta seis meses, y cumpliere asi como es sobredicho, entreguenle su prenda, è responda luego à derecho: è si à estos plazos no viniere, ò no embiáre, asi como sobredicho es, è despues viniere, ò embiáre, el tenedor no sea (*c*) desapoderado de la prenda, è tengala por suya: (*d*) è sobre est, ò porque no vino al plazo, peche cinco sueldos al Alcalde: y esta misma pena hayan los sanos que no vinieren, ni embiaren responder à los plazos, si por mengua de respuesta sus contendores fueren metidos en tenencia de la demanda de raíz, ò de mueble, asi como sobredicho es.

Ley VI. Qué pena debe haber el que à otro emplaza, ò es emplazado, y no viene à juicio.

SI el Alcalde por querella (*e*) de algun home emplazáre à

(a) Costas. Nota, quòd primo debet de expensis satisfacere antequam audiatur: *ut c. de bo. auct. judi. possi. auct. & qui jurat. C. de judicijs, l. sancimus. C. quomodo, & quando Judex auct. qui semel*, & istæ expensæ declarabuntur actoris juramento: ut in dicta lege sancimus, & dic costas, 1. utiles & necessarias: *ut ff. de bonis aucto. judi. possi. l. Prætor. ait*, §. quod ait, & factas à tempore missionis: ut extra de sequæstrat. *posse. cap.* 1. *in fi.* & expensis citationis, & litis: *ut c. cum dilecti in fi. de dolo, & contu. & Spec. tit. de expensis*, §. 1. *ver.* 2.

(b) Que le tomaron. Fructus tamen perceptos deductis expensis in sortem computabit talitèr missus: *ut l. is cui*, §. *quæri potest, ff. ut in posse. lega. & Bar. in dicto* §. *Julianus circa fi. & in l. Prætor. ff. de bonis auc. judi. possi.* & hoc intelligas ante primum in reali, vel ante 2. decretum: quia missus ex primo decreto, non utitur fructibus: *ff. ut in posses. leg. l. Fulcinus in prin.* sed post 2. decretum missus, facit fructus suos: *ff. ut in poss. lega. l. is cui*, §. *qui legatur in fi.* fallit in casibus notatis *in cap. contingit supra allegato glos. fi.*

(c) No sea desapoderado. Hoc est contra jus in actione personali, quia antequam res distrahatur, vel insolutum detur, judicis auctoritate, quandocumque reus venerit præstita satisdatione, & expensis restitutis recuperat rem: ut supradixi.

(d) Por suya. Hoc etiam est contra jus commune; quia in reali etiam post annum reservetur quæstio proprietatis absenti: & in personali quæstio possessionis, & proprietatis, ut supradictum est. Et notatur *in l.* 2. *C. ubi in rem actio. & in dicto c. contingit, & Bar. in allega.* §. *Julianus.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 4. lib. 2. tit. de los Emplazamientos; y vey la Ley 3. del dicho tit. que pone un caso, en que el emplazado no cae en pena, quando es maliciosamente emplazado: y en este caso dispone, que el Juez es obligado à le facer volver la prenda, que le sacaren por la rebeldía. Vey la Ley del estilo, que es 26. en qué pena cae el Concejo que emplazado no viene al termino: y la dicha Ley pone si la pena de la rebeldía para à los herederos, quando el emplazado se muere. Vey la Ley 30. del dicho estilo: si alguno es emplazado personalmente, si embia Procurador, si satisface para no caer en pena. Vey la Ley 1. y 2. de la 2. part. tit. 7. Y vey la Ley 8. del dicho tit. que concuerda con esta Ley.

(e) Si el Alcalde: por querella. *Concord. cum hac l. 3. part. tit. 7. l.* 1. Nam ad actoris instantiam, citatio

otro, quier por sí, (a) quier por su carta, (b) ò su sello, (c) ò por su home cognoscido (d) que venga facer derecho al querelloso: y

tio fieri debet: *ut in auc. demanda. prin.* §. *eo. permittente extra de accusa. c. licet de decimis*, *c. dudum.*

(a) Por si. Nota ergo, quod Judex ore proprio citat: & hoc si citandum invenit, & valet, & arctat citatum si legitimè fiat: ut hic: *& c. de judicijs*, *l. sancimus in fi. & Spec. tit. de citatione*, §. *sequitur videre in prin. & alle. l.* 1. *tit.* 7. 3. *part.*

(b) O por su carta. Nota alium modum citandi, scilicèt, per litteram Judicis: *ut extra de offi. deleg. c. prudentiam*, *in princ. ibi litteratoriè*, *&c. & c. ex litteris*, *& C. quomodo*, *& quando Judex*, *l. consentaneum*, & ista litteralis citatio debet continere quod sequuntur, scilicèt, quis citat, & ejus nomen, & cognomen, quem, & super quo, ubi, & ad quem diem, & ad cujus instantiam citat: & quod per se, vel per legitimum responsalem idoneum ad causam sufficienter instructum compareat: & peremptoriè, quæ probantur *extra de dolo*, *& contu. cap. causam*, *& cap. fi. & de rest. in inte. c. tum ex litteris*: *ad fi. C. qui accus. non pos. qui crimen*, *ff. de novi operis nunci*, *l. de pupillo.*

(c) O por su sello. Nota etiam alium modum citandi, scilicèt per solum Judicis sigillum; & hoc credo verum: dum tamen sit authenticum, & proprium, & notum sigillantis, & ad illud officium citandi deputatum, juxta doctrinam *Inno. in c.* 2. *de fi. instru.* & tale sigillum etiam sine scriptura arctat citatum; ubi notat ipse, & in hoc maximè statur consuetudini; ut plenè notat de his *Spe. tit. de proba.* §. *videndum*, ℣. 10. *cum sequentibus*, *& Ci. C. de Epis. & Cler. l. si qui per calumniam in fi. Bar. tangit*, *ff. de publicia. l. si publicanus*, §. 1. debet tamen in tali sigillo esse nomen sigillantis: *ar. C. de communi servo manumi. l.* 1. §. *si autem*, *& C. de aqui. ductu*, *l. pe. lib.* 11. §. *universos*, *ff. de falsis*, *l. eos circa prin. & ibi glos. & DD. in l. prohibitum*, *C. de jure fisci. lib.* 10.

(d) O su home conoscido. Nota alium modum citandi, scilicèt per notum nuntium Judicis intelligo, dum tamen sit publicus nuntius juratus, certè, & probatæ fidei officium suum fidelitèr exequens; tunc ei creditur circa citationem: juxta doctrinam *Spe. tit. de cita.* §. *sequitur videre*, ℣. *sed nunquid credetur soli nuntio*, *& glos. & DD. in c. cum parati*, *extra de appel.* quia ista sunt legitima documenta ad adhibendum uni credulitatem, maximè si portat infulam, vel baculum, quod est signum jurisdictionis: *ut notat Dominicus in c. Romana*, §. *contrahentes*, *de foro compet. lib.* 6. *not. C. de bo. vaca. l. fi. lib.* 10. *& C. de decuri. l.* 1. *lib.* 12. *& C. de jure fisci. l. prohibitum lib.* 10. De jure tunc partitarum creditur januario Regis, vel ejus justitiæ seu judici si dicunt aliquem citasse; sed si negetur sufficit unius testis dictum cum citante: si tamen fuerit januarius minoris qui citat, non creditur ei nisi cum duobus testibus. Regi tamen, vel Judici verbo citanti ex parte Regis creditur: *ut* 3. *part. tit.* 7. *l.* 1. & ista dispositio legis partitæ videtur æquior, cum principium & fundamentum litis sit citatio, requiritur quod de ea constet legitimis documentis, ad hoc ut contra contumacem procedatur: ut plenè scripsi *supra eo. tit. l.* 4. & regularitèr unius dicto jura fidem non adhibentur: *ut in eo. lib.* 2. *tit. de las testimonias*, *l.* 1. cum ibi notatis, & etiam in casu ubi uni tantum nuntio sine testibus crederetur, si citatus negaret se citatum creditur suo juramento, scilicèt non fuisse citatum, quod est notandum: *ut notat. Spec. tit. de cita.* §. sequitur videre verum: ego dico videtur: ergo quod fragilis sit probatio solius nuntij, cum potest per juramentum alterius enervari: tamen quod textus dicit habuit ortum ab his quæ notantur *in alle. c. cum parati*, *& per Inno. in c. quoniam contra falsam*, *de proba.* qui dicit quod creditur nuntio dicenti se citasse ex Judicis commissione; & hoc verum, si sit Judex generalis, & nuntius est juratus: ut ibi, & hoc etiam verum, secundum *Bar. in lib. feu. tit. de mili. vasal.* qui contumax est, *c.* 1. si verbalitèr citari potest, sed non potest gravare in persona, vel rebus: *ut C. de colla. fundi. fisca. l. probationes per Bar. Ci.* di-

el emplazado sea tenudo de venir al plazo; è si no viniere, haya

dicit, quod de commissione debet constare: *C. de exhi. re. l. nemine Bart. de hoc not. ff. de dote præle. l. Teopompus, & Bal. in dicto lib. feu.* ubi supra adhæreas tamen dispositioni 5. partite in arduis & gravibus, quia æquior, ut dixi. Unum tamen nota, quod cursor, vel nuntius citans aliquem sine mandato, non tenetur pœna falsi, sed civiliter ad interesse. Casus est singularis *in l. qui nomine, de falsis.* Et qui supradicta sunt, intelligo in citatione ordinarij, de delegati autem citatione: *vide per Spec. in dicto §. sequitur videre, & in c. cum in jure de offi. dele. & in c. prudentiam, eo. tit. & de materia istius citationis vide glos. notabilem in dicto lib. feu. rubrica de mili. vasal. qui contumax est, glos. magna, & quot modis fiat citatio. vide glos. approbatam in auct. qui semel. C. quomodo & quando Judex, & vide Guil. de Peruso, & Bal. in l. 1. ff. in jus vo.* Item aliqui dicunt, quod est alia citatio per proclamationem generalem: *ut not. in l. & alio jure, ff. si ex poxa. causa aga. sed ibi Bal.* dicit, quod nulla lege cavetur, quod per generalem proclamationem quis excludatur à jure suo speciali: imò debet nominatim quis citari, *ff. de ven. inspi. l. 1. §. denuntiari, & not. Inno. in c. humilis, de majori, & obe. si leg.* videmus quod licet creditores, & legatarij sint per generalem proclamationem citati ad confectionem inventarij, tamen admittuntur postea ad probandum contra ipsum inventarium: *ut in auc. de hære. & falci. §. si vero assunt.* Item absurdum est dicere, quod perdat quis jus suum, quia non comparuit in una citatione: *ut not. ff. si quis jus. di. non obten. l. 1. in fi.* Sed dic secundum *Bal. in dicto lib. feu. ubi supra*: quod aut quis non est citatus ullo modo: & tunc nullum sibi generatur præjudicium in possessione, nec in proprietate: *ut not. Inno. in c. si quando: extra de offi. dele.* aut est citatus per proclamationem generalem; & tunc si fuit factum secundum decretum non admittitur per modum contradictionis: *ut ff. de re judi. l. à divo Pio, §. si post aditam.* Sed tamen admittitur ordinariè prosequendo jus suum: excluditur ergo solum à sumaria contradictione, non à via ordinaria; cum illa non sit sublata per sumariam cognitionem: *ut dicta l. à divo Pio, §. si super rebus*: aut est nominatim citatus; & tunc videtur sibi imputandum, si non contradixit, ut postea non audiatur ullo modo: *ut C. si propter pu. pensi. l. si deserta. ex quibus cau. ma. l. cum miles, §. 1. & C. de distra. pig. li si eo tempore,* tamen credit Bal. quod repellatur solum à contradictione summaria; non ab ordinaria petitione; & in hoc nocet ei contumacia: quia facit eum de reo, actorem: *ut ff. de no. ope. nunci. l. prius, & l. consentaneum, in fi.* Nota tamen, quod ubi reperitur certus contradictor, vel oppositor, non sufficit proclamatio generalis: aliàs sic *perc. fi. extra de elect. lib. 6.* hoc not. *Bal. in alle. l. & alio jur.* Item nota circa hanc materiam, quod si appareat aliqua sententia multum antiqua, in qua fit mentio, quod pars fuit citata præsumitur citatio: *ut not. Inno. in c. Albericus, de testi. & secundum Hostien.* post biennium præsumitur pro sententia, & pro processu: *& reffert Jo. An. in c. in præsent. de renunt.* Item nota, quod ubi quis citatur per præconem, seu per cridam: debet fieri in vico citati: *ut ff. de dam. infect. l. si finita, §. Julianus in glos. magna*, & dicit Innoc. quod bannum præconis missum per totam Civitatem ligat omnes: *16. di. quod dicitis, not. Bal. in lib. feu. rubrica de mili. vasal. qui contumax est, c. 1.* Item nota, quod si aliquis est citatus, & constat eum comparere non posse, manus Judicis interim sunt ligatæ: fallit in electione ubi impeditus non expectatur: *ut extra de elect. c. cum inter universas, & ibi Inno. idem dicit Bal.* in omnibus actibus publicis, ne propter paucorum absentiam publica vacillet utilitas: *C. de decurio. l. 2. lib. 10. & Bal. ubi supra.* Est & alia citatio per campanam, in actibus scilicet publicis: & in tali casu absentes citantur ad comparendum: *ut not. glos. penul. & Pe. de Ancha. in cle. gravis, de sen. excom.* gratia cujus nota secundum *Jo. An. extra de offi. custo. c. 1.* quod sonus campanæ has habet repræsentationes: nam aliquando est signum ad congregandum cœtum, aliquando exeundi ad bellum, aliquando est signum horarum, aliquando est signum faciendæ, vel fac-

aquella pena (*a*) que dice en esta Ley sobredicha de este titulo, en

factæ electionis, aliquando est signum luctus, aliquando gaudij, aliquando est signum extinguendi ignem, aliquando intrandi parlamentum, aliquando levandi Corpus Christi: ut ista signa sunt multa: *ut not. Vege. de re mili. notat hoc Bal. in l. unica. C. de dictitia liber. tollen.* Sed quæro, certum est, quod infans non potest citari *per l.* 1. §. *fi. ff. de admi. tu.* quid ergo debet facere creditor, qui vult suum consequi? Respondeo adeat Judicem, & faciat citari conjunctos amicos infantis: *ut ff. ex qui. cau. ma. l. ergo*, & curet, quod sibi detur tutor, quia curator infanti dari non potest; eo quia non datur nisi petenti: *ut ff. de tutelis, l. qui habet*, §. *pupillus*, *dicit tamen Bar.* quod si bona infantis essent peritura, vel eminet grave æs alienum, quod Judex ex officio potest dare curatorem: *liti. ff. ex qui. cau. in pos. ea, l. Fulcinus*, §. *utrum*: quod intelligit Bal. de consilio conjunctorum pupilli, & in subsidium quando non reperitur tutor, & idem in furioso quando non reperitur aliquis qui velit accipere curam generalem, quod videtur æquum Bal. nam propter utilitatem minoris, Judex potest supplere ex officio, quod ipse probat tali ratione. Si potest Judex ex mero officio removere, & decernere ad hoc: *ff. de magistra. conveni. l.* 1. §. *exigere*, *ulti. responso*: erit ergo hic casus singularis; in quo per inquisitionem dat curator liti quanquam hoc sit contra regulam *insti. de cura.* §. *item invicti.* Item, si bonis absentis datur curator ad instantiam creditoris: *ut l. ab hosti. qui. ex cau. ma.* quare non eodem modo in infante, quem certum est pro absente haberi. Item, datur curator ventri, respectu ejus qui est in utero, eo quia citari non valet, ergo & infanti qui in contumaciam constitui non potest: *ff. de ven. in pos. mit. l.* 1. §. *& generaliter*: *cum* §. *se. nulla tamen l. hoc clarè dicit*: ideo DD. in isto dubio variant *in dicto* §. *pupillus.* Pet. simplicitèr tenet, quod infanti non possit dari curator ad litem *per tex. illius*, §. *si pupillus*: & dicit, quod remedium creditoris est quod citent conjuncti & amici, quos verisimile est defensuros infantem: & si defendant bene quidem: Si autem non defendant procedatur ad missionem in bonis defuncti, & procedatur ad venditionem si jure contractus defuncti infans conveniatur: & hoc per duas leges: *ff. qui. ex cau. in pos. ea, l. hæc autem in prin. & l. apud Julia.* §. *fi.* Sed tu considera *secundum Bal. in lib. feu. tit. de mili. vasal. quod contumax est c.* 1. cujus est ista nota, quod si infans conveniatur ex contractu defuncti oportet, quod infans sit immixtus hæreditati: *ut not. in l. si cum dotis*, §. *transgrediamur sol. ma.* sed istud non potest esse sine tutore: *ut cap. de jure deli. l. potest* sed ad hoc respondent quidam, & dicunt, quod sufficit immixtio *per l.* 12. *tabularum ut ff. de condi. fur. l.* 3. *& ibi per Ci.* sed ista solutio, dubia est in se, & falsa infante extraneo. Sed dico, secundum *Bal. ubi supra*: supposito casu infantis extranei, quod si hæreditas est jacens, dabitur curator hæreditati jacenti: *ut ff. de nego. ges. l. debitor.* aliàs hæreditas jacens tanquam res inanimata non posset latitare: & sic nec citari, nec pati secundum decretum: *ut ff. de hære. insti. l. si quis instituatur in fi.* Sed dubitatur, utrum contra istum processum factum contra curatorem bonorum minoris, qui postea addijt, possit minor in integrum restitui? videtur quod non: *ut ff. de nego. ges. l. nam & servus*, §. *qui negotia.* ℣. *& ideoque.* In contrarium facit: *ff. de mino. l. etiam.* Sed credo secundum Bal. in integrum restitui posse, si sit læsio enormis, non ex dicto de minoribus, sed ex clausula generali: *si qua mihi juxta causa*, *&c.* sed an contra adultum contumacem possit ferri sententia in spiritualibus? dic quod sic: *ut not. in c. dudum ad audientiam extra de elec. in novella*, *hoc not. Bal. in lib. feu. in alle. tit. de mili. vasal. qui contumax est cap.* 1.

(a) HAYA LA PENA. Reffert hic Vincent. Arie. ut eum perpendere valui, quod ista lex non loquitur de pœna spoliantis quæ est duplex: *de qua C. unde vi. l. si quis in tantam*, *& in lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 4. sed de pœna, lex supra proximè, scilicet quod contumax contra quem fit missio in possessionem post annum in realibus, post sex menses in personalibus non audiatur supra possessione, licet audiatur supra proprietate: *de quo Bar. in*

el capitulo primero, de los que no vinieren à la señal: y esto mismo decimos del querelloso que no viniere à la señal.

Ley VII. Que el emplazado que no viniere al plazo no debe haber pena, salvo si entre sí la pusieren.

Quando los contendores ponen entre (*a*) sí plazo, à que sean ante el Alcalde, sin mandado del Alcalde, el que no viniere al plazo, no haya pena, salvo si la pusieron: mas si algun plazo fuere puesto por man-

in l. quæsitum, super prima glos. ff. de bo. auct. judi. pos. hodie autem vide foro novo, *l. los rebelles*; ubi de hac materia aliqua notabilia dixi, & quod notavi supra lege proxima. Sed crederem salva ejus reverentia, quod ista lex non loquitur de pœna missionis in possessionem, sed tantum de pœna solius contumaciæ, scilicet 5. solidorum de qua loquitur finis dictæ legis supra proximæ, quod probatur cum dicitur: *Esa mesma pena haya el querelloso*: cum contra actorem non reperitur in jure, quod fiat talis missio, sed solum, quod solvat expensas, & iterum non audiatur donec præstet cautionem, & iterum in judicio fidelitèr compareat: *ut c. arctor. de dolo, & contu. lib.* 6. vel hodie quod solvat pœnam contumaciæ, 5. solidorum: ut supra lege proxima, & si est citatio Regis, actor malè citans solvit pœnam malæ citationis, ut in ordinatione Regis Joan. I. in Briviesca, lex quæ incipit, *muchos ganan cartas.* Quid operatur comminatio Judicis in citatione: *vide Bal. in l. si bonorum. C. qui admit. ad bo. posses. possunt.* Item, circa hanc materiam nota *secundum Bal. in l. cum vero. C. quando provo.* non est necesse, quod si citatus expectatus compareret die sequenti hora congrua, quod etiam non refectis expensis audiatur, quia videtur venire in termino: *ut ff. de præcario, l. sed si manente*: aut comparet ulteriori die, & tunc non intelligitur legitimè comparere, nisi reficiat expensas: *ar. eorum quæ not. Bar. ff. de novi. ope. nunci. leg. Prætor. §. si aliquando*: nam ista sunt paria, nullo modo comparere, & minus legitimè comparere. Item, si Judex pronunciavit absentem esse contumacem: standum est sententiæ, nisi contumaciam purget refectis expensis *de fideicomm. libe. l. si legatario, §. fi.* Ultimo nota, quod à pœna præcepti expræssi de quo in hac lege excusantur minores, & rustici, & mulieres: quia sunt miseræ personæ: & præsumuntur non comparere propter imbecilitatem, potius quam per contumaciam: *ut notat Bal. in l.* 1. *in fi. ff. de eden. & adde quod not. ff. de minori, l. minor.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 7. tit. 7. de la 3. part. vey la Ley 2. è 3. è 4. è 5. è 6. del dicho tit. que pone muchas personas, que no son obligadas à venir à las citaciones, ni incurren por ello en pena alguna.

(a) QUANDO ENTRE SI. Nota ex lege ista: quod pactum de litigando coram Judice ad certam diem inter partes non præsente Judice non inducit obligationem: *concord. l. si convenerit, ff. de jurisd. om. jud.* sed si facit Judice præsente obligat: *ut est text. in c.* 1. *extra de jud.* idem si fiat pactum inter partes; & sit vestitum pœnæ appositione; ut hic dicitur: dum sit Judex, aliàs suus: *ut not. Ant. de Butrio in dict. c.* 1. *de jud. per l. privatorum, de jurisd. om. jud.* sed in isto casu paciscens non compellitur præcisè comparere; licèt teneatur ad interesse: quia in stipulationibus facti, succedit obligatio ad interesse: *ut in l. stipulationes non dividuntur, §. celsus, ff. de verb. obli.* & est ratio istius legis in principio, quia per pactum inter partes tantum fine Judice initum, non inducitur aliqua jurisdictionis prorogatio; cum non surgat ex aliquo exercitio actus jurisdictionis gestæ cum Judice. Est & alia ratio: quia cum pactum de prorogando est in futurum, & non sequitur actualem consensum de præsenti: ut notat pleniùs *Ant. ubi supra.* De hac materia vide quod notat *Bal. in l. si convenerit, & in l. fi. ff.*

de

dado del Alcalde, è los contendores entre sí se avinieren, è cambiaren el plazo, si esto no fuere de consentimiento (*a*) del Alcalde; el que no viniere, haya la pena que debe haber, si no viniere al plazo que fue puesto por mandado del Alcalde.

Ley VIII. Cómo debe ser seguro en la ida, estada, y venida, el que es emplazado ante el Rey.

SI alguno (*b*) fuere emplazado por mandado del Rey, que venga ante él, quier sobre Pleyto, quier sobre otra cosa qualquier, y este emplazado hobiere enemigos algunos, mandamos, que el dia que moviere de su casa por venir ante el Rey, que venga seguro por todo el camino. Otrosí, mientra duráre en Corte de Rey, è mientra tornáre para su casa, y esta seguranza de venida para el Rey, è de tornada para en su casa, dure tantos dias, quantos fueren las jornadas, diez (*c*) leguas de andadura cada dia: è ningun

---

de jurisd. om. jud. & vide quod scripsi supra eod. lib. 1. *tit.* 1. *l.* 1.

(a) CONSENTIMIENTO DEL ALCALDE. Quod requiritur ad hoc, quod possit in contumaciam constitui secundum intellectum *d. c.* 1. *extra de jud. & est expræssum* 3. *part. tit.* 7. *l.* 7.

(b) SI ALGUNO. Nota istam legem ad quam facit *l. ordinationis fori novi, quæ incipit, Las treguas.* Nota succintè, quod citatus ad locum non tutum notoriè, vel periculosum, non arctatur comparere: *ut not. in l. ex quacumque, & ibi glos. & Bar. ff. si quis in jus vo. non je. & in l. de ætate, ff. ad Trebel. & doct. signantèr Petr. de Anchar. & Joan. de Immol. & Dominic. in cle. pastoralis: de re jud.* secùs tamen: *ut reffert Bal.* si locus est factus periculosus ratione delicti commissi per citatum; tunc tenet citatio: & constituitur in contumacia: *ut not. ubi supra.* Nota tamen, quod si quis sit à loco injustè expulsus; ut ratione partialitatis; non valet processus contra eum factus: *ut tenet glos. in l. ad cognitionem, ff. de cess. bo. & not. Jo. An. in c. unic. de cler. non resi. lib.* 6. Item nota, quod citatus ad locum non sibi tutum, si tamen est locus tutus suo Procuratori; arctatur ad comparendum per suum Procuratorem: si causa sit talis in qua possit per Procuratorem litigare: *notat Ant. de Butr. in c. cum olim: de test. & pleniùs in cap. ex part.* 1. *de appe.* idem si sit locus inhonestus: vel ubi est tuus hostis, vel ubi sunt inimici, vel eorum amici, vel domestici: *ut not. Spec. tit. de accus.* §. 1. *vers. Item quod fit ad locum inhonestum: & vers.* Item, quod fit ad locum minus insignem.

(c) DIEZ LEGUAS. Nota legem istam, quod decem laucæ faciunt dietam, & istæ leuçæ debent computari per viam rectam, & usitatam: *ut not. Bar. in l. in itinere, ff. de verb. sig. & Spec. in tit. de cita.* §. 1. *circa princ. ff. de supel. le. l. Labeo: extra de spon. c. ex litteris, Bar. notabilitèr in l. continuus, §. cum ita, ff. de verb. obli. in fi.* facit quod notat Florianus *in l.* 1. §. *summa, ff. de his qui dejece. vel effu.* Item, quot miliaria habet dieta, *not. glos. in c. cupientes,* §. 1. *super parte commodè: de ele. lib.* 6. *& Jo. An. in c. statutum: de rescript. eo. lib. & in c. nonnulli, eo. tit. not. in l.* 1. *ff. si quis cautio. & glos. in c. sicut antiquitus* 16. *q.* 4. *& in Spec. tit. de citatione,* §. 1. *versic.* 1. *cum seq.*

ADDICION.

Vey la forma de los asentamientos en la Ley 1. tit. 9. lib. 3. de las Ordenanzas Reales. Concuerda con estas Leyes amas, la Ley 5. tit. 8. de la 3. part. è la dicha Ley pone pena, no solamente al forzador cuyos eran los vicios, pero si fuere otro estraño, incurre en otras penas: è vey la Ley 4. del dicho tit. que dispone, que caso que el que fuere mandado meter

home por enemistad, ni por otra mal querencia, no sea osado de le facer mal en su cuerpo, ni en sus compañas: è si por aventura no fuere emplazado, nì viniere por mandado del Rey, mas por su placer, mandamos, que sea seguro en la carrera, desde cinco leguas de aquel lugar do fuere el Rey. Otrosí, mientra fuere en la Corte, è el dia que se dende partiere de tornada, por todo el dia sea seguro él y sus cosas, asi como sobredicho es en esta Ley: è si en la venida, ò en la tornada le acaesciere alguna enfermedad, ò otro embargo derecho, porque no pueda tan aína venir, ò tornar à su casa, mientra que duráre la enfermedad ò el embargo, haya aquella seguranza, asi como sobredicho es; è quienquier que contra esta nuestra Ley viniere, ò la quebrantáre en alguna cosa, al cuerpo, y à quanto hobiese, nos tornariamos por ello, como à home que quebranta seguranza de Rey.

TITULO IV.

DE LOS ASENTAMIENTOS.

Ley I. Qué pena debe haber el que entregáre, asentáre, ò forzáre alguna cosa en que estuviere asentado.

SI algun home fuere entregado, ò asentado por mandado del Rey, ò del Alcalde en la buena de su contendor, ò en su demandar, (*a*) è aquel en cuyo entregaron, ò asentaron, forzáre, ò tomáre alguna cosa de aquello que el otro era entregado, ò asentado por mandado del Alcalde, pechelo doblado, (*b*) à quien lo tomó.

---

ter en la posesion por via de asentamiento, le sea resistido, sea habido por poseedor: è vey por todo el dicho tit. cómo se hace el asentamiento, è con qué solemnidad, è quanto tura.

(a) SI ALGUN HOME, Ò EN SU DEMANDAR. Secundum formam legis quintæ: supra titulo proximo, & foro novo, Ley los rebelles, & 3. *part. tit.* 8. *l.* 3.

(b) DOBLADO. Per hanc litteram videtur approbata opinio *Innoc. Host. Jo. An. in c. contingit, de dolo, & contu.* ubi patet, quod missus ex primo decreto in reali actione possidet: & ideo competit ei interdictum, *unde vi, & condit. l. si quis in tantam, C. unde vi.* si fuerit à possessione dejectus, quod approbat *Jo. An. in addi. Spec. tit. de primo, & secundo decret. §. jam de effectu: super ℣. sed quid si missus*: ubi dicit, quod talis detentatio, quam habet talitèr missus juris, & Judicis auctoritate, parit conditionem *ex illa lege dominus tamen Vinc. Arie.* hic hanc legem non sic intelligit, sicut jacet: cum ipse asserit, hunc missum non possidere *per l.* 1. *§. hæc actio, ff. ne vis fiat ei qui in possessionem missus est: ubi id tenet glos. & Bar.* & ideo quod non competit ei interdictum, *unde vi, nec condit. ex hac l.* intelligit ergo ipse hanc legem cum missus in reali possidet per annum: quo elapso efficitur verus possessor: *ut alleg. c. quoniam frequentèr*, quod tunc competit ei condictio ex hac lege dimisso, autem ex primo decreto in personali actione indubitan-

Ley II. De aquel que embarga, que el asentamiento no sea fecho, defendiendolo por fuerza, qué pena debe haber tal home.

SI el Alcalde mandáre (*a*) asentar à alguno en su demanda, ò en buena de su contendor, porque el contendor no quiso responder (*b*) como debía, ò se ascondió (*c*) por no facer derecho, y aquel en cuyo mandáre asentar, lo defendiere por fuerza, è se alzáre, de guisa que el asentamiento no pueda ser cumplido, è pasáre el año, si fuere raíz, ò los seis meses, si fuere mueble: que en este plazo no venga responder por desfacer el asentamiento, haya la pena que el otro habrie, si el otro fuese el tenedor (*d*) del asentamiento.

---

tanter dico, quod cum nec civilitèr nec naturaliter possideat, non competit ei interdictum, *unde vi. ne condit. ex hac l. ut tenet Jo. An. in dict. c. contingit*, ideo requiritur in personali actione secundi decreti appositio, ad hoc ut locum habeat ista lex cum loquitur in personali ibi: dum dicit: O en su demanda. Si ergo volumus domini *Vincent.* opinionem tenere: dicamus, quod contra dejicientem taliter missum ex primo decreto, in reali ante annum: & in personali ante secundum decretum competunt alia remedia: de quibus notabilitèr *Innoc. in dict. c. contingit, & notat glos. in c. tuæ, ut lite non constet, & Spec. tit. de primo decreto, §. jam de effectu, ver. sed quid si missus: cum se. ubi latius vide concord. styllo, l.* 116.

(a) SI EL ALCALDE MANDARE ASENTAR. Est tamen notandum, quod ad hoc ut fiat missio in possessionem, oportet, quod de debito summatim constet: *ut l. cum proponas, C. de bo. auc. judi. possi.*

(b) NO QUISO RESPONDER. Si autem post primum, & secundum decretum respondet: & opponit exceptionem dilatoriam solutionis: ea probata reddit processum primi & secundi decreti ipso jure nullum: *ut not. in l. Fulcinus, §. si in diem, ff. ex qui. cau. ma. & notat Bal. in dict. l. cum proponas.* Sed quid si debitor non latitavit: sed est absens qui Procuratorem constituere non potest, *& Bal. in dict. l. cum proponas*: dicit, quod tunc datur curator bonis: *ut l. ab hostibus, in princ. ff. qui & ex qui. cau. ma. & C. de cap. & post lib. rever. l. cum cognatos*, nam iste absens, quantum ad hunc articulum, similis est mortuo: cujus bona non possunt vendi, nisi dato curatore bonis: *ut ff. de condi. inst. l. si quis instituatur*, idem si nesciatur an sit vivus, vel mortuus: quia diu fuit in partibus peregrinis: *ar. l. 2. & 3. ff. de dona. causa mor.* aliàs si de proximo visus est vivere, præsumitur vivere: *ut not. in l. 2. §. si dubitetur quemad. testa. aperi.*

(c) O SE ASCONDIÓ. Dicitur autem latitare debitor quando turpitèr & fraudulentèr se occultat, ut evitet cursum creditorum: *ut alleg. l. cum proponas, & l. pro debitore, C. de bo. auc. judi. poss.* & illi tantum creditores possunt venditionem fieri impetrare, quos debitor occultando voluit defraudare: *ut l. Fulcinus, §. quis sit, ff. qui. ex cau. in poss. ea.* Si autem vocatus non latitat, ut creditores fraudet: non habet locum pœna hujus legis, nisi impediat missionem, ut hic: *& not. in l. si finita, §. si forte, ff. de dam. infec. & in d. l. Fulcinus*, de processu autem & venditione, quæ fit contra latitantem: *vide Spec. tit. de secundo decreto, §. 1. ver. illud autem: circa secundi decreti, &c.*

(d) TENEDOR DEL ASENTAMIENTO. Ortum habuit ista *l. à c. contingit de dolo, & contu. & à l. quamvis, ff. de bon. auct. Jud. po.* alia autem sunt remedia de jure competentia, quæ non admissio in *poss. de quibus Spec. tit. de primo decreto, §. jam de effectu, vers. & not. quod si missus, &c. & vers. sunt & alia remedia: ubi latius vide concord. cum ista l. 3. part. tit. 8. l. 4. & l. 5.*

TITULO V.

DE LAS FERIAS.

Ley I. Quáles son los dias que se deben guardar, è no valer en ellos los juicios.

MAndamos, que ningun home nosea llamado en juicio en dia de Domingo, ni en dia de Navidad, (*a*) ni en dia de Circuncision, ni en dia de Apparitio Domini, ni en los tres dias ante de Pascua Mayor, ni en los tres otros despues de Pascua, ni el dia de Sant Asensio, ni el dia de cinquesma, ni en todas las fiestas de Santa Maria, ni en dia de Sant Juan Baptista, ni en dia de Sant Pedro, ni en dia de Santiago, ni el dia de Todos Santos, ni en los dias de mercado general, ò por feria, ni de Julio (*b*) mediado, fasta Santa Maria de mediado Agos-

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 34. è 35. è 36. è 37. è 38. de la 3. part. tit. 2. que habla de los dias feriados por reverencia de Dios, y de sus Santos, y de las ferias por los panes è vinos, è por los Reyes, y Emperadores; y en qué casos en los dias feriados se puede litigar. Concuerda la Ley 1. tit. de las ferias, lib. 3. de las Ordenanzas Reales.

(a) MANDAMOS, NAVIDAD. Alia, quæ plurima festa ab Ecclesia introducta de necessitate in hac leg. non connumerantur, scilicèt, S. Stephani, Joannis Evangelistæ, Innocentum, S. Sylvestri, septem dies Dominicæ Passionis, festum Resurrectionis, cum septem diebus sequentibus, Rogationes cum tribus diebus, Pentecostes cum duobus sequentibus, omnium Apostolorum, S. Laurentij, Dedicatio S. Michaelis: *ut C. de fer. l. fi. & c. conquæstus eo. tit.* 15. *q.* 4. *c. nullus.* Item, festum B. Martini, qui est par Apostolis: *ut c. quod autem: de conse. dist.* 3. in alijs autem ferijs licèt ob reverentiam Dei inducantur; statur consuetudini Romanæ Ecclesiæ: ut reffertur *Spec. tit. de ferijs*, §. 1. *ver. item alibi*, in quibus solemnibus ferijs ob reverentiam Dei inductis, potest agi, si necessitas urgeat, vel pietas suadeat: quod explica, ut hic: *& notat Spec. eo. tit.* §. *sequitur videre, in princ. ubi vide.* Et circa hanc materiam dubitatur, an liceat studere in diebus feriatis, ob reverentiam Dei: & Abb. *in c.* 1. *de feri.* determinat, quod ubi principalitèr quis studet non propter lucrum, sed ad illuminationem proprij ingenij, & aliorum: dum in debitis horis instet circa divina non est peccatum: licèt accessoriè veniat lucrum: *ar. in c. fi. & in c. cum de diversis: de privileg. lib.* 6. nam studendo quis videtur laborare in vinea Domini: quod maximè procedit in Theologia, & in jure canonico, ad finem justitiæ administrandæ. Item, in studio homo efficitur contemplativus, & subtrahitur à vanis cogitationibus, & vitatur ocium: *de conse. dist.* 5. *nunquam*, & causativè oritur ex studio bonum; quia abstrahitur homo à terrenis: *ut plenè per Abba. ubi suprà.*

(b) NI DE JULIO. Nota hanc legem in hoc passu, cum qua concordat, quod dicitur *in l.* 2. *C. eo. tit. & in l. omnes dies in princ.* licèt ibi in æstate pro mensibus connumerentur istæ feriæ ab 8. kalend. Julij, usque ad kalend. Augusti. In autumno, vero pro vindemijs à 10. kalend. Septembris, usque in Idus Octobris: *ut Spec. eo. tit.* §. 1. ℣. *in di.* Statur tamen in his consuetudini secundum qualitatem regionis, quandoque tardiùs, quandoque citiùs: *ff. eo. tit. l. præses, & ff. de offi. procon. si in aliquem: & hic, & foro juz. lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 10. 3. *part. tit.* 2. *l.* 37. Item nota, quod in locis in quibus homines vivunt de castaneis, inducuntur feriæ pro illis fructibus recolligendis: *ut ff. de lega.* 3. *l.* tig-

to, ni en la postrimera semana de Septiembre, ni en las tres semanas primeras de Octubre, è si ficiere friura, porque las ubas no maduran tan aína, los Alcaldes muden estas ferias adelante, como tuvieren por bien; è si ante de las ferias fuere el Pleyto comenzado, y el demandado no fuere raygado que vala cient maravedis, dé fiadores, que faga derecho despues de las ferias, è valanle las ferias; è si dixere que no puede haber fiador, jure que lo no puede (a) haber, è metan su cuerpo en poder del merino, è faga derecho sobre él: y esto sea si la demanda valiere cient maravedis, (b) ò dende arriba: è si fuere de cient maravedis ayuso

---

tigni, §. *quid mirum*, *& ibi Cy. in addi. inforciati*, *ut reffert Bal. in l.* 1. *C. de ferijs.* Item not. quod non solum pars, sed etiam testis potest allegare has ferias, & etiam advocatus: *ut dict. l.* 1. *de ferijs.* Item, nec Judex, nec arbiter cogitur procedere tempore feriato: licèt partes renuncient ferijs, nisi dies compromissi sit exitura: *ar. in d. l.* 1. *& hoc tenet glos. in cle. sæpè*, *de verb. sig.* in arbitrario tamen nullæ sunt feriæ, quia arbitratus non redigitur ad instar judicij, sed ad instar contractus transactionis: *ut in auct. ut diffe. jud.* §. 1. *& in contractibus non sunt feriæ*: *ut C. de ferijs*, *l. fi. & ibi Jacob. Butri.* Item not. quod non potest renunciari ferijs repentinis ob publicam utilitatem inductis: *ut not. glos. notabilis in cle. sæpè*, unde ferijs quæ modo sunt inductæ propter guerram, non possunt partes renunciare: quod est menti tenendum: feriæ ergo repentinæ magis accedunt ferijs inductis in honorem Dei, quam messium, vel vindimiarum: unde fortè non potest fieri executio sententiæ civilis, vel corporalis isto tempore, licèt tempore messium possit diffinitiva sententia executioni mandari, *ut extra de re jud. c. fi.* Item nota, quod istæ feriæ observari debent volentibus eis gaudere: etiam ubi non colligitur vinum, vel frumentum, sed in Hibernia quæ est regio, ubi non bibitur vinum: non habent locum feriæ vindemiarum: *ut concludit Abb. de Cecil. in c. fi. de ferijs*, *in fi.* Item, circa has ferias inductas ob reverentiam hominum: nota quod non occupatus ad messes, & vindemias, potest vocari in jus tempore dictarum feriarum: *ut not. Bal. in l.* 1. *C. de agric. & censi. lib.* 11. & est ratio, quia causa quare in his ferijs non trahuntur homines in judicium, non fuit finalis, sed impulsiva, ideo solum rustici dicto privilegio gaudent: *ut l.* 1. *de ferijs*: *ubi glos. Spec. tamen eo. tit.* §. 1. *circa fi. & Abb. de Cecil. in c. fi. eo. tit.* tenent quod milites, & burgenses, & DD. & aliæ similes personæ, quæ non laborant, nec colligunt fructus, gaudent ferijs, etiam ob reverentiam hominum inductis. Nam licèt isti non implicentur talibus per se: implicantur tamen per Procuratores, & advocatos, & testes, & similes personas. Est tamen notandum, quod si aliqui de remotis partibus per se, vel per Procuratores sunt in curia: & dum causa eorum agitatur, occurrunt feriæ, sunt compellendi litigare, secus si Procuratores essent de curia, vel de loco vicino: quia tunc gaudere debent: *ut concludit Abb. ubi supra*, *& Innoc. in c. fi. eo. tit.*

(a) No puede. Non enim dicimus posse, quod honestè non possumus: *ut l. filios*, *ff. de condit. inst.*

(b) Cient maravedis. Nota secundum Vincent. Arie. quod isti morabetini erant tempore conditionis hujus libri aure: nunc vero non sunt in usu, tamen æstimatio cujuslibet est 8. solidorum, & trium denariorum, & quilibet solidorum est 12. denarij de istis concurrentibus, quorum 10. faciunt morabetinum hodiernum, & tales solidi vocabuntur burgaleses: *ut supra tit. de los Escribanos*, *l.* 1. Erant autem antiquo tempore alij solidi aurei, & quilibet eorum valebat centum & tres aureos, & de talibus aureis fit mentio *foro juz. lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 17. & istum solidum aureum vocamus morabetinum denarium aureum: & valet dic-

de recaudo, asi como los Alcaldes juzgáren, ò tuvieren por bien: è todavia sea tenido el deudor de dar recaudo, fasta que pechen, cumpla sobre la demanda lo que fuere derecho: è si el fiador pecháre la demanda, asi como es fuero, el deudor peche la demanda doblada: (*a*) la meytad del doblo al Rey, è la otra meytad al fiador. Y en estos dias sobredichos, ninguno sea osado de costreñir de entrar en Pleyto, si no fuere à placer del Alcalde, è de amas las Partes, ò si no fuere ladron, (*b*) ò malfechor, de que se deba facer justicia, ò si no fuere Pleyto de home que sea morador de fuera de nuestros Reynos, ò si no fuere Pleyto que se haya de cumplir en estas ferias (*c*) sobredichas. Ca queremus, que estos todos hayan derecho en todo tiempo, y en las otras ferias que se guarden por honra de Dios è de los Santos, sean bien guardados (*d*) los ladrones, è los malfechores para otros dias: y despues sean juzgados, è fagase la justicia que fuere derecho, y en estos dias sean salvos los derechos, è las rentas (*e*) del Rey, que en todo tiempo se puedan demandar. E si juicio fuere dado en otra manera, no vala.

---

dicta æstimatione, ut potest videri in censualibus Ecclesiæ Cathedralis quæ fuit dotata per hujus libri conditionem. Sic secundum hunc computum 12. morabetini de hodiernis faciunt morabetinum antiquum: lex autem appellatione solidorum, intelligit de aureis, & antiquitus 72. solidi faciebant unam libram auri: *ut l. quotiens, C. de susce. & archa.* hodie vero isti solidi constituuntur ex 86. *notat Abb. in c. conquærente, de offi. ord. & in c.* 1. *de Judæis.* Item, aureus calumniæ secundum forum municipalem valet tres morabetinos cum dimidio: *ut foro de Sepulv. tit. de morte hominis, l. quicumque autem.*

(a) Doblada. Nota specialem casum: cujus regulare est in jure, quod debitor non tenetur fidejussori nisi ad ea quæ pro eo solvit, & sic interesse præstando debitor, liberatur: *ut l. si vero non remunerandi, §. si mihi, ff. mand. alius casus specialis, ut hic est in eo. lib. tit. de fidejussor. l.* 11. *& vide quod ibi dicetur.*

(b) Ladron. Maximè si sunt insignes latrones, quia amicus Dei est qui ejus tales inimicos punit: *ut C. eo. tit. l. pen. licet secundum dist. hujus l.* non habeant locum hoc in diebus festivis ob reverentiam Dei: ut hic in *fi. l.* ubi dicit: que sean bien guardados, &c.

(c) En estas ferias. Nota alium casum, quod possunt causæ ad istas ferias expectantes agitari: *concord. ff. eo. tit. l.* 1. *&* 3. *& C. eo. l. omnes*, & nota quod licèt illa quæ expectant ad voluntariam jurisdictionem agantur diebus feriatis propter messes, vel vindemias: non tamen aguntur in diebus inductis ob Dei reverentiam, nisi sint morte, vel tempore peritura: *ut extra de jud. c. fi. & l. actus, C. eo. tit.* vel si respiciunt ad pietatem: maximè minorum, vel debilium personarum, & ipsorum sustentationem, vel consimilium: *ut c. fi. extra eo. tit.* vel si desiderant velocitatem propter imminentem necessitatem, ergo omni tempore dabuntur tutores & curatores, & possunt alia fieri quæ exemplificantur per *Spec. eo. tit. §.* 2. *per totum: & per Azo. in sum. eo. tit. circa fi. &* 3. *part. tit.* 2. *l.* 33. *cum sequentibus.*

(d) Sean bien guardados, &c. *Circa quod vide l.* 1. *C. eo. tit. & c. est injusta* 23. *q.* 4.

(e) Las rentas del Rey. Nota alium casum exceptum à texto qui potest diebus feriatis tractari: simile *in l. publicas, C. eo. tit.* & intellige in alijs ferijs ob reverentiam Dei inductis: propter generalitatem *text. c. fi. eo. tit.* alios casus ponit *Azo. in sum. C. eo. tit. §. agitur, & Spec. eo. tit. §.* 2. *per totum,* 3. *part. tit.* 2. *l.* 33. *cum seq. usque ad l.* 38.

TITULO VI.

DE LAS RESPUESTAS PORQUE SE CONTESTAN los Pleytos.

Ley primera.

TOdo home que demandáre à herederos de muerto, ò à otro de fecho ageno porque deba responder, (*a*) el demandado no sea tenudo (*b*) de responder de sí, ò de no, si no quisiere; mas habondale, que diga no lo sè: ni aquel por cuya voz lo demanden,

---

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, è con la Ley siguiente, la Ley 3. tit. 10. de la 3. part. è la Ley 4. del dicho tit. declara, qué forma se ha de tener quando amas Partes concurren à poner sus demandas juntamente, quál dellos se ha de preferir, è la forma que se ha de tener: è vey la Ley 5. del dicho tit. que habla en la dicha materia: è vey la Ley 2. de las Ordenanzas Reales, lib. 3. tit. 3. que pone, por qué palabras se ha de contestar el Pleyto, è manda, que la contestacion se haga dentro de 9. dias: è si el reo no lo ficiere asi, que sea habido por confieso, aunque sobre ello no se dé sentencia: è que lo mismo haya lugar, si el Procurador no contestáre, caso que sea el Procurador pobre: è la Ley 2. del dicho tit. manda, que los dichos 9. dias corran, aunque sean feriados, ò el final de ellos: è que la contestacion se pueda facer en absencia de la parte, è del Juez, è por ante otro Escribano, en la Audiencia ò fuera de ella, con tanto, que el que contestáre el Pleyto sea obligado de lo denunciar à la Parte el primero dia de la Audiencia.

(a) TODO HOME: PORQUE DEBA RESPONDER. Nota ergo, quod de facto alieno quis non cogitur respondere. Nam ex his quod quis scire vel indagare non tenetur: præsumitur ignorantia, & non tenetur sententiam probare: *ut not. Jo. An. in c. præsumitur de reg. jur. lib. 6.* Et cum in facto proprio probabilis est ignorantia, multum probabilior est in facto alieno: *ut ff. pro suo. l. ul.* & ideo cum certus non est, nec respondere tenetur rectè, nec aliàs, cum factum est alienum, ut dixi. Si autem agatur contra eum tanquam contra hæredem defuncti, cum hæres sit successor juris, & in universum jus defuncti succedat: *ut ff. de hære. insti. l. quotiens*, §. *hæredes, & de verbo sign. l. nihil.* & tunc cogitur suscipere defuncti judicium, & petitioni respondere: quia eo jure quo defunctus debet uti, tàm activè, quàm passivè: *ut not. plenè Di. & Jo. An. in c. si quis in jus, de reg. jur. lib.* 6. ubi latè vide de actionibus quæ transeunt ad hæredes, etiam si sint pœnales. Et nota, quod licet de rigore juris hæres ignorantiam non potest prætendere de jure defuncti,& pœnam incurrit, ad quam defunctus tenebatur: *ut l.ad diem, de verbo obli.& l.fi.de naut.fœn.* propter probabilem tamen ignorantiæ causam restituitur in integrum adversus pœnæ commissionem: *ut l. quæ in alterius ff. de reg. jur. & not. in dicta regula cum quis in jus facit quod not. Bar. in l. cum filius*, §. *in hac stipulatione, ff. de verbo obli. ubi tenet*, quod hæres defuncti emphiteotæ non solvens pensionem, cadit à jure suo de juris rigore; restituitur tamen propter probabilem ignorantiam, quod est notandum. Facit ad id quod not. *Bart. in dicta l. cum filius, in prin. & in l. ejus qui delatorem, ff. de jure fis.* ubi tenet, quod licet ubi contractus habuit originem à persona majoris: & nil est gestum cum hærede, hæres non excusatur: *ut l. 1. & 2. C. si adver. vendi. pig. & Ci. C. de jure emphi. l.* 2. tamen ficta confessio defuncti personam non egreditur; & ideo non tenetur hæres, nec sufficit talis ficta confessio ad dandum actionem contra principalem, quod est valde notandum.

(b) NO SEA TENUDO. An teneatur respondere hæres interrogationibus quæ possunt reo, vel actori, fieri, ad præparandum

no ge lo dixo. E si el demandador quisiere probar la demanda, vala, si el demandador no mostráre razon, porque ge la quite.

Ley II. En qué manera debe responder el demandado à la demanda.

Todo home, à quien demandaren en juicio, despues (*a*) que oyere la demanda que le demanda su contendor, debe responder à aquello que le demandan, sí, ò no, si no (*b*) paráre ante sí algun defendimiento (*c*) con derecho porque no le deba responder.

---

dum judicium antequam incipiantur, *nota ff. de interroga. per totum, & 3. par. tit.* 10. *l.* 2. *& tit.* 12. *per totum.* An autem, si petitio deficit, irritetur processus: *vide foro novo de Alcalá, tit.* 12. *l.* 1. *& quod ibi scripsi*: *& vide styllo l.* 1. *quæ observ.* Ultimo nota, quod tenetur reus respondere petitioni, scilicèt petitor si stat, & si non stat, vel non apparet, peto æstimationem: *not. glos. ff. de ver. oblig. l.*2. §.*idem si in facto,& not.Bal.in l.cum quidem. C.de condi.inser.* Item nota, quod si quis interrogatur in judicio an possidet, & respondet se non possidere, fit litis contestatio? & sic videtur, quod per responsionem ad positionem litis præparatoriam contestatur litis super ipsa præparatoria: *ut not. glos. magna in auc. de triente, & semi.* §. *illud quoque colla.* 3.

ADDICION.

Vey la Ley 3. de las Ordenanzas Reales, lib. 3. tit.de las contestaciones, que dice, que quando en las Alegaciones, ò Escripturas que las Partes presenten, buelven maliciosamente nuevas demandas sobre cosas que atañen à los dichos Pleytos, que las tales demandas no se han de contestar, ni haya lugar la Ley de las confesiones por no las contestar.

(a) Todo home, despues que oyere. Hodie tamen tenetur respondere usque ad 9. dies: *ut foro novo, tit.* 7. *l. unica*: aliàs habetur pro confesso ipso jure: *ibi.* Circa quod nota, quod id super quo quis debet haberi pro confesso, est liquidum, & manifestum judici, ut quia est contumax in non respondendo, vel jurando, &c. & tunc sufficit sola declaratio, vel pronunciatio particularis Judicis super facto; & non requiritur aliqua interlocutio vel probatio: *ut not. in l. certum, in prin. ff. de confessis.* Si autem hoc non liquet judici, ut in casu *l. ejus qui delatorem, ff. de jure fisci.* tunc requiritur interlocutio,& probatio, ut ibi: licet in primo casu sufficit quod Judex pronunciet reum contumacem in non respondendo: *ut not. Bart. plenè in dicta l. ejus qui delatorem.*

(b) Si no. Vel per verba, scilicèt, æquipollentia confitendo, vel negando: *ut dicta l. fori novi, & 3. part. tit.* 3. *l.* 7. Sed quid si reus protestet, respondendo petitioni, quod non intendit litem contestari, an talis protestatio impediat contestationem quam per ejus responsionem facit: *not. Jo. An. in mercu. c. exceptionem, de reg. jur. lib. 6. notant DD. in c. cum in ferra. de constitu. & Dominicus de Sancto Gemmi. in §. decernimus, 2. 3. q. 9. conc. cum ista l.* 3. *part. tit.* 10. *l.* 3. Incidenter nota, quod possidens rem quæ petitur, non debet possessionem suam negare, aliàs in pœnam mendacij cogitur in adversarium possessionem transferre: *ut 3. par. tit.* 3. *l.* 3. *& ff. de rei ven. l. in rem actio. & isti. de pœna te. liti.* §. 2. *in glos.* qui autem prodest in judicio litis contestatio: *vide 3. par. tit.* 10. *l. fi.*

(c) Defendimiento. Ut est declaratoria fori, vel judicij, vel alia exceptio quæ repellit actorem à judicio, ut excommunicatio, & istæ exceptiones impediunt litis contestationem, quia ante illam sunt proponendæ & probandæ, licet de excommunicatione alitèr statutum sit *in c. pia, de excep. lib. 6. quod prosequere: ut notat Specu. tit. de excep.* §. *nunc videndum in prin.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 2. tit. 13. de la

TITULO VII.

DE LAS CONFESIONES.

Ley primera.

TOdo home que ficiere demanda à otro en juicio, è aquel à quien demandaren, ò su personero, ò su bocero conosciere (*a*) lo que le demandan, no se ha de

la 3. part. la qual pone la fuerza que tiene la confesion, asi en la causa criminal, como cevil: è la Ley 4. del dicho tit. pone las condiciones que son necesarias para que la confesion tenga. E vey la Ley 1. de la dicha part. tit. 13. è la Ley 5. que pone ciertos casos en qüe la confesion no vale: è la Ley 6. pone otros casos, en los quales la dicha confesion no vale, ni pára perjuicio.

(a) TOdo home conosciere. Nota, quod confessione facta in criminalibus coram Judice debet sequi sententiam condemnationis: *ut l. si confessus, ff. de custo. reo.* Item, requiritur perseverantia, scilicet, quod pluries confiteatur, diversis tamen temporibus: *ut est glos. in simili, ff. de pigno. acti. l. 4. Bal. in proœmio. C. circa fi.* Si autem in civilibus, de quibus hæc lex loquitur, & tunc aut dato libello, vel lite contestata sit confessio, & tunc requiritur condemnatio: *ut in l. Julianus, & l. qui stichum, ff. eo. tit.* aut nullo dato libello, sed ad partis petitionem solum confitetur, & non requiritur condemnatio, sed solum executionis præceptum: *ut l. post rem, & ibi Bar. ff. de re judi. & l. 1. ff. de confessis, & l. certum in fi. eo. tit.* & talis confessio habet paratam executionem: *ut not. Bar. in l. 1. in fi. ff. eo. tit.* & ad hoc ut confessio præjudicet, requiritur primo quod fiat coram Judice & in judicio, aliàs non nocet confitenti: *ut c. at si clerici de re jud. & l. unica, C. eo. tit.* Item nota, quod confessio facta coram Judice incompetenti valet tanquam extrajudicialis: *ut not. Innoc. in c. per inquisitionem, de elec. & Ant. de But. in c. p. & glos. de offic. dele. & vide notabiliter Florian. in l. ait lex cum se. ff. ad l. Aquil.* Et requiritur, quod Judex ad hoc sedeat; quia confessio facta ex arrupto Judice ad aliud sedente super re non litigiosa non præjudicat, quod est valde notandum: *ut l. confessionibus, ff. de interro. acti. & hoc concludit Jo. An. & Jo. Cal. in c. tua de coha. cle. & mu. & Ant. de But. in fi. eo. tit.* confessio enim facta in judicio, si non est facta in figura judicij, non præjudicat: *ut not. Bart. C. de agrico. & censi. l. cum scimus ad fi.* Item, requiritur quod confessio fiat parte præsente, aliàs non nocet, *ff. de interro. acti. l. ult. & ff. eo. tit. l. certum, §. si quis absentem*, quod intelligo verum in his quibus dependent ex voluntate duorum. Secus si ex voluntate unius, ut est ratihabitio, hæreditatis additio, & similia, tunc non requiritur partis præsentia nisi in libello id confiteatur: quia licèt libellum det Judici, absente parte præjudicat sibi: *ut C. de libe. cau. l. cum affirmes, cum se.* quia ideo libellus datur judici, ut id detur parti per eum: *ut in auc. offeratur, C. de litis contest. & auc. qui semel, C. quomodo, & quando, Innoc. & Bar. ubi supra, & facit l. cum præcum, C. de liber. caus. ubi Bal. notabiliter distinguit.* Aut id quod ponitur in libello, vel positione ponitur ab errante, vel à sciente, vel dubitatur; primo casu non præjudicat probato errore: *ut l. qui familiæ, ff. fami. hærcis.* Secundo casu aut libellus continet quod certum aut incertum, primo casu aut adversarius contradixit, & non nocet confessio, quia in confessione videtur quasi contrahi, & talis quasi contractus non probatur inter dissentientes, aut non contradixit, & habetur libellus pro confessione, & omnino præjudicat, ac si intentans esset expræssè confessus: *ut dict. l. cum præcum.* Si vero libellus non continet certum quod ut quia agens *famil. hærcis. Ci. dicit*: hæreditatem esse commune, & non dicit ex qua parte, tunc non videtur agens confiteri; & ita etiam potest intelligi dicta lex, quæ familiæ. Si autem dubitatur utrum ex certa scientia, aut per errorem, aut actor emandavit, & tunc

dar otra prueba en aquello que conosció: mas la su conoscencia va-

tunc sibi præjudicat: *ut l. ædita.* & ita potest intelligi *l. cum præcum*, *& Bal. ibi.* Item, istud est benè notandum, quod reus potest dividere libellum actoris, & acceptare id quod est pro se, & id quod est contra se respuere, licet quidam dicant, quod illud est favore libertatis: *ut not. Bal. in dict. l. cum præcum*, *ubi ipse notat*, quod ille qui producit instrumentum, videtur confiteri ipsum verum, & omnia quæ in eo continentur, non adeo quod non possit corrigere errorem suum: *ut C. de fi. instru. l. si adversarius.* Item nota, quod allegans contraria non debet audiri per *l.* 1. *C. de furtis*, tamen si adversarius non vult ea in totum, sed unum de contrarijs acceptare, pro se potest hoc facere, quod est notandum. Et scias quod si ex confessione non oritur obligatio, nec probatio, talis confessio non præjudicat, *ut dict. l. qui familiæ.* Si autem oritur obligatio, non potest obligare, aliàs revocari. Si vero oritur probatio, & tunc aut apparentèr, & existentèr, ut ex certa scientia, quod præsumitur si deliberatio præcessit, ut singularitèr *not. extra de divor. c. ex litteris*, & tunc non admittitur probatio in contrarium, fallit in causa capitali: *ut ff. de quæst. l.* 1. §. *si quis ultro*, *& ff. de appel. l. non tantum*, quod est verum si liquet de innocentia confitentis. Nam salus hominis tanquam Respublica officio Judicis est tuenda, non tamen tenet Judex hoc facere ex necessitate, nec mutare suum processum resultando in dubium ipsas confessiones: *ut in c.si Romana, de appel. lib.*6. aut ex confessione oritur obligatio apparentèr, sed non existentèr, ut quia per errorem, & tunc potest revocari, & contrarium probari, si tempora largiuntur: *ut ff. de confes. l. non fatetur*, *hoc not. Bal. in alleg. l. cum præcum*, *C. de lib. caus.* Item not. quod licet quis in judicio proponendo videtur confiteri, *ut C. de cond. ob. tur. cau. l. mercalem*, tamen verba narrativa in libello nunciato, non plenè probant contra libellantem. Unde si peto hæreditatem dividi, narrando, possum probando, contrarium obtinere: *C. de proba. l. non epistolaris*, *& l. non nudis.* Item nota, quod si quis confitetur se debere quod non debet, est donare: *ff. de dona. l. quidam*, non ergo prodest confessio Procuratoris, vel Prælati. Item est notandum, quod valet sententia lata in confessum, etiam judicio minus legitimè instituto, & super libello nullo: *Bal. allegat dictum Innoc. in c. per inquisitionem*, *de elec. & in c. pisanis*, *de rest. spo. & in c. cum super de for. comp.* Item, intelligo etiam verum quod supra dicitur, quod requiritur partis præsentia, nisi confessio fiat per viam voluntariæ jurisdictionis: quia tunc præjudicat etiam, parte non præsente; quod prosequere,ut plenè notat Ant. *in c.fi. extra de confessis.* Et vide alia plura *ibi per glos. & DD.* quæ requiruntur ad hoc, ut confessio præjudicet confitenti. De hac confessione vide ad plenum *per Bal. in l. si creditoris*, *C. de fideicommissis.* Sed quid si testator confitetur se habuisse de bonis communis tantum, vel de usuris tantum, & postea convalescit, an potest ad illud conveniri. Et licet *Pe. & Cy. in l. generaliter*, *C. de non num. pec.* dicunt, quod possit conveniri, & contra eum inducatur probatio per aliquas rationes, & jura per eos alleg. *Bar. tamen in l. cum quis decedens*, *de le.* 2. *& Jac. de Bel. in corpore de ju. jur. à mori. præ.* determinant contrarium, nam confessio non inducit probationem nisi sit jurata: *ut dict. l. cum quis decedens.* Præterea testator secundum hoc posset gravare filios legitima, confitendo alijs se debere, quod sufficeret; & sic aperiretur via malicijs, &c. prædicta vera, nisi esset confessus notario stipulanti, & recipienti pro alio, vel confiteretur parti præsenti. Tunc enim habet vim donationis inter vivos, & præjudicat, & secundum hoc benè loquuntur *Pe. & Cy.* secùs si fieret parte absente: *ut alleg. l. certum*, §. *si quis absenti de confes. & l. fi. de interro. act.* Et sic nota, quod statur confessioni extra judicium in ultima voluntate; si testator per verba confessionis exprimat ultimam voluntatem: *ut c. fi. & ibi glos.de succes. ab intest.* aliàs talibus verbis non creditur, nisi hoc jurasset in testamento, *C. de proba. auct. hoc obtinet.* Et tunc hæredes necessariè habent stare illi voluntati, *C. de fideicomm. auct. amplius.* Item nota, quod recognitio, seu confessio, licèt fiat extra jus, præjudicat

la tanto, como si le fuese probado (*a*) por pruebas, ò por carta.

Ley II. De la conoscencia fecha fuera de juicio.

TOda conoscencia que sea fecha fuera de juicio, no vala, si no la ficiere ante homes buenos, que sean llamados señaladamente para testimonios de aquella conoscencia: ò si la ficiere por escripto, ò si la ficiere à hora de su muerte en estando de su memoria. E la conoscencia que ficiere contra sí, (como dicho es) vala; ca contra otro no debe valer sin otra prueba.

Ley III. Que la confesion fecha contra alguno no empece contra quien es fecha, mas à aquel que la fizo.

SI algun home manifestáre en juicio, que fizo algun fecho malo, è manifestáre contra otro, (*b*) que fue con èl en aquel fecho,

---

cat confitenti: *ut c. per inquisitionem, de elec.* maximè si publicè fiat *c. quam sit grave, de exces. Præla.* & recognitio debiti præscriptionem interrumpit: *C. de præscript.* 30. *an. l. cum notissimi*, §. *& si quis debitorum* 3. *q.* 9. §. *si debitum scriptum sit.* Item, prædicta vera nisi in confessionibus quæ dependent ex mera voluntate confitentis, ut additio hæreditatis, & declaratio animi, quando præcessit actus ambiguus: *ut l. si avia, C. de jure delibe. & l. uxoris*, §. *fi. & ibi Bar. ff. de leg.* 3. Item not. quod confessio in ultima voluntate facta ad favorem non capacis, intelligitur facta in fraudem: *ut alleg. l. cum quis decedens*, §. *fi. & ibi glos. de leg.* 3. Ad id facit *l. si testamentum, ff. de proba.* Et intelligo hoc etiam, si talis confessio sit juramento firmata, aliàs sine dubio induceret probationem, ut posset exigi ex causa mercedis: *& not. Bar. in alleg. l. cum quis decedens.* Quod facit ad quæstionem. Si testator habet uxorem suam fœcundam, cui vult plus relinquere, quam possit secundum formam *l. hac ædictali, C. de secundis nup.* confitetur se habuisse ab uxore mille, & sic juravit, certè non valet, quia confessio jurata facta ad utilitatem non capacis, non valet. Item, facit ad aliud, testator confitetur in testamento se habuisse ab uxore mille, & juravit, postea vivens vult illam confessionem revocare. Dico quod potest, licèt aliàs regularitèr contrarium: *ut not. in dict. l. cum quis.* Sed in quæstione ista dico contrarium secundum Bar. quia uxor non est capax donationis inter vivos constante matrimonio, & ideo videtur vivens semper posse revocare. Et ideo confessio videtur facta in fraudem. Sed si maritus esset mortuus, tunc ejus donatio post mortem confirmatur, hæres non posset eam revocare: *ut not. Bart. in d.* §. *fi. dict. l. cum quis decedens.*

(a) SI LE FUESE PROBADO. *Concord.* 3. *part. tit.* 13. *l.* 2. *& l.* 4. Et hoc intellige nisi confessus velit contrarium probare, vel si doceat de errore suo: ut plenè *not. in dict. c. fi. & not. Bar. in d. l. certum*, §. *sed an ipsos, concord. cum hac l. styllo l.* 133. *& l.* 54. *de confessione autem minoris vel adulti: vide quod scripsi supra lib.* 1. *tit.* 11. *l. penult.*

Addicion de la Ley segunda.

ADDICION.

Vey la Ley 3. de la 3. part. tit. de las conoscencias, que pone como las conoscencias se hacen en tres maneras. La una en juicio, estando su contendor presente: la segunda que se hace extra juicio: la tercera por fuerza: è la dicha Ley manda, que los Abogados de las Partes, al tiempo que hace la confesion en los tormentos, no estén presentes; è cómo ha de responder aquel à quien alguna cosa en juicio fuere preguntada. E concuerda con esta Ley, la Ley 7. del dicho tit.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 8. tit. 14. de la 3. partida.

(b) SI ALGUN HOME, CONTRA OTRO. *Hæc l. habuit ortum à c.* 1. *de con-*

ò en otro. Este manifestamiento no empezca à otro ninguno, sino à sí mismo, salvo si fuere hecho contra persona del Rey, ò de su señorío: ca pues que él se conosció por malo, su conoscencia no deba valer contra otro. E si fuere fecho contra el Rey, vala su testimonio como de un home (a) no mas.

TITULO VIII.

DE LAS TESTIMONIAS, Y DE LAS PRUEBAS.

Ley primera.

EN todo pleyto vala testimo-

---

confessis ex. & quod hic dicitur: *not. glos. in c. nemini* 15. *q.* 3. *& in l. repet.* §. *is qui. ff. de quæst. & ibi Bar.* ubi concluditur, quod in his quæ respiciunt alterius offensam, vel odium, principalitèr non debet quis de alijs interrogari: *ut dict. l. repeti. & l. fi. C. de accus. & sic intelligitur c.* 1. *supra alleg. & ista l.* Si autem delictum non committatur in alterius odium, vel offensam propter commodum committentis tantum, vel falsare, vel fabricare monetam, latrocinia facere, cum latro non odit aliquem, sed diligit æs alterius. Et isto casu potest de socijs interrogari: ut probatur *in l. divus, ff. de custo. reo, & l. provinciarum, C. de ferijs, & sic intelligitur l. fi. ff. ad exhi.* Primus casus fallit in casu *l. si prius, ff. ad Silley. & in casu istius l.* cum quo concord. *c. nemini supra alleg.* & fallit in alijs casibus quos glos. ponit *in l. fi. C. de accus.* Ex quibus dictis regulariter notatur, quod socius criminis, nec potest alium socium accusare, nec contra eum testificari, nec judicare: *ut not. glos. & Bal. in l. si filium, C. de libe. cau.* ubi notatur, quod ubi accusator non est legitimus, Judex ulteriùs non inquirit, nec se intromittit, nisi in absolvendo à foro.

(a) COMO DE UN HOME. *Not. quod glos. in dict. l. fi. C. de accus.* tenet, quod nec etiam in his casibus specialibus debet interrogari de alijs; nisi adsit aliqua præsumptio: *ut C. de quæst. l.* 1. & quod ejus testimonium non inducat plenam probationem: tenet *glos. in dict. l. fi. & glos. in dict. c.* 1. *extra eo. tit. & est text. in c. licèt, extra de testi.* Item not. incidentèr, quod si testis interrogatur, an sit infamis? non tenetur respondere: *ut not. glos. in aut. de testi.* §. *sancimus, & not. Bal. in l. ad testium, ff. de testa.* ubi notat, quod testis non debet de sui turpitudine interrogari. Item nota, quod confessio facta coram tabellione, vel quæ non est facta in figura judicij: *ut dixi supra l. proxi.* non habet executionem paratam, nec habet vim rei judicatæ: *ut l. Julian. C. de libe. cau.* facit tamen judicium talis confessio: *ut ibi not. glos.* Item not. quod in criminalibus, in quibus non debet responderi relatis positionibus, inobediens non debet haberi pro confesso, quia non potest ei hoc imperari; nec juramentum per legem deferri: *not. per Innoc. in c. dudum, extra de elect. non obstat l. Marcellus, ff. rerum amo.* quia ibi civilitèr agebatur, & quia in criminali non defertur juramentum: de quo ibi loquitur *not. in l.* 3. *ff. de jurejur.* & quod in criminali contumax non habeatur pro confesso; patet, quia confessio est extorquenda per torturam præcedentibus indicijs: *hoc not. Bal. in l.* 1. *C. quomodo, & quando Judex.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 32. *de la* 3. *Part. tit.* 16. *la qual pone algunos casos, en los quales no bastan dos testigos: è pone otros, en los quales no basta, y hace entera probanza un testigo.*

EN

nia de dos homes (*a*) buenos (*b*).

Ley II. Como quando las Partes prueban igualmente, la sentencia debe ser dada por el demandado.

QUando algun home ficiere demanda contra otro sobre bestia, ò sobre otro ganado qualquier, y aquel que tuviere la bestia, ò el ganado dixiere el tiempo de quando lo ha, ò dixiere que en su casa nasció, y el otro que face la demanda dixiere aquella misma razon, ò dixiere el tiempo de quando la ha menos por desfacer la razon del otro: man-

(*a*) EN TODO: DE DOS HOMES. *Concor. foro juz. lib. 2. eo. tit. l. quando el testimonio, in fi.* & hoc intelligo, ubicumque certus numerus testium non adjicitur, tunc duo sufficiunt: ut hic, *& est text. in l. ubi ff. de testib. & 2. q. 4. §. 1. 35. q. 6. §. fina. & Spec. eo. tit. §. restat de numero, in princ.* & est ratio, quia pluralis locutio duorum numero est contenta: *ut alleg. l. ubi, & l. inter, ff. de verb. sig. & c. pluralis, de regu. jur. lib. 6.* In quibus casibus duo testes non sufficiunt, *vide l. testium, & ibi Bar. C. eo. & glos. in §. fi. inst. de testa. & glos. in dict. l. ubi.* In quibus autem casibus unus solus testis facit fidem: *not. Spec. in dict. §. restat de numero, ver. & primo*, ubi notabilitèr vide, *& glos. & doct. in c. licèt, extra eo. tit. & in cap. nobilissimus 97. dist. & 2. q. 4. in summ. 20. q. 3. præsens, de succes. ab intest. c. fi. 86. dist. c. tanta 5. q. 2. placuit de conse. dist. 2. placuit, de procur. ex insinuatione 4. q. 3. ver. unius de testi. c. veniens, & c. nuper 9. q. 1. c. quicumque litis 31. q. 2. si verum 33. q. 2. admonere.* Unum tamen est notandum, quod magis statur dicto unius testis affirmantis, quam plurium negantium: *not. glos. in l. diem proferre, §. si plures, ff. de arbi. ubi Bar.* Quando autem valet testimonium credulitatis: *vide Jac. de Bel. in aut. de hæredi. & falci. §. huic nobis.* Quando autem credatur conscientiæ alicujus, vel juramento partis, sive testibus: vide notabilitèr *Hen. in c. si vero 2. de sentent. excommun. 3. dist.*

(*b*) HOMES BUENOS. Est tamen notandum, quod si unus testis est infamis, infamia facti, alter vero testis, est multum fide dignus, quod isti duo testes faciunt plenam probationem, quasi integrata fides unius suppleat imperfectionem alterius, quod teneas menti: *ar. in l. si quis ex argentarijs, §. 1. ff. de eden. secundum Bal. ibi.* ubi ipse notat, quod plures sunt species quæ possunt dici perfectæ in sua specie, nam fama est quid perfectum in sua specie, præsumptio est quid perfectum in sua specie, & indicium in sua specie. Modo ex istis junctim potest resultare probatio, quia unumquodque est in sua specie perfectum: de hoc est *glos. ordinaria ff. de excus. tu. l. 2. §. ætas.* Faciliùs tamen fit hoc in civili quam in criminali. Exemplum: Unus testis de veritate, inducit præsumptionem quæ est in sua specie perfecta, duo testes de fama probant famam quæ simpliciter est perfecta in sua specie, istæ duæ species simul, unitæ faciunt efficacem probationem. Sed in criminali est secùs: quia requiritur, quod ultra hoc probarentur indicia per duos testes. Unde in criminalibus sufficeret unus testis de veritate: & duo de indicio, & duo de fama. Et ita intelligitur *dic. glo. in alle. §. ætas*, quod est multum notabile: & non reperitur alibi secundum Bal. *in d. l. si quis ex argentarijs*: ubi etiam notat ipse *in §. exigitur, ejusdem l.* quod si tres testes sunt inducti, quorum unus est infamis; si illi opponatur de infamia, quod non sit exceptio admittenda: eo quia non relevat excipientem cum duo qui remanent faciant plenam probationem. Item, nota circa ea quæ supradicta sunt: quod si duo essent testes singulares, non conferentes in unum rei finem, ille qui eos produxit, non dicetur aliquem testem habere: & propter illam singularitatem testimonij, nulla fides adhiberetur: *extra de probat. c. licet causam.* Si autem testes non essent adeo singulares, quod propterea discordarent in unum rei finem, sed venirent in unum finem, per diversa media, seu per diversas conjecturas sibi invicem patrocinantes: ut putà

tà unus testis de veritate facti, alter de confessione, tunc quia unum adminiculatur alteri, benè defertur juramentum parti: *ut extra de succes. ab intesta. c. cum dilectus.* Est ergo duplex singularitas: quædam obstativa; & ista infringit testimonium: quædam adminiculativa; ut unus testis de veritate, & duo de fama; & ista coadjuvant testimonium: *ut l. 3. ff. de testi. & ff. de edil. edic. l. quando, §. fi. hæc not. Bal. in lib. feu. tit. si de investig. controv. fue. cap.* 1. ubi ipse notat, quod quædam sunt substantialia fidei testis: ut omnia quæ includuntur sub juramento, & forma articulata. Unde si in unum mentiatur testis, non valet in aliquo. Secùs si officio Judicis interrogetur super extraneis; ut super vestibus, vel nubibus cœli. Nam iste, & si sit mendax, tamen non perjurus; quia non juravit super his. Quædam sunt substantialia causæ; & mendax in his, semper est perjurus: nec in aliquo creditur sibi: *ut not. Innoc. de hæreticis, c. fraternitatis, & in hac sententia est Oldra.* Si autem testis juravit dicere veritatem super omnibus de quibus interrogabitur, & interrogatus super extraneis, & primo mentitur: tunc non creditur in aliquo. Si autem postremo juravit, creditur ei, quia non erat perjurus, eo quia prius deposuit: *ut not. Bal. hæc omnia in lib. feu. tit. quo tempo. miles. cap. fi.* ubi ipse notat, quod in gravibus causis, seu quæ non possunt delegari, Judex debet examinare testes: *ut not. in c. à nobis, qui matri. accusa. po.* Item nota, quod testis qui primo dicit se nescire, postea examinatus, dicit se scire, quia melius recordatur, valet dictum suum: *ut notat Jac. de Are. in l. 2. de jura calum.* quod verum est antequam sit locutus cum parte. Aliàs secus: *ut not. in aut. de testi. §. quia vero.* Item, circa materiam testium est notandum, quod quadruplex est animi motus: scilicèt impulsivus, seu suspicans: præsumptivus, seu inclinans: vehemens, seu impræssivus: clarus, seu plenarie informatus. Primus, & secundus, valent ad inquirendum, & ad alia quæ sunt modici præjudicii. Tertius ad juramentum tantum parti deferendum. Quartus est omnino sequendus per acta causæ, & benè probata: *ut not. hæc Bal. in usibus feu. ubi supra.* Item, circa istam materiam de numero testium nota; quod si probavi in prima causa per unum testem, possum in causa appellationis alium testem adjungere, ut plenè probem: quia lex non vult veritatem perire, sine quà vera justitia administrari non potest, nec propter hoc præsumitur subornatio per naturam, & beneficium appellationis. Item, quia nova causa. Item, quia novus & terribilior Judex, quia major. Item, quia subtiliùs examinavit ipsum testem; & intercipiet eum si poterit. Item, quia eum comminabitur. Et hanc opinionem tenent omnes legistæ. Sed canonistæ alitèr distinguunt: *ut in c. fraternitatis, de test. & in cle. testibus eo. tit.* Item nota, quod valet conventio jurata: per quam quis se astringit ad certum genus probationis: *ut in aut. jubemus, C. de judi. & in c. 2. de proba.* pone quod juravi, non probare nisi per instrumentum, evenit quod non habeo instrumentum sed testes: an sit dandum aliquod remedium. Et dico, quod Judex parte non petente, faciat examinari testes; non obstante conventione, & juramento: *ut not. per DD. in C. bone de postu. Præla. & Spe. tit. de proba. §. nunc videndum ver. quid si debitor.* Item nota, quod non potest debitor probare oblationem pecuniæ factam creditori per unum testem de visu: & per alios testes, qui dicunt quod creditor illud fuit confessus, nec debent simul jungi, ut est casus singularis *in c. cum dilectus, de succes. ab intest. & not. Bal. in l. unica, C. de confessis.* Ad idem dicit statutum, quod quicumque accesserit de tali loco ad talem, habeat centum. Aliqui testes deponunt, quod Ticius ivit usque ad medietatem loci, & alij de alia medietate deponunt, an debeant conjungi? Et dicit. *Bal. quod non in l. observatio. C. quorum appe. non reci.* Et vide eum *in l. cum antiquitas, C. de testam. & Ci. in l. 2. C. quæ sit lon. consuet.* Item nota, quod ubi non potest certa probatio haberi recurritur ad præsumptionem. Est autem præsumptio rei dubiæ rationabilis conjectura lege approbata ad aliquid in animo fingendum. Sed si est adeo approbata per auctoritatem legis, quæ fit ad aliquid statuendum: ista est præsumptio juris, & de jure: probatio autem est rei dubiæ certa fides, & indubitabilis demonstratio. Demonstratio vero est sensus rei, in quo si intellectus claudicat est infirmus. Nam qui neglegit sensum, est infirmus in intellectu: *ut not. Bal. ff.*

de

damos que amas las Partes (*a*) trayan sus testigos, è de si el Alcalde cate, qual dellos probó mejor, (*b*) è con mas testimonias, (*c*) y aquel sea creído sobre la demanda; y si amas las Partes dieren tantas testimonias, y tan buenas: mandamos, que las testimonias de aquel à quien demandan, sean mas creídas (*d*) en aquel Pleyto, y esto.

---

de his qui sunt sui vel ali. ju. l. filium.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 41. de la 3. Partida, tit. 16. la qual Ley habla en dos casos: el uno, quando los Testigos se contradicen, cómo se han de traher à concordia, è cómo el Juez ha de sentenciar; y el segundo, quando las Escripturas de las Partes son contrarias. E concuerda con esta Ley, la Ley 40. del dicho titulo, que complidamente dispone en el caso de esta Ley.

(*a*) QUANDO, AMAS LAS PARTES. Nota tamen quod prius debent recipi testes actoris, quam rei, & actor prius probat: *ut not. Spec. tit. de test. §. probare autem debet. ver.* 11. *negativa*, & §. *qualiter aut. sunt in princ.* licèt hoc fallit in casibus notatis per *Spec. tit. de proba.* §. 1. *ver. nunc ad propositum.*

(*b*) PROBÓ MEJOR. Scilicèt, per redditionem rationis. Nam ratio est certa demonstratio veritatis, & ratio debet necessariò concludere: *ut not. glos. in l. non omnium, ff. de legi.* ideo testis assignans rationem quæ non concludit necessariò ratio probat aliquid, sed dic tu secundum Bal. *in d. l. non omnium*, quod non necessaria probat necessariò, & ratio verisimilis probat præsumptivè. Sed si testis non reddit rationem, sed pro ratione repetit dictum, nihil probat: *ut not. ff. de offi. Procu. cessa. l. fi.* duplex enim est ratio, scilicèt, directa & inflexa. Directa est qua posita apparet veritas usque me, ut scio quod vidi. Inflexa est qua posita apparet veritas per subauditum, vel per adjunctum, ut si testis dicat: scio, quia vicinus: *C. quando fis. vel priva. l.* 2. *de his, qui sunt sui, vel alie. jur. l. filium de fluminibus, l.* 1. §. 1. *nam vicini vicinia sciunt, ff. loca. l. dominus horreorum*, & sic not. quod ille qui nescit rationem, nescit dictum, quia scire est reddere rationem quam noveris, & scientia infert veritatem de necessitate: *ut not. in l. si princ. glos. parva, ff. de hæred. instit. not. hoc Bal. in alleg. l. non omnium.* Item not. quod nec testis persona, nec ejus fides, nec suum dictum debet claudicare; cùm sit inter utramque partem medius, & ejus fides sit indivisibilis: *C. de testi. l. si quis testibus*, & *facit de quæst. l. maritus, not. Bal. in l. nulla, ff. de legi.* An autem dictum testis interprætetur pro actore, vel pro reo: *vide Bar. in l. inter stipulantem*, §. *si stichum, ff. de verb. obli.*

(*c*) CON MAS TESTIMONIAS. Hoc intelligo verum si testes utriusque partis omnino sunt æquales, & pares idoneitate; & dignitate, æstimatione, & honestate, suspitione, & gratia careant: ut concludit *Host.* & *cum eo Jo. And. Hen.* & *Ant. in c. in nostra, extra de testi.* quia tunc statur majori numero: *ut hic,* & *l. ob carmen*, §. *fi. ff. eo. tit.* & *glos. not.* 4. *q.* 3. *c. si testis*, & *alleg. c. in nostra*, & *ar. ff. eo. tit. l. testium*, §. *tu magis.* Si autem pauciores sunt, potiores dignitate, & idoneitate, & alij numero majores sunt viles, vel paupertate laborant, vel alijs vitijs, tunc auctoritas præfertur multitudini: *ut DD. ubi supra.* Facit hoc ad quæstionem. Si instrumenta contraria æqualis auctoritatis producuntur in judicio per partes, inducitur contra eum qui debuit probare, etiam si sit reus, quod est notæ dignum, præter quam in causis favorabilibus: de quibus *infra eo. l. not. hoc tenent DD. signantèr Hen. in c. imputari, circa medium suæ dist. de fi. instru.* Item, & testes pauci affirmantes præferuntur multis negantibus: *ut dixi supra l. proxi.* & *not. Jo.* & *Host. c. quid per novale, de ver. sig.* & circa merita probationum, quæ fiunt per partes, vide omnino quod scripsi *supra l. proxi.*

(*d*) MAS CREIDAS. *Concord. c. ex litteris, extra de proba.* & *c. inter dilectos, de fi. instru. in fi.* Hoc tamen fallit in quatuor casibus, scilicèt, in causa libera-

mismo que decimos de las testimonias, mandamos que sea en todo Pleyto.

Ley III. Cómo deben los Jueces proceder contra aquel que es demandado en juicio por muerte de home, ò que la merezca, y lo negáre.

TOdo home que fuere demandado en juicio de muerte de home, (*a*) ò que fizo cosa porque merezca muerte, è lo negáre, (*b*) aquel demandador, habiendo derecho (*c*) de lo que demanda, pruebe gelo con dos homes buenos, (*d*) à lo menos que sean

---

rali & matrimoniali, de dote & de testamento: *ff. de re jud. l. inter parem, & c. fi. extra de re jud. & c. ex litteris, de proba. & l. si pars, ff. de inoffi. test.* tunc enim statur pro testibus numero paribus, qui in favorem deponunt causarum supradictarum: *ut ibi not.* Alij tamen casus ponuntur *in l.* 4. *in eo. lib.* 2. *tit.* 13. *qua vide.* Quid autem si sunt plures testes super unius facti qualitate, ad probandum quem usurarium, si quilibet deponit singularitèr super eodem facto: omnes tamen concordant in usura; an probent, vel an sint singulares? *vide Bald. in l.* 1. *C. de testa. & vide quod circa hoc scripsi foro novo Regis Alph. in Alcalá, tit.* 23. *l.* 1. *concord. styllo l.* 187.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 9. tit. de las pruebas de testigo, lib. 3. de las Ordenanzas Reales. Vey las concordancias à esta Ley, en la Ley 4. tit. de los emplazamientos. Vey la Ley 12. tit. 14. de la 3. partida, que pone qué probanza se ha de hacer en las causas criminales de la edad que han de haber los testigos en las causas criminales. Vey la Ley 9. tit. 16. de la 3. part. E vey la Ley 25. del dicho tit. que pone lo que los testigos han de jurar en las causas de la pesquisa. Vey la Ley 9. tit. 16. de la 3. part. que pone las formas que los pesquisidores han de tener en facer las pesquisas, y en tomar los testigos. Vey la Ley del estilo, que es 148. que pone los plazos que han de haber los que son demandados sobre muerte que hayan fecho. Vey la Ley del estilo, que es 245. que manda, que los yernos no valen por testigos en las causas de sus suegros.

(*a*) TODO HOME, SOBRE MUERTE DE HOME. Loquitur ista lex de crimine privato, de quo vide quod scripsi *supra eo. lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 4.

(*b*) E LO NEGARE. Si enim quis negat in judicio delictum commisisse, si probatur contra eum, non admittitur aliqua defensio delictum qualificans: *ut styllo l.* 99. cum se facit ad simile quod negans sibi mutuatum non potest opponere exceptionem solutionis in pœnam negationis: *ut in auct. de triente & semi. §. studium, col.* 3. Item facit, quia si reus à quo indebitum solutum repetitur; negat se ab actore pecuniam recepisse; certè actore solutionem probante; reus habet necessariè probare pecuniam receptam sibi debitam esse: *ut extra de solu. in c. fi. & ff. de proba. l. cum indebito, circa princ. & §. sin autem.* Et vide quod *not. infra lib.* 4. *tit. de los peños, l.* 4.

(*c*) QUE HAYA DERECHO. Ut est quicumque qui expræssè non prohibetur, cum hoc ædictum sit prohibitorum sicut in testibus & Procuratoribus: *ut ff. de testi. l.* 1. *& de Procur. l. invictus, §. cum quæritur, & C. de accus. l. qui accusare, & 7. part. tit.* 1. *l.* 2. & hoc in crimine publico. In privato autem crimine, ut homicidio, de quo hic exemplificatur, admittitur uxor, & parentes, & consanguinei pro sua, vel suorum injuria, usque ad quartum gradum: ita tamen, ut proximior præferatur: *ut 7. part. tit.* 8. *l.* 14. aut pro injuria illata socero, socrui genero, privigno, vitrico, aut patrono: *not. in l. hi tamen, ff. de accusa. & plenè 6. part. tit.* 1. *l.* 2.

(*d*) HOMES BUENOS. *Reffert hic Vincent. Arie. quod hoc idem ponitur 3. part. tit. de testibus, l.* 33. Ubi vide, quod in nulla causa possunt ultra duodecim testes recipi; & circa hanc probationem, quæ clarior debet esse luce; cum de vita hominis agitur. Vide etiam quod dixi in dicta *l.* 4. *supra eo. lib.* 2. *tit.* 3. Quid si probatur delictum, non tamen qualitas

tales, que la otra Parte no los pueda desfacer, (*a*) è si pruebas no hubiere, salvese el demandado (*b*) por su cabeza. Si el querelloso no supiere nombrar el matador, ò el malfechor, y dixiere (*c*) à los Alcaldes, que ellos de su oficio sepan verdad quién lo mató, ò quién lo fizo aquel mal; los Alcaldes con los homes buenos de las colaciones, que fueren puestos por dar pesquisidores de las muertes dudosas, dén de só uno tres homes buenos que fagan pesquisa, y ellos sepan verdad por do mayor verdad pudieran saber; y estos tres fagan la pesquisa en seis dias, y denla à los Alcaldes; y los Alcaldes juzguenla fasta tres dias, (*d*) è fagan justicia quanto conviene al fecho los Alcaldes, lo que debieren; y el merino lo que debiere. E si home estraño fuere muerto, estos tres fagan la pesquisa, y los Alcaldes juzguenla asi como sobredicho es. E si aquel que fue-

---

tas delicti in accusatione proposita; an debeat sequi absolutio, vel condemnatio? *Notat Cy. in l. 2. C. de proba. & Bart. plenè in l. denunciasse*, §. *quid tamen*, *ff. de adult.*

(*a*) No pueda desfacer. Possunt autem repelli testes, non solum propter causas; de quibus infra *eo. tit. l.* 9. sed etiam si contra naturam facti deponant; *ut l. Aretusa*, *ff. de statu. ho. ubi reffert Bal. quod Oldra.* per locum à natura defendit quendam accusatum de maleficio noctis tempore commisso; nam testes doponebant de visu; & interrogati, in quo loco erant, dixerunt, quod erant in loco aliquantulum remoto. Et interrogati, si erat ibi lumen ignis, vel candela, & dixerunt quod non; vel hoc fuit per alios probatum. Nam Oldra. considerans, quod illa nocte non fuit lumen lunæ, convincit testes; quia homines non vident de nocte, & sic per locum à natura evasit quendam accusatum. Hoc reffert Bald. quod audivit à suis præceptoribus. *Ad hoc ff. quod metus causa*, *l. si cum exceptione*, §. *in hac.* Profuit mihi ista determinatio in simili casu; quem determinavi cum erant in civitate Bacæ corrector domini Joannis II.

(*b*) Salvese el demandado. Hoc est contra juris rigorem, quod ubi accusatus non probat, reus debet; & si nihil præstiterit obtinere: *ut C. de eden. l. qui accusare 2. q.* 5. §. 1. *de causa posse. & propriè cum Eccles. circa fi. extra*, *ut Eccles. benefi. c. ut nostrum*, quia calumniari præsumitur: *ut C. de advo. diver. jud. l.* 1. & similitudine punitur supplicij; etiam si expræssè non se subscribat: ut plenè notat *Bart. in l. fi. l. cui*, *ff. de accus. & Salic. in l. qui crimen*, *C. qui accus. non po. & Ant. de Butr. extra de accus. cap. super his.* Licèt subscriptio, nec ejus pœna contra consequentem suam, vel suorum injuriam, non habeat locum: *ut in jur. supra alleg. & 7. part. tit.* 1. *l.* 17. *peregri. accusatio* 20. *q.* 7. sed incidit in Turpillianum, cum non probat, de quo vide latiùs *Spec. tit. de accusa.* §. 5. *tractandum*, *per totum*, *& Salic. ubi supra*, & licèt quod hic dicitur de ista salva, vel purgatione; aliàs in jure civili non tractetur; assimilatur tamen juri canonico, ex quo iste est diffamatus apud bonos, & graves propter propositam contra eum accusationem. De quo *in c. si mala* 2. *q.* 5. *& in cap. nos inter*, *& c. inter*, *extra de purga. cano. ubi vide.* Et qualitèr fiat ista salva: vide *c. quotiens*, §. *porro eo. tit.*

(*c*) Lo dixiere. An & quando Judex ex officio ad partis denunciationem, vel aliàs inquirere possit: vide quod dicetur, infrà *eo. foro lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 12. Item, & an, & quando superveniente accusatione, Judex debeat inquisitione inchoata cessare: vide plenè *Salic. in l. ea quidem C. de accusa.*

(*d*) Fasta tres dias. Hodie interlocutoria debet infra sex dies proferri, diffinitiva vero infra viginti dies: *ut foro novo tit.* 12. *l. fi.*

re demandado sobre muerte de home, quel pongan era en la tierra quando fue la muerte, emplacenle los Alcaldes, si lo fallaren; y si no lo fallaren, faganlo pregonar, que venga fasta tres nueve dias, ò fasta tres meses, asi como manda la Ley de los Emplazamientos; y si no viniere, denlo por fecho; y si aquel à quien demandaren fuere raygado, esté sobre su raíz, è faga derecho; y si raygado no fuere, dé raíz sobre que faga derecho de fiador; (*a*) y si no lo diere, recaudenle, y fagan derecho por su cabeza: y si aquel que fuere demandado diere fiador, llevelo à los plazos à aquel à quien fió: y si le fuere probado porque merezca justicia, no le dexen mas sobre fiador: y si aquel que diere fiador se fuere, è no le pudieren haber, el fiador peche quinientos sueldos (*b*) al Rey, y el fuido vaya por fechor: (*c*) è quando quier que lo fallaren, fagan dél justicia.

(*a*) Fiador. Vide quod scripsi circa hoc suprà *eo. lib. tit.* 3. *l.* 4. & quod ibi not. *Vinc. Arie.* adde, quod nisi sit leve crimen Judex non debet delinquentem accusatum fidejussoribus simplicitèr tradere: ut notabilitèr *Salic. in l. nullus, C. de exhi. re.* sed debet eum in custodiam tradere, vel in carcerem, secundum statutum personæ; ut ibi ipse notat informatione tamen priùs habita de delicto secundum styllum consuetum in hoc Regno: *ut Bar. ubi suprà subjungit.*

(*b*) Quinientos sueldos. Hoc intelligo, quando iste talis fidejussor custodiam non suscepit, sed simplicitèr fidejussit, quod puniatur hac pœna; & non teneatur ad pœnam corporalem; quia ex contractu nemo se potest ad pœnam mortis obligare: *ut ff. ad l. Aquil. l. liber homo*: nec etiam talis pecuniaria pœna olim poterat excedere modum positum *in l. eos, C. de modo mulctan.* Si tamen talis simplex fidejussor in dolo depræhendatur, potest extra ordinem damnari: *ut text. & glos. in l. si quis reum, ff. de custo. reo.* Et ideo consulunt DD. ut semper certa pœna adjiciatur; & fiat renunciatio beneficij de fidejuss. ac etiam specialitèr: *l. sancimus, C. de fidejuss. ut notat, & consulit Salic. in l. ad commentariensem, C. de custo. reo.* Sed si sit carcerarius commentariensis, vel delinquentis custodiam suscepit; tunc punitur ea pœna: *ut alleg. l. ad commentariensem, & foro novo Regis Alph. de Alcalá, tit.* 20. *l. Si los monteros, & l. lo que dicho es.* Et vide quòd ibi scripsi: *& ordinatio Regis Alph. Segoviæ, l.* 6. *&* 7. De hoc vide *glos. c. cum homo* 23. *q.* 5. An autem si quis accusetur de vulnere, & dedit fidejussorem judicio sisti, & ex illo vulnere moriatur, cum debeat incipi novus processus, an videtur extincta obligatio fidejussoris. Vide notabilitèr *Flor. in l. ait lex, & in l. si vulnerato, ff. ad l. Aquil.*

(*c*) Por fechor. Not. ex illa lege, quòd fuga inducit probationem de delicto commisso: de quo vide quòd scripsi *suprà eo. lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 4. Idem si quis delicto commisso ingrediatur Ecclesiam, præsumitur contra eum: *ut styllo l.* 30. *quam vide.*

Addicion de la Ley quarta.

ADDICION.

Vey la Ley 21. *de la* 3. *Partida, tit.* 16. *Si los compañeros pueden ser testigos: è vey la Ley* 36. *del dicho tit. que pone cómo los corredores, y en qué casos pueden ser testigos. Concuerda con esta Ley, la Ley* 38. *del dicho tit. E vey la Ley final de las Leyes que los Reyes nuestros Señores hicieron en Madrid.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 19. *en la* 2. *parte de la Ley, tit.* 16. *de la* 3. *Partida.*

Ley IV. Que la cosa que fuere metida en fieldad por algunos de otro alguno, que vale lo que él ficiere sobre ello.

SI muchos homes ficieren à otro fiel de alguna cosa que diga, ò que faga, ò que otorgue, ò prometa, ò por otra cosa qualquier que lo fagan fiel; y à la hora que aquel fiel hubiere de facer aquello porque ellos lo ficieron fiel, y aquellos que le ficieron fiel otorgaren aquella fieldad; y quando aquel fiel ficiere, ò dixiere, mandamos que vala, y no sea desfecho por ninguna manera: ni los quel ficieren fiel, no lo puedan desfacer, pues que otorgaron la fieldad.

Ley V. Que la testimonia del Alcalde debe valer en todo Pleyto.

EL testimonio del Alcalde (*a*) vala en todo Pleyto, asi como de otro home (*b*) fueras ende; si aquel contra quien dixiere la testimonia, pudiere desechar por el fuero.

(*a*) EL TESTIMONIO DEL ALCALDE. Intelligo cum non testificatur coram se, quia non potest esse Judex, & testis coram seipso: *ut l. quisquis, C. de postul. & sic intelligitur cap. dilecto, extra eo. tit. & not. Jac. de Are. & Cy. in l. ne in arbitris, C. de arbi.* Et intelligo etiam hanc legem cum Judex qui vocatur in testem, non protulit sententiam, à qua ab eo fuit appellatum. Et est quæstio coram superiore de justitia; & sic intelligitur *c. statuendum 2. q. 6.* Si autem est quæstio de processu tantum, etiam si ab eo sit appellatum, potest esse testis: *ut cap. cum dilecta, extra de elect. & tenent hoc Hen. & Ant. in dict. c. dilecto*, & per hanc legem fortificatur opinio *Host. in d. c. dilecto*, & reprobatur opinio Innoc. ibi posita, dicentis: quòd ne dum ante litis contestationem, sed etiam post, si de novo pars sciat, Judicis testimonium necessarium Judex debet removeri ab cognoscendo; & testificetur: *ut c. insinuante, de offic. dele.* Et sic intelligo notata *in l. ob carmen, §. item sciendum juncta, l. se. ff. eo. tit. & quòd not. Spec. eo. tit. §. 1. ver.* & quòd dixi cum sequentibus, & quòd notat *Hen. in c. quoniam contra falsam, in princ. de prob.*

(*b*) COMO DE OTRO HOME. Unius non est testimonium; ideo solus fidem non facit, quantumcumque fuit auctoritatis; quòd prosequere: ut plenè *not. in c. cum à nobis, extra eo. tit.* Sed quid si Titius debebat Sejo 10. cum Sejus hoc non poterat probare nisi per unum testem; undè hoc considerans, cessit mihi jura; modo ego cessionarius ago ex persona mea utili actione, & produco in testes, tàm illum unum testem, quàm cedentem, quæritur an probem? *& Bal. in l. & hæred. §. nos autem, ff. de pactis*, arguit pro & contra, & finalitèr respondet, quòd iste cedens non sit testis idoneus ad evitandam fraudem, & simulationem: *ff. de manu. l. 4. §. si ab ignoto, ff. de transac. l. cum hi. §. si plures, & affectio repellit testem, ff. de jure fisci, l. deferre, §. idem decreverit, ff. de prosoneti, l. 1. & in aut. de testi. §. quia vero, & hic præsumitur affectio.* Et hoc tenet *Cy. in l. omnibus, C. de testi. & l. & si à te. ff. de falsis, & intelligit Bal.* hanc quæstionem, etiam ubi cessionarius non habet regressum evicti actionis, ubi enim habet regressum, tunc certum est, quòd repellitur secundum omnes, quia ad eum pertinet commodum, & damnum: facit ad hoc quòd *not. in l. si tibi, §. si pactum, ff. de pactis*, & adde quòd *not. Spec. tit. de Procu. §. sequitur, in fi.* & circa materiam hujus legis, vide omninò quòd scripsi *suprà eo. tit. l. 1.* An autem statur relationi litteræ Papæ, vel alterius Judicis? vel ejus dicto in facto proprio vel alieno: *not. glos. in cle. unica, extra de proba. & de hac materia vide 3. part. eo. tit. §. 1. ℣. sed & quòd dixi, & ver. sed nunquid ordinarius.*

Ley VI. Qué pena debe haber aquel que denostáre las pruebas ante el Alcalde, ò las amenazáre.

SI algun home aduxiere sus pruebas, y aquel contra que las aduxere, las denostáre ante el Alcalde, peche cient sueldos al Alcalde, ante quien los denostáre; y demás peche la calumnia que manda la Ley de los denuestos. E si las amenazára todas, ò alguna dellas, è no dixieren todos, ò alguno dellos la testimonia (*a*) sobre que las aduce, peche trecientos sueldos, la meytad al Rey, y la otra meytad à aquel que las aduce. E si todas las pruebas dixieren la testimonia sobre que las aducen, peche cient y cinquenta sueldos: sean partidos asi como sobredicho es: demás de esto peche cient sueldos al Alcalde ante quien los amenazó. E si las firiere, ò alguna dellas, peche la calumnia de las feridas, asi como manda el fuero: y demás peche cient sueldos al Alcalde contra quien firiere.

Ley VII. Como aquel que confiesa la deuda, è dice que ha pagado, lo debe probar, ò pagar la deuda.

TOdo home que à otro demandáre haber, el otro conosciere la deuda, è dixiere que gela ha pagado, ò que gela quitó, (*b*) ponga el Alcalde plazo à

ADDICION.

Vey la Ley 24. è 25. è 26. de la tercera Partida, tit. 16. que pone, cómo el Juez ha de examinar los Testigos, è cómo han de jurar, è deponer. E la Ley 28. del dicho titulo pone, como los Testigos han de ser repreguntados.

(*a*) SI ALGUN: E NO DIXIEREN LA TESTIMONIA. Et est etiam notandum, quòd impediens testem, vel malitiosè subtrahens eum adversario; punitur extraordinariè: *ut not. in c. pervenit, extra de testib. cogen.* insuper autem præsumptivè videtur malam causam fovere, & pro convicto debet haberi, si ab ipso, vel suo mandato calidè, vel malitiosè subtrahantur testes: *ut ibi not. Innoc. Host. Hen. Joan. An. & Ant. & in c. cum causam, extra eod. tit. & ibi latè per Hen. dist. fi.* & aliquid ponitur *in c. constitutis, in primo de testi. & foro juz. lib. 2. tit. 3. l. el Juez pues que Pleyto, &c. & l. 6. & l. 9. & Spec. eod. tit.* §. 1. *vers.* item opponitur testi, quod recepit, & quod *not. infrà eo. tit. l.* 13. Et vide quod scripsi *suprà eo. lib. 2. tit. 2. l.* 2.

ADDICION.

Vey la Ley del estilo 133. que fuerza à la confesion fecha ante el Merino, si el que la fizo la niega ante el Alcalde.

(*b*) TODO HOME: Ò GELA QUITÓ. Nota, quòd licèt reus non tenetur regularitèr probare, imò actore non probante, absolvendus veniat: ut dixi *suprà eo. tit. l.* 3. Fallit tamen quando probata intentione actoris per confessionem, vel aliàs reus affirmativè excipit contra intentionem actoris: ut hic: *& c. ex litteris in fi. extra eod. titul. & c. auditis, de præscrip. & 16. q. 3. inter memoratos, & ff. de proba. l. in exceptionibus.* Fallit etiam in alijs casibus, quos *not. Spec. titul. de proba.* §. *probare autem debent, vers. nunc ad propositum.* Negativè autem excipiens, ut exceptio non numeratæ pecuniæ, cum sit pura, & simplex, negativa probare non tenetur, sed actor illam probat: *ut C. de non num. pecu. l. si exceptione*, & exceptio non numeratæ dotis; sed biennio transacto, actor non probat pecuniam numeratam; sed transfert onus probandi in reum excipientem, quod notavi, ut latè: *not. Joan. Faber instit. de litterarum*

que gelo pruebe, asi como fuero es: E si lo probáre, valale: è si lo no pudiere probar, meta el haber, ò peños que lo valen en mano de fiel, è jure el que lo demanda que no gelo pagó, ni gelo quitò, è pague él la deuda: E si aquel à quien demandaren no fuere raygado, dé fiador (*a*) de la demanda, ò peños que lo valan: è si fiador, ò peños no diere, haga derecho asi como manda la Ley. (*b*)

Ley VIII. En qué cosas puede ser testigo la muger.

TOda muger vecina, (*c*) ò fija de vecino pueda testiguar (*d*) en cosas que fueren fechas, ò dichas en baño, ò en forno, ò en molino, ò en rio, ò en

---

rum obligatione, §. 1. non obstat quod dicitur; quod exceptionem objiciens, non intelligitur confiteri de intentione adversarii: *ut cap. cum venerabilis, de excep. juncta, l. si quidem, C. de exceptio. & cap. exceptionem de re. jur. lib.* 6. quia hoc fallit in his duabus exceptionibus, secundum Vinc. hic, vel dic, quòd hic affirmativè, non conditionalitèr excipiendo, confitetur intentionem adversarii secundum intentum glos. *in d. cap. cum venerabilis.* Sed si conditionalitèr confiteretur; primo intentionem adversarij negando; tunc reus non arctatur probare, non probata priùs actoris intentione: ut concludit glos. *& Dy. in dicta regula exceptionem.* Et circa hoc nota quòd si reus dixerit, quòd non tenetur, quia nihil debet actori; non admittitur ad probandam negativam: *extra de prob. cap. quoniam de postu. præl. c. bone.* Item nota, quòd quando testis deponit negativè, debet removere actum à sensu, non sensum ab actu, quod dic, ut notabiliter exemplificat *Bal. in l.*1. *C. de bo. pos. secundum tabu.*

(*a*) De fiador. *Vide circa hoc dist. quam posui, supra tit.* de los emplazamientos.

(*b*) La Ley. *Quæ est sup. eo. tit. l.*4.

ADDICION.

Vey la Ley 17. de la 3. Partida, titul. 16. que dice: que la muger, si es de buena fama, puede ser Testigo en todo Pleyto, excepto en Testamento: è pone ciertos casos en que no puede testificar. E concuerda con esta en los que tienen natura de macho, y de hembra. Vey la Ley del estilo 96. que pone otros muchos casos en que las mugeres pueden ser Testigos.

(*c*) TOda muger pueda testimoniar. Vide causas quare mulier non potest esse testis: *per Joan. Faber. inst. de test.* §. 2. *& cum hac l. concord. l. fori municipalis de Sepulveda, quæ incipit* Mugeres, *tit. de testim. mul. circa princ. fori*: de jure tamen testimonium mulieris bonæ famæ, valet in quacumque causa: *ut l. ex eod. ff. de test.* 15. *q.*3. *c. ex eo. &* 3. *part. eo. tit. l.*17. Idem de hermafrodito, quæ habet magis naturam fœmineam, quam masculinam: *ut ibi.* Excipitur tamen ibi, quod mulier non potest esse testis in testamento; potest tamen in codicillis, & alijs ultimis voluntatibus: ut notat *Accur. in l. qui testamento*, §. *mulier, ff. de testa. & Joan. Faber inst. de testa.* §. *testes, & extra de verb. sign. c. forus*, §. *fi. & ibi glos. & Doct. & Spec. tit. de teste*, §. 1. *ver. item quòd est mulier.* Lex tamen fori juz. nullum casum excipit, *ut foro juz. lib.* 2. *tit. de las testimonias, l. pe. & fi.* de jure canonico fit distinctio causæ criminalis & civilis: ut plenè notat *Hen. & Ant. in c. quoniam, extra de testi. & ibi Innoc. & Host.* de jure tamen civili debet ista lex servari, eo quòd continet id quòd lex fori municipalis suprà allegata per legem fori novi; licèt hic Dominus Vincent. Arie. dicit contrarium. Cujus opinio servatur, ubi forus municipalis non contingit.

(*d*) Vecina. Vicinus enim dicitur usque ad locum à quo potest audiri vox clamantis: *ut l.* 1. §. *ea autem, &* §. 1. *ff. ad Sill.* Sed credo, quòd ex communi usu loquendi alitèr sumitur hic vicinus: *ut not. in l. ut alienus, de verb. sign.* de quo vide latiùs *Bar. in l. si Titius, ff. de aqua plu. ar.*

fuente, ò sobre filamientos, ò sobre teximientos, ò sobre partos, ò en acatamiento de muger, ò en otros fechos mugeriles; y no en otras cosas, sino en las que manda la Ley; (*a*) si no fuere muger que anda en semejanza de varon: que no queremos que testimonie, sino en cosas que sea contra Rey, ò contra su Señorío.

Ley IX. Qué personas no pueden testificar.

PAdres, (*b*) fijos, nietos, visnietos, hermanos, primos,

(*a*) La Ley. *Quæ est infrà lib.* 4. *tit. de las acusaciones*, *l.* 2. *ubi vide casus in fi. & Spec. in dict.* §. *item quòd est mulier*, *& Doct. in alleg. c. quoniam, concor. styllo l.* 96.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 16. *de la* 3. *Partida, tit.* 15. *concuerda la Ley* 14. *del dicho tit. la qual pone ciertos casos en los quales el padre y abuelo pueden ser testigos por su hijo, ò nieto. Vey la Ley* 8. *del dicho tit. que pone, quién son los que no pueden ser testigos con otros. E la Ley* 9. *del dicho tit. pone, qué edad se requiere en los testigos. E concuerda con esta Ley, la Ley* 10. *y* 11. *y* 12. *y* 13. *y* 15. *y* 18. *y* 19. *y* 20. *del dicho tit. E la Ley* 22. *pone, quándo los enemigos, ò en qué casos pueden ser testigos. Vey la Ley del estilo* 127. *que habla, quándo el dicho de los descomulgados vale, y quándo se les ha de poner la excepcion de la descomunion.*

(*b*) PAdres. Idem intelligo de matre, quæ sub nomine patris continetur: *ar. ff. de verb. sign. l. patroni*, nec pater potest testificari pro nec contra filium; nec è contra, etiam si uterque velit: *C. eo. tit. l. parentes*, *extra qui ma. accu. po. c. videtur*, *in fi.* 4. *q.* 3. §. *item in criminali*, *ver. parentes*, *& ver. testis idoneus*, *& Spec. tit. de test.* §. 1. *ver. Item qui est parens.* Nec sufficit auctoritas Judicis talem in testem recipientis, quæ juri naturali derogare non potest secundum *Guil. de sum. ut reffert Jo. An. in addi. Spec. super dicto ver.* Item, quòd est parens; sed dicit ipse, quòd si adversarius consentit, potest produci in testem, quòd est notandum. Idem etiam si alitèr veritas apparere non potest: *ut not. Hen. in c. dilectorum de testi. cogen.* & est ratio, quia pater non admittitur in testem; quia vox patris vox filij, & è contra: *inst. de inuti. stipu.* §. *ei. &* §. *post mortem*, *& ff. de impube. & alijs substi. l. fi. in fi.* & unam personam repræsentant 25. *q.* 3. §. *hac auctoritate, in princ.* & ubi est unus, alter esse dicitur: *C. de agri. & censi. l. cum scimus, propè fi. lib.* 11. & partus pars viscerum est: *de cons. dist.* 4. *c. si ad matris.* Sed hoc fallit, nam potest esse testis pater in testamento filij de peculio testantis: *ut ff. de testa. l. qui testamento*, §. *per contrarium*, *& in causa religionis* 20. *q.* 3. *præses.* Item, cum quæritur de ætate, vel genere, seu cognatione filij: *ff. de proba. l. etiam matris.* Item, in causa matrimoniali, cùm quæritur de consanguinitate, vel affinitate: *ut extra de matri. contract. contra inter ec. c.* 1. *& qui ma. accu. po. c. videtur*, *de re jud. c. tenor.* Et hoc quòd dictum est de patre, & filio, intelligo in ascendentibus, & descendentibus in infinitum: *ff. de in jus vo. l. quicumque*, §. 1. sive in potestate sint, sive emancipati; cum parentes dicantur etiam mater, & avus maternus, *ff. de ver. sig. appellatione parentis*: sed tamen reffert hic *Vincent. Arie.* quòd licèt in descendentibus, nec pro se, nec contra se testificetur: *ut in d. l. parentes*, *C. eo. tit. nisi in casibus* 3. *part. eo. tit. l.* 14. In superioribus tamen, & alijs collateralibus credit, quòd contra se poterunt testificari. Nam de jure possunt contra se, & pro se: 3. *part. eo. tit. l.* 15. *& not. in d. l. parentes.* Et dicit, quòd ista lex corrigit in uno casu quando scilicèt, testificantur pro eis; & contra extraneos, & in alio casu remanet jus commune: *ut l. si vero*, §. *si viro*, *ff. solu. matri. & l. præcipimus*, *in fi. C. de appel.* sed certè judicio meo, salva tanti DD. reverentia, non video quòd ista lex in aliquo corrigat; imò concordat juri communi, nec hic fit aliqua differentia, quàm ipse facit. Primò, quia hic non solum loquitur de

sobrinos, primos fijos (*a*) de hermanos, (*b*) sobrinos fijos de primos, segundos cohermanos, tios que son hermanos, ò primos de

de ascendentibus; sed etiam de collateralibus, quòd si pro se contra extraneos non admittuntur, hoc idem tenetur de jure communi, quia sunt suspecti: *ut in juri. suprà alleg.* nisi adversarius patiatur res produci: *ut supradixi.* Secundò, quia hic nulla fit differentia de ascendentibus, & descendentibus: nec *in l. partitæ suprà alleg.* quia in lege partitæ, dicitur, quòd non coguntur, sed si velint spontè testificari, admittuntur, ergo nulla contrarietas, nec ulla correctio lex tamen partitæ corrigit. Lex parentes dicit, quòd nec etiam volentes admittuntur; & lex partitæ dicit, quòd volentes admittuntur. Hic tamen textus non est contrarius; sed ultra hanc legem debemus stare legi partitæ: *ut foro novo, tit.* 28. *l.* 1. Sed unum non omitto, quòd not. *Jo. Faber in d. l. parentes, in fi.* quòd licèt pater indistinctè non possit testificari filio, filius tamen potest patri testificari, ubi nihil quæritur patri, seu ipsi filio: *alleg. l. qui testamento*, §. *quæ autem*, *ff. de testa.* quòd est notandum. Et circa hoc notanda est cautela quàm ponit *Spec. eo. tit.* §. 1. *vers. sed pone mutuavi*, quòd si pater non potest probare mutuasse Petro, nisi per duos filios suos, quòd potest alteri cedere actionem, dum tamen cessio incipiat à traditione, & non à pactione, & non fiat in fraudem legis prohibentis filium testificari pro patre, & tunc cessionarius poterit probare mutuum per filios cedentis, quòd est notandum. Et vide ibi latè per eum, & hoc facit ad hanc cautelam quàm ponit *Jaco. de Rave. & alij DD. in l. etiam jure*, *C. eo. tit.* quòd si quis non potest probare intentionem suam, nisi per domesticum familiarem, repellat eum à familia sua; & ad eum non revertatur, donec lis sit finita, & non poterit repelli à testimonio. Fundant ipsi per plurima jura quæ ibi per eos poteris latiùs videre: *& per Spec. eo. tit.* §. 1. ℣. *quòd si olim fuit ejus clericus.* Facit ad hoc quòd scripsi *suprà eo. tit. l. el testimonio*, *in fi.* Et idem quòd hic dicitur de patre, est dicendum de socero; cum parentis locum socer obtineat: *ut l. quia parentis*, *ff. so. ma.* An autem appellatione patris contineatur avus, & alij superiores, & majores? *vide text. & glos. in c.* 2. *extra de ver. sig. & Bar. ff. de adul. l. pater*, *& glos. fi. in l. justa interprætatio*, *ff. de ver. sig. & Bar. in l. liberorum.*, *eo. tit.* An autem pater potest testificari in causa in qua filius est procurator: *vide Bar. in l. qui teste*, *ff. de testi.*

(*a*) Fijos. *Concord.* 3. *part. tit.* 16. *l.* 14. *cum duabus sequentibus*, & nota, quòd appellatione filiorum, continentur descendentes in infinitum: ut in juribus supra proximè allegatis, *& in l. quicumq.* §. *parentes*, *ff. de in jus vo.* sed licèt hic loquitur indistinctè de filijs, restringitur tantum ad legitimos justos, & ad naturales. Idem de patribus: *ut in dict. l. quicumque*, §. *fi. cum l. se. & l. parentes.* Credo tamen, quòd vulgo quæsiti non possunt testificari pro matre, nec è contra, cum mater semper sit certa: *ut l. quia semper*, *ff. de in jus vo.* Et vide circa hoc quòd notabilitèr ponit *Spec. tit. de loca.* §. *nunc vero*, *vers.* 67. *& c. Raynaldus*, *extra de testa. glos. legitimè*, *& c. in præsentia*, *de proba. glos.* 1.

(*b*) Hermanos. Idem de hermanas. Quia appellatione fratris, & soror continetur: *ff. de le.* 3. *l. Lucius*, §. *quæsitum*, *ff. de pac. l. tres fratres*, *ff. fami. hær. l. Lucius*, *& Titia*, & not. quòd hæc lex loquitur indistinctè, quòd frater pro fratre non potest testificari, nec in civili, nec in criminali causa, ideo non habet locum distinctio, quàm ponit *Spec. eo. tit.* §. 1. ℣. *sed quid si frater.* Et hoc idem intelligo de affine quòd dicitur de fratre: *ut* 3. *q.* 9. *c. absens.* Et hoc idem dico de alijs consanguineis usque ad quartum gradum: 3. *q.* 5. *c.* 1. Qui autem dicantur isti conjuncti? vide *Bar. ff. de accu. l.* 2. *q.* 3. *& not. glos. in c. requisisti*, *de testa. & Spec. tit. de advoc.* §. 1. *ver. est & quartus*, *sub* ℣. *item quòd est clericus*, & quòd hic dicitur, intelligo de viro, & uxore, & genero, & nuru, domesticis, & familiaribus, & de affine: *vide c. similiter* 3. *q.* 4. *ff. de injurijs*, *l. lex Cornelia*, *circa princ.* est tamen consideranda conditio personæ, *ut l. testium*, *in princ. ff. de testi. & Abb. in c. cum oportet*, *de accusa.* & de alijs

padre, ò de madre, no sean testimonias contra estraños (*a*) fueras si fuere el Pleyto que sea entre parientes, è parientes de egualeza. (*b*) Otrosí, no pueda testimoniar contra otro que haya parte en la demanda, (*c*) ni ninguno que no haya diez y seis

alijs quòd prosequere: ut plenè notat *Spec. eo. tit.* §. 1. *per totum.* Nota tamen, quòd facta domestica possunt per tales, & per alios domesticos, & familiares probari: *ut l. scimus*, §. *licentia*, *C. de jure del.* Et circa hoc nota, quòd frater pro fratre inductus ad alterius impugnationem, repellitur ut domesticus quando simul habitant. Si autem seorsum habitant, admittitur si est causa civilis parva, secus si magna vel criminalis. Nam tunc nec alius de linea transversali usque ad quartum gradum jus civile admittit: *ar. l. peti. C. de advo. diver. ju.* Si autem non est inductus ad alterius impugnationem, sed ad fratris defensionem; putà ne puniatur de hæresi, tunc admittitur ejus testimonium: *ut extra de præsum. c. litteras*, ex quo infertur, quòd frater inquisitus de vulnere, vel homicidio potest inducere fratrem in testem ad probandum quòd fecit ad sui defensionem, nec potest fiscus conquæri cui debet pœna applicari, quia inquisitus tractat de damno vitando, & fiscus de pœna, & odio, seu lucro, cum alterius jactura, seu injuria: *ar. de his qui not. inf. l. si quis uxori*, §. *fi. ff. de furtis.* Unum nota circa hoc; quòd testes, in casibus in quibus non coguntur ferre testimonium, cogentur tamen si aliæ probationes deficiant: *ut text. in c. pervenit 2. de testi. cogen. & Spec. eo. tit.* §. *qualiter*, ℣. *item in casibus.*

(*a*) Contra estraños. Sed si is contra quem hi de quibus suprà producuntur in testes, velit & patiatur eos in causa testificari, valet eorum dictum, cum hoc sit inductum in favorem ipsius extranei: *C. de legi. l. quòd favore*, *& dixi suprà circa princ. hujus l.* An autem Procurator potest testificari in causa in qua fuit, vel est Procurator? *vide Jo. An. in c. cum quid una via*, *de reg. jur. lib. 6. in mercurialibus*, *& Hen. in c. in omni negotio eo. tit. 4. dist. & Bar. elegantèr in l. deferre*, *ff. de jure fisci.*

(*b*) De egualeza. Et est ratio, quia par affectionis causa suspitionem tollit: *ut ff. de ritu nup. l. non solum*, §. 1. Unum tamen not. quòd si talis testis in testimonio dicat plura causa aggravandi factum, quòd præsumitur suspectus: *ut styllo l.* 110.

(*c*) Parte en la demanda. Ut est venditor qui tenet de evictione non admittitur in testem pro emptore; nec debitor in causa pignoris, quia sua causa censetur, *ut c. fi. de emp. & ven.* Si autem non tenetur de evictione, tunc admittitur in testem, *ut not. ff. de testi. l. Lucius*, *& C. eo. tit. l. in omnibus*, *& Spec. eo. tit.* §. 1. *ver. quòd venditore*, potest etiam poni exemplum in fidejussore, quòd si non sit principalis solvendo non admittitur in testem pro debitore, *ar. ff. de fur. l. itaque licèt aliqui contra*, *ut Spec. eo. tit.* §. 1. *vers. quòd de fidejussore.* Sed hoc fallit, quia quilibet de universitate, vel collegio potest testificari pro, & contra universitatem in defectum aliorum testium: 14. *q.* 2. *c. super prudentia*, *& extra de testi. c. insuper*, *& c. tuis*, *& ff. quòd cujusque uni. not. l. 2. & rector*, *vel Prælatus pro Ecclesia sua*, *ut extra eo. tit. insuper quòd prosequère*, *ut latè not. Spec. eo. tit.* §. 1. *ver. sed nunquid in causa universitatis*, *& ℣. se. & vide quòd scripsi suprà lib. 1. tit. de los Alcaldes*, *l.* 4. Sed circa hoc quòd dixi de homine universitatis: *not. secundum Bal. super rub. ff. de rerum divi.* quòd aliquæ res sunt universitatis ad honorem & commodum; ut sunt molendina, vel aliæ res communes, quæ bursæ universitatis applicantur; & sic sunt res universitatis auctoritate, & utilitate: de quibus *not. in l. Celso*, *ff. de contrahen. emp. & ff. de usufru. l. usufructus*, §. *si vinarijs*, *de verb. sig. l. inter publica.* Et in tali casu singulares homines villæ possunt testificari, nisi fortè causa esset criminalis, vel multum ardua; in qua minus creditur testibus domesticis: *ut c. repellantur*, *extra de accu.* Quædam autem sunt res universitatis, quoad nomen, & honorem; tamen ex his bursa universitatis nihil percipit; sed

años (*a*) complidos, ni home que mató (*b*) home à tuerto, ni traydor, (*c*) ni alevoso, ni descomulgado, (*d*) mientra lo fuere, ni herege, (*e*)

---

sed singulares homines illius loci, ut sunt nemora in quibus ligna, & pasturationes faciunt homines villæ: *ut not. ff. quòd cujusque universitatis auctoritate*, sed privatè singularium personarum utilitate, & tunc non possunt homines villæ testificari, quoniam re ipsa sunt partes: *ut alleg. l. omnibus. de testi.* An autem cedens pro cessionario, donans pro donatario, admittantur in testes? *vide Jo. An. & Ant. in c. insuper, extra eo. tit. Bar. plenè, & elegantèr de hac materia, ff. de re. divi. l. in tantum, §. universitatis, ubi secundum Ray.* dat talem doctrinam, quòd quotienscumque ex victoria litis, vel causæ resultat immediatè utilitas, vel damnum ad singulos de universitate, vel collegio: tunc non potest quilibet de universitate testificari. Et sic intelligitur *alleg. l. omnibus*, secus si non sequatur necessariò, & immediatè damnum, vel utilitas ad singulos: sed mediatè, quia tunc quilibet de universitate potest testificari: *ff. de auct. tuto. l.* 1. hoc idem concludit *Bal. in l. parentes, C. de testi. Idem Jaco. de Bel. in auten. de monachis, colla.* 1.

(*a*) Diez y seis años. De jure tamen in causa civili sufficit pubertas, scilicèt, in masculo quatuordecim annorum, in fœmina vero duodecim: *ut l. testium, §. Julian. ff. eo. tit. &* 3. *part. eo. tit. l.* 9. *& foro juz. eo. tit. l. pe. & insti. de testa.* §. 1. In criminalibus autem requiritur quòd habeat viginti annos completos *ut l. in testimonium, ff. eo. tit. & d. l.* 9. 3. *part. eo. tit.* Est tamen notandum, quòd pubes potest testificari, cum factus est impubes de his quæ vidit in pupillari ætate: de quo vide latiùs *glos. & Bar. in d. §. lege Julia. & alleg. l.* 9. 3. *part. eo. tit.* Nota etiam, quòd si minor viginti annis testificatur in criminali, si aliàs sit discretus, inducit præsumptionem delicti: *ut not. glos. & Bar. in d. l. invicti, ff. eo. tit.* Item nota, quòd impuberes interrogantur in criminali cum levi tortura; non ad punitionem, sed ad instructionem: ut notat *Bal. in l. fi. circa fi. C. de his qui ut indig.*

(*b*) Home que mató. Iste casus cum duobus sequentibus ponitur 3. *part. eo. tit. l.* 8. Sed intelligo, hoc verum, cum tale homicidium est manifestum; secus si occultum, quòd prosequere: *ut not. Spec. eo. tit.* §. 1. *ver. item opponitur quòd est criminosus.*

(*c*) Traydor. Vide casus proditionis 7. *part. tit.* 2. *l.* 1. *& foro novo, c. traycion. Et Bar. C. ad l. Julia. majes. l.* 1. quæ proditio committitur in Regem, vel ejus dominium: aut contra bonum commune patriæ. Et cum aliquis casus proditionis committitur in alios, est alevosia, quòd est notandum: *ut alleg. l. part.* & vide quòd scripsi *suprà lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 1. *&* 2.

(*d*) Descomulgado. *Concord. extra de testi. c. veniens* 2. *de hæreti. c. excommunicamus, §. credentes* 24. *q.* 1. *c. miramur*, & qualiter, & quando debeat excommunicatus evitari: *vide c. pia. de excep. lib.* 6. *& styllo l.* 177. *cum l. se.* & quòd hic dicitur, intelligo, cum excommunicatus est denunciatus, aliàs admittitur, quamdiu tolleratur ab Ecclesia: *ut in c. cum non ab homine, de sent. excom.* 24. *q.* 2. *c. sine glos. pe.* & circa istum excommunicatum vide *Jo. Fabrum insti. de testa.* §. 2. Est tamen notandum, quòd talis testis est ad cautelam absolvendus, donec deponat; ut copia probationis non depereat: *ut in dict. c. veniens, in fi.* nec interim potest appellare, ut ibi notant DD. Et intellige etiam verum, quòd hic dicit ista lex si antequàm juret sit excommunicatus, quòd prosequere: ut notatur *per Jo. An. in c. factum legitimè, extra de regu. jur. lib.* 6. *in mercurialibus.*

(*e*) Herege. *Concord. c. excommunicamus, §. credentes, extra de hæreti. & l. quoniam, C. de hære.* Nota tamen, quòd si orthodoxus voluit, potest huic privilegio renunciare; cum in ejus favorem sit inductum: *ut not. in d. §. credentes, & Spec. in alleg.* §. 1. *eo. tit. vers. sed nunquid orthodoxus.* Nec etiam admittitur Judæus, nec Sarracenus contra Christianum. E contra vero sic, nec aliquo privilegio contrario possunt adjuvari: *ut in cle. unica, extra eo. tit. & ibi glos.*

ni siervo, (a) ni ladron, (b) ni home que ande fuera de su orden (c) sin licencia de su mayor, ni home que dá yervas (d) à otro por facerle mal, ni robador conocido, ni home que no ha memoria, (e) ni home que dixo falso testimonio, (f) ni el que es dado por sentencia (g) por falso de qualquier falsedad, ni perjurado, (h) ni adevino, (i) ni sortero, (k) ni los que van à

(a) Ni siervo. Quòd dic ut notat *Spec. eo. tit.* §. 1. ℣. *item quòd est servus*, & 3. *part. eo. tit. l. siervo.* Et nota, quòd servus potest testificari, cum factus est liber de his quæ in servitute vidit: *ut not. glos. & Bar. in alleg. l. ad testium*, §. *lege Julia. ff. eo. tit.* & 3. *part. eo. tit. l.* 9.

(b) Ladron. Idem de raptore, & de adultero manifesto, & de alio criminoso, cum in crimine perseverant, quia sunt infames: 4. *q.* 3. *ver. si testes*, & *c. ex parte*, *extra eo. tit. ff. de furtis*, *l. non potest*, quòd dic ut notat *Spec. eo. tit.* §. 1. *ver. item opponitur quòd est criminosus.*

(c) Fuera de orden. Repellitur ergo cum est apostata, cum licentia vero potest: ut hic, & 16. *q.* 1. *c. monachi*, *de postula. c.* 2. *ne cle. vel mo. c. non magno*, & est ratio, quia tales mortui sunt mundo: 16. *q.* 1. *c. placuit*, licèt quandocumque tales religiosi impregnant suas proprias commatres: *ut not. Spec. eo. tit.* §. 1. *ver. item excipitur quòd est monachus.*

(d) Da yervas. Idem intelligo de vendente, vel ostendente ad cognoscendum ista mala medicamenta ad occidendum, aut docens modum ad conficiendum, & emens ea, cum æquiparentur in pœna: *ut* 7. *part. tit.* 8. *l.* 7.

(e) Que no ha memoria. *Ut not. Spec. eo. tit.* §. 1. *ver. item quòd est furiosus*, & intellige furore continuo. Si autem fuit sanæ mentis per dilucida intervalla, ut contingit in multis, & tempore sanæ mentis protulit testimonium, valet, & hoc dicens tenetur probare: *ut not. C. de codicillis*, *l. nec furantem*, *ff. de proba. l. ei qui.* 6. *q. fi. c. actor*, *de succe. ab intest. cap. cum dilectus*, *glos. probantes.* Et hoc verum, si fuit mens recuperata perfectissima: *ut not. Azo. in sum. C. de cura furi in fi.* Quis autem dicatur stultus? quis fatuus? *vide Archidi. in rosario*, *in cap. legimus* 93. *dist.* & vide quòd scripsi *suprà lib.* 1. *tit.* 11. *l. vir. in princ.* & *infrà lib.* 3. *tit.* 5. *l. unica*, & *infrà lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 4. *Concord. styllo l.* 147. & *l.* 177. *cum seq.* & *l.* 199. & *foro juz. lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 3.

(f) Falso testimonio. Ratio est, quia falsus testis tres personas offendit: *ut c.* 1. *extra de crimi. fals.* & si ordinariè accusetur, punitur pœna: *l. Cornel. de falsis*, *ut not. C. ad l. Cornel. de fal. l. penul.* & *ibi Cy. in l.* 1. *ff. eo. tit.* Si autem non accusetur, sed excipiatur contra eum, non punietur ordinariè; sed dictum ejus non valet: *ut ff. de his qui not. inf. l. Lucius*, *ff. de mune.* & *ho. l. rescripto*, extraordinariè tamen Judex ex officio potest eum verberibus punire castigando: *C. de testi. l. nullum prope fi.* & per hanc pœnam non tollitur ordinaria pœna: *l. Cornel. de falsis.* Si superveniat accusatio: *ut not. Spec. tit. de teste*, §. 1. *vers. sed nunquid Judex falsum testem.*

(g) Por sentencia. Reffert hic dominus Episcopus quòd aliter est de jure canonico: *ut c. super eo.* 1. *extra eo. tit. ubi vide DD.*

(h) Ni perjurado. Hoc verum; nisi juramentum sit temerarium: *ut not. Innoc. in c. testimonium*, & *in c. constitutis*, *eo. tit.* & *not. in c. intimavit*, *eo. tit.*

(i) Adevino. Hoc verum intelligo, si sit divinatio auguriorum, sortium, & fictionum, & similium; quia talis divinatio est prohibita: secus si fiat per liberalem artem astrologiæ: *ut* 7. *part. tit.* 22. *l.* 2. vide plenè *Hen. in c. tua de sortilegis*, & 3. *q.* 5. *c. meminimus.*

(k) Sortero. An est peccatum inspicere cursum lunæ, vel ventorum in plantando arbores, & serendo? *vide* 25. *q.* 1. *in sum.* & *q.* 5. *non liceat*, & *c. si quis Episcopus*, & *c. seq.*

ellos, (*a*) ni alcahuete (*b*) conoscido, ni home que anda en semejanza de muger, ni aquel que haya natura (*c*) de home y de muger, ni enemigo (*d*) contra su enemigo, mientra duráre la enemistad, è ningun paniguado (*e*) por, ni home muy pobre, (*f*) si no fue-

(*a*) Ni los que van a ellos. Et sic nota, quòd socius criminis non admittitur in testem: *ut c. veniens* 1. *& c. personas, & c. sicut, extra eo. tit. de quo vide latiùs Spec. eo. tit.* §. 1. *vers. item quòd est socius criminis.*

(*b*) Alcahuete. Ratio est, ut reffert Episcopus; quia talis est infamis: *ut l.* 1. *ff. de his qui not. infa.* & infamis testificari non valet: *ut l.* 3. §. 1. *ff. de testib.*

(*c*) Que haya natura. Nota tamen, quòd in casibus in quibus mulier testificatur, potest, & hermafroditus testificari: *not.* 4. *q.* 3. *c. hermafroditus.* In alijs autem causis, si sit potentior natura quàm habet hominis, quàm fœminæ; potest testificari. Si autem potentior non sit; tunc secus: ut notatur *in l. quæro, ff. de sta. ho.* 3. *part. eo. tit. l.* 16. *& ff. eo. tit. l. recuperandarum.*

(*d*) Enemigo. Hoc verum, si sit magna inimicitia, secus si parva: *ut ff. eo. tit. l.* 3. *in fi. & in se. ff. de quæst. l.* 1. §. *præterea, de quo vide pleniùs Spec. eo. tit.* §. 1. *in princ. & ver. item quòd habitat, & ver. item quòd est conspirator, & vide Cy. C. de testi. l. si quis testib.* 9. *q. & auct. si dicatur, glos. fi. eo. tit. & Bar. in dict. l.* 1. *de quæst. & in auct. de testi.* §. *si verò quis, glos. non adsit, col.* 7. *& extra de simo. c. per tuas, & de accus. c. repellantur, & c. cum oportet, & vide* 3. *part. eo. tit. l.* 22. Sic, & etiam, amici testimonium est suspectum; quæ quidem amicitia ex conversatione nascitur; & nata augetur: *ut C. de castren. pecu. l. cum alleg. lib.* 12. *& dicit Aristoteles*, quòd amici sunt in duobus corporibus anima una. Et alius dicit, quòd amicus amico vult bona; tamen si diligo te, non debeo omittere me: *ut ff. si quis omit. causa testa. l. Julia. ut reffert Bal. in lib. feu. tit. de prohibita feu. ali. per Frede. c.* 1. §. 1. Et quòd dictum est, quòd inimicus repellitur à testimonio, est verum, nisi fraudulentèr fiat inimicus, quòd facit ad quæstionem de eo, qui testem productum in judicio percussit, ad hoc ut non possit testificari tanquàm inimicus; quia fraus sua non debet ei patrocinari: *ut l. sed si si quis,* §. *illud sciendum, ff. si quis cauti. ubi hoc not. Bal. & ff. solu. matri. l. si filiæ meæ, & ff. si quis cau. l. non exigimus,* §. *si fraus*: ergo præsumitur ex tempore contractæ inimicitiæ. Qui enim percutit testem jam productum in judicio, videtur facere ut subtrahat probationem adversario; & hoc inducit vehementem præsumptionem contra Procuratorem: *ar. in l. pen. ff. de postulan. & notat Bal. ubi suprà.*

(*e*) Paniguado. Et regularitèr nullus domesticus admittitur pro domino, nec familiaris, vel de domo actoris prodiens: *C. de testi. l.* 2. *extra eo. tit. c. in litteris.* Qui autem dicantur domestici? vide latè *Spec. eo. tit.* §. 1. *ver. item excipitur*: quòd est domesticus, *cum se. &* 3. *part. eo. tit. l.* 18. & vide cautelam, quàm notavi suprà *circa princ. hujus leg.*

(*f*) Ni home muy pobre. Hoc intelligo, si est vilis, malis adhærens comitis: *ut* 3. *part. eo. tit. l.* 8. nam cujus persona vilis est, ejus vox, & scriptura vilis est; & non habet fidei pondus: *ut ff. de eden. l. si quis ex argentarijs,* §. *cogentur, & in auct. de testi.* §. *si verò ignoti. undè ait quidam Philosophus, ut reffert Bal. in l.* 2. *ff. de senatoribus.* Cujus dictum non habet jurisjurandi pondus; ejus quoque jusjurandum vile est. Quis dicatur pauper, & qualiter probatur paupertas? *not. in l.* 3. *ff. eo. tit. & in l.* 1. *ff. de flumi. C. de flumi. undè vir & uxor, auct. propterea, & ibi glos. ff. qui satisda. cogun. l. si vero,* §. *fi. & per Jaco. in l. paupertas, ff. de excu. tuto. & Dig. in l. fi. ff. de lib. agno. & Cy. in l. actor. C. de proba. & ff. qui satisda. cog. l. si verò,* §. *si verò pro condemnato, & not. in l. paupertas, ff. sol. matri. vide hos casus, & alios* 3. *part. tit.* 16. *l.* 8. Qui pauperes alijs pauperibus præferantur? vide *Archidi. plenè in c. si pater, extra lib.* 6.

re probado por de buena vida, y de buen testimonio: (a) è ningun home no sea rescebido por testimonia si no juráre; (b) è si la testimonia no quisiere jurar, que diga verdad de lo que sabe, à los plazos que el Alcalde le pusiere: que aquel que las aduxere por mandado del Alcalde, sea tenido de pechar à aquel que pierde (c) por mengua de su testimonio, otro tanto como por mengua dél perdió.

Ley X. Cómo se deben recebir las testimonias de los que estubieren dolientes, y de los que estubieren fuera del Lugar.

SI algun home hubiere menester para su Pleyto testimonias de homes que sean dolientes, (d) dé guisa que no puedan venir à testimoniar, y el Alcalde del Pleyto vaya ò envie alli, do fuere el doliente, è juramentelo, è reciba su testimonio por escripto: è si por aventura las testimonias fueren en otro lugar, quier sanas, quier dolientes, el Alcalde del Pleyto embie su carta (e) al Alcal-

---

(a) DE BUEN TESTIMONIO. *Concord. quòd not. glos. fi. in c. si qui testium, extra eo. tit. & foro juz. lib.* 2. *eo. tit. l.* 2. *& vide quòd not. in tit. de las acusaciones, l.* 2. *lib.* 4. *& in tit. de los gobiernos, l.* 1. *in princ. lib.* 3. An autem opponens testi infamiam, teneatur actione injuriarum: dicit *Bald. quòd not. in l. fi. ff. quòd quisque juris*, quia illud quòd fit lege permittente, fit impune: bonum est tamen protestari secundum eum quòd non opponit animo injuriandi; sed causa sui juris conservandi: secundum *Guil. & facit ff. de in jus vocati, l. libertus à patrono.*

(b) JURARE ANTES. *Ut l. si quando, ff. de testi.* & per hoc reprobatur opinio *Spec. posita eo. tit.* §. *sequitur de juramento, circa fi.* ubi tenet, quòd si testis est bonæ famæ, & antea deponat quàm juret, valet ejus dictum: *ar. de conse. dist.* 4. *c. sanctificatus*. Et est quæstio venerialis, & approbatur opinio DD. quos ibi nominat *Bartholomæus Brixien. qui concord. cum ista l. & vide quod not. in eo. tit. l. penul.*

(c) AQUEL QUE PIERDE. Approbat, quòd notat *Spec. eo. tit.* §. 2. *ver. fi. & foro juz. eo. tit. l.* 2. *&* 3. *part. eo. tit. l.*36. Compelluntur etiam testes testificari captis pignoribus multa inducta; ut plenè notat *Azo. in sum. eo. tit.* §. *possunt autem produci*. Sunt tamen aliquæ personæ, quæ non coguntur testificari; quas vide 3. *part. tit.* 16. *l.* 10. *cum seq.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 27. de la 3. Partida, tit. 16. Vey la Ley 2. tit. de los testigos de la 3. Partida, que pone, que los testigos enfermos, ò viejos, ò de quien se teme de muerte, se puede recebir antes del Pleyto contestado: è la dicha Ley pone la solemnidad que para ello es necesaria. Vey la Ley 2. è 3. de las Ordenanzas Reales, lib. 3. tit. 11. que ponen, qué termino se ha de dar para hacer probanzas, quando los testigos están fuera del Lugar donde el Alcalde juzga.

(d) SI ALGUNO: DOLIENTES. Idem cavetur de senibus septuaginta annorum: *ff. de jure immu. l.* 3. *C. qui æta. l.* 1. *& c. si qui testium, extra eo. tit. & foro juzg. lib.* 2. *eo. tit. l. ningun home.* Idem de alijs qui ponuntur *in l. invictu. ff. eo. tit. & per Azo. in sum. C. eo. tit.* §. *possunt autem*, & §. *senex*, & idem de mulieribus: *ut in c. mulieres, de jud. lib.* 6. & ponit omnes istos, & alios casus, 3. *part. eo. tit. l.*3.

(e) O EMBIE SU CARTA. Quæ vulgaritèr dicitur littera receptionis, & hoc habet verùm de jure, in causis civilibus: ut hic, & in *c. constitutus, extra de fidejusso. & in auct. de testi.* §. *& quoniam sancimus, colla.* 7. *ubi vide Jacob. de Bel. & glos. in d. c. si qui testium.* Et de hoc

de de aquel Lugar, por cuesta (*a*) de aquel que ha de probar, que las faga jurar, que digan verdad de lo que supieren de aquel Pleyto, è de sí faga escribir sus dichos dellos, y que gelos embien escriptos, è sellados: è tal rescibimiento vala, fuera si fuere el Pleyto de cosa que se no pueda testimoniar, (*b*) à menos de ser vista del testimonio, y esto sea en bien vista el Alcalde.

Ley XI. Cómo deben ser rescebidas las pruebas.

LAs pruebas que alguno quisiere dar sobre su Pleyto, asi como fuere juzgado, (*c*) rescibalas el Alcalde por escripto, con uno de los Escribanos (*d*) de Concejo.

---

hoc Doctores exponunt *vers. Si fuit pauper, vetulusque remotus. Debilis, egregius, aut qui producit egenus.* Ut testentur ibi debebit mittere Judex. Quos ponit *Spec. eo. tit. suprà qualiter, ver. item etiam Judex, & vide quòd not. in l. proxima.*

(*a*) Por cuesta. *Concord. l. quoniam, C. eo. tit. & 3. part. eo. tit. l.* 26. Circa quòd nota, quòd si testes producuntur principalitèr ab utraque parte; quòd utraque pars tenetur ferre in sumptibus quatenus Judici videbitur: *ff. finium regum, l.* 4. §. 2. & quia ambæ partes sunt contribuentes; testes debent habere expensas aliquantulum pinguiores: *ar. ff. de peti. hæred. l. sed si, §. quòd autem.* Sed numquid debeant habere vecturas? dic ut *not. ff. manda. l. idemque, §. idem Labeo.* ubi glos. notabilitèr distinguit: hoc notat *Bald. in eos. C. de appel.*

(*b*) Testimoniar. Hoc exemplificatur in causa criminali; in qua testes debent conspectui Judicis præsentari; ut possint terrore Judicis imminente interrogari; & si necessariò fuerit torqueri: *ut in auct. apud eloquentissimum, & l. testium, §. item divus, & ibi glos. & Bart. ff. eo. tit. & notant Innoc. & Host. Hen. & Ant. in alleg. c. si qui testium, & in auct. ut defuncti, seu fune. §. illud, colla.* 5. *& 3. part. eo. tit. l.* 36. *& foro juz. eo. tit. l.* 5. potest etiam exemplificari in causa civili ardua: ut notat *Host. ubi suprà, & Salic. in l. nullum, C. de testi.*

ADDICION.

Concuerda con estas dos Leyes 11. *y* 12. *la Ley* 23. *y* 24. *y* 25. *y* 26. *de la* 3. *Partida, tit.* 16. *que ponen cómo los testigos han de jurar en presencia del Juez, y de las Partes; y en quántos casos valen el dicho del testigo sin juramento. E la Ley* 25. *pone las cosas que el Juez ha de preguntar à los testigos, è lo que han de responder à las preguntas. E la* 26. *dispone, cómo se ha de asentar el dicho testigo, è cómo se ha de leer el dicho en su presencia. Concuerda con esta Ley, la Ley* 31. *del dicho tit. que dispone singularmente en este caso.*

(*c*) Las pruebas: como fuere juzgado. Scilicèt, per interlocutionem Judicis.

(*d*) Con uno de los Escribanos. Nota textum, quòd Judex cum tabellione debet interesse receptioni, & examinationi testium: per hoc reprobatur opinio *Innoc. posita in c. cum Bertoldus, de re jud.* qui tenet, quòd solus tabellio interrogavit testes, & mandatum receptoris exequitur, etiam in absentia receptoris, & quòd poterit adjicere aliquòd factum contingendum etiam. Et approbatur opinio *Host. Jo. An. Hen. & Ant. in d. c. cum Bertoldus*, super prædicta glos. *Innoc. & Spec. tit. de teste, §. nunc tractandum, circa princ. & ver. patet igitur quòd ad officium receptoris, &c.* qui tenent, quòd Judex hoc officium examinationis, in quo tota vis causæ est, solo notario non committat; sed per seipsum examinet secundum doctrinam *l.* 3. §. *ideoque divus, & §. gabino. ff. de testi.* & est ratio secundum DD. quòd notarius solus in examinatione multa mala potest committere; & partem gravitèr lædere; & cum solus tabellio scribit, non poterit videre ruborem, vel palorem testis, vel ejus trepidationem, vel si videtur vacillare: *ut in dict. l.*

Ley XII. Como por carta no debe decir ninguno su testimonio.

NIngun home no diga testimonio por carta, (*a*) mas él sea presente ante el Alcalde, ò ante quien el Alcalde mandáre: (*b*)

l. testium, §. *ideoque divus*, quæ omnia sunt in testium examinatione attendenda: *ut ibi & l. de minore*, *ff. de quæst.* Pone, quòd de facto aliqua consuetudine servata circa hoc, examinatur testis per solum tabellionem Judicis mandato, eo absente, & eo dicto scripto testis negat, quæ scripta sunt deposuisse, tabellio autem asserit contrarium. Certè eidem tabellioni de jure non credetur, nec jus scripturæ: *ut in auc. de instru. cau. & fi.* §. *hoc & si instrumenta.* Et hoc tenet *Spec. tit. de teste*, §.1. *ver. sed pone ecce Judex*, *& de editio instru.* §. *restat. ver. sed quòd si unus*, *& ver. sed cum litteris*, *ad fi.* dispositio ergo hujus legis est justa, & recta, & in practica observanda. *Concord. styllo l.* 147. Item nota, quòd illud quòd faciendum est per Judicem, cum plenam causæ cognitionem requirit, non potest expediri per notarium; etiam si sibi committatur: *ut l. nec quicquam*, §. *ubi devictum*, *ff. de offi. proconsulis.* Ea vero quæ sunt jurisdictionis, possunt per notarium expediri, si sibi committantur, quia in hoc Judex non utitur imperio, quòd apud notarium possit aliquid expediri nisi productio actorum: *ut l. eos*, *& l. præses*, *C. de appel. not. Bar. in l. instar. C. de jure fisci.* Ultimo nota, quòd si quilibet litigantium petit suos testes prius examinari; quòd alij testes sunt prius examinandi, pro quo magis præsumitur, quia præsumptio est res favorabilis: *ut lib. feu. tit. de pace tenenda*, *c.* 1. §. *si duo*, *& ibi Bal.*

(*a*) NINGUN: POR CARTA. Et est ratio, quia testibus, & non testimonijs est credendum: *ut in c. testes* 3. *q.* 9. *& in c. tua nos*, *extra de coha. cleri. & c. à nobis*, *qui ma. accus. po.* Hoc tamen fallit in muto sciente scribere, exemplo Zachariæ, qui per scripturam potest dictum suum dicere: *ut C. de testibus*, *l. discretus*, *de quo vide latè Spec. eo. tit.* §. *nunc tractandum*, *ver. quòd de muto*, *& foro juz. eo. tit. l. ningun home.* Potest tamen testis per Procuratorem jurare: ut tenet *Jo. An. in c. ut circa*, *de elec.lib.*6. *in novella quòd est contra opinionem Bal. super rubr. de jurejuran.* qui tenet, quòd juramentum non potest per Procuratorem præstari: *per text. l. de minore*, §. *tormenta*, *ff. de quæst. Idem quòd Bal. tenet Ant. & Abb. de Cecilia*, *in c. licèt ex quadam*, *de testi. in ver. proprio juramento*, *&c.* Sed Domini de Rota in quadam sua nova conclusione tenent *opi. Joa.* in quadam quæstione quæ coram eis ventilabatur, & ad opinionem contrariam responderunt, quòd licèt testis juret per Procuratorem, poterit postea coram Judice deponere: *& ad alleg. c. licet*, *respondet Jo. An.* ubi suprà: quòd licèt ibi dicatur proprio juramento tantum, non tamen sequitur quòd non possit juramentum per proprium Procuratorem præstare: *per auc. principales*, *C. de juram. calumn.* ubi dicitur quòd principales personæ jurare debent de calumnia; tamen constat, quòd illud juramentum potest per Procuratorem fieri: *ut in c. fi. de jura. calumn. lib.* 6. *dicit* 2. quòd juramentum habentis speciale mandatum cùm juratur, dicitur juramentum ipsius domini, adeo quòd ipse dominus videtur dejerare, si Procurator falsum, vel mendacium dicat: *ut c. fi. de jurejur. lib.* 6. Et sic fuit decisum per Dominos de Rota duabus rationibus. Prima, quia non reperitur prohibitum: ergo videtur concessum: *ut l.fi. ff.de Proc.& Bar. in l.qui bona*, §. *qui aliena*, *ff. de dam. infec.* Secundò, quia licèt *Bar. in d.* §. *qui alien.* dicat contrarium, potest dici, quòd ibi insultat utraque, scilicèt, jurare, & deponere. Quo casu verum diceret per *alleg.* §. *tormenta*, *& per l.* 3. §. *divus*, *ff. de testi.* Non tamen loquimur in solo juramento, quòd est notæ dignum.

(*b*) MANDARE. Potest ergo committere Judex ordinarius examinationem testis alteri, dum tamen sit legalis, & fidelis persona: quòd dic, *ut not. Spec. eo. tit.* §. *qualiter autem*, *ver. potest hoc committere*, *& not. in c. si qui testium*, *extra eo. tit.*

è diga la verdad de lo que oyó, (*a*) è de lo que vió; (*b*) y el Alcalde fagalo escribir (*c*) como lo dice la otra Ley.

Ley XIII. Qué pena meresce el que dice falso testimonio, ò el que corrompiere à otro para ello.

SI algun home dixere falso testimonio (*d*) contra otro, y despues fuere fallado en la falsedad, ò él mismo manifestáre (*e*) que la dixo; peche à aquel contra quien dixo la falsedad quanto le fizo perder (*f*) por ella: è si no hubiere de qué lo pechar, sea metido en poder de aquel contra quien dixo la falsedad: è sirvase dél fasta que gelo peche: y el Pleyto en

---

(*a*) De lo que oyó. *Concord. quòd not. per DD. in c.* 2. *de consue. ubi not. Jo. An.* de ganea abscondente testes post parietem, ut audiant illum quem prætextu libidinis vult inducere ad aliquod sibi debitum confitendum: de quo vide notata per *Ci. & Bal. in l. si non speciali, C. de testa.* Item nota, quòd sustinetur testis, qui dicit, quòd vidit Titium per decem annos possidere, non enim requiritur, quòd viderit eum quolibet momento possidere, sed sufficit quòd viderit recolligere fructus: *ut not. Di. in l.* 1. *ff. solu. ma. & Bar. in l. si quis, ff. de condi. & demon.*

(*b*) De lo que vió. Debet enim testis per aliquem de quinque sensibus corporeis deponere: *ut not. Innoc. in c. cum causam, de test.* & debent testes in tempore esse concordes, aliàs temporis diversitas reddit testes singulares, quòd dic ut plenè notat *Bal. in l. apud antiquos, C. de furtis*, & vide circa hanc *l. foro juz. lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 5. Item nota, quòd testis non debet aliquid de suo adjicere, aliàs totum testimonium partis mendatio decolorat: *ut* 3. *q.* 1. *pura, & not. glos. in c. defleat, de regu. juris, in fi. & scripsi suprà eo. tit. l. toda muger.*

(*c*) E fagalo escribir. Totum, scilicèt, dictum testis debet scribi: ut hic, & reprobatur tabellionum aliquorum pigritia, quia primum testis dictum totum scribunt, & postea scribunt de secundo teste, quòd idem dicit quòd primus, & sic de tertio, & de alijs, qui per eundem præmeditatum sermonem deponunt: *ut ff. de testi. l.* 3. §. 1. *& hoc plenè per Host. & Hen. & Jo. An. in c. nihil, extra de regu. jur. de hoc per Spec. tit. de teste, §. nunc tractandum, ver. cautum examinatorem esse oportet.*

ADDICION.

La Ley del estilo, que es 105. *dice, que quando algun testigo juráre falso por alguna cosa que le sea dada, ò prometida, su dicho no vale, ni sea creido: y el Alcalde le dé la pena que le paresciere, caso que no haya Parte que lo acuse. E la Ley* 128. *pone la pena que ha de haber el que salle al alarde, è jura falso. Concuerda con esta Ley, la Ley* 32. *de la* 3. *Partida, tit.* 16. *La Ley* 2. *de los falsarios, lib.* 4. *en este fuero, dispone, que la pena del testigo falso, es, que pechen la demanda aquel que la perdió, è sea inhabile para testificar, è le quiten los dientes.*

(*d*) Si algun: falso testimonio. Idem dicitur *foro juz. lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 6. & vide quòd circa falsum testem dixi suprà eo. *l. padres, super parte falso testimonio.* Et vide pœnam falsi testis infrà eo. *foro lib.* 4. *tit. de los falsarios, l.* 3.

(*e*) Manifestare. Nota, quòd ad hoc quòd causa super qua testis deposuit pereat; non habet locum variatio testis, nisi incontinenti, antequam primum dictum habeatur pro perfecto, & pro completo, quia tunc non videtur variare, sed declarare: *ut not. Bart. in l. quicquid astringendæ*, §. 1. *circa fi. ff. de verb. oblig.* Item, nota ad hoc quòd qui non reminiscitur modo, poterit reminisci cras: *ut lib. feu. tit. quid sit investitura, c. si enim domino*, & hoc est verbum multum notabile in materia testium, ad excusandum eos qui in una causa dixerunt se non recordari, & in alia deposuerunt super facto: quòd commendat *Bal. in dict. c. si enim domino.*

(*f*) Quanto le fizo perder. Punitur etiam falsus testis alijs pœnis: de qui-

que el testimonio no vala, por decir que es falso testimonio, no debe ser desfecho, (*a*) fuera si pudiere ser probado por buenas testimonias, ò por buen escripto: è todo home que corrompiere à otro por ruego, ò por alguno que dè, ò que prometa por algun engaño, le ficiere decir falso testimonio, el que lo corrompió, y el que dixo la falsedad, haya la pena (*b*) de los falsos.

Ley XIV. Como los Testigos no deben ser rescebidos ante del Pleyto contestado, salvo en ciertos casos.

EL Alcalde no resciba testimonias, ni pruebas en ningun Pleyto de ninguna de las Partes, à menos de ser el Pleyto comenzado por respuesta. (*c*) Pero

---

quibus *in d. l.* 3. *infrà tit. de los falsarios.* Et est ratio, quia falsus testis tres personas offendit: *ut in c.* 1. *extra de crimine fals.* Ideo dignum est ut multiplicitèr puniatur: *ut cap.* 1. *extra de re jud. lib.* 6. *in fi.* 13. *di. c.* 1. Et nota, quòd etiam notavi quòd parte non instante Judex ex officio potest testem extraordinariè punire: *ut dixi in alleg. l. padres, suprà eo. tit.* & hoc verum causa durante: *ut l. nullum, C. eo. tit.* causa vero finita, per viam accusationis: *l. Cornel. de fals. ut ff. ad l. Cornel. de fal. l.* 1. §. 2. Sed si Judex est ordinarius, sive finita causa, sive durante, Judex ex officio potest testem falsum extraordinariè punire: ut tenet *Jo. An. Henr. & Ant. in dict. c.* 1. *extra de crimine fals.* Item nota, quòd ista lex, *& dict. l. de fals.* infrà loquuntur in causa civili, ut ex earum verbis patet: dum dicitur: Quanto le fizo perder, &c. Sed si in criminali falsum deponat; capitis pœna falsus testis plectetur: *ut not. glos. in c. Rex debet* 23. *q.* 5. *& ff. ad l. Cornel. de sica. l.* 1.

(*a*) No debe ser desfecho. Nota approbatam opinionem *glos. in dict. c.* 1. *de crimi. fals.* quòd sententia lata per falsos testes est aliqua; & donec constet de falsitate. Et si Judex falsitatem secutus fuit, habetur interim pro sententia *ut c. accepimus, extra de fide instru. & l. divus, extra de re jud. notant Ber. Innoc. & Host. in c. licèt, de proba. & in dict. cap.* 1. *de crimi. fals. & Spec. tit. de sen. prola.* §. *fi. ver. in sum. & glos. extra de excep. c. cum venerabilis.* Et not. quòd sufficit probare falsitatem, vel corruptionem, & quòd Judex secutus est dictum falsorum testium, vel corruptorum. Et tenent DD. moderni super *glos. alleg. c. licèt, de proba. & de re jud. c. cum* 1. *& adjunct. & not. in c. sicut nobis, extra de testi. & l.* 1. 2. *&* 3. *C. si ex fal. instru.* Usque ad quòd tempus potest retractari sententia per falsos testes lata: *vide DD. signantèr Hen. in d. c. licèt* 2. *di. extra de proba.* Item nota, quòd si per calumniam falsum allegas scientèr obtinuit injustam sententiam adversario, & Judice consentientibus, obstat ei doli exceptio, quia eorum consensus non excusat à malitia: *ut ff. de jud. si prætor.* §. 1. *not. Innoc. in c. unico de commodato.*

(*b*) La pena. *Quæ est infrà eo. lib.* 4. *tit. de falsis, l.* 2. *Concord. l.* 2. *C. de hæreti.* An puniatur testis qui pecuniam recipit; licèt corruptio non sequatur? *vide Spec. eo. tit.* §. 1. *ver. sed quid si testi.* Et vide *foro juz. lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 7. *& l.* 9. *& styllo l.* 115.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 2. *y* 4. *y* 5. *y* 6. *y* 7. *de la* 3. *Partida, tit.* 16. *que ponen, que los testigos no se pueden rescebir antes del Pleyto contestado, excepto en algunos casos, en los quales justamente se pueden rescebir ante de la contestacion.*

(*c*) El Alcalde: por respuesta. Hoc est de jure regulare: *ut c. quoniam frequenter*, §. 1. *extra ut lite contest. & styllo l.* 176. hoc tamen fallit in casibus contentis *in dict. c. quoniam*, & hic & in alijs multis casibus, quos notabilitèr ennumerat *Spec. tit. de teste*, §. *nunc tractemus, circa princ.* Requiritur tamen primò, quòd sit actor futurus hoc pe-

si algun home dixere al Alcalde que ha testimonias de algun Pleyto, è ha miedo de las perder por muerte, ò por enfermedades, ò que se le irán de la tierra, de guisa que las no habrá quando las hubiere menester, rescibalas el Alcalde, è fagalas jurar que digan verdad: y oyalas, y escriba los dichos que dixeren por el Escribano público: y el Alcalde meta y su sello: y este escripto tengalo el Alcalde cerrado, è quando viniere el Pleyto à tiempo que las firmas sean dadas, si las firmas fueren vivas, diganlo otra vez de cabo, è no vala el escripto: è si fueren muertas, è fuera de tierra de guisa que las no puedan haber, abran aquel escripto, è si aquel escripto cumpliere aquello que él habia de probar, vala asi como si ellas lo dixesen à la hora, salvo el derecho del otro, si pudiere decir contra ellos alguna cosa, porque no vala con razon: è si aquel contra quien fueren dadas aquellas testimonias fuere en aquel lugar, faga gelo saber el Alcalde que venga à ver aquellas testimonias quién son, è cómo juran: è si no fuere en el Lugar, quando viniere, faga gelo saber el Alcalde como son rescebidas aquellas testimonias: è quién son, è sobre qual cosa son rescebidas: è valan las testimonias, asi como sobredicho es.

---

petens; vel reus qui habet actionem uti possidentis, vel confessoriam, vel aliam competentem: ut notant *Innoc. Host. Jo. An. & Hen. in alleg. c. quoniam, & in c. signifi. extra eo. tit.* quia si reus, cui actio non competeret, provideretur: *ut in d. c. signifi.* ubi vide differentias per *glos. ibi ad c. quoniam frequentèr suprà alleg.* Requiritur secundò, quòd has probationes producens eas coram Judice nominet, ut ipse videat an sint recipiendæ: *ut in lib. declarationum, l.* 175. Requiritur tertiò, quòd is contra quem producuntur sit contumax, vel absque malitia absens, ut conveniri non possit: *ut in dict. c. quoniam*, §. 1. Requiritur quartò, quòd si contra absentem tales testes recipiantur, ipso veniente sibi denuncietur: *ut hic in fi. & in juri. suprà alleg.* Requiritur quintò, quòd infrà annum actor agat contra reum, si conveniri potest: *ut alleg. c. quoniam.* Requiritur sextò, quòd causa sit civilis, vel criminalis civilitèr intentanda, aliàs non: *ut ibi notant DD.* Requiritur septimò, quòd recipiantur in testes hi tantum de quorum morte timetur, vel absentia diutina: *ut ibi, & hic.* Requiritur octavò, quòd testibus sic receptis, consignentur, *ut hic, & ibi. Concor. cum hac l. 3. part. eod. tit. l. 2. usque ad l.* 8. Reffert tamen hic dominus Episcopus, quòd licèt hoc habeat locum de jure, sed de foro novo si reus est contumax, proceditur ad testium receptionem, & ad diffinitivam sententiam, & de jure distinguitur: *ut l. consentaneum, C. quomodo, & quando ju.* Sed certè ego tenerem, quòd ista lex etiam hodie habet locum, & non loquitur in causa legis fori novi, quæ incipit: Los rebelles; id est, quia adhoc quòd talitèr recipiantur testes in casibus hic expræssis; non requiritur, quòd reus personalitèr citetur; & quòd sit verus contumax; & quòd præcedat citatio tribus ædictis; & solemniter, ut ibi: quòd patet per *alleg. c. quoniam, ibi*: dum dicitur, quòd sit reus absens absque malitia; ut conveniri non possit. Non ergo requiritur contumacia ad hoc ut habeat locum istius legis provisio; sed sufficit quòd sibi notificetur simplicitèr per Judicem, si est præsens, ut hic. Secundò, quòd provisio istius legis est juris beneficium futuro actori concessum; & in ejus favorem age-

Ley XV. Qué plazos debe haber el que es rescebido à la prueba de su intencion.

LA Parte que hubiere ha aducir algunas testimonias sobre su Pleyto, dé el Alcalde tres plazos (*a*) de tercer en tercer

---

agere volenti, non agenti; ut antequàm agat propter causas legitimas hic contentas, possit hoc petere; & usque ad annum agere; cui quidem hoc beneficium non aufertur *per c. indultum cum ibi notatis, de reg. jur. lib.* 6. *nec per l. fori novi*, quæ loquitur in agente, vel de proximo agere volenti; & in veri contumacis absentia ista lex aboletur. Diversa est ergo provisio illius legis ad istam; quia ista lex est præambula, & præparatoria litis, quæ usque ad annum, vel sorte ultra speratur moveri, illa autem providet liti, quæ statim contra contumacem movetur. Item, & divisa est causa, ut hic vides. Ultimo nota mirabilem practicam secundum *Bart. in l. si quis, C. de suffra.* quòd in loco ubi patitur quis aliquem casum, facit examinari testes de causa, & illæ probationes facient postea fidem coram Judice competenti. Et adverte mirabile, quòd in tali examinatione non est necessariò citari partem; quæ fortè est in longinquo. Et sic potest intelligi: *ff. de excus. tuto. l. scire oportet*, §. *susceperit*, ubi dicit, quòd sufficit probari casum ex nobili instantia, non accepta solemnitate civili: & vide quòd ibi notant *Bart. & Guil. in l.* 2. §. *quòd dicimus, ff. si quis cauti. & in alleg. l. si quis.* Nota incidentèr casum mirabilem pro his qui dant suam pecuniam mercatoribus ad partem lucri, & damni; quòd si mercatores dicant se sustinuisse damnum furti, vel rapinæ, incendij, aut similium, quòd mercator debet de hoc facere fidem infrà annum, aliàs non auditur, &c. De materia hujus legis *vide Flor. plenè in l. in lege Aquil. ff. ad l. Aquil.* Et circa hanc materiam nota, quòd licèt aliqui dicunt, quòd testes recepti, parte non citata, licèt non faciant plenam probationem, faciunt præsumptionem: *ut l. res hæreditarias, C. de crimi. expi. hære.* tamen veritas est, quòd etiam ad sententiam interlocutoriam ferendam non requiritur partis citatio, nisi habeat vim diffinitivè; vel contineat aliquid dari, vel fieri, vel nisi ex ea pars lædatur: ut concludit *Bar. in l. nec quicquam, ff. de offic. proconsu. & Ant. & Abb. in cap. auditis, de procur. & Bart. in l. nam ita divus, ff. de adop. & in l.* 1. §. *denunciari, ff. de ven. inspi.* Item not. quòd licèt testis non debeat admitti, si tamen admittatur, & pars adversa consentit tacitè, vel expræssè; quia nihil protestatur contra testem; valet dictum ejus: *ut Bald. in l. certi conditio, ff. si cer. pe.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 33. *de la* 3. *Partida, tit.* 16. *que dispone mas copiosamente que esta, la Ley* 2. *è* 3. *de las Ordenanzas Reales, lib.* 3. *tit.* 11. *pone el tercero que se ha de dar al que tiene las probanzas fuera del Reyno, è para probar las condiciones. Vey la Ley* 8. *de las Leyes nuevas de Madrid, que pone el termino para probar la declinatoria, que es* 9. *dias, y el mismo termino da para probar el caso de Corte: è vey la dicha Ley, que pone otros.*

(*a*) LA PARTE, TRES PLAZOS. Lex tres productiones sub una dilatione litis præparatoria ad probandum: *ut hoc not. Innoc. in cap. in causis, extra eo. tit. circa fi. & Spec. eo. tit.* §. *qualitèr, ver. volens ergo*, cujus practicam lex ista approbat, & judicij usus consuetus, licèt lex partitæ dicat, quòd non simul, sed successivè isti termini debeant dari: *ut* 3. *part. eo. tit. l.* 34. *& vide cle. probat.* 7. *&* 8. *quæst. per totum.* Et circa hoc est notanda doctrina *Bal. in l.* 1. *ff. si quis cauti.* quòd quando alicui assignatur dilatio ad probandum secundum practicam advocatorum, debet moveri pars, quòd singulis diebus, & horis assistat ad videndum testes jurare, aliàs si non fit ista monitio, non possunt testes produci nisi in fine dilationis: *ut l. petendæ, C. de tempor. in inte. resti. facit C. de testi. l. si quando, & extra de appel. c. sæpè.*

dia, (*a*) si las testimonias fueren en el Lugar: è si mas testimonias quisiere dar, è pidiere mas plazo, jure que no puede (*b*) haber aquellas que quiere aducir en aquellos plazos: ni à priso lo que dixeron los que aduxo primero, è que por otra rebuelta no lo face, el Alcalde dele el quarto plazo, (*c*) è no mas: è si las testimonias no fueren en la tierra, diga el Lugar ò son, segun que él cree: è si las quisiere aducir, el Alcalde dele plazo guisado, segun el Lugar, ò fuere aquello aduga: (*d*) è si dixiere que las no quiere, ò no las

---

(*a*) De tercer en tercer dia. Simul intelligo, ut supradixi. Et nota, quòd cum iste juris terminus assignatus sit, cum hominis ministerio, poterit ex causa breviari, vel prolongari: *ut plenè not. per Di. in c. indultum, extra de regu. jur. lib.* 6. licèt legis terminus ad probandum, nisi ex magna, & evidenti causa, non licet transcendi: *ut in auct. de testi.* §. *quia vero, & ff. de eden. l. si quis.* Et notat *Innoc. in dict. c. in causis, circa fi.* sed hoc relinquitur Judicis ministerio: *ut in c. de causis, extra de offic. dele. & in* §. *spatium* 3. *q.* 3. *ubi plenè per Archid. in rosa. & per Di. ubi suprà.*

(*b*) Jure que no puede. Hæc est solemnitas legalis, quæ in jure invenitur expræssa ad quartam dilationem concedendam, *ut in auct. de testi.* §. *quia vero, ut extra eo. tit. c. ultra tertiam*, quæ quidem non debet concedi, si sufficiens testium productio sit facta: *ut in c. signifi. extra eo. tit. & glos. fi. in alleg. c. ultra tertiam*, nec etiam post testium publicationem, ubi est conclusum, & renunciatum in causa, etiam si pars non didicit testificata: *ut in c. venissent, eo. tit. l. cea. Azo. tenet contrarium, & DD. alij in alleg. auc. de testi.* §. *quia vero, &* §. *illud, quòd dic ut not. Spec. eo. tit.* §. *satis utiliter, vers. quid si publicate, &* §. *fi. ver. quid si renuncians, &c. & vide quòd not. infrà eod. tit. l. despues.*

(*c*) Quarto plazo. Et nota, quòd quarta dilatio potest, & debet dari, si petatur cum juris solemnitate, ut hic, etiam usque ad publicationem attestationum: *ut lib. stylli, l.* 181. Circa quòd nota, quòd etiam post quartam dilationem; & etiam post terminum ad examinandum testes assignatum; possunt testes examinari: si non plenè eos Judex examinavit: *ut l. si quis ex argentarijs,* §. *fi. ff. de eden.* Nam minus plenè factum, non videtur factum. Undè dicunt DD. ut ibi reffert Bal. quòd si per interrogatorium rationabile Judex non plenè examinavit testes, vel eos non interrogavit de causis scientiæ; quòd iteratò sunt examinandi. Ad hoc facit quòd notatur *in auct. de testi.* §. *quia vero, suprà alleg. & de testi. l. producti, & de quæst. l. repeti. secundum Guil.* Et ex hoc nota secundum *Bal. ubi suprà in d. l. si quis ex argentarijs,* §. *fi. quòd si testis probat maleficium*, & non fuit interrogatus de crimine, aliàs de tempore debet iteratò examinari; cum sit de substantia probationis. Et maximè hoc potest fieri ex officio Judicis: *ar. notariorum per Innoc, in c. cum clamor., extra de testi.* Item nota, quòd ex *text. dict. l. si quis ex argentarijs,* §. *fi. secundum Bal.* quòd si in quadam causa sunt testes recepti, & attestationes perditæ, quòd præsumitur, si habita diligenti rimatione, non inveniuntur: *de acqui. pos. l. peregrè*, quòd iteratò sunt recipiendi: *non iteratò*, aliàs non obstante lapsu termini per illam legem: *ar. ff. de verb. oblig. l. omninò, & quòd not. Spec. eo. tit.* §. *satis utiliter, ver. pe. quòd tenementi.*

(*d*) A que las aduga. Est tamen notandum, quòd si pars nominat habere testes ultra mare, vel in longinquis partibus malitiosa causa litem differendo; quòd Judex potest eum cogere, ut deponat pecuniam pro testibus inveniendo, stando, & redeundo. Item, quòd obligetur ad pœnam extraordinariam, si inventum fuerit malitiosè dilationem petisse, quòd est notandum: ut notat *gl. in c. statutum, extra de rescrip. lib. 6. glos. pe.* &

puede aducir, el Alcalde embie su carta al otro Alcalde (*a*) del Lugar, ò son las que las resciba, asi como manda la Ley. (*b*)

Ley XVI. Quándo puede alguno decir contra los Testigos, è qué plazos debe haber para ello.

SI alguno quisiere contradecir las testimonias, que aducen contra él en algun Pleyto, luego (*c*) que las testimonias se abrieren, (*d*) digalo; è si el Alcalde del plazo, el que viniere guisado para decir lo que quisiere contra

---

& not. in l. 1. *C. de dila. & in Spec. tit. de excep.* §. *nunc videndum, in fi. & in* §. *se. ver.* & nota, quòd si contra excipientem, *& in tit. de instru. edi.* §. *videndum restat*, qualiter instrumenta exhibeantur? *vers. veruntamen.* Item nota, quòd ante hoc debet pars dilationem petens probare, an testes, quos ultra mare nominat, erant in loco tempore quo factum dicitur contigisse: *ut foro novo, l.* 16. *quæ incipit*: *qualquier de las Partes.* Nec debet talis quarta dilatio excedere terminos legis 15. *eo foro novo, quæ incipit*: *quando el demandador.* Gratia cujus nota incidentèr, quòd is qui petit sibi dilationem dari, non potest ea sibi data, renunciare dilationi in præjudicium adversarij, quia cum propter æqualitatem servandam dilatio sit data, est communis beneficio legis. Jam istud beneficium non est in adversarij potestate, quia in jure pari unus alteri non potest præjudicare: *l. si post mortem*, §. *fi. ff. de contra tabu.* secus in jure quòd venit in consequentiam, & non paritèr: *ut ff. de mino. l. si Judex circumventi.* De hoc not. *per Cy. C. de tempo. in inte. resti. l. petendæ.* Concludo ergo, secundum *Bal. in l. si arrogator, ff. adoptio.* quòd ex quo jus dilationis est adversario meo quæsitum, ei renunciare non possum in ejus præjudicium: *ar. ff. quòd quisque juris, l.* 3. *in princ. non obstat de excus. tu. l. amicissimos*, quia ibi erat quæsitum jus in privilegium renunciantis; non ratione æqualitatis servandæ: *ut not. Bal. ubi suprà.*

(*a*) Al otro Alcalde. *Vide quòd scripsi suprà eo. tit. l.* 10.

(*b*) La Ley. *Suprà eo. tit. l.* 11.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 16. *de las Leyes nuevas que los Reyes nuestros Señores ficieron en Madrid, la qual manda, que la Parte que quisiere tachar los testigos, que sea obligado à los tachar despues de seis dias de la publicacion, y notificada à la Parte; y pasado el dicho termino, que no pueda; y que para probar las tachas, se dé la meytad del termino que se dió para el negocio principal, y mas no se pueda dar; y que para este termino no haya restitucion.*

(*c*) Si alguno, luego. Mox, vel incontinenti usque ad quem terminum intelligatur, vide quòd *not. glos. & Doct. in c. potuit, extra de loca. & in l. hæc adjectio, ff. de verb. sig.* sed hic non est ille terminus, sed statim cum sit publicatio, debet pars protestari dicere contra personas, & dicta testium, & petere copiam attestationum. Hoc tamen non est necessarium, imò Judex debet partibus terminum assignare octo dierum dumtaxat, si partes velint dicere in personas, vel dicta testium: *ut in ordinatione Regis Joan. in Briviesca, l. por quanto por malicia.* Et per illam legem, & per istam non servatur in foro civili: quòd asserit *text. in c. præsentium, extra eo. tit.* scilicèt, quòd ante publicationem sit necessarium præmitti protestationem volentis testes contradicere. Nec etiam est necessarium juramentum post publicationem, de quo ibi: Judex tamen potest, cum suspicatur de malitia partis juramentum, de malitia ab ea quotienscumque viderit expedire, recipere, licèt ad hoc non tenetur de necessitate: *ut suprà de juramento calum. c. in appellationis causa in fi. lib.* 6. *de excep. c. pastoralis, de excep. ultra tertiam, C. de fide instrum. l. fi.* 30. *q.* 5. *c. judicantem*, in foro tamen Ecclesiastico servatur quòd dicitur *in dict. c. præsentium.*

(*d*) Se abrieren. Nota ad hoc, quòd dicta testium non publicata non valent, quòd

ellas; y despues que contradixere, dele el Alcalde tres plazos, de tercer en tercer dia, para probar lo que contradixere, si las testimonias fueren en la tierra; (*a*) è si mas plazo quisiere, dele el quarto. E si en la tierra no fueren las testimonias, el Alcalde embie las preguntas, asi como manda la Ley. E si el otra Parte quisiere contradecir estas pruebas que dixeron contra las suyas, puedalo hacer; y haya sus plazos para probar, asi como sobredicho es. E ninguna de las Partes no pueda aducir mas pruebas (*b*) sobre esta razon: è si el plazo que diere el Alcalde à qualquier de las Partes, en que contradiga, no contradigere, el Alcalde juzgue por aquellas testimonias, è no dé mas plazo para contradecir, si no mostráre escusa derecha por qué no vino contradecir el primero plazo.

Ley XVII. Como pueden ser rescebidos los Testigos, aunque la otra Parte esté absente.

SI aquel que ha à dar las testimonias en algun Pleyto, à plazo que puso el Alcalde (*c*), las aduxere, y aquel contra (*d*) quien las aduce no viniere, ni embiáre,

---

quòd verum est perempta instantia; secus si facerent transitum ad successorem, vel ad Judicem appellationis. De hoc notatur *in l. 3. ff. de his quæ in frau. credi.* Item *glos. l. prolatam, C. de sen. om. ju.* innuit expræssè, quòd omissa publicatione testium, sententia non valet ipso jure, sed certè testes sunt publici juris: ut notat *Innoc. in c. cum clamor, de testi.* & ideò cum ferat sententiam Judex causa cognita; valet secundum Butri. & si est appellatum, possunt publicari in causa appellationis, *C. de tempor. appel. l. per hanc, hoc not. Bal. in dict. l. prolatam, & vide circa hanc l. foro juz. lib. 2. tit. 4. l. 8. & l. 23.*

(*a*) Si en la tierra no fueren. Serva quòd dixi lege proxima.

(*b*) Mas pruebas. Et hoc negotium diutius protelari contingat: *ut in c. licèt 2. extra de testi. cujus glos. intellectus concor. cum hac l.* Idem etiam si fuit facta reprobatio per instrumentum quòd contra illud iterum producantur reprobatorij testes: *ut Jo. An. plenè in d. c. licèt.* An per duos testes possunt certum reprobari: *vide Jo. An. & Ant. in cap. cum in tua, extra de testi.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 23. de la 3. Partida, tit. 16. de los testigos. E vey la Ley siguiente, que declara cómo han de jurar los testigos, ù cómo han de ser preguntados: y de este articulo final, vey cinco Leyes siguientes.

(*c*) Si aquel, que puso el Alcalde. Nota, quòd licèt in termino juris, ille qui habet terminum ad probandum, debet producere testes; ita quòd jurent, deponant, & probent; nec sufficit quòd jurent, si non deponant; quia lex non suppletur per Judicem; & solùm juramentum non ostendit quidditatem testimonij: *ut notant Innoc. in cap. pia. de excep. lib. 6. ut reffert Bal. super rubrica, C. si ex falsis instru.* tamen quando terminus datur à Judice, ut hic; supplet Judex factum suum, undè depositum trahitur retro: *ut not. in cle. unica, de offi. dele.*

(*d*) Contra quien. Unum tamen nota, quòd quoties aliqua causa agitur cum aliquo, cujus eventus mihi præjudicare potest, possum ego probationes inducere, etiam invito eo cum quo principalitèr negotium agitur: *ut l. principalitèr, C. de libe. cau. & ibi Bald. & adde, quòd not. ff. de inoffi. testa. l. si suspecta in princ.* ex quo nota, quòd etiam invito aliquo prodest veritas ab alio indirectè demonstrata. Ex quo infertur, secundum Bal. ibi, quòd pater potest revocare confessionem quàm fecit filius super delicto probando contrarium:

el Alcalde no dexe de rescebir (*a*) las pruebas, asi como si estuviese delante: è vala, si las testimonias no pudiere desechar por alguna razon, asi como manda la Ley.

Ley XVIII. Como despues de fecha publicacion de testigos, no se pueden otros traher.

DEspues de los dichos de las testimonias fueren abiertos (*b*) ante el Alcalde, è qualquier

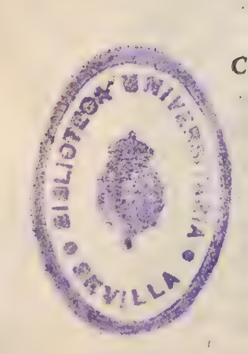
---

rium: *ut not. in l.* 2. §. *si arbiter, ff. si ex noxa. cau. aga.* Idem potest dominus pro servo, & Abbas pro monacho: *ut l.* 2. *C. de accusa.*

(*a*) NO DEXE DE RESCEBIR. *Ut in c.in nomine Domini, extra eo. tit. & vide Bar. in auc. qui semel, C. quomodo, & quando ju. &* 3. *part. eo. tit. l.* 23. An producens instrumenta in termino ad probandum, debeat citare adversarium? & alia circa hoc: *vide per Bal. in l. fi. C. qui ad bo. posses. po.* Ultimo nota circa hanc legem, quòd valet dictum testis non citati; dum tamen sit aliàs idoneus: *ut not. ff. de his qui ut indig. l. post legatum*, §. *his vero*, & quòd verum est, dum tamen juret partibus præsentibus; vel altera absente solemniter inquisita, quia nullo jure cavetur, quòd citatio testis sit de substantia, & eo ipso quòd Judex defert ei juramentum; videtur eum monere super veritate dicenda; quæ monitio vim citationis habet: *ut not. C. quomodo, & quando judex, l. cessante, ut reffert Bal. in lib. feu. tit. quæ fuit prima causa bene amit.c. porro si domino*, & dic de hoc: *ut ipse Bald. plenè not. in l. Præsbyteri, C. de Episc. & Cler. & adde quòd scripsi suprà eo. tit. l. la Parte.*

ADDICION.

Concuerda la Ley 34. de la 3. Partida, tit. 16. que dice, que si los testigos ni son publicados, ni el termino de la probanza es pasado, puede la Parte traher mas testigos, caso que diga que quier traher mas testigos; pero si la publicacion está fecha, no puede traher mas testigos de los tenidos: y la Ley 29. del dicho tit. pone, que en grado de apelacion ante el superior, se pueden traher testigos, fecha la publicacion, faciendo cierta solemnidad. Concuerda con esta Ley, la Ley 4. tit. 11. lib. 3. de las Ordenanzas Reales. Vey la Ley 1. tit. de los juicios de las Ordenanzas Reales, libro 3.

(*b*) DESPUES, FUERÉN ABIERTOS. Hoc intelligo verum, si ritè, & rectè testes fuerunt recepti; & eorum attestationes fuerunt publicatæ coram Judice competente, & parte sciente; vel citata, & contumacitèr absente: & hæc practica traditur per *Spec. eo. tit.* §. *satis utiliter, ver.* 1. *& ff. de mino. l. in causæ*, §. 1. *& ff. ad l. Julia. de adul. l. si postulaverit*, §. *de. q. & in cle. de testi. eod. tit. & plenè per Joan. & Ant. in c. fraternitatis, eo. tit. & foro novo l.* 17. *quæ incipit: Por tirar.* Quia si testes non publicantur tempore debito, vel per non Judicem, vel parte non citata non didici: tamen testificatis, hoc non impedit productionem testium. Idem si aliqui testes deposuissent super articulo non incluso: *ut not. in c. cum causam, extra eo. tit. in fi. ulti. glos. per Joan. & per eum in dict. c. fraternitatis, & in alleg. cle. testibus, & Joan. in c. constitutis* 2. *extra eo. tit.* ubi tenet, quòd si invita parte, vel ignorante, fiat publicatio; poterit pars, si abstineat à lectione testificatorum, testes producere, non enim dicitur percunctatus dicta testium qui incipit legere, sed non potuit usque in finem legere; quia fortè notarius abstulit scripturam de manibus ejus: ut notat *Bal. in l. in civile, ff. de legibus.* Item, quòd hic dicitur est verum super ejusdem articulis, vel directo contrarijs: *ut in dict. c. fraternitatis, & in dict. cle. testibus*, quòd dic, *ut ibi per glos.* 3. *& per Joan. de Imola plenius not.* Item, hoc verum secundum *Jacob. de Bel. in lib.* 2. *feu. tit. quid sit investitura, cap. si enim domino.* Si testes aliquid deposuerunt, secus si nihil: ut quia dixerunt se nescire, vel se non recordari: & hoc per illum textum, *dict. c. si enim domino*, quòd si est verum, est notæ dignum: non placet *Bal. ibi dict. Jaco. de Bel. de jure canonico*, quia æquè potest timeri subornatio: *ut in*

Pleyto, quier aquel que las aduxiere, no puedan mas testimonias aducir sobre aquella razon: ca pues que supiese, que dicen las testimonias, è no cumpliesen à lo que él quisiese, podria apercebir otras testimonias, que dixesen lo que las otras menguaban.

---

in alleg. cle. nisi testes producti scientes veritatem se subtraxerunt precibus, odio, vel timore, vel pretio; quia tunc putat Bald. in causa appellationis eos posse produci; si alij in prima causa producti nihil deposuerunt, vel se dixerunt nescire, vel non recordari: *ar. dictæ litteræ prædict. c. si enim domino*, sed si aliquid deposuerunt, non putat Bal. alios recipiendos, nisi beneficio restitutionis in integrum: *ar. ff. ad Trebel. l. servo invito*, §. *si Prætor.* & idem ubicumque testes fuerunt malè examinati, quia ibi est dolus verus malè examinantis, maximè si est jurisperitus; quoniam dolus præponderat dolo præsumpto subornationis: ut not. *Guil. ff. de eden. veluti*, *& ibi per Cy. Ray. & per alios DD. ut reffert Bal. in d. c. si enim domino.* Item, quòd ista lex dicit: fallit quando Judex procedit per viam inquisitionis, quia tunc etiam publicatis attestationibus potest Judex respicere novos testes ad offensam, vel defensam, quia testium publicatio impedit testium productionem, quæ fit à parte, non quæ fit ab inquisitore: ut notat *Innoc. in c. cum clamor*, *extra desti. ut reffert Bal. in l. fi. ff. de ferijs*, quòd tene menti. Item, fallit in minore, qui potest restitui ad probandum per testes post didicita testificata, cum restituitur post adversus dolum præsumptum de futuro: *ut ff. de mino. l. auxilium*, & hoc quia beneficium restitutionis excludit doli præsumptionem: *secundum Guil. ut reffert Bal. in l. ubi exigitur*, *& ibi glos. de eden. ad hoc facit*, *ff. de mino. l. minor. 20. an. & Innoc. in c. auditis de Procu. & Spec. tit. de rest. in inte. §. fi. vers. quòd si in causa minoris*, *de not. ope. nunci*, *l.* 1. §. *adversus*, *& ibi Doct.* Item, fallit quando pars consentit alios testes produci: *ut not. Host. Jo. An. Hen. & Ant. in d. c. fraternitatis*, & adde quòd notant *Pau. & Pe. & Dominicus in alleg. cle. testibus*, quòd etiam si dicta testium non sunt publicata, pars tamen habuit copiam depositionum, & testificata didicit, non admittetur ultra, cum sit eadem ratio quoad periculum subornationis: *ut not. in c. constitutus*, *extra eo. tit.* Item, fallit in causa criminali, in qua possunt testes interrogari, etiam publicatis attestationibus, si non reddunt causam sui dicti: *ut 3. part. eo. tit.* §. *satis utiliter*, *vers. item not. cum seq.* Est tamen notandum, quòd *Bal. in l. ampliorem*, *C. de appe. dicit*, quòd licèt clem. testibus, servetur in foro canonico, tamen remedium est, quòd ille, qui non potest producere testes supra didicitis testificatis, nomina testium det judici, & absentet se, & tunc Judex in quo non timetur subornatio, recipiat dictos testes ex officio suo, ac juramenta, & depositiones, & valebit eorum testimonium, quòd est mirabile dictum. Sed in causa principali Judex non posset ex suo mero officio non intentato facere hujusmodi interrogationes: *ut not. ff. de pac. l. si unus*, §. *pactus*, *& ibi glos. ut Bal. in d. l. ampliorem.* Adde, quòd si times de teste, quòd in judicio productus variabit; ostende ei interrogatorium coram testibus; & si extra judicium unum dicat, in judicio vero aliud, subjicit se periculo falsi *per l. eos. ff. de falsis ubi not. Bar. & Pe. de Anch. in alleg. cle. testibus.* Item not. quòd cum testes jam recepti iterum ex casu omisso per Judicem interrogantur, debent petere primas attestationes, ut illas legant ad removendam veritatem: *ut in l. cum exhibuissem*, *C. de publica. & not. in cum causam*, *extra eo. tit. & est consilium Ant. in c. cum in tua*, *extra eo. tit.* Item not. quòd si pars non renunciavit, nec conclusit, nec testificata didicit; etiam publicatis attestationibus; potest testes producere: ut supradixi, & tenet *Spec. eo. tit.* §. *satis utiliter*, *vers. quid si publicatæ sunt.* An autem si perdantur attestationes, possit testes iterum produci: *not. Spec. in d.* §. *vers. fi. & vide circa hanc l. dist. notabilem Hen. in alleg. c. fraternitatis*, 1. *dist.* Item, an si sit solum conclusum in causa, & non re-

Ley XIX. Que despues de la publicacion de testigos, fasta la conclusion, se puede presentar Escripturas.

MAguer que manda la Ley, (*a*) que ninguno no pueda aducir testimonias ningunas despues que los dichos fueren abiertos, (*b*) de las que ante dieren: pero bien mandamos, que si cartas (*c*) algunas tuvieren que fagan pro à su Pleyto, que las puede aducir, è probar por ellas fasta que sean las razones (*d*) acabadas; y si despues que las razo-

renunciatum, vel è contra, possunt testes produci: *vide ibi Ant. q. fi.* Quæ dicantur nova capitula, vel novi articuli, *nota Spec. in d. §. satis utiliter, ver. illud autem notandum, & Ant. in d. c. fraternitatis.* Et circa hanc publicationem not. quòd si post testium publicationem opponatur de novo aliqua defensio, vel exceptio de novo proveniens, non poterit probari, nisi per instrumentum, vel per partis confessionem: *ut foro novo, tit. 9. l. 1. & styllo l. 110.* An autem est credendum testi examinato, qui dicit se nunquàm dixisse quòd notarius scripsit? *vide Jac. de Are. in l. tabullarum, ff. de testa. & Spec. tit. de teste, §. 1. ver. sed pone ecce, & Cy. C. de fal. l. si quis decurio, & est quæst. dominicalis Bartholomæi Brixien. quæ incipit: cum tabellio*, & post multa argumenta ipse concludit, quòd stabitur dicto tabellionis, si sit bonæ famæ: *ut c. ad audientiam, de præscrip.* nisi testes probarent se dixisse contrarium, *ut c. per tuas, de condi. appo.* Nam contra quodlibet instrumentum admittitur probatio in contrarium: *ut c. 3. de proba. & l. cum precibus, C. de proba.* nisi in inventario publicè confecto; *ut C. arbi. tu. l. veteris*, vel in casu tutelæ veteris, vel in alio casu speciali: ut ibi. Ultimo not. quòd sententia lata, omissa testium publicatione, non est ipso jure nulla, nec propter hoc judicium reddit nullum, licèt glos. sentiat contrarium in lege prolatam. Nam etiam sine ullis testibus sententia lata est aliqua, & maximè absolutoria: *ff. fami. hærcis. l. cum putarem, ff. de condi. indeb. l. si non sortem, §. hæredum in 2. glos. & est conclusio Bald. in lib. feu. c. si de investitura jura dominium, & vasa. &c. §. 1. circa medium, & dixi suprà eo. tit. l. 16.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 6. tit. de las pruebas, è testigos, lib. 3. de las Ordenanzas Reales. Concuerda la Ley 1. tit. de los juicios, de las dichas Ordenanzas Reales, lib. 3. que pone toda la orden de los juicios que han de tener los Alcaldes è Jueces: estas Leyes ahí no han lugar, por una Ley que los Reyes nuestros Señores ficieron en la Villa de Madrid, que es la Ley 22. que manda, que al tiempo que el actor pusiere su manda, sea obligado de presentar sus Escripturas; y que despues no las pueda presentar, ni les sean rescebidas, salvo jurando que de nuevo vinieron à su noticia: è concuerda la Ley 1. de la dicha copilacion. E la misma regla está en el reo que se ha de defender por Escripturas, que las han de presentar al tiempo que pone las excepciones; y en quanto al reo, concuerda la Ley 8. de la dicha copilacion.

(*a*) MAGUER, LA LEY. Scilicèt, suprà proxima, & jura ibidem *in concor. alleg.*

(*b*) ABIERTOS. Et fuerunt didicita testificata, vel renunciatum in causa: *ut dixi suprà l. proxima, & not. in c. intimavit, extra eo. tit.*

(*c*) QUE SI CARTAS. Et hoc ideo, quia in instrumentis non timetur sobornatio, sicut in testibus: *de hoc est text. cum glos. in c. cum dilectus, extra de fi. instru.* licèt alio respectu faciliùs corrumpitur, & falsatur instrumentum, quam testes, quia faciliùs est corrumpere unum notarium, quam duos testes. Pro hoc facit *c. 1. extra de cler. peregri.* Intelligunt ergo DD. quòd instrumentum faciat plenam fidem, cum est confectum à publica persona legali, & bonæ famæ: ut tenent DD. signantèr *Ant. in dict. c. cum dilectus*, quia tunc tale instrumentum etiam post publicationem præsentatum facit plenam fidem.

(*d*) LAS RAZONES ACABADAS. Et sic usque ad calculum sententiæ, ut hic: *ut alleg. c. cùm dilectus*, & hoc verum, nisi sit terminus per Judicem assignatus ad

nes fueren acabadas, (*a*) cartas algunas quisiere aducir, no pueda.

Ley XX. Como el Juez debe compeler los testigos, que parezcan ante él à decir sus dichos.

QUien algunas testimonias hobiere para probar su Pleyto, quier sea de acusacion, (*b*) quier sea de otra demanda qualquier, digan gelo que vayan decir (*c*) lo que saben sobre aquel Pleyto, al plazo que le puso el Alcalde, è fagalos ir ante sí: maguer que no quieran, (*d*) por quanto les falláre, (*e*) sino por los cuerpos, è juren que digan la verdad (*f*) que supieren sobre aquel Pleyto.

---

ad producenda instrumenta, & fuerit lapsus: *ut ordinatio de Brivi. Regis Jo. I. quæ incipit: por quanto por malicia, & Spec. tit. de la dila.* §. 1. *ver. quid si datus, & cle. sæpè, de verb. sig. vers. eo salvo, in glos. patet ergo, cum glos. se. & glos. ubi ergo, &* 3. *part. tit.* 22. *l.* 9. *& tit.* 11. *l. sabida cosa es.* Et hoc etiam est verum, nisi in casibus in quibus sententia retractur per instrumenta de novo reperta: qui not. *in l. sub specie, C. de re jud. & not. infrà eo. lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 1. *& not. glos. & Bar. in l. Imperatores, ff. de re jud.*

(*a*) ACABADAS. Idem, donec sit renunciatum, & conclusum allegationibus, & omnibus probationibus: *ut in c. pastoralis, extra de causa pos. & proprie, & de Procu. c. auditis.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 7. *tit. de las pruebas, y testigos, lib.* 3. *que pone las palabras desta Ley. Concuerda con esta Ley, la Ley* 35. *de la* 3. *Partida, tit.* 16. *que declara esta Ley, y pone ciertos casos en los quales el Alcalde es obligado à ir à casa del testigo.*

(*b*) QUIEN, DE ACUSACION. Notanda est ista lex, quòd sive in causa criminali, sive in civili indistinctè compelluntur testes ferre testimonium coram Judice, per quam legem solvuntur dubia, & opiniones: *Innoc. & Jo. An. & Hen. & Ant. in c.* 1. *& c. delictorum, de testi. cogen.* & hoc in foro sæculari, in foro vero Ecclesiastico servatur distinctio, quæ ibi ponitur per *text. & glos. & DD. jam dictos.*

(*c*) QUE VAYAN DECIR. Et nisi testis citetur si spontè testificetur se ingerendo, an sit indignus, & suspectus: *vide Bal. in l. alia causa, circa fi. C. de his qui ut indig.*

(*d*) QUE NO QUIERAN. Maximè Judex debet hoc facere, si gratia, odio, vel favore testes se subtrahant à testimonio perhibendo: *ut in dict. c. dilectorum.*

(*e*) LES FALLARE. Per mulctæ scilicèt, inditionem: *ar. ff. si quis jus di. non ob. l. unica, & captis pignoribus, ut l. curent, ff. de testi. & l. Judices, C. de fide instru.* ad instar tutorum, vel curatorum satisdare volentium, quorum officium publicum est, sicut & testium: *ar. insti. de satis. tu.* §. *ul. & de excu. tu. in princ. & Host. in sum. isto tit.* §. *de testium compulsione, ver. sed qualitèr cogamur, & Spec. tit. de teste,* §. *qualiter autem, ver. potest hoc committere, cum seq.* Item, quæ personæ non possunt cogi testificari, & an cogantur testificari si jurent: vide eumdem *Spec.* §. *de compulsione, per totum.* Et not. quòd Judex, non cogens testem, tenetur resarcire damna parti: *ut not. Spec. eo.* §. *qualiter, ver. quid si quis.*

(*f*) QUE DIGAN LA VERDAD. Et quòd non immiscent aliquid falsitatis 2. *q.* 4. *c. nullam* 3. *q.* 9. *c. pura*, & quòd nec aliquid de suo adjicient: quòd dic, *ut not. Spec. eo. tit.* §. *sequitur de juramento, ver.* 1. imò si testis non juratus deponit; etiam si postea juret, non valet ejus dictum: *ut Spec. in dicto* §. *sequitur, ver. fi.* & vide quòd dixi, *suprà ea. l. padres, circa fi.* Juxta quòd est notandum, quòd si in actis reperitur talis testis juratus, &c. Nec dicit qualitèr præsumitur factum juramentum; quia præsumo ejus qualitatem, & modum debitum, & quòd omnia fuerunt solemniter acta: *ut l. Theopompus, de dote præle. & not. Bal. prima constitutione, ff. veteris,* §. *quia.* Item, qualiter testis debeat ratione rede-

Ley XXI. Como el Juez no debe rescebir à la Parte à la prueba de aquello que probado le no aprovechará.

SI alguno razonáre alguna cosa en su Pleyto, è dixere que la quiere probar, si la razon tal fuere, que aunque la pruebe no le preste (*a*) à su Pleyto, ni empezca al otro contra quien lo aduce, el Alcalde no resciba tal prueba: si por aventura la rescibiere, no le vala.

TITULO IX.

DE LAS CARTAS, Y TRASLADOS.

Ley primera.

TOdas las Cartas que fueren fechas de compra, ò de he-

---

dere in singulis prædicamentis, & de singularitate testium: tractat plenè *Bald. in l. de quibus, ff. de legi. & in l. diuturna, eo. tit.* Quot autem modis, & per quas differentias appareat testimonij singularitas, plenissimè per *Bal. C. de testi. l. testimonium.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 8. tit. 13. de la 3. Partida. Vey la Ley 41. de las Leyes nuevas fechas en Madrid, que manda que los Escribanos escriban por su mano los dichos de los testigos, so cierta pena.

(*a*) SI ALGUNO, NO LE PRESTE. Et sic not. ex hac lege, quòd non debet aliquis admitti ad probandum; quo probato non prodest: ut lege ad probationem, *C. de proba. & c. per tuas, in fi. extra de simo.* & hoc debet videre Judex antequàm exceptionem admittat, & antequàm ad probationem partes recipiat, aliàs errat: *ut in c. cum contingat, & ibi glos. & Doct. extra de offic. dele. & c. dilecti, glos. pe. extra de excep.* nam si exceptio non patrocinatur excipienti in eo de quo quæritur; talis exceptio non obstat agenti: *ut C. de falsis, l. satis apertè*, & Judex calumniosè excipientem potest non audire; & surda aure pertransire: *ut not. Innoc. de conces. præben. c. post electionem, de appel. c. constitutus, not. Bal. in l. 2. C. sententiam rescin. non pos.* Ultimo not. quòd interdum expeditius est totam veritatem tacere, quam nom perfectè dicere: *ut not. Jo. An. in c. bonæ, extra de confir. uti. vel inuti. & in cle. constitutionem, extra de ele.*

SI MUCHOS. Ista lex in aliquibus foris ponitur *sub titul. de testi.* & judicio meo non facit *ad tit. de teste*, nisi in quantum dicitur: lo que aquel Fiel dixere, &c. quòd hic fidelis in quem omnes consenserint, credatur ut testis. No lo puedan desfacer. Et est hujus legis ratio, quia nemo potest contra factum suum venire: *ut not.* 55. *de pœnitentes, de elec. c. nosti. de Cler. conjug. c. diversis fallacijs*, etiam si sit factum illicitum: *ut l.* 1. *C. de libe.cau.* Triplici enim modo potest quis venire contra factum proprium. Primò, quando ipso jure non tenet: secundò, quando quis agit nomine alieno: tertiò, libertatis favore: ut hic *not. Bal. in dict. l.* 1. *C. de libe. cau.* Adde quartum casum *ff. solu. matri. l.* 2. Sed unum adde, quòd quandocumque quis venit contra factum suum; licèt de jure teneat, *ut l. cum dominus, §. filius, ff. de peculi. le. ut ibi per Jaco. de Are.* Sed certè ista lex est contra jus expræssum, quia sive iste fidelis sit procurator, sive negotiorum, vel actor nomine agens alieno, vel alius quicumque mandatarius re integra, ante litem contestatam, vel ante rem cœptam ad libitum revocatur, vel post litem contestatam causa cognita: ut plenè *not. in c. quamvis, extra de Procur. lib. 6. & scripsi suprà lib. 1. tit. de los prisioneros, l.* 2. Item, est contra jus, quia in man-

redades, ò de otras cosas, ò de otros Pleytos, (*a*) qualesquier por los Escribanos públicos fueren puestos, asi como manda la Ley, (*b*) faganse con tres testigos (*c*) al menos, sin el Escribano, è valan: è si por aventura murieren (*d*) los testigos, no dexen valer las Cartas.

Ley II. Como el Juez debe mandar dar la copia de la Carta, ò Escritura contra él presentada.

QUando algun home aduxere Carta (*e*) en juicio para probar aquello que de-

---

mandato, societate, & deposito, licitum est pœnitere: *insti. manda.* §. *rectè*, *extra de Procu. c.* 2. & *c. pe. lib.* 6. & *ff. pro socio*; *l. sed & si socius*, §. *ulti. ff. depositi*; *l.* 1. §. *pe.* & regulariter licèt pœnitere in contractibus nominatis, etiam si gratia utriusque interponatur pactum inter partes: ut plenè *not. in l. si pecunia, ff. de condi. causada*: non sine causa, & est contra regulam generalem omnis res: *extra de regu. ju.* Intelligo ergo hanc legem cum exhorbitat à jure communi suo casu, licet generaliter loquatur, & cum res non est integra, & contractus fidelitatis est gratia tantum fidelis celebratus: ut plenè *not. in dict. l. si pecuniam*, ubi latè vide per *glos.* & *Bar. concord. styllo*, *l.* 65. & *l.* 116.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 2. tit. de las Escripturas de la 3. Partida. Concuerda la Ley 54. del dicho tit. que pone, qué solemnidad es necesaria para que vala la Carta, ò Escriptura, la qual Ley copiosamente declara esta.

(*a*) TOdas, ò de otros Pleytos. Scilicèt, pactis, vel conventionibus, vel obligationibus, & contractibus extrajudicialibus; non intelligo in judicijs, quia in actibus judicialibus creditur soli tabellioni ubi est, vel duobus probis personis: *ut in c. quoniam contra falsam, extra de proba.* & *Innoc. in c. post cessionem eo. tit.* Nec est necessaria testium subscriptio, ut ibi notatur, & *not. in auc. de hæred.* & *falci.* §. *sancimus*, & hoc est in judicijs speciale. Sed hodie ista lex etiam in judicijs practicatur.

(*b*) La Ley. *Quæ est suprà lib.* 1. *tit. de los Escribanos*, *l.* 1. & *vide quòd ibi scripsi.*

(*c*) Tres testigos. Reffert hic Vincent. quòd servatur hodie: *l.* 3. *part. eo. tit. l.* 54. & benè; cum in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum 5. *c. in omni negotio, de testi.* & *in c. cum esses, de testa.* An debeant esse vicini? *vide styllo l.* 65. In quibus casibus debeant testes rogari? *vide Spec. tit. de testi.* §. 1. *ver. item quòd non fuit rogatus, cum ibi notatis*, & *ver. se.* & talis scriptura dicitur auctentica: *ut in auc. de instru. cau.* §. *sed instrumenta*, *colla.* 6. Est etiam auctentica scriptura, quam facit privatus in præsentia trium testium: *ut in dict. auc. de instru. cau.* §. *si tamen quisquam*, & *C. qui po. in pig. habeant l. scripturas*, & *not. Bar. in glos. c.* 1. *extra eo. tit.*

(*d*) Murieren. *Ut in cap.* 2. *extra eo. tit. vide ibi DD.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 112. de la 3. Partida, tit. 18. la qual Ley limita ésta, quando la Carta, ò Testamento, ò Privilegio tiene muchas cosas, ò capitulos, que en tal caso no se ha de dar copia de toda la Carta, salvo del articulo que hace al Pleyto; salvo si quisiere decir algo contra todo el Testamento, ò Escriptura, que en tal caso se ha de dar copia de toda la Escriptura. La Ley 7. de las Leyes nuevas de Madrid manda, que las Escripturas que se presentáren en los procesos por las Partes con los Poderes, queden los originales en poder de los Escribanos de las causas, è los traslados se pongan en los procesos: è la Ley 10. de las dichas Ordenanzas nuevas manda, que en los traslados de las Escripturas, se den sin dia, mes, è año; salvo si jurdren que las quieren redarguir de falso, que en tal caso hanse de dar con dia, mes, è año.

(*e*) QUando aduxere carta. Quòd potest etiam parte non citata: *ut not. Bar. ff. de consti. pecu. l. sed si aliam*, & *Bal. in l. fi. C. quia*

manda, muestrela (a) à su contendor ante el Alcalde, è dele el traslado della: y el Alcalde dele plazo (b) para otro dia, que ven-

quia admi. ad bo. pos. po.

(a) Muestrela. Not. ex hac littera, quòd debet adversario ostendi, non tamen tradi, nisi sumptum, vel copia ex ea. *Concord. ff. de acti. emp. l. Titius sen. proni. glos. fi. & l. creditor, glos. exhibeat*: & si quæstio fuerit super uno articulo tantum illius scripturæ, copia illius solius articuli debet exhiberi: *ut in c. contingit, extra eo. tit.* Nam de quocumque instrumento quo quis pro se utitur, debet fieri copia adversario contra se: *ut l. 1. §. edenda, ff. de eden. & C. eo. tit. l. is apud quem*, secus si eo non utatur in judicio, quia tunc nec reus, nec actor cogitur copiam illius adversario exhibere: *ut extra de proba. c. 1. & suprà de eden. l. qui accusare*, imò quòd plus est, si quis in libello, vel positionibus faciat mentionem de instrumento, debet instrumentum edi: *ut not. per Innoc. in alleg. c. 1. de proba.* Idem si fiat mentio de statuto alterius civitatis; non illius ubi litigatur. Secùs si illius civitatis, quia cum pro rostris sit positum, videat si vult, nam si teneatur scire, non debet ab alio certificari: *ut l. si quis ex argentarijs, §. fi. ff. de eden.* Item, si una scriptura remittitur ad aliam, utraque est edenda, quia una continuatur alteri ex natura relationis: *ut hoc not. Bald. in l. in civile, ff. de legi.* Et quòd hic dicitur, quòd debet dari copia adversario, intelligo, sine die, & consule; ne præstetur materia fabricandi falsum: *ut in c. accepimus, extra eo. tit. & ff. quemadmodum testa. aperi. l. 2. §. diem, ff. de eden. l. 1. §. editiones*, nisi altera pars velit instrumentum de falso redarguere, quia tunc integrum debet edi, ut ibi, de quo vide quòd plenè *not. per glos. & DD. in cap. g. perpetuus, extra eo. tit. & 3. part. eo. tit. l. 22. & 93. & in c. ex litteris, glos. 1. extra eo. tit.* Est tamen notandum, quòd si hæres, vel legatarius petat copiam testationis, debet edi per tabellionem, cum die, & consule, & in publica, & solemni forma: *ut l. ejus quòd C. quemad. testa. aperi.* Si tamen extraneus, vel præteritus, vel exhæredatus, vel legitimus non institutus, copiam petat, debet sibi edi sine die, & consule, & Judicis mandato, & non aliàs, ut plenè *notat Bal. in alleg. l. ejus quòd.* Item, reus potest per Judicem compelli ad petitionem actoris edere in judicio testamentum defuncto, vel librum rationum: *3. part. tit. 2. l. 17.* Item not. quòd edere non tenetur mercator, nec alius librum rationum, quem scripsit de facto, vel contractu alterius, nisi scripserit eo mandante, qui editionem petit: licèt Butri. & Bar. dicunt, quòd illum teneantur mercatores edere, quia talem librum de consuetudine officij eorum scribunt. Verum tamen est, quòd in dubio præsumitur ratio scripta eo mandante, cujus interest, secundum Guil. quòd est notabile: *not. Bal. C. de eden. l. 1.* Et adde, quòd in omnibus casibus in quibus sunt instrumenta edenda, debent etiam rationes edi: *ut ibi not.* Item, non tenetur reus actori edere instrumenta ad ejus intentionem fundandam: *C. de eden. l. qui accusare, & l. fi. ubi not. Bal.* sed ad coadjuvandum sic, ut ibi. Item, editio instrumentorum, vel actorum non debet fieri adversario, nisi pro ea parte, quæ eum tangit: *not. Bal. C. de precibus Imperatori offerendis, l. fi.* Item, compellitur edere tabellio instrumentum de quo est rogatus, cum ad hoc teneatur ex publico officio: *ut l. fi. C. de eden.* nec potest petenti opponere, tua non interest; quia instrumentum est nullum; vel est tibi satisfactum, vel præscriptum, quia esset opponere de jure tertij, licèt Bar. ibi contra, potest tamen petere, quòd pars quæ ex tali editione læderetur, citetur: *ut notat Bal. in dict. l. fi. de eden.* Sufficit enim, quòd intersit petentis instrumentum, vel testamentum; etiam si tabellio in favorem suum non sit rogatus: *ut ibi plenè notat Bal.* Item nota, quòd scripturæ eorum qui eliguntur ad recipiendas collectas, vel gabellas auctoritate publica, posito quòd non sint publicæ; est standum: *not. Bar. in l. quidam, §. nummularios, ff. de eden. in fin.*

(b) E de plazo. Et est ratio, quia nunquam ex sola inspectione rescripti, vel instrumenti dicitur aliquid esse certum,

ga à decir (*a*) lo que quisiere contra la Carta, è contra lo que dice en ella.

Ley III. Qué cosa debe haber el instrumento público para que valga.

LOs Escribanos públicos pongan en las Cartas que ficieren, el año, y dia, è la hora (*b*) en que las ficieren, è su señal: è faganlas derechas (*c*) en todas las otras cosas, asi como mandan las leyes: è si de otra guisa las ficieren, no valan.

Ley IV. Si es duda de algun instrumento, ò carta que fizo algun Escribano, como se debe hacer comparacion à otras cartas suyas.

QUando alguna dubda viniere en juicio sobre carta alguna, si la fizo el Escribano que en ella yace escripto; y el Es-

---

tum, nisi audita partium assertione, & disputatione, & qui aliter dicit, indiget sensu: *ut not. Innoc. & Bal. in c. cum contingat, de rescriptis.*

(*a*) Que venga decir. Secundum formam positam 3. *part. eo. tit. l.* 22. & 93. *& in cap. contingit, de fi. instru. & Spec. eo. tit.* §. *videndum restat, ver. illud autem, & c. ex his, eo. tit. glos.* 1. *& Bal. in di. l. ejus quòd.* Item not. quòd qui privilegium, vel instrumentum vult arguere falsitatis, primò jurabit, quòd calumniosè hoc non dicat, aliàs non audietur, nec dabitur ad inspiciendum: *ut l. fi. C. de fide instru.* quæ intelligitur, ubi agitur criminalitèr: *ut not. glos. in c. accepimus, de fi. instru. cum qua concord.* 3. *part. tit.* 18. *l.* 115. *pegri. scriptura* 6. *q. g.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 54. *de la* 3. *Partida, tit.* 18. *que pone las condiciones que se requieren para que la Escriptura vala, y tenga fuerza.*

(*b*) LOs Escribanos, y la hora. Hoc non est in usu; sed sufficit annus, & dies cum mense: *ut in auc. ut nomen Impera. propo. de cu.* §. 1. & 2. *coll.* 5. *& in auc. qui mo. na. effi. l.* §. *in majoribus itaque colla.* 6. *detur apochis. pu. l.* 1. *lib.* 10. non enim requiritur nomen Imperatoris, nec Consul, nec alia de quibus in jure suprà allegato, sed in contractibus requiritur appositio loci, ubi instrumentum conficitur, non tamen requiritur locus loci, quòd prosequere: *ut not. Spec. eo. tit.* §. *instrumentum, ver. item quòd non est ibi, cum ver. quid si locus, & vide* 3. *part. eo. tit. l.* 91. *& Bal. in l. de pupillo,* §. *qui nunciat, ff. de novi. ope. nuncia. & vide quòd notat Bart. in l. si cui,* §. *item Labeo, ff. de aqua pluvia. ar.*

(*c*) Faganlas derechas. Taliter scilicèt, quòd nulla interlineatio, vel rasura in eis inveniatur, maximè in loco suspecto: ut notat *Bal. in l. si unus, C. de testa.* non enim instrumenta præsumuntur recta, si sunt suspecta, redditur enim instrumentum suspectum ex persona edentis, ut quia hujus. Et deploratus edi: *ut l. si quis ex argentarijs,* §. *cogentur, ff. de eden.* ex persona scribentis, ut quia consuevit falsa scribere: *de suscep. & archa. l. si aliquid, & not. C. de proba. l. jubemus.* Ex vituperatione etiam redditur suspectus: *C. de dic. divi Adria. tollen. l. fi.* ex testibus etiam in eo descriptis, puta, quia notoriè sunt infames: *ff. de testa. l. cum lex quòd dic, ut plenè not. Bal. C. de testa. l.* 1. Item, est instrumentum suspectum, quando omittit formam quam lex statuit: ut hic, *C. de testa. l. jubemus, in fi.* Item, est suspectus, si non apparet prothocollum *in auc. de tabelli. l. fi.* nisi probetur amissum: *ut alleg. l. si quis ex argentarijs,* §. *fi.* & quicquid dicant alij DD. *Bal. dicit in l.* 2. *ff. de Senatoribus*, quòd si contra instrumentum opponatur de nullitate, quia dicitur scriptura facta à privato, tunc minimè creditur ei, quia est defectus in instrumento, tanquam in proprio subjecto. Item, benè putat Bal. ibi, quòd Judex potest eum qui opponit excep-

cribano, y las testimonias de la carta fueren (*a*) muertas, el Alcalde cate las otras cartas (*b*) que aquel Escribano fizo: è vea si aquella carta si acuerda con aquellas otras en la letra, y en las señales; y si se acordáre con las otras cartas en estas cosas sobredichas, vala la carta.

Ley V. Como las Escripturas, è instrumentos publicos el Juez las puede mandar renovar con razon, y causa derecha.

SI algunos homes hubieren cartas que quieren renovar por viejéz, ò por otra cosa guisada, (*c*)

ceptionem famosam contra instrumentum, ut scilicèt, quòd est falsum cogere; promittere certam pœnam, adversario applicandam, si instrumentum verum apparebit: *arg. ff. ubi pu. edu. de l. jus alimentorum, ff. prius*, & quia opponens de falso nimis onerat se, & committit se gravi periculo, ideo opponat in alia forma, quam falsi, vide quòd scriptura est nulla, tanquam facta à privato, vel ex auctorato, quia exceptio debet esse vera: *ut hæc not. Bal. in al-leg. l. 2. de Senatoribus.*

ADDICION.

Vey la Ley 5. de la 3. Partida, tit. 18. que declara cumplidamente esta Ley, y la forma que se ha de tener quando el Escribano muere, para guardar sus registros. Y concuerda con esta Ley, la Ley 114. del dicho tit.

(*a*) QUANDO, FUEREN MUERTAS. Et sic fiet in isto casu comparatio cum alijs ejusdem mortui tabellionis instrumentis: *concord. cum hac l. auc. eo. tit. in princ. & §. in his, & §. quòd non, & §. si vero nullo, extra de privil. c.cum olim 2. & de excep. cum venerabilis, & Host. in sum. eo. tit. §. ex quibus, & §. à quo, & §. quis sit electus, & in auc. de instru. cau. & fi. §. si vero moriantur*, de qua comparatione, vide quòd plenè *not. Azo. in sum. C. de fide instru. §. & quia comparatio litterarum, cum sequentibus, & ipse Azo. in sum. C. si certum pe.§.pe.ubi omnino vide, & 3. part. eo. tit. l. 23. & foro juz. l. 2. tit. 4. l. 14.* Est notandum, quòd in scriptura privata non probat comparatio; donec sint aliæ probationes certæ, & manifestæ, non recurritur ad comparationem: *ut in auc. de instru. cau. §. si vero tale, & §. si vero nullus, & ibi Jaco. de Bel.* & est ratio, quare sola comparatio non probat; quia scriptura est res facilis, & deceptibilis: *ut in dict. auc. §. 1. & §. si tamen, & ibi plenè per Jaco. de Bel.*

(*b*). CATE LAS OTRAS CARTAS.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 12. de la 3. Partida, tit. 19. que pone cumplidamente cómo se han de autorizar las Escripturas para que valan.

(*c*) SI ALGUNOS, Ò POR OTRA COSA GUISADA. Ut quia littera incipit deleri propter chartæ vitium, vel incausti: *extra eo. inter dilectos*, vel si à muribus est corrosa: *ff. de bo. posse. secundum tabu. l. 1. §. si rosæ. extra eo. c. fi.* Quòd enim paulatim labitur, convenit renovari: *in auc. de quæstore, circa princ. colla.* 6. Idem si instrumentum sit perditum, remanet tamen prothocollum: *ut Spec. eo. tit. §. ostenso, ver. sed nunquid*, & fiet ista renovatio, si instrumentum sit ita integrum, quòd non sit dubitatio de ipsius tenore: *ut d. c. fi.* sed si ex inspectione non possit ipsius fides depræhendi, non debet renovari, nisi per testes probetur instrumenti integritas: *ut c. cum extra de privil.* sed si instrumentum est perditum; non sufficit petenti refectionem instrumenti allegare amissionem simplicitèr, sed debet allegare cum causa, & probare, quòd fiet per sacramentum, si Judex arbitretur deferendum ex qualitate personæ: *ut ff. de bonis auc. ju. po. l. si arg. ff. de re mili. l. non omnes, §. à barbaris*, & ad istam refectionem instrumenti debet adversa pars citari; & si habet aliquam ex-

trayanlas ante el Alcalde: (*a*) è si el Alcalde las falláre derechas, (*b*) è fechas por mano de Escribano público, è jure (*c*) que lo han menester por alguna de las razones sobredichas, fagalas renovar à otro Escribano (*d*) público: è las que así fueren renovadas, valan tambien como las primeras: è si no fueren fechas (*e*) por mano de

---

exceptionem, per quam tollatur obligatio, impeditur refectio instrumenti: *ut not. in Spec. de instru. edi.* §. *postquam, ver. ubi autem, facit quòd notat glos. extra de privil. c. cum olim, de admi. tu. l. chirographis*, & contra istam refectionem instrumenti, poterunt probari exceptiones per testes, quia non opponuntur istæ exceptiones contra instrumentum, sed contra refectionem; & ideo ille, cui creditur instrumentum, debet esse cautus, quòd benè custodiat ipsum: *ut l. si quis ex argentarijs*, §. *fi. ff. de eden. & ibi hoc not. Bal.* Est tamen notandum, quòd si partes quas res tangit, vadunt ad tabellionem, & petunt instrumenti renovationem, ipse tabellio etiam sine Judicis auctoritate de partium expræsso consensu, & petitione potest hanc renovationem facere: *ut plenè notat Hen. in alleg. c. fi. extra eo. tit.* & vide circa hanc renovationem, quòd plenè notat *Jacob. de Bel. in auct. de hæredi. & fal. colla.* 1. *oppo.* 8. *& Innoc. & Host. in c. abbate, de verb. signifi. & ibi. Hen.* 3. *dist.*

(*a*) Ante el Alcalde. Nota ergo ex hac lege cum alleg. *l. si quis ex argentarijs*, §. *fi. & l. veluti, ff. de eden.* quòd refectio seu emendatio instrumenti non potest fieri sine auctoritate magistratus, quia Judici est facienda fides, & docendum de causa. Non enim pertinet examinatio causæ ad alium quam ad Judicem, *ut l. instat, C. de jure fisci, l.* 10. *cum simi. & notat Bal. in alleg.* §. *fi.* auctoritas ergo, & præsentia Judicis ordinarij, vel etiam delegati causæ, est ad hoc necessaria, ut renovandum instrumentum inspiciat; an sit vitiatum: *ut alleg. c. fi. extra eo. tit. & auc. ut fratrum filij*, §. *illud, colla.* 9. Si ergo Judicis auctoritas non intervenit, talis renovatio, vel publicatio non valebit: *ut C. de eden. l. procurator, & sic intellige ff. de admi. tu. l. ex chirographis.* Ad hanc autem renovationem vocandi sunt hi quorum interest, ut supradixi: *ut c. ad hoc, extra de offi. archi. & C. de auc. tu. l. fi. ff. de aqua plu. ar. l. in concedendo, & in auct. de instru. cau.* §. *de quibus*, & nisi vocentur instrumentum fidem non facit, licèt auctoritas Judicis interveniat: *C. de fide instru. l. fi.* & de citatione partium debet fieri publicum instrumentum: *ut in Spec. eo. tit.* §. *ostenso, ver. qualitèr autem fiat publicatio.* Circa hoc not. quòd si notarius dedit mihi instrumentum minus perfectum, possum petere, ut iterum det mihi perfectum: *ut l. veluti, ff. de eden. & ibi Bar.*

(*b*) Derechas. *Ut in dicto cap. fi. extra eo. tit.*

(*c*) Jure. Nota ex hac lege, quòd in quocumque instrumento renovando requiritur juramentum, de quo hic; licèt de jure non erat necessaria, nisi solùm Judicis auctoritas; & quorum interest citatio; ut supradixi, nisi in testamento renovando, vel publicando, in quo requiritur juramentum, quòd petens publicationem, hoc non petit causa calumniæ: *ut C. quemadmodum testa. aperi, l. ejus, & ff. ad exhiben. l. thesaurus*, & juratur etiam si perditum fuerit instrumentum, cujus perditio per juramentum probatur: *ut alleg. l. cum plures, ff. de bo. auct. ju. po. ad fi.* de quo vide ad plenum *Spec. eo. tit.* §. *postquam, ver. ubi autem.*

(*d*) A otro Escribano. Hoc est notandum, de jure autem hoc non inveni determinatum, sed contrarium notat *Spec. eo. tit.* §. *postquam, vers. præstito*, ubi tenet, quòd idem tabellio, qui primum instrumentum scripserat, debebat illud reficere, & refectum creditori exhibere Judicis jussu: *ut not. C. de admi. tu. l. chirographis suprà alleg.* hoc tamen est tutius, ut omnis collusio evitetur.

(*e*) No fueren fechas. Hic loquitur de scriptura privata, quæ quando faciat fidem: *vide in Spec. eo. tit.* §. *nunc dicendum, ver. privatum est, cum sequentibus, & Doct. signantèr Hen. extra eo. tit. c. fi.* Regularitèr enim scriptura privata non facit fidem, nec ei creditur: *ut C.*

Escribano público, llame el Alcalde à aquellos contra quien aquellas cartas son fechas; è si las otorgaren, fagalas renovar el Alcalde, è valan; è no de otra guisa.

Ley VI. Como translado simple no auctorizado, no face fé alguna.

NIngun home pueda probar su demanda por ningun traslado (*a*) de carta, fueras si fuere translado renovado, asi como manda la ley de suso.

Ley VII. Como no deben valer las cartas, que la Parte trahe en juicio, si se contradicen la una à la otra.

QUien aduxiere cartas algunas ante el Alcalde para probar su demanda, è las cartas se contradixeren (*b*) la

C. de proba. l. instrumenta, & l. exemplo, & l. rationes, nisi contra eum qui eam scripsit; & hoc in personalibus; non in realibus: *ut l. scripturas, C. qui poti. in pigno. ha.* vel nisi fuerit tribus testibus ad minus fulcita, quia licèt sit manu privata scriptura, dicitur tamen publica: *ut in c. 2. extra eo. tit. & Spec. eo. tit. §. nunc dicendum, ver. quinto dicitur juxta illud.* Cautio privata cum trino teste notata. Hoc jus est nata, quia cautio publicè facta, & hoc intellige verum, si in ea scripti vivant, si vero mortui sunt, non valet: *ut not. in dicta l. scripturas, & in auct. de fide instru. §. si quis igitur vult caute, cum seq. 16. §. potest, ver. is autem, extra eo. c. 2.* Sed si sit vetus scriptura, facit præsumptionem, & semiplenam probationem, etiam si testes sint mortui: *ut in dictis legibus, instrumenta, & l. rationes, & l. exemplo, C. de proba. & l. 3. C. de rebus cre.* Et licèt scriptura privata per se non probet, cum alijs tamen adminiculis probat: *ut in d. l. instrumenta.* Et nota, quòd nummularius, seu campsor, cujus scriptura non est publica, probat cum sua scriptura, cum uno teste, vel cum juramento: licèt hoc sit durum, ut notat *Spec. eo. tit. §. nunc dicendum, ver. licèt autem, in fi.* Et not. quòd si quis negat scripturam propriam suam esse, & sit convictus condemnatur in duplum quantitatis; de qua agitur: *ut C. eo. tit. auc. contra qui propriam, de quo vide Spec. in alleg. §. nunc dicendum, ver. publicorum, cum ver. seq. & 3. part. eo. tit. l. 99. de scriptura privata, & de lib. rationum, & de exempla*, an faciant fidem, vide notabilitèr per *Bar. in l. nuda, ff. de do. & vide Hen. in c. cum Joannes, de fi. instru. & Bart. in l. comparationes, C. de fi. instru.*

ADDICION.

Vey la Ley 1. tit. de las Escripturas de la 3. Partida, que pone, quantas maneras hay de Escripturas, y como hacen fé. Vey la Ley 118. de la 3. Partida, tit. 18. que pone quantas Escripturas, asi públicas como privadas, è quales dellas prueban. Vey la Ley 12. de la 3. Partida, tit. 19. que habla de la materia desta Ley.

(*a*) NIngun home, ningun traslado. Ex hac lege not. quòd scriptura quæ de alia facit mentionem, non probat, nisi originale ostendatur: *ut in auc. si quis in aliquo documento, C. de eden. & dixi suprà ea. l. 2. glos. tamen in l. si donati, C. de donati* dicit, quòd in contractibus inter vivos, scriptura quæ facit mentionem de alia, non facit fidem, & sic loquitur ista lex; sed in ultimis voluntatibus facit fidem: *ut in alleg. l. si donatio, Dy. tamen Pet. & Cy. tenent ibi contra glos.* quòd nullam fidem faciat; etiam in ultimis voluntatibus; nisi in præjudicium exhibentis, vel nisi habeat eandem auctoritatem sicut prima, ut ibi: *& in auc. ut fratrum filij.* Et de hac materia vide quòd scripsi suprà lege proxima, & quòd *not. in c. 1. extra eo. tit. & 3. part. eo. tit. l. 94.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 114. de la 3. Partida, tit. 18. Concuerda la Ley 41. de la dicha Partida, tit. 16. de los testigos.

(*b*) QUien, contradixeren. *Ut in c. imputari, extra eo. tit. & l. ubi repugnantia, ff. de re. ju. & l. scripturæ, C. isto tit. & ibi Azo. & Cy. & Bart.* Idem intelligo, si scripturæ sunt adeo diversæ, quòd non est veri-

una à la otra, ninguna de ellas no vala: (*a*) ca en su poder era demostrar aquella Carta que ayudaba à su Pleyto, è no otra.

Ley VIII. Como debe valer carta de Rey, ò de Obispo, en que está puesto su Sello destos, ò de Consejo: è la carta que alguno ficiere de su mano.

TOda Carta que sea fecha entre algunos homes, y sea puesto el sello (*b*) del Rey, ò de Arzobispo, ò de Obispo, ò de Abad, ò de Concejo, por testimonio, vala: fuera si aquel contra quien fuere la Carta, la pudiere desfacer con derecho. Otrosí man-

---

risimile rem ita processisse: *ut Doc. in d. l. scripturæ*, *& Hen. in d. c. imputari*, *in fi. dist.*

(*a*) No vala. Hoc intelligunt DD. quando ab una & eadem parte scripturæ contrariæ producuntur; & quòd habeat locum in actore: *not. Innoc. in c. olim, de censi. & ibi Host. post eum*, *Guil. de monte Lau. & Gence. in cle.* 1. *de procu.* & hoc sive scripturæ sint publicæ, sive privatæ, sive una publica, & alia privata, quia sunt æquales, sed non ad convincendum cum ista lege, & jura in concor.alleg.suprà indistinctè loquantur: *extra de privil. c.ut circa* 19.*dist.si Romanorum*, *sed Pet. de Ancha. in alleg. cap. imputari*, tenet quòd publica scriptura non derogat privatæ, etiam si ab eadem parte producatur. Adhæreo tamen opinio Jo. An. & Hen. ibi quæ videtur æquior. In reo autem producente instrumenta contraria hoc non habet locum, dum tamen protestetur: *ut C. de exce. l. si quidem*, *secundum Gau. & Host. in d. c. imputari*, *& facit cap. veniens*, *extra de præscri.* & hoc habet verum, si sit suspensiva contraria probatio per instrumenta contraria: *ut not. in c. nullus pluribus*, *& in c. exceptionem objiciens*, *de reg. jur. lib.* 6. *not. hoc Pe. de Ancha. & Ant. in d. c. imputari*, secus si sit simultanea contraria probatio, quia tunc etiam in reo non sustinetur: *ut Joa. de Lig. ibi*, & sic intelligitur opinio *Jo. An.* ibi posita contra reum, secundum dictos DD. modernos. Item, quòd in hac lege dicitur, intelligo verum, si talia instrumenta contraria ab eadem parte producta, non possunt ad concordiam reduci, nec aliqua divisione vel subdivisione, seu interpætatione juvari: *ut not. Hen. in alleg. c. imputari.* Si autem à diversis scripturæ contrariæ producuntur, non derogant se ad invicem, sed prævalet illa quæ probationibus testium, vel validioribus adminiculis juvatur: *ut not. Doc. in jur. suprà alleg. & cum ista l. concord.* 3. *part. eo. tit. l.* 91. Ultimo not. quòd ille qui produxit instrumentum, potest convinci ex illo instrumento, licèt adversarius ipsum non produxerit: *ut not. in l.* 1. *ff. de eden. & ibi glos. quam Bal. commendat perpetuo.* Caveat ergo sibi, ne quis producat instrumentum faciens contra ipsum, quia ista productio habet vim confessionis: *ut not. Innoc. in c. cum olim*, *de censi.* & adde quòd ipse notat *in c. mulieri*, *de ju. juran. ut reffert Bal. in d. l.* 1. *de eden.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 1. *tit. de las Escripturas de la* 3. *Partida. Concuerda la Ley* 113. *del dicho tit.*

(*b*) Toda Carta, sello. Not. quòd per sigillum auctenticæ personæ, licèt non publicæ, instrumentum esse auctenticum, licèt non publicum, ei tamen creditur, ut hic: *& not. Spec. eo. tit.* §. *nunc dicendum*, *vers. item dicitur publicum*, *& de proba.* §. *fi. vers.* 10. intelligo quòd credatur tali instrumento sigillato, de his quæ sigillans facere potest, & debet ratione officij, vel jurisdictionis: ut exemplificat *Innoc. in c.* 2. *extra eo. tit. circa fi. & Hen. in c. cum dilectus*, *& Dy. eo. tit.* Et intelligo etiam cum talia sigilla non sunt ignota, vel offuscata: *ut ff. qui testa. fa. po. l. si signa. & in c. quòd super his*, *& ibi glos. extra eo. tit. & c. nobilissimus* 97. *dist.*quia ex quo talia sigilla sunt ignota, explorandum est cujus fidei sint: 43. *dist. quiescamus*, *ff. nau. caupo. sta. l. fi.* §. *ser-*

damos, que si algun home ficiere Carta con su mano, ò la selláre con su sello mismo de deuda que deba, ò de Pleyto que faga sobre sí, vala contra aquel (*a*) que la fizo, ò la selló.

TITULO X.

DE LAS DEFENSIONES.

Ley primera.

SI dos (*b*) homes, ò mas, fueren herederos, ò quiñoneros de alguna cosa que otro tenga, el uno dellos demandáre sin los otros à aquel que la cosa tiene, no se pueda escusar que no responda, por decir que otros herederos ha que no vienen demandar; è responda aquel (*c*) por su parte.

---

servorum, de quo sigillo vide quòd not. in c. post cessionem, extra de proba. 3. *part. tit.* 10. *l.* 8. *& tit.* 18. *l.* 94.

(*a*) VALA CONTRA AQUEL. Vide quòd circa scripturam privatam scripsi *suprà eod. tit. l.* 5. *& quòd not. Bal. in l. nuda, ff. de dona.* Et circa hanc legem not. incidenter, quòd si procurator meus, qui cum esset tabellio ante litem motam, confecit instrumentum pro me, ostendit illud in judicio, quòd valet tanquam à publica persona confectum, & contra eum non poterit excipi suspitione, licèt propria manu procuratoris mei antea sit confectum, ut dixi, dum tamen aliàs sit bonæ famæ: ut plenè disputat *Jo. An. in mercurialibus, in c. cum quid una via, extra de reg. jur. lib.* 6.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 7. de la 3. Partida, titulo 10.

(*b*) SI DOS. Not. ad rubricam, quòd licèt sit differentia inter defensionem, & exceptionem, quia defensio ipso jure tollit actionem, ut solutio, acceptilatio, quia solutione ejus quòd debetur, tollitur omnis obligatio: *ut insti. qui mo. tol. obli. in princ. & §. item per acceptilationem*, & hoc modo renunciatio dicitur defensio, quia defensio non excludit actionem, cum nulla sit in dictis exemplis actio, exceptio tamen licèt sit peremptoria, & tollat naturalem obligationem; civilem tamen non tollit nisi ope exceptionis, sicut est pactum, vel juramentum de non petendo, vel numeratio: *ff. de soluti. l. stichum, §. naturalis insti. de except. §. person. & not. in c.* 1. *extra de litis contest. lib.* 6. *& de hac differentia vide Spec. tit. de excep. §.* 1. *vers. defensiones*, in hac tamen lege licèt dicat rubrica de defensionibus, idem intellexit de exceptionibus: ut patet in exemplis *l.* 7. *in eo. tit.* ubi ponitur defensio pro exceptione, de quo vide *Jo. Fa. super rubrica, insti. de excep.*

(*c*) RESPONDA AQUEL. Not. quòd licèt dominus Episcopus dicit, quòd ista lex est contraria: *l.* 1. *C. de consor. ejusdem lib. cum qua concord. l. si petitor, ff. de judi. & l. cum te. C. si cer. pe.* salva ejus pace, quia leges supradictæ, ut ex earum verbis patet, loquuntur, quando consors, vel cohæres vult agere, vel defendere, tàm pro parte sua, quàm pro parte sociorum, vel cohæredum, quòd non potest eis invitis, *ut ibi, & not. glos. in d. l. si petitor*, quòd ista lex non negat, imò dixit quòd non obstat ei exceptio, quin pro parte sua respondeatur sibi: *ut hic in fi.* Sed si noluerit agere, vel defendere pro alijs in communi negotio, cautione ab eo præstita, si fuerit actor, vel reus, potest etiam sine mandato agere, vel defendere: *& sic loquitur l.* 2. *C. de consor. ejusdem lib. &* 3. *part. tit.* 5. *l.* 11. & hoc etiam ante litem cœptam, ut ibi, sicut in alijs conjunctis personis licèt *dict. l.* 2. loquatur post litem cœptam. Nec obstat *l. non iccirco, ff. de jud.* quia loquitur in pluri-

Ley II. Como ninguno se puede escusar de responder, diciendo que aquel por quien es demandado no fue convenido sobre aquella cosa.

NIngun home (*a*) no se pueda escusar (*b*) de responder à su contendor, por decir que sobre aquella razon que le demanda no fizo ninguna demanda en juicio à aquel de quien lo él hobo, (*c*) quier que lo hobiese por herencia, quier por donacion, quier por otra guisa qualquier. Mas si aquella cosa que le demandan, tuvo tanto tiempo, que la haya ganado por tiempo, (*d*) puedase amparar por la tal defension.

Ley III. Como aquel que es despojado de otro, fasta ser restituido no es obligado de lo responder en juicio.

SI alguno demandáre à otro en juicio, el demandador lo tuviere forzado (*e*) de alguna cosa, bien se puede defender de no res-

---

ribus tutoribus, quorum licèt aliqui causa rei publicè absint, præsentes pro pupillo possunt agere, & defendere, etiam sine cautione, & hoc operatur auctoritas tutorum, & favor minorum: *ut ibi notatur.* Est etiam notandum, quòd quando contrahitur inter consortes communitas omnium bonorum præsentium, & futurorum, & lucrum ab eis, quòd pro his bonis socius agit in judicio, sicut pro suis, non solum pro parte sociorum: *ut* 5. *part. tit.* 10. *l.* 6. *peregrina societas* 6. *q.* 5. An autem quòd actor omisit in libello, possit in replicatione ponere: *notat Bald. in l.* 1. *C. de hære. inst.*

ADDICION.

Para la segunda parte desta Ley de las cosas que se ganan, ò pierden por tiempo, vey la Ley 1. *tit. de las Prescripciones, lib.* 3. *de las Ordenanzas Reales; è la Ley* 3. *del dicho tit. que pone, por quanto tiempo se prescriben las deudas.*

(*a*) NINGUN HOME. *Cum ista l. concord. foro juz. lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 1.

(*b*) NO SE PUEDA ESCUSAR. Et hoc sive sit possessor, vel detentator, contra quos competit rei vendicatio: *ut l. officium, ff. de rei ven. &* 3. *part. tit.* 2. *l.* 29. *& hoc verum*, quòd tenetur respondere, nisi alieno nomine possideat; quia tunc tenetur dominum in judicio nominare, & procedetur secundum formam *d. l.* 3. *part. tit.* 2. *l.* 29. *& C. ubi in rem actio. l.* 2. *& extra ut litem non contest. c. quoniam.* Est tamen notandum, ad legem istam, quòd emptor rei hæreditariæ tunc convenitur, quando venditor non reperitur solvendo, & sic in subsidium, & non aliàs: *ut l. ratio, C. de hæredi. vel actio. vendi.*

(*c*) DE QUIEN LO HOBO. Et est ratio, quia rei vendicatio directa datur contra possessorem: *ut ff. de rei ven. l. in speciali, & l. qui petitio*, nam possessio parit actionem in rem. Utilis autem rei vendicatio datur contra eum qui dolo desijt possidere: *ff. de noxali, l. electio*, §. *is qui. & c. adversario, extra de excep. & ibi glos. & vide quòd not. in c. examinata, extra de jud. & Azo. in sum. tit. de rei vend.* §. *competit aut.* An possidenti civiliter, vel naturaliter, detur rei vendicatio: *vide glos. & Ant. in d. c. examinata, & Bart. in dict. l. offic.*

(*d*) O POR TIEMPO. *Vide quòd notatur in tit. proxi.*

ADDICION.

Vey la Ley 5. *del lib.* 3. *tit.* 14. *de las Ordenanzas Reales, que pone la forma que los Jueces han de tener contra los que entran, è toman por fuerza los bienes agenos: è la Ley siguiente del dicho, fecha por los Reyes nuestros Señores, confirma la dicha Ley: è la Ley* 10. *del dicho tit. habla con los Cavalleros que tienen tomados terminos, cómo los han de restituir, sobre lo qual la Ley de Toledo, que ficieron los Reyes nuestros Señores, dispone copiosamente.*

(*e*) SI ALGUNO, FORZADO. Scilicèt, per violentiam ablativam, vel expulsivam, secus si per dolum sit expo-

ponderle, fasta que le entregue de aquello que le tuviere forzado: ca no es razon que el forzado entre en voz con el forzador, à menos de ser entregado; y eso mesmo mandamos, si alguno rescibiere à sabiendas (a) alguna cosa de mano del forzador, que asi lo pueda echar el forzado del juicio, como podria echar el forzador mismo.

---

poliatus, quia licèt competat ei actio contra dolum facientem, non tamen propter doli exceptionem cessabit actio per actorem intentatam: *ut hoc not. Jo. An. in novella, in c. frequens, de restit. spo. lib.* 6. §. *illud autem*, & ista exceptio violentiæ habet locum contra actorem civiliter petentem: *ut dict. c. frequens*, §. *sed si in civilibus*, & hic, dum dicitur demandare. Contra executionem vero benè potest opponi spoliatio majoris partis substantiæ factæ à tertio, etiam in civili, licèt non opponatur contra processum, vel diffinitionem: *ut hic*, & *dict. c. frequens*, quia est propriè acceptio, vel allegatio inopiæ, *ut c. olim nobis, extra de restit. spo.* & est ratio, quia sicut inopia causari potest ab alluvione, naufragio, incendio, & similibus, sic ab spoliatione: *ut not. Joa. An. & Dominicus in alleg. c. frequens, super glos. hoc erat.* In criminalibus vero habet locum exceptio spoliationis totius, vel majoris partis substantiæ factæ à tertio. De qua, & quando, & quomodo debeat probari, & an habeat locum cum de crimine proceditur in quærendo, vel denunciando: *vide text. & Doct. in dict. cap. frequens*, & de materia hujus legis, vide quòd subtilitèr *not. Ant. de Butr. in c. cum dilectus, extra de ord. cog. & Jo. Cal. in c. fi. eo. tit. & Jo. An. in addi. Spec. tit. de peti. & possess.* §. 1. *vers. item nunquid.* Est tamen notandum, quòd illa regula quæ habet, quòd spoliatus potest se tueri spoliatione, *ut in hac l. cum juri. in eo alleg.* debet limitari, nisi quando Judici videtur talis casus imminere, quòd si fieret restitutio, impediretur judicium, & ita justitia deperiret, ne veritas potuisset detegi, 3. *q.* 5. *cap. quia hæc est not. Joa. Gundi. Hispal. in suo tractatu de schismate, q. fi. circa finem.*

(*a*) A SABIENDAS. Not. istum textum, quòd sicut contra spoliantem, & mandantem, vel raptum habentem, datur interdictum *undè vi, ut c. cum ad sedem, extra de resti. spol.* & contra rem scienter adjecto recipientem, etiam non spoliantem, datur restitutio: *ut in c. sæpè contingit, extra de resti. spol. cum suis concor.* & contra recipientem rem ignoranter, conditio canonis reintegranda, 3. *q.* 1. *ita & datur exceptio, ut hic, sicut & actio, ut suprà*, quia iste recipiens, sicut spolians, est successor rei, & vitij: *ut notatur in c. quia vers. extra de jud.* & per hanc legem non habet locum etiam in foro civili rigor antiquus juris civilis: de quo *ff. de vi & vi ar. l. cum à te. & l.* 1. §. *dejecisse*, & servatur sic in foro Ecclesiastico conditio *dict. c. sæpè*, & canonis reintegranda: ut hic videmus quoad excipiendum. Et not. secundum *Innoc. & Host. & An. in d. c. sæpè*, quòd non solum contra proximum possessorem scienter, & in vitium immediatum post spoliatorem competit actio, vel exceptio: de qua ibi & hic, sed etiam si res transiret per mille manus, poterit agi, vel excipi contra omnes beneficio illius: *c. sæpè, & hujus l. dum tamen omnes scienter succedant in vitium*, ut ibi notatur per eos, quòd est notandum. De remedijs alijs contra injustos possessores: vide latè per *Innoc. & An. in dict. c. sæpè*, licèt fuerat utile hic inserere, sed causa brevitatis ad dictos DD. remitto. Reffert hic dominus Episcopus, quòd de modo agendi super spoliatione, est diversitas inter jus canonicum, & civile: & remittit ad notata per *Bar. in l. cum à te. ff. de vi, & vi. ar. & in d. c. sæpè, & 3. part. tit.* 2. *l.* 3. & dicit, quòd omnis quæstio spoliationis debet tractari *ut in c. pastoralis de causa po. & propriè, & 7. part. tit.* 10. *l. fi.* Quid autem debeat probare spoliatus ultra ea quæ supradixi: *vide c. fi. de resti. spo. lib.* 6.

ADDI-

Ley IV. Como el descomulgado, por sí, ni por Procurador, no puede estar en juicio como actor; pero sí como reo.

Porque no puede fablar home, ni acompañar al descomulgado (*a*) sin pecado: mandamos, que ningun descomulgado no pueda, por sí, ni por otro, demandar (*b*) ninguna cosa en juicio, de mientra que lo fuere; pero si alguno hobiere demanda con-

---

ADDICION.

Las penas de los que están descomulgados è no se absuelven, vey en las Ordenanzas Reales, en el lib. 8. tit. de los Descomulgados, en la Ley 1. è concuerda otra Ley en la dicha copilacion en el tit. de las Penas, en el dicho lib. Vey la Ley del estilo, que es 176. que dispone lo que esta Ley dice, è declara que ha lugar quando el descomulgado está denunciado, lo qual se declaró en el Concilio de Basiléa: è la misma excepcion ha lugar con los testigos que están descomulgados, segun la Ley 177. del dicho estilo: è la Ley siguiente pone el termino en que se ha de probar la excomunion.

(*a*) Porque fablar, ni acompañar al descomulgado. Regula est generalis, quòd nullus communicare debet cum excommunicato, 2. *q.* 3. *nemo Episcoporum, de sent. excomm. nulli. & C. de sum. tri. l.* 2. *in fi.* fallit tamen hoc, cum quis participat cum excommunicato in locutione quoad absolutionem, & salutem animæ suæ, ut revertatur ad Ecclesiam: *ut C. cum voluntate, circa fi. extra de sent. excomm.* Idem si communicatur ad sui damnum: *ut c. si vere, de sent. excom. & c. intelleximus, de judi. & in alijs casibus, quos notat Gau. in sum. de sent. excom. §. restat videre*, quæ his versiculis continentur. Utile lex humile res ignorata necesse. De quo vide quòd *not. per Doc. signantur per Hen. extra de sent. excom. c. inter alia, & c. cum desideres.*

(*a*) Al descomulgado. Scilicèt, majori excommunicatione, quia quis non debet vitare excommunicatum minori excommunicatione, cum excommunicatio non transit in tertiam personam: *ut not. glos. & Doc. in c. cum non ab homine, de sent. excom. & in c. si celebra, de cle. excom. mi.* & iste potest agere, & defendere in judicio: *ut in c. à nobis de excep. & not. Cardi. de sent. excom. c.* 1. *lib.* 6. licèt excommunicatus minori excommunicatione non potest criminalitèr accusare: 3. *q.* 7. *c. qui sine, & c. postulatus, & Doc. in d. c. à nob. nec potest testificari, ut c. testimonium, de testi. & in cap. veniens* 2. *eo. tit.* §. *fi.* nec potest esse Judex: *ut d. c. quia sine, & not. Hen. in c. intelleximus, de judicijs.* Item, not. succintè ad materiam hujus legis quòd exceptio testium repulsiva censetur peremptoria, saltem per obliquum, quia ordinatur non directo ad perimendum intentionem, quòd est propriè peremptoriè, sed mediatè, quia ordinatur ad tollendum probationem, quæ est media causa, qua sublata remanet petitio non probata, & sic probationis defectu perimit petitio, quasi paria sunt non esse, vel non posse probari: *ut l. duo sunt Titij, ff. de testa. tu. not. glos. in c. ex parte, adde de testi. & homines consimilem, glos. in c. de testi. eo. tit. & de excep. c.* 1. *not. An. in alleg. c. ex parte*, ubi ipse not. quòd ista exceptio tua non interest, debet poni ante litem contestatam notat *Innoc. in c. super his de accusa.* & ista exceptio, licèt non concernat merita causæ tanquam concludens ad processum, impedit tamen litis contestationem: *ut Ant. ubi suprà.*

(*b*) Demandar. Regulare enim est, quòd excommunicatus non potest principaliter in judicio agere: *ut hic concor. alleg. c. intelleximus de judi. de excep. c. significavit, de dolo, & contu. c. veritatis, de rescrip. cum dilectus, de offic. dele. prudentiam*, cum multis alijs juribus, & hoc in pœnam excommunicationis: ut hic, & in juri. suprà alleg. *ut not. Innoc. & Host. de excep. c. exceptionem, & Jo. An. in dict. c. significavit*, hoc tamen fallit in casibus qui sequuntur. Primus, cum excommunicatus impeditur id facere, quòd licitè facere potest, & debet si impediatur, cons-

tituere Procuratorem ad se defendendum, vel si vadit ad Curiam ad impetrandum absolutionem, & offenditur in via, vel similibus, tunc potest conqueri, & agere, ut notat *Vincent. & alij DD. in dict. c. intelleximus*, *& Archi.* 4. *q.* 1. *in sum. ff. de judi. si longius.* Secundus, si agat, vel rescriptum impetret super absolutione obtinenda: *de offic. dele. c. prudentiam*, §. *sexta*, *& c. cum contingat*, *& c. ipso jure de rescri. l.* 6. Tertius, si prosequatur appellationem, etiam si fuit actor originali *de excep. c. cum inter*, *& c. fi. & c. dilectæ*, *& c. sign. & d. c. ipso jure.* Est tamen notandum, quòd licèt non impediatur cognitio in causa appellationis prætextu exceptionis, impeditur tamen executio sententiæ, si pro excommunicato feratur, *ut alleg. c. pia.* §. *sed si post rem*, *& ibi Cardi. & Dominic.* hoc tamen fallit, nisi appellatio est mere extrajudicialis, & non habet aliquid de judiciali, & appellavit post excommunicationem: *ut not. Innoc. in cap. cum inter priorem*, *de excep. & Hen. in dict. c. intelleximus*, *circa medium.* Quartus, cum excommunicatus prosequitur nullitatem contra sententiam cum ista sit legitima defensio: *ut dict. c. significavit*, *& ibi Host. licèt alij contra.* Hoc tamen approbatur communiter *per Doc. in d. c. intelleximus.* Quintus, cum excommunicatus petijt restitutionem in integrum, quæ non dependet ex solo favore petentis restitutionem, sed potius ex causa expræssa, qua probata, nisi subveniretur, innocens damnaretur, ut quia non appellavit justo impedimento, vel si conquæratur de censuræ Ecclesiasticæ sententia: *ar. in d. c. cum inter*, *de excep. & c. ex litteris*, *de resti. in inte. & alleg. cap. significavit.* Sextus, si reus consentiat, & petat ut excommunicatus agat, & procedat si voluerit in lite cœpta: *C. quomodo*, *& quando in auc. qui semel de Episc. & Cler. auc. generaliter*, *& Hen. in dict. c. intelleximus.* Septimus, si excommunicatus injuriet, vel diffamet aliquem extra judicium, quia tunc Judex post illi præfigere terminum ad accusandum, quo elapso non audietur: *de proba. licèt causam de fide instrum. accepimus*, *& Ludovic. in d. c. intelleximus.* Sed hoc credo verum, si pars non contradicat: *ut in casu suprà proximo.* Fallit etiam hoc in alijs quindecim casibus, quos notat *Domin. de Sanc. Gem. in d. c. ipso jure de rescrip. lib.* 6. in quibus excommunicatus agit, & impetrat, quos hic breviter ennumerabo. Primus, quando excommunicatus agit, & impetrat contra suum Episcopum, quia occultè eum excommunicaverat, ut non valeret impetratio: *ut not. Spec. tit. de rescrip. præsen.* §. *ratione impetrantis.* Secundus, quando petat defensivè veniendo contra retractationem missionis in possessionem: ex primo decreto *Spec. tit. de contu.* §. *fi. ver. sed pone.* Tertius, quando actor, & reus, impetrant simul super consecutivis ad judicium: *ut not. Jo. An. in mercurialibus*, *in c. utile*, *de re ju. lib.* 6. Quartus, quando excommunicatus impetrat ultra casus expræssos *in d. c. ipso jure*, super molestia sibi illata: ut dixi suprà in primo casu principali, *& not. Ant. de Butr. in cap. cum olim*, *de re judi.* Quintus, quando excommunicatus, & non excommunicatus, conveniunt in impetratione Judicis, non excommunicato principaliter impetrante. Sextus, quando pronunciatur super exceptione opposita contra excommunicatum, quòd ipse non fuerit excommunicatus, & non est appellatum ab ea. Septimus, quando sententia est prolata pro reo non excommunicato, & contra actorem excommunicatum, reo ignorante suam excommunicationem. Octavus, in appellatione judiciali, *ut d. cap. ipso jure.* Nonus, quando fuit concessum rescriptum motu proprio concedentis. Decimus, quando impetratio fit à Papa, & in ipso rescripto fit mentio de excommunicatione impetrantis. Undecimus, quando impetrans fuit excommunicatus post appellationem legitimam, & nondum determinatum est, an causa suæ appellationis sit legitima, vel non. Duodecimus, quando non excommunicatus pro excommunicato, vel è contra impetrat. Tredecimus, quando ad instantiam excommunicati datur auditor in Romana Curia. Quartusdecimus, quando fit commissio inquisitionis ad instigatio-

da defender (*a*) el descomulgado de responder: ca no es derecho que el descomulgado haya galardon (*b*) de lo que merece en pena: ca muchos se dexarian estar en descomunion, por no facer derecho à sus contendores.

Ley V. Como debe el Alcalde doblar el plazo à aquel que fue demandado ante del plazo.

QUando (*c*) alguno es tenudo à otro de facer cosa qualquier, ò de pagar algun deudo à plazo señalado, si

---

tionem excommunicati, & rescriptum loquitur impersonaliter. Quindecimus, quando excommunicatus minori excommunicatione. Quos quidem casus fundat *Domin. in sua repetitione, quam fecit in d. c. ipso jure, concord. styl. l.* 177.

(*a*) Defender. Quòd si in vim dilatoriæ exceptio excommunicationis opponitur, potest in qualibet parte litis opponi: *ut c. pia, de excep. lib.* 6. & hoc etiam si sit terminus peremptorius statutus per Judicem ad omnes dilatorias, & etiam ad exceptionem opponendam: *ut not. glos. in cle. unica, de excep.* quòd non habet locum, si in vim peremptorij exceptio opponatur, ut ibi. Facit ad quæstionem disputatam per *Jo. An. in mercurialibus, in c. dolo, facit de regu. jur. lib.* 6. quo quæritur an compromissum factum in arbitratorem publicè excommunicatum valet, & an teneat arbitramentum per eum latum, & post multa argumenta pro, & contra tenet, quòd arbitramentum quòd fit per modum laudis, vel sententiæ, non valet, si per publicè excommunicatum factum est, nec etiam valet tale compromissum: *ut ipse Jo. An. notat in c. in causis, de elec. & Archi. in c. à Judicibus* 2. *q.* 6. Qui dicatur publicè excommunicatus, vide notata *de sepul. c.* 1. *& ibi glos. in cle.* Si autem arbitrator esset simplex mediator, vel personeta, ex cujus ordinatione partes ad invicem componunt, tenet ex contractu, qui confirmatur ex ipsarum partium compositione, non ex arbitramento, vel pronunciatione illius: *ut ipse Jo. An. plenè notavit in c. decernimus, de sent. excom. lib.* 6. ubi probat, quòd excommunicatus potest testari.

(*a*) Defender. Quòd potest agere per se, vel per Procuratorem: *ut dict. c. intelleximus, de sent. excom. c. si verè, & de hæreti. c. excommunicamus, §. credentes, de excep. c. cum inter, & c. significavit*, & hoc sive excipiat de facto, sive de jure, sive veniat ut reus necessarius, sive voluntarius, quòd prosequere: *ut notat Hen. plenè in dict. c. intelleximus, de judi.* An excommunicatus possit contrahere, testari, vel testificari, vel suum officium exercere: *vide quod not. in c. veritatis, de dolo, & contu. & c. decernimus, de sen. ex. lib.6.*

(*b*) Galardon. *Ut c. intelleximus supra alleg.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 42. de la 3. Partida, tit. 2. que pone, como en quatro maneras puede uno pedir mas de lo que le deben: la una, quando pide mas quantía: la segunda, quando pide de otra manera que se le debe: la tercera, quando pide en el termino que no debe: la quarta, quando pide en otro lugar donde el adversario no està obligado: e vey la Ley siguiente del dicho titulo, que pone la forma que el Juez ha de tener quando el demandador pide mas de lo que se le debe: e vey la Ley 45. de la dicha Partida, que pone la pena del que pide mas de lo que se le debe.

(*c*) QUando. Cum hac lege concord. *l. unica, C. de plus pe. & extra de plus pe. cap.* 1. *& instit. de excep.* §. *hodie, &* 3. *part. tit.* 3. *l.* 9. Fallit tamen de jure in casibus. Primus, quando vir vergit ad inopiam, quia tunc mulier etiam ante solutum matrimonium potest agere: *ut l. si constante, in prin. ff. solu. matri. & l. ubi, C. de jure do.* Secundus, in debitore fugiente, qui ante tempus potest capi, & ab eo debitum peti: *ut l. ait prætor.* §. *si debitorem, ff. de his qui in frau. credi.* Tertius, si timetur de inopia debitoris, ut cautio interponatur: *ut l. in omnibus, ff. de judi. & l. si fidejuss.* §. *fi. ff. si quis ca.*

aquel aqui es tenudo, ante del plazo le demandáre, no sea tenudo de le responder; y el Alcalde déle otro tanto plazo adelante, quantos dias (*a*) demandó ante del plazo que habia con él.

Ley VI. Como no es obligado de responder, aquel que no es llamado ante su Juez competente.

Quien su contendor aplazáre ante el Alcalde que no debiere, el aplazado no sea tenudo de responder, (*b*) si no quisiere; è aquel que lo aplazó, peche las costas (*c*) que fizo por razon del emplazamiento, porque lo aplazó por quien no debia.

---

ca. Et not. quòd si antequam constet de debito in judicio, plus tempore petatur, defertur condemnatio, & executio, donec finiatur duplicatio judiciorum. Si autem constat de debito, tunc defertur executio tantum donec tempus sit duplicatum: ut hoc tenet *Ant. de Bu.* concordando Doctorum opiniones contrarias *in alleg. cap. unico*, *de plus pe.* Et not. quòd ista lex procedit sivè sint induciæ hominis, sivè Judicis: *ut dict.* §. *sed hodie*, *insti. de excep. ut exemplificat Ant. ubi suprà.*

(*a*) Quantos dias. In foro ergo civili reprobatur opinio Doctorum posita *in d. c. unico*, *de plus peti. & Jo. Fa. in d.* §. *hodie insti. de exce.* qui tenebant, quòd totum tempus integrum duplicabatur in pœnam plus temporis petentis, quia ut hic vides, solum residuum duplicatur, *& vide* 3. *part. tit.* 3. *l.* 45.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 4. *de la* 3. *Partida, tit. de los Demandados, la qual pone, que el citado no es obligado à responder, salvo ante su Juez, excepto en ciertos casos.*

(*b*) Quien, de responder. Hoc quòd dicitur hic habet locum de jure, si Judex in citatorio nullam causam assignet, quare habet jurisdictionem super citatum, nec tenorem commissionis inserat, nec aliàs est Judex ordinarius, etiam si in veritate jurisdictionem habeat ex aliqua causa occulta, non tenetur se Judici præsentare, nec respondere: *ut hic, & l. quotiens servus, ff. si quis cau. & l. pe. C. de sta. defun. & l.* 2. *ff. de in jus vo.* Idem si citat hominem suæ jurisdictionis super causa, de qua notoriè constat, Judicem non esse, ut si citet super spiritualibus, causa expræssa nulla est citatio: *ut c. tuam*, *de ordi. cogn.* Idem si exprimat, quòd veniat responsurus servo, vel excommunicato, vel suo spoliatori, vel aliæ personæ, quæ non habet personam standi in judicio: *ff. de Procu. l. fœminas*, *extra de judi. intelleximus.* Idem si citat ad diem feriatam: *ut c. conquæstus*, *de feri.* vel super causa impossibili, ut super sole, vel luna, &c. *ut ff. de judi. l. nonnunquam*, *& l. ad peremptorium*, & regulariter si exprimatur in citatione aliquid injustum, vel inhonestum, vel impossibile de jure, vel de facto, vel turpe, &. secundum regulam traditam per Innoc. *in c. præterea*, *extra de dila.* Idem si non constat, citantem habere jurisdictionem quoad habitum, nec quoad exercitium, nec hoc constat parti, nec arctatur citatus, nec in contumaciam potest constitui: *ut c. prudentia*, *de offi. dele. & c. super litteris*, *de rescrip.* Idem si citatur quis ad locum notoriè non tutum: *ut cle. pastoralis*, *de re judi. & l. Celsus*, *ff. de arbi.* Si autem quæ dicta sunt, non obstant contra citationem, & citans est aliàs Judex, & dubitatur de sua jurisdictione, tenetur citatus comparere, saltem ad allegandum privilegium suum: *ut l. si quis ex aliena. ff. de judi. & vide quòd not. Hen. in l.* 1. *de judi. in fi. & in cap. veniens*, *de accusa. &* 3. *part. tit.* 3. *l.* 3. *& l.* 2. *tit.* 2. *l.* 32.

(*c*) Peche las costas. *Ut l. eum quem temerè*, *ff. de judi.* Sed quis condemnabit eum in expensis? Dico quòd potest eum in expensis condemnare Judex coram quo vocatur, & hic est unus casus, in quo non Judex principalis causæ potest condemnationem facere expensarum: *& est casus in cle. Abb. de* res-

Ley VII. Como la excepcion peremptoria se puede poner ante del plazo acabado, è no despues.

Qualquier que haya defension sobre la demanda que le face su contendor, si la defension remata todo el Pleyto, (*a*)

---

rescrip. in fi. Et est ratio, quia Judex potest cognoscere, & pronunciare, an sua sit jurisdictio: *ut in c. significantibus, de offi. dele. & in d. l. si quas ex aliena. & in c. super litteris, de rescrip. & in l. 2. C. si quis in jus vo. non je. Hoc tamen fallit in casibus.* Primus, si Judex se constituat adversarium, contendendo suam jurisdictionem: *ut in c. statutum, de rescrip. lib. 6. glos. super parte copiam, & ibi Dominicus.* Secundus, quando opponitur contra Judicem exceptio, ex qua de facili provocatus obesset: *ut quia suspectus, de offi. deleg. c. suspitionis.* Tertius, si opponitur aliqua exceptio, quæ personam Judicis sigillat, vel ejus famam diminuit, & statum, ut quia furiosus, mutus, surdus, vel mulier, quia tunc arbitri debent cognoscere, vel alius Judex: *de quibus in c. si contra unum, de offi. dele. lib. 6.* Idem si opponitur quòd est servus, vel infamis: *ut c. si sciscitatus, de rescri. licèt ibi dicat Innoc.* quòd debeat de hac exceptione cognoscere, non tamen pronunciare: quòd non placet *Bar. in l. quidam consulebant, ff. de re judi. nec placet Hen. nec Ant. in c. cum super, de offi. dele.* Quartus, quando opponitur exceptio declinatoria per Clericum contra Judicem sæcularem: *ut c. si Judex laicus de sent. excom. lib. 6. & not. Bart. in alleg. l. quidam consu.* Quintus, quando opponitur contra Judicem, quòd est impubes; quia tunc nec cognoscere, nec judicare valet: *ut alleg. c. cum super, & c. sciscitatus*, secus si dicatur quòd est minor vigintiquinque annis, dum tamen non negetur minor quatuordecim annorum, quia tunc ipse cognoscet, cum discretione non careat: *ut notat Bart. in alleg. l. quidam consulebant.* Sextus, quando ex pronunciatione Judex est habiturus commodum pecuniarum: *ut not. glos. in l. de jure, ff. ad munici. & Bar. ubi suprà.* An autem Judex impetratus per objectionem, vel falsum rescriptum poterit cognoscere, an sua sit jurisdictio, & si verè non sit Judex, an pronunciatio constituat eum Judicem, & si ab ea non appelletur: *not. Innoc. in c. super litteris, de rescrip. & Bart. in l. præscriptione, C. si contra jus, vel utili pu. & Pet. de Ancha. & Ant. in alleg. l. præterea, de dilati.*

ADDICION.

Para declaracion desta Ley, vey la Ley 8. de las Leyes que los Reyes nuestros Señores ficieron en Madrid, que manda, que la excepcion de incompetencia del Juez se ponga, è pruebe dentro de nueve dias, despues de pasado el termino de la Carta de emplazamiento, que es el termino de la contestacion; y el mismo termino sea para el caso de Corte: è que él no tenga 20. dias para alegar las excepciones peremptorias; è que pasado el dicho termino no se puedan poner, aunque jure que de nuevo vinieron à su noticia. Item, en quanto à la excepcion de la declinatoria del Juez, concuerda la Ley 2. tit. de las Dilaciones, lib. 3. y en quanto à las excepciones peremptorias, concuerda la Ley 1. tit. de las Excepciones, y Defensiones, lib. 3. de las Ordenanzas Reales: è la Ley 2. del dicho tit. extende la dicha Ley en grado de apelacion. Vey la Ley 9. de la 3. Partida, tit. 3. que pone, en qué termino se han de poner las excepciones dilatorias, è peremptorias. Vey la Ley 1. de las Ordenanzas Reales, tit. de los Juicios, lib. 3. Vey la Ley 236. del estilo, que singularmente declara esta Ley, è pone quatro especies de excepciones, è quando se pueden oponer.

(*a*) QUALQUIER, REMATA TODO EL PLEYTO. Secus si sit instantia tantum peremptoria, ut excommunicatio, quæ aliquando dicitur anomala exceptio partim peremptoria, partim verò dilatoria, quæ in qualibet parte litis potest opponi: *ut c. exceptionem, extra de excep. & de re judi. c. ad probandum, & c. pia. de excep. lib. 6. de qua anomala exceptione vide quòd notat Spec. tit. de excep. §. 1. vers. anomalæ verò, & not. quòd hic dicitur*, quòd peremptoria exceptio potest opponi usque ad

asi como es de Pleyto que haya fecho su contendor, que nunca le demande (*a*) aquello que le demanda, ò de paga (*b*) que haya fecha de aquel haber que viene demandado en juicio, ò de tiempo, (*c*) porque ha ganado la cosa quel demanda, ò otra cosa semejable; (*d*) tal defension puedala poner ante quel juicio final sea

---

ad finem litis, & non negat, quòd etiam ante litis contestationem possit peremptoria opponi. Est tamen notandum, quòd si peremptoria exceptio ante litem contestatam opponatur, est propriæ intentionis exclusio, post litem verò contestatam est actionis exclusio: *ut not. Spec. tit. de lite contest.* §. 1. *ver. sed nunquid per excessionem*, differt tamen ipsius peremptoriæ probatio in causa principali post litem contestatam: *ut C. de præscript. lon. tempo. l. emptor*, *C. sen. rescin. non posse*, *l. peremptorias*, *C. de proba. except. C. de excep. præscript. extra de in inte. resti. c. auditis*, 3. *q.* 6. §. *exceptio.* nec impedit litis contestatio, nisi de re judicata semel transacta, seu finita: quòd dic, *ut plenè not. in c.* 1. *&* 2. *de lit. contes. lib.* 6. *& Spec. tit. excep.* §. *dicto*, *ver. rursus*, *& ibi plenè per eum.* Hodie tamen de jure Regni omnes exceptiones, tàm peremptoriæ, quàm præjudiciales debent infra viginti dies à litis contestatione numerandos opponi, postea verò non, nisi juraverit, opponens de novo ad noticiam pervenisse: *ut foro novo*, *tit.* 8. *l.* 1. Et quòd dixi, usque ad viginti dies, intelligo continuos: *ut eod. foro novo*, *l.* 10. *concord. quòd not. in c. pastoralis*, *extra de excep. & ibi per Doc. & Jo. Fa. & Bar. in auct. qui semel*, *C. de proba.*

(*a*) Que nunca le demande. Quid enim operatur pactum de non petendo: *not. ff. de pac. l. si unus*, §. *petens*, *in glos. & not. Ci. in l. pacta novissima*, *C. eo. tit. & ibi plenè per eum*, *& per Bar. & not. insti. de excep.* §. 1. *glos. unica*, *& ibi per Jo. Fa.* Idem intelligo de exceptione renunciationis seu quitationis: *ff. de cond. inde. l. eleganter*, §. *si quis post*, *& de edil. edic. l. quæritur*, §. *si venditionis*, *extra de renunci. super hoc.* Item, an pactum de non petendo, & jusjurandum, tollant naturalem, & civilem obligationem, vel elidunt, *vide Spec. tit. de excep.* §. 1. *circa princ.* & not. quòd bene dicitur hic textus, que nunca le demandase, quia isto casu est peremptoria exceptio. Secus si sit pactum de non petendo temporaliter; quia tunc esset dilatoria: *ut not. Azo. in sum. de excep.* §. *dividuntur*, *cum ibi notatis*, *&* 3. *part. tit.* 4. *l.* 9.

(*b*) O de paga. Hæc exceptio nullam perimit actionem civilem, nec naturalem, quia jam perempta est, quia solutione ejus quòd debetur, tollitur omnis obligatio: *ut dixi suprà eo. l.* 1. *notat Spec. tit. de excep.* §. *dict. ver. est & alia.*

(*c*) O de tiempo. Not. ergo, quòd exceptio præscriptionis, vel usucapionis est peremptoria: *ut hic*, *& ff. de pub. præ. l. fi.* An autem exceptio præscriptionis impediat litis contestationem: *not. Ci. C. de præscrip. lon. tempo. l. emptor. q.* 2. *& Bar. ff. pro suo*, *l. fi. & Spec. eo. tit.* §. *dict. ver. an autem.* Item, adde ad materiam hujus legis, quòd licèt statutum possit tollere actionem, non tamen potest tollere defensionem: *ut not. ff. de pac. l. pactum*, *& in cle. pastoralis.* Item, licèt defensio voluntaria alterius possit tolli per statutum, non tamen possunt tolli necessaria: *ut not. Innoc. in c. cum inter*, *de excep. secundum Bar. sed hoc non placet Ant. in c. dilecti*, *de excep.* quia jus defendendi inductum à statuto, potest tolli à statuto: *ar. ejus quòd not. Innoc. in cap. in nostra*, *de injurijs*, *& quòd not. in cap. quæ in Ecclesiarum*, *de consti.* sed potest dici, quòd licèt ibi tollatur exceptio positiva, non tamen tollitur naturalis æquitas defensionis. *De hoc in Spec. tit. de excep.* §. *fi. ver. sed nunquid*, *hoc not. Ant. in alleg. c. dilecti*, *de excep.*

(*d*) O otra cosa semejable. Ut exceptio doli mali, vel quòd metus causa, vel si promissum est per errorem: *insti. de exce.* §. 1. Item, exceptio non numeratæ pecuniæ, vel dotis: *ut insti. de excep.* §. 2. *extra de fi. instru. c. si cautio.* licèt istæ duæ non sunt perpetuæ: *de quibus ff. de excep. l. exceptiones*, §. *rei.* Item,

dado, (*a*) mas despues del juicio finado, ninguno no pueda (*b*) poner ante sí ninguna defension, salvo si mostráre que aquel Alcalde que dió el juicio no era Alcalde, (*c*) ni habia poder de Alcalde; ò mostráre que aquel que traxo el Pleyto en su nombre no fue su Personero, mas que tuvo la voz falsamente; (*d*) ò mos-

Item, exceptio Vellejani, & Macedoniani, & in factum, & generaliter de omni eo competit exceptio peremptoria, quæ dicitur fieri, vel factum esse contra legem, vel contra Senatus Consul: *ff. de excep. l.* 3.

(*a*) Juicio final sea dado. Perpetuo enim potest exceptio peremptoria opponi, quandocumque agatur, quia quæ temporalia sunt ad agendum, &c. *C. de excep. l. licèt, in princ. ff. eo. tit. l.* 3. *& l. purè*, §. *fi. & l. si pactum*, *C. eo. tit.* hodie tamen in foro civili aliter observatur: *ut dixi suprà*, & not. quòd si exceptio opponatur post testium publicationem, non tamen potest nisi per instrumentum probari, vel partis confessionem: *ut foro novo*, *tit.* 13. *l.* 1. post conclusionem verò non poterit etiam per instrumentum probari: *ut dixi suprà tit.* 8. *l.* 19. *eo. lib.* 2. & vide quòd notatur *in c. de testi. extra de testi.*

(*b*) No pueda. Post sententiam verò diffinitivam intelligo, si in rem judicatam transivit, non potest aliqua peremptoria allegari exceptio regulariter: *ut hic*, *& C. sen. rescin. non po. l.* 1. *&* 2. *de privil. c. cum olim*, *ff. de re judi. post rem nisi per in integrum rest. ut quia est minor*, *vel Eccles. ut in jur. suprà alleg. & in l. si maritus* §. *præscription. ff. de adul. & c. suscitata*, *de in inte. resti. ff. de minori*, *l. minor* 25. *annis.* Unum tamen not. quòd sententia lata contra exceptionem rei judicatæ omissam, vel non probatam, valet, ut hic. Sed contra oppositam, vel probatam ipso jure non tenet: *ut l.* 1. *C. quando provo. non est necesse*, quòd commendat *ibi Bal.* An autem si est condemnatus venditor ad rem tradendam, possit opponere exceptionem pretij non soluti: *vide per Bal. in l.* 2. *C. sent. rescin. non po. & per Bar. in l. si duo patroni*, §. *si quis de jurejuran.*

(*c*) No era Alcalde. Hoc est, si opponatur, quòd ipso jure nullam habuit jurisdictionem, quia tunc sententia à suo Judice lata non tenet, cum funditus nullam habet jurisdictionem: *ut c. at si Cleri. extra de judi.* 2. *q.* 1. *c. in primis*, *extra de consue. cap. ad audientiam*, *C. si à non compe. judi. l. fi.* 11. *q.* 1. *de re judi. c. ad probandum*, & hoc etiam verum, si talis Judicis jurisdictio sit improrogabilis: *ut l. privatorum*, *de juris. om. jud.* Si autem aliàs præest jurisdictioni, & pars sponte, & scienter litigat coram eo, secus est: *ut in d. l. privatorum*, *& in c.* 1. *extra de judi. & in c. si diligenti*, *de foro comp. & in l. actor. de juris*, *& fac. igno. de quo vide quòd not. Spec. tit. de excep.* §. *nunc videndum*, *vers. sed quæro*, *cum vers. se.* & hoc quòd dictum est, habet verum, quando ponitur incompetentia jurisdictionis contra personam, ut quia non est capax propter defectum judicij naturæ, sicut fœmina, vel incompos mentis, potest post sententiam opponi. Si autem non deficit judicium naturæ, sed dicitur infamis, vel opponitur alia exceptio sigillans ejus personam, non potest post sententiam opponi, nisi sit notoria vel publica exceptio: *ut not. Doc. in c. si sciscitatus*, *de rescrip. & de offi. del. cum super*, *& Jo. Fa. insti. de excep. super glos.*

(*d*) Falsamente. Hæc enim exceptio procuratoria, si non haberet mandatum, vel illud esse remotum, retro reddit judicium nullum, ideo etiam post sententiam potest opponi: *ut hic*, *& C. de Procu. l. licèt*, *extra de rescri. c. ex parte*, *& c. in nostra*, *de Procu.* Secus enim dicerem de alia exceptione procuratoria, quæ retro non reddit judicium nullum, ut tu non potes esse Procurator, quia miles vel similes, quia hæc inter dilatorias proponitur: *ff. de Procu. l. filius*, §. *veterani*, *de qua vide Spec. tit. de Procu.* §. *ratione autem formæ*, *vers. pe. & fi.* Notandum est, quòd si opponatur contra aliquem, tu non potuisti intervenire, ut Procurator in causa, quia nec pro te, nec pro alio, po-

tráre que el juicio fue dado por falsas Cartas, (*a*) ò por falsas testimonias, (*b*) las otras defensiones que no rematan la deman-

potuisti in judìcio stare; quia servus minor, vel monachus, vel constitutus à pupillo, cum dicta constitutio est nulla, retrogestum est nullum, & per consequens post sententiam talis exceptio potest opponi: *ut notat Archid. in c. qui ad agendum, de Procu. lib. 6. & Pe. de Ancha. & Ant. in dict. c. in nostra,* quòd est notandum, ubi vide per eos circa hunc passum multa notabilia, quæ causa brevitatis omitto.

(*a*) Por falsas Cartas. Interim tamen sententia valet, donec sit probata falsitas: *ut in cap. accepimus, extra de fi. instr. & in c. cum venerabilis, de excep. & ff. de re judi. l. divus,* & sententia lata prætextu falsorum instrumentorum, potest usque ad viginti annos retractari: *ut in d. cum venerabilis, & C. de fal. l. quærela, & not. in c. licèt, extra de proba.* Item not. quòd sententia lata ex falsa causa probatoria, retractatur per restitutionem in integrum, si autem ex falsa causa petitoria, & assertoria, standum est sententiæ nisi sit appellatum: *ff. fami. hercis. l. cum putarem,* vel nisi sit error expræssus: *ff. de excu. tu. l. qui testamento, & dic, ut not. ff. de acquiren. hæredi. l. is ad quem not. Bal. in l. 1. C. si ex fal. instrum.* Item not. quòd talis restitutio in integrum non incipit cursum suum nisi à die scientiæ falsorum instrumentorum, quia tempus restitutionis est utile quantum ad unum instans, id est, quantum ad principium. Undè si quis staret per centum annos, quòd probabiliter ignoraret, potest petere restitutionem in integrum contra hujusmodi falsitatem, quòd tene menti, & ita debet intelligi: *l. divus, ff. de re judi. & ff. de exce. l. qui agnitis, & not. Bal. in l. falsam, C. si ex fal. instru.* Item not. quòd pendente causa restitutionis, in qua allegatur crimen falsi, cum sit præjudicialis sententia, non potest executioni mandari: *ut l. judicati, C. si ex fal. instru. ubi not. Bal.* quòd licèt quæstio nullitatis non impediat executionem sententiæ, *per l. fi. C. de ordi. cogni.* causa tamen restitutionis eam impedit, & est ratio, quia magis est præjudicialis executioni restitutio pendens, quam nullitas prætensa, & occulta: *ut not. Innoc. extra de offi. dele. c. cum in jure, & Dy. ff. nil. Innoc. appe. pen. l. 1.* Item not. quòd confessio erronea facta prætextu falsorum instrumentorum unà cum sententia subsecuta per restitutionem in integrum retractatur. *Item, not. consilium Bal. in d. l. judicati,* pro eo qui non vult uti falso instrumento, vel falso teste, quòd si interrogatur, an velit uti, respondeat hoc modo, quia non reputo mihi hunc testem, vel istud instrumentum necessarium; ideo de hoc instrumento, vel teste non curans, usui cedo. Consulit etiam Bal. quòd talia potius faciat per Procuratorem generalem, quam per se, dico de generali cum libera, quia alias Procurator generalis non potest cedere testibus, vel instrumento, sicut nec toti liti: *ut hæc not. Bal. in d. l. judicati.*

(*b*) Falsos testigos. *Ut suprà eo. lib. 2. tit. 8. l. 3.* & vide quòd ibi dixi, istæ enim exceptiones nullitatis impediunt executionem sententiæ, & aliæ quæ connumerantur *per Spec. tit. de excep. §. dict. vers. hoc tamen fallit,* & regulariter ubicumque retro dicitur judicium nullum, vel per jurisdictionis defectum, vel quia contra jus expræssum sententia est lata: *ut C. quando provo. non est necesse, l. 2. & 3. C. si à non compet. judi. l. ad probandum, & c. cum inter, extra de re judi.* Est tamen notandum, quòd si exceptio nullitatis est alia *quæ ubi suprà not.* non impedit executionem sententiæ, nisi in casu quando aliquid non est probandum per exceptionem in causa nullitatis, ut quia dicit, non fuit citatus, vel non erat Procurator qui egit, quia hoc habet constare ex actis processus, & ista impedit executionem sententiæ: *ut in l. 4. §. condemnatum, ff. de re judi. & d. l. licèt, C. de Procu. & l. 2. C. de sen. quæ sine cer. quanti. pro. & sic intelligitur quòd notat Innoc. in c. cum in jure, de offi. dele.* Si autem aliquid est probandum, & potest in continenti probari, tunc etiam impedit executionem sententiæ: *ut in alleg. l. judicati, & ff. de jud. l. si prætor. §. Marcellus, & C. quando provo.*

non

da, (*a*) mas proluengan el juicio: asi como dice el que es forzado, (*b*) ò que ha el Juez sospechoso, (*c*) ò otras cosas semejables, deben ser puestas ante que el Pleyto sea comenzado, por sí, ò por no, (*d*) asi como manda la Ley. (*e*) Ca quien despues que el Pleyto fuere comenzado, por tal defension se quisiere defender, no lo pueda facer; salvo si acaesciere despues de la respuesta, (*f*) ca estonce bien la pueda poner ante sí.

---

non est necesse, *l.* 1. *Spec. tit. de judi.* §. *nunc dicendum*, *in fi.* Si autem requirit nullitas altiorem indaginem: tunc non impedit executionem sententiæ: *ut in l. fi. in fi. C. ad l. Corne. de fal.* nisi sit de illis exceptionibus: de quibus suprà notat plenè Bar. *in alleg.* §. *condemnatum*, *& glos. fi. in cle. ad compescendas, de sequæstra. po. & Spec. tit. de execu. sentent.* §. *fi. ver.* 16. *& ibi Jo. An. in addi.* Hodie tamen potest usque ad quadraginta dies à tempore latæ sententiæ nullitas opponi coram Judice denunciante: *ut not. Doct. in l. ab executore*, *C. quorum appe. non rescin. & alleg. l.* 4. §. *condemnatum*, *ff. de re judi. & Bart. in l. si expræssum*, *ff. de appe. & vide C. quando provo. non est necesse*, *l.* 1. *& foro novo*, *l. si alguno*, *& Bar. in l. ex diverso*, §. *fi. ff. solu. matri. & in l. Paul. ff. de doli exce.* Item nota, quòd exceptio quæ opponitur ad processum, non debet admitti salvo jure impertinentium, & non admittendorum, sed debet ante omnia discuti, an sit admittenda, secus in exceptione quæ opponitur ad meritum causæ: *ut not. Ant. de Butr. in cap. cum contingat*, *de offic. dele. in fi.*

(*a*) Las otras que no rematan la demanda. Quæ dicuntur dilatoriæ: de quibus *not. plenè glos. in c. exception. de exce. & Spec. eo. tit.* §. *nunc videndum*, *circa princ.* Inter quas declinatoria judicij primo proponitur: *ut C. quoniam de proba. ut est in di. c. reprobati*, *ut hic*, *& Spec. tit. de recu. in princ.* De alijs autem vide in locis *suprà tractis*, *&* 3. *part. tit.* 3. *l.* 9. Præjudiciales autem dicuntur quæ impediunt processum, in quibus reus admittitur ad probandum antequam actor: *ut C. ad l. Falci. l. præses*, *& not. in l.* 2. *C. sent. rescin. non po. & in c.* 1. *extra de ordi. cogni.*

(*b*) Forzado. *Vide quòd not. suprà eod. tit. l.* 3.

(*c*) Sospechoso. An reus potest se defendere Judicem recusando: 3. *q.* 5. *quia suspecti*, *de re judi. inter monasterium*, *not. glos. in c. quoniam de proba. de appe. cum speciali*, 3. *q.* 3. *offeratur.*

(*d*) Por si, ò por no. Scilicèt in ipsa litis contestatione, vel parum post antequam ad alios actus judicij procedatur: *ut not. Innoc. in c. pastoralis*, *eo. tit. in princ.*

(*e*) La Ley. *Suprà eo. tit. de las respuestas*, *l.* 2. & debet ista dilatoria exceptio infrà octo dies probari: *ut foro novo*, *tit.* 4. *l.* 1. *& facit* 3. *part. tit.* 3. *l.* 9. *& l. ita demum*, *C. de Procu. & l.* 1. *C. de excep. secundum Episc. hic.*

(*f*) Despues de la respuesta. Quia quæ de novo emergunt, &c. *ff. de interroga. acti. l. de ætate*, §. *ex causa*, *de offi. dele. c. insinuante*, *ff. ut in posse. le. l. planè*, idem de jure si de novo pervenit ad ejus notitiam: *ut plenè not. in c. pastoralis*, *de excep.* An autem exceptiones omissæ possunt opponi cum variatur modus agendi: *not. extra de spon. impube. c. ad dissolvendum.* Facit materia hujus tituli ad quæstionem disputatam per *Jo. An. in mercurialibus*, *in c. nullus pluribus*, *de reg. jur. lib.* 6. de homicida, qui negavit se homicidium commisisse, qui contra eum probato dicit id se fecisse ad sui defensionem, quærebatur an debeat audiri. Et concludit, quòd si accusatio, vel inquisitio fuit formata de illo qui agressus fuit Titium, & occidit, & ipse negavit quòd potuit: *ut* 10. *dist. si ad sacras*, *ff. de rebus du. sus. qui ducenta* §. utrum poterit postea licèt dicere ad sui defensionem occidisse, cum tunc cesset contrarietas, caveat tamen quòd ante publicationem testium hoc proponat, & probet, si id intendit probare per testes. Nam post pu-

Ley VIII. Como el heredero tiene las mismas defensiones que tenia aquel à quien heredó.

TOdo (*a*) heredero que entra en lugar, ò en heredad de otro, ò en otra cosa, quier por

---

publicationem non audiretur: *ut cle. testibus, de testi.* Si verò simpliciter negavit homicidium, & tunc aut fecit hoc litem contestando, vel respondendo accusationi, vel inquisitioni, aut id negavit excipiendo: primò casu non videtur audiendus, postea quòd ad sui defensionem hoc fecerit, per jura per eum all. & per *decr. ultimo, de jur. jur. l.6.* In secundo casu, putà quia forum declinando negavit se in judicis territorio occidisse, quòd fieri potest: *ut ipse Jo. An. not. post Innoc. in cap. super litteris de rescrip. & notat glos. in c. Romana*, §. *contrahentes, de foro compet. lib.6. & Spec. de competen. judi. addi.* §.1. *ver. sed pone aliquis.* Tunc dico, quòd licèt ad fundandam jurisdictionem sit probatum eum occidisse: ibi audietur, etiam excipiens quòd ad sui defensionem hoc fecit per regulam, exceptionem *de re. ju. lib.* 6. *& per not. per Jo. An. ubi suprà.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley del Estilo, que es la tercera.

(*a*) TODO HEREDERO. Ista lex in principio sui si loquitur in universalibus, non habet dubium, quia succedunt, tàm in jure agendi actione, vel passione, quàm in jure excipiendi: *ut textus in l. invitus*, §. *plerumque, ff. de excep. & instit. de perpe. & tempora præscrip. circa princ.* quia isti dicuntur jure successores, *ff. de hæredi. insti. l. quotiens*, §. *hæredes*, & colligitur, *ff. de verb. sign. l. nihil*, & hoc sive sit jus reale, sive personale, sive mixtum, sive in rem scriptum: *ut in juri suprà alleg.* Si verò loquitur in successore singulari, quòd patet per ejus verba, dum dicitur: Quier por compra, &c. & tunc jus excipiendi cohærens rei transit ipso jure in eum, non tamen transit si cohæreat personæ: *ut ff. de contrahen. emp. l. Dolia*, §. *eum*, & de jurejurando, & si in rem, & hoc verum quòd jus excipiendi cohærens personæ transit in singularem successorem, si habeat titulum non lucrativum, nisi utatur accessoriè ex persona actoris: *ut ff. de excep. l. si rem legatam*, si autem habeat titulum lucrativum, tunc transit *secundum Di. in c. si quis in jus, extra de regu. jur. lib.6.* Item nota, quòd qui adminiculo alterius utitur, debet uti cum sui causa, suisque vitijs: *ff. de re judi. l. quòd ipsis, ff. de acquiren. do. l. traditio. ff. de acquiren. posse. l. Pompejus*, §. *cum quis, ff. de actio. emp. l. vend.* §. *de manumissis, l. Gajus, & lib. feu. tit. de votis feu. c.* 1. §. *item eadem.* Est tamen notandum circa hanc legem, quòd ficta contumacia defuncti non afficit hæredem: *ut not. Bart. in l. ejus qui delatorem, ff. de jure fis.* quòd est verum in casu illius legis, sed non est verum in casibus in quibus factum defuncti præjudicat hæredi, quia in judicijs quasi contrahitur. Et ideo contra hæredem ex facto defuncti potest jurari in litem ubi talis est natura causæ, cujus hæres non potest defuncti moram purgare, aliàs de dolo defuncti hæres non tenetur, nisi jus dicat teneri, non enim est dubium, quòd judicium defuncti transit ad hæredem cum sua causa, taliter qualiter interdum cum majori efficacia: *ut ff. de infa. l. secundum, & adde quòd not. in l.* 1. §. *denunciari, de ven. inspi. per Jaco. de Are.* qui dicit, quòd istæ contumaciæ habent inducere præjudicium tacitæ confessionis in præparatorijs litis, & in probatorijs, sed non super libello; oportet enim litem substantiari per interrogationem, & responsionem expræssam: *ut C. de litis contes. l.* 1. *hoc notat Bal. in lib. feu. tit. si de feu. fue. controv. inter dominum, & agna. c. vasal.* Item nota, quòd actio accessoria, & succedanea regulatur à principali, & ejus est naturæ, & efficaciæ: *ut l. si eum*, §. *qui injuriarum, ff. si quis cau.* hinc est, quòd actio injuriarum ante litem contestatam, non transmittitur ad hæredes, & est ratio, quia competit ad vindictam, & non commensuratur rei familiari, nec est in bonis ante litem contestatam: *ut ff. de col-*

compra, quier por cambio, quier por otra guisa qualquier, haya estas mismas (*a*) defensiones que habrie, ò que podrie haber aquel de quien heredó aquella cosa, ò de quien la hubo; y esto mismo decimos de los fiadores (*b*) que entran en fiadura por otro, que hayan aquellas defensiones que habian aquellos à quien fiaron.

---

colla. bo. l. cum emancipati, §. *emancipatus filius*, *& ff. de injurijs*, *l. quòd Senatus*, *ubi Di.* Et sic not. quòd licèt regulariter judicia, & contractus transeant ad hæredes, ut hic, tamen ante litem contestatam ideo non transit actio injuriarum, quia non est proprie judicium: *ut alleg.* §. *injuriarum*, *& in auct. de litigijs*, §. *omnem*, *& not. Bal. in alleg.* §. *injuriarum*, ubi ipse etiam notat, quòd longa mora commissa in litem contestandam, habet vim litis contestatæ, & pari modo facit actionem transmissibilem, quòd alibi non reperitur secundum eum. *Facit quòd not. ff. de acti. & obli. l. constitutionibus.* An autem exceptio excommunicationis obstet cessionario excommunicati tractat. *Jo. An. in c. unico*, *de jure patro. lib.* 6. *super glos. pe.* Item, an hæres, vel successor actoris, vel rei conveniri possit per rescriptum delegationis re integra, vel re non integra: *disputat Jo. An. in c. is qui in jus. de regu. jur. lib.* 6. *in mercu.* An privilegiatus succedens non privilegiato, utatur privilegio suo: *vide Bar. in l. cum filius*, §. *in hac stipulatione*, *ff. de verb. obli. & per Doc. in auct. quas actiones.* Item, an hæres succedens in re emphiteotecaria non solvens pensionem, cadat à jure suo, vel restituatur propter ignorantiam: *vide Bar. in d.* §. *in hac stipulatione*, *& de hoc idem Bart. in l. ad diem*, *ff. de verb. obli.*

(*a*) Estas mismas. Et sic nota, quòd potest quis excipere, vel se defendere de jure tertij, vel tertio competenti: *de quo vide quòd latè not. Hen. & alij moderni*, *in c. cum delatus*, *extra de jure patro.* 2. *dist.*

(*b*) De los fiadores. Exceptio enim quæ competit reo, & competit fidejussori, *ff. manda. l. quia de mutua.* §. *generaliter*, & si scienter exceptionem fidejussor omittat imputatur ei: *ff. de exce. l. omnes exceptiones*, *& ff. de fidejus. l. ex persona*, *not. in c. fi. extra de dila.* Et not. quòd hoc quòd dicitur de fidejussore in hac lege habet verum quando reus mutavit statum: *ut in l. defensiones*, *& ibi Ci. C. de excep. & in l.* 1. *C. de fidejus. ubi idem Ci. plenè & notabiliter. Et habet etiam verum ista l. in* 3. *part.* si est exceptio realis non personalis: *ut in l. exceptiones*, *ff. de excep. & Ci. in d. l. defensiones*, *& dixi suprà ea. l. in princ.* An autem si exceptio competens omittatur per fidejussorem, vel emptorem, an potest agi contra principalem, vel vendentem: *not. ff. manda. l. si fidejus.* §. *quædam*, *glos. mag.* An exceptio ex persona venditoris opponatur emptori: *not. ff. de empti. l. sed* & si utriusque, *& ff. de excep. rei judi. l. si à te.* §. *Julian. & ibi glos. & Bar. concord. cum fi. hujus l. infrà lib.* 3. *tit.* 18. *l.* 13. *& styllo l.* 236.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 1. *y* 2. *tit.* 13. *lib.* 3. *de las Ordenanzas Reales, è la Ley* 3. *del dicho lib.* 4. *è ponen, como se prescriben las deudas personales, è contractos públicos. Vey la Ley del estilo, que es la* 42. *que dispone lo que esta Ley dice; è declara esta Ley, que ha lugar en quanto à la posesion, pero la propiedad de la tal heredad, caso que el año sea pasado, se puede pedir. E vey la dicha Ley, que declara singularmente esta Ley.*

TITULO XI.

DE LAS COSAS QUE SE GANAN, O SE PIERDEN por tiempo.

Ley primera.

TOdo (*a*) home que demandare heredad à otro, ò otra cosa qualquier, si el tenedor de la heredad, ò de aquella cosa que le demandan, quisiere ampa-

---

(*a*) TOdo. Ista lex duas habet limitationes. Prima, si possidens habeat titulum bonæ fidei in re quam possidet; quia tunc poterit præscribere, non tamen sine titulo hoc tempore præscribitur: *ut foro novo, tit.* 17. *l.* 1. Secunda, quòd possidens cum tali titulo bonæ fidei per annum, & diem efficitur verus possessor, & solum præscribit possessionem, & salva remanet quæstio proprietatis: *ut styllo, l.* 243. *& l.* 192. *hoc idem tenet Jo. An. in mercurialibus, in regula posses. de regu. jur. lib.* 6. 4. *q. in princ.* dicens, quòd per talem præscriptionem non acquiritur dominium sed sola possessio, cum non solum est inducta in casu istius legis in odium negligentis, sed etiam in favorem male fidei possidentis: *ut* 16. *q.* 3. §. *potest, & Spec. eo. tit.* §. 1. *vers.* 1. *& concord. cum hac l. forus municipalis de Sepulv. tit.* quòd post annum, & diem nemo pro radice respondeat in rubro, & in nigro. Item, si hæc lex simpliciter, ut jacet intelligeretur, domini immaturè suis rebus defraudarentur, quòd esse non debet: *ut instit. de usucapio.* §. 1. & illud jura nolunt: *ut ibi glos. & C. de usufru. l. corruptionem*, & cum omnes præscriptiones sunt odiosæ: *ut C. de anna. excep. l. fi.* maximè si immaturè dominia tollantur, ut hic, sunt per consequens restringendæ: *ut in c. odia, de regu. jur. lib. 6. cum suis concord.* maximè quia præscriptio tam modici temporis non posset causari sine iniqua intentione præscribentis rem alienam usurpare volentis, nec induceretur ad duplicem finem, imò debet induci ut concordet, & non discordet à naturali æquitate, ut scilicèt, negligentes puniat, & finem litibus imponat: de quo plenè, & notabiliter *per Jo. An. in mercurialibus, in alleg. cap. posses. in* 2. *&* 3. *quæst.* Item, esset contra forum conscientiæ, qui forus est boni, & æqui conjunctim, & est tribunal veritatis, & non fictionis. Nam quando æquum bono opponitur in contradictionem, divina justitia potius amplectitur æquum, quàm id quòd jus civile vocat bonum: *ut ff. de justi. & jur. l.* 1. *in prin.* Perfecta enim justitia requirit hæc duo simul, ut ibi patet, *& not. Bal. in l. unica, C. de confessis.* Et in eo quòd dixi quòd ad præscriptionem anni, & diei de foro requiritur titulus, & sic requiritur causa vera, licèt non sit legitima, quia si legitima foret, locum præscriptio non haberet, cum non posset eadem res ex duabus causis acquiri: *ut c. inter dilectos, extra de fi. instru.* nec possit titulus duplicari: *ut C. de contrahen. emp. l. cum res. ff. de acquir. pos. l. possideri*, §. *ex pluribus.* Nam minus justus titulus dat causam præscribendi: *ut in c. si diligenti, & ibi glos. extra eo. tit. de quo vide exempla per Gau. in sum. eo. tit.* §. 1. *circa fi.* Est tamen notandum, quòd licèt ille qui præscribit, semper præsumatur præscribere bona fide, & in hoc statur suæ assertioni: *ut not. in l. quemadmodum, C. de agrico. & censi.* Tamen hoc est verum quando præscribens non habet titulum reprobatum à lege, quia si possidet cum titulo reprobato, semper præsumitur male fidei. Facit quòd not. *C. de fi. instru. l.* 1. *& not. glos. in l. ubi lex de fideicom. not. Bal. in alleg. l. quemadmodum.* Hinc est quòd ex simulato titulo non procedit præscriptio, sed ex vero: *ff. de dona. l. fi.* Et circa hanc materiam nota præscriptiones non in pœnam fuisse inductas, sed propter

rarse por tiempo, è dixere que año, (a) è dia es pasado que lo tu-

ter libertatem subditorum, ne de jure suo semper dubitarent: *ut eleganter notant glos. & Bal. de tempore*, non solum pecuniæ, §. 1. *in usibus feu. tit. si de feu. fue. controv. inter dominum, & agna.* §. *si quis per* 30. Et ideo tutus auctoritate canonis inducentis præscriptionem non debet de conscientia dubitare: *ut not. Inno. in c. cura. de jure patro. & Bal. in dict.* §. *si quis.* Item, ille præscribens habet veritatem juris pro se, licèt non habeat primordium veritatis: *ut not. glos. notabilis, ff. de eden. l.* 1. *in prin. in glos. mag.* ibi quia pater esse, &c. Et scias quòd præscriptio non supponit consensum adversarij: *ut not. ff. de dolo. l.* 1. *in fi. ibi in glos. multum notabili*, tamen in præscriptione bene est ibi consensus, & in quibuslibet patientijs: *ut C. de peti. hæredi. l. si filius, & not. in l. pe. C. commun. divi. & not.* quòd jus appellat quandocumque præscriptionem consuetudinem, & talis consuetudo quandocumque æquivalet veritati: *ut not. C. de servi. & aqua. l.* 1. *in mag. glos. in ver. item quòd dicit.* Item, not. quòd licèt simplicitas canonistarum de legum subtilitate circa præscriptionem cum mala fide non curet, quia ille qui scit se debere, semper peccat non solvendo, præsertim si dies, vel creditor interpellavit: *ut ff. manda. l. dolus*, merito non debet in suo delicto foveri: *ut c. cum tanto, extra de consue.* Tamen in foro Justiniani, & Regni Castellæ æqua est opinio *Bar. in l. sequitur*, §. *si via. ff. de usuca.* quia jus commune, statutum & consuetudo possunt statuere, quòd malefidei possessor præscribat non favore præscribentis, sed odio negligentis: *C. de edic. divi Adria. tollen. l. editum*, §. *fi.* & est ista potius pœna legalis, quam præscriptio: *ar. ff. qui ex cau. ma. l. sed & si per prætorem*, §. *sed si decreto.* An autem cogitur quis ostendere titulum suæ possessionis: *vide Hen. in c. si diligenti, eo. tit.* 4. *di. & l. cum notissimi, in prin. C. de præscrip.* 30. *vel* 40. *annorum, & Spec. eo. tit. ver. sed nunquid.* Et an præscriptio procedat sine titulo & sit necesse titulum probari: *not. ff. si serv. vendi. l. si quis diuturno, glos.* 1. *C. de omni agro deser. l. qui agros, glos.* 2. *& ibi Bart. lib.* 12. *notat de præscrip. c. Episcopum, glos. tit. lib.* 6. *& glos. in c. dudum, extra de decimis.* Et circa hanc materiam nota quòd licèt solum tempus non est modus amittendæ possessionis etiam centum annorum, inducit tamen oblivionem, & per oblivionem amittitur possessio. Et sic intelliguntur jura alleg. per *glos. in l. licèt, C. de acqui. posses. & ibi glos. circa fi.*

(*a*) Año, e dia. Per tempora, scilicèt, continua: *ut not. Bar. super rubrica, ff. de diver. & tempora. præscrip. & not. Azo. tit. de præscrip. lon. temp. ver. item ex lugenda, & ver. ubi aut possessio.* Sed an Ecclesia potest præscribere rem laici spacio hujus temporis, vel decim annorum: *disputat Jo. An. in c. qui ad agendum, de regu. jur. lib.* 6. *in mercurialibus, & Host. in sum. tit. de excep.* §. *quæ requirat, ver. nunquid ergo Eccles. & concludunt cum Accur. in auct. quas actiones, C. de Sacrosanct. Eccles. & in auct. de Eccles. tit.* §. *pro temporalibus*, quòd potest Ecclesia rem laici præscribere sicut privatus: *per l. quòd favore, ff. de legi.* Item, est notandum circa hoc, quòd possessionem suam quis perdit negligendo eam per decennium, quando nescit eam ab alijs possideri. Si autem scit ab alio possideri tunc perdit eam anno elapso, & etiam ante, & suspicatur se posse repelli, tamen non perdit jus recuperandi propria auctoritate contra violentum, si tale est negotium, quòd non possit in brevi expediri, ut si quis expellatur de castro suo, nam licitum est sibi recuperare quandocumque potest facultas se offerre etiam post decennium: *not. Bal. C. de his qui à non domino manu. l. fi.* Item, nota ad istam legem, quòd testes qui deponit quòd vidit Titium per decem annos continuos possidere sustinetur, quia non requiritur quòd quolibet momento vidit eum in possessione, sed sufficit quòd vidit eum recolligere fructus: *not. Dy. C. sol. matri. l.* 1. *& Bart. in l. si quis ita, ff. de condi. & demon.* Idem in alijs exemplis ibi positis. Et circa hanc materiam nota quòd licèt cum agitur de præjudicio

vo en paz, (*a*) y en

ćio alterius, non sufficit præsumptio, sed debet fieri plena probatio: *ut not. per Doc. signanter per Abb. in c. licèt, de offi. dele.* ut quando dominium deducitur principaliter in judicio, non sufficit sola possessionis probatio: *per l. cum res. C. de proba. & c. fi. de causa posses. & propri. not. glos. & Bart. in l. quidam in suo, ff. de condi. insti. Inno. in c. illud, in fi. de præsump. domini de Rota, decis.* 330. *Ab. de Cecilia in c. cum ad sedem, de resti. spoli.* tamen præsumendum est pro eo qui probat antiquiorem possessionem: *not. Inno. in c. licèt de proba. Bar. in l. cum quærebatur, C. unde vi. & Ab. in c. cum etiam, de elec.* & dominis olim, hodie præsumitur dominis. Et sic præsumptione juris sufficit concludere probationem: *not. Inno. in c. novit, de judi. circa fi.* & ubi probatur possessio diuturna, & longa, tollitur præsumptio injustitiæ, & offuscatur etiam notorietas in contrarium deducta: *not. Inno. in c. 2. de in inte. resti. & Ab. in c. cum Eccles. sub trina, de causa pos. & pro.* præsumitur enim dominus qui olim, & hodie possidet, vel ejus hæres: *ut l. 2. & l. cum res. C. de proba. & l. sive possidetis, eo. tit.* & ideo transfertur onus probandi in non possidentem, quo non probante, absolvitur possidens: ut ibi notatur. Qui enim apparentèr est in possessione, præsumitur etiam realitèr, & existentèr possidere: *not. Bal. in l. post sentent. C. de sen. & inter. om. ju. Idem Bal. tit. de pace consti. §. possessiones.* Item, præsumitur dominus ille, qui utitur re, ut dominus ex judicijs patrocinantibus ipsam possessionem, ex quibus ordinatur dominium: *not. Bal. in l. si de proprietate, C. si à non comp. judi.* Item, ex longa possessione, seu usu, præsumitur titulus, maximè quando nulla est resistentia ex parte patientis: *not. Ant. in c. pervenit, de censi. & Bar. in l. cum de in rem versum, ff. de usuris*: præsumitur etiam pro antiqua possessione, etiam in beneficialibus: *in c. illud, de præsump.* Et ista est præsumptio probabilis: *not. Bal. in alleg. l. sive possidetis.* Item, præsumitur pro hærede, ex vi transmissiva, ex qua jus transcendit in posteros successores: *ff. de liber. & pos. l. in suis, ff. de acquiren. pos. l. cum hæredes.*

(*a*) En paz. Et sic nota, quòd tunc possessio inducit præscriptionem quando fuit pacificè tenta, sciente domino, & non contradicente per annum: *ut hic, & est text. singularis, lib. feu. tit. si de investitura inter dominum, & vasallis oriatur, c. si quis feudum.* Ex quo textus notat ex patientia præsumi titulum, quòd raro accidit, licèt aliquando præsumatur ex patientia præstationis longo tempore consueta: *ut not. insti. de acti. §. præjudiciales, in fi. magnæ glos. ff. de usuris, l. cum de in rem vers. cum sua materia.* Et sic nota, quòd patientia sine contradictione habetur pro consensu: *ut not. glos. nimis magistralis, in alleg. c. si quis feud. quòd est intelligendum secundùm Bal. ibi pro consensu*: non tamen expræsso, nisi sit juncta actui indicanti consensum, quòd quandoque est ratione recompensandi servitium: *ut ff. manda. l. sive ratio, §. inde Pomponius*, quandoque propter paternam affectionem: *ut C. de nup. l. si ut proponis*: quandoque propter litterarum susceptionem: *ut ff. de Macedo. l. si filius*, quandoque propter servitij præstiti impensionem: *ut ff. de exerci. l. 1. §. magistrum*, quandoque quia patitur aliquid in suo fieri: *ut ff. si servi vendi. l. si à te, vel in domo sua induci. ff. de jure doti. l. si ego, §. dotis planè, & ff. loca. l. cum in plures, §. locator*, quandoque ratione præsentis debiti: *ut C. de acquir. pos. l. 2.* quandoque ratione intervenientis delicti, & dissimulationis: *ut C. qui mali. non pos. l. pe. & in auct. de san. Episco. l. si servus, & C. ad Vel. l. si sine.* Quandoque quia quis patitur se abstrahi: *ut ff. de fide tuto. l. cum osten. §. fi.* quandoque propter conjunctionem personarum: *ut not. ff. de dona. l. Proculus, & ff. solu. matri. l. dotem, & ff. de donat. inter vir, & uxor, l. si servus communis, & not. Bal. in d. c. si quis feu.* Item, intelligo textum hic, quòd debet esse pacifica talis possessio, non violenta, ad hoc ut procedat præscriptio, & sine interruptione: *ut c. dilecto, extra de offi. archidi. & ibi glos. & Doc.* justa tamen ig-

faz, (*a*) entrando y saliendo en la tierra, ò en la Villa (*b*) el demandador, no le responda el tenedor de la cosa: è si el tenedor de la cosa no pudiere esto probar asi como manda el fuero; mandamos, que responda al demandador. E si tuvo la heredad, ò la cosa en peños, (*c*) ò encomienda, (*d*) ò arrendada, (*e*) ò alogada, ò for-

---

ignorantia, vel pauci temporis negligentia nocere non debet: *ut alleg. c. si quis feudum. Facit ff. de acquir. pos. l. peregrè, in princ.* Unum est notandum circa hanc partem, quòd si unus tenet Ecclesiam, & alter tenet campanile, quòd est fortissimum, quòd ille qui ingressus est Ecclesiam, cum de facili possit expelli, non dicitur adhuc adeptus corporalem possessionem; nec potest dici in possessione pacifica. Si tamen ille est ita incastellatus, quòd evadere non potest tunc cum ipse non dicitur tenere, sed teneri: ut patet ex notatis de vi, & vi arma: *l.* 1. §. *penult.* dicam ipsum possessione privatum, & sic est in possessione, tamen non possidet, quòd est notabile, *ut reffert Bal. ff. de rerum divi. super rubrica.*

(*a*) Y EN FAZ. Quando enim quis dicatur præsens, vel absens? *not. C. de præscrip. lon. tempo. l. fi. & 3. part. tit.* 19. *l.* 19. & si nullum habet domicilium, vel si habet domicilium in pluribus locis: *vide Spec. eo. tit.* §. *unico, ver. quando aliquis, circa princ.* Ex quo nota, quòd qui præsens est, videtur consentire, & qui consentit, jura sua perdit, & aliena fortificat: *ut lib. feu. tit. quibus modis feu. amit. c.* 1. §. *præterea*, absens autem præsumitur ignorans *per c. ignorantia, extra de reg. jur. lib.* 6. *c. præsumi. eo. tit.* ignorans autem, non dicitur consentire: *C. de donat. l. ignorans, ff. de acti. & obli. l. ex malè*, §. *long. ff. de pactis, l. tres fratres, ff. de condi. indeb. l. fi.* §. *idemque petij, ff. de transac. l. eum qui not. Bal. in alleg.* §. *præterea.*

(*b*) EN LA VILLA. Scilicèt, ubi est res de qua contenditur: *ut styl. l.* 243.

(*c*) EN PEÑOS. *Ut ff. de usuca. l. non solum*, §. *qui pignori, C. de pigno. actio. l. nec creditores, & vide glos. & Cy. in l. cum notissimi, C. de præscrip.* 30. *vel* 40. *annorum.*

(*d*) ENCOMIENDA. Et est ratio, quia per depositarium possidemus, *ut l. qui universas*, §. *si ego, ff. de acquir. pos.* & depositarius non possidet civiliter, nec naturaliter; sed detentat, ideo non præscribit: *ut c. sine possessione, de reg. jur. lib.* 6. idem si naturalitèr tantum possideat, nisi naturalis possessio habeat aliquid civilitatis: de quo vide notabilem distinctionem *Hen. in c. causam quæ, extra de præscrip. & Bar. in l.* 1. *& l. possideri, ff. de acquir. pos.*

(*e*) O ARRENDADA. Et est ratio, quia & per colonos & inquilinos possidemus, & possessionem retinemus: *ut est text. in l. si id quòd*, §. *per colonos, ff. de acquir. pos. & ibi Bart.* & quia colonus non possidet, ideo non præscribit: *ut hic, &* 16. *q. c. Cleric. & ibi glos. not. & c. sequen. & C. de præscrip.* 30. *annorum, l. malè agitur*, 10. *q.* 3. *quia cognovimus, de postulan. c. bonè*, & per solutionem mercedis coloni probatur possessio: *ut notat Bar. in alleg. l. qui universas*, §. *per colonum.* Regularitèr enim qui habet à me causam, non potest præscribere contra me: *ut alleg. l. malè agitur. Et notat Cy. in l. quotiens, C. de precibus Imperato. offeren. q.* 4. ubi vide notabilem distinctionem quando quis non potest venire propter impedimentum juris vel facti. Et vide circa hanc materiam quæstiones notabiles de colono *in Spec. eo. tit.* §. *unico, ver. quid si colonus, cum tribus ver. sequentibus.* Idem quòd hic *not.* 16. *q.* 3. *in sum. & in c. cum non liceat, de præscrip. in glos. mag. circa fi. & not. secundum Episcop. in hac l.* quòd licèt de jure communi res mobiles usucapiantur triennio; immobiles verò inter præsentes decennio; inter absentes vigesimo: *ut insti. de usucap.* §. 2. *&* 3. *part. eod. tit. l. por tiempo, & l. las cosas, & C. de præscrip. lon. tempo. l. fi. de foro tamen juz.* Requiruntur triginta anni: *ut foro juz. l.* 10. *tit.* 2. *lib.* 3. & hoc idem de jure hujus fori: *ut infrà eo. tit. l. quando.* An autem cre-

zada, (*a*) no se pueda desfacer por tiempo, asi como dicho es en esta Ley. Ca estos à tales no son tenedores por sí, mas por aquellos de quien tienen la cosa.

Ley II. Como un heredero no puede prescribir contra otro, y en la cosa furtada no se puede prescribir.

SI herederos, ò otros homes hubieren de consuna cosa que no sea partida, (*b*) maguer que el uno dellos sea tenedor de la cosa, no se pueda defender por tiempo, que no dé su derecho à cada uno de los otros, quando quier que gelo demanden. Otrosí,

---

credatur testi rustico deponenti, quòd quis possedit rem, cum ignorat quid sit possessio, & de qua possessione videtur deponere; an de possessione facti, vel de possessione juris: *not. glos. & Bar. in l. stipulatio ista*, §. *hæc stipulatio quoque*, *ff. de verb. oblig.* Est etiam notandum, quòd licèt colonus non possit sibi possidere, & sic nec præscribit; sed si dominum venientem non admittit, vel possessionem alij tradat, vel à possessione repellatur, vel interpellatus pensionem non solvat; tunc videtur dominus à possessione privatus; & contra eum potest præscribi: *ut not. glos. & DD. in alleg. l. malè agitur*, *C. de præscrip.* 30. *annorum.* Idem si fuit mutata causa possessionis de injusta, in justam, ex causa extrinseca accedente, quia tunc colonus non mutat sibi possessionem, sed sibi mutatur: *ut l.* 1. *C. communia de usuca. & l. cum nemo*, *C. de acquir. pos. & ibi glos. notabilis*, *Spec. tit. de præscrip.* §. 1. *ver. pone colonus*, *& Bar. in l. cum solus*, *ff. de usuca. & Ab. de Cecilia in c. cum non liceat*, *de præscrip. pen. columna.*

(*a*) O forzada. *Ut insti. de usuca.* §. *furtivè.* Et hoc verum, nisi purgato vitio: *ut ibi notat glos.* Quis autem dicatur violentus possessor? *vide Innoc. & Henr. in cap. quærelam*, *extra de elec.* quòd notant contra dominos temporales, qui violentèr consueverunt occupare loca talias, & exactiones, arma, & servitia extorquere; qui nullo temporis spacio juvantur: *ut plenè notat Host. in c. quòd latenter*, *extra de regu. jur.* Ultimò nota, quòd tanta est vis præscriptionis, quòd in ea nulla conditio potest apponi. Nam si testator jussit solvi nulla præscriptione temporis obstante, non potest talis conditio, vel lex apponi; quia huic exceptioni, cum sit merè odiosa, non potest renunciari. *Ita not. Bal. ff. de usuca. l.* 1. *& dele.* 1. *nemo potest*, *ut ipse Bald. reffert in lib. feu. in rubrica de capitulis corradi. c.* 1. §. *præterea*, *in fi.* Item, & factum usurpatum nullam præscriptionem inducit: 93. *di. illud not. glos. in c.* 2. *de testa.* An autem limites vel liminibus adhærentia præscribant: *vide per Ant. in c. quia judicante*, *de præscrip.* qui concludit, quòd si limites liminibusve adhærentia habent fines, qui reperiri possunt, tunc non præscribuntur; quia tales termini non sunt confusi: 16. *q.* 3. *licèt*, *& c. se. de parrochi. c. super eo.* ubi autem termini non apparent, vel sunt confusi, tunc quilibet de territorio alterius potest præscribere: *ut ibi not. glos. & DD.* Et vide ibi plenè *Ant. vide infrà de las vendidas*, *l.* 11. *& vide quòd notavi in ordinationibus Regni inquisitio.*

(*b*) Si herederos: que no sea partida. Et sic est commune ut singulis, non ut universis. Et hoc casu quòd commune est, meum est: *ut l. in tantum*, §. *universitatis*, *& ibi Bart. ff. de rerum divi. & ff. delegat.* 1. *l. servi electione*, §. 1. *&* 2. *& Innoc. in c. cum omnes*, *extra de constit. not. per DD. in l. in hoc judicio*, §. *si convenerit*, *ff. communi divi. concord. quòd not. Jo. Fa. instit. de action.* §. *quædam actiones super glos. & not. ff. de in jus vo. l. sed si*, §. *qui manumittitur*, *& ff. de verb. sign. l. pupillus*, *& glos. fi.* & in hoc casu duo, vel plures possident eandem rem communem tanquàm suam pro indiviso: *not. in l.* 1. *ff. si pars hæred. pet.* & res communis etiam si ab uno dominorum possideatur, ab omnibus possideri videtur: *ut l. communis*, *& l. quòd meo*, *in princ.*

mandamos, que si alguna cosa fuere furtada, (a) è alguno la tuviere ascondida, no se pueda defender por tiempo, que no responda à su dueño, quando quier que gelo demandáre.

Ley III. Como la prescripcion no corre contra menor, ò contra loco, mientra que no fuere de edad, ò estuviere el otro en locura.

MIentra que alguno no fuere de edad, (b) ò fue-

---

princ. ff. de acquir. pos. & l. si maritus, ff. de adult. & ibi Bart. Idem dico de cohæredibus habentibus rèm communem pro indiviso: *ut in hac l. & l. qui jure, ff. de acquir. pos.* ut de eo, qui jure familiaritatis, vel amicitiæ ingreditur possessionem, & de viro, & uxore; & de filio, & patre: *ut ibi not. Bar.* non ergo id quòd commune est, potest præscribi, nec usibus proprijs detinentis potest applicari: *ut c. ratio nulla, extra de præben.* & possidens non est negligens, ut hic in fine, ideo contra eum præscriptio non currit.

(a) FURTADA. *Ut §. furtivæ, insti. de usucap.* An res furtivæ clandestinæ, vel vi possessæ, sint vitia realia, vel personalia? Et an ista vitia transeant ad successorem universalem, vel singularem? *vide glos. & Bart. in l. Pomponius, §. cum quis, ff. de acqui. pos.* Contra istam legem est *3. part. eo. tit. l. 21. & quòd notat Azo. in sum. C. de præscrip. 30. vel 40. annor. in princ.* Ubi habetur, quòd præscriptio triginta annorum non respicit vitia rerum, vel personarum. Et hoc tempore possidens, præscribit rem furtivam clandestinam, vel vi possessam; licèt hic pondero hunc textum, quòd ad hoc quòd res furtiva non possit præscribi aliquo tempore, ut hic. Requiritur utrumque simul, scilicèt, quòd sit furtiva, & quòd sit clandestina: ut vides in littera. Si ergo sit furtiva, solum starem legi partitæ.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 8. tit. 19. de la 3. Partida, en quanto à la prescripcion de los menores de 25. años. E la dicha Ley dice, que lo mismo ha lugar contra la muger casada, durante el matrimonio, en los bienes dotales. Concuerda la Ley 11. del dicho tit. en los menores, è locos, y desmemoriados: è la dicha Ley añade otro caso, del que compra de Procurador corrumpido: è la Ley 2. del dicho tit. dice, que asi como con el loco no corre prescripcion, asi él no puede prescribir contra otro; salvo si ante de la locura encomienza à prescribir, que en tal caso corre la prescripcion despues de loco.

(b) MIENTRA, DE EDAD. Qualiter infans debeat citari, & qualiter detur sibi, vel bonis curator, ad hoc ut ipse contra majorem non præscribat; & quid debet facere creditor, ut suum consequatur? *vide quòd scripsi suprà eo. lib. 2. tit. de los emplazamientos, l. 3. & ex hac l. not.* quòd præscriptio, vel usucapio non currit pupillo in re propria; quia sua res est inalienabilis, & impræscriptibilis ætate durante minori: *ff. de acqui. re. do. l. bona fides*, quòd habet etiam locum in re mobili, ut ibi notant DD. licèt contra ignorantem currit præscriptio: Infans enim, vel minor ignorans reputatur; sed ad commodum ignorantis benè currit: sic intelligitur *l. genero, de infami. not. Bar. in l. si quis, C. de castrensium omnium palaciorum peculio, lib. 12. concord. l. fi. C. qui in inte. resti. non est neces.*

(b) DE EDAD. Scilicèt, vigintiquinque annorum: *ut ff. de acqui. re. do. l. bonæ fidei, de quo vide quòd not. Azo. in sum. tit. in quibus causis cessat lon. tempo. præscrip. circa princ. & 3. part. eo. tit. l. 8.* Et hoc verum, nisi in alterius persona incœpit præscriptio; quia tunc continuatur in persona minoris, restituitur tamen ad tempus; quòd contra eum currit præscriptio: *ut notat Cy. in l. fi. C. de tempo. in inte. resti. pec. not. glos. & Pet. de Ancha. in cle. ab Ecclesia, de in inte. resti. & 6. part. tit. 19. l. 9. & vide Azo. in sum. C. de præscrip. 30. vel 40. annorum, vers. ubi autem, & ff. de minori, l. etiam,* probare tamen tenetur minor petendo se res-

re loco sendio, (*a*) ò en prision, (*b*) no pierda su heredad, ni otra co-

restitui damnum, vel læsionem sibi factam sui facilitate, vel defensionis culpa; aut alterius dolo, & minorem ætatem: *ut not. in c. auditis, extra de in inte. resti. & 6. part. tit.* 11. *l.* 2. *not. plenè Sali. in l. fi. C. de in inte. resti. mi.* Item, an restituatur minor adversus cursum temporis, vel ipso jure servetur illæsus? *not. ff. de mino. l. & si sive*, §. *pe. glos. desiderat*, *& l. auxilium in glos. & Bar. in l. etiam ei. eo. tit. & C. quibus non ob. lon. tempo. præs. l. non est incognitum.* Adde hic secundum Episcopum, quòd de jure minor, & furiosus sunt tuti: *ut not. in l. non est suprà alleg.* tamen est differentia inter pupillum, & adultum in re mobili: *ut not. Bar. in l.* 2. §. *si à pupillo*, *ff. pro emptore.* Item nota, quòd restitutio in integrum non competit minori decepto in contractu, quando contractus firmatur per legem municipalem, vel consuetudinariam: *est glos. notabilis in l. arbitraria actio. ff. de eo quòd cer. lo. dare promi. glos. ar. in fi.* Item nota, quòd contra minorem indefensum sententia diffinitiva lata, est ipso jure nulla. Si verò contra defensum, est aliqua; sed per restitutionem in integrum rescindenda: *ut l. cum & minores, C. si adver. rem ju. & l. si præses, C. quomodo, & quando ju. & l. momentaneæ, C. qui legi. per. & qui dari tuto. po. l. in universis.* Item nota, quòd minor non debet restitui ex reciproca remissione æqualis speciei: nam propter æqualitatem nullus dicitur lædi: *ut l. si pater puellæ, C. de inoffi. testa. & l. si de fideicommisso, C. de transa. & ibi Sali.* Item nota, quòd non currit præscriptio contra eum qui verisimilitèr, & non maliciosè credidit actionem sibi competere, si succubuit, quin possit aliam proponere, notat elegantèr *Cy. in l. contra majores, suprà C. de inoffi. testa.* Item nota, quòd filiusfamiliarum fidejubens pro patre, vel extraneo, potest restitui in integrum, nisi ei successerit: *hoc dicit l.* 1. *C. de filiofa. mi.* Est tamen notandum, quòd si filiusfamilias minor fidejussit pro patre incarcerato, non datur ei restitutio, cum in tali casu est usus jure communi majoris: *ut in l. fi. C. de in inte. resti. mi.* & nisi fidejusserat, poterat exhæredari: *ut in auct. de hæred. & falsi.* §. *causas, not. Salic. in alleg. l.* 1. *C. de filiofam. mi.* Item nota, quòd si minor adultus delinquit ex animo, & agitur criminalitèr contra eum, non juvatur: *ut l.* 1. *C. si adver. delic.* nisi quatenus Judex miseratione ætatis pœnam suo officio minoretur: *ff. de mino. l. auxilium, & notatur ff. de his qui not. in fa. l. si severior, & ff. eo. tit. l. quid ergo*, §. *pœna gravior. Vide Sali. in alleg. l.* 1. *C. si adver. delic.* Item est notandum, quòd minor, durante minori ætate, non potest renunciare causæ *in inte. resti.* cum renunciando hoc ipso sit læsus: *ff. de in inte. resti. mi. l. interdum, vers. hoc enim ipso, & glos. notabilis in l. si intra, C. de in inte. resti. mi. & ibi Salice.* Item nota, quòd ubi verisimile non est, minorem læsum per ejus sagacitatem, & industriam, in publicis actibus approbatam, restitutio non conceditur; nisi plenè de læsione probetur: *ut text. in l.* 1. *C. qui. & adversus quos.*

(*a*) O sendio. Quis dicatur furiosus, vel non sanæ mentis, stultus, vel fatuus, *vide quòd scripsi suprà eo. lib.* 2. *tit. de las testimonias, l. padres.* Quanto autem tempore præscribatur contra Fiscum, vel Civitatem, seu contra Rempublicam? *vide glos. & Doc. C. de Sacrosanct. Eccles. l. fi.* An autem jus piscandi in flumine publico præscribatur? *vide Bald. notabilitèr, ff. de rerum divi. super rubrica, & in alleg. l. fi. C. de Sacrosanct. Eccles.* Item nota, quòd juri competenti per viam facultatis non præscribitur: *ut ff. de via publica, l. viam.* Item nota, quòd auctoritas rei judicatæ operatur quando habens possessionem ab aliquo, licèt sit malefidei possessor, possit præscribere: *ut l. Pomponius*, §. *si jussu. ff. de acquir. pos. & ibi Bar. per l. generalitèr, ff. de noxa.* Et vide eum *in l. si finita, ff. de dam. infec.*

(*b*) En prision. Nota ergo, quòd non valenti agere, non currit præscriptio: *ut not. Cy. C. de preti. impe. offe. l.* 2. *q.* 4. *& idem Cy. in l. fi.* §. *sin autem, C. communia dele. & l. fi. C. ad l. Jul. de adult. & Bar. in l. si unus*, §. *fi.*

sa por tiempo. Ca la pena de perder por tiempo, no es dada sino contra aquellos que pueden demandar (*a*) su derecho, y no lo demandan.

Ley IV. Como ante el absente corre la prescripcion de treinta años.

Quando alguno moráre, ò estuviere fuera de la tierra, (*b*) y pudo venir à la tierra demandar su derecho, si por treinta años (*c*) estuvo que no vino, ni embió demandar, y aquella cosa tuvieren por treinta años,

---

fi. ff. de servi. rusti. prædi. & Jo. An. in addi. Spec. tit. de rebus Eccles. non alie. vers. cæterum, de incarcerato verò ista lex est contra 3. *part. eo. tit. l. en esto, & l. ab hostibus, C. quibus non ob. lon. tempo. præscri.* quia hic ipso jure; ibi verò per restitutionem juvatur, sed certè imò concordant cum dicitur: No pierda su derecho, scilicèt, in effectu: *ut exponit glos. in d. l. non est, & not. in l. 1. C. de anna. excep. nec currit præscriptio contra impeditum, ut not. Bar. ff. de iti. actuque pri. l. 1. §. si quis propter inundationem, & l. fi. C. qui nulli po. lib.* 12.

(*a*) Pueden demandar. Nota ergo, quòd non currit tempus; cui non potest desidia, vel negligentia imputari, etiam centum annorum: *ut not. Bar. in l. cum scimus, C. de agrico. & censi. lib.* 11.

ADDICION.

Entendiendo esta Ley en acciones personales, las quales se prescriben por espacio de 30. años, concuerda la Ley 22. de la 3. Partida, tit. 29. la qual Ley dice, que esta prescripcion no ha lugar en los arrendamientos de heredades, ò viñas, aunque los tenga por 30. años, que no ha lugar prescripcion, ni se pueden prescribir: esta Ley, y la de la dicha Partida, no ha lugar hoy, por una Ley 3. lib. 3. tit. 13. de las Ordenanzas, que dispone que las acciones personales se prescriban de Christiano à Christiano, por espacio de 10. años, è si son deudas de Judios, ò Moros, por 4. años; è si hay contractos públicos, prescribese la execucion de los tales contractos por los dichos 10. años, y queda la accion dellos para se pedir.

(*b*) Quando, fuera de la tierra. Quis dicatur absens? *vid. quòd notatur suprà eo. tit. l.* 1.

(*c*) Treinta años. Sed videtur contra, quòd propter absentiam non amittatur possessio: *ut ff. de acquir. pos. l. clam possidere, §. quæ ad numdinas.* Sed hoc dicitur propter oblivionem; quia longo tempore affuit, præsumitur quòd pro derelicto habuit. Tempus enim inducit oblivionem, & per oblivionem, amittitur dominium: *ut ff. de dam. infec. l. si finita, §. non autem.* Et nota circa leges hujus tituli, quòd non corrigunt leges partitæ, circa tempora præscriptionis, nisi in duobus casibus, in uno casu, scilicèt, *in l. 1. suprà eo. tit.* Item, in casu istius legis, istud enim tempus triginta annorum in absentia erat per legem partitæ viginti annorum dumtaxat, cum titulo tamen & bona fide: *ut* 3. *part. eo. tit. l.* 18. exceptis his in omnibus alijs standum est legibus partitæ per legem fori novi. Est tamen notandum in hac longi temporis præscriptione, quòd si in parte temporis is contra quem præscribitur, est præsens, & in parte absens, tempus quo affuit, computabitur in præscriptione duplicatum: *ut 3. part. eo. tit. l.* 20. *& C. de præscrip. lon. tempo. §. quid autem.* Et nota, quòd lex ista cum præcedentibus, & sequentibus loquuntur in præscriptione rei corporalis; ut in eis patet, debitum tamen hodie decennio præscribitur: *ut foro novo, tit.* 11. *l. fi.* Item, possessor malefidei aliena præscribit triginta annis: 3. *part. eo. tit. l. treinta años, & in auct. malefidei, C. de præscrip. lon. tempo.* de jure tamen canonico secus: *ut in regu. possessor, de regu. jur. lib. 6. cum suis concord. & vide Bar. in l. Pomponius, in fi. ff. de acqui. pos.* De præscriptione autem decennij, vide quòd plenè scripsi super *d. l. fori novi*, *Angel. in l. acquiritur, ff. de acquir. do.* inquit, quòd ibi est textus, quòd sola possessio civilis parit, & inducit præscriptionem. De hoc est glossa notabilis *in*

no le respondan despues à la demanda, si no quisieren.

In l. furtum, ff. de usuca. non autem sola naturalis. Idem Cy. l. malè agitur, C. de præscrip. 30. *vel* 40. *annorum.* Ex quo patet etiam quòd contra possidentem civilitèr non currit præscriptio; aliàs si pareret præscriptionem, sequæretur quòd duo essent in solidum domini unius & ejusdem rei; & quòd una & eadem causa pareret duos diversos effectus, quòd esse non debet; nec etiam spacio triginta annorum. Ratio, quia sine possessione præscriptio non currit, ut regula sine possessione. Ille ergo qui possidet naturalitèr tantum; non potest præscribere rem quam naturalitèr possidet contra civilitèr possidentem; quia non possidet sibi; sed possidet pro domino, cujus est illa res. Ille verò qui possidet civilitèr, præscribit rem, quam civilitèr possidet: *ut l. acquiritur, ff. de acqui. re. do.* Juxta quòd quæritur, quis est ille qui cum possidet, possideat civilitèr? Et ad hoc cognoscendum dic, quòd ille qui aliquam rem possidet pleno jure, possidet civilitèr. Et dicitur habere possessionem civilem, & etiam naturalem effectualitèr. Tantum enim operatur civilis possessio in uno possidente pleno jure; quantum naturalis & civilis in diversis. Sicut cum aliquis non potest esse proprietarius, & usufructuarius formaliter: *ut ff. si usufruc. peta, l. uti frui. in princ.* Ita nec potest possessionem civilem, & naturalem formalitèr habere. Habet ergo possessionem civilem formalitèr, ille qui pleno jure possidet, & possessionem naturalem effectualitèr. Et ista possessio civilis habet tantum effectum in eo tunc, quantum civilis & naturalis in diversis: *ut ff. de usufruct. l. quòd nostrum.* Ideo plus potest virtus unita, quam possit seipsa dispersa: *pro quo ff. de verb. obli. l. si ita stipulatus fuero*, §. 1. *& de acti. empti. l. si fundum, in princ. ff. de in jus vo. l. quæsitum, & ff. de his qui ut indi. l. tutorum, & in auct. ut judi. sine quo su.* §. *illud.* Nec potest dici, quòd ille qui pleno jure possidet, habeat utramque possessionem formalitèr; quia duo opposita non possunt esse nec se compati in eodem subjecto: *de condi. & demon. l. Titiæ.* Sed possessio civilis, & naturalis sunt opposita, quia ille qui civilitèr possidet, pro suo possidet, & possidet tanquam dominus. Sed qui possidet naturalitèr non possidet pro suo; nec tanquam dominus: *ff. de vi & vi ar. l.* 1. §. *dejicitur.* Est ergo conclusio, quòd pleno jure possidens habet possessionem civilem formalitèr; & naturalem effectualitèr. Et ille qui non possidet pleno jure, habet possessionem naturalem. Et sic potest intelligi *l. non ambijt, & l. licèt, C. de acqui. pos.* ut sic possidens pleno jure habeat possessionem civilem civilitèr, quando est extra fundum, & quando est in ipso fundo naturalitèr. Et qui naturalem possessionem habet, eam civilitèr quando est extra fundum, sed naturalitèr quando est in fundo: *ff. de vi & vi ar. l.* 3. §. *unde vi. & l.* 1. §. *dejicitur eo. tit.* Nota ergo, quòd naturalis possessio quam fructuarius habet pro non possessione habetur: *ut alleg. l. acquiritur, & ff. de acqui. pos. l.* 1. §. *per eum, & ad exhi. l. celsus*, §. *Julian.* Sed dic, quòd naturalis possessio, quam habet fructuarius, pro non possessione habetur, quatenus ad usucapionem, vel præscriptionem inducendam; sed quatenus ad interdicta quæ possessoribus dantur, habendus est pro possessione: ut patet in interdicto uti possidetis: *ff. uti possi. l. fi.* Et per hoc dicitur, quòd usufructuarius habet naturalem possessionem: *ut ff. de acqui. pos. l. naturalitèr, in princ. & l. possessionum quoque. Hæc Ray. in alleg. l. acquiritur.* Pone ergo quòd Titius possidet domum quam emit à Gajo, absentat se, vel es præsens, illam postea incipit possidere, & tenuit per decem annos inter præsentes, vel viginti inter absentes, allegat nunc contra Titium præscriptionem, & cum titulo, nunquid potest? & videtur quòd non; quia Titius possidebat civilitèr, & sola diuturnitas temporis non facit perdere possessionem civilem, quam animo retinetur: *ff. de acqui. pos. l. si mulier, & qui. mo. usufruct. amit.* licèt ergo detentatio naturalis fit penes alium, non potest præscribi, contra civilitèr possidentem: *habes glos. notabilem in*

l.

l. furtum, §. *fundi, ff. de usuca.* ubi sola civilis possessio est apta ad inducendum præscriptionem, & hæc est veritas: *& est glos. notabilis in l.* 1. *in fi. magnæ glos. C. de servis fugi. & vide Bar. in l. possideri*, §. *è contrario ibi quæro*, posito quòd sit triplex, &c. *& in l. de eo.* §. *si fortè de acqui. re. do. ibi.* Item dicitur hic, quamdiu ergo durabit ista civilis possessio penes illum, non potest contra eum præscribi, ergo dices tu nunquam erit dare præscriptionem. Falsum est, quia licèt sola diuturnitas temporis non facit perdere possessionem civilem, quæ est penes absentem; oblivio tamen, quæ provenit, & præsumitur ex diuturnitate temporis facit perdere illam: eo quia ex longinquitate & diuturnitate temporis inducitur oblivio: *ff. de usuca. l. furtum*, §. *fi. cum ibi notatis.* Et ex oblivione præsumitur illum civilitèr possidentem habere animum à se abdicandi possessionem, & desinere civilitèr possidere. Quæ quidem oblivio, & depositio animi præsumitur per lapsum decem annorum; quibus lapsis, incipit currere præscriptio ab illo tempore quo præsumitur illum civilitèr desinere possidere, debet præscriptionem computare ille qui allegat præscriptionem, & non à termino quo incepit possidere contra absentem, quòd est notæ dignum. Si igitur tu incipis hodie possidere rem absentis, & ignorantis, non incipit tua præscriptio, quamdiu ille contra quem vis allegare præscriptionem, retinet possessionem civilem. Oportet ergo quòd labatur longum tempus, ut sic ex illo longo tempore præsumatur oblivio: *ut l. qui posse. & ibi not.* Et ex tunc tu incipies præscribere. Ita dicit *Bar. in l.* 1. *glos. magn. circa fi. & ibi Doc. C. de servis fugi. & Di. in regula sine possessione*, *de regu. jur. lib.* 6. *Item Ray. & Ange. in dict. l. acquiritur*, *de acqui. re. do.* Dicunt ibi esse causam notabilem, quòd ad hoc quòd quis possit præscribere, vel usucapere, oportet quòd possideat civilitèr; quia illa est causa legitima inducendi præscriptionem: *ut ibi.* Ille ergo, qui solum possidet naturalitèr, & non civilitèr, non potest præscribere. Et ideo dicimus quòd emphiteuta non potest rem emphiteuticam præscribere, cum civilis possessio remanet semper penes dominum directum: *ut alleg. l. malè agitur*, *& l. cum notissimi*, *in fi. de præscrip.* 30. *annorum.* Et quòd civilis possessio remaneat penes dominum directum: probatur, *ff. de acqui. pos. in l. sive in vacuam*, *& l.* 4. §. *è contrario*, *& not. ff. commo. l. si ut certo*, §. *si duobus vehiculum.* Et ideo si vis repellere allegantem præscriptionem, advertas, si poteris probare, quòd civilis possessio non fuit penes eum. Circa hoc vide quòd notat *Bar. C. de servis fugi. l.* 1. *& quòd not. de acqui. pos. l.* 3. §. *è contrario*, *l. si de eo.* §. *si fortè eo. tit.* Adverte tamen, quia quòd dixi quòd emphiteuta non possidet civilitèr, sed solum naturalitèr, *ut insti. loca.* §. *adeo & alleg.* §. *è contrario*, *&* §. *si duobus.* Est verum de ipsa re emphiteutica, quia illam solam naturalitèr possidet, jus tamen emphiteuticum possidet naturalitèr, & civilitèr; quòd patet; quia ipsum potest præscribere: *C. de fundis patri. l. jus emphiteuticum*, *& l. fi.* Si ergo illud potest præscribere, ergo illud possidet naturalitèr, & civilitèr, aliàs præscribere non posset: *ut alleg. l. acquiritur*, *& ff. de usuca. l. justo*, §. *non mutat.* Hoc videtur tenere *glos. ff. de vi, & vi ar. l.* 1. §. *dejicitur*, *pro quo. ff. ex qui. cau. ma. l. ait prætor*, §. *item ei qui in lib. feu. tit. si de feudo mili. contro. fue.* §. *si quis per* 30. *& si opponas de alleg. l. malè agitur.* Responde, quòd conductor colonus, vasallus, & emphiteuta, isti possident naturalitèr tantum uno respectu; & naturalitèr, & civilitèr alio respectu. Undè si nos habeamus respectum ad totam rem, isti ad totalem proprietatem rei conductæ, vel rei colonariæ, vel feudi, seu hypothecæ, isto respectu non possident civilitèr, sed solum naturalitèr. Et ideo non possunt contra dominum directum præscribere proprietatem rei. Et sic intelligitur dicta lex malè agitur, ut ibi textus dum dicit: *jus sibi proprietatis*, *&c.* Si verò habemus respectum ad jus illud quòd conductor in re conducta, vel vasallus in feudo, &c. Istud jus quilibet istorum possidet naturalitèr, & civilitèr, & possidet pro suo, & dominij cogitatione, & ideo possidet naturalitèr, & civilitèr, sed qui naturalitèr possidet tantum, non possidet pro suo, nec tanquam dominus: *ut alleg.* §. *dejicitur.* Et ideo quia

Ley V. Como contra el Rey, ni su Señorío, ni contra la Iglesia, no puede correr prescripcion por menor tiempo de lo que mandaron los Santos Padres.

NInguna cosa que sea de Señorío de Rey (*a*) no se pueda perder en ningun tiempo; mas quando quier que el Rey,

quia istud jus isti possident naturalitèr, & civilitèr, præscribunt istud jus per triginta annos. Et iste casus *in d. §. si quis per* 30. Et ideo pone, quòd ego conduxi à te domum pretio decem florinorum annuatim, in ista conductione ego steti per triginta annos solvendo tibi pensionem, tu vis nunc me dejicere, & alij rem locare. Ego dico quòd non potes, quia jam præscripsi istud jus conductionis spatio decem annorum, non poteris me repellere à dicta possessione præscripta illius juris per dictum §. *si quis per* 30. Et per hoc possunt determinari aliæ plures quæstiones. Pone, quòd ego ut emphiteuta solvi Titio pro quadam vinea, quam dico me tenere ab eo in emphiteusim decem solidis, per triginta annos, nunc Titio domino vineæ, & dicit rem illam mihi nunquam dedisse in emphiteusim, petit à me titulum, aliàs vult illam auferre à me: ego allego, & probo quòd per triginta annos ei solvi annuatim canonem possum repellere directum dominium exceptione præscriptionis per allegata jura: *& notatur in Spec. tit. de feu. §. quoniam, vers. 4. & Host. in sum. tit. de feu. circa princ. & not. in l. si plures apochis, C. de fide instru. & notant Ray. & Ange. in dicta l. acquiritur.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 6. lib. 3. tit. 13. de las Ordenanzas Reales, que pone si las Ciudades, ò Villas del Señorío Real, si se pueden prescribir, è si de los bienes del Señorío Real puede el Rey facer donaciones, ò fasta que suma. Vey en las dichas Ordenanzas Reales, en el tit. 9. lib. 5. desde la Ley 3. fasta el fin del dicho tit. Vey la Ley 7. de la 3. Partida, tit. 19. si las plazas, y caminos, y dehesas, y cosas públicas si se prescriben, ò por quanto tiempo. Concuerda la Ley 6. del dicho tit. para las cosas de la Iglesia. Vey la Ley 26. del dicho tit. que pone termino de 40. años para se prescribir, è si son de la Iglesia Romana, por cient años, è si son bienes muebles por tres años.

(*a*) NInguna: de Señorio de Rey. Nota ergo quòd res dominica Principis nullo temporis spatio potest præscribi, nec Reipublicæ, vel Templorum, *ut l. 1. C. ne rei dominicæ vel Templo. & ibi Bar.* Idem de jure publico constituto, ut sunt theatra, viæ publicæ, & campi, quæ sunt communi usui deputata, quæ etiam mille annis non præscribuntur: *ut ff. de via publi. l. viam publicam, de usuca. l. usucapionem, & de operi. publi. l. præscrip. 3. part. eo. tit. l. 7.* Idem de rebus in patrimonio publico inclusis, & incorporatis, quas Princeps possidet, ut Princeps, ut sunt jura superioritatis, & similia, quæ sine titulo, vel sine Principis concessione præscribitur aliquo tempore: *ut C. de præscrip. 30. vel 40. annorum, l. comperit.* Et hoc dum tamen ex parte præscribentis sit favor, quia tunc triginta annis possidetur: *C. de decurio. l. eum qui. C. de fun. Reipublicæ, l. eum qui. lib. 11. & not. in dict. l. comperit, notant Doc. signantèr Hen. in c. si diligenti, extra eo. tit. di. fi.* Dicuntur etiam regalia, quæ sunt impræscriptibilia, facere almirantum in mari, vel in terra ducem exercitus, vel aliud, quòd à solo Rege consuevit concedi: *ut ff. de his qui not. in fa. l. athletæ. §. designa.* Item, viæ publicæ dicuntur regalia, & quæ dicuntur viæ publicæ, & quæ privatæ: habetur *in l. 2. §. prætor, ff. ne quid in lo. pu.* Item, omnis portus ad Regem pertinet, & qui dicant portus habetur: *ff. de verb. signi. l. portus.* Item, omnia flumina navigabilia, & quæ & qualia sunt, habetur: *ff. de flumi. l. quo minus.* Item, ripæ fluminum publicorum; & idem de alveis fluminum publicorum, licèt aqua est communis: *ut not. per Bald. plenè ff. de re. divi. super rubrica, & l. quædam.* Item, est jus regale moneta ista auctoritas faciendi monetam publicam.

Sed

ò su voz la demandáre, cobrela. Otrosí, mandamos, que las cosas

Sed in alchimista est dicendum, quòd si ponitur tantum pro tanto, tale pro tali, sine aliqua falsificatione formæ, vel materiæ, non punitur alchimista, quia est ars perspicaci ingenio adinventa tanquam à philosopho. Item, pœnæ maleficiorum sunt fiscales: *ut C. de modo mul. l. multarum.* Item, bona vacantia: *ut C. de bo. vacan. l.* 1. *lib.* 10. Item, turpia lucra quæ ab indignis extorquentur: *ut ff. de inoffi. testa. l. Papinianus*, §. *meminisse.* Item, bona contrahentium incestas nuptias: *ut C. de incest. nup. in princ.* Et idem si contrahit incestum, quia magis delinquit: *ut in aut. de testi. & ea quæ parit*, §. *fi.* Item, bona omnia confiscata: *ut C. si ad l. Julian. de vi. l. si tutor*, *ff. de capi. dimi. l. tutelas*, §. *si liber.* Item, omnis reditus plaustrorum, & navigiorum, qui rediguntur in publicum, & quicumque propter talem causam incidit in commissum: *ut ff. de publi. l. commissa*, *& not. ff. pro socio, l. cum duobus*, §. *idem rescribit.* Item collectæ, sive sint ordinariæ sive repentinæ: & licèt *glos. in lib. feu. tit. quæ sunt regalia*, *c.* 1. *dicat*, quòd collecta est munus, & imponitur personis pro rebus: *ut ff. de muneri. & ho. l. rescripto*, §. *fi. tamen Andre. de Iser.* dicit, quòd in dicto titulo quæ sunt regalia, quòd sunt ordinariæ collectæ. Quòd idem est dictum, quòd in dictiones quòd sunt munus patrimoniale. Et istud prodest scire propter id quòd notat ibi Dy. quòd ad collectas solvendas tenentur non subditi; qui ibi habent possessiones. Nam ad munera patrimonialia omnes tenentur: *C. de immu. nemi. conce. l. fi. & vide quòd not. in c. pervenit*, *extra de immun. Ecles. per Host. & Jo. An.* sicut ad solvendum passagium pro rebus, tenentur quicumque transeuntes, imò maximè colliguntur à non subditis: *ut ff. loca. l. penul.* §. *navem.* Item, ad Regem pertinet potestas creandorum magistratuum: *ut in aut. de defen. civil. per totum.* Item, omnes Insulæ Principis sunt: *ut ff. de judicijs*, *lege insulæ*, *ff. de publi. l. Cesar.* Item, omnia palatia deputata in Civitate pro justitia exhibenda, & omnia bona committentium crimen læsæ majestatis: & reliqua contenta in usibus *feu. tit. quæ sunt rega. per totum*, *ut hoc not. ibi Bal.* Item, omnis jurisdictio, & districtus apud Principem est. Et omnes Judices à Principe administrationem suscipere dicuntur, & juramentum præstare debent, quale à lege constitutum est: *ut* §. *Judices*, *de pace jura fir. in glos. & foro novo*, *tit.* 35. *l. fi.* Hodie tamen de jure Regni præscribitur jurisdictio civilis, & merum Imperium contra Regem spatio centum annorum. Et quòd hic dicitur, intelligitur de majoritate justitiæ, quæ nullo temporis spatio potest præscribi, & de juribus & tributis Regis: *ut foro novo*, *l. Ansi es nuestra voluntad.* Justitia verò civilis præscribitur spatio quadraginta annorum: *ut ibi prædicta auct.* quæ sunt impræscriptibilia morte, & vita, semper sunt regnò annexa, quia regnum semper vivit: *ut notat Bar. in dicta l. comperit*, *& in auct. quomodo oportet Episcopos*, §. *fi. coll.* 1. An autem jus colligendi pedagia possit præscribi? *Et Bal. in lib. feu. tit. quæ sunt rega.* Distinguit, quòd quidam habent jus colligendi pedagia ex privilegio; & tunc possunt uti, sed non abuti privilegio. Quidam habent ex præscriptione, seu proprius loquendo ex consuetudine; & tunc aut est præscripta tanto tempore, quòd ejus contrarij memoria non existit, & idem quia talis consuetudo æquiparatur privilegio concesso à Principe ex certa scientia: *ut extra de verb. signifi. super quibusdam*, §. *præterea*, *& not. in Spec. de caus. pos. & proprie.* §. *qui verò*, *vers. quid de colligentibus pedagium.* Aut est consuetudo minoris temporis; & non sufficit; tum quia via publica non præscribitur, tum quia talis consuetudo à lege damnatur: *ut lib. feu. tit. de pace jura fir.* §. *illicitas exactiones*, tum quia non habet causam continuam, non enim semper homines transeunt qui pedagium solvant: *ar. ff. de servi. urb. præ. l. foramen.* Sed Bar. dicit, quòd aut præscribitur contra aliquem qui habet jus colligendi, & tunc præscribitur longissimo tempore, tunc requiritur ejus scientia, sicut in servitutibus: *ut C. de servi. & aqua*, *l.* 2. Consuetudo enim non præscribitur nisi contra scientes, quia ex tacito consen-

de Sancta Iglesia (*a*) no se pierdan por menos tiempo de lo que mandaron los Sanctos Padres.

Ley VI. Como la libertad puede ganar el siervo por espacio de treinta años.

Si algunos (*b*) siervos anduvie-

su provenit : *ut extra de verb. signific. Abbat. & ibi Jo. An. in novella*, aut præscribitur solummodo contra transeuntes, & tunc requiritur tempus, cujus contrarij memoria non existat. Et etiam ut sciat Imperator, vel ipse locum tenens, quòd ipse amittat : *ff. de Publicia, l. Publicanus*, §. *fi.* quòd non placet, quia constat per dictum §. *illicitas*, Imperatorem scire istos abusus, & non præscribitur contra Cæsaream potestatem : *ut C. de præscrip.* 30. *vel* 40. *annorum, l. competit suprà alleg.* Sed contra privatam potestatem præscribitur. Et ideo cum non tangit Principem ejus specialis scientia, non requiritur per ea quæ notat *Innoc. de offi. ordi. conquærente de hoc per Ci. & Ja. Bu. C. ut nova vecti. l.* 1. & 2. Sed quæro, utrum per istam præscriptionem, vel consuetudinem acquiratur ipsi solo seu territorio, an solum personæ? putà præscribenti tale passagium, vel pedagium? Et videtur, quòd talis præscriptio sit personalis : *ff. de servi. rusti. prædi. l. proceris.* Sed dic, quòd est realis, & transit cum solo, & hoc apparet, quia non est reperire aliquam personam cum qua finiatur. Et nota, quòd distinctio *Bar.* benè est vera *secundum Bal.* in quantum distinguit, quia aut volo præscribere jus formatum in personam alterius, & præscribo longissimo tempore; quòd intellige sine titulo: Sed cum titulo sufficeret præscriptio longi temporis : *ut C. de præscrip. lon. temp. l. fi.* Nam ista præscriptio non est juri contraria, quia jus jam formatum est in esse deductum (ut ita dixerim) de publico factum est privatum, nec requiritur scientia alterius, quam illius qui præscripserat, scientia enim transeuntium ideo non requiritur, quia non debetur propriè contra eos præscribi, cum non interfuit eorum cui solvant. Facit quòd notat *Innoc. de majo. & obe. c. inter quatuor, de resti. spo. c. cum olim* 3. & *d. c. conquærente.* Tum etiam quia si præscriberetur contra eos, præscriberetur contra incertas personas, quarum certa scientia impossibilis est. Aut volo jus de novo formare, & præscribere contra libertatem transeuntium, & tunc requiritur tantum tempus, cujus contrarij memoria non existat, non tamen oportet probare de certa scientia Principis, quia tunc certum est ipsum scire, licèt inconfuse, & in genere : *ut supra dixi.* Et nota, quòd in primo casu præscribitur quasi confessoria contra negantem : *ff. de usuca. l. sequitur*, §. *si viam, & vide de negativa quæ à transeun. interprætatur de condi. & demon. l. quibus diebus, in princ. per Acur. hæc notat Bal. in lib. feu. tit. quæ sunt regalia ca.*

(*a*) De Sancta Iglesia. Hoc verum, cum persona Ecclesiastica est capax ad possidendum nomine alterius Ecclesiæ, quæ præscribit hoc spatio quadraginta annorum alterius Ecclesiæ jura : *ut c. auditis, & c. de quarta, de præscrip. & C. de Sacrosanct. Eccles. l. fi. & aut. ibi signata*, quas actiones 16. *q.* 4. *c. fi.* Contra Ecclesiam verò Romanam præscribitur spatio centum annorum : *ut in auct. ut Roman. Eccles. præscrip. centum ann. Gau. in princ. collater.* 2. & *c. si diligenti, & c. cum nobis, & cap. ad audientiam, extra eod. tit.* Si verò persona possidens rem Ecclesiæ sit incapax, ut laicus, tunc nullo temporis spatio præscribit : *ut c. causam quæ, extra eo. tit. & not. in d. c. si diligenti.*

ADDICION.

La Ley 33. de la 3. Partida, tit. 19. dispone, que si el señor es presente por 10. años se prescribe el siervo, è si es absente por 20. años, è con mala fé se prescribe el siervo por 30. años. E si el siervo que anda en posesion de libre, muriere, puede el señor mover Pleyto à sus hijos dentro en cinco años, è pasados no puede : y el mismo tiempo está para el que es libre, si está en posesion de siervo, si sus parientes del siervo defuncto lo quisiesen pedir : es de esta Ley 25. tit. 19. de la 3. Partida.

(*b*) Si algunos. Secundum distinctionem hujus *l. intelligo l.* 2. & 3. *foro juz. lib.* 10. *tit.* 2. *de jure tamen est* con-

ren por libres por treinta años en faz de aquellos que los demandan por siervos, no los puedan demandar despues, ni tornar en su servidumbre: è si anduvieren fuidos por cinquenta años, y anduvieren por libres, no los pueda ninguno demandar despues de los cinquenta años por siervos.

Ley VII. Cómo y en qué manera se puede interrumpir la prescripcion.

Porque es establescido en las Leyes, que por tiempos señalados (*a*) pierde home su dere-

---

contra 3. part. eo. tit. l. andando, & C. de servis fugi. l. 1. glos. ma. in fi. Et istud tempus incipit currere à tempore posito in dicta *glos. de quo per Bar. in l. 1. §. per servum, ff. de acqui. & 3. part. eo. tit. l. si del tiempo. Et quòd not. in c. licèt, extra de conjugio servo*, ut hic reffert Episcopus.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 30. de la 3. Partida, tit. 29. la qual dice, que para interrumpir la prescripcion, que pida la cosa ante el Juez del Lugar, ò delante el Obispo; è no pudiendo haber Juez, ni Obispo, que lo pida, ante dos homes de la vecindad donde mora el que tiene la cosa: è si el que tiene la cosa es poderoso, basta denunciarlo à los vecinos, è basta para interrumpir la prescripcion. Vey la Ley 29. del dicho tit.

(*a*) Porque es: por tiempos señalados. *Ut suprà eo. tit. l. 1. & l. 4. & l. 5. in fi. & l. supra proxima.* Item, circa materiam tituli est notandum, quòd quando quis fundat intentionem suam ex cursu longi temporis cum legitimo titulo sufficit, quia ex patientia diuturna præsumitur verum, quòd continetur in titulo: *not. Bar. in l. cum de in rem vers. ff. de usuris*, pro quo facit *glos. in l. si patri. C. commu. divi.* ubi ex patientia longi temporis præsumitur possessio vera. Idem *not. Bal. in l. si certis annis, C. de pac.* Collegi tamen de jure Regni præscriptiones, quæ infra sequuntur. Est enim unius diei præscriptio, postquam Judex protulit sententiam, si in eadem die non pronunciavit super fructibus, & expensis, post non poterit sententiare, corrigere, nec emendare: 3. *part. tit. 22. l. 3. & l. 8. not. in l. Judex, & l. quòd jussit, ff. de re judi. & l. terminato, C. de fruc. & lib. ex. & in c. in litteris, extra de offi. dele.* Est præscriptio trium dierum ad appellandum, & ad petendum Apostolos, non numerato die, latæ sententiæ: *ut infra eo. lib. 2. tit. de las alzadas, l. 1.* an iste terminus potest abreviari, vel prolongari: *vide Di. in regula indultum, extra de reg. jur. lib. 6.* Est & alia trium dierum. Que si el coto echado al de la Villa no prendan fasta tres dias, y al del termino, à nueve dias. Non potest amplius, nec tenetur solvere: *ut foro novo, l. quæ incipit: Tenemos por bien que en las Ciudades, &c.* Est & alia octo dierum, contra eum qui non probat exceptionem excommunicationis, non numerando diem in qua proponitur: *ut in c. pia, de excep. lib. 6,* & contra non probantem declinatoriam exceptionem quam proposuit: *ut foro novo, l. quæ incipit: Si el demandado dixere.* Et ad respondendum positionibus, & ad contradicendum testibus: *ut in Ordinatione Regis Joan. I. Briviesca, l. por quanto por malicia.* Et contra lusores ad taxillos, quòd si infra octo dies pecunias non petierit, amplius non poterit, & alius quilibet poterit petere: *ut Ordin. Joan. I. Briviesca, l. ordenamos, è mandamos, que ningunos de nuestros Reynos no sean osados de jugar dados.* Est & alia præscriptio decem dierum contra illum qui intra illos non supplicavit, amplius non poterit: 3. *part. tit. 24. l. 6.* Est & alia novem dierum, si reus non contestatur litem, manet confessus: *ut foro novo, l. porque se aluengan los Pleytos.* Est & alia decem dierum contra appellantem, vel supplicantem à Judice appellationis, quòd si infra decem dies cum toto processu coram Judice superiore non se præsentaverit, sententia manet rata: *ut Ordin. de Briviesca, l. Suplican, è agravian.* Est etiam decem dierum præscriptio, si pars non contra-di-

cho, por ende queremos dar consejo à aquellos que quisieren de-

dicat, arbitri sententia manet emologata: *ut* 3. *part. tit.* 4. *l.* 23. Est & alia quindecim dierum, si aliquis excipit contra aliquem quòd spoliavit illum omnibus bonis suis, vel majori parte, &c. *ut suprà eo. lib. tit. de las defensiones, l.* 3. *& c. frequens, extra de resti. spo. lib.* 6. Est & alia viginti dierum, nam si infra illos Judex post conclusionem causæ non protulit diffinitivam sententiam, vel infra sex dies interlocutoriam, condemnatur in expensis: *ut foro novo, l. desque fueren las razones, &c.* Est etiam viginti dierum præscriptio à die litis contestatæ, ut reus opponat exceptiones peremptorias, vel præjudiciales: *ut foro novo, l. Alegan por sí.* Est præscriptio triginta dierum ad opponendum contra confessionem: *ut l. in contractibus, C. de non nu. pe.* Est & alia quadraginta dierum ad prosequendum appellationem, si non fuerit terminus à Judice assignatus. Si Rex fuerit ultra portus usque ad quadraginta dies, si intra portus usque quindecim dies, si in villa usque ad tres dies, si in termino usque ad novem dies, & nisi appellans infra dictos terminos conquæratur cum processu, rata manet sententia: *ut foro novo, l. seguir debe el alzada.* Est & alia quadraginta dierum, si aliquis fidejussit pro alio detradendo eum ad judicium sine termini assignatione, post non poterit molestari, nisi sint denarij Regis, vel communitatis, quia tunc durat fidejussio per tres annos: 4. *part. tit.* 12. *l.* 19. Est & alia sexaginta dierum ad opponendum contra nullitatem sententiæ: *ut foro novo, l. si alguno alegáre la sentencia.* Est etiam alia quadraginta dierum, en las cosas mostrencas. Quia nullus potest eas postea repetere, dum tamen præconicentur per tenentem, per foros, & plateas: *ut in Ordinatione de Tauro, à lo que vos dixeron que supiese la nuestra merced que los Alcaydes.* Est & alia trium mensium, si quis propter contumaciam fuit condemnatus criminalitèr, & in terminis citationis non comparuit; licèt post audiatur super crimine, non tamen super expensis: *ut suprà eo. lib. tit.* 3. *l.* 4. *& Ordinat. de Briviesca, l. Si alguno fuere condenado.* Est & alia quadrimestris, quæ datur ad solvendum, cum aliquis fuit condemnatus per sententiam arbitrariam, in qua ad solutionem non fuit terminus assignatus, quia nisi solverit infra illos incidit in pœnam: 3. *part. tit.* 4. *l.* 33. Est & alia unius anni, ultra quam non debet lis durare super inventarium, & in causis civilibus per triennium, & in criminalibus per biennium: 6. *part. tit.* 6. *l.* 9. *maliciosamente, &c.* Est & alia unius anni, quando pars impetravit rescriptum, & adversarius aliud impetravit super eodem negotio, si primus suo rescripto non utitur per annum amittit illud, & valet secundum *part.* 3. *tit.* 18. *l.* 5. Est & alia duorum annorum, si infra biennium non fuerit crimen probatum contra accusatum, absolvetur: 7. *part. tit.* 29. *l.* 7. Est & alia trium annorum, si in compromisso non fuit assignatus terminus ad terminandum arbitrium, spirat per tres annos: 3. *part. tit.* 4. *l.* 27. Est & alia decem annorum, quo tempore præscribitur rescriptum, vel causa Regis, vel si aliqua partium, vel Judex moriatur ante litem motam: 3. *part. tit.* 8. *l.* 35. Est & alia decem annorum contra creditorem qui debitum non petit, qui perdit actionem: *ut foro novo, tit.* 11. *lib.* 2. Est & alia si privilegiatus non utatur privilegio suo triginta annis, perdit illud: 3. *part. tit.* 18. *l.* 42. Est & alia quadraginta annorum, & alia centum annorum ad perdendum jurisdictionem civilem, vel criminalem: *ut dixi suprà eod. tit. l. Ninguna cosa.* Est & alia contra reum, quia publicatis attestationibus actoris in causa principali, amplius non poterit probare exceptionem, nisi per instrumentum, vel per adversarij confessionem: *ut foro novo, l. Si despues del Pleyto contestado.* Est & alia contra contumacem, quòd non audiatur appellans: *ut foro novo, l. Costumbre es en la nuestra Corte,* 3. *part. tit.* 23. *l. contra.* Est & alia contra Regis arrendatorem, quòd si aliquis potens aliquid de redditibus Regis accepit, & non notificaverit receptori infra terminum solutionis faciendæ, quòd amplius ipse solvat: *ut l. de Briviesca, Ordenamos, è mandamos, que los arrenda-*

do-

mandar su derecho. Onde esta- blescemos, que si alguno fuere

dores. Et vide circa hoc l. quaterni de alcavalas, quæ de hoc loquitur. Est & alia contra respondentem contra litem contestatam interrogantibus, quia post litem contestatam non poterit responsionem revocare: 3. *part. tit.* 10. *l.* 2. Est & alia, quando quis allegat errorem quem debet probare ante sententiam, post non auditur: 3. *part. tit.* 6. *l.* 8. Est & alia, quòd post conclusionem non possunt instrumenta produci: 3. *part. tit.* 16. *l.* 35. Alia ad Judicem delegatum recusandum ante litem contestatam, & non post: 3. *part. tit.* 4. *l.* 22. Alia, quòd postquam Judex sententiam protulerit, illam non poterit revocare, corrigere, nec emendare, salvis certis casibus: 3. *part. tit.* 22. *l.* 4. Alias præscriptiones colligit *Archi. in rosario, in* §. *potest* 16. *q.* 3. Vide circa has diversas præscriptiones *foro juz. lib.* 10. *tit.* 2. *l. pe. & l. cum notissimi, C. de præscrip.* 30. *annorum, & per Bar. in l. naturalitèr, ff. de præscrip.* Sed quæro quanto tempore præscribatur consuetudo? Dico, quòd si est utilis Ecclesiæ, vel Reipublicæ, præscribitur spatio triginta annorum. Si autem expræsse est damnosa, requiritur spatium, cujus contrarij memoria non existat. Si verò est dubium, requiritur tempus quadraginta annorum. Et sic possunt reduci ad concordiam opiniones Doctorum tractantium de tempore ipsius præscriptionis secundum *Bal. in usibus feu. tit. de his qui feu. da. pos. c. non obstat, C. de Sacrosanct. Eccles. auct. quas actiones, & c. de quarta, de præscrip.* quia præscriptio quæ inest consuetudini, non est propriè præscriptio, sed quædam firmitas taciti consensus consuetudinis, ut ibi non requiritur possessio continuata, sed actus utentium, qui continui esse non possunt: *ut ff. de servi. ur. prædi. l. foramen, & Bal. ubi suprà ubi not.* quòd consuetudo cum violentia præscribi non potest: *ut not. Jo. An. in novella, in c. fi. de re. Eccles. non alie.* Gratia cujus nota quòd actus inducentes consuetudinem, habent dispositionem supra jure eliciendo ex actibus hominum. Undè quantum consuetudo habet de actu, tantum habet de potentia, & non plus, quta est præter legem. Sed si esset contra legem prohibentem, non valeret, nec posset præscribi: *ut not. Bal. in d. tit. de his qui feu. da. pos.* §. *abbatissa.* Consuetudo enim præsumitur irrationabilis, quæ non sit æqua, & bona: *in auct. fideic.* §. *fi. & C. de consti. pe. l.* 2. *in fi. Idem si sit æqua, sed non bona*, ut quòd nulla præscriptio currat in testamentis. Facit quòd *not. in alleg. auct. quas actiones, & l. quòd si nolit*, §. *si quidem, ff. de edil. edict.* Idem si sit bona, & non æqua, ut quòd debitum non possit peti post decennium, vel quòd de maleficijs post annum cognosci non possit: *C. de usu. transfor. l.* 1. *ff. de mino. l. auxilium.* Ista tamen toleratur de foro novo, *tit.* 9. *l.* 2. Interdum valet consuetudo, & præscribitur, licèt non sit bona, nec æqua, ut quòd filio delinquenti pater teneatur assignare legitimam, ut inde solvatur pœna fiscalis: *ut not. C. de decu. in rub. quamvis secus si sit de jure commun. ut l. si quæ pœna, ff. de his qui sunt sui vel alie. ju. per Gui.* Item, omnis consuetudo dicitur rationabilis, & potest præscribi, quæ visa est bona, & probabilis statuentibus: *ut l.* 1. §. *provinciam, ff. de postu. & C. de adul. l. publicè per Jac. & Cy.* nisi expressè lex eam reprobaret: *ut l.* 1. *in fi. ff. de excep. do. not. Bal. sup. Innoc. in c. ex parte de consue.* De materia consuetudinis vide notabilitèr *Jo. Fa. insti. de jure natu.* 15. *col.* Item nota, quòd ex actibus meræ facultatis non inducitur consuetudo, nec inducitur ex non usu non habente in se actum tacitum juris disputationi contrarium: *ut c. cum Joannes, de fi. instr. & not. in c. Joannes, de Cler. conju. & Cy. in l.* 1. §. *quæ sit lo. consue. not. Ab. in c. sua nobis, de confir. uti. vel inuti. in fi. & in c. fi. de condi. oppo.* Circa quòd est etiam notandum, quòd quatuor requiruntur in consuetudine inducenda, scilicèt, actuum publicè factorum pluralitas, temporis diuturna, & congrua prolixitas, utendi potestas, & consuetudinis rationabilitas. Item, uno actu quantumcumque vulgato non fit consuetudo. Speciale enim est in Papa, & Imperatore, quòd unica sententia habet vim constitutionis: *ut notat Innoc. super ru-*

en la tierra, ò fuera de la tierra, è quisiere quitar el tiempo por-

---

rubrica de consue. Item, ex parvo tempore non firmatur consuetudo, sed longum tempus consuetudinem perficit. Consuetudo enim perficitur dum injiciatur, sed nascitur dum conservatur. Interim enim consuetudo est facti, non juris, sed dum tempore firmatur, tunc incipit esse jus, & sic facta consuetudo est jus, dum & est in fieri merum factum est in ultimo instanti temporis habet diffinitionem, & meram sententiam consuetudinis: *ut notant Innoc. & Bal. super dicta rub. de consuetudine.* Est etiam notandum, quòd qui non possunt statuere expræsse, eorum consuetudo non valet, quoniam consuetudinem inducere est jurisdictionis, sicut & statuere. Vide in eo, in quo non valet statutum Populi, & ubi exigitur superioris consensus in statuendo; exigitur & ejus conscientia, & scientia in consuetudine inducenda. Ex hoc sequitur, quòd si superior prohibet, quòd non valet consuetudo inferioris. Item, *not. secundum Innoc. in d. rub. de consuetudine, in fi. quòd ex justa causa valet statutum, & consuetudo contra l. Dei, & naturæ. Facit quòd not. C. quòd metus cau. l. actionis. Item, facit in ratione sui, ff. manda. l. si hominem. Et facit quòd not. per Cy. C. de accu. l. reos, & C. de natu. lib. l.* 1. His accedit, quòd tacitum, & expræssum procedunt ab eadem potentia causæ: *ut l. de quibus, ff. de legi.* nec potest consensus Populi plus inducere per unam viam quam per alteram, licèt velocitate differant. Nam idem facit statutum in instanti quòd facit consuetudo, & præscriptio in longo tempore: *ut not. C. de do. promis. l. 2. differunt*, ergo velocitate, non auctoritate, vel potestate: *ut not. Bal. ubi suprà.* Ad materiam istam consuetudinis facit quædam littera responsiva, quam ad quendam nobilem militem misi, cujusdam quæstionis, de qua per eum consultus fui, quæ sic incipit. Avidæ strenuitatis miles, virtute maxima bellicosè vidi casum atque facti relationem, quam cum præsenti latore ad me destinatis, super quo consilium à me requiritis circa quæstionem quam vertitur inter villam vestram de Montal. & aliam villam circunvicinam de Villano alterius dominij. Et videri meo debent ad hujusmodi quæstionis decisionem duo assumi fundamenta. Primum id quòd Rex Joannes II. bonæ memoriæ in Curijs de Madrid statuit per legem disponentem, quòd domicilia mutantes de locis dominij ad alia loca dominij petent, & contribuant pro bonis quæ dimiserunt in locis à quibus transeunt; dum tamen rationabilitèr sint bonis contributiones impositæ. Et hoc tàm in petitione Regis, quàm in concilij, vel mixtis: *cum qua l. Regni concord. l. 2. ibi glos. C. de mune. patri. lib.* 10. quæ dicit, quòd etiam alienigenis, qui possident aliquid in loco patrimoniale, munus gratia publicæ utilitatis indicitur: *concord. l. cum nec, juncta glos. ibi C. de incolis.* quæ dicit, quòd licèt ad personalia munera quis non vocetur propter solam possessionem patrimonialia tamen pro his possessionibus quas in loco possidet, subire tenetur facit: *l. fi. C. sine censu. vel reliquis*, quæ inquit, quòd cives pro his agris quos possident solitas pensiones agnoscant. Et est hoc expræssum *in l. rescripto. & l. fi. §. patrimoniorum, ff. de mune. & hono. vers. munus*, quòd possessioni tantum imponitur, omnes possessiones subire oportet, & si nec cives, nec incolæ sint, quæ quidem munera patrimonialia sunt super inditiones; & sunt hodie ordinaria, quæ omnes subire tenentur: *ut l. fi. C. de mune. patri.* nam est munus ordinarium, quòd à constitutionibus Principum disponitur: *ut C. de vaca. mu. pu. l. unica, lib.* 10. Facit ad hoc, quòd licèt regularitèr collecta non potest imponi nisi subditis: *ut notat glos. & Doc. l. rescripto. §. fi.* Est tamen notandum, quòd quemadmodum potest Civitas statutum facere, quòd omnes qui colunt, vel faciunt in suo districtu, solvant ex eo quòd ibi colunt, & ibi serunt, & ibi metunt, quasi contrahere videntur, quia statutum benè potest de novo inducere, quasi contractus jure communi incognitos: *ut ff. de judi. l. omnem*, & quia gaudent possessionibus conveniens est quòd solvant onera: *ut not. in l. 2. C. de mune. & in quo loco, lib.* 10. *not. Bal. in l. unica, C. de sen. quæ pro eo quòd inte-*

pro.

pro. Item, generalis consuetudo servat, quòd ubi quis possidet, ibi collectam patiatur, non præcisè, sed causativè; quia si non solvit, non incarceratur, sed aufertur sibi res vel rei fructus: *ut ff. dele. 1. l. quòd Julian. §. sed hæres, & ff. de usufru. l. si pendentes, §. si quòd, & l. ediles, & ar. ff. de publicia, l. commissa, & in auct. de collato. §. si verò aliquando, colla. 9. & not. suprà tit. de las deudas, l. fi. Innoc. in c. postulasti, de foro comp. Bal. in tit. quæ sunt regalia, c. unico.* Facit ad hoc, quòd in præjudicium subditorum, nisi ibi expræsse consentiant, non potest dominus loci componere: *notat Innoc. in c. auditis, de præscrip. Host. & Ab. in c. dilecti, de majo. & obe. not. Bal. in lib. feu. tit. quo tempore miles inves. pe. de c. si quis, & in tit. si de feu. controv. fue. c. in generali.* Item, ad collectam quæ imponitur rebus ex ordinatione generali, vel ex lege municipali, seu consuetudine, tenentur omnes possessores: *vide Bal. notabilitèr in l. fi. C. sine cen. vel red. Spec. tit. de Cler. conjug.* maximè quia ista habent regularem præstationem: *ut not. in c. minus, de immu. Eccles. per Hen.* Ad munera ergo realia ratione possessionum tenentur possessores, etiam non domiciliarij. Et quæ sunt illa, habes exemplum *in l. 1. in fi. §. 1. ff. de mune. & ho. Calde. tit. de censi. consi. 6. in fi.* Secundum fundamentum est, quòd omnia bona hæreditaria quæ in districtu, & jurisdictione vestræ villæ de Montal. nunc possident cives alterius villæ del Villano olim possessa fuerant à civibus pectarijs de Montal. qui cum dictas hæreditates possidebant, transtulerunt domicilia sua ad aliam villam, & de uno in alium possidentur, nunc dictæ hæreditates per hæredes, & successores eorum qui primo eas possidebant, & domicilia sua, ut ita dixerim transtulerunt. Ex quo colligitur, quòd tales contributiones prædiorum, vel præstationes tributorum prædialium transeunt ad quoscumque possessores cum onere suo, qui ut permittitur, domicilia sua transtulerunt, & ad eorum hæredes, vel successores, & bona alia tributaria semper ut prius permanserunt, de quo sunt jura vulgaria: *ut c. 1. de cen. 11. q. 1. si tributum, 23. q. 8. tributum, & c. magnum, 16. q. 1. si quis de immu. Eccles. c. 1. lib. 6. ar. c. recollentes, de sta. mo. & quòd not. Innoc. in c. 2. de reli. do. & in c. cum olim, de consue. facit l. 3. C. de Episc. & Cler.* & potest esse horum ratio quia tales præstationes sunt bonis cohærentes, & rem afficientes: *ut alleg. l. omnes, C. sine cen. vel re. notat Bar. in alleg. l. rescripto.* non obstat quòd potest allegari ab altera villa in contrarium, quòd statu priorum personarum mutato, videtur etiam mutata & altera conditio bonorum *per l. unicam, C. de impo. lucra. descri. lib. 10.* à contrario sensu, quia de jure ex persona hæredum non mutatur conditio obligationis: *per l. 2. §. 2. ff. de verb. obl. & ff. de re jur. l. non debeo, & l. hæredem, & l. qui in jus, & ff. de verb. obli. l. ead. §. cato. & ff. ad Sylla. l. Pola. & ff. de jure fisci, l. fiscus, & l. non intelligitur, §. si posteriori,* imò & si privilegiatus succedit privato, debet uti jure privati: *ff. de insti. actio. l. sed & si. & alle. l. 3. C. de Episc. & Cler. & alleg. l. omnes, C. si sine cen. vel re.* fundat quidem nobilitas vestra intentum vestrum, etiam contra hæredes, & quoscumque possessores de jure communi, eo quòd dicta prædia in strictu, & jurisdictione vestra sunt sita *per c. constitutus, de reli. do. & per c. dilectus, de capel. mo. circa princ. 16. q. 7. omnes basilicæ.* Et est expræssum *in c. de zenodochijs, de reli. do. facit c. 1. de præsc. lib. 6. & c. ad decimas, de resti. spo. eo. lib.* Item, non obstat, quòd ab adversa parte allegatur scilicèt, de compromisso, & sententia arbitraria inter dominum patrem vestrum, cui vos in villa de Montal. jure primogenituræ successistis, & dictam villam olim lata super hoc, quia dominus loci non potest transigere, nec componere, nec pro rebus ablatis à suis subditis, vel colonis agere, quia domini non interest, nec est subditorum procurator: ut notabilitèr per *Innoc. in c. dilectis, 2. de appel.* & est conclusio Rotæ conclusio *n. 131. not. Bal. in l. venia, C. de in jus vocan.* maximè quia per secundum compromissum, & sententiam latam inter dicta concilia in vestro tempore fuit novata prima sententia, & per partes fuit visum ab ea recessisse, per ea quæ *not. in ar. in l. quis usufructus, de novatio, & Bar. plenè in l. ita stipulatus, ff. de ver. obli. 17. col. l. Valerianus, ff. de præto. stipu.* & quando duæ obligationes æquales circa idem

idem fiunt, posterior valet, & non prior: *ut l. fi. C. de novat.* 5. *part. tit.* 14. *l.* 15. *not. Bal. in l.* 2. *C. de exe. rei judi.* Item, non obstat, quòd per concilium del Villarejo allegatur, scilicèt, quòd licèt aliqui cives ejusdem loci solvebant contributiones quæ eorum possessionibus inducebantur per concilium de Montalt. Multi tamen alij non solvebant; & concilium del Villarejo non consuevit dictas solvere contributiones, nec in hoc consensit, & consuetudo, etiam si sit contra legem, inducitur spatio decem annorum: per ea quæ *not. glos. & Bar. in l. de quibus, ff. de leg. & in l.* 2. *C. quæ sit lon. consue.* & in multis alijs locis, & consuetudo habet vim legis, maximè si in contradictorio judicio sit obtenta: *ut l. diuturna, de leg.* non enim prodest eis hoc allegare. Primò, quia consuetudo, vel præscriptio non potest creari solo tempore, vel sola negligentia, nec tacito consensu: *ut not. per DD. in c. duo simul, de of. ordi.* Secundò, quia cum consuetudo sit communis assuefactio, & actuum repetitio contra negativam scilicèt, non solvere, non est repetere actum, ergo nec ipsius assuefactionem, vel iterationem: *de ec. edifi. c. ad audientiam.* Tertiò, quia nisi consuetudo habeat in se voluntatem populi, & rationem naturalem, & bonum motivum, non valet, *ut not. in alleg. l. de quibus.* Ista enim hic deficiunt in casu præsenti. Quartò, quia consuetudo requirit frequentiam actuum: *ut l.* 1. *C. quæ sit lon. consue. quòd ad minus bis fuit* judicatum in convocato concilio de Montalt. cum concilium repræsentat populum, & habet vicem populi: *ut not. in rub. C. quæ sit lon. consue.* quòd hic etiam deficit. Quintò, quia quantocumque tempore stet quis quòd non utatur jure quòd habet in aliquo loco, vel consuetudine, vel statuto, non præscribitur contra eum, quia semper possidet, nam exercendo illud jus in una hæreditate, seu prædio, in omnibus retinere videtur: ut est conclusio *Innoc. Host. Jo. An. Hen. & Ant. in c. dilectus, de capel.* Montalt. nam illo jure uti est in facultate concilij de Montalt. quando voluerit, quia tunc non utendo, quia nolebat, dicitur uti: ideo non est præscriptibilis talis usus in contrarium maximè cum semper fuit intervallatus per *not. in c. cum Eccles. sub trina, de causa pos. & propriè*, præscriptio etiam longissimi temporis non currit contra actum meræ voluntatis, vel facultatis: *juxta not. in c. Joannes, de Cler. conjug. & c. ex parte asten. de conces. præben. & Cy. in l.* 2. *de servi. & aqua. nisi fuisset prohibitus*, & acquievisset prohibitionem: *not. Ab. de Cecil. in cap. fi. de resti. spo. in fi.* Sextò, quia non fuit obtenta talis consuetudo à populo sine contradictione: *ut insti. de jure natu.* §. *ex non scripto, & alleg. l. diuturna, not. Innoc. in c.* 1. *de consue.* Septimò, quia libelli quærimoniarum, qui consuetudini obstabant, non recipiebantur. Et si recipiebantur, nunquam fuit judicatum secundum consuetudinem: *ff. de legi. l. si de interpretatione, & Innoc. ubi suprà.* Item, requiritur quòd judicatum sit consuetudinem esse cum quæstio esset, an consuetudo esset, nec ne? *ff. de legi. l. cum de consue.* Item, cum concilium illud habuisset causam introducendi consuetudinem, intendendo uti jure suo: *not. Innoc. in c. bonæ*, 2. *de postu. præla. & in c.* 1. *de consue.* quòd non constat. Item, nec fuit talis consuetudo inducta de scientia ejus qui super eo ubi inducitur, habet ordinariam jurisdictionem, & potestatem contradicendi: *ut alleg. l. de quibus, &* 93. *di. illud*, & non sufficit toleratio: *ut c. cum non ignores, & c. cum jam dudum, de præben.* nam etiam si specialibus personis præjudicaret consuetudo, illorum consensus intervenire oportet, nec præsumitur intervenire, nisi manifesto judicio probetur: *not. Innoc. in alleg. c.* 1. Requiruntur etiam alia ibidem per eum notabilitèr posita, ad hoc ut per consuetudinem posset se concilium del Villarejo fundare, quæ non fuerunt observata. Item, oportet probare per expræssa verba utentis, quòd intendebat uti jure suo, & quòd alius non contradicebat facto, vel dicto: sed sic patiebatur eum uti, non quasi ex gratia, sed quasi ex debito: *ut Innoc. elegantèr in alleg. c. bonæ, de postu. præla.* Item, oportet quòd is, in cujus præjudicium fit actus, sciat quòd debet constare per probationes secundum exempla: *Innoc. ubi suprà.* Et si plures sunt quibus ex possessione fieret præjudicium, omnes scire debent, quòd alius intendit uti jure suo: *ut ibi Innoc.* nam si ego possideo aliquod jus, nemo potest illud præscri-

cribere, me ignorante, quia quando nescivi, non amitto possessionem: *not. in c. conquærente, de offic. ordi. & in alleg. c. bonæ, per Innoc.* cum autem omnia ista deficiunt, nec unum solum de requisitis ad creandam consuetudinem potest probari concilium del Villarejo, non potest se consuetudine tueri, quin solvere dictas teneatur contributiones. Item, nec obstat, quòd in secunda transactione, seu compositione continetur, scilicèt, quòd non teneantur cives del Villarejo ad aliqua tributa domino præstanda, quia ibi loquitur de tributo domino debito, de quo non est quæstio, & in casu præsupposito loquimur de contributionibus concilio debitis, & ideo debemus stare propriæ significationi verborum: *ff. de exerci. l.* 1. §. *is qui navem, cum simi.* Nec obstat, quòd *not. Innoc. & Host. in c. quòd latentèr*, ubi si per dominum, vel potentem pignora capiantur, & redimantur, vel subditi probabilitèr timeant, seu vexationem suam redimant, per talem præstationem non acquiritur jus: ut patet *in c. quòd latentèr, de re. jur.* Non obstat, quia dictus dominus non fundat intentionem suam propter hoc, quia fundat concilium de Montalt. *ex l. Regni*, & ex consuetudine per concilium acquisita, non per dominium. Item nota, quòd collecta tunc dicitur munus patrimoniale merè, quando imponitur certa, & perpetua super æstimatione rei pro solido, & libra, & tunc res est hypothecata, & affecta ad solutionem talis muneris. Ideo ad quemcumque vadit, transit cum onere suo. Sed quando imponitur personæ pro rebus, est incerta, quæ secundum varietatem eminentium negotiorum mutatur, tunc appellatur munus mixtum, nec res est hypothecata: *not. Bal. tit. de pa. constan. c. nos Romanorum*, 4. *col.* & licèt obligatio dirigitur in personam, tamen causa finalis est ipsa res: *ut not. in alleg. l.* 1. *C. de sen. quæ pro eo quòd iter. l. unica*, & *ibi Bal.* 8. *col.* Item nota, quòd statutum non potest facere prædia tributaria, nisi exprimat speciem, & qualitatem tributi. Nam ea quæ variantur, & non sunt uniformia, nec certa non possunt dici tributa: *not. Bal. in l. neminem, C. de Sacrosanct. Eccles.* Item nota, quòd licèt non possit de jure communi imponi collecta nisi personis subjectis ratione originis, vel domicilij: ut est conclusio *Bar. in libertus*, §. *sola. ff. ad municipa.* civitates tamen sibi usurpant hodie hoc privilegium: *ut ibi Bar. in fi. concord. l. forma.* §. *si quis verò, ff. de censi. & vide Bar. in* §. *illam æquitatem, ejusdem l.* Quæritur numquid consuetudine potest induci? ut unus nobilis, vel homines alicujus castri possint scindere ligna, vel pascere animalia in limites alterius castri, vel in fundo alterius? *Doc. in c. dilecti, extra de arbi. super glos. fi.* concludunt quòd sic, dum tamen consuetudo non sit inducta per violentiam, ad hoc facit *c. super quibusdam de verb. sig. & l. si quis diuturno, ff. si servi. vendi.* quòd placet *Ab. de Cecil. in alleg. c. dilecti*, nam quemadmodum posset præscribi, seu acquiri tota res, ita & usus rei. Ad idem *text. in l. venditor, ff. communia prædio*, ubi probatur quòd valet consuetudo, ut quis oblato pretio possit scindere ligna, vel quòd simile in fundo alterius. Dicunt tamen notabilitèr DD. *in alleg. c. dilecti*, quòd ubi ligna, seu pascua non possent sufficere domino, & alijs, etiam consuetudine præcedente, quòd tunc dominus est præferendus: *ar. in c. suggestum, de decimis, & in c. quòd per novale, de verb. sig. Hoc idem tenet Ludov. de Rom. in suis singularibus, in singul.* 147. dicens, quòd præscribit unum castrum, vel communitas usum nemoris in territorio alterius communitatis modo accidit casus, quòd commoditas sylvæ, cujus usus præscriptus est, non sufficit ambobus scilicèt, castro cujus nemus præscriptus est, & illi qui præscripsit. Et concludit, quòd præfertur ille adversus quem est præscriptum: ut notant singularitèr *Host. & Jo. An. in alleg. c. dilecti, de arbi.* decidentes hoc ex duobus casibus: *ex alleg. c. suggestum, & c. quòd per novale*, qui textus licèt expressè non faciat, probant tamen hoc ex ratione, & argumento. Hoc non facit ad quæstionem, de qua per antiquos DD. *in alleg. c. suggestum*, concessum fuit patrifamilias pro se & familia, quòd posset aquam ducere de puteo meo, ad rigandos agros suos, vel quòd possit molere in molendino meo pro se, & familia sua, agri illi in immensum sunt augmentati, in tantum quòd puteus non sufficeret, vel familia augmentata est in immensum, & quilibet de familia vult ducere aquam, vel mo-

que no pierda su demanda, querellese (*a*) al Rey de aquel que tiene la su cosa, ò emplacele (*b*) por señal que él pare, ò por car-

molere in molendino, an possit, & per illum textum est dicendum, quòd non, quia secundum diversitatem temporum, & varietatem rerum, privilegia sunt attendenda, & causa nova superveniente mutatur privilegium, ad quòd facit, *ff. de contrahen. emp. l. in leg.* ubi Labeo inquit, lapidicinas quæ tempore venditionis non erant, nec apparebant, non esse emptas. Ex quo infertur in articulo quòd inspicitur tempus concessionis ductus aquæ, vel usus molendini secundum quantitatem familiæ, vel agrorum tempore concessionis privilegij. Ad hoc etiam facit, *ff. de contrahen. emp. l. fistulas*, §. *frumenta.* Ab eo namque quòd diu visum est æquum, receditur propter evidentem utilitatem: *ff. de consti. princ. l. pe.* Et eadem ratione propter enorme damnum receditur ab eo quòd diu obtentum est: *not. glos. fi. in alleg. c. quid per novalle*, optimè facit *text. in l. præses, C. de servit. & l. non modus eo. tit.*

(*a*) Querellese. Nota unum modum interrumpendi præscriptionem, scilicèt, per solam libelli oblationem Principi factam, ut hic, licèt de jure libelli oblatio quæ fit Judici, antequam pars citetur, non dicitur propriè de processu causæ; nec dicitur procedere in appellatione, ille qui offert libellum parte non citata: *ut not. in l. 1. ff. de in jus vo. & ibi Bald.* Per productionem tamen instrumenti factam contra præsentem in judicio, ita interrumpitur præscriptio, sicut per citationem, quòd est benè notandum: *ut ibi not. Bald.* interrumpitur, etiam, si proceditur contra præsentem; etiam eo non citato; quia præsentia æquiparatur citationi, secus si contra absentem: *ut ff. de re. judi. l. de unoquoque, & ff. de mino. l. etiam*, §. *fi. & Bal. ubi suprà.* Interpellatio etiam partis interrumpit præscriptionem; quòd credo verum, si sit judicialis, vel naturalis talis interpellatio. Non enim sufficit ad interrumpendam præscriptionem quælibet inquietatio: *ut C. de an. excep. l. ut perfectius, ff. de usuca. pro emp. l. alienam, & C. ne de sta. de. l. 2. ubi hoc notat Bal.*

(*b*) O emplacele. Nota alium modum interrumpendi præscriptionem per citationem, quòd intelligo comparente reo, aliàs non interrumpitur præscriptio: *ut not. Gui. de cu. in l. sicut, C. de præscrip.* 30. *annorum, ut reffert Bal. in dicta l. 1. ff. de in jus vo.* per solam etiam citationem interrumpitur præscriptio de jure, si pars citata super causa certificatur, aliàs nihil prodesset: *ut dixi suprà eo. lib. 2. tit. 3. l. 5.* Alios modos interrumpendi præscriptionem vide *in eo. tit. l. 9.* Fit etiam de jure interruptio præscriptionis naturalitèr, ut quotiens amittit possessionem, quòd multis modis fit: *ut Azo. in sum. C. de acqui. pos. ff. de usuca. l. naturalitèr.* Item, fit interruptio civilitèr, *ut per litis contest. C. de præscrip. lon. temp. l. nec bona, & C. de præscrip. 30. annorum, l. cum notissimi, in princ. quæ quasi contestatio dicitur, ut ff. de acti. & obli. l. constitutionibus.* Item, per debiti agnitionem, vel secundam obligationem, vel partis debiti solutionem: *ut dicta l. cum notissimi*, §. *sed & si quis.* Item, fit per rei detentionem, quæ imitatur litis contestatione: *ut alleg. l. cum notissimi*, §. *immo. de quo not. Azo. in sum. C. de anna. excep.* Quot autem modis, & qualitèr interrumpat præscriptio ultra jura suprà allegata: *not. in l. si post, glos. 1. ff. de rei vendi. & in l. more litis, C. eo. tit. & ff. ad exhiben. l. Julianus*, §. *quanto, in glos. & C. de litis contestat. auct. offeratur, glos. fi. & ibi Ci. & C. de anna. excep. l. ut perfectius, glos. pe. & Ci. C. ubi in rem actio. l. 2. & Bar. in l. 2. in fi. ff. pro. & glos. in c. ut debitus, extra de appel. & Spec. de litis contest. §. fi. & ibi. Jo. An. in addi. & vide l. partitæ.* Peregrina præscriptio: *5. q. & infra l. pe.* Item nota, quòd per exceptionem non fit interruptio præscriptionis. De quo vide *Spec. eo. tit. §. 1. vers. & not. quòd per exceptionem, cum se. & c. cum dilectus, glos. exceptionis, extra de ordi. cogni.* An autem interrumpatur præscriptio ubi quis de possessione ejicitur, & statim recuperat possessionem: *not. in l. possessionem, glos. pe. ff. de vi, & vi art. & ibi Bar. & C. ad l. Jul. de vi. pu. l. si quis ad se fund. gl. fi.*

ta del Alcalde, ò por su home conoscido, asi como manda la Ley: (a) è si asi lo ficiere, el tiempo pasado, no le embargue su demanda, ni otro si el tiempo de mientra que corre la contienda con su contendor. Mas si despues (b) de aquesto no quisiere seguir su Pleyto, è le dexar, è tener la cosa en paz por año è dia, siendo en la tierra, si despues de aquel tiempo la viniere demandar, el tenedor se pueda defender por aquel tiempo.

Ley VIII. Como ninguno puede sin posesion prescribir.

MAndamos, que ninguno no pueda toller à otro sus cosas por tiempo, si él no las tuvo, (c)

(a) La Ley. *Quæ est suprà tit. de los emplazamientos*, *l.* 6.

(b) Mas si despues. Hoc idem *not. in l.* 2. *C. de lon. temp. præscrip. & in l. neque bona*, *eo. tit.* Ultimo nota secundum *Bal. in l. litigator. C. de fruc. & litis expen.* quòd quædam sunt quæ non pereunt perempta instantia, ut interruptio præscriptionis, & perpetua actionis: & est ratio, quia non pendent ex gerendis, sed ex gestis: *ut l. fi. C. de præscrip.* 30. *vel* 40. *annorum.* Quædam alia sunt quæ pereunt, ut ea quæ pendent ex agendis, non ex gestis, ut juramenta testium non examinatorum, & reliquus ordo judicij: *ut l. properandum*, *de judi. & ff. judi. sol. l. cum lite mortua*, *& l.* 3. *quæ in frau. cre. & l. fiscus*, *de jure fisci*, & hoc quòd dictum est de perpetuatione, & interruptione, est speciale odio præscriptionis. Et ratio quia interrumpitur præscriptio est, quia cessat finalis causa præscribendi in odium præscribentis, cum in omni præscriptione complenda requiratur negligentia adversarij: *ut C. de anna. excep. l.* 1. *in fi.* ergo ille qui est diligens non lædit ex temporis cursu: ut legitur, & notatur *in auct. de appel. post princ. colla.* 8. Qui ergo fuit diligens interrumpendo peregit quantum ad hunc effectum suam intentionem, non obstante quòd postea pereat instantia. Et ista est ratio *dict. l. fi. de præscrip.* 30. *vel* 40. *annorum*, illud tamen adde prædictis, quòd si quis absolvitur propter ineptam petitionem, etiam si lis erat contestata, omnia acta pereunt: *ut not. per Host. & Innoc. in c. causa. de testi.* nam judicium malè fundatum præscriptionem non interrumpit: ut elegantèr notatur *in auct. offeratur*, C. *de litis contest.*

(b) Si despues. Hoc idem *not. in l.* 2. *C. de lon. temp. præscrip. & in l. neque bona*, *eo. tit.*

ADDICION.

En quanto à lo que esta Ley manda, que sin posesion no haya prescripcion, concuerda la Ley 2. *de la* 3. *Partida*, *tit.* 29. *que dice, que los locos, como no posean, no pueden prescribir: en lo que esta Ley dice, que los bienes raíces se ganan por* 30. *años, concuerda la Ley* 20. *del dicho tit. è la Ley* 19. *è* 21. *del dicho tit. declara, que con mala fé se prescriben los bienes raíces por espacio de* 30. *años, caso que esto hoy no procede de derecho canonico por el capitulo* vigilanti, è final de præscriptionibus. *Concuerda con esta Ley, en la continuacion de la posesion, la Ley* 16. *è* 29. *del dicho tit. Concuerda con esta Ley, la Ley* 5. *de las Ordenanzas Reales, lib.* 3. *tit.* 13.

(c) Mandamos: no las tuvo. Et est hujus legis ratio secundum Episcopum, quia sine possessione præscriptio non procedit: *ut in c. sine possessione*, *de reg. jur. lib.* 6. *cum suis concord.* licèt fallit in capto ab hostibus, *ut not. Bar. in l. si is qui pro emptore*, *ff. de usuca.* Item, mortuo præscribente ante additionem hæreditatis, repletur præscriptio, etiam si jacente hæreditate nemo possideat: *ut l. cœptam*, *& l. justo*, §. *non dum*, *ff. de usuca.* fallit in alio casu, quem notat *Bar. in l. naturalitèr*, *ff. eo. tit. & in l. rerum mixtura*, §. *hæres. eo. tit.* Item, in debitore, qui licèt rem pignoratam non possideat, præscribit eam: *ut l. servi nomine*, *& l. non solum*, §. *qui pigno. eo. tit.* Et est ratio, quia creditor nomine debitoris possidet pignus: *ut in d. ll. not.*

(c) No las tuvo. Vel alius ejus nomi-

maguer que otro (*a*) las tuviese, si él las hubo de aquel que las tuviera: ò si por fuerza de aguas el señor de la cosa perdió la tenencia, (*b*) pero que dellas fuera fuese por año, è dia, (*c*) seyendo en la tierra, por treinta años seyendo fuera de la tierra.

Ley IX. Como debe ser metido en posesion de la cosa aquel que dice que es suya.

SI por (*d*) aventura el tenedor de la heredad, ò de otra cosa no fuere presente, y aquel que dice que la cosa es suya viniere ante el Alcalde à querellarse del tenedor de la cosa, y el tenedor no es en la tierra, entonce el Alcalde metalo en tenencia de la demanda ante testigos, è tenga la tenencia por ocho dias, è ninguna cosa no tome, ni enagene ende: y de los ocho dias adelante, dexe la cosa en paz para aquel que ante tenia: è todo aquel tiempo que es pasado no embargue su demanda; è si no pudiere haber el Alcalde, ò el que fincáre en su lugar, afruentelo (*e*) ante homes buenos, è vala.

---

mine: 3. *part. eo. tit. l. por tiempo*, *&* *l. comienza*, *in fi. & alleg. l. servi nomine*, *nec ob. eo. tit. l. non solum*, §. *si rem*, quia ibi vero domino fuit res pignorata.

(*a*) QUE OTRO. Scilicèt, extraneus, & hujusmodi legis est ratio, quia defuncto possessore, si per alium quam per hæredem possessio apprehendatur, impeditur continuatio possessionis defuncti in personam hæredis: *ut ff. de acqui. pos. l. Pompejus*, §. *quæ sint*, *& ff. de usuca. l. possessorio testatoris.* Sed si apprehensa per alium apta sit immediatè continuari possessio, pro continuata debet haberi: *ar. ff. de testa. mi. l. filius.* Et est ratio, quia usucapio continuatur defuncto possessore: *ut dicta l. filius*, *& ff. qui ex cau. l. cum miles*, *circa princ. & ff. pro hærede*, *l.* 2. §. *filium.* Et est notandum, quòd patientia pro traditione habetur: *ut ff. de servitu. l. quotiens*, *& l. ubi autem*, §. *qui id quòd ff. de verb. obli.* Sed si novus possessor est hæres hæredis defuncti possessoris, cum eadem persona juris actione reputetur, continuat possessionem, & præscriptionem: *ut ff. de usuca. l. hæres*, *& in auct. de jurejur. à mo. in princ. colla.* 5.

(*b*) LA TENENCIA. Nota quòd licèt prædij innundatione fluminis occupati perdatur possessio, non tamen perditur dominium: *ut hic*, *&* 3. *part. tit.* 24. *l.* 32. *&* 30. *lib.* 14.

(*c*) AÑO, E DIA. Quanto tempore non utendo perdatur possessio: *vide Hen. in c. quærelam*, *extra de elec.* Item, si scio alium uti re mea, an eo ipso perdo possessionem: *Hen. in c. olim in* 3. *extra de resti. spol.*

ADDICION.

Vey la Ley 28. *è* 29. *è* 30. *de la* 3. *Partida*, *tit.* 29. *que pone*, *como la prescripcion se puede interrumpir.*

(*d*) SI POR. Nota per hanc legem duos modos interrumpendi præscriptionem, cum possessor est absens. *Concord. foro juz. lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 5. *& vide quòd scripsi suprà eod. tit. l. porque es*, *cum concord. ibi alleg. & vide* 3. *par. eo. tit. l.* 29. *& se. & l. fi.*

(*e*) AFRUENTELO. Sed cum ista lex loquatur de interruptione contra absentem, qualitèr potest possidentem afrontare, vel interpellare, cum est absens? Dico, quòd si est præsens, soluta est quæstio, & tunc etiam debet fieri talis interpellatio: *ut dixi suprà ead. l. porque es.* Si autem est absens, denuncietur Procuratori, si eum dimisit: *ut not. in l. item veniunt*, §. *petita inte. glos. ff. de petit. hæred. & Cy. in l. minorum*, *C. qui caus. in inte. restit. non est necess.* Si verò non est Procurator, fiat requisitio ad domum, vel amicis, vel uxori: *ut*

Ley X. Como no corre prescripcion contra aquel que está desterrado.

SI algun home fuere echado de la tierra, (*a*) y despues viniere demandar alguna cosa que es suya, è la tiene otro, y aquel que la tuviere se quisiere amparar por tiempo, mandamos, que aquel tiempo que fuera echado de la tierra, no sea contado. (*b*)

TITULO XII.

DE LAS JURAS.

Ley I. En qué manera debe jurar aquel à quien es diferido juramento.

QUando se alguno hubiere de salvar (*c*) por su cabeza,

---

ut notat Bart. in l. aut qui aliter, §. *& si fortè*, *in glos. ff. quòd vi aut clam.* Et ista afrontatio debet fieri prout convenit cum protestatione, ut constituat interpollatum in mora: *ut not. in l. quædam personæ*, §. *is autem*, *in glos. ff. de viden. & Bart. in l. servum stichum*, §. *videamus*, *ff. de verb. oblig.* *Et vide quòd not. infra l. proxima.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 20. de la 3. Partida, tit. 29. la qual declara esta Ley. E vey la Ley 28. del dicho tit. que pone sus casos, en los quales si uno contra otro estando absente prescribe sus bienes, que despues de venido tiene quatro años para pedir sus bienes, y este tiempo corre contra sus herederos despues de él muerto.

(*a*) SI ALGUN HOME FUERE ECHADO DE LA TIERRA. *Cum hac l. concord. foro juz. lib.* 10. *tit.* 2. *l. fi.* quæ etiam loquitur in capto.

(*b*) NO SEA CONTADO. Et est ratio, quia non valenti agere, non currit præscriptio: *ut dixi suprà eo. l. si herederos*, *& not. plenè Hen. in c. auditis*, 2. *di. extra eo. tit.* Idem si jus non potest reddi in terra, vel propter hostilitatem: *ut c. extransmissa*, *extra eo. tit.* 16. *q.* 1. *c. prima actione*, *ff. de cap. & post limi. rever. l. post liminium*, *& C. de capti. l. ab hostibus*, vel propter Judicis defectum, vel propter rei defectum: *ut ff. ex qui cau. ma. l. sed & si per prætorem.* Et necesse tamen est, quòd doceat se voluisse agere, sed propter causas prædictas non potuisse: *ut dict. l. sed & si per prætorem*, §. *si feriæ*, undè utile est, quòd super hoc protestetur: *ut C. de anna. excep. l. ut perfectius*, *extra de offi. ordi. c. pastoralis*, §. *fi. & Innoc. Host. Jo. An. & Hen. in dict. c. extransmissa*, *& Archi. in dict. c. prima actione*, *& not. suprà eo. tit. l.* 7. *& l. suprà proxim.* Ultimo nota, quòd per pactum potest agi, ut nulla præscriptio currat: *ut ff. de edil. edic. l. quòd si nollit*, §. *si quid ita*, quia cum præscriptiones currant in defectum provisionis hominis, potest hoc prospicere, ne currant. Nec intelligitur in mora, qui scit jus suum ubique durare: *ut not. Bal. in l. unica*, *C. de sen. quæ pro eo quòd inte. pro. licèt Bar. aliud not. in l. nemo potest*, *& in l.* 1. *ff. de usuca.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 19. de la 3. Partida, tit. 11. que pone, cómo los Christianos han de jurar. E la Ley 20. del dicho tit. pone cómo han de jurar los Judios. E la Ley 21. del dicho tit. pone cómo han de jurar los Moros. E la Ley 22. del dicho tit. pone la forma que los Jueces han de tener para que las Partes juren. Vey la Ley del estilo, que es 240. que manda, que quando alguno hubiere de jurar por mandado del Juez en alguna Iglesia, ò sobre Altar, que han de estar à ello presentes fieles, ante quien la jura se haga.

(*c*) QUANDO, DE SALVAR. Ut videlicet, si jurat se purgando redeundo ab hæresi, vel à quolibet horrendo crimine: 1. *q.* 7. *c. quotiens*

sobre que dicen que fizo, ò que dixo, ò que debe facer, ò dar, jure (*a*) primeramente, que aquella cosa que demandan, que lo no fizo, ò que lo no dixo, ò que la no debe facer, ò dar: è de sí aquel que lo juramentáre echele la confusion en esta guisa, que si la mentira sabe, jura que Dios le confunda, en este mundo al cuerpo, y en el otro al anima, como home que jura falsedad: è responda amen. E si hubiere à jurar sobre fecho ageno, ò deuda que otro fizo, porque él es tenido, jure que él no lo sabe, (*b*) ni

---

tiens, de purg. ca. c. interdum, de conse. di. 2. *ca. ego*, & sic juratur super facto, & etiam super jure juratur, ut si juras legem sic statuere, vel non statuere, vel sic intelligenda, vel non: *ut ff. de jurejur. l. vel* §. *si verò creditor, & Azo. in sum. C. eo. tit.* §. *si quid in causa criminali.* Et hoc juramentum purgationis fit propter inopiam purgationis: *ut ibi not. Azo. licèt in criminali causa*, in qua requiruntur probationes luce clariores, non sit locus de jure delationi juramenti: *ut C. de dolo, l. dolum, & quòd metus causa, l. non est verisimilitèr, in princ. & not. glos. in l. ait prætor* 1. §. *quæcumque, glos. agatur, ff. eo. tit. sed illud habet verum secundum Ol. & Doc. ibi.* quando tale juramentum defertur actori ut reus condemnetur. Et hoc est prohibitum, sed si defertur reo, ut purget innocentiam suam, hoc est permissum: *ut hic, & C. de his qui ad Eccles. confu. l. fi. & ibi Ci. & vide Ci. in l. bovem, C. eo. tit. quæst.* 1.

(*a*) Jure. Scilicèt, super Sancta Dei Evangelia: *ut c. quotiens, de pur. cap. corporalitèr, scilicèt, cum manu tangendo, ut text. juncta glos. quæ incipit: Per hoc dicas, cap. ut circa, extra de elect. lib.* 6. *cum ibi alleg. & Hen. in c. ad abolendam, de hæreti.* 2. *di.* & hoc de consuetudine jurandi servatur, licèt de jure nihil interest, sive juretur super Evangelia, sive super reliquias, sive per fidem: *ut Spec. eo. tit.* §. *unico, ver. in sum. & c. ad aures quòd metus causa, & c.* 2. *de fidejuss. & c. cum tempore, de arbi.* 22. *q.* 5. *cap. juramenti.* Multiplex enim est forma jurandi: *nam in l. veteri jurabatur sic.* Vivit dominus in veritate, vel hoc addat mihi Deus: *ut c. & jurabunt* 22. *q.* 1. *& c. & si Christus, extra eo. tit.* In primitiva verò Ecclesia jurabatur. Testis est mihi Deus, aut scit Christus, quòd sic est in meo animo, vel testis est mihi conscientia mea, vel hoc dico coram Deo: *ut* 22. *q.* 1. *si peccatum*, §. 1. Hodie verò juratur ut suprà: per Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, & per istam Crucem, & Sancta Dei Evangelia, vel junctim: *ut cap. de parentela* 15. *q.* 6. *& c. tibi* 63. *di.* & vix hodie adimpletur juramentum. Juratur etiam per salutem Principis 1. *q.* 7. *c. quotiens.* Per membra tamen Dei non est licitum jurari: *ut in auct. ut non luxu. contra na. coll.* 6. *circa medium, & de forma hujus juramenti vide* 3. *part. eo. tit. l.* 5. *& l.* 19. & quando in criminalibus sit locus delationi juramenti: *vide Bar. in l. maritus, ff. de quæstioni.* Qualiter Judæi debeant jurare: *vide* 3. *part. tit.* 11. *l.* 20. Qualiter jurat Maurus: *vide* 3. *part. tit.* 11. *l.* 21.

(*b*) Jure que el no lo sabe. Reffert hic, Episcopus quòd hoc casu potest jurare si vult, sed si non vult, non cogitur: *ut in l. Marcellus*, §. 1. *ff. rerum amo. & infra lib.* 3. *tit. ult. l.* 2. & potest esse hujus dicti ratio, quia super facto alieno nemo cogitur præcisè jurare: *ut dicta l. Marcell. & l. videamus, ff. de in litem juran. & not. glos. fi. in c. quotiens, de pur. ca. & glos.* 2. *in c. fi. extra eo. tit.* & ubi probabilitèr quis ignorat, non cogitur jurare, nec refferre: *ut not. in l. manifeste, ff. eo. tit. Et ibi Dynus. & Bar.* An Ecclesia, vel Judex sæcularis cognoscat de juramento? & an lex interprætetur juramentum? & an obligat juramentum in contractibus simulatis? *not. Bald. in l. nec patronis, C. de operis liber.* Et ad hanc *l.* 1. *in fi.* est notandum incidentèr, quòd adjectio juramenti mutat forum: *ut cap. fi. de foro comp. lib.* 6. sicut quandoque validat contrac-

lo cree, ni lo oyó decir à aquel por quien à él facen la demanda, y echen la confusion sobredicha desta Ley, y responda amen, è desde y sea quito.

Ley II. Como juramento que es fecho contra derecho, no es derecho que sea guardado.

SI alguno juráre que faga alguna cosa que sea contra Señorío de Rey, (*a*) ò daño de su tierra, ò en peligro de su alma, (*b*)

---

tractum: *ut c. quamvis, de pact. lib.6. & c. licèt de jurejur. eod. lib.* Quandoque nil operatur: *ut c. non est obligatorium, de reg. jur. eo. lib.* Alijs tamen videtur, quòd talis adjectio juramenti non mutet forum, sed accumulet. Fatentur enim perjurium esse crimen Ecclesiasticum: *not. glos. in c. cum sit, de foro comp.* sed non necessarium est mere Ecclesiasticum, quin Judex sæcularis de illo possit cognoscere, idemque punire. Primum probatur in *alleg. c. licèt, eo. tit. ibi*: quamvis eis constet legitimè, & in fine ubi pronunciare non impediuntur, imò coguntur. Secundum pactum, *C. de transac. l. si quis major, ff. de crimi. styllo, l. ult. & ff. de jurejur. l. si duo, §. fi. & probatur 23. q. 5. rex debet.* Est ergo illud mere Ecclesiasticum, de quo sæcularis Judex cognoscere non posset: *sicut de hæres. ut c. inquisitionis, §. prohibemus, de hæreti. lib. 6.* Ad idem facit *c. tua, qui fi. sunt le. & c. lator. & de sen. excom. si Judex*, in quibus exprimitur esse casus specialis, nec obstat *c. novit, de judi.* ubi provocavit rex Angliæ ad judicium Ecclesiæ. Nam ibi occurrebat qualitas pacis fractæ: *C. de treg. & pa. l. 1.* & defectus superioris: *qui fi. sunt le. per venerabilem, §. insuper decre. venerabilem, de elec.* loquitur cum dubitatur, an juramentum esset licitum, vel non? & si esset quid juris? Distinguendum est igitur inter pœnitentiale forum, & judiciale, nam quoad primum non est dubium, perjurium esse crimen Ecclesiasticum, & sic loquitur 22. *q. 1. prædicandum, de. 2.* loquendo de juramentis quibus versatur alterius interesse distinguitur, an agatur ex juramento, ut servetur, an excipiatur ex illo? Primo casu contra laicum uterque est competens Judex Ecclesiasticus, & sæcularis: *not. Jo. An. in alleg. c. cum sit*, si autem contra agentem excipiatur de juramento, quicumque Judex causæ de hoc cognoscet, & diffiniet, sive sit Ecclesiasticus, sive sæcularis, in qua diffinitione servari debet jus canonicum, & ad hoc per Ecclesiam potest sæcularis cogi: & sic loquitur dictum *c. licèt*, & sic practicatur *alleg. c. quamvis, & auct. sacra. C. si adver. ven.* ubi autem revocaretur in dubium probabile, an sit juramentum licitum, & servandum, vel ne recurrendum esset ad Ecclesiasticum Judicem: *ut alleg. c. venerabilem, de elec. not. Jo. An. in novella. in c. laicus de foro compet. lib. 6.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 11. de la 3. Partida, tit. de las juras. Concuerda la Ley 27. del dicho tit.

(*a*) SI ALGUNO, CONTRA SEÑORIO DE REY. Nota hic duos casus proditionis, alios casus scripsi *suprà eod. foro, lib. 1. tit. 2. l. 1.* Et hoc idem intelligo de alijs casibus proditionis, de quibus ibi propter identitatem rationis. Et est ratio, quia proditio est turpe, & vile crimen: *ut ibi not. & foro novo, l. traditiones, &c.* & juramentum firmat illa quæ in se turpitudinem continent: *ut l. si quis inquilinos, in fi. ff. de le. 1. 22. q. 4. c. 1. & per totum, & c. quintavalis, & c. quanto, extra eo. tit. & cap. constitutionem, §. cæterum, de verb. sig. lib. 6. & c. non est obligatorium, de reg. jur. eo. lib. 6. & c. ubi majus, de elec. & c. quia sæpè, eo. tit. & c. 2. de re. Eccles. non alie. lib. 6.* Circa hoc vide quòd scripsi *suprà eo. foro, lib. 1. tit. 11. l. fi.*

(*b*) PELIGRO DE SU ANIMA. Et est ratio, quia sine interitu salutis æternæ tale juramentum non potest servari, ideo non valet: *ut c. si verò, extra eod. tit.* & hoc casu jurans potest propria aucto-

asi como matar, ò furtar, (*a*) ò forzar, ò otra cosa desaguisada (*b*) semejante destas, tal juramento no vala, ni sea cumplido: ca el juramento, que es cosa santa, no fue establescido para mal facer, (*c*) mas para las cosas derechas facer, è guardar. Otrosí, mandamos, que ningun juramento que home ficiere sobre qualquier cosa, quier por fuerza, (*d*) ò por miedo (*e*) de su cuerpo, ò de su haber perder, mandamos que no vala.

---

toritate contravenire, *ut ibi not. Henr. & in c. mulieri*, *& ibi Doc. eo. tit.* Idem si evidentèr juramentum sit illicitum, quia propria auctoritate contra id licèt venire: *ut* 22. *q.* 1. *c. diffinitio. & c. in malis*, *& hic tenet Gau. in sum. eo. tit.* §. *in sum. cum se.*

(*a*) Matar, ò furtar. Et ista quia sunt prohibita de jure divino, idem si sunt prohibita de jure communi, quia sunt illicita, mala, & irrationabilia, illa non valet juramentum firmare: *ut C. de legi. non dubium*, *de agri. & censi. l. quemadmodum*, *lib.* 10. *& alleg. cap. in malis*, *de regu. jur. lib.* 6.

(*b*) Desaguisada. Juramentum enim dicitur illicitum sex modis. Ex persona, ex re, ex fine, ex causa, ex tempore, ex modo: *ut not. Jo. An. & Archi.* 22. *q.* 4. *in sum. & Spec. tit. deleg.* §. *nunc ostendendum*, *ver.* 24. *& Hen. in d. c. si verò*, 1. *di. circa fi. ubi not.* quòd licèt juramentum sit licitum, non tenetur jurans ad ejus observantiam, nisi aliàs sit in præcepto, quòd est notandum. Est tamen notandum, quòd juramento semper inest clausula, quòd si non valet quòd ago, ut ago valeat ut valere potest, & ideo *in l.* 1. *ff. de consti. pec.* si esset appositum juramentum, licèt non valeret ut stipulatio, valeret ut pactum. Hoc tenet *Bald. in l. eam quam C. de fideicommissis.*

(*c*) Para mal facer. Juramentum enim non debet esse vinculum iniquitatis: *ut c. inter cætera* 22. *q.* 4. Et est ratio, quia juramentum debet habere tres comites, veritatem, scilicèt, judicium, & justitiam: *ut c. advertendum* 22. *q.* 2. *& in c. quanto*, *extra eod. tit. concord.* 3. *part. eod. tit. l. mucho*: quos comites juramentum non haberet, si propter illud malè facere permitteretur.

(*d*) Por fuerza. Vide quòd scripsi *suprà eod. foro*, *lib.* 1. *tit.* 11. *l.* 4. *cum ibi alleg. & quòd not. Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fidejuss. & glos. in c. auctoritatem*, 15. *q.* 6. *& An. de Bu. in c. cum locum*, *extra de spon.* Et nota ex hac lege cum indistinctè loquatur, quòd non habet hodie locum: 3. *part. eod. tit. l. fi.* ubi dicitur, quòd jurans licita non excusatur ob vim illatam, ut juraret; nisi in casibus ibidem contentis, & per hanc legem id non servatur per rationes quas scripsi *in l. suprà alleg.* & vide quòd notat *glos. in c.* 1. *&* 2. *eo. tit. lib.* 6.

(*e*) Por miedo. Facit ista lex ad quæstionem dominicalem Bartholomæi Brixiensi, quæ incipit: *Carceratus quidam*, ubi quærit, si ille qui est in carcere, juravit custodi carceris, quòd rediret ad carcerem, si permitteret eum die aliqua solemni Missam audire, custos verò recepto Sacramento permisit eum Ecclesiam intrare, qui postea redire renuens, allegans Ecclesiæ immunitatem: quæritur an compellatur exire? Et videtur quòd sic, primò ea ratione; quia hosti fides servanda est: *ut* 23. *q.* 1. *noli* 22. *q.* 4. *innocens*, ergo ad carcerem redire compellitur. Item, cum juramentum istud non vergit in interitum salutis æternæ, servandum est: *ut c. si verò*, *de jurejur.* non enim debet via perjurijs aperiri: *ut C. de indic. vidui. tol. l.* 2. *in fi. & C. si adver. ven. pig. l.* 1. Item, aut justè, aut injustè positus est vinculis. Si justè, Sacramentum solvat: 17. *q.* 4. *uxor. felicis.* Si injustè prius solvat Sacramentum, & postea petat liberationem: *ut c. debitores*, *extra eo. tit. & c. commissum*, *de spon.* Item, secundum leges fugiens de carcere, etiam si inculpabilis reperiatur, punitur: *ut ff. de custo. reo*, *l. in eos*, imò quòd plus est, capite punitur: *ut ff. de re mili. l. milites*, *vers. fi.* Item, custos iste, tanquam spoliatus carceris

Ley III. Como el que se ha de salvar por su juramento, debe él mismo jurar, è no otro por él.

TOdo home que alguna cosa hobiere de salvar à otro por jura, jure (*a*) él mismo por su cabeza, è no dé jurador (*b*) otro por sí; è si amos fueren de la Villa, jure à la Misa dicha de Tercia, en lugar que fuere puesto por los Alcaldes, ò por el Concejo: è si fueren de fuera de Villa, ò amos, ò el uno dellos, jure el dia del plazo desde que nasce el Sol fasta que se ponga, en el lugar que fuere puesto por los Alcaldes, y por el Concejo. E si no fuere al plazo à salvarse por la jura, pudiendo venir, caya de la demanda: (*c*) è si él fuere, y el

ris possessione, volens eum reducere, si non admittitur, est restituendus: *ut ff. de acqui. pos. l. clam possidere*, §. *qui ad nundinas*, etiam si injustè eum detineat: *ut c. in litteris, de resti. spo.* In contrarium adducit, quòd id quòd fit animo evadendi, non obligat promittentem: *ut cap. perlatum quòd metus causa*, & *c. veniens, de spon.* 21. *q.* 2. *lotharius, circa fi.* ergo juramentum istud eum non obligat; cum hoc fecit ut possit à vinculis liberari. Præterea justissimus est metus vinculorum: *ut ff. quòd metus causa, l. rectè*, & *ff. eo. tit. in carcerem*, ergo confessio, vel juramentum tali metu extortum, nullius est momenti: *ut* 15. *q.* 6. *c.* 1. & 2. & *quòd metus causa c.* 1. *C. de transac. interpositas.* Cum ergo ex tali juramento obligatio non nascitur, non tenetur ad carcerem redire. Item, iste non est casus perdendi Ecclesiæ immunitatem, de qua debet gaudere: *ut c. inter alia, de immun. Eccles.* & *c. sicut antiquitus* 17. *q.* 4. nec obstat, quòd culpa sua tenebatur in vinculis, quòd etiam in adulterio depræhensus repetit per actionem quòd metus causa, quòd perdidit: *ut ff. quòd metus causa, nec timorem*, & *l. se.* & *l. rectè.* Item, cuilibet licèt qualitercumque sanguinem suum redimere: *ut ff. de bo. eorum qui ante sen. mor. consti. l.* 1. *ff. de prævari. l. fi. de transac. l. transigere. Solvit ipse Bar. Brixien.* quòd si injustè detinebatur, non tenetur redire per jura posterius allegata. Si autem justè detinebatur ab eo qui potestatem habebat detinendi, redire debet, verum tamen Ecclesia non debet eum reddere, nec debet extrahi per violentiam de Ecclesia, nisi prius fuerit ad vitam, & ad membra servatus: *ut alleg. c. inter alia.*

ADDICION.

Para declaracion desta Ley, vey la Ley 2. tit. 11. de la 3. Partida, la qual pone tres especies de juramentos, è cómo esta Ley ha lugar.

(*a*) TODO HOME JURE. Secundum formam *l.* 11. *suprà eod. tit.* & *c. si. extra de pur. ca.* & juret sine aliquo scrupulo duplicitatis: *ut ibi not. text.* & *glos. pe.*

(*b*) NO DE JURADOR. Nota hic casum singularem, quòd purgans tenetur proprio juramento jurare, de quo est textus quem alibi non reperio: *in cap. cum in tua, extra qui ma. accu. po. ibi cum dicitur.* Nisi proprio firmaverit juramento, &c. aliàs enim regularitèr per Procuratorem habentem speciale mandatum, potest quis jurare: *ut in c. nullam, extra de jura. cal. lib.* 6. Idem si sit Procurator, datus in rem suam, vel si habet liberam, & generalem administrationem: *ut ff. de jurejur. l. jusjurandum*, §. *ul.* & *l. se.* & *ff. de Procur. l. Procurator cui libera*, & 3. *part. eod. tit. l.* 4.

(*c*) CAYA DE LA DEMANDA. Et hoc quia defecit in purgatione: *ut c. cum p.* & *c. inter de pur. ca. concord. secundum Episcop.* 3. *part. eod. tit. l. abienense*, & *glos. super parte diffinitiva, l. generalitèr, C. de re. cre.* & 3. *part. eo. tit. l. catar debe*, & per hanc legem non habet locum in foro sæculari: *dist. Henr.* 2. *in dicto cap. inter. quam vide.*

AD-

otro no viniere à rescebir la jura, sea quito de la demanda el que habiera de jurar.

Ley IV. Como se debe salvar por su juramento el demandado, si no hay pruebas contra él.

TOdo home que demanda ficiere sobre alguna cosa que dice que le debe, ò que le fizo, ò que le debe facer, si probar no gelo pudiere, (*a*) salvese el demandado por su jura, (*b*) è si no

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 3. è 5. de la 3. Partida, tit. 11. las quales Leyes declaran esta Ley.

(*a*) TODO HOME, SI PROBAR NO GELO PUDIERE. Plenè scilicèt, quia legitimè desunt probationes: *ut C. eod. tit. l. in bonæ fidei, & ff. eo. tit. l. admonendi, & c. ex insinuatione, extra de Proc. & l. fi. C. de fi. instr. & c. fi. extra eo. tit.* faciente tamen præsumptione pro reo, vel si aliàs probavit per unum testem tantum, defertur hoc juramentum, habito tamen respectu ad qualitatem personarum, & ad quantitatem causæ: *ut C. unde vi. l. si quando, ff. de legi. tuto. l. legitimos, & not. in cap. sicut consuetudo, de proba. & not.* plenè *Spec. tit. de jura. dela. §. si autem, cum se.* Si autem omninò in probatione deficiat actor, nec sit præsumptio, pro ipso reus debet (& si nihil præstiterit) obtinere: *ut alleg. c. fi. eo. tit. & c. cum Ecclesia, de cau. pos. & proprie. & c. ut nostrum, ut Ecclesiastica bene. C. de eden. qui accusare*, hoc tamen fallit in quibusdam casibus, in quibus defertur juramentum reo, etiam si actor nihil probet: *ut C. de his qui ad Eccles. confu. l. fi. §. sanè, C. de fi. instru. l. fi. ff. de jure delibe. l. ulti. §. licentia, & not. in auct. de instr. cau. §. si tamen quisque*, de quo vide quòd *not. Gau. in sum. eod. tit. §. jusjurandum necessarium*, ubi vide per eum casus, in quibus etiam actori defertur juramentum in defectum probationis, & vide *Azo. in sum. C. eo. tit. §. aliud autem, & ibi Ol. & glos. magna, l. admonendi, ff. eo. tit. & ibi Bar.*

(*b*) POR SU JURA. Hoc enim juramentum est necessarium quòd defertur à lege, vel à Judice in defectum probationis, nec potest refferri, nec recusari, nisi justa causa: *ut c. fi. eo. tit. l. generaliter, §. sin autem*; gratia, cujus nota, quòd juramentum partis in defectum probationis non habet vim unius testis, & iste est irregularis, quia ipsemet pars efficitur testis, & ideo, ubi non est testis idoneus, nihil probatur: *ut not. C. de re. cre. l. in bonæ fidei*, sed requiritur quòd unius testis idoneus habeat contestem omni exceptione majorem; nam si aliquo modo læderetur unius testis opinio, non deberet juramentum deferri, secundum DD. istud autem quòd deferatur juramentum parti, fuit introductum potius de æquitate quam de rigore: *ut lib. feu. tit. quo tempore miles, c. fi. & ibi not. Bal. & adde quòd not. Bal. in eod. lib. feu. tit. si de investitura contr. fuerit, c. 1. & scripsi suprà eo. lib. 2. tit. de las testimonias, l. 1.* Unum tamen nota, quòd pacta extranea non præsumuntur, nec super eis dandum juramentum in defectum probationis, ut est pactum de associanda uxore in diebus festivis, quia etiam si sit extraneum à natura alterius contractus principalis valet; tamen si apponatur, non tamen defertur juramentum: *ut dixi, & est text. juncta glos. in lib. feu. tit. quid sit investitura, c. præterea, & ibi Bal. quòd alibi non repetitur.* Item nota, quòd ad delationem juramenti in defectum probationis non est procedendum ex abrupto, sed causa cognita, & in tali delatione Judex debet habere æquitatem præ oculis, quia ista delatio magis nititur æquitati quam rigori: *ut dicit glos. multum notabilis Pet. & Bal. in lib. feu. tit. de gradibus succedendi in feudum, c. 1. in fi.* nullum enim juramentum decissivum potest deferri in defectum probationis, nisi viso & discusso qualis sit defectus: & hoc est quòd dicitur ibi causa cognita *in alleg. c. 1. in fi. §. si verò dominus*, ergo adversa parte non citata deferri non potest, quia debet cau-

lo quisiere jurar, sea vencido (*a*) de la demanda.

Ley V. Como si el Autor dexáre el juramento en la otra parte que le demanda, es obligado à lo facer, ò tornar al demandador.

QUando el que demandáre alguna cosa en Juicio, dixere à su contendor, que él quiere dexar aquella demanda que él face en su jura, (*b*) y estár (*c*) por ello; en escogencia sea

---

causam diligentèr Judex examinare. Et nota verbum diligentèr quòd est ibi, si tamen est juramentum de calumnia; per partes poterit postea deferri juramentum probationis; quia juramentum calumniæ est præsumptivum, ut in ejus diffinitione apparet, secundum verò est decissivum: *ut not. extra de jurejur. c. fi. Hæc not. Bal. in lib. feu. tit. si de investitura contro. fue. c.* 1. §. *si autem controversia.* Item, nota ad hoc quòd dictum est, quòd si quis se astringit ad solvendum id quòd contra eum fuerit probatum sub certa pœna, si probatio non fuerit plenè facta, sed semiplenè, & propter defectum plenè probationis deferatur per Judicem juramentum probanti, non incidit in pœnam obligatus, quia non cogitavit de probatione per juramentum; *ut ff. de condi. inde. l. fi.* §. *fi. ut reffert Bal. in lib. feu. tit. de pace jura fir.* §. *conventiculas, quòd est notandum.*

(*a*) Sea vencido. *Concord. alleg. l. manifestè, ff. eod. tit. & alleg. c. fi. extra eo. tit. not. Henr. in dicto c. inter, de pur. c.* 2. *dist. & quòd dixi suprà l. proxima, in fi. & quòd not. infra l. proxima.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 8. *de la* 3. *Partida, tit.* 11. *que pone lo mismo que esta Ley, è añade: Si el que dexa la cosa en juramento de su adversario, se puede arrepentir, è quándo ha lugar de se arrepentir. E vey la Ley* 9. *è* 10. *en qué casos no ha lugar juramento de una parte à otra. Vey la Ley* 13. *è* 14. *è* 15. *del dicho tit. que habla en el caso desta Ley: è la Ley* 18. *del dicho tit. pone, qué Pleytos se acaban por juramento, y en qué cosas no ha lugar juramento.*

(*b*) QUando: en su jura. Hæc lex loquitur de juramento judiciali, quòd pars parti defert in judicio, quia necessario tenetur jurare, vel aliud refferre: *ut hic, &* 3. *part. eo. tit. l. abienense, & l. generalitèr, C. eo. tit. & ibi Cy.* & per hunc textum est approbata opinio *glos. in l. manifestè, ff. eo. tit.* quæ tenet, quòd judiciale juramentum potest recusari, & alteri parti refferri, nisi aliàs sit susceptum. Et sic intelligitur opinio *glos. & Cy. in dicta l. generalitèr*, §. *omnem, C. eo. tit.* Æquior tamen videbatur distinctio quam faciunt *Dy. & Ja. in dicta l. manifestè*, post aliàs opiniones qui dicunt, quòd si reus cui defertur juramentum per actorem, habet probabilem causam ignorantiæ rei illius super qua juramentum defertur, non compellitur jurare, nec refferre: *ut ff. eo. l. jusjurandum, & l. Marcellus, ff. rerum amo. & l. videamus*, §. 1. *de in litem juran.* sed si non habet probabilem causam ignorandi, quia super facto proprio, tunc si deferens habet justam causam ignorandi, & alter non, cogitur is cui defertur juramentum jurare; nec potest refferre: *ut d. l. Marcellus*, §. *fi. cum l. seq.* Si autem deferens, & cui defertur, non habent probabilem ignorantiæ causam, tunc vel tenetur jurare, vel refferri, aliàs videtur confiteri: *ut hic in l. delata, C. eo. tit. pro quo. ff. de consti. pe. l. illud*, §. 1. *& vide quòd not.* 3. *part. eo. tit. l.* 4. *& vide etiam quam posui inf. eo. foro lib.* 3. *tit.* 20. *l.* 2. quæ tangit materiam hujus legis, & quòd latè *not. Ant. de Butr. in c. fi. extra eo. tit.* In quibus casibus non potest juramentum judiciale refferri, nec alter tenetur subire: *vide* 3. *part. tit.* 11. *l.* 3. *& etiam part.* 3. *tit.* 11. *l.* 10.

(*c*) Y estar por ello. Quid si partim confiteatur pro se, & partim contra se, an adversarius teneatur totam confessionem approbare? *vide Hen. in cap. cum super, de concessio. præben.* Et ut materia hujus legis, & suprà proximæ legis latius liqueat, nota quòd probatio-

del demandado de lo jurar, è si lo juráre, sea quito: è si este mismo demandado tornáre la jura al demandador, debe estar por ello;

---

num tria sunt genera, scilicèt, vera, & plena. Et ista non indiget patrocinio juramenti, sed nec contra eam jurare poterit. Verisimilis & non plena, & hæc juvatur patrocinio juramenti, dum tamen aliæ circunstantiæ moveant Judicem. Est alia: nec verosimilis, nec plena, & ista pro nulla habetur in causis, in quibus agitur de magno præjudicio. Quæ autem sunt illa quæ inducunt verisimilem, & consonantem conjecturam: *glos. in l. admonendi* dicit, quòd sunt plura. Inter cætera ponit, quòd est unus testis de veritate, & tunc unus testis facit judicium, quando est approbatæ vitæ, & bonæ opinionis, nec potest haberi suspitio ex familiaritate, vel alia de causa Judicis arbitrio committenda: *ut not. Bal. in lib. feu. tit. de consuetud. recti feu. c. sacramentum.* Et si iste testis esset infamis infamia facti, quæ habet debilitare ejus fidem, non est integer testis ad deferendum juramentum: *ut not. ff. de senato. l. Cassius, & C. de sum. Trin. l.* 1. Unum scias, quòd testis non legitimè examinatus, non facit judicium ad juramenti delationem: *ut ff. de quæst. l. maritus*, & dico non legitimè, etiam si testis sit legitimatus, tamen modus examinandi non est congruus, ut quia non fuit interrogatus de causa scientiæ. Nam licèt duo testes interrogati faciant plenam probationem, puto tamen quòd unus non facit semiplenam, & idem si non dixerit plenè factum: *ut not. ff. de infami. l. Lucius*, quia talis examinatio non caret aliquali verisimili suspitione, cum Judex non laboraverit ad veritatem inquirendam, undè modicus defectus impedit semiplenam probationem unius testis, nimirum quia satis exorbitat fides unius testis à jure communi: *ut extra de testi. c. innotuit.* Sed illud est semper memoriæ retinendum, quòd quandoque unus testis deponit super eo quòd est remotum à natura contractus, tunc ex uno teste nunquam defertur juramentum, quia ejus testimonium non consonat naturæ, nec juri: *ut lib. feu. tit. quid sit investitura, §. Item si vasallus*, quia contra naturam negotij nulla præsumptio surgit, & vide quòd *not. ff. pro socio, l. si margaritam, & in alleg. l. admonendi, & hoc Bal. in d. c. sacram.* quòd adde *l. proximæ.* Item, circa hanc legem adde diffinitionem qua ponit *Jaco. de Bel. in usibus feu. tit. de controv. investit. c.* 1. *& de controv. inter do. & vas. de investitura, c.* 1. *& Bal. ibi & tit. de consuet. recti feu. c.* 1. *§. sacram. circa fi.* Ponunt quandam distinctionem, quæ talis est. Aut juramentum defertur à parte parti, & tunc tenetur pars aut jurare, aut deferre, aliàs verteretur turpitudo ex parte recusantis: *ut alleg. l. manifestè.* Aut defertur juramentum à Judice, & tunc aut actor plenè probat, & reus condemnatur: *ut l. officium, ff. de rei vendi.* Aut nullo modo probat, & reus absolvitur de jure Romano: *ut infra jure suprà alleg.* Aut actor semiplenè probavit, ut per unum testem, vel per privatam scripturam, vel per comparationem litterarum, & tunc aut unus tantum novit veritatem, & sibi defertur juramentum: *ut alleg. l. ad pecunias, §.* 1. *ff. de jurejur.* aut uterque novit, & tunc honestior defertur. Si autem sunt pares, & tunc aut causa est modica, & tunc actori defertur, aut magna, & tunc reo, vel confertur in arbitrio Judicis: *ut dicto §. sacram.* In dubio verò magis defertur possidenti. Magnum enim est commodum possessionis: *instit. de inter. §. commodum, & potius defertur reo: ut not. C. de rebus credi. l. in bonæ fidei, & Bal. ubi suprà.* Et circa hanc legem est notandum, quòd propter inopiam probationum devenit ad necessarium juramentum, ad probationis supplementum, sed quando defertur alteri parti, primæ appellatur juramentum in defectum probationis: *ut alleg. l. admonendi, ff. eo. tit.* Et nota has conclusiones. Prima, quòd si actor nescit veritatem certitudinalitèr, ut quia intentabat factum alienum se absente & ignorante, contractum ejus ex uno teste, non defertur ei juramentum: *ut l. maritus, ff. de quæst.* secus in eo qui allegat factum proprium, & sic intelligitur *l. in bonæ fidei, C. eod. tit.* Secunda conclusio, quòd ubi semiplena probatio est elapsa per præsumptionem contrariam, le-

ca muchos homes hay que verguenza han de jurar, è ante quieren pagar lo que no deben, que jurar por ello.

legis non defertur juramentum : *ut l.* 1. *C. qui & adversus quos*, *& not. ff. quòd metus causa*, *l. non est verisimile*, *in princ.* Tertia conclusio, quòd in causa criminali ex uno teste non devenitur ad juramentum. Idem in causa multum ardua, in qua non est deferendum juramentum in supplementum probationis: *ut not. in alleg. l. maritus*, *& in l. de minore*, §. *tormenta*, *ff. de quæst. & not. in c.* 2. *de reg. jur. lib.* 6. Corolarium istius conclusionis est, quòd in causis beneficialibus, eo quia sunt causæ graves, & vergerent in præjudicium Ecclesiæ, quæ non debet regi ab intruso, non defertur juramentum. Aliud corolarium, quia in causa usuraria non defertur juramentum, quia talis causa censetur delictum, eo quia omnis usurarius, postquam detectus est talis, est infamis : *ut C. de infa. l. improbus.* Aliud corolarium, quòd in causis matrimonialibus quia est gravis, non defertur juramentum ; quia omne quòd non potest dissolvi, est contra naturam libertatis : *ut not. in l.* 3. §. 1. *ff. eo. tit.* Aliud corolarium, quando est quæstio, an aliquis sit legitimè natus, non defertur juramentum, quia esse illegitimum est quædam infamia, & est causa status : *ff. de proba. l.* 1. *& ff. de condi. & demonstr. l. Lucius.* Quarta conclusio, quòd quando efficitur res dubia in judicio, ut quia una pars affirmat, altera negat, ut contingit in contestatione litis, non defertur juramentum decissivum, quia partes sunt in exordio contradictionis : *not. in l. rem non novam*, *C. de judi.* Quinta conclusio, quando pars certitudinalitèr scit factum ex semiplena probatione, devenitur ad delationem juramenti : *ut alleg. l. in bonæ fidei*, *& ibi glos.* Sexta conclusio, quòd unus testis de necessitate facit semiplenam probationem. Et est argumentum à proportione minoris. Nam si duo testes faciunt plenam, ergo unus semiplenam : *ut alleg. l. admonendi*, *& alleg. l. maritus*, *& c. ex insinuatione*, *extra de Procur. & c. cum dilectus de succes. ab intest.* Hoc tamen limita verum secundum Bar. nisi testis deponat super facto, quòd debet esse pluribus notum ut super fama, nam tunc unus testis non probat infamiam semiplenè : *ut not. Bar. in dicta l. admonendi.* Idem quando deest solemnitas, ut in testamento in quo plures requiruntur testes, unus tamen facit semiplenam : *C. de testa. l. si unus*, *& not. Bal. in l. cum etiam*, *C. de rebus credi.* Septima conclusio, quòd confessus in tormentis præcedente aliquo judicio, si revocat confessionem, remanet tamen semiplena probatio : *ut not. glos. in l.* 2. *C. de custod. reo.* Et ideo nisi revocans probet contrarium, compellitur perseverare in confessione, etiam per repetitionem tormentorum : *ad hoc facit quòd not. Innoc. extra de elec. in cap. per inquisitione.* Hoc tenet *Bal. in alleg. l. admonendi.* Octava conclusio, quòd exemplum exemplatum per tabellionem, etiam bonæ famæ de auctoritate Judicis non probat etiam semiplenè, nam sicut testis deponens de auditu, auditus non probat, quia nescit facti veritatem, ita nec iste : *ut in auct. si quis in aliquo documento*, *& adde quòd not. C. de fide instrum. l. sicut*, *& quando.* Nona conclusio, quòd testimonium testis ante publicationem factam per Judicem, etiam semiplenè non probat, juxta notata *per DD. in l.* 3. *&* 4. *C. quæ in frau. cre. & glos. C. de re judi. l. gesta.* Decima conclusio, quòd si unus testis per utramque partem producitur in judicio, si utraque pars consensit in persona & dicto, tunc plenè probat, sed si in personam tantum, tunc probat semiplenè : *ff. de dote præle. l. Theopompus*, *& C. de testi. l. si quis testibus.* Item nota, quòd Judex potest etiam post conclusionem in causam juramentum deferre ad declarationem retro attentatorum : *ut cap. cum Joannes heremita*, *extra de fide instrum.* de quo vide pleniùs per *Bald. in alleg. l. in bonæ fidei.* Item, est notandum, quòd in juramento requiritur discretio deferentis ; quæ in pupillo non cadit per seipsum : *ut l. fi. C. de testamen. mili.* Item, requiritur discretio jurantis : *ut l. quæ jurasse*, *in princ. ff. de jurejur.* Ex quibus casibus nota, quòd omnia juramenta sunt inducta ad finem veritatis probandæ, vel servandæ, tamen in

TITULO XIII.

DE LOS JUICIOS AFINADOS COMO DEBEN ser cumplidos.

Ley I. Como el Juez debe dar sentencia despues que las Partes han concluido.

DEspues que las Partes hubieren encerradas (*a*) las razones delante del Alcalde, el

---

in juramento promissorio, quòd vocatur cautionale, requiritur veritas intentionis, judicium discretionis, & justitia impletionis: *C. de nup. auct. quòd eis.* Undè si ex impletione juramenti sequæretur injustitia, putà propriæ salutis dispendium; vel alterius detrimentum; non obligaret juramentum: *ut c. 2. de pac. lib. 6.* Vel si vergit in deteriorem exitum, quòd sex modis contingit. Primò, quando juramentum est malum in seipso naturalitèr: ut si quis juret alium occidere, *ut c. etsi Christus, de jurejur. & l. jurisgentium, §. 1. ff. de pactis.* Secundò, quando juramentum est sui natura indifferens: *ut de eo qui jurat obedire rectori.* Istud enim indifferentèr se habet ad bonum & ad malum inspecta simplicitate verborum, sed inspecto juris intellectu intelligitur in bono, non in malo: *ut not. ff. de regu. jur. l. non videtur, §. qui jussu.* Tertiò, quando juramentum excludit opus pietatis; ut si quis jurat de non advocando sine salario; nam in causis pauperum non est servandum: *ut not. in l. si ad excludendam, C. de rebus credi. & jurejur.* Quartò, quando est contra bonum publicum; vel sapit monopolium: *ut C. de mono. l. 1. & c. cum accessissent, de consti.* & ideo statuta artificum jurata quæ sapiunt naturam monopolij, non arctant jurantes. Quintò, quando juramentum excludit bonos mores, ut quando quis jurat non doctorari, vel non facere aliquod opus laudabile, ideo non obligat: *ut c. non est obligatorium, de regu. jur. lib. 6.* Sextò, quando juramentum est talitèr indifferens, quòd nec est meritorium, nec demeritorium; ut si juro non loqui tecum; nam si video te errare, & te corripio, non pecco, nec dejero. In istis ergo casibus & similibus, non est necessaria absolutio Episcopi: *ut notabilitèr hæc notantur per Bal. in alleg. l. si ad excludendam.*

ADDICION.

La Ley 1. tit. de los juicios, que es 4. lib. 3. de las Ordenanzas Reales, pone la orden que los Alcaldes han de tener en ordenar sus procesos fasta que den sentencia: è los Reyes nuestros Señores ficieron una Prematica, en que mandan, que cada una de las Partes, ante de la Probanza, puedan alegar cada una dos escriptos, è que mas escriptos no se presenten. Vey cerca esta Ley en el fin della, la Ley 3. de la 3. Partida, tit. 22.

(*a*) DESPUES QUE ENCERRADAS. Id est donec sit renunciatum, & conclusum allegationibus, & omnibus probationibus: *ut in c. pastoralis, extra de causa poss. & proprie. & c. auditis, de Procu.* quòd debet in scriptis redigi: *ut c. quoniam contr. extra de proba.* & nota, quòd conclusione facta reputatur causa consummata: *ut l. alia, & ibi Ci. in fi. C. de his qui. ut indig.* Est tamen notandum, quòd exceptio non requirit conclusionem: *facit ff. de aucto. tuto. l. defendentem, ff. fami. hærcis. l. 1. cum simi.* Et in hoc differt à libello actoris, qui debet continere conclusionem secundum Bar. non est ergo exceptio inepta; licèt non habeat conclusionem, sed tunc est inepta, quando tacita conclusio non resultat: *ff. de flumi. l. 1. §. Labeo, ut hoc reffert Bal. super glos. l. si unius, ff. de pac. quòd not. hic incidentèr licèt non faciat ad casum.* Sententia enim sine conclusione non valet; quia conclusio causæ est de ordine judiciorum: *ut notat Bal. in lib. feu. tit. si de investitura inter dominum, & vasallos oriatur c. 1. super vers. observetur.*

Alcalde dé la sentencia (*a*) quando es derecho : que mientra las Partes quisieren andar en su razon, (*b*) que les sea defendido : que no pueda decir , ò añadir en su razon, pero si la una de las Partes , ò amas mucho alongáren el Pleyto, ò por sus razones despues que las pruebas (*c*) fueren dadas , quier sean las pruebas de testimonias,

---

(*a*) De la sentencia. Interlocutoriam, scilicèt, usque ad sex dies, diffinitivam verò usque ad viginti dies , aliàs solvet Judex expensas duplicatas parti: *ut foro novo* , *l. desque fueren cerradas*, *& vide quòd ibi dixi.* Est tamen notandum , quòd ad sententiam audiendam debent partes citari , aliàs sententia non valet : *ut ff. quæ sent. sine appel. rescin. l.* 1. §. *idem cum ex eo ædicto* , *& de hoc not. in c. consuluit* , *de offic. deleg. & not. glos. in c.* 2. *de dolo* , *& contum. lib.* 6. relatio tamen nuntij non est de ordine , quia quandoque potest omitti , ut si utraque pars compareat , sed si citatus abest , tunc non valet sententia , quia Judex dubitat de eo , de quo debet sibi constare : *ut not. Bar. de condi. & demonstra. l. multum interest* , *& Bal. in l. prolatam* , *C. de sent. & inter omn. judi.* Ex quibus nota , quòd non valet sententia utraque parte absente , quia Judex est solus , & non est ibi judicium, nec actus : *ad hoc not. C. de judi. l. properandum*, *in prin.* Sed si utraque pars est præsens , valet sententia , etiam sine ulla citatione : *ut hic* , *& ff. de ferijs* , *l.* 1. §. 1. testis etiam si est præsens in judicio , sine ulla citatione potest jurare & deponere , de his qui *ut indig. l. post legatum* , §. *is verò.* Nam cum finis citationis sit comparitio , frustra citatur præsens : *ut not. Jo. An. in c. fi. de elec. lib.* 6. *in novella* , *undè ista l. præsentiam ponderat circa fi. dum dicit*: *Si amas las partes fueren, &c. & l. de unoquoque*, *de re judi.* Sed si una pars est absens, & altera præsens , requiritur citatio favore absentis , aliàs non valet sententia : *ut not. in dict. l. properandum* , §. *sive autem reus.* Et hoc verum est , si est diffinitiva : *C. quæ sent. sine appel. rescin. l.* 1. §. *item cum est ædicto.* Idem si est interlocutoria , quæ requirit causæ probationem , *de adopti. l. nam ita divus*, sed si est citatus quis ad processum sufficit , etiam si non sit citatus ad interlocutoriam , secundum Butri. sed in diffinitiva secus : *ut not. Innoc. in alleg. c. consuluit.* Aut non requirit interlocutoria causæ disceptationem præcedentem ante se , & tunc valet : *ut l.* 3. §. *pe. de bono poss. & l. ubi decretum* , *ff. de offic. pro consu. & lega. ubi hoc notat Bal.* & ibi plenè per eum , quæ sunt necessaria cum officio Judicis aliquid est fiendum. Est tamen notandum circa supradicta, quòd habens potestatem prorrogandi compromissum , potest hoc facere nulla parte citata , quia ista non est propriè sententia , sed est quædam executio pacti conventi , licèt talis prorrogatio debeat partibus notificari : *ut l.* 1. *C. de sent. ex pericul. recitan. & ibi not. Bal.*

(*b*) Andar en su razon. Quòd est liberum & permissum partibus usque ad viginti dies post contestationem , ad opponendum exceptiones præjudiciales , & peremptorias ; postea verò non ; nisi de novo perveniant, vel compareant : *ut foro novo* , *l. allegan.* & sic nota ex hac lege , quòd sententia diffinitiva debet proferri præcedente causæ cognitione, & magno conflictu , & non paucis verbis : *ut not. Bal. C. comminationes epistolas* , *super rubrica.* Et propter hoc epistola & similia non habent vim rei judicatæ , & comminationes judicum inducunt errorem , etsi fiunt , à Judicis severitate poterit appellari : *ut C. de appel. l. si quis provocatione*, *& not. Innoc. de appel. cum cessante.* Et ideo si quis timet ne contra jus ponatur ad torturam, appellet , & tunc confessio secuta , erit ipso jure nulla : *ut l.* 1. *ff. nil inno. appel. penden.* nec opus in hoc articulo quòd superior inhibeat , quia periculum est in mora. Hæc est doctrina Bald. super dicta rubrica.

(*c*) Despues que las pruebas , &c. Si partes habeant aliquid dicere , sed tamen sufficientèr dictum , & probatum est , refrænare debet Judex partium allegationes , & effrænatam testium multitudinem. Et debet Judex statuere terminum quòd renuncient allegationibus, &

quier de cartas, pueda dar el Alcalde dia señalado, (*a*) fasta que razonen amas las Partes quanto razonar quisieren; è si despues de aquel dia (*b*) mas quisieren razonar, no les oya el Alcalde: mas dé luego (*c*)

& concludant: *ut hic*, *& C. de judi. auct. jubemus*, *extra de testi. c. significaverunt*, *& cap. cum causa*, §. *fi.* Hodie tamen debent servari dilationes: *legis Ordinationis de Briviesca*: *Por quanto por malicia.*

(*a*) Dia señalado. Per lapsum enim talis termini potest præcludi via licitæ defensioni, etiam in causa criminali: *ut l. fi. ff. de feri. & ibi Bal.* Si autem non assignatur dilatio, nunquàm denegatur defensio: *ff. de bo. eorum qui mor. sibi constit. l. 2. §. fi. & est text. notabilis, ff. de re mili. l. 3. §. si ad diem.* Unum tamen nota, quòd si data est mihi dilatio per Judicem ad respondendum, vel ad allegandum novem dierum, & ego respondi in prima die, quòd ex tunc poterit Judex ad ulteriora procedere, nec debet expectari ut ultima dies labatur: *facit l. sive pars*, *C. de feri.* quia cum est finita causa dilationis, videtur finita dilatio, & ideo valet processus ad ulteriora: *arg. ff. ad Treb. l. à filia*, §. *alumno. not. Dy. in c. decret. de reg. jur. lib.* 6. Si tamen pars dilationem impetrans fuit interim impedita, tantum tempus est restaurandum, quantum fuit tempus impedimenti: *ut ff. quibus ex cau. ma. l. sed etsi*, §. *quotiens. Dicit tamen Bar. notabilitèr*, *ut reffert Bal. in dicta l. fi. de feri.* quòd si impedimentum unius diei abstulit alicui commodum totius dilationis; ut quia habebat testes paratos, & Judex non sedit, quòd tota dilatio est restauranda: *alleg. ff. de jurejur. l. admonendi*, *in ver. quibus solis*, *& ibi per Bar.* incidentèr nota, quòd terminus peremptorius lapsus defuncto non præjudicat, nec præcludit viam hæreditatis: *ut l. orationi*, *ff. de feri.* Ex quo infertur, quòd hæres est melioris conditionis quam defunctus, quia cum sit novus litigator, congruum est quòd habeat novam dilationem. *Similè est*, *ff. de judi. l. æditum*, *ut reffert Bald. in dicta l. oratio.* Et in eo quòd suprà dixi, quòd possum prævenire dilationem mihi assignatam; hoc est verum, præsente vel citato adversario, vel à Judice, vel à jure monito, sed in fine termini benè possum adversario meo non citato, quia extremitas temporis interpellat eum: *ut not. inst. de verb. obli.* §. *omnis*, *& ff. quando appel. sit*, *l.* 1. §. *biduum*, *not. Bal. in l. eos*, §. *appellans*, *C. de appel.*

(*b*) De aquel dia. *Facit quòd not. per Innoc. & Host. in c. pastoralis*, *de excep. & Jo. Fa. in auct. qui semel*, *C. de proba.* Facit etiam *l. fi. ff. de ferijs*, & hoc tempus est arbitrarium: *ut Spec. tit. de citatione*, §. *nunc de tempore.*

(*c*) Mas dé luego sentencia. Nec tamen nimia festinatione ferenda est sententia antequam Judex possit esse instructus; nec ex abrupto; nec præcipitantèr: *C. de eden. l. is apud quem*, *C. de transac. l. causa cognita*, *Spec. tit. de sententia*, §. *quoniam*, *ver. item oppono quòd Judex*, *extra de in inte. resti. ex litteris*: & est ratio, quia ipsum oportet cuncta rimari: 30. *q. ulti. c. judicantem.* Aliter enim ad veritatem non posset pervenire: 24. *q. ulti. c. occidit*, *& l. si finita*, §. *si fortè*, *ff. de dam. infec.* nec etiam moratoria concertatione causam examinabit: *ff. de administr. tu. l. tutor. qui.* §. 1. & circa hoc nota, quòd totus processus judicij non potest una die fieri: *ut not. ff. ex qui. cau. ma. l. sed etsi per prætorem*, §. *quotiens*, & factus non valet secundum Cy. quia non potest esse ponderatum, quòd nimis est festinatum: *ut hoc not. Bal. in prima constitutione*, *ff. veteris*, §. *item quia quòd facit ad id quòd not. idem Bald. in lib. feu. rubrica de investitura in maritum facta*, *c.* 1. *circa fi.* qui dicit, quòd licèt arbitratores partes non citent; tamen extra judicium se debent cum partibus informari, & dicit Innoc. ut ipse Bal. reffert, quòd non solum in judicio, sed etiam extra judicium debet citari is cujus interest: *ut not. Jo. An. in novella*, *in c. ex ratione*, *extra de appel. De hoc not. Bar. post Pet. ff. de verb. sig. l. si quis ex arbitratu*, & quia quidam arbitrator laudavit ex abrupto parte non requisita, nec inaudita in contradictorio judicio fuit pronunciatum laudum esse nullum. *Facit ff. de edi. edic. l. quòd si nolunt*, §. *quòd ita*, *imò dicit Bar. quòd*

ibi

el Juicio si amas las Partes (*a*) fueren delante: è pongales plazo, (*b*) à que vengan ante él à oír su Juicio.

Ley II. Como el Juez debe dar la sentencia sobre la demanda, è no sobre otra cosa.

DEspues que las razones fueren acabadas, de guisa que mas no pueden decir las Partes en el Juicio, el Alcalde dé la sentencia sobre aquello que fue la demanda, (*c*) è no sobre otra cosa:

---

ibi est casus, ut reffert Bal. ubi suprà. Et circa hoc nota, quòd si Judex omninò ignorat causas quæ sunt necessariæ ad sententiam, ut si nescivisset litis contestationem factam, vel libellum datum, vel primum, vel secundum decretum, vel ignorat citationem præcessisse, vel reum contumacem fuisse, non valet sententia, nec quòd fit per eum: *ut l. hoc autem*, §. 1. *ff. ex quibus cau. in pos. ea. tangit Bar. in l. multum, ff. de condi. & demonstra.* & ideo practica est, quòd in sententia dicat Judex visa petitione, & litis contestatione, & probatione, &c. *ut hoc per Bar. in l. consensisse, ff. de judi.*

(*a*) Si amas las Partes. Nota singularitèr quòd suprà dixi, scilicèt, quòd partibus præsentibus, etiam non citatis ad sententiam audiendam, Judex potest eam proferre: ad hoc faciunt jura *suprà ea. l. alleg. & l. 2. C. quomodo, & quando ju. & est text. infrà l. proxim. circa fi.* de jure tamen alitèr cavetur: *ut not. Spec. tit. de citatione, §. viso, ver. aliàs autem.*

(*b*) E pongales plazo. Hoc est, si præsentes non fuerint per alternativam hic positam: *ut in c. in alternativis, de regu. jur. lib. 6.* Est tamen notandum, quòd si pars citata ad audiendam sententiam, non comparet in termino assignato, antequam Judex surgat à tribunali, postea non auditur appellans: *ut foro novo, l. costumbre es en la nuestra Corte, &c.* Item nota, quòd Judex etiam pro actore absente non citato non potest sententiam ferre: *ut l. furioso, juncta glos. ibi & l. quæsitum, ff. de re judi. & l. properandum, §. sive autem, C. de judi.* quòd est secus in criminali: *ut est text. in l. quamvis indubitantèr, C. de adul. ut reffert Bal. in l. ea quæ, C. quomodo, & quando ju.* Item nota, quòd si ordinarius citat partem ad audiendam sententiam, & postea delegat causam per alium terminandam, non tenetur delegatus iterum citare: *ut not. Spec. tit. de acti. §. fi. ver. item quæro ecce. nec obstat, l. ædictum, ff. de judi.* quia loquitur de citatione ante sententiam: *ut not. Bart. in l. per diversas, ff. manda.*

ADDICION.

Para el entendimiento desta Ley, vey la Ley del Ordenamiento de Alcalá, con la qual concuerda la Ley 11. tit. de los juicios, lib. 3. de las Ordenanzas Reales: vey en las dichas Ordenanzas la Ley 1. tit. de las sentencias, lib. 3. Concuerda con esta Ley, la Ley 15. de la 3. Partida, tit. 22. è vey la Ley 13. del dicho tit. que manda que los Jueces no den sentencia só condicion, ni por fazañas: vey la Ley 4. del dicho tit. que manda que la sentencia sea de dia, y no de noche, y estando las Partes citadas, y el Juez rece la sentencia, salvo en ciertos casos en ella contenidos: y la Ley 5. del dicho tit. manda que se dé en escripto, salvo en ciertos casos que saca. Concuerda la Ley 11. del dicho tit.

(*c*) Despues que las, sobre aquello que fue la demanda. *Concord. c. qualiter, & quando 2. extra de accus. §. fi. & cap. licèt hely. de simo. circa medium.* Et sic nota, quòd Judex secundum finem ad quem quis agit, formabit sententiam: *de ordi. cogni. c. cum dilectus, de excep. c. 1. ff. de nego. gest. l. Pomponius, in fi.* nec Judicis potestas ultra id extenditur, quam in libello est deductum: *ff. communi divi. l. ut fundus*, & sententia debet secundum allegata, & probata ferri, & non secundum conscientiam: 3. *q. 7. c. judicet, ff. de offic. præsi. l. illicitas, §. veritas, de offic. ordi. c. si sacerdos, de offic. deleg. cap. pastoralis, §. quia verò*, quandoque tamen fit petitio ad rem, & fit condemnatio ad interesse: *ut notat glos. magna in l. 1. ff. de acti. empti. & vendi. faciat ad*

è déla la mas cierta (*a*) que pudiere, è no dubdosa, (*b*) è de gui-

---

ad text. quòd not. Spec. tit. de sent. prolati. §. *qualiter, ver. in sum. & glos. in alleg. c. cum dilectus, de ordi. cogni. & Ant. super ea. concord.* 3. *part. eo. tit. l.* 22. *& l. afincada, & C. si à non comp. judi. l.* 1. Est tamen notandum ad id quòd suprà dictum est, quòd fatuus est Judex, qui cum res petitur in æstimationem condemnat, si res præstari potest, & debet: *ut l. cum quidam, C. de fideicom. liber.* & sententia debet esse conformis libello, ut ibi, aliàs est injusta, quòd intelligo in diffinitiva, secus in interlocutoria: *ut ibi not. Bal.* potest tamen Judex in condemnando modificare libellum: *ff. peti. hæred. l. is qui legatum, ut reffert Bald. ubi suprà.*

(*a*) La mas cierta. *Ut in* §. *curare, insti. de acti.* Sententia enim incerta non tenet: *ut C. de sent. quæ sine cer. quant. pro. l.* 3. ad quàm proferendam certa debet præcedere petitio: *ff. de rei vendi. l. si in rem, & de possi. l.* 1. §. *si quis argentum, de injurijs, l. prætor.* Sed circa hoc sequitur, cum quæritur an valeat incerta sententia? *dic secundum Bal. in l. quamquam, C. de sent. quæ sine cer. quanti. pro.* Aut libellus est certus, & debet dari certa sententia: *per alleg.* §. *curare.* Aut est incertus, & tunc sententia incerta valet, ut quando agitur alternativè, vel quando aliquid petitur in genere. Idem in judicio generali, vel universali, vel accessoriè, ad fructus, vel interesse, vel ad expensas, admittitur incerta petitio, & incerta profertur sententia secundum naturam actionis de qua est actum, nisi Judex possit de actis processus certificari: *ut notat latè Jo. Fa. in alleg.* §. *curare, & Innoc. in cap. cum venerabilis, extra de excep. & Bal. in lib. feu. tit. de mili. vasal. qui contumax est, c.* 1. *& in judicijs universalibus rationem reddit glos. in l.* 1. *ff. de eden. in princ. magnæ glos.* Idem si agitur ad factum merum, vel mixtum, sicut est indemnem conservare: *ut dicta l. quamquam.* Aut libellus est incertus, tamen est certificandus, ut quando petitur interesse, ut suprà dixi. Nam debet liquidari in processu judicij: *ut C. de sent. quæ pro eo quòd interest, l.* 1. §. *in alijs*, & tunc debet ferri certa sententia si ferri potest, aliàs fertur incerta, sed in executione debet liquidari: *ut dicto* §. *curare, & not. ff. de verb. obli. l. eum qui certarum*, §. 1. Regula tamen est, quòd aliquando admittatur libellus incertus, tamen probatio debet esse certa: *ut elegantèr not. ff. deposi. l.* 1. §. *si quis*, nam incerta, & obscura probatio non valet, nec juvat probantem: *ut extra de proba. c. in præsentia*, quia probationes debent de necessitate concludere, vel de juris præsumptione: *ut not. ff. de excusa. tu. l.* 2. §. *ætas, & C. de proba. l. sive possidetis, & extra de succe. ab intesta. c. cum dilectus*, & est ratio: quia requiritur certa sententia, quia cum judicia sunt redacta ad instar contractuum: *ut ff. de judi. l. omnem*, & ideo sicut contractus incertus non tenet: *ut ff. de verb. obli. l. tacitum, sic nec judicium, not. Bald. in l.* 1. *C. de sentent. quæ sine cer. quan. pro. & ex l. hæc sententia, eo. tit. not.* quòd si parte aliqua actorum certa sit quantitas compræhensa, valet sententia sine certa quantitate prolata, dum tamen ad acta sit sententia relata, aliàs non valeret: *ut ibi not. text. juncta glos.* Item, si Judex reservat sibi taxationem in sententia, non videtur declarasse; sed declarationem se pollicitum esse; & valet si postea ista accessoria declaretur propter dictum reservationis: *C. de fructi. & litis expen. l.* 3.

(*b*) E no dubdosa. Debet ergo sententia esse certa per se, vel per relationem ad aliud, si certa quantitas est petita: *ut l. in sententijs, ff. de re judi. not. Ant. in c. à nobis, extra de sentent. excomm. vide exempla per Jo. Fa. in alleg.* §. *curare*, ubi vide practicam quam ipse ponit *in fi.* §. Quid debeat agere Judex ad hoc ut certam proferat sententiam, si non potest ex processu certificari: *& vide Spec. tit. de sent.* §. *qualiter, ver. item debet esse sententia certa, cum sequentibus.* Circa quòd etiam nota, quòd si Judex dicat, condemno talem per talem, quòd nil facit ad propositum, sententia est nulla, quia continet manifestum juris errorem, & quia lata contra legem: *ut l.* 1. §. *item tantum, ff. quando appel. non sit neces. & in l.* 1. *ff. de re judi.* Sed contrarium deter-

sa que dé el Alcalde aquel contra quien fuere la demanda por quito, ò por vencido: (a) y el Alcalde estando asentado (b) dé el Juicio, è no estando en pie levantado, è por sí mismo (c) dé el Jui-

terminat *Innoc. in c. cum ex officij, extra de præscrip.* cujus opinionem credo veram, si talis sententia potest ex vera, & legitima causa in processu probata verificari: *per l. for. novi, tit.* 11. *l.* 1.

(*a*) Por quito, ò por vencido. Et est ratio, quia sententia quæ absolutionem vel condemnationem non continet, non valet: *ff. de re judi. lib.* 1. *& C. eo. tit. l. præsens* 2. *q.* 6. §. *diffinitiva*, vel nisi contineat aliquid quòd tantum valeat: *ff. de re judi. l. in suam, quòd prosequere, ut not. Spec. tit. de sententia.* §. 1. *ver. diffinitiva, concord.* 3. *part. tit.* 22. *l. afincada*, & ad hoc quòd hic dicitur, quòd sententia debet continere absolutionem, vel condemnationem, fallit hoc secundum *Bal. in alleg. l. præses*, ubi petitur in integrum restitutio: *ut C. si minor se ab hæredi. absti. l.* 1. Item, fallit ubi petitur sententia declarari nulla: *ut ff. de appel. l. si constat.* Item, fallit ubi petitur confirmatio electionis, quòd dic ut notatur *in cap. ul. de elec. lib.* 6. Item, fallit ubi quis proprie non habet adversarium, ut si Judex dicit ordinario, vel statuto, quia est diffinitiva: *ut l. in sententia, ff. de re judi. & c. in his, extra de verb. sig.* Item nota, *secundum Bart. & Bal. in alleg. l. præses*, quòd si actor, & reus probant de possessione, debet Judex judicare utramque pro parte possidere, sed hoc est verum secundum Bal. ibi, quando possessiones, & probationes non essent adversativæ, sed compassibiles, & de hoc non est quæstio, sed est dubium quando testimonia se infringunt: quia quilibet probat de possessione in solidum, & tunc est falsa opinio Bart. Si autem Judex cum sua conscientia posset accedere ad alteram partem, rectè facit, si in sententia exprimit qualitatem probationum: *ut not. Bar. extra de proba. c. licèt causam*, tamen tutius facit Judex, si simplicitèr condemnat, vel absolvit: *ut extra de re judi. sicut nobis*, quia in sententia non est exprimenda causa de necessitate formæ, vel legis mandato, nisi in absolutoria ab observatione judicij; & vel in absolutione expensarum: *ut C. de judi. l. properandum, §. illud proculdubio*, vel nisi velit reservare famam, vel irrogare infamiam: *ut ff. de infami. l.* 2. §. *ignominia*, vel nisi exceptio rei judicatæ pendeat ex causa in ferenda: *ut ff. de excep. rei judi. l. si quis ad exhibendum.*

(*b*) Estando asentado. Si tamen habet inimicitias, vel est infirmus, talitèr quòd non potest sedere, poterit eam proferre stando, licèt non sedendo, vel in alia turri, seu æquitando, quòd dic *ut notat Spec. de sententia*, §. *juxta ver. item est nulla ratione modi, & text. juncta glos. in c. fi. extra de re judi. lib.* 6. & hoc intellige de sententia diffinitiva, & etiam de interlocutoria, quæ est magni præjudicij: *ut C. de dilati. l. à procedente*, secus si interlocutoria sit parvi præjudicij, ut interlocutoria de citando: *ut l. noluit*, §. 1. *ff. de interrog. acti.* Ex quo etiam nota incidentèr, quòd licèt in interlocutoria quæ tendit ad præjudicium generandum, sit necessaria citatio, non tamen requiritur citatio, si interlocutoria fertur ad judicium coadjuvandum: *ut ff. de arbi. l. diem proferre, in princ. ut reffert Bal. in l.* 1. *C. de sent. ex pericu. recitan.* Est tamen unum notandum, quòd si actus non teneat, non potest propterea revocari de facto, sed demum parte vocata: *casus est in l.* 2. *C. si sine cen. vel reliquijs tenet Innoc. in c. veniens, de filijs Præsbyte. & in c. inter quatuor, de major. & obedien. ut reffert Flori. in l. in l. Acquilia, ff. ad l. Acquil.*

(*c*) Por si mismo. Aliàs est nulla: *ut C. de sent. ex pericu. reci. l.* 1. *&* 2. *ff. de arbi. l. diem, in princ. & l. non distinguemus, & hoc verum*, nisi sit illustris qui suprà eos potest per alium recitare, dum tamen is cui committit, sciat legere: *ut ibi, & in auct. ut ab illustri, & qui sunt ca. succe.* §. *sancimus igitur, collá.* 5. Idem si Judex nescit legere, vel est cæcus, quia sufficit quòd proferat verba definitionis, scilicèt, condemno, vel absolvo: *ut Spec. tit. de sent.* §. *sequitur, in princ. & ibi Joan. An. concord.* 3. *part. tit.* 22. *l.* 5. Debet etiam Judex sen-

cio, é no por otro: è amas las Partes, (*a*) que sean delante quando diere el Juicio, si no si la una de las Partes no quiso venir al plazo que le fue puesto à oír su Juicio: è dé la sentencia de dia, è no de noche: (*b*) è sean homes buenos delante quando diere el Juicio, porque se pueda probar (*c*) si fuere menester.

Ley III. Como el Juez debe facer mandar escribir la sentencia ante las Partes.

EL Juicio que diere el Alcalde, fagalo escribir ante las Partes, ò ante sus Personeros: (*d*)

---

sententiam in scriptis proferre: *ut c. fi. extra de re judi. lib.* 6. nec sufficit, ut sententia verbis proferatur, nisi ante scribatur: *ut l. statutis*, *& ibi Bal. C. de sent. ex pericu. recitan.* quòd si sententia est prolata, & postea scripta etiam incontinenti per tabellionem, Judicis mandato est nulla. Nam non propterea convalescit, quia Judex fecit eam scribi, cum debuit ferri in scripti recitatione: *ut not. glos. in l. prolatam*, *C. de sent. & inter omnium judi.* quòd exemplum est multum notabile in sola diffinitiva, secus in interlocutoria: *ut notatur infrà l.* 2. *C. de appel.* facit ad hoc quia etiamsi dicta testium non scribantur, non valet sententia, ergo per judicem, & tabellionem non possunt probari dicta testium, quæ non fuerunt in scriptis redacta. Fallit in casibus notatis *in auct. nisi breviores*, *C. de sent. ex pericu. recitan. ut reffert Bal. in alleg. l. prolatam.*

(*a*) Amas las Partes. Vide quòd circa hoc scripsi *suprà eod. tit. l.* 1. & per hoc dictum confirmantur quæ ibi notavi.

(*b*) No de noche. Et est ratio, quia tenebræ aptæ sunt ad fabricandum falsum: *ut cap. consuluit*, *de offic. deleg. & ff. de ori. juris*, *l.* 2. §. *& quia*, *& in auct. de judi.* §. *sedebunt. Et sic not. ex hac l. juncta l. cum sententiam*, *C. de sent. & inter omnium judi.* quòd sicut locus incongruus reddit sententiam nullam, ut ibi, sic & tempus incongruum. Nam sententia lata in loco secreto, non publico, non valet, nam secreta suspitione non carent, & plerumque irrita sunt, & casanda: *ut not. in c.* 1. *extra ut Ecclesiastica benefi. Ex quibus not. secundum Bal. in d. l. cum sententiam*, quòd reformationes populi debent fieri in publico palatio populi, non in alijs locis secretis: *ut C. de legatis*, *l. pe. lib.* 10. Nec possumus dicere, quòd jurisdictio sit prorrogata, quia illud habet locum in his quæ sunt fori judiciarij; non in alijs actibus publicis: *ut Bald. ubi suprà.* Est tamen notandum ad supradicta, quòd ex necessitate sententiæ fertur de nocte: *ut not. Bal. in l. Cassibus*, *C. de testa.*

(*c*) Porque se pueda probar. Et non solùm requiruntur testes in sententia proferenda, sed etiam tabellio, qui si incipit scribere acta, debet scribere sententiam: *ut C. de appel. l. præcipimus*, *& C. de spor. l.* 1. *& l. ubi*, *ff. de judi. & est doctrina Bal. in alleg. l. cum sententia*, debet enim sententia proferri ubi Judex jus reddere consuevit: *ut alleg. l. cum sententia* 96. *dist. cap. benè quidem*, *ut Ecclesiastica benefi. c. unico*, *ff. de justi. & jur. l. pe. & Spec. eo. tit.* §. *qualiter*, *vers. debet autem ferri.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 5. de la 3. Partida, tit. 22. la qual Ley declara, que esta Ley no ha lugar en las causas pequeñas, è de pobres.

(*d*) El Juicio, sus Personeros. Nota ad hoc quòd sententia non valet, si Procurator non condemnatur, sed dominus qui nunquam fuit in judicio, nec est præsens, sed est ferenda sententia contra dominum in personam Procuratoris; & contra Procuratorem: *ut not. glos. in l.* 1. *C. de sent. & inter om. jud.* & est ratio, quia sententia quasi contrahitur, & verba sententiæ debent refferri ad personam Procuratoris, qui præsens est, cum quo quasi contrahitur; aliàs est nulla: *ut plenè not. Bar. in l. stipulatio* is-

è deles ende sendas cartas fechas por alguno de los Escribanos, ò selladas con su sello: è tenga el Escribano, ò el Alcalde (*a*) otra por testimonio.

Ley IV. Como si dos Jueces dan sentencias diversas, vale la de aquel que dió por quito, salvo en ciertos casos.

SI dos (*b*) Alcaldes hobieren de juzgar un Pleyto de consu-

---

ista, §. *si stipul. ff. de verb. obli.* Judicia enim rediguntur ad similitudinem contractus: *ut ff. de judi. l. omnem*, & *ff. de peculi. l.* 3. §. *idem scribit.* quos contractus Procurator non potest in personam domini conferre verbis directis, sed obliquis, id est, Procuratoris nomine stipulando: *ut alleg. l. si stipul.* & *not. in l.* 1. *ff. de stipul. servo.* & *l. hujusmodi*, *in princ. ff. dele.* 1. *vide circa hanc l. Spec. tit. de appel.* §. 1. *vers.* & *notabilitèr*, & *tit. de sent.* §. *juxta vers. non valet*, *cum vers. se.* & *vers.* & *not. quòd quidam Judices.* An autem valet sententia ex falsa causa lata expræssa, si ex alia causa valet: *vide Bar. ff. de acqui. hæredi. l. si is ad quem.*

(*a*) E TENGA EL ALCALDE. *Concord. c. cum bonæ*, *extra de proba.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 16. de la 3. Partida, tit. 22. è la Ley 17. del dicho tit. las quales disponen mas copiosamente que esta: concuerda una Ley de estilo, que es 218.

(*b*) SI DOS. Hujus legis principium: *ut extra*, *infrà dicendis patebit*, loquitur in duobus Judicibus ordinarijs, diversas sententias proferentibus, quòd valet pro reo sententia, quòd habet locum de jure, quando omnes Judices sunt præsentes, & discordant, & diverse pronunciant, ut hic: secus enim si unus est absens, quia tunc alter sine absente non potest producere, cum ambo incœperunt de causa cognoscere. Sed si unus solus ex ordinarijs cognoscit, etiam sine altero procedit, & pronunciat, cum habeant jurisdictionem in solidum, & competit eis ut singulis: *ut ff. de libe. cau. l. si pariter*, & *ff. de offic. consu. l.* 1. *C. de auct. præstan. l. fi.* & *glos. Bar. in l. Pomponius*, *ff. de re judi.* & hoc quòd dictum est de ordinarijs, idem intelligo de delegatis ad universitatem causarum: *ut not. glos. in alleg. l. Pomponius*, & *de hac* 1. *parte est text. in l. inter partes*, & *ibi Bart. ff. de re ju.* & *c. fi. de re judi.* vide tamen circa hoc styllo legis 218. quæ aliter disponit. Est tamen notandum, quòd si duo sunt Judices ordinarij, & mandant aliquid contrarium, exequendum est primum mandatum, non secundum; quia secundus non potest revocare factum primi, nam par in parem, &c. *Innoc. in c. innotuit*, *de elec.* in factis ergo contrarijs ordinariorum prævalet, quòd primo factum est: *ut notat Innoc. in cap. cum contingat*, *de rescrip.* & *vide quòd not. ff. de arbi. l. non distinguemus*, §. *cum in plures*, & *ibi glos.* & *Bal.* Item nota, quòd si plures Judices cognoscunt de eadem re diverso tempore, valet processus amborum, nisi sit posita exceptio præventionis, vel nisi petat se ad eundem Judicem mitti: *ut notat Innoc. in c. cum mandat. de constit.* quòd est notabile, quia sæpè duo officiales procedunt de eodem maleficio; & valet uterque processus, si reus non excipit: *secundum Innoc.* & *Bal. adde quòd not. suprà tit. de los juicios*, *l.* 1. An autem unus ex tutoribus, vel Judicibus, vel arbitris, vel executoribus testamenti possit collegæ committere motum animi sui, ubi unus sine alio non potest aliquid facere, & quid si sunt discordes: *not. Bald. in l. cum magistratus*, *C. quando provo. non est ne.* ubi ipse notat quòd de jure tutores habent potestatem, & usum potestatis quilibet in solidum: *ut ff. de admi. tu. l. decreta.* nisi sint præsentes & discordes in actu: *ut ff. de cura furi. l. consilio*, §. *fi.* Item nota, quòd quando testes sunt pares, Judex potest animi sui motum adhærere alteris testibus, & alteris non adhærere, dummodo in actis faciat inseri causam suæ adhæsionis. Ita intelligitur, quòd elegantèr notat *ff. de re judi. l. duo Judices dati*, *ut reffert Bal. in dicta l. cum magistratus.*

no, è no se avinieren en un Juicio, è juzgáren de sendas guisas, la sentencia de aquel Alcalde vala, que diere por quito al demandado, fuera ende en quatro cosas: en Señorío de Rey, (*a*) ò en Pleyto de arras, ò en Pleyto que sea sobre manda de muerto, ò en Pleyto que dice alguno que debe ser quito de servidumbre; y en estas quatro cosas, vala la sentencia del Alcalde que juzgáre por qualquier dellas: y esto mandamos de los Alcaldes que son puestos para juzgar todos los Pleytos: è si el Rey, ò los Alcaldes mandáren à otros homes por carta, ò por palabra juzgar algunos Pleytos, y ellos juzgáren de sendas guisas, muestren ambas las sentencias (*b*) al Rey, ò aquel Alcalde que los el Pleyto mandó juzgar: è qual de los Juicios el Rey, ò el Alcalde tuviere por mejor, aquel vala: è si fueren Alcaldes de avenencia, en que las Partes avinieren de estar à su Juicio só alguna pena, è ambos juzgáren de sendas guisas, ninguno de sus Juicios no vala. (*c*) E si mas fueren de dos, quier sean Alcaldes por todos los Pleytos juzgar, quier sean dados de Rey, ò de otros Alcaldes para algunos plazos señalados juzgar, quier sean tomados por avenencia de las Partes, aquel Juicio vala que diere la mayor parte (*d*) dellos.

Ley V. Como la sentencia difinitiva no se puede toller, ni mudar.

DEspues que el Alcalde diere sentencia, ò Juicio afinado sobre todo el Pleyto, no pueda (*e*)

(*a*) SEÑORIO DE REY. Quia est causa favorabilis, duo alij, cum de casibus hic contentis exprimuntur in jure ultra favorem libertatis: *ut dict. l. inter pares, & in c. ex litteris, de proba. & d. c. fi. de re judi. & ff. de inoffic. testa. l.* 1. si par est judicantium causa, scilicèt, dotis: *ut d. c. fi. & l.* 1. *ff. solu. matrim. & causa matrimonij, ut ibi, &* 34. *q.* 1. *si quis acceperit, & extra de spon. impu. c. continebatur.*

(*b*) MUESTREN LAS SENTENCIAS. Et hoc ideo quia sunt delegati, & utriusque sententia pendet ex arbitrio delegantis: *ut dicto c. fi. eo. tit. & duo Judices, ff. de re ju.*

(*c*) NO VALA. Quòd est ratio diversitatis: *vide glos. fi. in alleg. c. fi. de re judi. & ff. de arbitr. l. diem, §. si plures.*

(*d*) LA MAYOR PARTE. *Concord. dict. l. Pomponius, in fi. & l. duo ex tribus, eod. tit.* sed si duo vel plures in majori summa, & unus, vel minor pars in minori summa condemnet, valet sententia minoris partis: *ut dict. l. inter pares, in fi. & in c.* 1. *extra de arbi. lib.* 16.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 21. *de la* 3. *Partida, tit.* 22. *Concuerda la Ley* 2. *del dicho tit. è la Ley* 3. *del dicho tit. pone ciertos casos, en los quales el Juez puede revocar la sentencia difinitiva que habia dado: vey la Ley* 2. *de las Ordenanzas Reales, lib.* 3. *tit.* 15. *que pone, cómo se puede facer de nulidad con la sentencia, è dentro de qué termino: en quanto à los frutos esquelmos que esta Ley dispone, vey la Ley del estilo, que es* 251. *que singularmente dispone en las causas de las alcavalas la orden que se ha de tener en proceder, y en sentenciar: vey la Ley* 121. *con quatro Leyes siguientes.*

(*e*) DESPUES, NO PUEDA. Ista lex in prima parte loquitur in diffinitiva sententia, & in ordinaria, ut in ea patet, quia delegato non est dubium: *per c. in litteris, cum ibi notatis per DD. extra de offic. deleg. & per l. Ju-*

añadir, ni toller, ni mudar ninguna cosa en la sentencia: (a) mas

Judex, *& l. quòd jussit*, *in fi. & l. cum quærebatur*, *& l. post rem*, *ff. de re judi.* intelligo etiam quòd hic dicitur, cum ordinarius vult addere, vel mutare diffinitivam sententiam quoad substantiam circa principale, quia hoc non potest: *ff. de pœnis*, *l. moris*, *§. iste*, *de quæst. l. 1. §. fi. C. sent. rescin. non poss. l. 1. C. de pœnis*, *l. pœnam*: & est ratio, quia semel functus est officio suo: *ut in juri. sup. in princ. alleg.* Hoc idem dico in præcepto, ut si debitori confesso in judicio præcipiat Judex quòd solvat: *ff. de judi. l. si debitori*, quia præceptum habet vim diffinitivæ: *ff. de app. l. creditor*, *§. jussus*, *& not. Jaco. in dicta l. jussit.* Si tamen Judex vult corrigere, seu mutare sententiam diffinitivam, quoad verba, seu dicta est substantia non mutata, hoc potest facere: *ut in l. actorum verba*, *ff. de re judi.* Idem si sententia est nulla ipso jure, quia potest eum revocare, & mutare: *ut C. quomodo*, *& quando Judex*, *l. si præses*, *de sent. & interlocu. omn. judi. l. 1. extra de frigi. & ma. c. fraternitatis*, *de pur. vul. c. 2. 11. q. 3. c. Episcop.* Et quot modis sententia est nulla: *notant DD. in c. 1. de re judi. & Host. in summ. de re judi. §. qualiter*, *& Spec. tit. de sent. prola. §. juxta*, *& Gui. de Monte lau. in cle. 1. de sequæst. poss. & vide quòd scripsi suprà eo. lib. 2. tit. 2. l. 2.* An autem sententia nulla ipso jure ex eisdem actis potest annullari: *vide Henr. in c. in litteris*, *de offic. deleg.* & hoc quòd dictum est, fallit in casu ubi Judex sententiando delinquit, ut quia sententia est vænalis: *ut C. quando provo. non est neces. l. vænalis.* Est & alius casus in quo Judex ordinarius potest mutare, vel corrigere diffinitivam sententiam, quando, scilicèt, sententia de sui natura, vel de jure communi est retractabilis, circa additionem superioris, ut quia lata per falsa instrumenta, vel per testes corruptos, sive scientèr falsum dicant, sive ignorantèr: *ut C. si ex fal. instr. l. ff. de re judi. l. 1. divus*, *extra de probatio. cap. licèt.* Idem in casibus, in quibus peremptoria potest proponi post sententiam: *de quibus*, *C. de jure*, *& fac. ignoran. l. 1.* Idem propter prævaricationem advocati: *C. de advoca. di. judi. l. 1. & per viam in inte. resti. ut ff. de mino. l. in causæ 2. §. fi. ut l. præfecti*, *& Spec. de arbit. §. fi. vers. ut autem super hoc*, *& de in inte. resti. §. videndum restat*, *vers. & not.* Quando autem sententia sit interlocutoria, vel quasi interlocutoria, seu diffinitiva, & an post latam sententiam requiratur monitio: *notabilitèr Bal. in auct. hoc amplius*, *C. de fideicomis. q. 2.* Et circa hanc legem quæro, quid in arbitrio, an potest pluries pronunciare, & sententiam suam emendare: *& Ant. de Bu. in c. quintavallis*, *de jurejur.* dicit, quòd si dictum est in compromisso, quòd possit judicare semel, & pluries, quoties ei placuerit, poterit, sic judicare, & corrigere super diversis articulis; sed non super eodem in quo est jam laudatum, quia super eadem re non possunt formari plures sententiæ: *ut l. 1. C. quando provoca. non est neces.* Item, quia ex quo semel est decisum, sive per laudem, sive per arbitramentum, est quædam transactio: *ut ibi not. Ant.* non ergo potest amplius transigi: *ff. de transac. l. post rem*, *& de condi. indebi. l. elegantèr*, *§. si quis post. Idem Jo. An. in addi. Spec. tit. de arbi. §. sequitur*, *vers. sed pone*, secus si diceretur, ut possit judicare, & mutare semel, & pluries: tunc enim potest judicatum mutare, & corrigere; quia licèt non habeat à jure; potest ei tribui à partibus, sicut certi sunt Judices, qui possunt suas sententias corrigere: *ff. de appel. l. ab executore*, ita & arbitris potest hoc concedi: *ut l. non distinguemus*, *§. de offic. ff. de arbi. verba sunt Bar. in l. quantum. ff. de arbi.* Sed primum membrum placet Ant. ubi pluris sunt articuli, idem ubi unus est articulus, eo quia est concessum ut pluries possit laudare, quia tunc poterit in una iterato pronunciare, aliàs verba in illo nihil operarentur: *Jo. An.* tamen dicit, quòd non valet tale pactum, quòd possit jurare circa idem: quia hoc esset invitare ad delinquendum *contra l. convenire de pacto do. ut reffert Ant. de Butr. in alleg. c. quintavallis.*

(a) En la sentencia. Nota ad legem istam, quòd post sententiam diffini-

sobre las costas, (*a*) è sobre los esquilmos, puede en ese mesmo dia (*b*) que diere la sentencia, juzgar, segun que fuere derecho: pero si el Alcalde diere Juicio que no sea afinado, como sobre otros aducir, ò sobre mas plazo dar, ò no en alguna cosa, ò sobre otras cosas que acaezcan en el Pleyto, en tal como escripto, bien pueda su Juicio mudar, (*c*) ò mejorar, si entendiere que es mayor derecho

nitivam contraria sententia super eodem, ab eodem, vel à successore lata ipso jure non tenet: *ut hic concord. l. post sententiam, C. de sent. & interlo. omn. jud.* quòd intelligo verum secundum DD. quando is pro quo lata est prima sententia, excepit, & Judici constabat, aliàs esset firma secunda sententia: *ut ff. de condi. indebi. l. elegantèr*, §. *si post. not. Bal. in alleg. l. post sentent. & sic intelligitur quòd ipse Bal. notat in l. fi. C. de sent. quæ sine certa quant. profer.*

(*a*) Sobre las costas. Et sic de his quæ pertinent ad consequentiam sententiæ jam latæ, ut de fructibus, & sumptibus potest judicare: *ut hic, & in l. Paulus, ff. de re ju. & Spec. tit. de arbit.* §. *fi. vers. ut autem super hoc, & in tit. de dispu. seu alleg.* §. *satis clarè, vers. quia si de fructibus, & tit. de sen. prola.* §. *æqualiter, vers. hoc quoque, & Host. in sum. de re ju.* §. *qualiter, vers. diffinitiva.* Et nota, quòd cum fructus, vel expensæ petuntur à parte, & Judex victum non condemnat in eis, tenet de suis resarcire: *ut styllo, l.* 253. *& not. per DD. in cap. finem litibus, extra de dolo, & contum.*

(*b*) Mesmo dia. Et hoc verum secundum Episcopum, nisi in sententia reservet sibi taxationem fructuum, vel expensarum, quia tunc etiam alia die poterit taxare: *ut not. in l. terminato, C. de fructi. & litis expen.* Et an, & quando debent expensæ jure actionis: *not. Bar. in l. non solum, ff. de rei vendi.* & nota, quòd si Judex eadem die non condemnat, nec taxationem reservat, semper remanet jus agendi: *juxta notata per DD. in c. cum appellationibus, extra de appel. lib.* 6. Dubitatur tamen an ad taxationem expensarum debeat pars citari? *& Bal. in alleg. l. terminato* dicit, quòd in mera executione reus non est citandus: *ut notat Innoc. in c. ex ratione, de appel.* Quædam enim sunt quæ sine citatione fieri possunt, licèt jus tribuatur, dum tamen jus alterius non evellent: *ut singularitèr not. de bono posse. l.* 3. §. *si causa cognita.* Ex quibus traditur, quòd si eadem die fit taxatio expensarum per Judicem, non est necessaria nova citatio, quia quæ in continenti fiunt, &c. secus si taxatio fiat altera die cum intervallo. Vel dic subtiliùs secundum *Bal. in dicta l. terminato*, quia aut reus comparuit, aut fuit contumax. Primo casu est necessaria citatio nova, quia prima citatio est consumpta. Secundo casu, aut fuit citatus ad horam, aut ad diem: si ad horam, est necessaria nova citatio: si ad diem, tunc quia videtur citatus cum suis accessorijs, & citatio plenè interprætanda est: *ut l. fi. C. de anna. excep. non oportet quòd iterato citetur, ff. de usuris, l. mora.* Item nota ad hoc, quòd si arbiter pronunciet super expensas illas, taxabit magistratus, arbiter enim sibi reservare potest; quia quòd compromisso non cavetur, arbiter tentare non debet: *ut ff. de arbi. l. non distinguemus*, §. *de offic.* sed hoc verum cum spirat tempus compromissi, sed si adhuc durat, nihilominus arbiter poterit taxare, quia expensæ pertinent ad consequentiam petitorum: *ut not. eod. tit. l. qui arbiter.* De hac materia vide quòd *not. infrà lib.* 3. *tit. de las costas, l. unica.* Et circa hoc nota, quòd etiam si actus non teneat, non potest propterea revocare de facto, sed demum parte vocata: *not. Innoc. in cap. veniens, de filijs Præsbyt. & c. inter quatuor, de majo. & obedient. ut reffert Florian. in l. in leg. Aquil. ff. ad l. Acquiliam.* Contrarium tenet ipse *Innoc. in c. quærellam, de elec. & Bar. in l. quòd jussit, ff. de re judi.* quòd habet locum quando Judex extra judicium non vocata parte; & contra jus notoriè aliquid facit, quia tunc non vocata parte potest illud revocare, aliàs secus: *ut vult Innoc. in alleg. c. quærellam.*

(*c*) Bien pueda mudar. In hac secun-

aquello que emienda, que aquello que habia juzgado.

Ley VI. Como debe ser condenado en las costas el vencido.

QUando alguna de las Partes fuere vencida por Juicio afinado en algun Pleyto, quier sea demandador, quier defendedor, el Alcalde juzgue las costas al vencedor, que gelas pague el vencido. (*a*)

---

cunda parte hujus legis loquitur de interlocutoria, quæ indistinctè potest à Judice revocari, corrigi, & emendari: *concord. c. cum cessante, extra de appel. & dicta l. quòd jussit*, & verum sive interlocutoria tendat ad præparationem litis: *ut ff. de arbit. l. diem proferre*, §. *fi.* sive contineat decissionem quæstionis incidentis, vel emergentis secundum *Accur. Di. & Jaco. in dicta l. quòd jussit, & Accur. C. de sent. ex pericu. reci. l. hac lege*, fallit tamen de jure, quando interlocutoria est terminativa, extinctiva, seu expirativa jurisdictionis: *ut in c. significantibus, extra de offic. deleg. & Spec. tit. de offic. judi.* §. *servit. vers. quid si ponens.* Idem si interlocutoria est abdicativa jurisdictionis: *ut in c. cum appellationibus frivolis, de appel. lib.* 6.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 7. de la 3. Partida, tit. 22. la qual pone ciertos casos, en los quales el Juez no debe condenar en costas, caso que condene en el negocio principal: para saber las costas que se han de pagar, vey la Ley del estilo, que es 165. y en grado de apelacion las costas que se han de pagar, vey la Ley del estilo 164.

(*a*) QUANDO, EL VENCIDO. Hoc enim est regulare, quòd in fine litis victus victori condemnatur in expensis: *extra de pœnis, c. calumniam, de majori. & obedient. c. fi. in auct. de judi.* §. *oportet, colla.* 6. *& C. de Episcop. & Cler. auct. generalitèr, & ibi Ci. & C. de judi. l. properandum*, §. *sin autem alterutra insti. de pœna teme. liti. in princ.* Requiritur tamen, quòd petantur expensæ per partem: *ut not. Spec. tit. de expen.* §. 2. *circa princ. & est text. infrà eo. foro, lib.* 3. *tit.* 14. *l. unica.* Requiritur etiam, quòd sint juratæ post taxationem: *ut ibi text.* Et quòd dictum est suprà habet verum, nisi victus habuerit justam causam litigandi; sicut hæres contendens super causa defuncti; aut habens rem petitam ab alio cum titulo, & bona fide; vel si victus juravit de calumnia; maxime in principio causæ. Idem etiam si sententia feratur pro absente. Vel si reus habuit justam causam absentiæ: *ut dicta l. properandum*, §. *& si quidem, vers. sin autem ex gestis*, & §. *sive autem alterutra, & Spec. tit. de expen.* §. 2. *vers. quòd autem dixi, & 3. part. tit.* 22. *l.* 8. *& Doc. in dicto c. calumniam.* Sed in eo quòd dixi de juramento, nota quòd hæc præsumptio legis habendi justam causam litigandi propter juramentum tollitur per aliam præsumptionem, si appareat de malitia, vel temeritate litigatoris: tunc enim (non obstante juramento) condemnabitur in expensis; quia licèt juramentum calumniæ excuset à præsumpta calumnia; non tamen excusat à temeritate, ob quam fit expensarum condemnatio: *ut ff. de re judi. l. eum quem temerè, & hoc tenet Bart. in l. qui solidum, ff. de lega.* 2. *& in l.* 1. *ff. ad Turpili. & Ant. de Butr. post alios in c. finem, de dolo, & contum.* Item, in eo quòd dixi, quòd habens probabilem causam litigandi, excusatur: etiam fallit in expensis, quæ propter contumaciam debentur; quia sive habet probabilem causam, sive non, debent solvi antequam victus audiatur: *ut in l. sancimus, C. de judi. & gl. mag. in dicto cap. finem, & ibi Ant. quòd dic, ut plenè not. Spec. tit. de expen.* §. *juxta promissionis ver. sed quæritur quando præstandæ*, & quòd hic dicitur, intelligo tàm in civili, quàm in criminali: *ut notatur per DD. signantèr per Hen. in alleg. c. calumniam.* An si per imprudentiam advocati clientulus perdidit causam, teneatur ad expensas advocatus? *vide Henr. in dict. c. calumniam.* Item nota, quòd

TITULO XIV.

DE LOS PLEYTOS QUE FUEREN ACABADOS, que no sean mas demandados.

Ley I. Como el Pleyto que fuere acabado de que no fue alzado, finca firme è valedero.

SI algun Pleyto fuere acabado por Juicio, ò afinado, de que no se alce ninguna de las Partes:

quòd habens pro se unius approbati Doctoris opinionem, excusatur à condemnatione expensarum, & facit ad id quòd suprà dixi; quòd opinio Doctoris facit cessare condemnationem expensarum: *ut not. Host. in c. calumniam, de pœnis, & Bart. in l. 1. ff. si cer. peta. & in l. qui Romæ, §. duo fratres, de verb. obli.* Intelligo verum quando opinio Doctoris est gravis, & ponderosa; aliàs si est levis, & incolorata, non facit cessare condemnationem expensarum; quia non liberat eum ab imperitia: *ut insti. de oblig. quæ ex quasi deli. nas. §. 2. in glos. facit quòd notat Innoc. in c. ne innitaris de consti. & not. hoc Bald. in l. observare, ff. de offic. proconsu. & lega.* quia per hoc habet probabilem causam litigandi, ut suprà dixi: & est ratio, quia Doctor habet à lege auctoritatem jura subtilitèr interpraetandi: *C. de professo. qui in urbe Constan. l. unica, lib. 10. & hoc notat Gen. in cap. ne Roman. & ibi glos. de electi. in cle. & Henr. in c. sacro, extra de sent. excomm. distin. pen.* Idem etiam si aliquis semiplenè probat intentionem suam, evitat expensas: *ut notat Host. & Joan. And. in dicto c. finem, & Dominic. in c. si fortè, extra de elec. lib. 6. super glos. quæ incipit: Si igitur.* Et hoc idem si quis tenetur ad duo conjunctim probanda; & probat unum tantum; quia tunc fit compensatio expensarum, quòd est notandum: *ut Dominic. ubi suprà.* Item nota, quòd si aliquis plus debito petit super toto, habet justam causam litigandi, nisi petens dicat se paratum recipere partem, quæ non est in controversia, & sic in expensis litis non condemnabitur: *ut not. Bar. in l. qui solidum, in princ. de le. 2.* Item nota, quòd licèt tutor malè litiget, potest pupillus vel tutor in expensis condemnari, & fiet executio contra pupillum; licèt ipse habeat regressum contra tutorem, liberatur tamen pupillus cedendo actioni: *ut notat Bart. in dicta l. qui solidum, §. etiam respublica.* Procurator etiam calumniosè, vel temerariè litigans, condemnatur in expensis: *not. Bar. in l. 1. §. si Procurator, ff. si quis jus di. non obtem. & Spec. tit. de execu. sent. §. sequitur, ver. quid si Procurator.* Item nota, quòd actor calumnians in causa civili, in restitutione expensarum, & in alijs dispendijs condemnatur: *ut l. non ignoret, C. de fruct. & liti. ex. in criminali verò similitudine supplicij punitur, ut ibi.* Et nota *secundum Bal. ibi*: quòd tripliciter dicitur quis calumniari. Primò, si defert petere. Secundo, si est contumax. Tertiò, si deficit in probando: *ut ibi est text. valde notabilis.* Item, ex illa lege non ignoret, nota quòd actor impetrans rescriptum, & non probans, præsumitur calumniari, & fortior est hæc præsumptio quam si expediretur coram ordinario. Item nota, *ex alleg. l. secundum Bal.* quòd Judex qui temerè inquirit, tenetur reficere expensas. Item nota, quòd si testes qui jactabant se scire veritatem, defecerunt, quòd parcitur non probanti: *ut notat Jo. An. in c. fi. in fine de elec. lib. 6. ut reffert Bal. in dicta l. non ignoret, quòd est benè notandum, & de materia hujus l. vide aliquid per Bal. in l. eos, §. Apostolos, C. de appella.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 5. tit. 25. de la 3. Partida, la qual estiende esta, que ha lugar, caso que dello se pidiese merced al Rey: è vey la Ley 4. del dicho tit. que concuerda con esta. Esta Ley se limita, en caso que contra

ò si se alzó, (a) è no fue confirmado por aquel que lo debie confirmar, ninguna de las Partes no pueda mas tornar (b) à aquel Pley-

tra la sentencia se probáre haber seydo dada por testigos, ò cartas falsas: pruebalo la Ley 1. è 2. tit. 26. de la 3. Partida.

(a) SI ALGUNO, Ò SI SE ALZÓ. Adde, quòd sententia potest esse simul iniqua, & nulla: *ut in c. constitutus, extra de in inte. resti.* & si expræssè renunciatum est appellationi, videtur esse renunciatum nullitati inclusæ sub appellatione, tanquam accessorium, quòd enim nullitas sit articulus accessorius quoad libellum: *not. C. quando provo. non est neces. l. 1. ubi est glos. singularis, not. Bald. in l. 1. C. de sent. ex pericu. recit.* renuncians ergo tali appellationi, non habet amplius recursum contra sententiam: ut hic. Item, nota circa hanc materiam, quòd sententia nulla, licèt possit ratificari ut pacti, non tamen ut valeat tanquam res judicata: *ut not. Bal. in l. observare, ff. de offic. proconsu. & leg.* & sic prorrogatio facta post sententiam, non confirmat sententiam latam à non suo Judice, & hæc vera, ubi est defectus jurisdictionis, sed ubi est defectus consensus, ratificari potest: *ut l. 4. §. falsus, ff. rem ra. ha.*

(b) NO PUEDA MAS TORNAR. Et est ratio, quia sententia quæ transit in rem judicatam, etiam si sit lata contra jus litigatoris, facit jus inter partes: 2. *q. 6. §. diffinitiva, extra de re judi. cap. cum inter, in fi. & res judicata pro veritate habetur, ut ff. de re. juris, l. res judicata*, & hoc verum, ubi sententia est aliqua, licèt sit injusta: *ut dicto c. cum inter, & not. Henr. in c. inter monasterium, eo. tit. 5. dist.* secus enim ubi ipso jure est nulla sententia, quia talis non potest subsistere ipso jure: *ut in c. 1. extra eo. tit.* Quot modis dicatur sententia nulla, vide remissiones suprà *tit. proximo, l. pe. not. Henr. in dicto c. inter monasterium, 5. distin.* & est hujus dicti ratio, quia non præstat impedimentum, &c. *ut c. non præstat, extra de reg. jur. lib. 6.* Sed hoc fallit in causa matrimoniali, ubi agitur de fœdere matrimonij, & sententia fertur contra matrimonium: *ut c. lator. & c. tenor. & c. consanguinei, extra eod. tit. & 3. part. tit. 22. l. 12.* Fallit etiam in causa beneficiali, in qua sententia nunquam transit in rem judicatam: *ut notat Ant. de But. in c. ad petitionem, de accus. & cap. ad audientiam, de rescrip.* Idem etiam est dicendum, ubi evidentèr, & notoriè apparet sententia injusta: *ut in c. fraternitatis, §. nos tamen de frigi. & ma. & in c. 2. de pur. vul. quia semper debet veritas prævalere, 8. dist. consuetudo, not. Henr. in dicto c. inter, 5. dist. eo. tit.* Ex quo nota, quòd licèt possit transigi super sententia, quando dubitatur de ea; idem de compromisso, si tamen sententia est certa evidentèr non potest compromitti, etiam si renuncietur sententia; quia notoriè apparet de justitia sententiæ; secus in laudo arbitratoris, quia valet novum compromissum, si renunciatur laudo antiquo. Nam cum illud laudum est quædam species transactionis, potest eidem renunciari, sicut transactioni: *ut not. C. de transact. l. si diversa, ut hoc not. Bal. ff. de transact. l. post rem judicatam.* Item, quòd supradictum est, fallit in causa minoris, vel Ecclesiæ, & in causa furiosi, & prodigi, qui æquiparantur pupillo, & in causa liberali, & in causis publicis: *ut not. Bar. in l. Imperatores, ff. de re judi.* & regularitèr fallit in casibus, in quibus subvenitur alicui contra sententiam per beneficium restitutionis in integrum: *ut ff. de in integrum resti. l. fi. & ff. de mino. l. ait prætor.* Fallit etiam in casu legis admonendi: *ff. de jurejur. & not. 3. part. tit. 22. l. 12.* Fallit etiam in casibus & exceptionibus, quæ post sententiam de jure impediunt executionem sententiæ: *quòd not. per Spec. tit. de execu. sent. §. fi. & scripsi suprà eo. lib. 2. tit. 10. l. 7. & Spec. tit. de excep. §. dicto, vers. hoc tamen*, in omnibus prædictis casibus, hæc lex non videtur locum habere. An autem quando error invenitur in sententia, vel in processu expræssus, retractetur, vel annulletur sententia: *vide Ant. de But. in c. 2. de pur. vul.* An sententia ex falsa causa lata valeat, vel rescindatur: *vide notabilitèr Bart. in l. si quis ad quem, ff. de acquir. hæred.* Quando autem tertius potest impedire executionem sententiæ? *vide notata in c. ut super, extra de re ju.*

(b) MAS TORNAR. Idem si sunt confor-

to, maguer que diga, que falló cartas (*a*) de nuevo, ò otra razon

formes, non potest opponi exceptio nullitatis, nisi prius mandetur sententia executioni: *per cle. ut calumnijs, de re jud.* quòd est verum, nisi opponatur evidens causa nullitatis, tunc enim retardatur executio, *secundum Bal. in l.* 1. *C. ne liceat in una eademque causa tertio appel. & Oldra. consi.* 8. *quòd non credit verum Ludov.* quia tunc nulla esset specialitas in tribus conformibus sententijs: *ut vult dicta cle. & patet per notata in l.* 4. §. *condemnatum, ff. de re ju. & est casus in l. fi. ff. de ordi. cog.* Secundò limita, nisi sit executio irretractabilis, tunc enim semper potest nullitas opponi. Ita determinat *Bal. in l. si feriatis, ff. de ferijs.* Et secundum canones limita tertio quando sunt latæ tres sententiæ ita conformes, quòd omnes sunt condemnatoriæ, vel omnes absolutoriæ, sed si duo sunt contrariæ, & tertia solum desertoria appellationis, non habet locum dicta *cle. ut not. Dominic. de Rota, sua decis.* 37. Quartò limita, si latæ sunt tres sententiæ pro me interpolatæ: *ut est dictum Jo. An. in addi. Spec. tit. de appel.* §. *quotiens, licèt aliquid dicat Dominicus de Rot. decis.* 31.

(*a*) Falló cartas de nuevo. *Concord. c. inter monasterium, & c. suborta. eo. tit. & l. sub prætextu, C. de transa. & l. sub specie, C. de re judi. nisi in casibus suprà alleg. concord. quòd not. in l.* 19. *suprà tit.* 8. *eo. lib.* 2. *Hic text. facit ad quæst. quam movet Spec. tit. de execu. sent.* §. *fi. & Cy. in l.* 1. *C. de cond. indebi. & Ant. in c.* 2. *de pur. vul. quæ talis est.* Tenebar Titio in centum, quæ sibi solvi, sed instrumentum solutionis perdidi, & à Titio creditore conventus, quia solutionem probare non valui, succubui, an executionem sententiæ potero per instrumentum solutionis novitèr repertum impedire? *& licèt Spec. ubi suprà*, dicat, quòd si dicatur allegando per reum instrumentum esse perditum, quòd sententia lata, novitèr instrumento reperto, poterit reus se juvare *per l. fi. C. de fide instru.* Sed Ci. & Ant. ubi suprà tenet, quòd si per dolum creditoris ego debitor non produxi instrumentum, potero subveniri adversus probationem omissam per restitutionem in integrum: *ut l. si prætor*, §. *Marcel. ff. de judi.* & hoc maximè videtur verum, quando solutio fuit facta eidem creditori. Iterum nunc in judicio debitum repetendi. Idem si est Judex circunventus per falso jurantem, nam tunc per instrumenta de novo reperta, vel per testes retractatur sententia lata *per l. admonendi, ff. de jurejur.* undè duobus concurrentibus, scilicèt, perjurio, & emergentia probationum merito retractatur sententia: *ut l. sub specie suprà alleg. & ibi Bal.* quæ lex etiam est vera, juncta ista lex nisi per nova instrumenta redarguerentur instrumenta actoris de falso: *ut l.* 1. *C. quando provo. non est neces.* Si autem creditor nullum commisit dolum, ut quia instrumentum solutionis non celavit, nec solutum fuit sibi debitum, sed actor suo, tunc non potero impedire executionem sententiæ; nec mihi prodest de novo reperire instrumentum liberationis, ut hic, & juribus suprà allegatis. Sed certè, licèt debitor non possit se juvare per remedium aliquod de rigore juris civilis; poterit tamen se juvare per remedium denunciationis Evangelicæ: ne iterum exigatur ab eo quòd jam solvit, eo quia repetendo jam solutum, creditor peccat mortalitèr *per notata in c. bona fides, & in c. peccatum, extra de regu. jur. lib.* 6. & talis causa ratione peccati expectat ad forum Ecclesiæ: *ut in l. novit, extra de judi. not. Pet. & Ant. in alleg. c.* 2. *de pur. vul. quòd est notandum, & not. etiam Bal. notabilitèr in lib. feu. tit. si de feu. fue. controv. inter dominum, & agna.* §. *si quis per* 30. *& vide quòd scripsi foro novo, tit. de las prescripciones de las deudas, qui est tit.* 9. *l.* 2. Ex hac lege notatur quòd etiam si de novo reperiatur error calculi in sententia, talis error non vitiat sententiam: *ut in l.* 2. *C. de re judi.* quòd intelligit ibi verum Bal. nisi sit error expræsus in sententia: *ut l.* 1. §. 1. *ff. quæ sent. sine appel. rescin.* quia expræssa nocent, tacita non nocent, expræsso non errore sententia non habet esse, nec figuram esse, ideo vitium patens reddit eam nullam tanquam vituperatam: *ut l. fi. de edic. divi Adria. tollen.* An autem si error sit in verbis ennunciativis, emissis per modum impertinentis causæ, vel si sit er-

para tornar à su Pleyto.

Ley II. Como la sentencia dada contra alguno, pasa à sus herederos.

TOdo Juicio, quier afinado, quier otro que fuere dado contra alguno, quier sea demandador, quier defendedor sobre alguna demanda: è mandamos que asi vala contra sus herederos, ò contra otros que vengan en su lugar en aquella demanda, como valie contra aquel contra quien fue dado: è esto mesmo sea de los

---

error in quantitate, an sententia valeat: *vide plenè per Bal. in dicta l. 2. C. de re judi.* Ultimo nota, quòd post sententiam quæ in rem judicatam transivit, potest allegari aliquod suppletivum, vel extraneum nobilem officio Judicis implorato: *ut not. Bal. in l. si soror, C. de colla.* Item, ad id quòd suprà dictum est, quòd sententia non retractatur prætextu instrumenti solutionis novitèr reperti ultra consilium Evangelicæ denunciationis nota, si actor petijt debitum solutum, & quia reus nondum solvit condemnationem, habet exceptionem compensationis, si autem solvit, concidet quòd primo solverat. Ita dicit *glos. notabilis in l. Julian. glos.* 1. *ff. de condi. indebi. & est doctrina Bal. in alleg. l. sub specie, C. de re judi. quòd not.* Incidentèr nota, quòd petens dilationem ad solvendum, sententiæ acquievisse videtur: *ut l. ad solutionem, C. de re judi. ubi not. Bal.* quòd qui acceptat terminum videtur fateri debitum, quòd intellige, quando ex certa scientia, non per errorem: *ut l. sed si quis, §. fi. ff. si quis cauti.* Idem si qualitercumque fidem debiti agnovit: *ut C. de non numer. pecun. l. cum fidem.* Et circa id quòd suprà tetigi de remedio denunciationis Evangelicæ, nota quòd Judex Ecclesiasticus ipsam indistinctè admittere non debet, nisi in defectum justitiæ sæcularis, vel si crimen de sui natura est Ecclesiasticum, vel commune pacis fractæ, vel peccati notorij, vel quando non auditur in judicio sæculari: *ut quia est obligatio naturalis tantum not. in alleg. l. novit, de judi.* aliàs si indistinctè admitteretur talis denunciatio, periret gladij temporalis jurisdictio: *ut notant DD. in alleg. l. novit*, sed quando suprà proxima loquitur de naturali obligatione qua quis tenetur, eo quòd quis locupletatur cum aliena jactura, quia quòd alienum est pervenerit ad eum: *ut l. nam naturam, ff. de condi. indebi. vel de obligatione naturali*, quæ originem habet ex consensu, ut ex pacto nudo, vel jurejurando, secus de naturali; quem nec ex consensu habet originem, ut in eo qui ex maleficio obligatur ad pœnam: *ut l. non solum*, §. 1. *de injurijs.* Idem de obligatione quæ tollitur præscriptione; quia cum denegatur audientia per sæcularem, & per præscriptionem tollatur civilis & naturalis effectus: *ut l. fi. in princ. ff. rem ra. ha. & per Ci. in l. cum quis, C. de juris, & fac. ignoran.* retinetur naturalis tantum, quæ ex consensu habuit originem, & eam retinendo quis peccat mortalitèr: *ut plenè notat Bar. in extravag. ad reprimendam*, ubi tenet contra opinionem suprà positam, dicens, quòd in casu in quo jam est lata sententia quæ transivit in rem judicatam, licèt peccat mortalitèr debitor, non tamen potest de hoc cognosci post sententiam, cum semel sit convictus: *per l. si quis cum totum, §. planè, & §. si quis annalem, ff. de excep. rei jud. & de re judi. l. post rem, & ff. de jurejur. l. nam postea*, §. 1. *& not. in l. Imperatores, ff. de re judi.* Ego tamen intelligerem dictum Bar. quando coram Judice non differentis jurisdictionis peteretur retractatio sententiæ, propter instrumentum novitèr repertum; secus coram excommunicato per jura suprà allegata, & vide quòd scripsi super ordinatione super parte præscriptio.

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 28. de la 3. Partida, tit. 23. la qual Ley declara à esta, que ha lugar en los Pleytos civiles: pero que en los Pleytos criminales no han lugar, salvo en respecto de los bienes. E vey la Ley 29. del dicho tit. que dispone, quando la cosa condenada se muere, qué es lo que se puede pedir, si lo que queda de la cosa muerta, ò la estimacion.

herederos, ò de los otros (*a*) que entran en lugar de aquel para quien fue dado el Juicio.

Ley III. Como si alguno fuere vencido sobre alguna cosa, no puede sobre ella mas demandar, mas sobre otra sí.

SI alguno demandáre à otro heredad, ò otra cosa qualquier, è dixere razon por qué la demanda, asi como por compra, è de aquella demanda fuere vencido por Juicio, no lo pueda mas demandar por aquella razon (*b*) porque fue vencido: pero si gela quisiere demandar de cabo por otra razon nueva, asi como por manda, ò por donacion, ò por otra cosa que sea fecha, puedalo facer.

(*a*) TODO JUICIO, Ò CONTRA OTROS. Nota circa hanc legem, quòd ad hoc quòd sententia faciat jus quoad omnes; ista quæ sequuntur, debent concurrere unum in principio causæ, scilicèt, quòd ibi sit legitimus contradictor: *ut l. cum non justo, C. de collusi. de testa.* Secundum est necessarium in processu, scilicèt, quòd defendat causam, & sit præsens, aliàs potius ex sua contumacia videtur damnatus, quam pro eo quòd malam causam haberet, & ideo alijs non noceret: *ut l. qui repudiantis, §. cum contra, ff. de in offic. testa.* Tertium est necessarium in sententia, scilicèt, ut feratur declarativa: *ut l. ingenuum, ff. de sta. ho.* Quartum post sententiam, ut non detegatur collusio. Quintum est necessarium, quòd talis sit natura causæ, quòd omnibus præjudicet. Item, & sextum, quòd causa sit ordinaria, & agatur principalitèr propter se, quæ enim incidentèr decernuntur, jus non faciunt, nec etiam interlocutoriæ, quæ possunt contrario imperio revocari: *ut l. si Judex, de his qui sui vel alie. jur.* exemplificat Bald. naturam sententiarum, quæ omnibus præjudicant, ut sententia quæ irrogat infamiam, & sententia deportationis, & sententia excommunicationis, & sententia exilij, sive banni publici, & sententia in actione populari, & sententia super collusione, & sententia lata pro matrimonio, & sententia lata super patria potestate, vel quòd filius sit legitimatus, & sententia lata in liberali judicio, & super jure eligendo, quando sententia fertur super ætate, & ubicumque tractatur de conditione personæ. Item, sententia afficiens personam: *ut latè per Bald. in alleg. l. 2. C. quibus res judi. non not. & per DD. in c. quamvis, extra eod. tit. & per Innoc. in c. causam, qui filij sunt le.* Item, nota in ista materia, quòd ubi sententia non facit jus, nec probationes jus faciunt: *ut in l. res. de crimi. expila. hæredi.* Item nota, quòd licèt sententia prodest, & nocet, non tamen renunciatio: *ut l. si te. C. de ingenu. & manu.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 18. è 19. de la 3. Partida, tit. 22. que cumplidamente disponen en el caso desta Ley: è si la sentencia entre unos dada, daña ò aprovecha à otros, y en qué casos. Vey la dicha Ley 19. que cumplidamente dispone.

(*b*) SI ALGUNO, POR AQUELLA RAZON. Ad hoc ut obstet exceptio rei judicatæ, requiritur quòd ista concurrant, scilicèt, quòd idem sit corpus, sive eadem quantitas, idem jus sive causa petendi, & eadem sit conditio personarum: *ut ff. de excep. rei judi. l. cum quæritur, cum duabus ll. sequent. & l. cum de hoc, & cum exemplis hujus l. non est eadem causa petendi*, & variatur modus agendi, non obstat exceptio rei judicatæ. Idem in casu *c. adversario, extra de excep.* Idem si fiat absolutio ab instantia, vel observatione judicij: *ut l. non iccirco, §. fi. ff. de judi.* vel propter ineptam actionem: *ut c. examinata, extra de judi.* Idem si agatur jure speciali, ut si minor, vel fiscus: *ut exemplificat glos. in l. & eam eadem, ff. de excep. rei judi.* Facit ad hoc, quòd absolutoria lata propter qualitatem delicti non probatam, non obstat denuo accusanti: *ut plenè not. Bar. in l. denunciasse, ff. de adult. de materia hujus l. latè tractat Spec. tit.*

de

TITULO XV.

DE LAS ALZADAS.

Ley I. Fasta qué tiempo debe apelar.

Porque à las vegadas los Alcaldes agravian (*a*) las Partes en los Juicios que dan, mandamos, que quando el Alcalde diere el Juicio, quier sea Juicio acabado, (*b*) quier otro (*c*) sobre cosas que acaescen en Pleyto,

---

de interro. §. 2. vers. verum, usque ad fi. & Ant. in d. c. examinata.

ADDICION.

La Ley 22. de la 3. Partida, tit. 23. manda, que puedan apelar dentro de diez dias: y esta Ley, è la dicha Ley de Partida, se corrigen hoy por la Ley de Toledo, fecha por los Reyes nuestros Señores, que mandan, que el que se sentiere por agraviado de la sentencia, que pueda apelar fasta cinco dias, desde el dia que fuere condenado, è dada la sentencia, è viniere à su noticia: la qual Ley de Toledo está en las Ordenanzas Reales, tit. de las Apelaciones, lib. 3. es la Ley 1. Vey una Ley del estilo, que es 150. que habla en la materia desta Ley.

(*a*) Porque agravian. Nota quòd si hoc faciat Judex scientèr, jus contra sententiando, committit crimen falsi: *ut 7. part. tit. 7. l. 1.* si autem per imprudentiam, vel ignorantiam: *vide glos. 1. & 2. insti. de oblig. quæ ex quasi delic. nas. & C. de pœna jud. qui ma. jud. l. fi. & C. quando provo. non est neces. l. vænales, & c. 1. de re jud. lib. 6. & vide quòd scripsi suprà eod. lib. 2. tit. 2. l. 2. qua pœna punitur Judex qui judicat contra constitutiones Principum, not. C. ad l. Julia. majesta. l. 1. glos. fi.* Et an facit litem suam: *not. ff. de appel. l. 1. glos. 1. & ibi Bart. & ff. de varijs, & extraord. cogni. l. fi. & Bart. ff. de re judi. l. cum prolatis.* Et an sic per negligentiam Judicis pars damnificetur, teneatur ei ad interesse: *not. glos. penult. in c. quoniam contra falsam, extra de probat. & in juribus suprà alleg. & vide plenè Henr. in c. cum inter vos, extra de re judi. 3. dist.*

(*b*) Juicio acabado. Huic appellationi à diffinitiva sententia Judex omnino tenetur deferre: *ar. in c. non solum, eo. tit. lib. 6. & not. Gen. de dolo, & contu. c. unico, in cle. & Henr. in c. constitutus, extra eo. tit.* & in tali appellatione à diffinitiva non est necesse causam exprimere; sed sufficit dicere appello: *ut l. scio, ff. eo. tit. & 2. q. 6. §. diffinitiva, in fi. vers. litigatoribus, & glos. & Jo. An. in c. cordi. §. his quæ, extra eo. tit. lib. 6. licèt fallit in casu l. generalitèr, §. sin autem, C. de re. credi.* fallit etiam in casibus in quibus ab homine est remota appellatio. Et quid operatur clausula appellatione remota: *vide per Ant. de But. in c. ut debitus, extra eo. tit. & in Spec. eo. tit. §. in quibus, vers. 8. quia, & Host. in sum. eo. tit. §. quando, ante medium.* Nota tamen, quòd licèt ubi appellatio removetur ab homine, non tollitur facultas appellandi in casibus expræssis à jure: *ut not. in c. pastoralis, extra de offic. deleg. & in alleg. cap. ut debitus*, tamen si removeatur appellatio à lege, ut in casibus hic positis, vel si renuncietur à partibus, vel juris auctoritate, non poterit etiam in casibus expræssis à jure appellari; quia majoris potentiæ est legis, & partium auctoritas, quàm Judicis: *ut C. de temp. appel. l. fi. ff. de ferijs, l. 1. not. Host. & Ant. in dicto c. pastoralis.*

(*c*) Quier otro. Et sic nota, quòd de jure isto poterit appellari ante diffinitivam: *ut hic, & infr. eod. lib. 6.* & idem de jure canonico, quandocumque pars senserit gravari: *ut c. cum sit Romana, & c. super eo. 2. extra eo. tit. & 2. q. 6. non ita*, de jure tamen civili, & communi partitarum non permittitur appellatio ante diffinitivam sententiam, nisi in casibus: *ut C. de judi. l. apertissimi, 2. q. 6. §. ante sententiam, & C. quorum appel. non rescin. l. ante sententiam, & C. de Episcopali audientia, l.* 2.

aquel que se tuviere por agraviado, puedase alzar fasta tercero dia, (*a*) si no otorgó, ò no rescibió (*b*) el Juicio que fue dado, y esto sea en todo Pleyto, (*c*) si no fuere en Pleyto (*d*) de justi-

---

2. & 3. *part. eo. tit. l.* 13. *idem de foro novo*, quòd servatur: *ut foro novo*, *tit.* 14. *l.* 1. hoc tamen fallit in casibus ibi expræssis, & regularitèr fallit quandocumque per interlocutoriam infertur gravamen, quòd non potest reparari per appellationem à diffinitiva: *ut l.* 2. *ff. de appel. rescin.* vel quando post interlocutoriam non speratur diffinitiva: *ut contingit in exemplis positis copiosè*, & *notabilitèr per Bar. in dicta l.* 2. *ff. de appel. rescin. ubi latius vide*, & *per Spec. eo. tit.* §. *in quibus*, *vers. sed nunquid potest ab interlocutoria.*

(*a*) Fasta tercero dia. Hoc servatur in foro civili: *ut foro novo*, *eod. tit. l.* 2. de jure tamen canonico servatur jus antiquum civile, scilicèt, decem dierum; *ut in auct. hodie*, *C. de appel.* & *in cap. quòd ad consultationem*, *extra de re jud.* Et nota, quòd sicut appellatur à Judice procedente, vel justitiam denegante, ut hic, ita appellatur à Judice negligente: *not. Guil. in l.* 2. *ff. de offic. proconsu.* & *leg. C. de defen. civi. l. jubemus*, *C. de lite penden. l.* 2. & *auct. de manda. princ.* §. *permittitur.* Et circa hoc nota, quòd si sententia lata contra absentem denunciatur ad domum absentis, statim incipit labi terminus decem dierum ad appellandum, quòd est notandum: *ut l. scire oportet*, *ff. de exec. tu.* & *C. quomodo*, & *quando ju. l. ab eo*, & *ibi Bal.* undè si erat in loco propinquo, præsumitur sententia, secus si in loco valde remoto: *ut not. Bal. in dicta l. ab eo.*

(*b*) O no rescibió. Expræssè videtur acquievisse sententiæ si fuit certa dies assignata ad audiendam sententiam in partium præsentia, & ad diem, dum Judex pro tribunali sederit, pars citata non comparuit, nec tunc appellare poterit: *ut foro novo*, *eod. tit. l.* 2. *not. in cle. si ante*, *de dolo*, & *contum.*

(*c*) En todo Pleyto. Fallit tamen in quibus appellationis prosequendæ mora esset periculum allatura: *de quibus infrà eod. tit. l.* 8. & *ibi not.* & fallit etiam in interlocutoria, cui non defertur nisi in casibus expræssis foro novo: *tit.* 14. *lib.* 1. & *dixi suprà*: appellatur tamen ab interlocutoria, ex qua deciditur tota causa, vel quæ est pars diffinitivæ: *ut not. glos. in l. intra utile*, *ff. de mino.* & appellatur ab interlocutoria quando trahit secum executionem, & sapit naturam diffinitivæ: *ut not. glos.* & *Guil. de Suza.* & *Guil. de Cuno*, *in l. ab arbitrio*, *ff. qui satisda. cogun.* appellatur etiam ab interlocutoria quando non expectat post se diffinitivam: *ut notat Bar. in l. ait prætor*, *ff. de mino.* §. *permittitur.* Item, licèt non appellatur ab executione, appellatur tamen à pronunciatione de exequendo: *ut not. Bart. in l. si cum exceptione*, §. *hæc autem actio*, *ff. quòd metus causa.*

(*d*) No fuere en Pleyto. Notat hic Dominus Episcopus duos casus, in quibus quis non auditur appellans: *ut in text. hic.* Alius est cum quis est verus contumax in non veniendo: *ff. de appel. l. ex consensu*, §. *fi.* & 3. *part. eo. tit. l.* 9. & 24. *q.* 3. *de illicita*, *C. de judi. properandum*, §. *sin autem*, si tamen Procurator est contumax principalis potest appellare: *ut not. Bar. in l. neque infames*, *ff. de fideicom. li. licèt ista est conclusio Abb. de Cecilia*, *in cap.* 1. *ut lite non contestat.* 5. & 8. *col.* Item, fallit in causa momentaneæ possessionis, quando judicatur de ipsa possessione solum, & in sententia ad exhibendum: *ut in l. fi.* §. *jussus*, *ff. de appel.* & *ibi Bar.* & *C. si de momentanea possessione*, *l.* 1. nec etiam permittitur appellatio in alijs casibus notatis per *Azo. in sum. C. quorum appel. non rescin. per totum*, & *Spec. eo. tit.* §. *in quibus*, *per totum*, & 3. *part. eo. tit. l.* 13. & *l.* 17. & *foro novo*, *tit.* 13. *l.* 1. Item fallit, ubicumque Judex aliquid ut bonus vir arbitratur, nunquam ab eo appellatur: *ut notat Innoc. in c. præsenti*, *de rescri. ut reffert Bar. in l.* 1. *in fi. ff. dele.* 2. *Adde quòd habetur per Doct. C. qui*, & *adversos quos l.* & *Innoc. in c. consuluit*, *de appel.* & *in c. tua nos*, *in fi. de cohabit. Cler.* & *mulier.* & *Jo. Fa. in proœmio inst.* Et vide qualitèr debet quis arbitrari, & an de-

cia, (*a*) ò fuere menor de la quantía que es pues-

debet pars vocari; notabilitèr per *Bar. in alleg. l.* 1. *deleg.* 2. Item fallit, cum quis promittit stare sententiæ, qualiscumque erit: quia tunc non poterit appellari, secus si simplicitèr promittat solvere condemnationem, seu judicatum, quia intelligitur promittere in casu in quo sententia sit æqua; non iniqua: *ut l. si libertus, ff. de operis liber.* & hoc in sententijs, sed in laudis arbitratorum talia verba non præjudicant, quando possit peti reductio ad arbitrium boni viri: *ut notat Bal. in l. unius, §. si illud, ff. de pact.* licèt alij dicunt, quòd nulla est ratio differentiæ; quia favorabilior est sententia, quam laudum arbitratorum: *ut ista not. Bal. in l. tale pactum, §. qui provocavit, ff. de pact. ubi est casus istius specialitatis.* Item fallit, quia à pronunciatione de exequendo, vel non exequendo sententiam, non appellatur, cum talis pronunciatio sit executio primæ sententiæ; & quædam ejus declaratio, & hoc verum, nisi excedatur modus, & in ipsa appellatione exprimatur excessus: *ut in cle. appellanti, de appel. not. Bal. in l. ab executione, C. quorum appel. non rescin.* Item, ubi lex supplet tollendo injustitiam per Judicem illatam, non potest appellari: *ut not. Innoc. in c.* 2. *de re judi.* quòd est notandum. Item, licèt fictè confessus audiatur appellans: *ut l.* 2. §. *quòd si actor, de juramen. calumn. & ibi glos. licèt Guil. de Suza. ibi contra*, tamen verus contumax non auditur appellans: *ut allegat. cle. si ante.* Et nota, quòd ad hoc quòd quis dicatur verus contumax, & repellatur ab appellando, non sufficit quòd citatio transiverit ad notitiam sui per aliquod medium, sed oportet, quòd immediatè nuntio intimante: *ut notat Gui. in l. properandum, §. sin autem, C. de judi.* Dicitur etiam verus contumax, qui scientèr mittit Procuratorem inhabilem ad comparendum: *ut not. Ci. C. de inoffic. testam. l. contra majores*, ubi omnino videas: *ut reffert Bal. in l.* 1. *C. quorum appel. non rescin.* Item, non potest quis appellare à gravamine cujus fuit causa: *ut l. generalitèr, §.* 1. *C. de jurejuran.* Item, non potest quis appellare, ubi lex removet appellationem; sed si ipsam removet; hoc intelligitur de frivola appellatione: *ut not. Bal. in l.* 1. *ff. de offic. præfec. præsi. quòd dic ut dixi suprà.* Item, non appellatur propter timorem Judicis, sed fit talis appellatio coram vicinis, nec est necesse quòd intimetur: *ut not. Bar. in l. de pupillo, §. si quis ipsi, ff. de novi ope. nunci.* secus in alia appellatione quæ fit per absentiam. Et licèt quis potest appellare in absentia propter timorem Judicis, & sufficiat probare quòd alios consuevit terrere, non tamen sufficit quoad agendum contra Judicem, quòd quandoque terruerit: *ff. de vi & vi ar. l.* 1. §. 2. *& ibi Bart.* Item, à pœna juris non appellatur, quòd est verum, quando est in jure terminata secus si sit arbitraria: *ff. si quis jus di. non obtem. l.* 1. *ubi not. per Butr.* an à mulctæ inditione possit appellari, & ibi notatur etiam quòd durante contumacia non potest contumax appellare, aliàs sic. Item, si statutum dicit, quòd à sententia potestatis non possit appellari, restringitur, ut intelligatur à diffinitiva, sed ab interlocutoria poterit appellari: *ut not. in l.* 1. *ff. de offic. præfec. præto.* adde alios casus in quibus non appellatur, *infrà eo. tit. l. penul.* Item, est notandum, quòd à sententia Judicis lata, super petitione de reducendo arbitramentum, ad arbitrium boni viri non potest appellari, nam ab arbitramento non appellatur, nec à sententia quòd super eo fertur. Item, Judex non cognoscit in tali casu ut Judex, sed ut bonus vir: *ff. pro socio, l. si societatem, in fi.* & habetur proinde ac si non ut Judex ad id fuisset assumptus: & est ratio, quia subrogatam in alterius locum illius naturam sortitur: *ff. si quis cauti. scilicèt, cum §. qui injuriarum,* sicut ab arbitratore non appellatur, sic nec ab isto, aliàs per primam & secundam appellationem in anfractus litigiorum inciderent partes, quòd à principio abhorruerunt: hoc sic concludit *Jo. An. in addi. Spec. tit. de appel. §. in quibus*, 5. *col.*

(*a*) De justicia. *Concord.* 2. *q.* 1. *c. sicut, & styllo, l.* 100. *& l.* 163. *& l. cum reis, C. de pœnis*, ubi in crimine liquidato non debet sententia, nec exe-

executio differri, ne detur occasio supplicandi. Fallit tamen in quatuor casibus. Primus, cum Princeps mandat aliquem punire ultra modum regularem: *ut l. denunciari, C. de pœnis.* Secundus, cum mulier prægnans condemnatur: *ut l. prægnantis, ff. de pœnis.* Tertius, cum ratio administrationis domino debet reddi: *ut l. 1. C. de bonis præscrip.* Quartus, cum quis est confessus de crimine per torturam: *ut C. de custo. reo. l. 2. donec perseveret in confessione, ut l. 1. §. divus, & §. si quis ultro, ff. de q. not. glos. & Archi. in c. cum apud 11. q. 3. concord. etiam cum l. ista text. in c. Romana, §. si autem, de appel. lib. 6. & l. 2. C. quorum appel. non rescin. juncto c. cum sit Romana, in fi. & c. pervenit ad vos, extra eo. tit.* ubi est prohibitum super manifesto notorio crimine, vel de quo quis est in jure confessus, ea enim quæ sunt irrevocabilia, debent cum difficultate ferri, & ea debet Judex tàm in mente, quàm in scriptura ponderare, ita ut nec fallat, nec fallatur: *ut l. 1. de ponderatoribus auri*, nec in toto, nec in tanto, aliàs facit litem suam quantis læsit: *ar. ff. de eden. l. argentarius, §. cum autem, not. hoc Bal. in l. hac lege, C. de sent. ex pericu. recit.* Caveat tamen Judex, ne reputet notorium crimen; quòd dubium est: *ut c. consuluit, extra eod. tit.* aliàs non deferendo appellationi in crimine ultimo supplicio punitur: *ut l. à proconsulibus, C. de appel. & Archi. in c. decreto 2. q. 6. & in causa civili* 30. *ponderibus auri mulctatur, ut l. quoniam Judices, C. eo. tit.* & si est Judex Ecclesiasticus punitur, & deponitur: *ut dicto c. decreto, & in c. de priore, extra eo. tit.* imò quòd plus est, infrà tempora appellandi, sententia non mandatur executioni: *C. de appel. l. additos, & rationem not. ibi Guil.* Nota tamen, quòd ad hoc ut de crimine condemnatus non possit appellari, duo requiruntur necessaria. Primò, quòd sit confessus. Secundò, quòd sit testibus convictus, & argumentis superatus, alterum autem non sufficit: *ut l. observare, & ibi Accur. & Bal. C. quorum appel. non rescin. & Bar. in l. constitutiones, ff. de appel. & hoc tenet Bal. in l. fi. C. si à non compet. judi.* nam non nocet sola confessio in crimine, nisi aliquibus probationibus adjuvetur: *ut dicta l. observare, & ibi Bal.* & ubi probationes sunt luce clariores, non appellatur, secus si sunt dubiæ. Vide de hoc *Henr. in c. quia nos, de cohabit. Cler. & mulier. di.* 2. & ibi tractat plenè Bald. quando confessio facta in tormentis noceat, & quando dicitur perseverare confessus, & an poterit confessionem suam revocare. Sed id quòd dictum est suprà, scilicèt, quòd requiruntur illa duo necessaria ad hoc, quòd quis non possit in crimine appellari, fallit quando insignes latrones, vel seditionum concitatores, vel duces factionum condemnantur; quia tunc sufficit, quòd tantum sint convicti, vel confessi propter criminis immanitatem, ad hoc ut appellare non possint condemnati; quia ipsos statim punire publicè interest: *ut dicta l. constitutiones.* Et idem in raptore virginis: *ut l. unica, C. de raptu virgi. & 3. part. eod. tit. l. 16. not. Bal. in l. hac lege, C. de sent. ex pericu. recit.* non tamen sunt specialia crimina in quibus aliud sit observandum: *in dicta l. 2. C. quorum appel. non rescin. ut ibi not. Azo. & glos. cum qua concordant ibi alij DD. moderni, Jo. An. tamen in glos. dict. c. Romana, §. si autem tenet*, quòd licèt in alijs criminibus qui exceptis non simul concurrant illa duo, de quibus suprà sufficit quòd criminosus sit confessus in jure, non metu tormentorum, cum illa confessio transeat in notorium: *ut c. vestra, de cohabit. Cler. & mulier.* cum in notorijs non permittatur appellari: *ut in dicto §. si autem, facit quòd not. Bald. in alleg. l. additos, C. eo. tit.* ubi dicit, quòd si crimen est notorium, vel adeò manifestum, quòd non possit aliqua tergiversatione celari, non potest appellari: *alleg. l. qui sententiam, C. de pœnis, & quòd not. in l. non tantum, ff. de appel.* & reffert ipse quòd contra dictam legem additos, faciunt cardinales ex quodam privilegio, nam si obviant ei qui ducitur ad mortem, habent ex consuetudine hoc privilegium, quòd possunt eum à morte liberare. Et est ratio, quare in casu notorio non debet appellari; quia esset talis appellatio frivola, cui non debet deferri: *ut in l. 1. ff. nil inno. appel. pen. & in c. non solum, eo. tit. lib. 6. & not. Henr. in c. pervenit, extra eo. tit.* sicut dicimus de eo quem constat esse publicum debitorem, cui appellationis beneficium denegatur: *ut l. fi. C. quorum appel. non rescin.* & tunc dicitur constare, quan-

ta (*a*) en la Ley: en este tercer dia sobredicho sea contado (*b*) el

quando manifestè, & apertè convictus est, etiamsi non confessus, & in hoc est privilegiatus fiscus, & respublica: *ut ibi text. & not. ibi Bal.* & est notandum circa supradicta, quòd in casu in quo permissum est appellari, in causa criminali appellatione pendente, Judex à quo potest in vinculis, & custodia carceris detinere condemnatum appellantem, si sit suspectus, donec causa finiatur: *ut cap. arguta* 2. *q.* 6. *& l. eos*, §. *super his*, *C. eo. tit. nisi fidejussores dederit*, *ut ibi.* Item nota, quòd si appellans à Judice in casu ei permisso, & ubi violentia Judicis non recipit reparationem, ut quia vult suspendere appellantem, non vult Judex eum audire, nec suæ appellationi deferre, potest condemnatus fugere, vel manu propria se defendere, & violentèr resistere, cum ex tunc non sit ejus Judex, & cum malum judicium sit simile violentiæ latronum. *Hoc tenet Henr. in c. significasti*, 2. *di. de homicidio*, qui elegantèr hoc fundat per multa jura, & rationes, nam etiam extraneus potest pro condemnato ad mortem, etiam eo invito appellatione humanitatis ratione: *ut l. non tantum*, *ff. eo. tit. alleg. l. additos*, *ubi tenet Bald. contra Bart.* quòd extraneus sic appellans pro condemnato ad mortem, potest appellationem prosequi, si habeat ad hoc speciale mandatum, aliàs non, ne processus, si fieret sine mandato, præjudicet illi detento, cui est acquisitum jus ex appellatione. Facit quòd notatur per *Innoc. de accus. c. veniens*, *& l.* 1. *& per totum*, *ff. an per alium causa appel.* Idem quòd suprà dicitur, quòd potest judici resisti violentèr, nisi deferat appellationi in causa quæ non recipit reparationem, concludit *Petr. de Ancha. in repetitione c. ea quæ fiunt*, *de regu. ju. lib.* 6. 7. *col.* ex eo quòd per executionem perit tota justitia partis. Idem *Paul. in cle.* 1. *de re judi. & vide Innoc. in cap.* 2. *de dila.* Item, Dominus Episcopus hic dicit, quòd si ista lex sic simpliciter ut jacet, intelligeretur, esset contra Deum, & contra rationem; quia occideretur innocens iniquo Judice judicante contra domini præceptum non occides. Item, quia si in pecuniaria causa licèt appellare pro parvo damno vitando: *ut infrà ea. l.* 5. à fortiori in criminali ad vitandam corporalem pœnam, quæ est major: *ut l. in servorum*, *in fi. ff. de pœnis.* Et ideo hæc lex simplicitèr ut jacet, non servatur: *ut foro novo*, *tit.* 18. *l.* 1. *facit* 3. *part. eo. tit. l.* 6. ergo hæc lex sanè, & civilitèr cum limitationibus supradictis est intelligenda per jura suprà allegata.

(*a*) Menor de la quantia que es puesta. *Ut infrà eo. tit. l.* 5.

(*b*) Sea contado. Computatur enim hic terminus de momento ad momentum: *ut C. quomodo*, *& quando jud. l. ab eo. & ff. de mino. l.* 3. §. *minorem*, *& not. Bar. in l.* 1. §. *dies*, *ff. quando appellandum sit*, *& in l. pater*, §. 1. *ff. de adult. & c. quòd ad consultationem*, *de re jud.* Et iste terminus incipit currere ab hora scientiæ, si absens fuit condemnatus: *ut dicta l. ab eo. & C. de libe. causa*, *l.* 4. *& auct. hodie*, *C. de appel.* Et est ratio secundum Bal. ibi, quia appellare est factum protestativum, quòd factum nisi à sciente peragi non potest: *ff. de condi. & demon. l.* 2. & idem quòd de jure antiquo dicebatur de decem diebus ad appellandum, idem dicitur hodie de tribus, ut in hac lege nam tempus subrogatum, vel ampliatum retinet naturam termini ad quem: *ut not. glos. in dicta auct. hodie.* Est tamen notandum, quòd tempus appellationis non currit quando facto Judicis impeditur: *ut in auct. de appel.* §. 1. *coll.* 7. *& cle. quamdiu*, *de appel.* nam cum per Judicem stat, ipso jure tempus appellationis non currit; & tunc non videtur facultas ab eo appellandi, cum non exhibet se in publico: *ut l.* 1. §. *dies*, *ff. quando appellandum sit.* Consulit tamen ibi Bar. quòd appellans protestetur, quòd non potest Judicis copiam habere ad appellandum, & quòd appellatio publicè coram honestis personis interponatur: *ut ff. de appel. l. cum quidam*, *& C. de his qui per metum jud. non appel. l.* 1. & tetigi suprà nec appellans tenetur requirere Judicem nisi in loco ubi jus reddere consuevit: *ut not. Bart. in dicto* §. *eos*, *& Doct. in c. suggestum*, *extra de appel.* Et nota, quòd etiam si tertia dies sit feriata poterit appellari per *l. miles*, §. *sexa-*

dia que fue dada la sentencia.

Ley II. Fasta quanto tiempo es tenudo el Juez de dar el proceso del alzada.

QUando acaesciere que alguna de las Partes se agraviáre del Juicio quel dieren: è si se alzáre ò debe, el Alcalde que diere el Juicio, delo escripto (*a*) à aquel que se alzáre fasta tercero dia (*b*) despues del alzada: (*c*) è ponga en escripto la razon (*d*) cumplida por qué se al-

sexaginta, ff. de adult. & l. 1. C. de ferijs.

ADDICION.

En quanto à la segunda parte desta Ley, vey la Ley 23. de la 3. Partida, tit. de las Alzadas, la qual manda, que el Alcalde que dió la sentencia, pueda asignar termino à la Parte que se alzáre para seguir la apelacion. E si termino no le asignáre segun la dicha Ley, tiene dos meses para ello. E si no siguiere la causa al termino del Juez, ò de los sesenta dias, la sentencia dada vala, è peche las costas: la Ley 2. de las Ordenanzas Reales, tit. 16. lib. 3. pone, que si el Juez no asignáre termino al que se alzáre, que si el Rey estuviere allende de los Puertos, el que se alzáre tenga quarenta dias; è si aquende, quince dias: è si estuviere en la Villa, tres dias. Y el mismo termino de tres dias tenga para el Alcalde Mayor de la dicha Villa. E si fuere para los Alcaldes de la dicha Villa, haya nueve dias: y el mismo haya el apelante para se quejar del Alcalde que no le otorgó la apelacion: y el que apeláre para ante el Rey, allende de los quince dias, haya nueve dias de Corte, è tres de pregones, segun la dicha Ley 2. de las Ordenanzas Reales: hoy los Reyes nuestros Señores, en las Leyes nuevas que ficieron en Madrid, y es la 3. manda, que los dichos nueve de Corte, è tres de pregones, hoy no los tengan los que apelaron. Vey para declaracion desta Ley, la Ley 151. del estilo, y en las causas de tres mil maravedis ayuso. Vey la Ley 6. de las Ordenanzas Reales, à la primera parte desta Ley. Vey la Ley 26. de la 3. Partida, tit. 23.

(*a*) QUANDO: DELO ESCRIPTO. Suprà lege proxima dictum est de primo tempore, scilicèt, appellationis interponendæ. Hic autem dicitur de secundo tempore, scilicèt, petitionis, & exhibitionis Apostolorum. Et de his temporibus tractat plenè *Hen. in c. cum sit Romana*, 1. *di. eo. tit.* cum hic non fiat mentio de petitione Apostolorum; sed de exhibitione tantum sufficere videtur de jure isto, quòd appellatio tantum interponatur infrà triduum: *ut suprà l. proxima.* Et licèt amplius non petantur secundum formam: *c. cordi. eo. tit. lib. 6. & cle. quamvis rigor. eo. tit. & l. judicibus, C. eo. tit.* Judex tamen à quo de necessitate tenetur in scriptis Apostolos dare, ut hic, etiam non petenti, sed tantum appellanti, hoc tenetur 3. *part. eo. tit. l.* 1. ubi infrà tertium diem debet Judex dare processum clausum & sigillatum, aliàs solvet parti damna, & expensas: *& est text. in l. eos, in fi. C. eo. tit.* de jure tamen antiquo Judex etiam non petenti Apostolos dare debebat: *ut in l. quoniam, C. de appel. & 2. q. 6. c. ab eo*, sed si non requisitus non dabat, nullam pœnam incurrebat: *ut asserit glos. in d. c. ab eo, extra eo. tit.* illud tamen servatur de jure canonico, hoc quòd hic dicitur, servatur de jure civili.

(*b*) FASTA TERCERO DIA. De jure sunt triginta dies: *ut d. l. judicibus, C. eo. tit. & alleg. c. ab eo, & c. post appel. §. fi. 2. q. 6. & illud servatur de ju. ca. ut ibi, & d. cle. quamvis rigor.*

(*c*) DESPUES DE LA ALZADA. Nota approbatam opinionem *Jo. An. in alleg. c. ab eo, & Host. & Henr. in c. cum sit Romana, eod. tit.* ubi dicunt, quòd hi dies currant à tempore interponendæ appellationis, etiam si in ultimo momento priorum trium dierum qui dantur ad appellandum, ut suprà lege proxima esset appellatum, quòd potest: *ut 2. q. 6. anteriorum, & c. quòd ad consultationem, de re judi.* licèt sint contrariæ opiniones Doctorum, *in alleg. c. cum sit Romana.*

(*d*) LA RAZON. An & quando cum appellatur, est necessaria expræsio causæ, tàm in diffinitiva, quàm in interlocutoria; & an confessus, cum appellat, teneatur exprimere causam; & an causæ de-

zó, (*a*) porque sepa aquel que ha de juzgar el alzada, si se alzó con derecho, ò no: è si el Alcalde no diere el Juicio escripto como sobredicho es: mandamos, que todo el daño, è las costas que vinieren por desfallescimiento del escripto, que lo pague el Alcalde. Otrosí, mandamos, que el Alcalde ponga plazo (*b*) à amas las Partes, segun viere que es guisado, à que sean ante aquel que debe juzgar el alzada: è si el Alcalde el plazo no les pusiere, sean tenudas las Partes de se presentar ante el Juez del alzada fasta quarenta dias: (*c*) pero si el Alcalde no quisiere poner el plazo, segun que es guisado, asi como sobredicho es, despues que él fuere deman-

---

debeant exprimi generalitèr, vel specialitèr; & alia circa hoc notabilia? *vide per Bald. in l. minoribus, ff. de his qui ut indig.*

(*a*) Porque se alzó. Ut faciliòr instructio valeat in processu haberi, ut hic: *& in c. cum super, extra eod. tit. lib. 6.* debet enim in Apostolis exprimi causa appellationis, & causa delationis, vel repulsionis: *ut in c. cordi. extra eo. tit. lib. 6. & in d. l. judicibus, C. eo. tit.* Et nota, quòd talis processus debet dari clausus, & sigillatus expensis appellantis: *ut not. glos. Gen. & Jo. de Imola. in d. cle. quamvis rigor.* Et hoc verum, nisi appellans sit ita pauper, quòd non habet undè processum solvat; quia tunc tabellio debet compelli processum sine pecunijs pauperi dare: *ut foro novo, l. seguir debe, in fi. legis.*

(*b*) Ponga plazo. Et hoc faciat secundum locorum distantiam; & personarum, & negotij qualitatem; quòd relinquitur Judicis arbitrio: *ut text. juncta glos. in d. cap. cum sit Romana*, quæ communitèr approbatur. Ad finiendum autem causam non potest Judex à quo terminum moderare; quia nihilominus habet appellans annum: *ut in auct. ei qui appellat, C. de temp. appel. cum qua concord. alleg. cap. cum sit Romana, & foro novo, l. alzandose.* Sed pone, quòd Judex à quo statuit terminum ad se præsentandum Judici ad quem, & ad faciendum ipsi Judici à quo fidem de sua præsentatione appellans præsentavit se in termino; sed non fecit fidem Judici à quo, an appellatio sit deserta? Et videtur quòd non; quia modo non est sub sua jurisdictione, & quia hæc pœna non invenitur de jure imposita. Item, DD. non ponunt hunc terminum ad fidem faciendam inter fatalia. Et hoc tenet *Bal. in l. præses, C. de appel. ubi ipse notat secundum Jaco. de Aret.* quòd si minor, vel Ecclesia sua negligentia deserit appellationem, si omisit appellare Judex à quo restituet; quia negotium devolutum non est ad superiorem, cum non sit appellatum. Si autem est appellatum, sed omisit prosequi, restituitur per Judicem ad quem, quia penes eum est jurisdictio principalis, ergo & accessoria: *ut l. fi. C. ubi & apud quem, secundum Jaco. de Are. Cy. & omnes.* Sed contra hoc fortiter opponitur, nam appellatione deserta, reversa est ipso jure jurisdictio ad primum Judicem: *ut not. C. eo. tit. l. eos, in princ. & ff. de infa. l. fur,* §. 1. ergo Judex ad quem est functus officio suo? Respondeo, fateor, quòd reversa est ipso jure, sed non in effectu, propter reliquias petendæ restitutionis: *& adde quòd not. ff. de Procur. l. qui proprio, §. item quæritur.* Item nota, quòd præsumitur dolus: *ut extra de dolo, & contum. c. finem litibus, not. Bal. in l. eos, §. ne temerè, C. de appel.*

(*c*) Fasta quarenta dias. Nota tres tempus, scilicèt, comparitionis, & præsentationis appellationis coram Judice ad quem. Hodie autem cum per Judicem non statuitur terminus ad comparendum coram Judice ad quem, servantur termini: *alleg. l. fori novi, quæ incipit: Seguir debe el alzada*, quam vide, & repete quòd suprà dixi, & nota quòd termini illi computantur à die interpositæ appellationis, non à die latæ sententiæ: *de quo vide latè text. & glos. mag. in cle. sicut, extra eo. tit.* Item, nota quartum tempus, scilicèt, finiendæ appellatio-

dado, mandamos, que haya ende pena, qual tuviere por bien el que ha de juzgar el alzada.

Ley III. Como aquel que apela, è no paresce ante el Juez à oir la respuesta, queda el Juicio.

Despues que el Alcalde pusiere plazo à las Partes, que parezcan ante el Rey, ò ante aquel que ha de juzgar el alzada, si el que se alzó no paresciere, ni siguiere el alzada por sí, ò por su Personero, el Juicio do se alzó vala: (*a*)

tionis, nam debet finiri infrà annum, & ex causa impedimenti datur biennium: *ut c. oblatæ extra eo. tit. & auct. ei qui C. de temp. appel. & quæ sunt justa impedimenta*, propter quæ tempus prorrogatur: *vide ibi per Bar. & per Bal.* Est tamen notandum circa hoc, quòd si appellans formavit libellum ineptum, super quo diu fuit disceptatum; tandem fuit pronunciatum super ineptitudine, istud spatium non reputatur tempus impedimenti; imò currit tempus termini frustratorij: *ff. de adult. l. accusatus, & ff. de edi. edic. l. quòd si nolit, §. quòd si mancipium, & C. ne de statu. de fun. l. si pater.* Idem si appellans misit Procuratorem non idoneum; & super mandato fuit pronunciatum non sufficere, nam currit tempus sua culpa: *extra de appel. Nicolao, ff. manda. l. si Procuratorem, §. si tutores, & not. per Cy. C. de inoffi. testa. l. contra majores.* Nam magis contemnit, qui non dat mandatum sufficiens, quam qui nullum, vel saltem par est contemptus: *ff. ad Tertul. l. 2. §. si mater.* Item, nota secundum *Bal. in auc. item si. C. de temp. appel.* quòd post conclusionem factam in causa appellationis, non currunt tempora fatalia, quia amodo non stat per partes, sed per Judicem, sed requiritur quòd pars adeat Judicem, & protestetur, quòd expediat causam, & si hoc non fecerit, currunt tempora, quia organa Judicis sunt ligata, & debet hoc petere cum eadem instantia, & diligentia cum qua petuntur Apostoli: *ut C. de appel. l. fi. ibi: summo opere.* Et hoc approbat *Bal. licèt Bar. in l. mora. ff. de usuris*, dicit, quòd sufficit semel interpellare, &c. Ultimo nota circa hanc materiam, quòd licèt impedimentum probetur per juramentum: *ut not. in c. qua propter, de elec. per Doct. & in l. 2. ff. si quis cauti. & in l. quæsitum, ff. de re judi. cum simi.* non tamen hoc habet locum, si transacto anno ad prosequendam appellationem peto secundum fatale; quia tunc requiritur probatio impedimenti ad minus per duos testes, & non defertur juramentum in defectum probationis: *ut in l. fi. §. illud, C. de tempor. appel.* ibi dum dicit. Evidentissimis probationibus. *Et est glos. in l. fi. in princ. quòd metus causa.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 23. de la 3. Partida, tit. de las Alzadas, que pone todo lo que esta Ley pone. Vey la dicha Ley 2. de las Ordenanzas Reales, lib. 3. tit. de las Apelaciones. Vey la Ley del estilo, que es 151.

(*a*) Despues que: el Juicio vala. Et hoc cum appellatur à sententia, & non solum firma manet sententia, sed neque etiam amplius super eodem negotio audietur appellans: *ut in c. cum sit Romana, extra eo. tit.* & remanet firma sententia, ac si non esset appellatum, & statim potest exequi illam Judex à quo: *ut in c. repræhensibili, & in c. sæpè, extra eo. tit.* cum fingitur non appellatum esse: *ut C. de temp. appel. l. ultima, §. fi.* & hoc intelligo cum est notum Judici appellantem non prosecutum fuisse appellationem, & quòd sunt elapsa tempora prosequendi, nisi interim sit transactum: *ut l. si contra majorem, C. eo. tit.* aliàs non potest Judex sententiam exequi, nisi sibi constet de desertione appellationis secundum doctrinam *Bart. in dicto. c. sæpè glos. vel si lis, in fi.* & non potest hoc Judici constare, nisi parte citata ut veniat ad opponendum quicquid vult, quare non debeat fierit executio: *ut C. de temp. appel. & ibi Bal. & est doctrina Bar. in l. 1. ff. nil inno. appel. pen. & Petr. de Ancha. latè & notabilitèr in cle. sicut appel-*

è dé las costas (*a*) à la otra Parte que rescibió el Juicio, ò por sí, ò por su Personero (*b*) seguió el alzada: è si ninguno dellos (*c*) no seguió el alzada al plazo que les fue puesto. Otrosí, el Juicio que les fue dado vala, è no haya ahí costas: è si aquel que se alzó seguió el alzada, è la otra Parte no fue, (*d*) ò no embiáre seguir el alzada, el Rey, ò aquel que hubiere de juzgar el alzada, vea las cartas, è oya las razones del que se alzó, è juzgue aquello que entenderá que es derecho: è no dexe de juzgar el Pleyto por no venir el otro, si al plazo hubo de venir: è si lo no hubo, llamelo: è si viniere, oya à él, y oya à su contendor: è si no viniere, (*e*) faga como sobredicho es. (*f*)

---

pellationem, *de ap.* & ista negativa non prosecutam esse appellationem probatur ex actis, nam quòd ibi non reperitur, præsumitur non esse: *ut l. fi. C. de jur. & fac. igno. not. Bald. in alleg. l. si contra majorem.*

(*a*) De las costas. *Ut in c. cordi, §. quòd si appellator, extra eo. tit. lib. 6. & in c. repræhensibilis, & c. sæpè, eo. tit.* & hoc quòd dictum est suprà, habet locum in appellante, appellationem non prosequente, de quo loquitur hic textus in principio, & post sententiam. Si autem ante sententiam appellatur, & appellationem prosequitur: *vide glos. alleg. quæ incipit: Vel si lis, dict. c. sæpè, extra eod. tit.*

(*b*) O por su Personero. De hoc vide *Henr. in dicto c. repræhensibilis*, 2. *di.* ubi latè prosequitur hujus legis materiam.

(*c*) E si ninguno dellos. In casu isto cum neuter prosequitur, potest Judex liberè primus sua jurisdictione uti: *ut dicto cap. repræhensibilis*, §. *si vero quisquam.* Et cum nullus litigantium faciat expensas in prosequendo appellationem, nullæ sunt expensæ factæ, ut hic.

(*d*) E la otra Parte no fue. Et est ratio, quia appellato non imponitur prosequendi necessitas, nisi velit venire vel solus, vel cum adversario: 2. *q.* 6. *appellatore*, & potest negligere causam si vult, cum sine ipso possit causa appellationis tractari, etiam si contumax fuerit: *ut C. de temp. appel. l. fi.* §. *illud*, *& not. in dicto c. sæpè.*

(*e*) E si no viniere. Nota ex ista lege, quòd si actor prosequitur appellationem suam, reo non prosequente, ipsius contumacia non obstante, procederetur contra ipsum in causa appellationis. *Concord. c. veniens, extra de renun. & c. cum causa, in fi. extra de offic. deleg. & c. interposita, in fi. extra eo. tit.* nam in causa appellationis interpositæ, sive à diffinitiva, sive ab interlocutoria in casu permisso, potest procedi lite non contestata ad sententiam contra contumacem per jura suprà proximè allegata: *& notant Host. in d. c. sæpè, & Henr. in dicto c. repræhensibilis*, quòd est notandum.

(*f*) Como sobredicho es. Scilicèt, quòd videat processum, & audiat rationes appellantis, & judicet secundum jura. Et nota ex hoc §. quòd appellatio prodest appellato, sicut appellanti prodest, etiam ut appellatus possit producere novas allegationes, & nova capitula. Et hoc ideo, quia jus suum sicut appellantis per talem appellationem ad Judicem devolvitur superiorem: *ut in cle.* 1. *de cau. pos. & proprie, & ibi Pet. de Ancha.* Et nota, quòd ubicumque prodest appellatio unius alteri, non potest appellans suæ appellationi renunciare in præjudicium appellati, cui ex facto adversarijs jus est quæsitum: *ar. c. constitutus, & c. ut circa, extra de elect. & c. ab eo, eo. tit. lib. 6. & l. si post mortem*, §. *fi. ff. de contra tabu.* & hoc notat pro limitatione: *l. si quis libellos, C. de appel.* Et nota incidentèr circa hanc materiam, quòd in civitatibus in quibus non est Judex appellationis, potest appellari à sententijs potestatum ad ordinem decurionum: *not. Bar. in l. ubi assunt, ff. de*

Ley IV. Como aquel que apela debe apelar luego donde deba, è dende al Rey.

TOdo home que se agraviáre del Juicio de qualquier Alcalde, è se alzáre, alcese onde debe, è dende al Rey: (*a*) y el Alcalde dele alzada, (*b*) è dé fiador en las costas, (*c*) y esté el Pleyto en aquel estado (*d*) en que

---

de tuto. & curat. da. ab his. Et nota circa hanc materiam hujus tituli, quòd Judex qui detulit appellationi, non potest pœnitere, nisi habuerit socium in pronunciando, qui socius non detulit appellationi; tunc ille qui detulit, potest pœnitere, quia ex sua delatione non fuit parti aliquod jus quæsitum, cum non haberet solus exercitium jurisdictionis: *not. Bal. ff. solu. ma. l. si cum dotem.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 22. tit. de las Alzadas, de la 3. Partida: è vey en la dicha Ley la forma que ha de tener el que apela.

(*a*) TODO HOME: E DENDE AL REY. Nota quòd primò est appellandum ad Judicem proximum superiorem, & gradatim non omisso medio, est appellandum ad Regem: *ut hic concord. ff. de appel. l. Imperatores, C. de appel. l. præcipimus, ff. si quis, & à quo appella. l. 1. & c. anteriorum, 2. q. 6. §. illo videlicèt, & extra eo. tit. c. dilecti filij prior*, nec appellatio debet per saltum fieri, etiam ad Imperatorem: *ut in auct. de manda. princ. §. sit tibi, & l. Imperatores, ff. de appel. concord. styllo, l.* 163. licèt ad Papam omisso medio, potest appellari: 2. *q.* 6. *c. quotiens ad Romanam, notat Bar. in l.* 1. *§. si quis, ff. de appel.* de jure tamen partitarum valet appellatio interposita ad Principem, etiam omisso medio: *ut* 3. *part. eo. tit. l.* 18. Potest etiam appellari simplicitèr, scilicèt, dicendo appello, vel ad Judicem competentem appello: *ut not. Bar. in d. §. si quis, & debet verb. obli. l. qui Romæ, §. pe.* Valet etiam appellatio alternativa de jure civili, cum non relinquat appellatum incertum, nam ad Imperatorem non appellatur omisso medio: *ut in alleg. l. Imperatores.* Et ita ad proximum videtur appellasse: *ut concludit Jo. An. in mercurialibus, in c. in alternativis, de reg. jur. lib. 6. & Henr. in c. consuluit, extra eod. tit.* 2. *dist.* de jure tamen canonico cum omisso medio potest ad Papam appellari, non tenet alternativa appellatio, nisi probabili dubitationis causa ductus sit appellans: *ar. de postu. c.* 1. *lib.* 6. *C. quorum le. l.* 1. *§. qui autem, & pone exemplum de offic. deleg. c. si is cui, lib.* 6. *licèt Spec. fovet contrarium, tit. de appel. §. nunc tractemus, vers. sed pone de hoc per Archi.* 2. *q.* 1. *§. post datam, & §. illo videlicèt*, & sic videtur quòd cum jus partitarum idem disponat quòd jus canonicum, ut suprà dictum est, nulla erit differentia. Item, circa hoc nota, quòd jurisdictio non potest prorrogari in causa appellationum; quia sunt mixti imperij, & pertinent ad auctoritatem Principis. Et ideo etiam utraque parte consentiente non possunt ventilari apud Judicem incompetentem, quòd est notandum: *not. Bal. in lib. feu. tit. de pace constan. §. in causis, 2. col.*

(*b*) DELE EL ALZADA. Aliàs ponitur: *ut dixi suprà eo. tit. l.* 1. *glos.* 2.

(*c*) EN LAS COSTAS. Quæ debent taxari secundum tria tempora, quæ considerantur in condemnatione expensarum in causa appellationis, scilicèt, eundo, morando, & redeundo: *ut in c. magnæ, §. cum igitur, extra de voto, & l. qui crimen, C. qui accu. non po.* & hoc est regulare, quòd in causa appellationis victus victori condemnatur in expensis: *ut l. eos, §. ne temerè, C. eo. tit. & in c. finem de dolo, & in c. ut debitus, & c. repræhensibilis, eo. tit.* sed si appellatus habuit justam causam prosequendi appellationem, ut quia interpositam à sententia interlocutoria, vel diffinitiva, & infirmatur sententia per Judicem ad quem nulla partium in expensis condemnatur: *ut* 3. *part. tit.* 4. *l.* 17. Idem si appellans erraverit ex causa probabili: *ut in c. sacro: & ibi per Doct. extra de sent. excomm.*

(*d*) EN EL ESTADO. Et sic nota, quòd nihil est innovandum appellatione penden-

estaba à la hora del alzada, (*a*) fasta que el alzada sea juzgada: è si el que ha de juzgar el alzada falláre alguna cosa mudada por fuerza, ò por otra cosa desaguisada, torne el Pleyto (*b*) en el estado en

---

dente, quia omnia in suo statu manere debent: *ut ff. nil. inno. appel. pen. per totum, in rubro, & in nigro.* Fallit tamen hoc, quando appellans est persona suspecta circa res mobiles, vel quia fructus dilapidat rerum immobilium: *ut C. quando appel. non sit, l. ab executione,* & dico dilapidat etiam si eos consumit in suos usus convertendo: maximè prodigalitèr secundum *Archi.* 11. *q.* 1. *quia res.* Item fallit, quando appellatio est juri contraria expræssè: *ut notat Jo. An. in c. pastoralis, de offic. deleg.* Item nota, quòd sicut omnia attentata appellatione pendente revocantur, ut hic, ita omnia quæ lite pendente, dolo, vel malitia, fiunt à partibus, pertinent ad officium Judicis, ut illa corrigat, & reformet, nec est speciale in causa appellationis. Quòd est notandum: *ut notat Jo. An. in c. bonæ, extra de appel.* & nota, quòd pendentia appellationis non solum contentiosa, sed etiam voluntaria suspendit: *ut notabilitèr Bal. in l.* 1. *C. de bo. pos. secundum tabu.*

(*a*) A LA HORA DEL ALZADA. *Concord. l. pendente, C. de bo. pos. secundum tabu. & c. non solum, eo. tit. lib.* 6. & omnia sunt in statum pristinum per Judicem ad quem reponenda: *ut ibi, &* 3. *part. tit.* 4. *l.* 17. *& c. cum teneamur, & c. bonæ, & c. interposita, extra eo. tit.* Hoc tamen fallit ultra casus suprà positos in 16. casibus notatis *per Spec. eo. tit.* §. *pe.* Item, fallit ubicumque est certum, & notorium, appellationem non tenere; quia tunc benè poterit innovatio fieri, & sententia executioni mandari: *ut not. per Cy. in l. appellatione, C. de appel. & per Innoc. in c. pastoralis,* §. *quia vero, de offic. dele. & per Bart. in l.* 1. *ff. nil inno. appel. pen. & not. suprà eo. tit. l.* 1. Item, in præjudicium tertij, qui in judicio non fuit, benè poterit per Judicem à quo aliquid innovari: *ut tenet glos. notabilis in l. creditor, ff. manda. & l. postquàm,* §. *Imperator, ff. ut le. nomine cave.* quòd dic, *ut not. in alleg. c. non solum, glos. mag. quos casus not. ultra eos quos not. Spec. in loco suprà tacto, & adde quòd not. Henr. in dicto c. interposito.*

(*b*) TORNE EL PLEYTO. Et sic nota, quòd pendente appellatione, cessat executio sententiæ, ut hic, &. in jure suprà allegato, & non solum appellatione pendente attentata debet revocari, ut hic, sed etiam post iter arreptum: *ut c. cum teneamur, extra eod. tit. & l.* 1. §. *si vis prætori, ff. de novi operis nunciatione,* quòd fallit multum pro rusticis, qui quando recipiunt aliquam violentiam, vel injuriam, dicunt, protestor ex parte potestatis, vel correctoris, ne hoc facias, & iter arripiunt ad Civitatem, ut quicquid factum fuit post talem protestationem debeat revocari; quia interim debet esse sub Judicis protectióne: *ut extra de elec. dilec. & per Innoc. & Jo. An. in c. ut debitus, extra eo. tit. not. Bar. in alleg.* §. *si quis prætori.* Et licèt pendente appellatione cesset executio sententiæ, exceptio tamen nullitatis, si requirit altiorem indaginem, & nullitas non probatur ex actis, non impedit executionem sententiæ: *ut sentit Bar. in l. si expræssim, ff. de appel. & Doct. in l. tale pactum, ff. de pac. & in l.* 4. §. *condemnatum, ff. de re judi. Innoc. in c. cum in jure, extra de offic. deleg. & l. fi. in fi. C. de ordi. cogni. & l.* 2. *C. de fal. & Pet. de Anchar. in cle.* 1. *de re judi.* sed quando incontinenti probatur exceptio nullitatis, impeditur executio sententiæ: *ut l. judicati, C. si ex falsis instru. & prætor,* §. *Marcell. ff. de jud. & Spec. tit. de sent.* §. *qui autem.* Quid autem dicatur incontinenti: *vide Bart. in dicto* §. *condemnatum.*

ADDICION.

Vey la Ley de Toledo, como se ha de apelar en las causas de tres mil maravedis ayuso: y está en las Ordenanzas Reales, tit. de las Apelaciones, lib. 3. *tit.* 16. *è vey la Ley* 11. *del dicho tit. que pone algunos casos en que no hay apelacion: è vey la Ley* 13. *è* 16. *de la* 3. *Partida, tit.* 23. *que pone otros muchos.*

que era en tiempo del alzada, ante que el alzada juzgue, y despues juzgue el alzada.

Ley V. Como ninguno no puede apelar ante el Rey en cosa de diez maravedis, salvo si el Rey fuere en la Villa.

MAndamos, que ningun home no se pueda alzar al Rey de ningun Juicio, si la demanda no valiere de diez maravedis arriba: (*a*) è de diez maravedis ayuso no se pueda alzar: pero si el Rey fuere en la Villa, ò en su termino, quien quisiere à él alzarse de todo Juicio, quier sea de gran demanda, quier de pequeña, puedalo facer.

Ley VI. Como el Juez del alzada debe remetir el Proceso al Juez de quien es apelado, si viere que juzgó bien.

EL Rey, ò aquel que juzgáre el alzada sobre agravio fecho ante del Juicio afinado, (*b*) vea el Juicio del alzada, è las razones por qué él fue dado, è las razones (*c*) por qué el alzada (*d*) fue fecha: è si falláre que el Juicio fue derechamente dado, confirmelo, (*e*) è embie las Partes al Alcalde que los juzgó: y el que

(*a*) MANDAMOS, DE DIEZ MARAVEDIS ARRIBA. Hæc enim dicitur minima causa, quæ non sufficit ad sumptus judiciales extra locum in quo appellatur: *ut cap. anteriorum*, §. *illud etiam*, 2. *q.* 6. & ideo dicitur minima, quia non excedit summam duorum aureorum, pro qua non datur actio de dolo: *ut ff. de dolo*, *l. si oleum*, *in fi. & l. se. vel quinquaginta solidorum*, *ut C. de defen. civi. l.* 1. limitatur ergo de jure civili, ut hic patet: quòd dicitur *infrà de appel. extra eo. tit.* pro quacumque causa, quantumcumque minima, potest appellari, quòd est verum ultra summam hic positam, vel intra dictam summam, si Judex appellationis fuerit in villa, vel in termino, aliàs secus, & hoc videtur rationabile, & æquum, ut propter minimam causam partes non fatigentur laboribus, & expensis: *ut c. finem*, *extra de dolo.* Sunt alij casus in quibus non licèt appellari: *suprà eo. l.* 1. *& infrà ea. leg. pen.*

ADDICION.

Esta Ley en la primera parte, en quanto prueben que ante de la sentencia difinitiva ha lugar apelacion, se deroga por la Ley de Partida, que es 13. *tit.* 23. *de la* 3. *Partida, que dice, que ante de la sentencia difinitiva no se puede apelar, salvo en ciertos casos. E concuerda con la dicha Ley, la Ley* 4. *de las Ordenanzas Reales, lib.* 3. *tit.* 16. *en quanto à la segunda parte desta Ley, que dice, qué es lo que deben facer los Jueces de la apelacion, vey la Ley* 12. *del dicho tit. de las Ordenanzas Reales, è la Ley* 13. *del dicho tit. Concuerda la Ley* 26. *è* 27. *è* 28. *è* 29. *de la* 3. *Partida, tit.* 23. *que cumplidamente disponen en el caso desta Ley. Concuerda con esta Ley, la Ley* 9. *de las dichas Ordenanzas Reales, tit.* 16. *lib.* 3.

(*b*) EL REY ANTE DEL JUICIO. *Vide quòd dixi suprà eo. tit. l.* 1. *ibi: Quier otro.*

(*c*) LAS RAZONES. Et sic est necessaria expræssio causæ in appellatione: *vide remissiones quas posui suprà eo. tit. l.* 2. *ibi*: *La razon.*

(*d*) POR QUE EL ALZADA. Et nota, quòd in hac appellatione ab interlocutoria, vel gravamine, non potest appellans aliàs causas prosequi, quam in appellatione sua nominatim expræssas; nec potest ex causis de novo suam appellationem justificare: *ut est text. in cle. appel. extra eo. tit. rationem*, *not. Bart. elegantèr in l. ejus qui. ff. de appel. reci. & vide glos. singularem in dicta cle. appel. & quod notat Bal. in remissionibus*, *de quibus suprà l.* 2. *ut dixi.*

(*e*) CONFIRME EL JUICIO. Et sic nota, quòd cum Judex pronuntiat malè appellatum, revertitur causa ad primum Judicem, ut hic: *& in l. intra utile*, *ff. de mino.* quòd intelligo verum, si appella-

se alzó sin derecho, dé las costas (*a*) à la otra Parte que recibió el Juicio: è si falláre que se alzó con derecho, mejore el Juicio, (*b*) è juzgue el Pleyto de cabo, è no lo embie à aquel Alcalde que juzgó mal: è ninguna de las Partes no dé costas (*c*) à la otra: è si fuere fecha alzada sobre Juicio afinado, confirmelo, ò la desfaga: è de las costas, faga como dicho es.

Ley VII. Como el Juez no debe decir injuria al apelado, ni el apelado al Juez.

SI el Juicio afinado (*d*) fuere dado sobre demanda de raíz, ò de mueble, que el mueble no sea de dineros, (*e*) è no fuere del Juicio fecha alzada fasta tercero dia; ò si fuere fecha, y el Juicio fuere confirmado (*f*)

---

latus voluerit, aliàs secus: *ut in c. cordi. eo. tit. lib.* 6. Et est ratio secundum *Bar. in d. l. ejus qui.* quia appellans appellando dicit se gravatum coram superiore, & per consequens litigando, nec potest recusare ipsum Judicem, quem ipse appellans elegit: *ut C. de litis contest. auct. offeratur.*

(*a*) De las costas. Concordat secundum Episcopum *l. generaliter*, §. *si Judex*, *& ibi glos. C. de re credi.*

(*b*) Mejore el Juicio. Et sic patet, quòd tota causa devolvitur in hoc casu ad Judicem ad quem, cum invenit benè appellatum, & hoc idem est de jure canonico: *ut dict. c. cordi. & de jure civili antiquo, ut Ci. in l. per hanc, C. de temp. appel. q.* 7. *& est casus in l. si quis provocatione, C. de appel. & est conclusio Bar. in dicta l. ejus qui. q.* 6. Et circa hoc nota benè, quòd si ille pro quo lata est sententia, appellavit, & dicit eam nullam, & petit eam infirmari per errorem: si Judex videt eam æquam, poterit eam confirmare. De hoc est singularis *text. ff. de auro, & argent. le. l. Titiæ amitæ*, & hæc vera sunt, sivè ex eisdem actis, sivè ex novis sit sententia confirmanda, vel infirmanda: *ut ff. quòd cum eod. l. Titianus, not. Bal. in l. præses, C. de sent. & interloc. omn. jud.*

(*c*) No de costas. Quia auctoritas sententiæ excusat appellatum ab expensis, & excusat appellantem; quia victor in causa appellationis: *ut suprà l.* 3. Est tamen notandum, quòd de jure canonico, ad hoc ut valeat appellatio facta in judicio ante diffinitivam sententiam, requiruntur decem, quorum si unum defuerit, non valebit appellatio: *ut plenè per Henr. in c. ut debitus, extra eod. tit.* 3. *dist.*

(*d*) SI el Juicio afinado. Quia ab interlocutoria si appelletur, non est dubium, si illa confirmetur, & pronuntietur malè appellatum, quòd primus Judex illam exequetur, quia appellantis Judex est functus officio suo, pronuntiando malè appellatum, & primus suus Judex in illa causa remansit: *extra de appel. c. cum in Eccles. de matr. contr. contra inter Eccles. c.* 1. *& c. notum*, 2. *q.* 1. *Spec. tit. de execut. sent.* §. 2. *ver. quid igitur si appellatur, & est expræssum suprà l. proxima.*

(*e*) De dineros. Dicit hic Dominus Episcopus, quòd intellige largo sumpto vocabulo. Nam verbum pecuniæ, pro his quæ consistunt numero, pondere, vel mensura accipitur, & sic in debitore generis: de cujus significatione vide *Bar. in l. talis, ff. de le. præst.* & est ratio secundum eum, quare citiùs fit executio in specie quam in quantitate; quia species stat ad manus, sed quantitas non ita de facili haberi potest simile, *in l. unica*, §. *ex acto. C. de rei uxo. actio, & vide infrà lib.* 3. *tit. ult. l.* 1. *Et ultra dicta Vinc. Aret.* dico, quòd ratio sua cessat ubi species non est ad manus, ut ipse dicit: sed in hoc casu dico, quòd ubi res statim non potest restitui, datur tempus ad restituendum, & satisdatur de præstanda æstimatione, si res non restituatur: *quòd est notandum instit. de offic. jud.* §. *& si in rem actum sit, & hoc tenet glos. valdè notabilis in l. fi. C. de execut. rei jud.*

(*f*) Confirmado. Et nota, quòd etiam si sit nulla sententia, potest ex nova causa per Judicem appellationis confirmari: *ut notat Bar. in l. si is ad quem, circa fi. ff. de acqui. hæred.* Unum tamen nota, quòd sententia inutilis non confirmatur, licèt appellatio non prosequatur, nam potest etiam deserta appellatione agi de nullitate, etiam ex eadem instantia; & hoc si de nullitate sit actum expræssè, secus si tacitè: *ut not. in l.* 1. *C. quando provo. non est neces. & Innoc. in c. sæpè, & appel.* & ideo licèt appellatio sit deserta, tamen Judex primæ causæ non potest exequi sententiam, nisi primo pronunciet super nullitate, cum quæstio nulli-

asi como fue dado, no haya alzada: y el Alcalde que diere el Juicio, (*a*) fagalo cumplir (*b*) fasta tercer dia: è si el Juicio fuere sobre dineros dado, el Alcalde faga cumplir su derecho fasta diez dias.

Ley VIII. Como ninguno se puede alzar de la sentencia en los casos contenidos en esta Ley.

MAguer que sea establecido que el Alcalde dé alzada en todo Pleyto: (*c*) pero só Pleytos que no queremos que el Alcalde que los juzga dé alzada, (*d*) asi como si se

---

tatis adhuc pendeat, licèt posset dici secundum Innoc. quòd quæstio nullitatis impedit executionem, ubi movetur quæstio coram diversis Judicibus: *ut ipse notat in c. cum jure, de offic. deleg.* sed ubi movetur coram eodem Judice, dic regularitèr, utrùm probatio nullitatis sit impromptum, vel ne: *ut not. Dy. ut l.* 4. §.*condemnatum, de re jud. & pro Innoc. videtur casus in l.fi. de ord. cogn.* quæ lex est ad hoc magis notabilis, quam reliqua quæ in jure reperiuntur: *ut reffert Bal. in l.* 1.*ff. de ferijs, & vide quòd circa hoc dixi suprà eod. tit. l.*4.*in fi. & hoc quòd suprà dictum est, tenet Bal.in l. si feriatis, de fer. alleg. l.fi. C. si ex fal. instr. & not. ff.de jurejur. l.nam postea.* Item, non retardatur executio, si est præsumptio contra opponentem: *ut not. Innoc. in dict. c. cum in jure, facit C. de fal. l. satis aptè.*

(*a*) El Alcalde que diere el Juicio. Ista lex loquitur dubiè, nescitur enim si loquitur de Judice appellationis, vel de Judice primo: *Bart. tamen hoc declarat in l. à divo Pio.* §. 1. *ff. de re jud. & reffert, quòd Dy. in auct. si quis lit. C. de Episcop. audien. & Cy. in l. eos, C. eod. tit. tenent*: quòd Judex appellationis exequitur. *Guido tamen in l. tale pactum, §. qui provocavit de pactis*, distinguit dicens, quòd quandoque Judex appellationis confirmat primam sententiam, & tunc ipse debet exequi per *dict. auct. si quis lit. & per l.præcipimus, ver. offic. C. de appel. & l. cum specialis, in fi. C. de judi.* Quandoque Judex appellationis non confirmat primam sententiam, sed ex cursu temporis dierum fatalium pronunciat appellationem desertam, & prior Judex exequitur: *ut l. fi. C. de temp. appel.* Quandoque pars sua sponte recedit ab appellatione, & tunc Judex appellationis exequitur: *ut in d. §.qui provocavit.* Poterit etiam in hoc casu Judex prior exequi secundum *Bar. in d. l. à divo Pio. ubi latius vide.* Et secundum hoc potest hæc lex intelligi: *Spec.* tamen vult tenere indistinctè cum *Host.* scilicèt quòd sententiam confirmatam prior Judex exequitur: *in tit. de execut. sent. §. nunc dicendum, vers. sed pone quòd Judex, cum vers. seq.* & quia hæc opinio continet summam æquitatem in casu in quo primus Judex condemnavit, secundus verò confirmavit sine ulla correptione, videtur mihi melius dictum: & est ratio, quia sententia lata competebat primo Judici executio, si non fuerat appellatum, cassata ergo appellatione, æquitas exigit, ut executio per appellationem impedita ad illum revertatur: *hoc tenet Jo. An. in c. pastoralis, §. præterea, extra de offic. deleg. & in add. Spec. tit. de execut. sentent.* §.2. *super vers. sed pone quòd Judex.*

(*b*) Fagalo cumplir. Citatur tamen pars de jure, antequam fiat executio sententiæ: *de quo per DD. in c. cum super de re jud. & Innoc. in c. ex ratione, de appel. & Lapus, & Ab. in clem. quamvis, de appel. & Dominic. in c.* 2. *de dolo, & contum. lib.*6. Debet enim exequi talis sententia captis pignoribus, post captionem autem servabitur terminus: *de quo infrà eod. foro, lib.*4. *tit. fi. l.* 1. *& notat Bart. in l. debitoribus, ff. de re jud. & ibi glos.*

ADDICION.

Concuerda con esta Ley, la Ley 11. *de las Ordenanzas Reales, lib.* 3. *tit.* 16. *Vey la Ley* 16. *de la* 3. *Partida, tit.*23. *è vey la Ley* 17. *del dicho tit.*

(*c*) Maguer, en todo Pleyto. *Ut suprà eod. tit. l.* 1.

(*d*) De alzada. Vide duos casus in quibus non admittitur appellatio: *suprà eod. tit. l.* 1. *& quòd ibi dixi.* Alium vide *suprà eod. tit. l.*5. Alios casus vide *per Azo. in sum. C. quorum appel. non rescin. per totum, & per Spec. tit. de appel. §. in quibus, per totum, &* 3. *Part. eod. tit. l.* 13. *cum tribus legibus seq. & foro novo, tit.* 13. *l.*1. Alius casus est, quòd à mera interlocutoria non appellatur: *ut dixi suprà eod. tit. l.* 1. *& foro novo, tit.*

13.

alzáre algun home que no era Excomulgado, (*a*) ni debe, dado que no sea soterrado, (*b*) ò sea sobre cosa que no se pueda guardar, como sobre ubas (*c*) ante que el vino sea fecho dellas, ò sobre mieses que sean de segar, ò sobre otra cosa semejable, (*d*) ò si fuere sobre dar gobierno (*e*) à niños pequeños: ca en tales Pleytos (*f*) como estos, si se alongasen por alzada, perder seyan las cosas, è nascerian ende grandes daños: pero bien queremos, que en tales Pleytos se pueda querellar (*g*) aquel

---

13. *l.* 1. *& vide quòd ibi scripsi.* Sed si ab interllocutoria appelletur in casu à jure permisso, non potest talis interlocutoria justificari, nisi solum ex allegatis, & probatis coram Judice à quo: *per cle. appellanti, de appel.* Fallit tamen quando noviter alleganda supervenerunt de novo ad notitiam appellantis: *secundum Dy. & Bald. in l. invitus, C. de Procur.* tunc ex novis probationibus potest justificari secundum eos, putà quia comperi testem, qui testis esse non poterat: *ut c. decernimus, de sent. excomm. lib.* 6. Secundò fallit ubi est talis interlocutoria, cujus gravamen in diffinitiva reparari non potest, quia tunc potest ex novitèr probandis interlocutoria justificari: ut si Judex me volebat torquere, ego autem me doctorem, vel militem allegabam: *ut in l. miles, de q.* & in tali casu etiam à gravamine comminato potest appellari: *ut in l. si quis, C. de appel.* & etiam cum apparet reo de intentione Judicis quòd volebat eum torquere, & ideo à tali intentione appellatur, ne Judex prorumpat in actum, quòd est notæ dignum, & est speciale, quando gravamen est tale, quòd non potest reparari. Et etiam potest appellari ab injuria temporis, ut si Judex exequitur ante tempus, quòd est notandum secundum *Bal. in dict. l. si quis.* Tertiò limita, nisi id quòd noverim deducam coram Judice appellationis per confessionem mei adversarij, putà quia ipse erat confessus coràm Judice, à quo testem contra me inductum esse infamem. Quartò limita, nisi Judex à quo repellat me allegare volentem de novo; & has quatuor limitationes tradit *Bal. in l. per hanc, C. de temp. appel.*

(*a*) Excomulgado. Item, ne absolvatur excommunicatus, eò quia excommunicatus citius mori præsumitur propter periculum mortis non admittitur appellatio: *ut hic, & in c. qua fronte, extra eod. tit. & c. sacro. extra de sent. excomm.* Fallit tamen quando propter manifestam injuriam, vel offensam, quis est excommunicatus, quia si ante satisfactionem absolvatur, appellatio erit justa: *ut in c. solet. & in c. venerabilis, extra de sent. excomm. lib.* 6. *& in casu hujus l. debet caveri, ut in dict. c. qua fronte.*

(*b*) Que no sea soterrado. *Ut C. de sepul. viol. l. fi. & in auct. item qui domum, & in auct. sed nec autem, ut extra de sepul. cap. ex parte.*

(*c*) Sobre ubas. Quia iste casus non recipit dilationem, & esset periculum in mora: *ut ff. de appel. reci. vel non, l. ult.* 2. *q.* 6. §. *sunt quorum, vers. si quis ausus.*

(*d*) Semejable. Vide ne testamentum aperiatur, vel ne scriptus hæres in possessionem mittatur, vel ne frumentum colligatur, ut hic; vel ne pignus à creditore vendatur quòd prosequere: *ut Spec. eod. tit.* §. *in quibus, vers.* 8. *quando res.*

(*e*) Dar gobierno. Hoc intelligit Bald. quando actio fuit intentata per viam naturalitatis, implorando officium Judicis, quia ab his quæ præstari debent per cursum naturæ, vel quasi, non potest appellari: *ut notat glos. in l. fi. C. de summ. Trinit.* Et nota, quòd is à quo petuntur alimenta, pendente appellatione, in casu in quo appellatio permittitur, tenetur ipsum petentem alimentare. Casus est *in l. fi. C. de ord. cogn.* Si autem ex stipulatu, vel alia via fuit petitio alimentorum intentata, poterit appellari: *ut in l. & in majoribus, C. de appel. quòd dic, ut not. Spec. in alleg.* §. *in quibus, vers. sed nunquid quando Judex decrevit, &c.* An autem ab actibus extrajudicialibus potest appellari? *vide Bar. in l. fi. ff. de appel. resc. vel non.*

(*f*) Ca en tales Pleytos. Et nota, quòd in his casibus, & alijs, in quibus jura prohibent appellari, cognoscit Judex ad quem, scilicèt, an possit appellari, vel non, & interim inhibet executionem judici à quo, qui antequam sibi fiat inhibitio, potest exequi: *ut not. in c. Roman.* §. *si autem, extra de appel. lib.* 6. *& not. Pet. de Ancha. in cle. si autem, de dolo, & contum.*

(*g*) Se puedan querellar. Nota ex hac lege, quòd licèt quis excludatur à remedio appellationis, non tamen excluditur

à

que entendiere que es agraviado por el Alcalde.

Ley IX. Como el Juez debe executar la sentencia que pasó en cosa juzgada, fasta tercero dia.

SI algun home se agraviáre del Juicio que el Alcalde diere, è se alzáre, el Alcalde no le denueste, (*a*) ni diga mal por ello: mas resciba el alzada, è faga asi como manda la Ley. Otrosí, mandamos à aquellos que se alzaron, que no sean osados de decir al Alcalde que juzgó tuerto, ni otro denuesto (*b*) ninguno: salvo que pueda decir, è razonar en buena manera aquello que ficiere al su Pleyto: è quien en esta razon denostáre, ò abiltáre al Alcalde, peche diez maravedis (*c*) por la osadia, è sobre esto parece à la pena que mandó la Ley, (*d*) segun el denuesto fuere: è si el Alcalde denostáre, ò abiltáre à aquel que se alzó de su Juicio, haya esta pena sobredicha.

à remedio nullitatis, ut hic, nam remedium nullitatis non tollit desertio appellationis: *ut l. si expræssim, ff. de appel. & not. Pet. de Ancha. in alleg. cle. si ante.* Unum tamen nota, quòd procedit appellatio, dico sententiam ipso jure nullam, vel si qua est appellatio: *ut notat glos. quæ non est alibi, in l.* 1. *C. quando provo. non est neces. & ibi Bal.* nec talis appellatio continet duo contraria, quia unum remedium intentatur principaliter, scilicèt, remedium appellationis, nullitas autem non videtur intentata per modum libelli, sed incidentèr: *quòd commendat Bal. in dict. l.* 1. *C. quando provo. non est neces.*

ADDICION.

Coucuerda con esta Ley, la Ley 12. *de las Ordenanzas Reales, lib.* 3. *tit.* 16. *vey la Ley* 22. *de la* 3. *Partida, tit.* 23.

(*a*) SI ALGUN, NO LE DENUESTE. Scilicèt, Judex, cum nulla fit judici injuria appellando ad superiorem: *ut l. & in majoribus, C. de appel. & in l. jud. ff. de injurijs.*

(*b*) NI OTRO DENUESTO. *Concord. l. illud, ff. de appel. & dict. l. jud.*

(*c*) DIEZ MARAVEDIS. Hic hodie est pœna certa, licèt olim erat arbitraria: *ut l.* 1. §. *expilat. ff. de Effracto, & Bar. in dict. l. illud*, ex quo nota, quòd si talis injuria est notoria, & sit pœna legalis, ut hic, Judex poterit injuriantem punire: *ut not. Innoc. & Jo. An. post eum in c. ex parte, de verb. sign. & notat Bar. in l. si quis fortè,* §. *si quis, ff. de pœnis, & Ci. in l. unica, C. ne quis in sua causa jus sibi di. & Innoc. in c. fi. de pœnis*: & est ratio, quia in notorijs malè gestis non habet locum recusatio, sicut nec appellatio: *ut c. novit, extra de appel. & c. Roman. eod. tit. lib.* 6. sed si injuria est occulta, non potest Judex de ipsa cognoscere, quia cognosceret de re propria, nisi hoc haberet consuetudo: *de pœnis, c. felicis, lib.* 6. Advertendum tamen, quòd licèt in tali casu Judex non habeat cognitionem, poterit tamen in custodia injuriantem ponere, successori, sive principi, cognitionem, & pœnam reservando: *ut l. si adulter.* §. *fi. ff. de adult.* sed si pœna injuriæ illatæ esset arbitraria, etiamsi sit notoria, non potest Judex injuriatus illam instinguere, quia posset modum excedere: *ut hoc not. Pet. de Ancha. in cle. quamvis rigor, de for. comp. in cle.*

(*d*) LA LEY. *Quæ est infrà eod. for. lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 2. §. *E quien dixere.*

Explicit Liber secundus.

TA-

TABULA TOMI PRIMI,

QUIA ME IMBECILLEM AC MEMORIA LABILEM cognosco, hujus opusculi notas atque materias per alphabetum seriatim licèt laboriose apponere, ut facilius perquiri possint, proposui, ut sequitur, adjuncto numero chartarum.

De littera A.

De littera B.

De littera C.

De littera D.

De littera E.

Exe-

De littera F.

De littera H.

De littera I.

De littera L.

De littera M.

De littera N.

De littera O.

De littera P.

De littera R.

De littera S.

Sen-

De littera T.

De littera V.

FINIS TABULÆ.

LAS

LAS LEYES
DEL ESTILO,
Y DECLARACIONES
SOBRE LAS LEYES
DEL FUERO.

LAS LEYES DEL ESTILO, QUE POR OTRA MANERA SE llaman declaracion de las Leyes del Fuero.

EN razon de los Pleytos de los demandadores, è de los demandados, è de las cosas en que deben ser apercebidos segun la costumbre de la Corte de los Reyes de Castilla, del Rey Don Alfonso, è despues del Rey Don Sancho su hijo, è dende acá.

Ley I. De los demandadores, è de los demandados, en qué no son de recebir desque el Pleyto es contestado.

ES à saber, que si alguno pone su demanda, y es el Pleyto comenzado por respuesta, si despues ponen, ò razonan algunas otras cosas en el Pleyto demás de las que puso en la demanda, las quales ayudarian à la demanda, si puestas las hobiese en la demanda, no las puede poner, ni le deben ser recebidas despues del Pleyto comenzado, è contestado: que quiere decir en romance, comenzado por respuesta. Pero es à saber, que si el demandador recuenta en su demanda el fecho, è no face su demanda en el libello, ni pedimento asi como se dice, conozca, ò niegue fulano si debe cient maravedis que le presté. Y el demandado responde, è dice que gelo niega, y el demandador trahe pruebas, è prueba su intencion, estonce, ò en ante que las razones sean encerradas, debe el Alcalde de su oficio decir al demandador que diga qué pide. E si el demandador, preguntandogelo el Alcalde, ò él sin preguntargelo el Alcalde, pidiere que condenen al demandador en lo que demanda segun en su demanda se contiene, ò face pedimiento por otras palabras, valdrá lo que es pasado en el Pleyto, è dará sentencia el Alcalde, è no se desfará el Pleyto, ni el Juicio maguer el pedimiento fue fecho despues del Pleyto contestado. Mas si no ficiere pedimiento ante que las razones sean encerradas, no valdrá lo que pasó en el Pleyto, ni la sentencia que dió el Alcalde, darán el Pleyto por ninguno. Y esto que dicho es de suso, que si el pedimiento se face despues del Pleyto contestado, è ante que las razones sean encerradas, que valdrá el Juicio. Y esto es por lo que tovo el Rey Don Alfonso asi por bien, è asi se guarda en la Corte. E tovo el Rey Don Alfonso asi por bien, porque se usaba asi estonce, de dar en su casa las cartas sin pedimiento: y el que llevaba la carta

ta del Rey, no facia otra demanda, ni otro pedimiento sino que la carta del Rey pone por su demanda. E porque los hombres, otrosí, de la tierra usaban de facer sus demandas sin otro pedimiento. Mas segun derecho fue fallado, que en la demanda se habian de facer el pedimiento, è despues el contestamiento: y en otra manera que no era valedero el Pleyto, ni el Juicio: *Quia juxta petitionem sententia dictanda est.* Y esto que dicho es de suso, ha lugar quando el demandado niega la demanda. Mas si conoce la demanda, maguer pedimiento no haya, valdria.

Ley II. Cómo reciben à los Tutores de los huerfanos à acusar.

OTrosí, los Tutores, è los guardadores de los menores de edad, tambien en los Pleytos criminales, como en los ceviles, recibenlos en casa del Rey en los Pleytos, è ponen las demandas, è las acusaciones de las cosas que atañe à los huerfanos, quier sean criminales, ò ceviles.

Ley III. Cómo es tenido à responder aquel à quien fallan en los bienes del deudor, è cómo se libra.

SI alguno ha demanda contra los bienes de alguno por deuda que él debe, ò que pagó su deuda, è no falla à este deudor, è falla à sus bienes en poder de otro, en tal caso como este, aquel que tiene los bienes del deudor es tenido de responder à la demanda, è puede, si quisiere, negar la deuda que dice que el otro le debe, ò la paga que dice que fizo por él. E à todas las defensiones es tenido el demandador de responder, è de probar lo que dice. E si este demandador no quisiere responder, debe desamparar los bienes del deudor. Mas si presente fuese el principal deudor, primero le debe demandar à su deudor la deuda que él debe en Juicio, ò si el deudor otros bienes toviese que cumpliesen al su deudo del demandador, salvo si los bienes que demanda fuesen señaladamente obligados à esa deuda.

Ley IV. Como no puede hombre tomar los bienes de su deudor à otro que los tenga en su poder por sí mismo.

MAguer es derecho, que ha poder de tomar los bienes de su deudor aquel ha de haber el deudo por el obligamiento à que se obligó: maguer pasen los bienes à otro en su poder, por qual manera quiere que pasen. Pero de costumbre se guarda asi en casa del Rey, que si pasan los bienes à otro que éste à quien son obligados, que no los debe por sí tomar, maguer tal poder le fuese otorgado por aquel que debe el deudo, è obliga sus bienes: mas debegelo demandar por Juicio el derecho que ha sobre ellos. Pero si el contendor que tiene los bienes, sabiendo que eran asi obligados, los comprase, estonce bien puede entregarse por sí, segun el poder que él dió de se entregar por sí. E otrosí, el Rey en qual ma-

manera quieren que pasen los bienes del su cogedor ò arrendador, ò por razon de los sus derechos à otro, quier Clerigo, quier lego, puedese entregar por sí. E si alguno alguna razon, ò derecho ha en aquellos bienes, debe venir ante el Rey, è mostrargelo: y el Rey oirá lo que dixere, ò dará Alcalde que dió à su Personero del Rey con aquel que dice que ha derecho en aquellos bienes, è gelo libre el Alcalde por derecho. Y esto pasó asi de fecho: segun se sigue en la Carta de la Reyna Doña Maria, por la Gracia de Dios Reyna de Castilla, de Leon, è Señora de Molina. A los Alcaldes de Toledo: salud è gracia. Vi vuestra carta, en que me embiastes à decir, que el Rey mi hijo vos embió mandar por sus cartas, que tomasedes tantos de los bienes que fueron de Gutierre Perez: è que los vendiesedes, porque entregasedes al Infante Don Juan de doce mil maravedis que hobo de haber por el arrendamiento de las Salinas del Rey, que son en Espertinas. E porque nos dixeron, que el Deán, è Gonzalo Perez, Canonigo, tomaron una partida de los bienes de Gutierre Perez, è que los fecistes emplazar para ante vos sobre esta razon: ellos, que parescieron ante vos, è razonaron, que si alguna demanda les quisieren facer sobre esta razon, que les demandasen por ante el Juez de su Iglesia. E porque el Deán, è Gonzalo Perez no quisieron responder ante vos, tomastes los bienes que ellos tienen, que vos dixeron que fueron de Gutierre Perez, è que los entregastes al hombre del Infante Don Juan. E por esta razon, que el Deán vos fizo amonestar, è dixo, que si no tornasedes los bienes, que los tomariades, y que pornia sentencia de Excomunion sobre vos. Embiastes me pedir por merced, que pues el Rey era en la Frontera, è ordenára, que todos los Pleytos que acaesciesen ante mí à librarlos en su lugar, que vos embiase mandar en como ficiesedes sobre ello. E yo sobre esto hobe consejo con hombres buenos, letrados, è foreros, que andan en mi casa, è fallé, que todos los cogedores, è arrendadores, è recaudadores de los tributos, è de las rentas, è de todos los otros derechos del Rey, que los sus cuerpos, è los sus algos, è haberes que habian, ò haberian desde el tiempo que los derechos del Rey arrendaron, ò recaudaron, que de todos sean obligados al Rey, fasta que le den buena cuenta, è recaudo de lo suyo. E que ninguno no gelos debe amparar, ni defender en la Iglesia, ni en Monasterio, ni en Castillo, ni en otro Señorío ninguno: è que por derecho, è por fuero de España, è por uso, è por costumbre, que los otros Reyes que fueron ante deste los recaudaron los cuerpos, è los tomaron, è los entraron todo quanto habian sin demandarlos delante otro Juez, ni ante otro Señor nin-

ninguno. E porque Gutierre fue Arrendador de las Salinas del Rey, y el Rey mi hijo tovo por bien de mandar dar los maravedis que Gutierre debia del arrendamiento sobredicho al Infante Don Juan su tio, è mandó à vos que tomasedes tantos de los sus bienes que fueron de Gutierre Perez, è los vendiesedes, porque entregasedes lo que él debia del arrendamiento, segun decia la su carta que vos embió: vos para cumplir mandado del Rey, è para guardar à él su derecho, è à la Iglesia el suyo, segun es fuero, è derecho, no hobieredes porque emplazar al Deán, ni al Canonigo que viniesen ante vos responder en Juicio, mas debierades saber verdaderamente, quales eran los bienes que fueron de Gutierre Perez, y entrarlos con testimonio, è con buen recaudo en nombre del Rey, por lo que Gutierre Perez debia de la renta sobredicha. E de sí, si alguno y hobiese que entendiese que algun derecho habia de haber en los bienes del arrendador, ò del cogedor de los derechos del Rey, debelo ir mostrar al Rey; y el Rey librarlo, como fuere su merced, ò dará hombres buenos, quales quisiese, ò por bien tuviese, que lo oyan en su lugar, è lo libren como fallarán por fuero, ò por derecho. Porque os mandó que sepades quales son los bienes que fueron del dicho Gutierre Perez, è que veades la carta del Rey mi hijo, que vos embió sobre esta razon, è que la cumplades, en guisa, que por los bienes de Gutierre Perez haya el Infante D. Juan los maravedis sobredichos, que el Rey mi hijo le mandó dar. E yo sobre esto embio mi carta al Deán, en que le embio decir, que no quiera embargar la jurisdiccion, è los derechos del Rey, ca siempre el Rey guardó, è guardará à la Iglesia su derecho. E por cumplir el mandado del nuestro Señor el Rey, segun que debedes, no han porque poner en vos sentencia: ca bien saben ellos que la Iglesia manda, que cada uno sea guardado en su jurisdiccion: conviene saber, à la Iglesia en lo espiritual, y el Rey en lo temporal. Y esto mismo puede facer otro Gran Señor qualquier, de tomar los bienes de su cogedor, ò arrendador de los sus derechos.

Ley V. Dónde se ha de facer derecho à aquel à quien demandan alguna bestia que compró de otro.

OTrosí, si alguno compra alguna bestia, è gela demandan en otro Lugar que no es de su fuero, alli ha de facer derecho al pie de la bestia ante estos Alcaldes, ante quien gela demandan, è no puede pedir que embien à su fuero.

Ley VI. Como puede el Frayle sin licencia entrar en Juicio.

OTrosí, el que es metido en Orden puede sin licencia de su mayor facer emplazar, é pedir al Rey, ò al Juez que le defienda en su derecho, en razon del derecho que en algunos bienes, en ra-

zon

zon de herencia, ò en otra manera: è puede estar en Juicio sin licencia de su mayor, en aquellas cosas que dice en la Ley, que puede estar en Juicio el hijo que está en poder del padre, sin licencia de su padre.

Ley VII. Como deben embiar à su fuero al deudor que fallan en casa del Rey.

SI alguno debe deuda à otro, y este deudor es fallado en casa del Rey, porque vive y en casa del Rey, ò que anda, y en otra manera qualquier, è aquel que ha el deudo sobre él gelo demanda ante los Alcaldes del Rey, y el deudor allega su fuero, que le embien à él, los Alcaldes del Rey debenlo facer, y debele poner plazo à que parezca ante el Alcalde del Lugar, è del fuero donde es, que cumpla de fuero, è derecho al querelloso.

Ley VIII. Como los Ordenadores de algun Concejo deben ser emplazados para ante el Rey por los que se quejáren de sus ordenanzas.

OTrosí, si algun Concejo dá poder à algunos hombres dende, que ordenen algunas cosas entre sí, è sobre lo que ordenaron algunos hombres del Concejo se sienten por agraviados, è lo querellan al Rey, pueden ser emplazados estos Ordenadores para ante el Rey, porque el Rey los oya, è vea si lo que ordenaron es bien, ò no.

Ley IX. Quando dan la querella al Rey de muerte de hombre en alguna su Villa, quales deben librar ahí, è quales embiar fuera.

OTrosí, el Rey seyendo en alguna Villa suya, è le dieren querella que algun hombre fue muerto, é que le mataron fulano, é fulano, é dicen que à estos matadores por justicia por ello, é dice, é querella el querelloso, é paresce asi por la pesquisa que estos matadores que lo ficieron con consejo de otros hombres, é alguno destos hombres es Oficial del Rey, é los otros hombres no son Oficiales: es à saber, que el Oficial por razon que es Oficial, ha de cumplir de derecho ante el Rey. Mas los otros serán embiados à que cumplan de derecho ante sus Alcaldes de su Lugar, maguer la querella fue dada al Rey, seyendo el Rey en este Lugar, maguer el Rey mande facer la pesquisa.

Ley X. Como no puede à un defendedor defenderle otro defendedor.

OTrosí, si alguno face demanda à otro que tiene emplazado, è no viene él al plazo, è alguno otro lo quisiere defender en Juicio, recebirlo han à que lo defienda. Mas otro ninguno no puede defender à este defendedor en Juicio en este Pleyto, fasta que el Pleyto sea contestado con el primero defendedor, porque entonce es ya fecho señor del Pleyto.

Ley XI. Como no recebirán Personero al emplazado.

EL que es emplazado, si no es raygado, ò si no dá fiadores que lo fagan raygado, ò que lo fien que parezca, è que éste ha derecho, è si no que los fiadores cumplan lo que fuere juzgado, no le recebirán Personero que embie sobre aquello que fue emplazado.

Ley XII. De la Personeria de los actos del Pleyto.

OTrosí, si alguno face su Personero à otro en los actos del Pleyto, maguer la otra Parte con quien ha el Pleyto no sea delante, pues la face en los actos ante el Alcalde, y el Escribano que escribe el Proceso, vale la tal Personeria.

Ley XIII. Como es revocado el Personero si se alza, y el señor del Pleyto pide el alzada.

OTrosí, si alguno siguió su Pleyto por Personero, è fue toda la sentencia contra él, è se agravió, è se alzó, y el su Personero, è despues el señor del Pleyto viene, è demanda la alzada, é le dió plazo el Alcalde à que la siguiese, revocado finca el su Personero, è no puede seguir el alzada por aquella Personeria, si en ella no habia tal firmeza, que maguer paresciese el señor del Pleyto, que no se revocase por eso la Personeria.

Ley XIV. Como no recebirán Personero en casa del Rey al que se vá del Pleyto en que anda, si ante no paga las costas de la rebeldía.

SI alguno que está en Pleyto en casa del Rey, y se vá ende sin mandado del Alcalde, è despues embia Personero, si este Personero no paga ante las costas à la Parte de aquel tiempo que fuere rebelde, no lo recebirá el Alcalde à este Personero, si la Parte lo contradixere, è irá por el Pleyto segun forma de derecho. Ca las costas de la rebeldía primero se han antes de pagar.

Ley XV. Como recebirán Personero en todo el Pleyto que den alzada, è otrosí, en el Pleyto criminal do no hay muerte.

SI en el Pleyto criminal que se demanda ante el Alcalde acaesciese alguna cosa en el Pleyto porque han de dar sentencia, que es llamada interlocutoria, è apellan della, reciben Personeros en casa del Rey en tal alzada si gela dan. Y eso mismo en todo Pleyto criminal, que maguer sea probado el fecho, no hayan de haber muerte, ò perdimiento de miembro, reciben Personero.

Ley XVI. Como vale lo que face el Personero, maguer no muestre Personeria si la tiene, è despues la muestra.

OTrosí, es à saber, que si alguno teniendo Personero de otro, en su nombre ficiere demanda à otro en Juicio, è no mostrase la Personeria, fuese por el Pleyto adelante, è despues mostrase la Personeria, por esta Per-

so-

soneria se confirma todo lo razonado en el Pleyto por este Personero: salvo si fuese revocado.

Ley XVII. Como no reciben por Personeros en casa del Rey los Oficiales del Rey, ni sus hombres.

OTrosí, es à saber, que ningun Oficial que ande en la Corte del Rey, no lo recebirán por Personero en casa del Rey, ni ningun hombre que viva con él en la Corte.

Ley XVIII. Del salario de los Abogados.

MAguer los Abogados se avengan con la Parte por gran quantía, que es de maguer las demandas sean muy grandes, è sean muchas, è sobre muchas cosas, è grandes, que sean formadas, demandadas por un libello, todas serán contadas como por una demanda; y el su salario no debe crescer mas de cient maravedis de la moneda buena, è dende ayuso deben los Alcaldes estimar el salario del Abogado, mas no crescer en ninguna demanda que sea.

Ley XIX. Como deben partir à las Partes los Abogados de algun Lugar.

SI alguno toma todos los Abogados del Lugar para sí, el Alcalde no gelo debe consentir, è debe decir à este que tomó todos los Abogados, que escoja dellos los que quisiere que le cumpla, è de los otros debe dar Abogado à la otra Parte: à tal que no sea su pariente, ni mucho su amigo de aquel contra quien le demanda ser Abogado: ca si fuere su pariente fasta el quinto grado, ò que sea en grado que le pueda heredar, no lo debe el Alcalde conscribir. Pero que el Alcalde debe tomar juramento del Abogado que se escusa, que no lo face maliciosamente.

Ley XX. Como el pobre no debe ser dado preso al Abogado por el salario.

EL Abogado por su salario si aquel ha de dar salario no ha bienes de que lo pague, no gelo dará preso: vaya el ayuda que le fizo por el amor de Dios.

Ley XXI. Que es creido en el emplazamiento que face, è dé la pena del plazo el Alcalde por sí.

EL Alcalde, si emplaza alguno, debe ser creido el Alcalde del emplazamiento por sí solo. E otrosí, el Portero del Rey es creido del emplazamiento quel ficiere. E si alguno face emplazar à otro con carta del Rey, só pena de cient maravedis, segun que es usada esta pena de se poner en las cartas del Rey, si el emplazado no viniere pechará la pena. E si el emplazador que es demandador no viniere al plazo, pechará las costas, mas no la pena de los cient maravedis.

Ley XXII. Qué pena ha de haber el emplazado para casa del Rey, è de la pena.

OTrosí, el que es emplazado para casa del Rey à dia cierto, demás del dia del plazo que fue puesto, que sea ante el Rey, debe haber nueve dias, è despues tercero dia de pregon, que

que le pregone el Pregonero del Rey, que venga à entrar en Pleyto con su contendor. E los de allende del Puerto han de haber plazo de quince dias de Corte, è tercero dia de pregon: y esto mismo habrán los de aquende del Puerto, estando el Rey allende del Puerto: y este pregon se face tambien en los Domingos, como en los otros dias qualesquier. E si pasáren los diez dias, y el tercero dia del pregon, si no pregonáren, no deben pregonar despues, maguer no hayan pregonado: ca tanto vale como si hobiesen pregonado. Y esto quier sea el plazo por alzada, quier sobre que hobiese habido mandado del Rey los Alcaldes de alguna Villa, que recebiesen testigos, ò otra cosa que fuese menester para facer en el Pleyto: é desque hobiesen recebido los testigos, ò fecho lo que les fuere mandado por el Rey, los pusiesen à las Partes plazo cierto à que pareciesen ante el Rey. E si no pareciesen à este plazo puesto, fincales demás à qualquier de las Partes el plazo sobredicho de la Corte, segun dicho es, y el plazo del pregon. E si el uno viniere al plazo que le fue puesto, y el otro no viniere fasta los dias del pregon, el que no viniere ante los dias del pregon, pagará las costas à la otra Parte, por los dias que vino al plazo puesto, ò despues del plazo, por los dias que no vino en los nueve dias de la Corte, ante del tercero dia del pregon: salvo si hobiere escusa derecha porque no pueda ante venir. E maguer el Rey sea en el Lugar, é se agrave, é se alce la Parte del Juicio del Alcalde de la Villa de su Lugar, tambien habria el plazo de nueve dias, é del tercero dia de la Corte. E si las Partes tomasen entre este plazo del Alcalde de parecer ante el Rey por plazo acabado, ò renunciasen este plazo de la Corte del Rey, é del pregon, no vale tal renunciacion si al Rey no prosiguiere. Mas si pena ya fue puesta entre las Partes, que pechase la Parte que no aparesciese à la otra Parte, serle ha tenido à la pena puesta, si otra defension puesta derecha no hobiere por sí, porque no la debe pechar. E si pena no fue puesta entre ellos, pechará la Parte que no vino à la que vino, las costas de nueve dias, y el tercero dia del pregon: é si se alzáre alguno del Juicio del Alcalde que juzga, en casa del Rey, debe parescer ante el Oydor de las alzadas al plazo cierto que es puesto que parezca ante él, é no debe ser atendido los nueve dias, ni el tercero dia del pregon. E otrosí, es à saber, que si alguno se obliga al Merino de parecer, ha derecho ante el Alcalde à cierto dia, só cierta pena, ò se obliga que del dia que fueren emplazados que parezcan al tercero dia, fasta tal dia, ò si algunos los fian en esta guisa, ò de los traher à derecho; si al dia que puesto es

no

no parescieren ante el Alcalde, caen en la pena, é no los ha el Alcalde porque atender los nueve dias, ni tercero dia de la Corte, ni de pregon. Mas si algunos se obligan de traher à derecho à fulano al plazo que el Alcalde les pusiere, estonce el Alcalde debelos atender à los fiadores, ò à la Parte si se obliga, asi los nueve dias, y el tercero dia del pregon, demás del plazo que el Alcalde les puso.

Ley XXIII. De los que fian à otros, è como deben ser llamados, è de la pena.

OTrosí, es à saber, que si algunos fian à otros en esta guisa, que del dia que fueren emplazados ò demandados estos enfiados que parezcan ante el Alcalde al tercero dia, ò fasta otro dia cierto que pongan, si no que pechen los homecillos. Y entonce el Alcalde que ha de conoscer el Pleyto, debe facer emplazar à los enfiados en sus casas do se solian acoger. E si en casa no los falláren, ni do se solian acoger, fagalos emplazar por Concejo, é pregonar que sean ante él al tercero dia que pusieron. E si no vinieren ese dia, faga prender à los fiadores por los homecillos, ò por la pena que se obligaron. E fagan emplazar dende adelante à los enfiados, à los tres plazos del fuero. Mas si los fiadores fiaren esta guisa de traherlos ante el Alcalde del dia que gelos demandasen al tercero dia, estonce cumple que los demandados à los fiadores que los trayan al plazo del tercero dia. E si no los trujeren, que los prendan por los homecillos, è que emplacen à los enfiados à los plazos del fuero.

Ley XXIV. Como no han de atender à los cogedores mas de nueve dias despues que son llamados para dar la cuenta.

OTrosí, en razon del emplazamiento que embian à demandar à los sus cogedores, ò arrendadores, que sean ante él fasta tal dia, só pena de cient maravedis, à darle cuenta, ò sobre otra cosa, no lo atenderán despues del plazo los nueve dias, ni tercero dia de la Corte, si el Rey no quisiere. E si al plazo no vinieren, cae él luego en la pena de los cient maravedis del emplazamiento.

Ley XXV. En qué pena caen los que emplazan por pregon en casa del Rey.

OTrosí, es à saber, que si emplazan à alguno por pregon en casa del Rey, ò sobre muerte de hombre, ò sobre otra cosa que parezca ante los Alcaldes del Rey, si no viene al plazo que es atendido nueve dias, y el tercero dia de pregon, caerá en la pena del emplazamiento del fuero, è no en la pena de cient maravedis: ca en esta pena de los maravedis no cae sino el que es emplazado por carta del Rey, que sea en ella esta pena puesta de los cient maravedis.

Ley XXVI. De la pena en que caen los emplazados por carta del Rey si fuere Concejo, ò otros hombres.

SI sobre el Pleyto que sea contrario algun Concejo son emplazados muchos hombres de ese Concejo, è no vienen al plazo, no caerán todos, sino tan solamente en pena de un emplazamiento, porque el Concejo no es contado mas de por una cosa. E maguer el Concejo sea emplazado por carta del Rey, só pena de cient maravedis de la moneda nueva, esta pena maguer asi vaya en la carta del Rey, no se entenderá à mas de cient maravedis de la moneda nueva. E si muchos hombres fueron à quien tenga el fecho, è fueren emplazados, è no vinieren al plazo, cada uno dellos cae en pena del emplazamiento. E si alguno es emplazado, si este emplazado murió ante que pudiese, è debiese ir à su plazo, è los herederos no fueron, ni embiaron al plazo Personero, ni se embiaron escusar, no caen en la pena del emplazamiento, è deben ser emplazados.

Ley XXVII. En qué pena cae el que trahe carta del Rey de emplazamiento, y él no viene al plazo.

OTrosí, si alguno gana carta del Rey de emplazamiento para otro, y el emplazado viene seguir su plazo, y el que lo fizo emplazar no viene, es usado en la Corte, quel peche el emplazador al emplazado las costas tan solamente de quatro dias de morada en casa del Rey, è no mas: è las costas de venida, è de tornada, à bien vista del Alcalde, segun es alongado el Lugar, è las costas del libramiento, è del sellar de la carta del Rey. Mas no cae en la pena de los cient maravedis del emplazamiento. E si el aplazado no viene, pechará las costas, è cae en la pena de los cient maravedis del emplazamiento, y emplacenlo por otros dos emplazamientos, que sean tres emplazamientos por todos. E si no viniere, peche las costas de los otros dos plazos, è los cient maravedis à pedimiento de la Parte, el Alcalde juzgue que el demandador debe ser asentado en los bienes del aplazado, è mandelo asentar por mengua de respuesta. E si viene el aplazado, è se vá, sin mandado del Alcalde, ante del Pleyto contestado, mandará el Alcalde asentar en sus bienes. E despues, si la Parte lo pidiere, emplazarlo han que venga seguir su Pleyto.

Ley XXVIII. En qué pena cae el emplazado que se vá de la Corte del Rey.

OTrosí, si es alguno emplazado para casa del Rey, è viene, è parece ante la casa del Rey, è se vá de la Corte sin mandado, si el Pleyto no es comenzado por demanda, è por respuesta, è fuere pregonado, è no paresce él, ni su Personero, entonce mandará el Alcalde asentar por demanda, è por respuesta, segun dicho es de suso: mas si no viniere al primero plazo que fuere emplazado,

do, entreguen al demandador en las costas, y emplacenlo por otros dos plazos ante que asiente en sus bienes. Mas si el Pleyto es comenzado por demanda, è por respuesta, è se vá de casa del Rey sin mandado, entonce debe ser emplazado à que venga à ir por el Pleyto adelante, ò à oir sentencia si menester fuere. E si el demandado viniere à desfacer el asentamiento al tiempo que el fuero manda, primero pagará las costas de aquellos dias que no vino à responder, è las costas que ficieron en facer el asentamiento, ò en otra manera por razon de su rebeldía.

Ley XXIX. Como deben las Partes parescer todavia ante el Alcalde.

OTrosí, es à saber, que desque las Partes vienen ante el Alcalde, deben cada dia seguir, y parescer à su Pleyto ante el Alcalde. E maguer el Alcalde no libre, ni se asiente à juzgar algun dia, las Partes son tenidas despues de parescer ante él cada dia.

Ley XXX. Como no cae en el plazo aquel que embia Personero, maguer diga la carta que venga personalmente, y en qué Pleyto se entiende.

SI algun Alcalde de casa del Rey dá carta del Rey de emplazamiento contra alguno que sea Oficial, que parezca personalmente ante el Rey, y este aplazado embia su Personero al plazo, è si el fecho sobre que fue aplazado personalmente que paresciese es à tal que por Personero se puede seguir, maguer personalmente fue emplazado, si embió su Personero no cae en la pena del emplazamiento, è debe ser recebido el Personero: ca la carta del emplazamiento, en aquello que embió mandar el Rey, que paresciese personalmente, es desaforado, pues tal era el fecho sobre que fue emplazado, que por Personero se puede seguir. E si el Rey manda dar carta desaforada, él debe pechar las costas à aquellos contra quien la carta fue dada. Y eso mismo el Alcalde si la dió, ò el Escribano de Cámara que la dió, si no mostráre que la dió por mandado del Rey, è porque el Rey ha de pechar las costas. Y en esta razon fue juzgado en la casa del Rey Don Alfonso contra él, porque fueron emplazados contra fuero cient è ochenta hombres, è mas, de la tierra de Oviedo, que vinieron à su casa emplazados à venir decir en pesquisa sobre Pleyto que era forero de se librar allá en su tierra. E por esto fue juzgado contra el Rey Don Alfonso, que pechase costas de setenta y tres maravedis; y el Rey tuvolo por bien, è fallólo asi por derecho, è mandólos pagar.

Ley XXXI. Sobre qué cosas emplazan para ante el Rey à querella de sus Oficiales.

SI algun Oficial del Rey, ò de la Reyna, seyendo con qualquier dellos en su servicio, le facen alguna fuerza, ò algun tuerto, y

y en qualquier otro Lugar en alguna cosa de lo suyo, puede facer emplazar por carta del Rey al que esto le ficiere, quel venga à cumplir de derecho por carta del Rey. Pero por denuestos que le diga en otra parte, no emplazarán aquel que los dixere para casa del Rey, mas demandegelo por su fuero. E otrosí, es à saber, que si el Oficial del Rey, ò de la Reyna, que es de los Oficiales que son menester de estar con el Rey, ò con la Reyna en el Oficio, facen algunos algun Pleyto, ò postura de pagar alguno deudo, y esta postura es fecha en casa del Rey, puedenlos facer emplazar para casa del Rey, maguer no los falle, y en casa del Rey, mas por otra deuda no los puede facer emplazar para casa del Rey, mas demandelo por su fuero.

Ley XXXII. Como no emplazarán para ante el Rey à querella de los hombres de los Oficiales del Rey.

OTrosí, à los Oficiales que andan en casa del Rey, cuyos Oficiales son, ò con la Reyna, facen algun tuerto, ò alguna fuerza estando con el Rey, ò con la Reyna en su servicio, aquellos que esto ficieren pueden ser emplazados ante el Rey, ò ante sus Alcaldes, que les vengan facer derecho segun dicho. Mas si à los hombres, ò à los que anduviesen con estos Oficiales acá en la casa del Rey ficiesen fuerza, ò tuerto, maguer acá estando con los Oficiales les hobiesen fecho tuerto, no los emplazarian para casa del Rey; mas demandarles para delante sus Alcaldes.

Ley XXXIII. Quién debe ser emplazado à querella de los Escribanos, ò de los Abogados.

OTrosí, los Escribanos, ò los Abogados, ò los otros Oficiales à quien deben algunos dar algo por las cosas que les libran en la Corte de sus Oficios, puedenlos facer emplazar à que vengan à cumplirles de derecho à casa del Rey. Mas si estos Oficiales rescibieron fiadores por aquello que les habian à dar, no serían los fiadores emplazados para casa del Rey, salvo si no fuese fiador por algun Concejo: ca por razon que es fiador por Concejo, será emplazado para casa del Rey.

Ley XXXIV. Como sea emplazado ante el Rey el que pasa contra alguno que tiene carta de merced del Rey.

SI algun hombre tiene carta del Rey, de merced de donadío, ò de otra cosa, è ha en la carta del Rey pena puesta de dineros, ò de otra cosa quel peche, è alguno pasa contra lo que es otorgado en la carta del Rey, puede ser emplazado para casa del Rey, à querella de aquel à quien fue otorgada la merced por la carta del Rey: è si el emplazado fuere desto vencido ante los Alcaldes, pechará la pena al Rey que es puesta en la su carta, ca suya es del Rey esta tal pena, è no del su Alguacil.

Ley XXXV. A qué cosas responderá al que fallan en la Corte del Rey, è à quales no.

SI algun hombre fuere fallado en casa del Rey, quier sea Oficial, ò no, si no vino al plazo por lo que del se querella, maguer sea tal la demanda porque deba responder, no es tenido de responder fasta que le embien à su casa, è lo emplacen despues, salvo si no lo demandasen por contracto que hobiese fecho en la Corte, ò si se hobiese él venido à casa del Rey sin mandado, ò que hobiese venido por alguna de las otras cosas que pone el derecho, porque ha derecho que lo embien à su casa: ca estonce tenido será de responder, maguer no vino emplazado sobre ello. Mas si él hobiese ya venido por el emplazamiento, ò por mandado del Rey, ò por razon de alguna de las cosas que pone el derecho, porque ha derecho de tornar à su casa, y entonce no será tenido de responder fasta que le embien à emplazar à su casa. Mas en otra manera, si lo fallan en casa del Rey, tenido es de responder: y maguer no venga emplazo sobre ello, si tal es el Pleyto porque se haya de librar en casa del Rey, pues él por sí se vino à casa del Rey, è lo fallan ahí.

Ley XXXVI. Qué plazo debe haber para emplazar allende los Puertos, ò aquende.

ES usado asi en la Corte del Rey, que quando embia à emplazar el Rey por su carta à alguno de allende la Sierra, ò allende el Puerto, ha de poner en la carta plazo de quince dias à que parezca, è no mas. E para allende el Puerto no ha de menguar de los quince dias, è puede, è debe creer el Alcalde, segun fuere el Lugar. E si para aquende de la Sierra, han de poner en la carta plazo de nueve dias, è no mas. Empero si carta cierta fuere en Lugar do es el Rey, puede el Alcalde poner plazo menor, à su vista del Alcalde: è si el Rey fuere en este Reyno. Mas si él fuere en otro Reyno de qualquier de los suyos, no le menguará ninguna cosa destos plazos sobredichos.

Ley XXXVII. Para qué Concejo deben dar carta del emplazamiento, ò para qual no.

SI alguno querella de algun Concejo de alguna Villa, ò Lugar, ò otro que sea por sí de qualquier cosa, darle han carta del Rey del emplazamiento para el Concejo, que embie sus Personeros, ò Personero à cumplir de derecho ante el Rey, ò ante sus Alcaldes: mas si es Concejo de Aldéa de alguna Villa, no emplazarán sino para ante los Alcaldes de aquella Villa donde es.

Ley XXXVIII. Como se ha de emplazar aquel à quien perdona el Rey la su justicia, salvo traycion, ò aleve.

SI el Rey perdona alguno la su justicia por cosa que haya fecho de que merezca muerte, sal-

vo

vo traycion, ò aleve, è la otra Parte quiere probar el aleve, debe ser emplazado este acusado à sus plazos, segun que el fuero manda, à que parezca ante el Rey que le perdonó: y son los plazos à tres meses, si no lo fallan asi como se contiene en estos plazos de los emplazamientos, en el Fuero de las Leyes.

Ley XXXIX. Cómo se han de emplazar, y de librar, y quién ha de librar el acusado de que mató sobre tregua, maguer haya carta de perdon, salvo aleve, ò traycion.

OTrosí, es à saber, que pasó asi de fecho: que un hombre acusó à otro por muerte de su pariente, que lo mató sobre tregua: emplazaronlo los Alcaldes del Lugar sobre esta querella, y él no vino à los plazos. E despues estando él en la casa de la Reyna Doña Maria, ante quien se libran los Pleytos, seyendo el Rey sobre Algecira; metióse él en la Iglesia, y emplazaronlo los Alcaldes del Rey que eran con la Reyna, à querella del que acusaba, è porque no vino à los plazos, dieronle por fechor. E despues este acusado mostró carta del Rey de perdon, salvo aleve, ò traycion, ante los Alcaldes de aquel Lugar do fuera primeramente emplazado, y acusado: y el acusador dixo à los Alcaldes, que le acusaban de aleve, que matára aquel, porque le perdonó el Rey sobre tregua, ò seguranza. E sobre esto falló Don Juan Remirez de la Rocha, que asi lo usaban en casa del Rey, que pues el Rey lo perdona, salvo aleve, ò traycion, que del Rey es de juzgar este aleve, y no de otro. E pues en la carta del Rey de perdon defiende, que no le prendiesen, que los Alcaldes que no le debian prender, ni enfiar: y la Reyna no le mandó dar carta del Rey para que lo prendiesen, ni lo enfiasen. Mas los Alcaldes del Lugar debenles poner plazo à ambas las Partes, que parezcan ante el Rey, y recebir fiadores del acusado, que parezca ante el Rey aquel plazo, y del acusador, que parezca à ese plazo, y que lleve la querella adelante. E si no que se pare à la merced del Rey.

Ley XL. Del que es dado por fechor que mató sobre tregua, y le tomaron sus bienes.

OTrosí, es à saber, que maguer el acusado que dicen que mató sobre tregua, y porque no vino à los plazos que le emplazaron, que le dieron por fechor los Alcaldes, y le tomaron sus bienes asi como es fuero. E si tomáre el Merino, y lo matáre luego, muerto será: mas quando el aleve no muere por alevoso. E si ante que lo matasen viniese, ò lo tomasen preso, oirlo han sobre el aleve. E si no gelo probáren la tregua, ò la seguranza, darlo han por quito del aleve.

Ley XLI. De los que han tregua, y se fieren entrando uno los bienes del otro.

ES à saber, que si algunos han tregua de consuno, y el uno

uno vá contra los bienes del otro, è los labra, y este en cuyos bienes labra, que ha tregua con él, viene à defenderle, que no los labre, ni esté en sus bienes, è sobre esto acaesce entre ellos contienda, è lo fiere, ò lo mata defendiendo sus bienes que no gelos labre, ò que no gelos tenga, si es entre hijos-dalgo, no puede reptar por ello; è si es entre otros hombres, no será tenido à la muerte, ni à las feridas. E si reptan al hidalgo, ò acusan al otro, desto debe facer pregunta al reptor, è acusador, que diga sobre quales bienes labrando fue ferido: y el reptador es tenido de lo decir, è aun de apearlos. E si fuere probado que de labrando los sus bienes le firió, no le puede reptar, ni acusar sobre ello, ni es tenido à otra pena, si el otro ferido no quiso dexar los bienes, maguer tregua hobiesen en uno.

Ley XLII. Sobre que no pueden reptar mientra han tregua el uno con el otro.

SObre la Ley que comienza: Ningun traydor, que es en el titulo de los Reptos, sobre aquellas palabras de mientra que con él toviere tregua. Es à saber, que si estando en tregua le fizo tal cosa à aquel con quien estaba en tregua porque le pueda reptar, recebirlo han al repto como si à otro lo ficiese, porque le podrian reptar mientra estobiere en tregua con él. Eso mismo no le puede reptar de cosa que hobiese fecho de ante de la tregua, salvo si al otorgar de la tregua lo hobiesen asi puesto, è otorgado que le pudiese reptar.

Ley XLIII. Quáles deben morir matando, ò firiendo sobre tregua.

SObre la Ley que comienza: El reptado, que es en el titulo de los Reptos, sobre aquella palabra, no muera por razon de aleve. Y esto se entiende el repto de los hijos-dalgo: mas si otros que no sean hijos-dalgo firieren, ò matáren, ò prendieren sobre tregua aquel con quien la han, morirán por ello. Y en esto que dicen del que firiere sobre tregua, el ferir se entiende asi que parezca libor en el cuerpo: è si no se paresce libor en el cuerpo, no se prueba la ferida, è tal fecho se cuenta por deshonra, è debe ser juzgado à bien vista del Juzgador: mas por denuesto, ni por deshonra, ni por otro mal qual faga en sus bienes sobre tregua, no lo matarán por ello, mas darle han la pena que es puesta en la setena Partida, en el titulo de las Treguas, en la Ley que comienza: Los quebrantadores: è la pena que hay, dice es puesta si ficiere daño en sus cosas, pechegelo quatro doblado: è si deshonráre, fagale enmienda à bien vista del Rey: mas entre los hijos-dalgo sobre tales cosas puedense reptar. Pero entre los que son poblados de fuero, si alguno quebrantáre la tregua, debe haber la pena que dice en el Fuero à que es poblado del que quebranta la tregua: è las penas de las tre-

guas quando no son juzgadas por repto, ni por fuero, deben ser juzgados por derecho del departimiento de la dicha Ley los quebrantadores. Otrosí, en la tregua que ha un Caballero, ò otro hombre con otro, è los sus hombres son, y entran en esta tal tregua, è cada uno de los Caballeros debe guardar, que no mate, ni fiera à los hombres del otro con que ha tregua, si no poderlo ha reptar por ello: y eso mismo podrá reptar, si sobre tregua le hobiese fecho daño à sabiendas en las sus cosas. Mas si los hombres de un Caballero, è del otro que han tregua, contienden, è se matan, no se quebrantan tregua, salvo si contendiesen sobre aquello que los Caballeros entran en tregua: estonce deben saber de quién se levantó la contienda, y esos son tenidos al quebrantamiento de la tregua.

Ley XLIV. Como no será emplazado ninguno ante el Rey por denuestos dichos sobre treguas.

OTrosí, el que querella que fulano sobre tregua que le dixo tales denuestos, debe decir quel quebrantó por ello tregua. Ca no cumple quel diga quel dixo sobre tregua tales denuestos, ò que le firió, mas debele decir, que le quebrantó tregua: ca una es la pena de la tregua que quebranta, è otra la de los denuestos, è de las feridas. Y entonce quando querella quel quebrantó tregua, puede ser emplazado para casa del Rey. Y es à saber, que maguer denueste à alguno que sea Oficial en casa del Rey, è los denuestos digan dél en otro Lugar, por denuestos no serán emplazados para casa del Rey, maguer lo dixo de su Oficial estando en su servicio.

Ley XLV. Cómo debe librar el Alcalde à quien demanda que firió, ò mató sobre tregua.

SI alguno querella, è demanda ante el Alcalde de alguno que firió, ò mató sobre tregua, si el fecho, ò la tregua fue probada, el Alcalde debe juzgar la pena por el fecho, è por la tregua quebrantada, maguer en la demanda el querelloso no dixo que quebrantó tregua: ca cumple, pues dice, è querella, que firió, ò mató sobre tregua.

Ley XLVI. Quál tregua, è seguranza vale entre los hijos-dalgo, è quál no.

EN Castilla contra los hijos-dalgo no vale seguranza que se faga, ni se otorgue, ni ha repto en seguranza sobre que sea fecha en la seguranza. E otrosí, entre los hijos-dalgo no puede ser tregua, ni es valedera, si no se desafian primero. Empero si entre algunos hijos-dalgo acaesciese pelea, contienda, è luego sobre eso entren en tregua, vale la tregua.

Ley XLVII. Del que es echado por fechor, è si lo prenden, como lo pueden matar luego, è como lo deben oir, è qué defensiones, è como lo deben emplazar, è dar por enemigo.

OTrosí, el titulo de los Emplazamientos, en la Ley que comienza: Si algun hombre, &c.

&c. E si él por sí no viniere de su grado, è de otra guisa lo prendieren, no sea mas oido en esta razon: esto entienden, è usan en esta guisa, que luego que el Alguacil lo prende, puedelo luego matar sin otro oymiento, pues es dado por fechor. Mas si el Alguacil lo mete en la prision, estonce, maguer sea dado por fechor, debe ser oido: mas oirlo han los Alcaldes si ha escusa derecha, porque no puede venir à los plazos, y esto si probáre que no hobo tiempo, ni pudo embiarse escusar. E otrosí, puede poner todas defensiones que ha por sí, que con derecho pueda mostrar carta de perdon, de merced que le haya fecho el Rey, que le quitó toda la justicia, ò que le quitó la rebeldía de los tres emplazamientos que no vino. Ca entonce, pues él fue dado por fechor por la rebeldía, è no porque fuese probado contra aquel, que él matára, ò fuera en matarle, no gelo darán al querelloso por enemigo. Mas si la muerte fuese probada por pesquisa, ò en otra guisa, è lo hobiese dado por fechor por la rebeldía, dargelo han despues por enemigo, maguer el Rey lo hobiese perdonado la rebeldía, porque no vino à los plazos: salvo si probase que al tiempo que le mataron, que era en otro Lugar alejos, ca darlo han por quito. Mas despues que fue dado por fechor, maguer lo oyan, no le recebirán defension que diga que lo mató defendiendose. Pero si el Alcalde se movió à recebirlo à pruebar esta defension, porque no la fallan por tan complida en la pesquisa, è lo fizo el Alcalde sin otra malicia, entonce no le debe poner culpa el Rey, porque lo recebió el Alcalde à la prueba, no con buena fé: mas moviendose à quererlo facer, è lo dió por quito, valdrá este tal quitamiento, y el Rey tornase por ello al Alcalde si quisiere. E otrosí, en esta Ley, en el: E pregonelo, sobre aquella palabra, è denlo por fechor que puede ser justificado, segun dicho es. Mas el querelloso no le debe matar, è si lo mata, debe ser dado por enemigo de los sus parientes, è pechar el homecillo. Y esto es por razon que no gelo dió el Alcalde por enemigo, segun dice en el titulo de los Homecillos, en la Ley que comienza: Si aquel en el, &c. E todo otro hombre que matáre su enemigo, maguer que lo haya desafiado con derecho, si lo matáre ante que el Rey, ò los Alcaldes del Lugar gelo dén por enemigo, &c. Pero es à saber, que el Alcalde quando dá por fechor al emplazado que no viene à los tres plazos, segun que dicho es, puede el Alcalde darlo por enemigo, si la Parte gelo pide que gelo dé por enemigo.

Ley XLVIII. Como el que es emplazado para ante los Alcaldes del Lugar sobre mal fecho, cae en pena, maguer parezca ante el Rey.

SI alguno es emplazado por algun mal fecho, que se debe librar por fuero en aquel Lugar

do lo emplazan, è no viene à los plazos, è ante que le dén por fechor parezca ante el Rey sobre este Pleyto, è si el Rey le quisiere facer merced, è lo toviere por bien, pues paresció ante él, puede mandar que tome el Pleyto en aquel Lugar que era à la sazon que paresció ante él: mas si el Rey esta merced no le quisiere facer, caerá en la pena de los emplazamientos, segun es por fuero de aquel Lugar para do fuere emplazado, salvo si no fuese emplazado sobre qualquier de las cosas que son establecidas, que se deben librar por casa del Rey: ca entonce, pues paresció sobre este fecho ante el Rey para salvarse, è cumplir de derecho, no caeria en plazo, ni en pena.

Ley XLIX. De los que son desafiados en los Lugares do manda su Fuero desafiar, cómo se deben librar.

EN algunos de los Fueros viejos de Estremadura, sobre muertes, los parientes del muerto deben facer desafiamiento. E si viene el desafiado, è niega la muerte, ha se de salvar, ò responder al repto, qual mas quisiere el querelloso: è si conosciere la muerte, è no viniere à los plazos del Fuero, darlo han por enemigo de los parientes: è que salga de la Villa, è del Término. E sobre esto es à saber, que quando en esta manera de defendimiento se comienza à demandar la muerte segun el Fuero viejo, que todo lo que dice en este Fuero que se ha de facer, è de juzgar despues del desafiamiento, que eso se ha de guardar, è demandar, è juzgar: è no puede mudar la querella, ni la demanda en otra manera, sino segun lo comenzó à demandar, ò à querellar en los Pleytos criminales. E mas, si alguno mata de noche, ò en yermo, de que se ha de facer pesquisa, porque esto se face en la manera del Fuero de las Leyes, è no en la manera del Fuero viejo, ha se demandar la muerte, è ha juzgar segun el Fuero de las Leyes. E por ende algunos dicen, quel desafiamiento, que es manera de emplazamiento, no se puede entonce emplazar, pues desafiado lo han los parientes del muerto, è no pueden demandar la muerte, ni juzgarla, sino en la manera à que fabra el Fuero viejo de su Lugar, à que se han de juzgar las muertes despues del desafiamiento. Mas si los parientes del muerto quieren demandar que mató sobre tregua, ò sobre salvo, ò aquel dió salto, ò que mató, pidan al Alcalde que emplace à aquel que es fallado por culpado por la pesquisa de la muerte, ò aquel que quieren acusar, que venga à los plazos del Fuero viejo del Lugar, è que faga pesquisa sobre la muerte, si asi acaesció la muerte sobre que se debe facer pesquisa, ò acusen aquel que asi mató à su pariente sobre tregua, ò sobre salvo, ò que le dió salto. E si plazos no pone el Fuero viejo en esta razon, debelos facer emplazar el Alcalde à los plazos del

del Fuero de las Leyes. Y el acusador entonce puede demandar al Alcalde, que mate, ò mande matar aquel que acusa que mató à su pariente.

Ley L. Do ha lugar pesquisa, ò no, quando se face quema, ò se face algun mal fecho público aconcejeramente, è cómo se libra.

EN el titulo de las Acusaciones, en el Fuero de las Leyes, sobre aquella Ley que comienza: Quando homecillo, ò quema, sobre esto de la quema, maguer la quema sea fecha en poblado, è de dia, usase de facer pesquisa, porque el fuego es cosa que con centella, ò con pequeña candela, ò con saeta que la puede embiar, porque esto se puede facer muy ascondidamente; por eso se face pesquisa, maguer la quema sea de dia, y en poblado, è si el fecho fuere en yermo. Otrosí, es à saber, que los malos fechos que se facen en casa, ò en corral, maguer moren en el corral otros hombres, è mugeres. Y esto es contado por yerro, ò si combaten la casa, é desto facerse ha la pesquisa. Pero quando en la casa, ò en el corral se face algun mal fecho concejeramente ante muchos hombres que se acertaron, y entonce no ha porque facer pesquisa. Otrosí, es à saber, que por sospecha, ni por concejo, ni por mandamiento principalmente, no se face pesquisa. Mas si el fecho es en sí tal sobre que se deba facer pesquisa, en la pesquisa preguntarán de otro si fueron en concejo, ò si lo mandaron: ca entonce ha lugar de se facer pesquisa sobre concejo, ò sobre mandamiento.

Ley LI. Cómo el Rey contra sus Oficiales, y contra Señorío fará pesquisa.

OTrosí, es à saber, que el Rey sobre sus Oficiales, ò sobre los fechos que tañen contra su Señorío puede mandar facer pesquisa. E asi son seis cosas, con las quatro cosas que se entienden adelante en este capitulo, con que el Rey puede facer pesquisa, ò mandalla facer, maguer que querelloso ninguno no haya. E la pesquisa en el un caso sobredicho en el comienzo deste capitulo, debe dar el Rey quien oya, è libre el Pleyto, ca él no lo debe oir: è debe dar Personero por sí que razone: y esto ha lugar quando el fecho fuere contra él, è contra su Señorío. E quando querelloso ninguno no querella muerte de algun hombre que mataron, ò en otra manera desaguisada que sea fecha, el Rey debe mandar facer pesquisa, è recaudar los culpados que falláre por ello, è facer llamar los parientes del muerto, ò aquellos à quien ficieron el daño de la quema, ò de las cosas desaguisadas, è decirles en quien tañe la pesquisa, è que les demanden: è si aquel en quien atañe el fecho no quisiere demandar, entonce el Rey no debe dar quien razone el Pleyto, mas tomará fiadores de los acusados, que vengan à responder à derecho à los que rescibieron el mal, ò los pa-

parientes del muerto, de que es fecha la pesquisa, entraren en el Pleyto, y en demandar, luego no será valederá la pesquisa: è pruebegelo si la Parte negáre el fecho. Pero es à saber, que si hombre estraño es el muerto, que no ha parientes en el Lugar, que en este caso dará el Rey quien demande la muerte del estraño, é valdrá la pesquisa. E otrosí, el Rey sin estas cinco cosas de suso dichas puede sobre sus Judios, ò sobre sus Moros, si quisiere, mandar facer pesquisa para saber la verdad del fecho, quier sea fecho de dia, y en poblado. Mas no la fará otro Alcalde en este caso; è la pesquisa fecha, è la verdad sabida, escarmentarlo ha como toviere por bien el Rey, maguer no haya ahí otro querelloso.

Ley LII. En qué cosa ha pesquisa aunque la querella sea de persona cierta.

OTrosí, sobre la Ley que es en el titulo de los Testimonios, en el Fuero de las Leyes, que comienza: Todos hombres. Sobre aquellas palabras, fuere demandado, &c. Y entienden, é libran asi en casa del Rey, que maguer querelle de persona cierta el que recebió fuerza, ò tuerto en yermo, ò de noche en poblado, ò si fue alguno muerto en yermo, ò de noche en poblado sobre algunos otros fechos desaguisados, de que el querelloso, porque no sabe las sotilezas del derecho, querelló de persona cierta: è dice, quel no puede probar, maguer asi querella el Oficio del Rey, ò del Alcalde, no debe quedar de saber ende la verdad, porque la justicia, que es encomendada al Rey, no se pierda porque querelló de persona cierta: ca si él usó mal de su querella, el Rey no debe dexar de saber ende la verdad, porque la justicia que es acomendada se cumpla, porque los yerros no escapen sin pena. Esto ha lugar en las cosas fechas de noche en poblado, ò de dia en yermo, maguer que querelle de persona cierta, ca estonce no se fará pesquisa. E otrosí, esta Ley, sobre el: E mas, si hombre estraño fuere muerto que no haya quien querelle su muerte &c. Entiendenlo asi, é libranlo asi en la Corte del Rey, que este estraño que es muerto sobre que se debe facer la pesquisa de su muerte, que eso mesmo es si aquel que han muerto es bien emparentado, é no querellan los parientes su muerte: ca tanto es haber parientes que no querellaron, como si no los hobiesen, segun que desto complidamente deximos en el capitulo ante deste.

Ley LIII. Desque la pesquisa es abierta como no debe recebir à otra prueba al querelloso.

SI es fecha pesquisa sobre algun fecho à tal sobre que se debe facer pesquisa, è desque es abierta, y leida la pesquisa, é pone su demanda por ella al querelloso, y el demandado à quien tañe la pesquisa lo niega, y el querelloso dá la pesquisa por probada,

è

è dice hay mas pruebas, è pide que le dén plazo à que lo pruebe, no debe ser recebido à la prueba.

Ley LIV. Como el Juez de su Oficio sabrá la verdad, maguer la pesquisa sea abierta, y en qué cosa lo fará.

OTrosí, es à saber, que maguer la pesquisa sea abierta ante las Partes, si él Alcalde, de otros algunos que no fueron preguntados en la pesquisa, puede saber mas verdad del fecho, maguer la pesquisa sea abierta, y el Alcalde de su Oficio: mas no por pedimiento de la Parte puede facer las preguntas, que digan lo que saben deste fecho, ca el Oficio del Alcalde siempre dura fasta en la sentencia. Y esto se entiende si el fecho sobre que fue fecha la pesquisa fue fecho de noche, ò en yermo, ca entonce no se preguntarán otros sino aquellos que fueron preguntados en la primera pesquisa, sobre aquello en que preguntados no fueron. Pero si la pesquisa fuese fecha sobre que habian muerto al Oficial de la Reyna, ò del Rey, maguer que sea publicada la pesquisa, sabrá el Alcalde todo lo que saber pudiere por todas partes; mas si fuere la pesquisa fecha sobre feridas que hayan dado al Oficial, abierta la pesquisa no sabrá el Alcalde: mas si no segun dicho es de suso. Pero si alguno es fallado muerto, ò librado en casa de alguno, el señor de la casa es tenido, segun dice en la Ley del Fuero de las Leyes. E si pesquisa es fecha sobre muerte, y es abierta, no ha el Alcalde porque saber mas, sino como dicho es de suso quando la pesquisa es fecha sobre cosa que no es fecha de noche, ò en yermo. Esto de suso dicho todo se entiende asi en las pesquisas generales, como en las especiales. E asi fincó todo este librado, è ordenado, por el Rey Don Alfonso. E maguer sea aparcero en el yerro este que pregunta el Alcalde, no lo dexará de preguntar por eso, ca los que son aparceros en los yerros, maguer no deban ser creidos: pero si dixere el aparcero del yerro contra alguno, que es culpado en este fecho, sospechan contra aquel contra quien dixo, con otras sospechas, è ayudas que falló el Alcalde del fecho en verdad, pasará el Alcalde contra él segun viene, no moviendose el Alcalde con malquerencia, ni por dón, ni por otra malicia.

Ley LV. Sobre quales Oficiales puede facer pesquisa.

OTrosí, como quier que el Rey de su Oficio quando le dan algunos hombres querella de su Oficial, que no usa bien de su Oficio, que les face muchos agraviamientos en tales cosas, è desto es fama, puede el Rey de su Oficio mandar saber la verdad. Pero si alguno se querella al Rey de su Oficial que fizo tal mal, entonce el Oficial debe ser emplazado para ante el Rey, è oido por manera de Juicio: è si gelo negáre, debelo probar el querelloso.

Ley

Ley LVI. Si en alguna Posada dan voces que matan al huesped, è vienen ayudadores, cómo se libra.

ES à saber, que si algunos hombres posan en alguna Posada, maguer sea de noche, y algun hombre, ò muger de la Posada, ò del Lugar dá voces, diciendo, matan à fulano, y à estas voces recude algun hombre de otra Posada en que posaba, con armas, en vando, ò en ayuda de los que matan en aquella Posada à su huespede, refiriendo, ò deteniendo à los que vienen en ayuda del huespede, ò toviendoles las escaleras à los que quieren subir en ayuda del huespede, ò tirando piedras, ò otras armas contra los que vienen en su ayuda del huespede, ò poniendo escaleras por do descendieron, y fueron los que mataron al dicho su huespede; y no se prueba por la pesquisa, que este hombre que recudió en su ayuda de los matadores, ni firiese al huesped, ni lo tomase, ni fuese en consejo, ni fuese ante sabidor del fecho: si los parientes del huespede muerto piden al Alcalde que oye el Pleyto, que mate, ò mande matar à aquel que vino en ayuda de los matadores, y les ayudó segun dicho es, por tal demanda, y pedimiento el Alcalde no lo debe matar, ni meterlo à tormento: ca el que no en consejo, ni sabidor del fecho, ni fiere, ni mata; y aunque fiera, si otras feridas tiene, de que es cierto, y sabidor quién gelas dió, y que no murió por ellas, no es tenido à la muerte el que recudió à la pelea en vando de otro: mas en tal caso como este, de tal muerte, y de tal fecho, puedeles decir el Alcalde à los parientes del muerto, que por tal demanda, maguer que el hombre viene en ayuda de los matadores, y les ayudó segun dicho es, que no le debe mandar matar: mas que vean si han otra demanda contra él. Y es à saber, que los parientes del muerto, que pueden pedir al Alcalde, que porque aquel hombre vino en ayuda de los matadores que mataban à fulano, su huespede, y no dexó sobir à los que venian en su ayuda del huespede, que podrian haber presos los matadores, si no por el embargo que les fizo él, como en aquel Lugar hayan por fuero, asi como lo han en Toro, que los Vecinos del Lugar pueden prender à los malfechores que piden, que les mande dar los matadores, y sino que le dén aquella pena que ellos merescian haber porque mataron aquel su huespede. E si el otro lo negáre, y los parientes del muerto probáren que por fuero han de prender los malfechores, y que los hobieran presos sino por el embargo que les fizo, entonce el Alcalde debele poner plazo à que traya los matadores: y si no los trujere, debele dar aquella pena que deben haber aquellos matadores. Y es à saber, que maguer embargase aquellos hombres que no habian poder de prender que no los prendie-

diesen, y que no habria pena por ello este que les embargó que no los prendiesen. E si teniendolos presos gelos toviese, no le debe dar muerte, ni tormento por ello: más debe ser oido por su fuero con aquellos à que lo tuvo, y que les cumpla quanto falláren por fuero y por derecho.

Ley LVII. Quando un hombre ha muchas feridas, y no saben de qual murió, y quién gelas dió, cómo se libra.

OTrosí, es à saber, que si muchos hombres firieren un hombre de muchas feridas, si saben de qual ferida murió, y qual gela dió, y estas feridas acaescieron en pelea que acaesció, que no vinieron ellos à sabiendas à ferirlo, ò encontrandose con él, no corriendo con él, ò yendo él fuyendo: estonce el que firió la ferida de que murió, será tenido à la muerte, y los otros serán tenidos por las otras feridas de facer enmienda. Mas si no saben de qual ferida murió, ni quién gela dió, maguer à sabiendas no fueron en ferirlo, todos serán tenidos à la muerte, pues muchas fueron las feridas, y la pena del uno no libra à los otros que se ahí acaescieron en el fecho quando fue ferido. Y eso mismo si muchos fueron encontrandose con él, corriendo con él fuyendo él: maguer sepa de qual ferida murió, y quién la dió la ferida, todos los que fueron à sabiendas, y feridores, y ayudadores, ò lo mandaron quando fue ferido, serán tenidos à la pena por la muerte, quier haya el muerto una ferida, ò muchas. Y es à saber, que quando muerte acaesciere sobre palabras, ò en pelea contra hombres que no haya tregua puesta, por muchos que sean de la una parte y de la otra, no deben haber pena sino aquellos tan solamente que lo mataron, ò lo mandaron, ò lo ayudaron: mas quando muerte acaesciere fecha sobre consejo, todos aquellos que fueron en el consejo, y en matar, y en ayudar, todos deben recebir pena por ello; mayormente quando matan sobre tregua: mas si muchos fueren en la pelea que acaesció, que no vino el fecho por sabiduria à sabiendas, y no hobo el muerto mas de una ferida, y no saben quién gela dió; entonce no serán tenidos ningunos dellos que ahí se acaescieron à la muerte: mas el Rey debeles dar merced. Pero que les darán alguna pena extraordinaria, asi como que pechen homecillo, ò otra pena qualquier que viere el Alcalde que será guisado. E asi se entiende la Ley *Item mella, in §. sed & si servum ad l. aquili. ff.* Pero quando tal fecho acaesciese, que el ferido no ha mas de una ferida, si son tales hombres aquellos que se acertaron en el fecho algunos dellos, que pueden, è deban ser metidos à tormento, debelo facer el Alcalde por saber qual lo firió. Otrosí, si el fijo vá con su padre, ò el hom-

bre con su señor, è no fiere, ò si fiere por su mandado, no será tenido à pena: mas si fiere sin su mandado, tenido será si firiere, ò matáre, maguer vaya con él, salvo si tornáre sobre él.

Ley LVIII. Del que mata tornando sobre sí desque fue ferido, aunque sea en casa.

SI algun hombre movió con otro pelea, que no fuese dado por enemigo, ni lo hobiese desafiado, por deshonra que le hobiese fecho, seyendo hijo-dalgo, ò que lo podiese asi desafiar por fuero, è firiese aquel hombre con que movió la pelea, è luego à la hora fuyese, è luego el otro ferido, ante que la pelea fuese departida, ni otro alongamiento en el fecho hobiese, luego sin otro detenimiento fue en pos de aquel que lo firió, è lo mató: es à saber, que no es tenido por la muerte: y esto porque fue luego en pos de aquel que lo firió, è lo mató: *Quia ea quæ incontinenti fiunt in esse videntur*. E lo al porque éste movió la pelea, è lo firió, è despues él lo mató, yendo fuyendo movió la pelea sin razon, no le seyendo dado por enemigo, ni teniendole desafiado segun dicho es. E aun maguer se metiese este que iba fuyendo en alguna casa, y el otro lo matase luego dentro en la casa, no haya quebrantamiento de casa.

Ley LIX. Si puede alguno ferir, ò matar al que le viene à matar, ò ferir, è si fue despues que lo firió, si lo puede seguir.

EN las Decretales, en el titulo de Homicidio, sobre la Decretal que comienza: *Si perfodiens inventus fuerit*. Es esta glosa ordinaria que se sigue asi: *Pone quòd aliquis vult me interficere, nunquid possum eum prævenire? dicunt quidam quòd sic, & pone quòd percussit, & recessit, nunquid possum eum insequi ut percutiam? Hugutius dicit, quòd non, quia injuriam sic vellet ulcisci, non repellere eam, quòd non licet, quia illud incontinenti licet, & sine intervallo vim vi repellere.*

Ley LX. Del que amenaza à otro, è despues fallan muerto, ò ferido al amenazado, cómo se ha de librar esto.

OTrosí, es à saber, que si alguno dixo palabras de amenaza contra otro, è acaesce que matan, ò fieren despues de la amenaza à este amenazado, si no puede ser sabido quién lo mató, ò le firió, éste que lo amenazó, si es probado por pruebas, è por pesquisas que lo amenazó, è las pruebas, è las pesquisas son à tales que no pueden ser desechadas, será tenido à la muerte, ò à la ferida, è cumple contra el que se pruebe que lo amenazó: ca probado esto, tan solamente serán tenidos por la muerte, ò por la ferida. E si no es sabido por verdad aquel que lo mató, ò que le firió, estonce el amenazador

dor será metido à tormento, que diga la verdad de lo que supiere deste fecho. Mas segun dice en el *Speculum Juris*, el amenazador, si suele facer tales fechos, è no pueden saber que lo fizo, estonce será tenido al fecho. E si no suele facer tales cosas, será metido à tormento.

Ley LXI. Si alguno ha ferido à otro, y el feridor dice que le firió, mas que no era ferida de muerte, cómo se ha de librar tal Pleyto.

SI alguno firió à otro de alguna ferida, y el ferido murió della, y el que lo ferió es acusado de la muerte por razon de la ferida que dió, y este que le firió conosce que le firió: mas dice que aquella ferida que le dió era tal ferida que pudiera guarecer della. E otrosí, dice que se guardó mal, volviendose à mugeres, ò haciendo otras cosas que eran contrarias à las feridas; probando él estas dos cosas, no será tenido á la muerte: mas será tenido à la pena de la ferida.

Ley LXII. Del adulterio cómo se prueba por señales ciertas, maguer no los fallen solos en uno.

OTrosí, es à saber, que en Pleyto de adulterio, por señales ciertas se prueba el adulterio, maguer no los fallen solos en uno, è desnudos. Mas fallandolos en la casa ascondidos, seyendo infamados ambos deste pecado, cumple para ser probado este fecho, ò para ser probado de adulterio, que se prueba por señales, ò por sospechas, ò presunciones: è los hombres del señor de la casa serán rescebidos en testimonio, è los siervos atormentados en Pleyto de adulterio.

Ley LXIII. Como por negligencia no debe ser punido ninguno à pena ordinaria.

OTrosí, generalmente es regla, que no debe ser penado hombre, si culpa no hobo en el yerro que fizo. Y esto es verdad de la pena ordinaria: mas por la negligencia penarlo han de pena extraordinaria, que es alvedrio de Juez.

Ley LXIV. Que dice que maguer haya fueros, que no valen testimonios de fuera, cómo è quáles, y en qué cosas valen otros, y en qué no.

EN algunos fueros dicen que no será recebido testimonio si fuere vecino, ò fijo de vecino. E acaesce, que en los Pleytos en que tañe justicia de sangre, en los Pleytos ceviles que trahen por testimonio à otros buenos hombres que no son vecinos, ni fijos de vecinos, è quierelos desechar por esta razon, porque no son vecinos. E sobre esto, es à saber, que si el Pleyto es entre ambos vecinos, que sean de ahí del Lugar moradores, è sean ahí pobladores, ha este fuero, que les guarden su fuero en esta razon, si asi lo han guardado, ò usado. Mas si el Pleyto es entre vecino pechero, ò morador de ende de la una parte, è otro hombre de otra Villa, ò de otro termino de la

la otra parte, si probasen por hombres que no pueden ser desechados, maguer no sean vecinos, ni fijos de vecinos. Y esto es verdad en los Pleytos criminales: mas en los contractos, y en las obligaciones, es à saber, que si el contracto, ò la obligacion es fecha en otra Villa, que cumple que los testigos sean hombres buenos, è valdrá su testimonio, maguer no sean vecinos: y esto ha lugar tambien entre aquellos que se obligan entre sí, que son de su fuero, è que no vale testimonio sino de vecino, ò entre otros que no sean de su fuero: mas si el contracto, ò la obligacion es fecha en aquel Lugar, ò han por fuero que prueben con vecinos, ò fijos de vecinos, es fecha entre hombre de su Lugar, do es tal el fuero, è otro hombre que sea de otra Villa, estonce es menester que prueben con un vecino de su Lugar. E de sí puede probar con otros de otro Lugar: ca en otra manera, si los testigos fuesen todos de otra parte, que no fuesen vecinos, sería sospecha contra ellos, è contra la Parte que los trahe. E por ende es menester que haya ahí algun vecino dende testigo. E otrosí, es à saber, que han por fuero, que en los fueros que se salven con ciertos hombres, estonce si el fuero es probado por testigos, ò por pesquisas, debe juzgar el Alcalde contra él, que dé à su dueño lo que es probado quel furtó, maguer sea do se furtó vecino, è morador: è quanto en las caluñias, salvese asi como el fuero manda. E otrosí, en algunos fueros dicen, que el acusado que mató à alguno, que se salve con hombres. E si este fuero asi le fue guardado entre sí despues que lo hobieron, maguer que la muerte sea probada por testigos, ò por pesquisa, los Alcaldes debenles recebir la salva segun el fuero dice, è lo usaron: mas entre otros hombres estraños de otras Villas, è hombres deste Lugar, do es tal el fuero, si muertes acaesciesen entre ellos. Maguer acaezcan las muertes en este Lugar do es tal el fuero, no gelo guarden estonce el fuero, ni le resciban, salvo si le pudiere probar la muerte con hombres buenos, que por otra razon no puedan ser desechados. Y esto que dicho es de suso, eso mismo se ha de guardar, è de juzgar sobre lo que algunos fueros dicen, que por concejo en los malos fechos ninguno no sea tenido: ca esto guardarse ha entre los hombres vecinos dende, mas no entre el vecino, y el estraño.

Ley LXV. Cómo, è quándo se recebirán fiadores en la causa de crimen.

SI alguno es emplazado que venga ante el Alcalde à cumplir de derecho sobre algun yerro, ò si es dado por fechor del yerro, y el otro embia à decir por él, que dará fiadores de parescer ante el Alcalde, è de cumplir

plir de derecho, no gelos debe el Alcalde recebir: mas venga ante el Alcalde, y entonce si el Alcalde falláre que debe recebir fiadores, recebirgelos ha.

Ley LXVI. Si alguno es emplazado sobre fecho que merezca muerte, si será preso, ò si estará sobre su raíz.

EN el titulo de los Emplazamientos hay una Ley que comienza: Si algun hombre fuere demandado sobre alguna palabra, emplacelo el Alcalde; entiendese por sí, ò por su carta, ò por su hombre, ò por su sello conoscido, segun dice la Ley deste titulo de los Emplazamientos, que comienza: Si el Alcalde. Otrosí, sobre aquella palabra que dice: Si no fuere arraygado recaudenlo. Esto usan asi desta guisa, que si el fecho es tal, porque estonce es fecho de nuevo: y el que dicen, è acusan que lo fizo, que merezca pena de muerte, è de perdimiento de miembro, prenderlo han, maguer sea raygado, ò dé fiadores. Mas si el fecho no es de entonce fecho, que era ya de ante fecho, estonce se debe guardar esto, que responda sobre raíz si la ha, ò sobre fiadores.

Ley LXVII. De los furtos, si es el heredero tenido de los emendar.

SObre la Ley que comienza: Si algun hombre, que es en el titulo de los Furtos, sobre aquellas palabras, faga tal emienda, &c. Esto se entiende, que el heredero es tenido de facer tal emienda como aquel de quien es heredero, si fuese vivo: si sobre aquel furto, ò sobre otro qualquier mal fecho hobiese estado demandado aquel de quien es heredero, è fuese el Pleyto comenzado por demanda, è por respuesta ante que muriesen. E asi se entiende en la pena desta calumnia. Y esta Ley, è la otra Ley que comienza: Qualquier, que es en el titulo de las Deudas. Mas lo que hobo en el muerto de la cosa furtada, ò robada, bien lo puede demandar al su heredero, maguer no gelo hobiesen demandado en su vida aquel de quien es heredero.

Ley LXVIII. Del deudo, ò calumnia que puede ser demandado al heredero.

SObre la Ley que comienza: Quien quier, que es en el titulo de las Deudas, sobre aquellas palabras, ò por calumnia, &c. Esta calumnia puede ser demandada à los herederos, si fue demandada al que ellos heredaron, è fue el Pleyto comenzado por demanda, è por respuesta con él ante que él muriese. E lo que dice adelante en esta Ley: Quien quier muerto, maguer que el muerto no fuese demandado en su vida, &c. Y esto refiere à lo que dixo de suso en esta Ley Quien quier, en aquellas palabras que dixo, por deuda que debiese. Mas no se refiere à las palabras que dixo, ò por calumnia, no puede ser demandada al heredero, si no fue demandada à aquel que él heredó ante que muriese, è que haya seydo el Pleyto con él comenzado

do por demanda, è por respuesta, ante que él muriese.

Ley LXIX. Si muchos fueren emplazados, que homecillo pecharán uno, ò mas.

SObre la Ley que comienza: Si aquel, que es en el titulo de los homecillos, sobre aquella parte, è si fueren, &c. Sobre aquellas palabras, muchos los matadores, no peche mas de un homecillo. Y esto se entiende quando todos los matadores son emplazados, è vienen à sus plazos à Juicio, è son vencidos por el homecillo, que todos los matadores por un hombre no pecharán mas de un homecillo: mas si muchos son emplazados por muerte de un hombre, los que no vinieren à los plazos, cada uno pechará su homecillo.

Ley LXX. Que habla de la edad de diez y seis años, è veinte y cinco años.

EN la Ley que comienza: Defendemos, que es en el titulo de las Acusaciones, sobre aquella palabra, ningun hombre sin edad. Y esto se entiende de edad de diez y seis años, porque la edad deste Fuero de las Leyes de diez y seis años: mas por Fuero de Castilla, la edad es de veinte y cinco años.

Ley LXXI. De las fuerzas del que roba à viandantes contra razon, qué pena ha.

LA Ley que es en el titulo de las Fuerzas, que comienza: Ningun hombre. En esta Ley dice, que el que robase los hombres viandantes, que peche quatro tanto de lo que robáre. Esta Ley se entiende del que roba en camino à algun hombre, è que no habia alguna manera de razon porque robarle. Y este tal robador ha de pechar esto que robó con el quatro tanto, è cient maravedis de la moneda nueva, por camino quebrantado: maguer destos cient maravedis no dice en esta Ley ninguna cosa.

Ley LXXII. Del que roba à viandante teniendo alguna razon de le tomar, qué pena ha, è cómo se entiende en las otras Leyes del Fuero.

LA otra Ley que es en el titulo de las Penas, que comienza: Hombre que no fuere ladron conoscido encartado, è robáre en camino, peche lo que ha robado doblado à su dueño, è al Rey cient maravedis. Y esta Ley se entiende del que ha alguna manera de razon de tomar en el camino al que vá por él lo que lleva; asi como el que era su deudor, ò su fiador, ò lo tomó, è lo forzó, è le roba lo que lleva, ca en todo robo hay fuerza: estonce esto que en tal manera robó, debelo tornar con el doblo, è cient maravedis al Rey: y en el capitulo que es en esta Ley, que comienza: E si fuere ladron conoscido, ò encartado, è robáre camino, muera por ello, è de lo que hobiere peche à su dueño el robo doblado. Es à saber, que la muerte es en lugar de los cient maravedis del camino quebrantado, y el

el doblo es para la Parte que robaron. E asi sea juzgado todo esto en casa del Rey: è las otras Leyes que son en el titulo de las Fuerzas, que comienzan: Quando alguno, è la otra Ley Que quier, è la otra Ley Ninguno no se querella dellos, è la otra Ley Que aquellos que van, è la otra Ley Si por hacer. Cada una destas Leyes se entiende en caso señalado, de que cada una destas Leyes hablase segun que por ellas mejor se puede entender.

Ley LXXIII. Quando muchos querellan del preso, è otrosí, que lo puede el Alcalde prender, ò si se debe salvar desde la prision, ò de la pena.

OTrosí, es à saber, que vienen muchos hombres querellosos, diciendo, è querellando contra algun hombre que tienen preso los Oficiales, que aquel hombre los robó, cada uno dellos yendose por el camino, y eso mismo dicen, è querellan otros dél, è no se prueba contra él al sino estas querellas que dan dél. Y esto se libra en esta guisa, en razon de los robos que los robadores son tomados con los robos, è los robadores públicos, notorios, que los matan por justicia: è los otros hombres que no son públicos, ni de mala fama, ni son tomados con el robo, si querellan dellos que los robaron, è les fue probado con prueba, ò por pesquisa valedera, juzgan que pechen lo que tomaron, con la pena del robo, segun el fuero de aquella tierra cuyo termino robaron. E demás, si roban en camino, deben pechar al Rey cient maravedis de la buena moneda por cada cosa. E maguer muchos sean los querellosos que dicen que los robó, è maguer sea de mala fama el acusado, no juzgará contra él si no se prueba las querellas que dieron contra él: mas entonce el Alcalde debe mandar que se salve por su juramento. Y es à saber, que el enfamado que es acusado de algun mal fecho, que puede el Alcalde mandarlo prender, è de la prision se salve: y esto por razon de la mala fama.

Ley LXXIV. Qué pena ha quien foradare casa, ò subiere por encima de pared, ò ventana, ò abriere con llave alguna puerta.

EN el titulo de las Penas, sobre la Ley que comienza: Todo hombre que foradare casa, muera por ello. Y eso mismo ha de morir si subiere por pared, ò entráre por finiestra, ò por tejado à la casa, debe morir, ò si abriere la puerta con llave, ò en otra manera, ò si descerrajáre arca, ò si entráre en otra guisa por la puerta seyendo abierta, è lo falláren que está ascondido en casa, debe morir por ello por justicia.

Ley LXXV. Qué pena ha el que toman con el furto, ò lo fallan en el termino con él.

OTrosí, es à saber, que si alguno toman con el furto, maguer sea el primero furto, mue-

muera por ello. Eso mismo si el Merino toma los malfechores en faciendo el mal fecho, ò luego en siguiendolos, è no se ha porque facer pesquisa, pues concejeramente, y en público, è de dia fue el fecho: ca esto cumple para facer justicia del malfechor.

Ley LXXVI. Cómo se ha de seguir el rastro de los ganados, è cosas que algunos llevan furtadas, è quién lo ha de seguir.

OTrosí, es à saber, que quando furtan, ò llevan ganados, ò bestias, ò otras cosas que son à tales que se pueden llevar por rastro, è los que vienen en esa demanda llevan rastro fasta el termino de algun Lugar, estos que van en esta demanda suelen acender fuego ahí, è facer afumada, è deben facer, è afrontar, è facerlo saber al Alcalde de aquel Lugar donde es aquel termino. E si el Alcalde no sacáre aquel rastro de su termino, fasta que lo meta en otro termino de otro Lugar, el rastro es tenido à pechar el ganado, ò la cosa asi llevada como de furto, si la lleva furtada. Y esto que es dicho del Alcalde, eso mismo son tenidos de facer los del Lugar, ò los Alcaldes dende, si fueren afrentados dello, è les mostráren el rastro. Y eso mismo han de facer si alguno querella que llevan lo suyo robado: ca los Oficiales, ò el Consejo à que es querellado, deben prender los robadores, è tomar lo que llevan robado, ò querellan del querelloso: ca si el querelloso no hobiese, no son tenidos de prender los robadores, ni tolerles el robo. Mas si el querelloso hay, debelo facer asi como dicho es, si no son tenidos à lo pechar.

Ley LXXVII. Del que debe morir firiendo, ò matando sobre seguro, ò tregua.

SObre la Ley Todo hombre que matáre à otro à traycion, ò aleve, arrastrenlo por ello. Es à saber, que el que sobre tregua fiere aquel con quien ha treguas el alevoso, maguer no sea hijodalgo, segun dice la Ley que comienza: Todo fidalgo, en el capitulo si fijo-dalgo, que es en el titulo de los Rieptos. Este tal que fiere sobre tregua, debe morir por ello: mas en repto, el fijo-dalgo por aleve no debe morir por ello, salvo si el fecho que fizo es tal, que debe morir quien quier que lo faga, segun dice la Ley que comienza: El rieptado, que es en el titulo de los Rieptos: asi el fidalgo si mata sobre tregua, debe morir por ello.

Ley LXXVIII. Qué pena ha el que fizo, ò usa de falsa moneda à sabiendas.

EN la Ley que comienza: Quien hiciere moneda, que es en el titulo de los Falsarios, &c. Sobre aquellas palabras, quien las rayere con lima, ò con otra cosa, ò las cercenáre, &c. Esto es à saber, del que usa à sabiendas de falsa moneda, que no se falla en el derecho cierta pena. Mas, es à saber, que si el que dé fal-

falsa moneda à sabiendas de otro quien gela dió, pruebe donde la hobo, que habrá pena al alvedrio del Juzgador, porque usó à sabiendas de falsa moneda. Mas si no dá autor, ò si no prueba donde la hobo, è usa à sabiendas della, juzguenlo por falsario, è darle han pena de falsario.

Ley LXXIX. Quando acusan, y hay otro pariente mas cercano, cómo lo han de facer.

SObre la Ley que comienza: Quando, que es en el titulo de las Acusaciones, sobre aquella palabra, el Alcalde ante quien fuere el Pleyto, embielo à decir aquel pariente, &c. Si el mas propinquo pariente es fuera de la tierra, no es tenido el pariente que acusaba de irle facer la pregunta fuera de la tierra, si no quisiere. Mas estonce el Alcalde, atenderlo ha un año al pariente mas cercano, segun dice la dicha Ley. Y este atender del año debe comenzar despues que es mostrado al Alcalde que no lo puede hallar al pariente mas cercano.

Ley LXXX. Que habla del que vende hombre libre en qué pena cae, è cómo se libra.

SObre la Ley que comienza: Defendemos, que es en el titulo de las Vendidas, sobre aquel, è si el hombre libre, sobre aquellas palabras, fue vendido no lo sabiendo, &c. Es à saber, que si aquel hombre libre que vende, si lo sabe, è lo contradixo, è lo vendió despues, éste que lo vendió, y el que lo compró, deben morir por ello. E asi se entiende en la Ley primera, que es en el titulo de los que venden los hombres libres, en el capitulo è quien à sabiendas. Mas si este hombre que vendian lo supo que lo vendian, è no lo contradixo podiendolo contradecir, el vendedor no ha de haber pena, y quitese el vendido si quisiere. E si el vendido no supo el quando lo vendian, estonce el vendedor ha de pechar cient maravedis, ò ser siervo, segun dice en esta Ley Defendemos, en el capitulo è si el hombre.

Ley LXXXI. Si muchos denuestos se dicen en una pelea, cómo se ha de librar.

SI en una pelea, ò en contienda muchas palabras de denuestos se dicen, no se juzga sino la pena del un mayor denuesto: è si los denuestos fueron de ambas las Partes, maguer mas sean los unos que los otros, salvo si fueron dichos muchos mayores denuestos de la una Parte, è menores denuestos de la otra Parte; estonce no se igualarán los menores con los mayores.

Ley LXXXII. Que la pena que pone el Fuero en la muger casada, ha la que es desposada por palabras de presente.

OTrosí, en las penas que manda dar el Fuero por calumnia de muger casada, esas mismas se entienden por la que es desposada por palabras de presente.

Ley LXXXIII. Qué pena ha el Judio que fiere al Christiano, y cómo se entiende.

QUando pena no fallan en el Fuero escrito sobre el yerro fecho, è probado, debese juzgar la pena segun derecho comunal. E si el Judio firiere al Christiano, no puede el Christiano demandar que peche el Judio la pena que en el privilegio de los Judios se contiene: mas meresce haber pena el Judio que firiere al Christiano: segun derecho, mayor pena habrá el Judio que fiere al Christiano, quanto es mejor el Christiano que el Judio: mas la pena de los privilegios no se entiende à otras personas sino aquellas que en los privilegios se contienen; salvo si el Rey que dió el privilegio, ò en otra guisa la quisiere declarar.

Ley LXXXIV. Qué pena ha el Christiano que mata Judio, ò otro Moro, y cómo se librará.

ES à saber, que si Christiano mata Judio, ò Moro à tuerto en pelea, ò en otra manera, que debe haber la pena que en los sus privilegios se contiene. E si no han dello privilegio en algun Lugar, è lo han en otros Lugares, habrá esta misma pena que en los otros privilegios de los Lugares se contiene. E si no han pena puesta por privilegios, entonce debe haber la pena de muerte, ò de despachamiento, ò en otra manera, asi como el Rey tuviere por bien. E segun derecho, no se debe dar tan gran pena al Christiano que mató al Moro, ò al Judio, como al Moro que mató al Christiano.

Ley LXXXV. Qué pena ha de haber el que deshonra à fijo-dalgo, ò à otro que no lo sea, è qué pena debe haber el que mató su Alcalde.

OTrosí, es à saber, que el hijo-dalgo no será asi juzgado como otro que no es hijo-dalgo. E la pena de la deshonra del hijo-dalgo es quinientos sueldos. E si qualquier otro, que no sea hijo-dalgo, demanda pena de deshonra, si por fuero hay pena, esa juzgarán. E si no juzgarán la pena de quantía de quinientos sueldos ayuso, porque no ha de haber tan gran quantía como el hijo-dalgo. Pero es à saber, que si los hombres que son de su juzgado fieren al Alcalde suyo, ò lo matan, ò lo deshonran, el Rey darles ha pena en los cuerpos, y en los haberes, qual quisiere. E debe facer dar emienda al Alcalde por los sus bienes de la deshonra, è de las feridas, como à Oficial del Rey, ò como à otro hombre hijo-dalgo que tal deshonra recibiese. E desto diremos mas cumplidamente adelante, en la Ley que comienza: Otrosí, es à saber, que si los hombres son de su juzgado.

Ley LXXXVI. Que el que es hijo del padre hidalgo será habido por hidalgo en todas las cosas.

OTrosí, es à saber, que el que es hijo de Caballero de

de partes del padre, maguer dende arriba viniese de otros hombres que no fuesen hijos-dalgo, recebirlo han à repto, y en toda honra de fidalguía: ca este tal es juzgado por fidalgo.

Ley LXXXVII. Quién, è cómo se ha de librar el Pleyto criminal que es entre Judio, è Judio.

SI Pleyto criminal acaesce entre Judio, è Judio, los Adelantados, è los Rabies lo deben librar, è si el Rey tiene por bien que se libre por su casa, los sus Alcaldes que oyan el Pleyto, è fagan ahí venir los Adelantados, ò los Rabies, que lo oyan con ellos, è que les muestren la su Ley, por do se ha de dar la pena al Judio acusado segun su Ley si fuere vencido: è los Alcaldes, con los Adelantados, y con los Rabies, juzguenlo asi segun su Ley.

Ley LXXXVIII. Cómo se juzgarán los Pleytos de los Judios.

OTrosí, si Judio contra Judio ha demanda en Pleyto cevil, ò criminal, este tal Pleyto se ha de librar por sus Adelantados, ò por sus Rabies. E si algun Judio ha querella de los Adelantados, el Rabí lo ha de librar, è si del Rabí, el Rey.

Ley LXXXIX. Por quáles Leyes juzgarán los Judios, por las suyas, ò por las de los Christianos.

OTrosí, es à saber, que en casa de los Reyes asi acuerden, è juzguen, que los Pleytos, è las posturas que los Judios facen entre sí, è los Juicios, è las posturas de los Pleytos, è los dichos de los testigos, è las cartas, è los instrumentos que entre ellos se facen, è se ordenan, que se debe juzgar por la Ley de los Judios, tambien en los Pleytos criminales como en los ceviles. E aun si el Rey demanda à algun Judio los bienes de otro algun Judio, su deudor por su deuda aquel debe, ò por calumnia en que él cayó, quier lo demande ante los Rabies, ò ante los Alcaldes Christianos, por Ley de los Judios se libra todo el Pleyto, y se prueba el Pleyto sobre que contienden.

Ley XC. Como el Rey puede saber verdad de los malos fechos criminales de los Judios, y dar sentencia en ellos segun su Ley.

OTrosí, como quier, segun dicho es de suso, los Pleytos ceviles, è criminales que acaescen entre los Judios, se deben librar por sus Adelantados. Pero en los Pleytos criminales, el Rey de su oficio debe saber verdad por quantas partes, asi como de los yerros que contescen entre los Christianos: è sabida la verdad del fecho por pruebas, ò por pesquisas, ò por preguntas, ò por conoscencias, ò por presunciones, ò por tormento, segun es derecho, deben dar la sentencia segun la Ley, è la pena que debe haber.

Ley XCI. Cómo se han de juzgar, è por quién, los Pleytos en esta Ley contenidos.

OTrosí, en el Ordenamiento de las cosas que hobo esta-

tablescido el Rey Don Alfonso en Zamora en el mes de Julio, en la Era de mil y trecientos y doce años, se contiene que dice asi: Estas son las cosas que fueron siempre usadas de librarse por Corte de Rey, muerte segura, è muger forzada, è tregua quebrantada, salvo quebrantado, casa quemada, camino quebrantado, traycion, aleve, repto. Pero que en la Corte del Rey, asi lo usan los sus Alcaldes en todas cosas, salvo repto, que es señaladamente para ante la persona del Rey, que si las demandas los querellosos à los acusadores por los Alcaldes que son en las Villas do acaescen tales fechos, que los puedan los Alcaldes de estas Villas juzgar, è librar, segun el fuero de aquella Villa do acaesció el fecho: mas si qualquier de las Partes, tambien el demandado como el demandador, qualquier dellos trujiere à qualquier destos Pleytos por querella que dé al Rey el querelloso, ò el acusado, que diga que quiere ser oido, è librado por él; si esto dixere ante que el Pleyto sea contestado ante los Alcaldes del Lugar, entonce suyo es de oir, è de librar estas cosas sobredichas, ò puedelos embiar el Rey, si quisiere, estos Pleytos à los Alcaldes do fueron fechos estos males, que lo libren segun el fuero de los Lugares do acaecen tales fechos. Pero si en estas cosas sobredichas, segun los fueros de las Leyes de los Lugares do tales fechos acaescieron, no hay pena, destos en algunos destos fechos de muerte, ò de tolimiento de miembro, ò de echamiento de tierra, mas hay otra pena de dinero, ò de al. Entonce tales Pleytos, maguer vengan por querella ante el Rey, deben ser embiados à que los libren sus Alcaldes de las Villas do tales fechos acaescieron, por la querella del camino quebrantado: maguer si la pena es de dineros, si querelláren al Rey, librese por su casa esta querella. Y eso mismo los Pleytos de viudas, è de huerfanos, è de cuitadas personas.

Ley XCII. Que el que no persigue su injuria, ò de los suyos, no debe ser recebido à acusacion, si no se obliga à la pena del Talion.

SI alguno viene diciendo al Alcalde, que fulano, hombre que es ahí en el Lugar, que fizo algun mal fecho que no atañe à él, si se quisiere obligar à acusarle, è obligar à la pena que el otro debe haber, si no gelo probáre, debelo oir el Alcalde: mas en otra guisa no lo debe oir, salvo si mostráre carta, ò alguna otra cosa que ficiese alguna fé al Alcalde, porque se hobiese de mover contra el acusado.

Ley XCIII. Como el marido no puede matar al uno de los adulteros, è dexar al otro.

EN el titulo de los Adulterios, en la primera Ley dice asi: Si muger casada face adulterio, ambos sean en el poder del marido, è faga dellos lo que quisie-

siere, è de lo que han, asi que no pueda matar el uno dellos, è dexar al otro. Sobre estas palabras, si acaesce que se vaya el uno, è prenden al otro, y el preso es vencido de adulterio por Juicio, dargelo han los Alcaldes en poder del marido, y el marido debelo tener: mas no lo debe matar fasta que haya el otro, y le venza por Juicio, porque los mate ambos si quisiere.

Ley XCIV. Qué Escribanos han de dar fé de los presos sueltos sobre fianzas, è de sus Pleytos.

LOS Pleytos de los que están presos, è de los que fueron enfiados ante el Alcalde, ha de escrebir la fiaduria el Escribano del Rey que escribe con el Alguacil. E los Pleytos de los sobredichos, halos de tener, è de escrebir el Escribano del Rey que escribe con el Alguacil en casa del Rey.

Ley XCV. Qué manera terná el Alcalde si el acusado no viene à responder à la acusacion.

OTrosí, si alguno acusa à otro que le quemó sus casas, ò que le mató su pariente, ò sobre otra cosa desaguisada que le haya fecho, y el Alcalde lo fizo emplazar, è llamar à los plazos que el Fuero manda, è no viene, entonce debe el Alcalde saber del fecho de que querelló, si fue fecho: mas no ha de saber quién lo fizo. E si falláre que tal fecho es fecho, entonce lo debe dar por fechor.

Ley XCVI. En qué casos, è quándo vale el testimonio de la muger.

SObre la Ley que comienza: Toda muger, que es en el titulo de los Testimonios, es à saber, que pueden las mugeres ser rescebidas en testimonio sobre las cosas, quier sean ceviles, quier criminales, que se facen en tal Lugar, que no es razon, ni aguisado de ser, y hombres con las mugeres. E otrosí, si se resciben las mugeres en testimonio en las vendidas, y en las compras que usan de facer las mugeres, è sobre las contiendas, è maleficios que acaescen entre las mugeres, pruebese por su dicho de mugeres en testimonio. E otrosí, en la pesquisa que se face de los yerros fechos de noche en yermo, si ellas dan testimonio de vista, juzguenlo por prueba. E otrosí, facen los sus dichos presumpcion para poder tormentar: mas en aquellos Lugares do es cierto que el fecho fue fecho ante hombres, no son creidas, si los hombres que se acertaron, ò alguno dellos, no testimonia eso mismo que ellas dicen en su testimonio.

Ley XCVII. Que el que comete cosa que merezca muerte, estando el Rey en el Lugar del delito, no le vale la Iglesia.

EN casa del Rey asi lo usan, que si alguno face cosa porque merezca muerte, è lo fizo el fecho estando el Rey en el Lugar, lo mandó el Rey sacar de la Iglesia para facer dél justicia, aquella

lla que fuere fallada por derecho.

Ley XCVIII. Como no se debe facer pesquisa sobre feridas, si no parescen libores, ni sobre denuestos.

OTrosí, sobre las palabras de denuesto, maguer sean dichas de noche, no facen pesquisa. E otrosí, sobre querella que alguno, ò alguna dé, en que querella que le ferieron, si no parescen libores, no facen pesquisa.

Ley XCIX. Como pueden prender el cuerpo por costas, si no tiene bienes.

OTrosí, en casa del Rey, el que es condenado por costas, prendanle por ello el su cuerpo, si no ha bienes de que lo pague.

Ley C. Como no se debe recebir defension al que negó el maleficio, si gelo prueban.

OTrosí, segun el Fuero de Castilla, si alguno es acusado de algun maleficio que fizo, y él lo niega en Juicio, si despues gelo prueban, maguer despues ponga por sí defension alguna, porque con derecho fizo aquello que negó, que han probado, no le reciban defension, è juzguen segun fue probado el fecho.

Ley CI. Como en los Pleytos criminales, ni en la sentencia interlocutoria no se recibe apelacion.

OTrosí, en los Pleytos criminales, en que si fueren probados hay muerte, ò perdimiento de miembro, no dan alzada, ni en la sentencia difinitiva, ni interlocutoria que acaesciere de dar en los Pleytos criminales.

Ley CII. Si alguno fallan muerto, ò liborado en casa de otro, cómo se ha de librar.

EN el titulo de los Homecillos, sobre la Ley que comienza: Todo hombre que falláre, sobre aquellas palabras sea tenido de mostrar quién lo mató, si no tenido será de responder à la muerte, salvo el su derecho para defender, si ser pudiere. Y es à saber, que quando tal fecho acaesce, el Alcalde debe saber la verdad por quantas partes pudiere, porque sepa si es otro en la culpa, ò otra razon derecha porque el señor de la casa es sin culpa, si no matarlo han por ello, si el Rey no le face merced. Pero si contra el señor de la casa no fuere fallado por pruebas, ò por pesquisa, que es culpado de la muerte de aquel que fallaron muerto, ò liborado, y éste liborado lo salvará ante de su muerte al señor de las feridas, è de la muerte, è por preguntas, ni por otra manera no es fallado en culpa el señor de la casa, darlo han por quito los Jueces: è lo que dice en esta Ley, se juzga, y se guarda en el Reyno de Leon, y en los otros Reynos del Rey. E si fieren à alguno en casa de otro, y no pueden saber quién lo firió, es à saber, si el señor de la casa, si estaba ahí entonce, y si estaba ahí, debe ser preguntado, que diga quántos, è quáles hombres, y mugeres estaban en aquella su casa à aquella sazon que el ferido dice que le fi-

firieron. E si no lo dixere, entonce el señor de la casa es tenido de mostrar quién lo firió, y si no será tenido à la ferida. Empero que juzgan algunos Alcaldes, que si el señor estaba en la casa quando acaesció el fecho, que él es tenido de mostrar quién lo firió, è si no que sea tenido à la pena.

Ley CIII. De los que piden homecillos à los Concejos en cuyos terminos se fallan muertos Moros, ò Judios.

DEmandan à algunos hombres homecillos à los Concejos de fulano, de los hombres muertos en sus terminos. Y es à saber, que si son Christianos los hombres muertos, no les deben dar homecillos, y aun los que guardan la ronda no son tenidos à los homecillos por los hombres ahí muertos: mas son tenidos de pechar lo que les fue robado. Mas si es Judio el que fallan muerto en el camino, en el termino del Concejo donde es el termino, ha de pechar al Rey mil maravedis de los buenos: è mas, por los otros Moros de las aljamas, que son libres, no pecharán estos mil maravedis, si no lo hobieren por cartas de merced de los Reyes. Y este dicho se entiende si no puede saber quién lo mató.

Ley CIV. Que si el lego mata Clerigo, primero debe la Iglesia haber el sacrilegio, que el Rey el homecillo.

ES à saber, que si algun lego mata à algun Clerigo, la Iglesia demanda el sacrilegio, è despues el Rey el homecillo; que primeramente debe ser entregada la Iglesia del sacrilegio, è despues el Rey. Y estas dos penas, ambas se pueden demandar, è cada uno puede demandar el tuerto que recebió, ò facer su demanda.

Ley CV. Como el Rey debe ser primero entregado de la calumnia, que el querelloso.

EN las calumnias, el Rey, por razon del Señorío, debe primero ser entregado que el querelloso. E si el acusado juzgado no hobiere bienes para pagar la calumnia, debe primero ser entregado al Rey, ante que el querelloso, que le sirva fasta que sea entregado por su servicio de lo que ha de haber de la calumnia.

Ley CVI. Como el cogedor debe pagar al Rey sin embargo todo lo que los pecheros dixeren que le han pagado, è si desto el cogedor se falla agraviado, puede facer contra los pecheros, y ellos han de probar como le pagaron.

SI los pechos de la tierra, en la pesquisa que se face sobre el cogedor de cada uno de los pechos del Rey, testimonió cada pecho sobre sí, sobre juramento, que pagó él al cogedor tantos maravedis que le habia à pagar en el su pecho, è que los pagó à este cogedor del Rey por esta tal pesquisa, en los pechos que fueren del Rey; será tenido de pagar al Rey el cogedor, quanto fuere fallado asi por la pesquisa, que pagaron los pechos al cogedor: y este cogedor demanda à estos que dixeren contra él este tes-

testimonio, si dixeron lo que no era, que le paguen quanto daño le vino por lo que ellos dixeron, si no probáren, ò mostráren en como es verdad que pagaron aquellos dineros à aquel cogedor que dixeron en la pesquisa que habian pagado. Y esto se entiende tan solamente, que se ha de juzgar asi contra los cogedores del Rey, ò de la Reyna, de los sus pecheros: mas no en otro Pleyto.

Ley CVII. De lo que ha el Alguacil del Caballero justiciado.

OTrosí, es à saber, que en tiempo del Rey Don Fernando, è del Rey Don Alfonso, quando algun Caballero, ò otro hombre matasen en casa del Rey por justicia, el su Alguacil del Rey tomaba la su cama, è la su mula en que cavalgaba, y el vaso de la plata con que él bebia, è los paños que él vestia: mas no los otros paños, ni el cavallo, ni otra cosa ninguna de las suyas.

Ley CVIII. Cómo se libra quando alguno dá querella de otro, è le face prender, è se vá.

OTrosí, si alguno en casa del Rey querella de alguno, è lo face prender por demanda que ha contra él, criminal, ò cevil, è se vá de la Corte sin mandado del Alcalde, no lo debe por eso soltar de la prision: mas ante debe ser emplazado el que lo fizo prender.

Ley CIX. Quando la cosa hurtada se falla en poder de alguno, cómo se ha de librar.

OTrosí, es à saber, que si alguna bestia, ò otra cosa es hurtada en casa del Rey, y es fallada despues, à quien quier que la fallan, ha de responder por ella ante el Rey, ò ante sus Alcaldes. Y eso mismo deben facer los Alcaldes en las Villas do fue furtada la cosa, si ahí la falláren, maguer no demanden al que la tiene la cosa, que la furtó él.

Ley CX. Que abierta la pesquisa, el Alcalde puede inquirir la verdad, y si el que muchas cosas dice en la pesquisa, es sospechoso, y si basta un testigo de oida para poner à tormento.

OTrosí, es à saber, que maguer sea abierta la pesquisa, que el Alcalde de su oficio que puede aun pesquirir, è saber la verdad sobre aquellas cosas, segun que está notado de suso en la Ley que comienza: Otrosí, es à saber, que maguer la pesquisa sea abierta, y entiendese esto, segun está ahí notado. E otrosí, es à saber, que maguer la pesquisa sea abierta, y alguno en la pesquisa dice muchas razones en sus dichos, como por agraviar mas el fecho, que se dá por ello por sospechoso. E otrosí, si en la pesquisa hay alguno que dixere, que él oyó à fulano que habia fecho este fecho de que pesquieren, ò que gelo habia oido à él, por esto no lo atormentarán, maguer el otro niegue que esto no gelo dixo.

Ley

Ley CXI. Si el preso muere en el camino, qué pena ha el Carcelero que lo traya al Rey.

OTrosí, el Carcelero que tiene en guarda preso, si el preso en trayendolo al Rey, por el camino dice que se echó en el rio, è murió, debelo probar, si no será tenido à la muerte.

Ley CXII. Como los Mayordomos han de dar cuenta à sus Señores, è quál dellos será creido por su juramento.

OTrosí, es à saber, que el Mayordomo de aquel hombre cuyos dineros despendió, debele dar cuenta. E si à la cuenta entre ellos hay desavenencia, y en lo recebido que dice que recebió el Mayordomo del Señor, debe ser creido por su juramento. Mas si es otro Mayordomo que recaude las sus heredades, ò los otros sus bienes, entonce, si entre el Señor, y él hay alguna dubda, ha de saber la verdad dende por quantas partes pudiere saber el Alcalde. Y el Señor puede à qualquier destos Mayordomos, ante que se despidan dél, prenderlos, è tenerlos presos, è tomar lo que hobieren: mas si se despidió dél el Mayordomo, è hobiere otro Señor, no lo puede recaudar por sí, ni lo prender: mas querellelo à los Oficiales. Y es à saber, que en Zamora, y en Salamanca, que asi lo han de costumbre, que sobre qualquier Mayordomo de los sobredichos, será creido por su juramento el Señor.

Ley CXIII. A cuya costa debe el Alguacil llevar el preso al Rey.

SI alguno es acusado, y está preso en alguna Villa, y embia el Rey à mandar que gelo traigan, el Alguacil de ende debelo traher à costa del acusador: mas no à costa del acusado, ni del Concejo de la Villa, ò del Lugar: è desque fuere dado Juicio contra el acusado, estonce pagará estas costas, è las otras, è no ante.

Ley CXIV. Que declara que un maravedi de oro vale seis maravedis de los de agora.

ES à saber, que en las Leyes do dice pena de maravedi de oro, que se juzgó asi por el Rey Don Alfonso, que fallaba el que al tiempo que acaesció fue asi establescido, que la moneda que corria entonce, que era de oro. E fizo ante sí traher los maravedis de oro que andaban al tiempo antiguo, è fizolos pesar con su moneda, y por peso fallaron, que los seis maravedis de la su moneda del Rey, que pesaban un maravedi de oro. E asi el maravedi de oro, hase de juzgar por seis maravedis desta moneda.

Ley CXV. Qué pena habrán los testigos que reciben algo por su dicho, ò se prueba que dixeron falso testimonio.

SI contra los testigos es probado que recibieron algo, ò les fue prometido porque dixesen su testimonio sobre aquello que fueron trahidos, no valdrá su testimo-

monio, ni serán creidos sus dichos, è darles ha pena el Alcalde por ello segun su alvedrio; y si les fuere probado que dixeren jurados mientra en su testimonio, no sean creidos. Y entonce de su oficio el Alcalde, maguer la Parte no lo pidiese, les puede dar pena de falsos.

Ley CXVI. De las fiadurias que se facen sobre qualquier Pleyto, fasta qué quantía se debe tomar la fiaduria, è lo que es valedero.

OTrosí, los fiadores, si se facen sobre Pleyto criminal, son tenidos fasta en quantía de cient maravedis de la buena moneda. E si es sobre muerte de hombre, fasta en quantía de quinientos sueldos: è si es sobre querella que sea en quantía de maravedis, fasta en aquella quantía se ha de tomar la fiaduria: el Alguacil no debe tomar fiaduria, sino la que fuere fallada por el Alcalde que debe ser fecha; pero si el Alguacil tomáre la fiaduria en mayor quantía, vale en la quantía que se obligó, salvo si el Rey le ficiere merced al enfiado, è à sus fiadores.

Ley CXVII. De los Fueros que mandan dar fiadores de salvo, cómo se ha de librar.

OTrosí, maguer el Fuero viejo de alguna Villa mande, que den fiadores de salvo, si alguno de quien los demandan no pudiere dar los fiadores de salvo, ò lo juráre asi que no los pudo dar, debenle mandar que se asegure, ò que dé tregua: è si esto ficiere, no lo deben apremiar por otra pena, ca en el su Fuero lo manda.

Ley CXVIII. Sobre qué cosas pueden los Alcaldes del Rey prender los Clerigos.

OTrosí, el que es Clerigo, si recaudó los pechos, è las Rentas del Rey, è face alguna falta en ellos, que le puedan los Alcaldes del Rey mandar prender, è ser preso en la prision del Rey.

Ley CXIX. Si alguno matáre à hombre que ande en servicio del Rey, de los plazos que ha de haber, è cómo se han de contar.

SI matan, ò fieren en algun Lugar hombres que anden en servicio del Rey, y en sus cosas del Rey librar, por su mandado, debe ser ende fecha pesquisa, è aquellos que fueren culpados por la pesquisa, deben ser juzgados por casa del Rey: si no los pueden haber, debenlos emplazar à los plazos del Fuero de las Leyes. E demás de los plazos del Fuero, debenlos atender, si no vinieren à los plazos que son de la Corte, por cada plazo nueve dias, è tercero dia de pregon en cada uno de los plazos: ca en todo Pleyto que debe ser librado por casa del Rey en qualquier plazo. Y el emplazado que no viniere, debe ser atendido demás del plazo nueve dias, y el tercero dia de pregon: è si en cada uno de los plazos el Alcalde no le atendiese los nueve dias, y el tercero dia del pregon, el Alcal-

calde debelo atender en fin de todos los plazos estos dias que son dados de la Corte, que son tres nueve dias, y nueve dias de pregon, que son por todos treinta y seis dias en todos los tres plazos: è fasta entonce no lo debe dar el Alcalde por fechor.

Ley CXX. Como al Alguacil del Rey pertenesce prender los malfechores que fieren, ò matan los de su rastro, aunque la Villa donde fue fecho el delito sea de Señorío.

OTrosí, en qualquier Villa de todos los sus Reynos, tambien en los de los Señoríos do es el Rey, è si alguno desa Villa fizo algun tuerto, ò firió à alguno de los del rastro del Rey porque debe ser preso, el Alguacil del Rey lo debe tener preso, y no el de la Villa, y los Alcaldes del Rey lo deben juzgar, maguer la Villa sea de Señorío.

Ley CXXI. Qué ha de facer la muger que querella que la forzó hombre, cómo se libra.

SObre la Ley que comienza: Si algun hombre, que es en el titulo de los que fuerzan, ò roban las mugeres. Aquella muger que querella que la forzó fulano, hombre, si luego que dice que acaesció la fuerza se rascó, ò se mesó, è viene dando voces, ò querelló luego à los Oficiales: y entonce los Oficiales deben seguir la su querella en facer pesquisa, y en saber la verdad del fecho, prendidos los hombres, y las mugeres que se acertaron entonce en la casa do fizo la fuerza, y si menester fuere, meterlos han à tormento, y facer pesquisa en la verdad. E si ella se rascó, ò se quejó, è se mesó luego fuera en la calle, y aquel de quien querellaba fallaron luego en la casa, ò se prueba que estaba ahí, cumple para facerse justicia contra él: mas si luego no fizo, nî querelló segun dicho es, y aquel de quien querella, segun dicho es, despues gelo negáre, debelo probar por testigos.

Ley CXXII. De la emienda de los Fueros, è fuerza de muger cómo se libra.

OTrosí, si el Rey emienda la pena de algun Fuero que diga, quien forzáre muger, que salga por enemigo, si no viniere à tres nueve dias que manda su Fuero. Y emiendelo el Rey en esta guisa, que el que forzáre muger, que muera por ello, porque esto es asi por el Fuero. E debe ser emplazado por los plazos que son puestos por el Fuero de las Leyes, è no por los plazos del otro Fuero, maguer el Rey no lo emiende en los plazos que no habló dellos.

Ley CXXIII. Cómo se ha de ordenar la pesquisa que contra alguno se face.

OTrosí, para rubricar qualquier pesquisa que el hombre quiera rubricar, debe tomar en suma todo el fecho, desde aquel Lugar que comienza la pelea, ò el furto, ò el robo, ò otro fecho qualquier sobre que haya pesquisa, è dende adelante recuentenlo en suma, de grado en grado, fasta do se acaba el fecho, è por ese re-

recontamiento catar la pesquisa sobre cada articulo de recontamiento, y escrebir, è rubricar lo que falla por la pesquisa, sobre cada articulo, de lo que acaesció en el fecho, è rubricar contra cada uno sobre quién tañe la pesquisa, è qué es lo que falla por la pesquisa contra él. E si la pesquisa contra otro alguno dixere, escribanlo apartadamente sobre él. E si son Clerigos, ò legos aquellos sobre quien tañe la pesquisa, deben apartar sobre sí algunos Clerigos, è cada uno dellos por sí, è los legos apartarlos, y escrebirlos à otra parte cada uno dellos por sí. E sobre los legos ha el Alcalde poder, mas no sobre los Clerigos: è debe apartarlos de los Clerigos, porque lo pueda mostrar al Rey, y el Rey que faga sobre ello lo que tuviere por bien: è desque fuere asi rubricada la pesquisa, debe poner los testigos que hablan de vista en uno contra qualquier que habla, è luego los de creencia, è luego los de oida, è apartar por escrito los testigos, y sobre quién tañe la pesquisa, y en qué manera tañe contra cada uno, de vista, è de creencia, è de oidas.

Ley CXXIV. De los homecillos, quién los ha de haber, los señores, ò los parientes.

OTrosí, es à saber, que los homecillos, si los han de haber los señores de los muertos, ò sus parientes dellos, ò si acaesciese la muerte de algun vasallo en otra Villa, y el señor del vasallo será de haber en homecillo: todo esto se libró segun los Fueros, è las costumbres usadas de las tierras do acaescen las muertes.

Ley CXXV. Quando el Rey vá à sus Villas, è quiere librar Pleytos, cómo se ha de facer.

OTrosí, es à saber, quando el Rey, ò la Reyna allegan à algunas de sus Villas, è quieren por bien partimiento de los oir, è librar los Pleytos foreros mientra que ahí moráren, debenlos oir, è librar segun los Fueros de aquel Lugar en que oyeren los Pleytos: è los emplazamientos que mandáren facer segun el Fuero, deben valer, è no los pueden estorvar otras Leyes ningunas: mas quando libráren los Pleytos que son suyos, deben emplazar, è oir segun las Leyes, y el uso, y costumbre de su Corte. E quando se fueren de las Villas do hobieren los Pleytos foreros, deben mandar aquellos Alcaldes del Fuero, ò otros Alcaldes, si los ahí quisieren dexar, que tomen los Pleytos que fincan en aquel Lugar do lo ellos dexaron, que vayan por ellos adelante, y los libren segun el Fuero del Lugar.

Ley CXXVI. Si alguno está condenado por el Señor de la Villa, è la Villa pasa à otro, cómo se ha de librar.

ES à saber, que si seyendo alguna Villa de la Reyna, ò de otro Señor, que gela dió el Rey, ò la Reyna, ò el Señor del Lugar dió sentencia, en que dió algun hombre desa Villa por fe-

chor

chor de alguna muerte, ò de otro yerro, è ante que la justicia se cumpliese en aquel hombre, en su vida desta Reyna, ó deste Señor que le dió por fechor, pasa aquella Villa à ser de otro Señor, porque gela dió el Rey por camino que le dió, ò en otra manera, y este Señor perdonó à aquel hombre sobredicho que la Reyna habia dado por fechor: si vale este perdon, ò no, éste no es à juzgar à otro sino al Rey.

Ley CXXVII. De los cogedores, è facedores de los padrones de las Villas del Rey.

LOS cogedores de la Reyna, en las sus Villas toman facedores de los padrones, ò les dan las quadrillas à las colaciones. Es à saber, que lo que los facedores jurados empadronáren, que los deben empadronar por ciertos, è no poner à ninguno por duda. Y estos que ellos empadronáren por pecheros ciertos, fincan luego por pecheros llanos, que los prende el cogedor, é lleve dellos el pecho. E si los pecheros dixeren, que no han quantía, porque los facedores de los padrones los pusieron, los facedores son tenidos de les mostrar bienes suyos, porque ellos pusieron los pecheros ciertos en aquella quantía. E otrosí, el cogedor de la Reyna porná pesquisidores sobre los facedores de los padrones. E si estos pesquisidores falláren por dicho de hombres buenos, que hay otros hombres que debian ser dados por pecheros en los padrones, los cogedores, si los pecheros negáren que no han la quantía que dicen los pesquisidores, que falláren sobre los cogedores de la Reyna, de dos cosas deben facer la una, ò darles la quantía, ò mostrarles los algos en que lo han: é no han porque decir los nombres de aquellos que dixeron en la pesquisa. Y entonce, si los facedores de los padrones, sabiendo los algos que ellos habian, é los encobrieron, deben pechar el pecho doblado. E los que fueren fallados por pecheros, que pechen sencillo.

Ley CXXVIII. Del que sale à alarde, è jura mentira, qué pena meresce.

OTrosí, es à saber, que el que sale à alarde por escusar los pechos, jura que es suyo el cavallo, é se falla despues que jura mentira, debe pechar el pecho doblado. Y eso mismo el pechero que juró que no habia la quantía, si es fallado despues que juró mentira, pechará el pecho doblado. Y esta pena le darán por el perjuro en los pechos, é no en otra pena, maguer mayor pena se ponga en el libro juzgo en el perjuro: ca aquello es en los otros Pleytos.

Ley CXXIX. De lo que pueden librar los Alcaldes que son dados por otros.

ES à saber, que los Alcaldes que son dados por los otros Alcaldes, que son puestos en las Villas para en todos los Pleytos librar por ellos, que pueden oir todos los Pleytos, salvo aquellos que

que les fueren defendidos por aquellos que en su lugar los pusieron: mas no pueden juzgar à muerte, mas puedenlos dar por fechores si no vinieren à los plazos que el Alcalde les puso.

Ley CXXX. Si el Rey manda facer pesquisa sobre algun delito, è al tiempo que se fizo alguno se metió en la Iglesia, cómo se ha de librar.

OTrosí, es à saber, que si el Rey embia por su carta à mandar à los sus Alcaldes de alguna Villa, que si la pesquisa tañe en fulano, que mató à fulano, ò que es en culpa, quando acaesció el fecho se metió en la Iglesia, que lo prendan, è usen de la pesquisa, è que lo libren asi como falláren por derecho, só pena de cient maravedis de la moneda nueva. Entonce los Alcaldes, à quien vá la carta, si por la pesquisa lo falláren culpado, ò que lo falláren que quando acaesció el fecho se metió en la Iglesia, debenlo prender, è si lo sueltan despues por fiadores, facen mal, è caen en pena de los cient maravedis que en la carta se contiene. Pero si el dicho fulano se metió en la Iglesia luego que el fecho acaesció, è por la pesquisa no es fallado en culpa, si despues de su voluntad se salió de la Iglesia, è vino à cumplir de derecho, como quier que gran presuncion es contra él porque se metió en la Iglesia. Pero pues él salió de la Iglesia despues de su voluntad à cumplir de derecho, es presuncion que no es en culpa: è la vana presuncion tuele à la otra. Y esta presuncion segunda, es mas fuerte que la otra primera, è la una presuncion vence à la otra, è la verdad vence à la opinion. E si los Alcaldes lo dieron por fiador, no cayeron en la pena de los dichos cient maravedis, pues en la carta les dió el Rey poder que viesen la pesquisa, è la librasen como fallasen por derecho. E asi les dió poder de conoscer el Pleyto.

Ley CXXXI. Qué pena ha el que denuesta muger casada, è cómo se entiende la Ley del Fuero que sobre esto habla.

EN la Ley que comienza: Qualquier, que es en el titulo de los Denuestos, é de las deshonras alli. O dice à muger de su marido puta, desdigalo ante el Alcalde al plazo que le pusieren: è si no quisieren desdecir, é si fuere hijo-dalgo denuestado, demandele que peche quinientos sueldos, é debegelos pechar. E si fuere otro hombre que no sea hijo-dalgo, peche por la deshonra que le dixo, qual fuere la persona, y el denuesto, y el lugar do gelo dixo: é la quantía sea en que debe ser penado, de quinientos sueldos ayuso, à vista del Alcalde.

Ley CXXXII. Si meresce pena el que mata à alguno trás quien vá el Alguacil diciendo, matale, matale, è cómo se ha de librar.

OTrosí, es à saber, que si el Alguacil, yendo en pos de algun hombre para lo prender, vá

vá diciendo, matalde, matalde, é alguno lo mata, maguer no sea su hombre, ni viva con él, no es tenido à la muerte éste que lo mató por mandado del Alguacil, porque es Oficial: mas el Alguacil es tenido à la muerte: ca el Alguacil debe prender, ò mandar prender, mas no matar, ni mandar matar sin mandado del Alcalde. Pero si aquel que lo mató por mandado del Alguacil, segun dicho es, es hombre que le queria mal, dáse à entender, que mas lo mató por malquerencia, que por mandado del Alguacil. E ambos à dos, tambien el Alguacil como él, dáse à entender que ambos son en culpa, é son tenidos à la muerte.

Ley CXXXIII. Que la confesion fecha ante el Merino no face prueba, si la niega ante el Alcalde, mas presuncion.

OTrosí, es à saber, que maguer el malfechor conozca el yerro que fizo ante el Merino, como quier que face gran presuncion, si no lo conosce ante el Alcalde, no vale aquella conoscencia ante el Merino, como quier que se face gran presuncion.

Ley CXXXIV. Que el fiador no debe ser preso, salvo si obligó à sí con los bienes.

ES à saber, que el fiador no será dado por preso por la deuda que fizo, maguer los sus bienes no cumplan à pagar el deudo, salvo si no se obligó diciendo, que obligaba à sí, è à todos sus bienes.

Ley CXXXV. De los que querellan al Rey del Alcalde, de cómo se ha de librar.

SI alguno se viene à querellar al Rey de algun Alcalde de las sus Villas, que no cumplió la su carta, debe ende mostrarse de lo que fizo el Alcalde, è si no debenle dar carta de emplazamiento para el Alcalde. Pero si dixere que el Escribano no le quiso dar ende testimonio, ò que gelo defendió el Alcalde, debenle dar entonce carta de emplazamiento para ellos. Otrosí, si alguno querelláre del Alcalde de alguna Villa, que le agravió en su Pleyto, en defensione que él no quiso recebir, ò de fiaduria que él fizo dar, agraviandolo mas que no debia segun fuero, ò que él fizo tomar algo de lo suyo segun oficio del Alcalde, debe el Rey embiar à mandar sobre ello segun fuere la querella: mas no lo debe embiar à emplazar en aquella carta si no cumpliere, fasta que muestre el querelloso lo que fizo sobre ello. Y en la segunda carta que debe mandar dar, segun entendiere que debe ser dada por lo que muestra en la querella el querelloso, entonce puede, è debe embiar à emplazar al Alcalde para ante el Rey: mas si alguno se querelláre al Rey del Alcalde, que le tomó lo suyo, no como en manera de oficio de Alcalde, ò se querelláre del Alcalde de cosa que es ya juzgada por él por sentencia difinitiva, è manda entregar, y entregado por su mandado,

do, ò querelláre à tal querella, si asi es, que vea el Rey qué querella es: è si querella con derecho dél, entonce debe el Rey mandar al querelloso dar carta de emplazamiento para el Alcalde, que parezca delante dél. E otrosí, despues que saliere el Alcalde de oficio, por las cosas que querelláren dél que fizo seyendo Oficial, es asi usado, que si le demandan por fecho de justicia de muerte, que le deben demandar ante el Rey: y el Rey le debe dar quien lo oya en su casa, ò algun hombre bueno en la tierra donde son naturales. E si demandan al Alcalde por otras cosas que no son criminales, debe cumplir de derecho por sí mismo en treinta dias, para ante los Alcaldes de aquel Lugar donde él fuere Alcalde, de todas las querellas que en aquellos treinta dias fueron dadas, ò querelladas.

Ley CXXXVI. Como no pueden acusar de perjuro al que juró de caluñia.

OTrosí, si alguno quiere acusar aquel con quien ha Pleyto sobre jura de caluñia, que juró, y encubrió la verdad, è dixo la mentira, è que gelo quiere probar, en tal caso, de la jura que es dada à la Parte en el Pleyto, no ha otro vengador sino Dios, è no lo puede otro ninguno acusar. E maguer por el libro juzgado dan pena al perjuro, en la jura de caluñia, que es de creencia, no le darán pena, maguer lo quiera probar que dixo mentira, porque es de creencia.

Ley CXXXVII. Que los pastores han de demandar sobre sus ganados ante sus Alcaldes.

COmo quier que los pastores tengan privilegios, è cartas de los Reyes, si alguno les pasa contra ellas, ò les toman ganados, ò otras cosas de sus cabañas, aquellos de quien querellan en esta razon, no deben ser emplazados por esta razon ante el Rey: mas demandenlos por sus Alcaldes de los pastores, que son dados de los Reyes, que juzguen en sus Lugares con uno de los Alcaldes del Lugar, segun los Ordenamientos de los Reyes. E si alguno otro querelláre de otro, que lo forzó, ò lo robó, maguer se querelle al Rey, debelo embiar à su fuero el demandado. Mas si la cosa robada falló en el Lugar do le fue robada, debe responder el tenedor de la cosa.

Ley CXXXVIII. Qué ha de facer el Juez quando las Partes no vienen al termino que les dió para oir sentencia, è cómo se ha de librar.

SI es puesto plazo à las Partes en que vengan à oir sentencia fasta tal dia, si no vinieren aquel dia, debe el Juez atender por uso de la Corte los nueve dias, y el tercero dia del pregon. E si el Alcalde no lo ficiere asi, è diere sentencia ante de los nueve dias, è del tercero dia del pregon, è la diere contra aquel que no vino, ha el demandado contra él, porque no lo atendió del daño que le vino: mas valdrá la sentencia, salvo si

si la Parte mostráre razon derecha porque no pudo venir, è luego que vino, è lo supo, se alzó: ca por eso se revoca el Juicio.

Ley CXXXIX. De los plazos que son puestos en la Corte para ir à oir sentencia.

LO que dicho es de suso en el capitulo ante deste, del que es emplazado para oir la sentencia, quel debe atender el Alcalde de la Corte del Rey los nueve dias de la Corte, y el tercero dia del pregon, entiendese en esta guisa, si es emplazado por carta que le embie el Rey à emplazar que viniese à oir sentencia tal dia, ò si el Alcalde les puso plazo en el proceso à cierto dia, para dar sentencia, con entincion que las Partes que se pudiesen ir de la Corte, ò con su licencia se fuesen dende, è que viniesen aquel dia à oir sentencia: ca entonce debe atender el Alcalde à los plazos de la Corte, segun dicho es, è no debe dar ante la sentencia. E si ante la diese, è la Parte quando viniese lo supiese, poder seya alzar de la sentencia, è revocarse por esta razon: è sería el Alcalde tenido à los daños, è à los menoscabos que la Parte habia recebido por esta razon. Mas si el Alcalde les pone plazo para dar sentencia para cierto dia en el proceso, è no con intencion, ni con mandado del Alcalde que se vayan de la Corte; entonce la Parte que no viniere à oir sentencia, el Alcalde no es tenido de lo atender los nueve dias, ni el tercero dia de la Corte: puede dar la sentencia en ese dia, ò atenderlo mas, è dar su sentencia. Y esto que de suso deximos en el poner del plazo, aquella sentencia que pone el Alcalde de plazo à las Partes en el proceso, eso mismo se ha de guardar quando pone el Alcalde plazo à ambas las Partes en el proceso, para ir por el Pleyto adelante: ca entonce atenderlo ha el Alcalde à la Parte que no viniere, hasta los nueve dias, y el tercero dia, en la manera que dicha es de suso.

Ley CXL. Del que es emplazado para ante el Rey sobre demanda, cómo se debe librar.

ES à saber, otrosí, que si alguno es emplazado sobre alguna demanda ante el Rey, si no viniere al primero plazo, pecharà las costas à la Parte, è pecharà la pena de los cient maravedis que es puesta en la carta, è luego será emplazado por otros dos plazos. E si no viniere à estos dos plazos, debe el Alcalde entonce mandar asentar por mengua de respuesta: mas si parescen las Partes ante el Alcalde, y el Alcalde les pone plazo à que parezcan, ò gelo aluenga à dia cierto que parezcan ante él, è con licencia, que se puedan ir de la Corte. E si no viniere la Parte, como quier que en este caso, quando le dá licencia que se vaya, debe ser atendido los nueve dias, è los tres dias, asi como dicho es de suso en este capitulo. Pero el Alcalde no lo debe fa-

facer emplazar otros dos plazos: mas debe Pleyto adelante quanto fuere de derecho por asentamiento, ò en otra manera de derecho que el Alcalde pueda, è deba facer con derecho; pero que para oir sentencia sobre el principal, debele facer emplazar.

Ley CXLI. Quando el Rey, ò sus Alcaldes, en su casa, juzgan alguno à muerte, y le perdona el Rey después que se avienen las Partes, cómo, ò quánto llevará el Alguacil.

OTrosí, es à saber, que si el Rey, ò los Alcaldes en su casa, juzgan algun hombre à muerte, y el Rey le perdona despues la su justicia, è si el Alguacil ha de haber los trecientos è quarenta maravedis que han usado de llevar del tiempo del Rey Don Sancho acá, y el Alguacil de la Reyna lleva cient maravedis de los que ella perdona en su casa, ò en las sus Villas: è si el querelloso pidiere al Rey, que à éste que perdonó, que le dé el homecillo, y el Rey debegelo dar, porque los yerros no se escapen sin pena, debele mandar dar las costas, y deste homecillo habrá el Alguacil su parte, que es de cinco partes las tres: mas en otra guisa no puede demandar el Alguacil sin el querelloso homecillo, ni en otra calumnia alguna: mas demandando el querelloso, y dando sentencia por él en las calumnias, ò en los homecillos, entonce habrá su parte el Alguacil de lo que fuere juzgado: mas no en otra manera, ni puede facer demanda della, maguer sea dada la querella al Alcalde, ò al Merino, maguer diga que se avenieron las Partes entre sí: ca no vale la avenencia en las calumnias, si no se face con mandado del Alcalde, ò del Merino, àquel à quien fue dada la querella, ò ante que fue comenzado el Pleyto. E si el Merino, ò el Alguacil piden al Alcalde que apremie al querelloso que lleva la querella adelante, ò quando pone la querella primeramente demandóle fiador que lleva la querella adelante: porque si fuere hombre no valiado de otro Lugar, que se torne al fiador, en las otras acusaciones de justicia de sangre no se pudo facer avenencia sino con otorgamiento del Rey. E si con otorgamiento del Rey se face la avenencia, no le finca al Alguacil que haya de haber ninguna cosa del homecillo. Y es à saber, otrosí, que si el Rey perdona à la su justicia, de que es dada la sentencia, y manda que le entreguen todos sus bienes, entonce el Alguacil no debe haber ninguna cosa del homecillo, ni de las calumnias. E por esta razon que le mandó entregar sus bienes, que dicen en Latin: *Restituere*. Mas el querelloso habrá su parte que ha de haber, y en la carta del perdon que le dá el Rey, asi se debe poner, que cumplan de derecho, è de fuero al querelloso.

Ley

Ley CXLII. De los que matan, ò fieren à los Alcaldes del Rey, como los pueden acusar los parientes del Oficial que es muerto, y el Rey tambien.

OTrosí, es à saber, que los que matan los Oficiales del Rey, ò de la Reyna, è mayormente los Oficiales que son puestos para facer la justicia, y para juzgarla, por razon del oficio representa la persona del Señor, è como quier que los matadores son tenidos à los parientes del muerto para cumplirlos de derecho, mucho mas son tenidos al Rey, ò à la Reyna por la muerte del su Oficial, porque fueron contra el su Señorío: è maguer que los parientes no quisiesen demandar, ni querellar la muerte de tal Oficial, el Rey, ò la Reyna la pueden demandar, y debenlo facer tambien por pesquisa, como en otra manera qualquier, porque la verdad se pueda saber para escarmentarlo, y tomar ende derecho, porque fueron contra Señorío: ca de tal fecho nascen dos demandas que no embarga la una à la otra: la una que es del Rey, è la otra de los parientes del muerto: por dos cosas pueden facer pesquisa dello, la una porque ficieron contra su Señorío matando el Oficial, è la otra porque es fecho muy desaguisado, porque puede, segun Fuero, facer pesquisa sobre ello: y quanto en razon de querella, si la dieron los parientes del muerto, aquello puedelo la Reyna, ò el Rey librar segun Fuero, y por eso no dexarán de pesquerir, y saber la verdad de aquellos que fueron culpados en la muerte, maguer el fecho acaesce de dia, y en poblado.

Ley CXLIII. Quien fiere, ò deshonra, ò mata el Alcalde, qué pena ha, ò cómo se libra.

OTrosí, es à saber, que si los hombres que son de su juzgado fieren al su Alcalde, ò lo matan, è lo deshonran en la tierra de su juzgado, ò en otra tierra, el Rey deles la pena en el cuerpo, y en los haberes, qual quisiere, y debe facer emienda al Alcalde por los sus bienes, de la deshonra de las feridas, è como Oficial del Rey, y como à hombre fijo-dalgo que tal deshonra recibiese. E si el hombre que no era del juzgado del Alcalde lo mata, ò lo fiere, ò lo deshonra, entonces es de catar si lo mató, ò lo firió en aquella tierra que el Alcalde habia de juzgar, ò fuera della. E si en la tierra de su juzgado lo mató, ò lo firió, ò lo deshonró, tal pena debe haber como si fuese de su juzgado, si contra razon derecha no se defendiere: è si lo mató, ò lo deshonró, ò lo firió fuera de su juzgado, deben ser juzgados segun Fuero del Lugar, ò segun derecho comunal, como otras personas sus iguales.

Ley CXLIV. Del que se vá con algo de su señor, ò lo desampara, qué pena ha, è cómo se libra.

SI el hombre se fuye con los dineros, ò con otra cosa de su señor con que moraba, debese juz-

juzgar segun el departimiento de la setena Partida, que es en el titulo de los Furtos, en la Ley que comienza: Mozo menor, en el capitulo, è otrosí, decimos, que si algun mancebo se fuere con dineros, ò con otra cosa de lo suyo yendo con él en hueste, ò en romería, ò yendo con él en alguna mensagería, ò por su pro lueñe por fuera de su tierra, ò yendo en servicio del Rey: ca en estos casos meresceria mayor pena que establesció el Rey Don Alfonso que quier que sea el furto pequeño, ò grande: è aun si le desamparáre, maguer no le furte ninguna cosa, matarlo han por ello: mas no en otra manera sino en estas cosas, maguer se le vaya con furto grande; y aunque abra la puerta de la casa, no le matarán por ello, ni le tajarán por ello la mano, ni las orejas: mas dargelo han por preso, y por siervo à su señor, è sirvase dél fasta que sea quito de lo que llevó furtado, y despues entregengelo al que hobiere de haber las setenas.

Ley CXLV. De los Oficiales del Rey, è de los otros hombres de su casa que le furtan alguna cosa.

OTrosí, es à saber, que si al Rey furtan alguna cosa los sus Oficiales, y los otros hombres de su casa, que el Rey puede mandar facer qual escarmiento quisiere: mas ningun Alcalde no debe juzgar tal fuero, sino segun dicho es en el capitulo ante deste.

Ley CXLVI. De los robos, ò maleficios que los Concejos facen en sus terminos, ò fuera dellos, cómo se librarán, y qué testigos les valdrán para su defension.

OTrosí, si algun Concejo vá à robar, ò forzar algunas cosas, ò van facer algun otro maleficio en su termino, ò fuera de su termino, es à saber, que quando el Concejo face dentro en su termino robo, ò alguno de los otros maleficios, pone algunas razones para defenderse de culpa, que sea de derecho, puedelo probar por testigos de su Villa, ò de su termino, ò por su fuero, ò por su privilegio, ò por derecho, ò por razon. E si pusiere razon de derecho por se defender de aquel maleficio que ficieron en su termino, puedelo probar por testigos de su Villa, ò de su termino, que no sean de los que fueron principales en facerlo, ò en ayudarlo, ò en consejarlo. Otrosí, si ficieron el robo, ò el maleficio fuera de su Villa, ò de su termino, han de probar la defension con testigos de fuera de su termino, que no sean de su jurisdiccion, ni de su mandamiento.

Ley CXLVII. Qué pena ha el Alcalde que toma algunos bienes de casa de otro por prenda, y los niega, y cómo los ha de tomar.

OTrosí, todo Alcalde que por razon de su oficio de la Alcaldia toma alguna cosa por entrega, ò por prenda, y lo niega, debelo pechar como de robo, ò de furto. Y es à saber, que el Al-

cal-

calde que se entra en alguna casa de algun hombre para tomar todo lo que ahí está, debe primeramente meter vecinos, y hombres buenos, y el Escribano en la casa, que escriba todo lo que ahí está ante que muden dende ninguna cosa. E desque fuere todo escrito, deben aquellos hombres buenos apartar lo que el Alcalde quisiere llevar, è lo al todo lo deben dexar con recaudo, porque no lo pierda su dueño, y si asi no lo ficiere, debe estar à derecho como otro hombre estraño que no fuese Alcalde.

Ley CXLVIII. Los plazos que habrá el que es demandado sobre fecho de muerte, ò en la pesquisa le fallan culpado sobre fecho que no merezca muerte, y cómo se librará.

SI algun hombre fuere demandado sobre muerte, ò sobre otra cosa que merezca muerte, &c. Y es à saber, que si por pesquisa, ò por testigos es fallado, ò alguno que es culpado en otro yerro que sea à tal que no merezca muerte, entonce emplazarlo han primero por el primero plazo de nueve dias, que venga à ver leer, è publicar la pesquisa que es fecha sobre tal yerro, en que le fallan por culpado de aquel fecho. E si no viniere, emplazarlo han por el segundo plazo por otros nueve dias, que venga à decir lo que decir quisiere contra la pesquisa, è contra los dichos, y las penas que dixeron en ella: è si no viniere, emplazarlo han por el tercero plazo de otros nueve dias, è que venga à oir la sentencia: è si no viniere, juzgará el Alcalde lo que falláre por derecho por la pesquisa.

Ley CXLIX. Quando el Juicio se revoca por alzada do finca el Pleyto, è quién, è cómo ha de conoscer dél.

ES à saber, que si el Juicio que dá algun Alcalde de algun Lugar es revocado por el Juez de la alzada, fincará ahí el Pleyto en la Corte ante el Alcalde de la alzada. Mas si el Juez de la alzada dá el Pleyto por ninguno por mengua del Alcalde, como se falla que el Pleyto no es contestado, ò en otra manera: porque es ninguno el Pleyto por mengua del Alcalde: entonce puede embiar el Pleyto à otro Alcalde, si hay otro Alcalde en ese Lugar donde era el Alcalde que dió el Juicio. E si otro Alcalde no hay, pues por mengua del Alcalde fue dado por ninguno, puede, si quisiere, retener en sí el Pleyto, è ir por él cabo adelante, è librarlo à audiencia de ambas las Partes debenlo embiar à otro que lo libre: è si el Pleyto es dado por ninguno por mengua de la Parte, como que la demanda fue mal formada, porque no era tal la demanda porque debiese pasar, estonce, à pedimiento de la otra Parte, como él quisiere, è pidiere, será retenido el Pleyto en casa del Rey, y embiado à los Alcaldes de aquel Lugar.

Ley

Ley CL. Del que se agravia, è no se alza al tercero dia, si será despues recebida su alzada, è cómo se libra.

OTrosí, si alguno contra quien es dada sentencia dice que se agravia, è al tercero dia no demandó la alzada, por esto no se entiende que se alza, pues no dixo que se alzaba, ni le recebirán despues del tercero dia el alzada: mas si fuese muger, ò hombre simple este que se agravió, è no se alzó al tercero dia, è demanda alzada, si tiene Abogado, pechará el Pleyto el Abogado, è si no tiene Abogado tomarán aquello que se agravió, è demandando la alzada al tercero dia, è tenerlo han por alzada.

Ley CLI. Del que se alza cómo debe seguir el alzada.

AQuel que se alzó para casa del Rey sea tenido de seguir el alzada, è si no la sigue hasta el tiempo puesto, segun dicho es de suso en el titulo de los Emplazamientos, en la Ley que comienza: Otrosí, el que es emplazado, ò si viene al plazo à seguir la alzada, è se vá de la Corte sin su mandado del Alcalde que oye la alzada por tanto tiempo, à vista del Alcalde que finca por él de no seguir la alzada, maguer venga despues, è la quiera seguir ante que la Parte hobiese carta del Rey, que cumpliese el Juicio dado asi, finca el Juicio de que se alzó firme, pues dexó de seguir la alzada. Otrosí, aquel por quien fue dado el Juicio no es tenido de seguir la alzada que el su contrario fizo: y el Alcalde, si el que se alza sigue el alzada, debe ver la alzada, è librarla segun falláre por derecho. Pero si el que se alzó pusiere ante el Alcalde de la alzada razones de nuevo, que se hayan de poner demás de las que vienen en el proceso de la alzada, entonce el Alcalde que oye la alzada debelo facer saber à la Parte por carta de emplazamiento, de como su contrario pone por razones de nuevo, en que él es menester que venga à oirlas, è seguir su derecho: è si el que se alza viene à seguir la alzada, è adolesce en el camino en guisa que viene despues del plazo, è quiere probar, è traher testimonio de como adolesció, el Alcalde debelo facer saber à la Parte, que venga à oir la escusa que este que se alzó pone por sí, y el testimonio que muestra, ò quiere mostrar en esta razon: è la costa para gelo facer saber, debela dar el que adolesció, ò que pone razones de nuevo porque han de embiar à emplazar.

Ley CLII. Cómo se librará quando alguno se alza, è sigue el alzada, y requiere al Personero de la otra Parte que muestre la Personeria, è no quiere.

OTrosí, si se dá Juicio contra alguna de las Partes, è aquel contra quien se dá el Juicio se agravia, è se alza, è vá seguir el alzada al plazo puesto à que ha de seguir la alzada, è ante de los nueve dias de la Corte cumplidos sabe que es ahí su Personero de la otra

otra Parte, è afrentó à este Personero ante el Alcalde que oye la alzada, que pues era Personero del otro su contrario, que entrasen en el Pleyto del alzada, y el otro no quiso conoscer, ni mostrar como era Personero, è pasados los nueve dias, y los tres dias del pregon, mostró este Personero la Personeria, è la otra Parte pedió las costas desde aquel dia que fizo la afrenta ante el Alcalde, fasta este dia, es à saber, que le condenará en las costas, y en alvedrio del Juez. E pues paresce la malicia, de pechar las costas à la otra Parte, salvo si él jurase que entonce quando à la afrenta no tenia la Personeria.

Ley CLIII. Quándo habrá alzada en los Pleytos de los Judios, è quándo no.

OTrosí, porque los Judios han privilegios de los Reyes que en las sus deudas quando las demandan, que no haya alzada para el Rey, es à saber, que si el Juicio se dá sobre la deuda, no habrá el alzada: mas dará el Juez traslado de todo el Juicio, è de todo lo al que pasa en el Pleyto, que lo muestre al Rey la Parte contra quien fue dado el Juicio, y el Rey mande sobre ello lo que tuviere por bien: mas si el Alcalde diere Juicio sobre otra cosa que nazca en el Pleyto, è la Parte que se toviere por agraviada se alzáre, darle deben el alzada para el Rey, è ponerle plazo à las Partes à que la vayan seguir.

Ley CLIV. Quándo el Juez del alzada dá el Pleyto por ninguno, cómo se libra.

SI el Alcalde que oye el Pleyto por alzada dá el Pleyto por ninguno, maguer no juzgue bien, si la Parte, ò el Personero no se alza, finca el Juicio, è vale: mas si juzga el Pleyto por alguno, è no lo es, maguer no se alce, no vale tal Juicio si fuere fallado que es ninguno: ca lo que es ninguno, no lo puede facer alguno.

Ley CLV. Del que querella del Alcalde que no le otorga el alzada del Juicio que dió.

OTrosí, si alguno viene à querellar del Alcalde, que no quiere dar alzada del Juicio que dió contra él, del qual Juicio se alzó, el Rey lo debe embiar à mandar que gela dé, si él mostráre como se alzó: è que le dé las costas de quatro dias de morada, è de tantos de ida, è de tantos de venida, segun fuere el Lugar donde es. Pero si en razon de las costas algo quisiere decir, que sea ante él hasta tal dia, ò decir lo que decir quisiere.

Ley CLVI. Que son de lueñes, è vienen al alzada, no deben haber ferial.

OTrosí, si los que vienen à la Corte del Rey à seguir alguna alzada, si son de alueñe mas de dos jornadas, no pueden llegar las ferias que son dadas, por razon de coger el pan, y el vino, que no son por honra de los Sanctos, è los Alcaldes libran las alzadas: mas si son de acerca, asi como dos jornadas, ò si el Pleyto es co-

comenzado de nuevo en casa del Rey, que no sea por alzada, en este caso, maguer sean aluéñe, darle han ferias, si las pidiere. E si son las Partes de acerca, en la alzada, maguer sean las razones encerradas, è plazo puesto para oir sentencia, podrá la Parte demandar ferias, è debengelas otorgar las que vinieren despues.

Ley CLVII. Que el Personero puede seguir el alzada sin nueva Personeria.

OTrosí, en Pleyto de las alzadas, en casa del Rey, el Personero de la alzada, maguer en la Personeria del Pleyto no le hobiese dado poder para seguir la alzada, recibenlo por aquella Personeria à seguir la alzada.

Ley CLVIII. Quando la demanda es sobre muchos articulos, y el Alcalde juzga sobre uno, maguer lo alzó la Parte, puede juzgar sobre los otros.

SI alguno ha Pleyto, y en la demanda puso muchos articulos, è juzga el Alcalde sobre un articulo, y ante que viniese à juzgar sobre los otros articulos, ò sobre las penas en que habia caido que le demandaban, se alzó, en casa del Rey asi lo usan, en esa hora que se asentó el Alcalde para juzgar, maguer se alzó la Parte sobre un articulo que el Alcalde juzgára, è sobre los otros articulos. E otrosí, sobre los frutos, è las rentas, è las costas juzgará, è sobre los otros articulos, el Alcalde en todo ese dia, maguer se haya la Parte alzado. Pero la Sancta Madre Iglésia guarda el contrario desto.

Ley CLIX. Que si la Parte no viene à tomar el dia que el Juez le manda el alzada, despues no gela dará.

OTrosí, al que es puesto plazo que venga tomar la alzada, si no viene à tomar el alzada al dia que fuese puesto à que la viniese à tomar, y otra escusa derecha por sí no ha, no le debe dar el alzada.

Ley CLX. Quando el Juez del alzada ha de citar las Partes para proceder en ella.

OTrosí, si aquel por quien es dada la sentencia viene à seguir el alzada desta sentencia de que se alzó su contendor, è paresció ante el Juez, è se fue despues de la Corte, si en razon del nuevo no hobiesen entrado, no lo ha el Juez porque emplazar: mas debe ver la alzada, è librarla: mas si habia entrado en razon de nuevo, ò las pusiere la Parte, è despues debele facer emplazar.

Ley CLXI. Que despues de dada sentencia, è pasada en cosa juzgada, no se dá audiencia à la Parte contra la egecucion, è cómo se libra.

OTrosí, si el Alcalde dá Juicio contra el demandado, del qual no se alzó, ò si se alzó, fincó firme, dará el Alcalde carta que le entreguen el Juicio: mas no debe ir en la carta en que den audiencia à la otra Parte: mas si él hobiere alguna defension por sí perentoria, digalo él, è pruebelo.

Ley

Ley CLXII. Quantas alzadas han las Partes fasta que lleguen ante el Rey.

EN los Pleytos en que se dan Juicios, si alguna de las Partes se alza, puedese alzar de alzada en alzada: maguer si pasan las alzadas mas de por dos alzadas, siempre se puede alzar de alzada en alzada, fasta que por alzada llegue el Pleyto à la persona del Rey. Y esto es porque no se destaje, ni se mengue la su jurisdiccion del Rey.

Ley CLXIII. Como en Pleyto criminal no hay alzada.

OTrosí, en los Pleytos criminales, que si fueren probados à muerte, ò perdimiento de miembro, no dan alzada, ni en la sentencia difinitiva, ni en la interlocutoria.

Ley CLXIV. Como el que se alza, si es vencido, ha de pechar las costas.

EL que se alza para casa del Rey, si es vencido ante el Alcalde de la alzada, ha de pechar las costas al vencedor si no vino à seguir la alzada; è si se alzó sobre dos articulos, ò mas que dieron Juicio contra él, y el Juez de la alzada confirmó el Juicio sobre un articulo, è revocó sobre otro, con todo eso el que se alzó, y es vencido sobre un articulo tan solamente, pechará las costas de la Corte cumplidamente à la otra Parte porque fue dado el Juicio. E las costas de la Corte son estas: al de bestia diez y seis dineros, y al de pie ocho dineros desta moneda. Y el que se alzó en casa del Rey del Juicio del Alcalde del Rey, que libró por alzada, y fuere vencido ante aquel que oyere las alzadas, ha de cumplir, y pechar estas costas dichas dobladas. E si suplíca, y es vencido el que suplicáre, pechará las costas del quatro tanto. Y estas mesmas costas se juzgan dobladas al que tiene alguna carta sin derecho, è seyendo oido con la Parte sobre ello; y quatro dobladas si tiesta carta librada por suplicacion, que son, al de bestia seis maravedis, y quatro dineros por cada dia, y el de pie, de tres maravedis, y dos dineros por quantos dias feriados, ò no feriados anduviere en la Corte, habrá costas por cada dia de la una Parte à la otra, el vencedor del vencido las costas que dichas son: maguer los que han el Pleyto en la Corte, se han de ir de la Villa do el Rey está.

Ley CLXV. En qué costas ha de ser condenado el vencido, y cómo se librará.

EN razon de las costas de que ha de ser condenado el vencido al vencedor, serán contados los dias en que estuvo en la Corte desque fue emplazado, maguer el Alcalde alongase el Pleyto por dilaciones, è maguer el vencido diga que se podiera ir su contrario de la Corte entre tanto. E otrosí, han de contar en las costas los dias de venida, è de tornada.

Ley CLXVI. Quando un Concejo es emplazado, è ha un Personero, ò mas, è vence, qué costas debe haber, ò si son muchos hombres, cómo se librará.

OTrosí, si el Concejo que es emplazado embia muchos hombres por sus Personeros, é vencieron el Pleyto sobre que fue emplazado el Concejo, maguer muchos sean los Personeros, no habrán costas sino tan solamente por uno, y el Concejo no es contado sino por una cosa. E otrosí, si muchos hombres contra quien tañe un fecho son emplazados, y embian todos un Personero, y este Personero vence el Pleyto, en este caso fue establescido, y guardado en tiempo del Rey Don Alfonso, y es agora guardado este departimiento que se sigue: ca si estos muchos à quien tañe un fecho, fasta tres, ficieron un Personero, si venciere el Pleyto, habrá costa fasta estos tres: è si mas de tres estos à quien tañe el fecho, è todos ficieron un Personero, y este Personero venció el Pleyto, no habia costas mas de por uno. Y es esta la razon, porque quando son muchos, que son mas de fasta tres, è les diesen costas por tres, nasceria ende contienda para quales tres serían aquellas costas, y la generalidad debese reprimir. E otrosí, si muchos son los hombres, è son muchos los fechos, apartadamente à cada uno atañe los fechos, que todos facen un Personero, è vence este Personero por cada uno destos hombres, cuyo Personero él es, habia por cada uno costas, è las pechará la Parte cuyo Personero es, à cada uno, si vencido fuere. Y esto de susodicho se entiende tambien en el proceso de los demandadores, è de los demandados, que se deben pechar las costas en la guisa que dicha es.

Ley CLXVII. Como se han de tasar las costas contra el que fue dada sentencia que no vino à oylla, è asi ha de ser citado para la tasacion.

OTrosí, si alguno es emplazado porque venga à oir la sentencia, é no viene, y el Alcalde dá sentencia contra él, y aquel por quien es dado el Juicio es Personero de aquel por quien es dado el Juicio, y el Alcalde, à su pedimiento, condenó al vencido en las costas derechas, y este Personero dice que no sabe quantas son las costas, ni quales, porque él las pueda demandar, y demanda plazo à que lo sepa el Alcalde, debegelo dar este plazo: mas para el estimar de las costas debe ser emplazado la otra Parte, que venga à ver tasar las costas, si quisiere, maguer que fue el rebelde, que no vino à oir la sentencia que se dió en el Pleyto. E si el señor del Pleyto se vá de la Corte sin mandado, é dan la sentencia contra él, maguer sea demandador, debele el Alcalde condenar en las costas: mas por la tasacion dellas, debe ser emplazado ante que faga la tasacion, segun dicho es, primero lo debe facer pregonar por

tres

tres dias, segun es uso de la Corte.

Ley CLXVIII. Como por costas pueden prender el cuerpo del hombre.

OTrosí, en casa del Rey, el que es condenado en las costas, prendanle por ellas el su cuerpo.

Ley CLXIX. Quando el Alcalde condena la Parte, è la dá cierto tiempo que pague, è la Parte apela, è la sentencia se confirma, desde quando corre el tiempo.

OTrosí, si el Alcalde que es en alguna Villa dió Juicio contra algun demandado, que diese alguna loriga, ò otra cosa sobre que contienden en Juicio, al demandador fasta nueve dias, é si no gela diese aquel plazo que puso, que pagase fasta en quinientos maravedis en que la estimaba, quanto jurase el demandador, y el demandado se alzára para el Rey, y el Alcalde de la alzada confirmó el Juicio, y embió mandar el Rey por su carta al Alcalde primero que diera el Juicio, que viese el Juicio que diera, y que lo cumpliese. E esto se entiende asi en la Corte del Rey, que estos nueve dias sobredichos que juzgó el primero Alcalde fasta que diese la loriga, è fue despues confirmado, que estos nueve dias comiencen desde el dia que fue mostrada la carta del Rey al Alcalde que cumpliese el Juicio.

Ley CLXX. Si habiendo dos hombres Pleyto, y el Alcalde dá carta, ò mandamiento à alguño, en medio del Pleyto no se puede apelar dello fasta la sentencia difinitiva.

SI habiendo dos hombres Pleyto en uno, el Alcalde que oye el Pleyto diese alguna su carta en el Pleyto que entienda alguna de las Partes, que es contra el su derecho, si la carta es embiada, ò dada por el Alcalde, no se debe, ni puede esta Parte alzar: ca en salvo le finca adelante para poner plazo por sí contra aquello que se fizo, porque la carta contradecir puede de derecho: mas si ha mandado el Alcalde darle à su carta ante que lo viese, ni la embiase, si se alzase, puedelo facer, y habian lugar do se pudiese alzar; si entiende que hay agravio en ello.

Ley CLXXI. En qué sentencia no ha lugar suplicacion.

OTrosí, es à saber, que en sentencia interlocutoria no ha lugar suplicacion: mas en sentencia difinitiva, do no se puede alzar, puede haber suplicacion; y el que oye suplicacion no debe oir ningunas otras razones de nuevo fecho, salvo las que son de derecho.

Ley CLXXII. Del que oye la suplicacion, y de lo que juzga no se debe emendar.

OTrosí, es à saber, que si el que oye la suplicacion, y dá Juicio sobre la suplicacion, maguer se agraviáre la Parte, no se debe emendar: ca no hay segunda suplicacion, y por eso debe ca-

catar à quien dan à oir la suplicacion: ca lo que juzgáre valedero es.

Ley CLXXIII. Del que es rebelde, que no ha lugar de apelar, mas de suplicar, salvo si hobiese razon derecha porque no pudiese venir.

EL que es rebelde, verdaderamente, no es recebido apelar de sentencia que dá contra él: mas puede suplicar, y aun si pudiere mostrar razon derecha porque no pudo venir à oir la sentencia, estonce debe ser oido para se poder alzar, valdrá el alzada mostrada, y probada la escusa delante el Alcalde de la alzada, revocará la sentencia. Otrosí, es à saber, que porque el Rey es sobre los derechos, que si aquel contra quien es dada la sentencia pide merced al Rey por suplicacion, como quier que en la suplicacion no se pueden poner razones de nuevo de fecho que tangan al fecho: ca las de derecho ponerlas pueden. Pero el Rey de su oficio, no ha pedimiento de la Parte, si razon lo mueve al Rey, asi como si éste dice que es heredero de aquel que debia el deudo de que fue dada la sentencia contra él, y él no lo sabiendo que aquel à que heredó que habia pagado este deudo, y que falló instrumentos, despues de los quales él que no sabía para lo razonar, y los mostrar ante el Alcalde de la alzada, ò si dixese que este deudo de que dieron sentencia contra él, no sabía que el su Mayordomo, ò otro lo hobiese pagado por él; en tales cosas, porque el Rey ha razon de le facer merced en la suplicacion, recebirle ha esta prueba de su oficio: mas no à pedimiento de la Parte.

Ley CLXXIV. Como el Alcalde debe pechar las costas quando recibe à alguno à prueba de cosas que no aprovechan.

ES à saber, que si el Alcalde recibe à qualquier de las Partes à probar sobre tal articulo, maguer lo probase, que no se aprovecharia de aquello que probase, y este que fuese asi recebido por el Alcalde à la prueba, no lo probó aquello que se obligó à probar, no debe ser condenado en las costas à la otra Parte: mas ha de pechar las costas à la otra Parte, porque le recebió à tal prueba valdía.

Ley CLXXV. De las cosas sobre que ha de recebir testimonio ante del Pleyto contestado.

OTrosí, en aquellas cosas quando se han de recebir los testigos sobre algun Pleyto que sea criminal, ò en otro, ante que el Pleyto sea contestado, aquel que los ha de dar debelos nombrar por nombres quienes son. E si tales fueren como el Fuero manda de los que deben ser recebidos ante que el Pleyto sea contestado, recebirlos han, y si no fueren tales, no los recebirán.

Ley CLXXVI. De la excepcion de la descomunion cómo se pone, y quándo ha lugar.

OTrosí, si dice el demandado al demandador, que es des-

descomulgado porque firió à tal Clerigo, si no es denunciado por descomulgado, y la Iglesia no lo aparta, ni lo estraña, no le recebirán al demandado tal defension, maguer diga que lo quiere probar que firió al Clerigo, como quier que en la Iglesia lo reciban à tal prueba. E si dixese el demandado contra el demandador, que es descomulgado, y que le descomulgó fulano, Vicario, por tal cosa, y que lo esquiva la Iglesia, recebirlo han entonce en casa del Rey à la prueba. E si el otro quisiere probar que la Iglesia lo acoge en las otras, recebirlo han à la prueba. Eso mismo si quisiere probar que el que firió Clerigo, que es denunciado por descomulgado por aquel que ha poder dél denunciar por descomulgado, diciendo, que es aquel que descomulgó, ò denunció por descomulgado de descomunion mayor, ò que le conosce asi en Juicio, ò que fue dada sentencia contra él, ò que es el fecho notorio, por qualesquier destas cosas lo recebirá el Alcalde à la prueba.

Ley CLXXVII. De los testigos que dicen sus dichos seyendo descomulgados, si valen sus dichos, è quándo se les ha de oponer.

OTrosí, sobre la Ley que comienza: Padres, que es en el titulo de los Testigos, dice que el descomulgado, mientra lo fuere, no puede testimoniar. E sobre esto es à saber, que si la Parte sabía que eran descomulgadas las pruebas quando las trujo, que entonce su testimonio no es valedero, pues testimoniaron seyendo descomulgados, è sabiendo la Parte, ò debiendolo saber, como eran denunciados públicamente por descomulgados: ca él les debiera ante facer absolver, ò atender fasta que fuesen absueltos. Mas si quando los trujo por testigos no lo sabía que eran descomulgados, ni eran denunciados por descomulgados, è los presentó ante el Alcalde, è recibieron sus dichos dellos, y los publicaron los dichos dellos, è despues aquel contra quien fueron aduxos dixo contra ellos que eran descomulgados, maguer lo pruebe que eran descomulgados, vale lo que dixeron en su testimonio. Mas si ante que dixesen su testimonio los testigos dixo la Parte contra quien fueron traidos, que eran descomulgados, è que no recibiesen su testimonio, si probase despues que son descomulgados, no vale lo que dixeron. Y esto se prueba por la Decretal nueva, que comienza: *Pia*, en el titulo de *Exceptionibus*, en la glosa, por ahí se toma este entendimiento: ca todas las cosas que son fechas, è pasadas en el proceso, valen fasta que la descomulgacion sea puesta, è probada, salvo si el Juez ante quien es el Pleyto es descomulgado manifiestamente: ca entonce la descomunion no sea puesta contra él, no vala el proceso, ni la sentencia. Y eso mismo en el descomulgado que ganó carta,

ta, que no vale la carta, pues la ganó seyendo descomulgado: y eso mismo es en el Escribano público que es descomulgado públicamente, è fizo carta alguna, que no vale la carta: *Extra de hæreticis, cap. excommunicamus.*

Ley CLXXVIII. Del plazo que se dá para probar la excepcion de descomunion, è de otros plazos.

OTrosí, es à saber, que en aquellas cosas que el derecho pone ciertos dias fasta que hombre pruebe lo que dice, maguer ciertos dias ponga fasta que pruebe lo que dice; pero el Alcalde que oye el Pleyto, segun su Fuero, le debe dar sus plazos à que pruebe: pero en caso de excepcion de descomunion que sea probada, ocho dias, sin el dia en que fuere otorgado el plazo à que probase la descomunion: en este caso no le debe el Alcalde poner otro plazo, sino decir que le atendia fasta aquellos ocho dias à que pruebe la descomunion.

Ley CLXXIX. Quién pagará las costas à los Escribanos que reciben los testigos.

OTrosí, si alguno en el Pleyto que ha con su contrario ha de traher pruebas sobre algun articulo, è por partir sospecha, toma la una Parte un Escribano por sí, è la otra Parte otro Escribano, que escriban los dichos de los testigos, esta costa de los Escribanos ambos, aquel que trujo las pruebas las ha de pagar luego de mano.

Ley CLXXX. Como no se debe cometer la recepcion de los testigos quando hay sospecha que los testigos no dirán verdad.

SI en algun Pleyto que haya en casa del Rey, en que haya la Parte de traher testigos, y es el fecho tal que paresce sospecha para no se poder saber verdad en el Pleyto, si los testigos no fuesen ahí trahidos, entonce por tal sospecha deben los testigos ser llamados, y emplazados para casa del Rey, à que vengan à decir lo que saben en este Pleyto.

Ley CLXXXI. Fasta en que tiempo se puede demandar el quarto plazo.

OTrosí, el quarto plazo para traher los testigos, si se demandáre fasta aquel tiempo ante que se abran los dichos de los testigos recebidos, el Alcalde debe otorgar el quarto plazo con la solemnidad que el Fuero manda.

Ley CLXXXII. Cómo, y quándo vale el testimonio de la carta del Rey.

OTrosí, si el testimonio de la carta del Rey, que le fue dada estando ambas las Partes delante, señaladamente en testimonio de verdad de tregua, ò de otra cosa, es valedera la tal carta del Rey, y prueba, maguer otras pruebas no haya mas de la carta que parezca del Rey, que no sea dada asi como dicho es: mas que es dada por querella, ò en alguna otra manera, no face fé para probarse el fecho: ca siempre finca à la otra Parte que diga contra ella.

Ley CLXXXIII. Quando alguno demanda alguna cosa, y se obliga à prueba, cómo se ha de librar.

OTrosí, si alguno demanda à otro, que le tomó, ò le mandó tomar una loriga, ò otra cosa, y el demandado niega la demanda sobre que han el Pleyto, y el demandador dice que lo quiere probar, y trujo hombres por pruebas, y dan testimonio que vieron como el demandado conosció en Juicio, ò fuera de Juicio, que le mandára al demandado tomar aquella loriga sobre que es el Pleyto, tales pruebas no valen, porque testiguan sobre lo que no fueron trahidos, y sobre lo que no habian jurado, y el demandador no puso en su demanda sino que le habia tomado, ò mandado tomar una loriga, y se obligó à probarlo, porque el demandado le negó: mas si se probase por la Escriptura firmada, ò proceso que hobiese pasado ante algun Juez, que el demandado habia venido conosciendo sobre demanda que à él le facian desta loriga que le habia tomado, ò mandado tomar esta loriga, en tal prueba que es fecha por Escriptura firmada, ò por proceso, vale tal proceso, y pruebase que él la tomó, ò la mandó tomar. Y esto es porque quando se prueba la cosa no puede decir que no habia probado, pues la Escriptura es cierta. Pero es à saber, que si algun hombre face demanda à otro que le dexó alguna cosa encomendada, y pide que gela dé, y el demandado lo conoce en Juicio; mas dice que fulano, hombre, le tomó aquella cosa que tenia encomendada por fuerza, y que lo queria probar, y traher por prueba un instrumento público, en que se contiene que aquel fulano, hombre, conozca que le tomó aquella cosa, tal prueba no vale por dos razones. La una razon es, porque no se prueba la fuerza, porque no conosce sino que la tomó. La otra razon es, porque este fulano, hombre, es tercera persona, y no se prueba por el instrumento que él tomase aquella cosa, sino que dice en el instrumento que le conosce que le tomó. E tal conoscencia que esta tercera persona face, no embarga al demandador à la su demanda.

Ley CLXXXIV. Como despues de dos años pasados no se recibe excepcion de los dineros no contados, mas el Alcalde de su oficio puede facer jurar à la Parte si gelos contó.

OTrosí, de fuero es en las preguntas de los Alcaldes de Burgos, que se ficieron al Rey Don Alfonso, que de dos años adelante no se debe probar la defension de los dineros contados, porque el demandador sea tenido de probar despues de los dos años que gelos contó, y que pasaron à su poder, ni se ha porque salvar despues de los dos años. Pero el Alcalde de su oficio, no à pedimiento de la Parte, puede mandar, segun uso de la Corte, à la Parte, que diga sobre juramento si gelos pagó aquellos dineros, ò parte dellos, en guisa que pa-

pasasen à su poder dél, ò de otro por él, que los recibiese por su mandado.

Ley CLXXXV. Cómo se librará quando alguno demanda à otro alguna bestia de cierto color que le tomó, y el otro prueba que le tomó, por mandado del Alcalde, aquel hombre una bestia, mas no prueba el color della.

OTrosí, si alguno demanda alguna bestia de tal color, que dice que le tomó el demandado, y el demandado dice que gela tomó por el Alcalde, y el demandador gelo niega que no gelo tomó por mandado del Alcalde, y el demandado prueba que le tomó una bestia à este hombre demandador por mandado del Alcalde: mas no dicen nada las pruebas del color de la bestia, y el demandador no face demanda de otra bestia contra el demandado, ni algun otro hombre no le face demanda de alguna bestia del tal color como este demandador puso en su demanda; entonce cumple la prueba, pues prueba que por mandado del Alcalde tomó una bestia, maguer no le prueba el color. Y eso mismo es en otro caso semejante deste.

Ley CLXXXVI. Quando el Concejo, ò otro hombre alguno dá carta de creencia à otro, si el que tal carta dió niega que no mandó decir aquellas cosas que el otro dixo, quién será creido.

SI algun Concejo, ò otro hombre qualquier embia sobre algun fecho algun hombre con su carta de creencia à otro, è despues este Concejo, ò aquel hombre que embió la carta de creencia le niega que no le mandó decir aquello que él dixo, no le empece al Concejo, ò al hombre que él embió, si no gelo probaren que gelo mandó decir.

Ley CLXXXVII. Quándo vale la carta de obligacion entre los que están absentes, è quándo no.

SI alguno muestra carta de Escribano público, de deuda, ò de prometimiento que él hobiese fecho alguno en que dixese asi: yo fulano otorgo que debo à fulano tantos maravedis, y el deudor dice que verdad es que tal prometimiento fizo, mas que no estaba presente entonce delante aquel à quien fizo el prometimiento, y asi que no vale el prometimiento, ni el obligamiento. Asi se libra en casa del Rey, que el que demanda el deudo ha de probar que estando el otro y él presente: ca esto es de la substancia del prometer uno à otro, y por eso se ha de probar: mas no las otras solemnidades que son menester para ser en la obligacion. Y entonce entiende, è presume el derecho que todos se ficieron. Otrosí, el Escribano público no puede coger Pleyto por aquel que no estuviere presente en los contratos, sino en las cosas que pasan en Juicio, ò que atañen al Oficial del Juez.

Ley CLXXXVIII. Como las Partes han de tomar Receptores en el Pleyto que han de probar.

SI quando ante los Alcaldes las Partes, ò alguna dellas se obli-

obligáre à probar, las Partes han de tomar un Receptor en que consientan ambas las Partes en sendos Receptores, que reciban los dichos de los testigos con Escribano público, con el que las Partes se avenieren, y estos Receptores que se ayunten en lugar cierto, y que den plazos segun Fuero para presentar los testigos, è que tomen la jura dellos: è si alguno de los dos Receptores no viniere, que el otro Receptor que faga lo que dicho es, y la Parte porque no vino el su Receptor, que peche las costas de ese dia à la otra Parte.

Ley CLXXXIX. De las cartas que signan los Escribanos, que valen aunque no sean escriptas de su mano.

OTrosí, las cartas en que los Escribanos públicos ponen sus signos, como quier que algunas dellas son escriptas por mano de otros, es à saber, que deben ser valederos, salvo si fuese defendido por fuero, ò por privilegio, ò por uso, ò por costumbre del Lugar, que no valiese si no fuesen todas escriptas por mano de Escribano público que en ellas pusiese su signo.

Ley CXC. Que han de probar despues de la sentencia dada, y cómo deben dar el quarto plazo.

SI despues de la sentencia dada dice la Parte contraria contra quien es dada la sentencia, que quiere probar como es pagado despues que la sentencia fue dada, è que no se debe facer la entrega, ò pone otra defension perentoria, debelo probar à los plazos que el Alcalde le pusiere segun Fuero. E si juráre segun Fuero, darle han el quarto plazo.

Ley CXCI. Que por las razones que el señor puede recusar el Alcalde, por esas le pueden recusar sus familiares.

OTrosí, es à saber, que por aquellas razones que puede el señor desechar el Juez por razon de sospecha, que por esas mismas lo pueden desechar sus hombres que viven con él, y sus siervos, y sus criados, y sus servientes. E otrosí, sus fijos, è su muger, è todos estos que son dichos familiares: mas no se sigue esto en los parientes que hobiere este qúe desecha al Alcalde: ca como quier que los sus hombres lo pueden desechar, los sus parientes no lo pueden desechar; porque el pariente no ha mandamiento sobre sus parientes, como el señor sobre sus hombres: è maguer este Alcalde à tal es sospechoso, por las razones que pone el Fuero contra él, ponerlas puede, è si las probáre, desecharlo ha que no sea su Alcalde, y el Rey no debe mandar dar su carta en esta razon, y ninguno de aquel Lugar que no sea su Alcalde aquel contra quien ha estas sospechas: mas quando Pleyto hobiere ante él, ponga la sospecha que hobiere contra él, y entre tanto que se libra la razon de la sospecha, debe alguno de los otros Alcaldes que son del Lugar, sin sospecha, librar la demanda del querelloso.

Ley CXCII. Quándo puede el Alcalde compecer à alguno à que muestre el titulo de su posesion.

OTrosí, como quier que el que tiene la cosa no ha de decir el titulo de su posesion sino en demanda, que es dicha en Latin: *Petitio hæreditatis*, segun dice la Ley *Cogi*, *de petitione hæreditatis Cod.* Pero si el tenedor de la cosa se defiende por tiempo de año, y de dia, y el Alcalde, por presuncion derecha, sospecháre contra el tenedor que no tenga la cosa derechamente, puedele preguntar, y apremiar que diga el titulo por do hubo la tenencia de aquella cosa; y desta manera es notado en las Decretales, en el titulo de las Prescripciones, en la Decretal *Si diligenti*: y esto asi lo entendió Maestre Fernando de Zamora.

Ley CXCIII. Donde se ha de facer la paga quando alguno fizo postura sobre sí.

SI alguno ha postura firmada con alguno que venga facer pago, ò dar cuenta alli do él le dixese, si esto se dice en casa del Rey, y le dice que le vaya à dar cuenta à Atienza, ò à otro Lugar semejante, y dice el demandado que quiere poner razones por sí en lo que él quiere demandar en la paga que él ha de facer, es à saber, que estas razones que él quiere poner por sí, que gelas debe oir en casa del Rey, que es el lugar comunal à todo, que quando allá en Atienza lo tuviese, y se embiase querellar al Rey, mandarle debe el Rey traher ante sí, ò ante sus Alcaldes, y mandarlo oir, y librar.

Ley CXCIV. Cómo se debe facer el Testamento de algunas cosas, y quién le debe facer, y en qué pena cae el que viene contra él.

ES à saber, que el testar se ha de facer desta guisa: si es raygado aquel à quien quiere testar algo de lo suyo, entonce debese facer este Testamento por mandado del Alcalde; y si no es raygado, puedele facer el Testamento el Merino sin mandado del Alcalde. E si testan lo que fallan en la Posada, el Testamento no se entiende sino à las cosas de aquel porque se face, y no à las de los otros que posan ahí en esa Posada. E si testan tambien cosas de los otros que están en la Posada, y alguno, ò todos se fueren con lo suyo, la pena del Testamento, que es cient maravedis de la moneda nueva, puedela el Alguacil demandar al que mora en la casa, porque dexó sacarlo, ò porque no dió voces, y apellidos, si por fuerza se lo sacaban: mas los otros que se fueron con lo suyo, no son tenidos à la pena del Testamento. E si aquel à cuya voz se fizo el Testamento, llevó las sus cosas sin mandado del Testamento, ò del Alcalde, es tenido de las tornar à aquel lugar de donde las llevó, y tornandolas es quito de la pena del Testamento.

Ley

Ley CXCV. Qué plazo ha alguno quando se tiesta alguna carta en la Chancillería.

SI alguno tiesta carta en la Chancillería, debe venir seguir el Testamento siempre al tercero dia, fasta que sea librado. E si al tercero dia no recudiere, no le han de pregonar, è sellarán la carta.

Ley CXCVI. Del derecho del Alguacil de la entrega, è quién lo ha de pagar.

OTrosí, si à querella de alguno prende el Alguacil à su deudor deste querelloso, porque no es valiado, y lo ficiera prender, como à querella de diez mil maravedis, ò de otra quantía, è desque fuere preso se aveniere con el querelloso, ò fuere conoscido el deudo, maguer no se avenga con él por tanta quantía como puso en su demanda, ò no sea vencida por tanta quantía, por tanto llevará el diezmo el Alguacil, por quanto querelló el querelloso porque fue preso este de quien querelló: mas este que dió la querella por mas de quanto fue fallado por Juicio, que debe haber, es tenido de le dar el diezmo de lo demás, segun la quantía de que querelló el Alguacil.

Ley CXCVII. Como vale lo que se face en algun Lugar do está la Chancillería.

OTrosí, es à saber, que maguer el Rey sea ido del Lugar do estaba, si fuere ahí la su Chancillería, todo quanto fuere ahí fecho despues que el Rey es ido dende, seyendo ahí la Chancillería es valedero, bien asi como lo son los contratos que se facen seyendo el Rey en el Lugar: è los Alcaldes mientra ahí estuviere la Chancillería pueden juzgar, maguer no sea ahí el Rey.

Ley CXCVIII. De las fazañas de Castilla como deben ser habidas por Fuero.

OTrosí, es à saber, que las fazañas de Castilla son aquellas porque deben juzgar de lo que el Rey juzgó, ò confirmó en semejantes cosas, diciendo, ò mostrando el que alega la fazaña al fecho sobre lo que juzgó el Rey, è quién eran aquellos entre quien era el Pleyto, è quién tiene la su voz, è quál fue el Juicio que el Rey dió; è à este tal Juicio en que son asi probados todos estos casos, è que lo juzgó asi el Rey, ò el Señor de Vizcaya, è lo confirmó el Rey, esta tal fazaña debe ser cabida en Juicio por Fuero de Castilla: tal fue la respuesta que Don Simon Ruiz, Señor de los Cameros, è Don Diego Lopez de Salzedo hobieron dado al Rey Don Alfonso en Sevilla, sobre pregunta que le hobo fecho, que le dixese verdad en este fecho, y en esta razon.

Ley CXCIX. Que el que paga parte de la deuda, que no cae en toda la pena.

OTrosí, en todo Pleyto en que pena sea puesta si no cumpliere, ò diere lo que prometió de dar, si no lo dió todo, por aquella parte que no dió cae en la pena, no en toda la pena; mas en razon de aquello que no pagó, quier

quier lo hobiese à dar por postura, ò por pena de compromiso, ò en otra manera; esto es de piedad, mas no por fuerza de derecho. Y en este caso la piedad escripta sobre el derecho.

Ley CC. Que si el Rey da Fuero, ò Ley nueva, no se estiende à lo pasado.

SI alguno ficiese su Testamento, è tal Fuero fuese en el Lugar que el padre podiese mandar la tercera parte de mejoria à uno de sus fijos, è gela mandase esta tercia parte en su Testamento, è ante que finase diese el Rey otro Fuero aquel Lugar, en que se contenia que no podiese el padre mandar mas à un fijo que à otro, si el padre murió en este otro Fuero, è no habia revocado la manda que habia fecho en el Testamento, ò si no fizo otro Testamento porque fincase revocado el primero, vale la manda fecha en el Testamento que fue fecho en el primero Fuero: ca lo que dice en el Fuero que dió el Rey despues, no se entiende à las cosas pasadas, è de ante fechas, ò mandadas, ò otorgadas, mas à las por venir.

Ley CCI. De los diezmos de los Puertos cómo se han de pagar.

OTrosí, por la costumbre que se juzgan los diezmos en los unos Puertos, se han de librar en los otros Puertos.

Ley CCII. De las Salinas, è de los mojones dellas, è de los alholies.

OTrosí, en razon de las Salinas, en los mojones sobidos, è usados antiguamente, no deben facer alholies de la sal, è los alholies juzganse en esta guisa, al que fallan la sal debenle contar quanta sal ha menester para despensa para todo el año, è contada esta sal que habia menester, la quantía del alfolin es de cinco fanegas arriba de sal, demás de quanta ha menester para su casa para todo el año.

Ley CCIII. Que los bienes que se hallan en poder del marido, y de la muger, se presumen comunes de ambos, salvo si alguno probáre ser suyos, es notable Ley.

COmo quier que en el derecho diga que todas las cosas que han marido, è muger, que todas presume el derecho que son del marido fasta que la muger muestre que son suyas. Pero la costumbre guardada es en contrario, que los bienes que han marido, y muger, que son de ambos por medio, salvo los que probáre cada uno que son suyos apartadamente.

Ley CCIV. Quándo cae en pena el que saca cosa vedada del Reyno, y quándo no.

ES à saber, que las cosas que son vedadas que no saque del Reyno, que esto es establescido del Rey, è debe ser guardado segun el Rey lo manda por su carta, è desque el Rey fuere muerto, luego queda el defendimiento, y el establescimiento del Rey, è no caerá en pena aquel que contra defendimiento, y establescimiento faga, fasta que el otro Rey viniere despues dél, y ordene, y man-

mande sobre ello. E otrosí, si el Rey embia defender por su carta que no saquen del Reyno cosas señaladas que se contienen en su carta del Rey, y alguno saca alguna otra cosa que no se contenga en la carta del Rey: y está cosa, maguer sea usada de los Reyes de la defender en sus cartas, si alguno la pasa porque es usado de pasar en aquella tierra, y por uso no es defendida, asi como son los dineros monedados que usan de los pasar, no caerá en pena ninguna.

Ley CCV. Como el marido puede vender los bienes ganados durante el matrimonio.

SI alguno seyendo casado con alguna muger compró alguna heredad, ò otra cosa que ganó estando en uno con su muger, estos bienes que asi compró, puedelos vender el marido, si menester le fuere, en tal que no lo faga el marido maliciosamente, maguer la muger haya su meytad en aquella ganancia de lo que el marido habia ganado, ò comprado.

Ley CCVI. De los bienes de los Mercaderes, y de sus mugeres, y cómo se han de partir.

OTrosí, han por uso en algunos Lugares do son los Mercaderes, porque han lo suyo todo lo mas en mueble, y que si las mugeres con quien son casados han heredad, ò otras cosas de su matrimonio, ò que son suyas en otra manera, y vende el marido con consentimiento de su muger alguna heredad de las suyas, ò si vende todo lo de la muger, habia el marido su meytad en todo; y si la muger no consiente que se vendan sus bienes, es asi de uso, que habia el marido la meytad en todos sus bienes de la muger, y esto es porque la muger quiere haber la meytad en todo lo que ha su marido, que lo ha todo en mueble, ò lo mas; y es asi comunaleza, que haya el marido la meytad en los bienes de la muger.

Ley CCVII. Quándo la muger es obligada à las deudas que face el marido durante el matrimonio.

TOdo el deudo que el marido, y la muger ficieren en uno, paguenlo, otrosí, en uno. Y es à saber, que el deudo que face el marido, maguer la muger no lo otorgue, ni sea en la carta del deudo, tenida es à la meytad de la deuda. E otrosí, es à saber, que si la muger se obliga con el marido al deudor de mancomun, y cada uno por todo, que si à la muger demandan toda la deuda que lo puede facer, es tenida de pagar toda la deuda. Otrosí, si la muger es menor de edad que el Fuero manda, y es casada, è se obliga con su marido en el emprestido en la carta del deudo, tenida es ella à la su meytad del deudo, è si se obligó de mancomun, è cada uno por todo, será tenida à todo el deudo si gelo demanda, maguer sea menor de edad: ca el casamiento, è la malicia suple la edad. E como quiere parte en las ganancias, asi se debe parar à las deudas:

das: mas si la que es menor de edad no se obligó en la carta con su marido, no será tenida à la deuda. Y el hombre menor de edad desque casado es, será tenido à todo emprestido, è obligamiento de deuda que faga; pero en las otras cosas donde es otorgada restitucion à los menores, podrá demandar restitucion.

Ley CCVIII. Que si alguno face donacion à otro por quita de deuda con condicion que la haya un fijo del creedor, que aquel la ha de haber, y los otros no se la pueden contar en su parte.

ES à saber, que si alguno que es casado le deben deudas, è aquel que le debe la deuda le dá alguna cosa en donadío, en tal manera que lo herede su fijo el mayor, ò con otra qualquier condicion le quita la deuda que le debia, vale la condicion, y el donadío. Otrosí, vale el quitamiento de la deuda, è los otros hermanos, fijos deste que quitó el deudo, ni la muger dél, no ha demandar ninguna cosa despues de vida de su padre en la donacion que fue fecha con condicion que la heredase su fijo el mayor, ni les finca demanda en razon del quitamiento de la deuda, que el marido es señor de las deudas que deben, è de los frutos, è del otro mueble que ganaron en uno marido, è muger, por mantener la casa, è à su muger, è à su compaña, è puede dello facer lo que quisiere, en tal que no sea destruidor: ca entonce puede demandar la muger al Juez que las sus arras, è los sus otros bienes sean puestos en poder de otro porque se gobierne el marido, y ella de los frutos.

Ley CCIX. Como los dias de los Apostoles no han de librar Pleytos.

EN la Corte del Rey guardan todas las Fiestas de todos los Apostoles, que no se asienten los Alcaldes à librar Pleytos.

Ley CCX. En qué Pasquas, y en qué dias cesan los Juicios.

EN la Pasqua de Resurreccion, en la Corte del Rey, no libran Pleytos desde el Jueves ante de la Fiesta, al Jueves despues de las ochavas, y en ese Jueves comienzan à librar los Pleytos. Y en la Fiesta de la Natividad guardan los Alcaldes tres dias despues de la Fiesta, y en la Quinquagesima eso mesmo.

Ley CCXI. Quién ha de facer egecucion del Juicio que dá el Alcalde del Rey.

EL Juicio que el Alcalde del Rey dá en su casa, debelo mandar entregar el Alguacil del Rey aqui en la Corte. E si la entrega se ha de facer fuera de la Corte, dará entonce carta del Rey al Portero del Rey, para que entregue el Juicio al Portero del Rey: mas aqui en la Corte, los Porteros del Rey no han de facer entrega del Juicio del Alcalde, ni de otra cosa, salvo que prenderá el Portero por mandado del Alcalde los sesenta maravedis de los emplazamientos de los Alcaldes; y los Porteros en casa del Rey pueden testar por mandado del Alcalde.

Ley CCXII. Del que dá todos sus bienes à su fijo por escusar los pechos, cómo se libra.

SI alguno dá todo quanto ha à su fijo Clerigo, entiendese que lo face maliciosamente por escusar los pechos, no se debe escusar que no peche, ni vale la donacion: mas el pechero que es al padre, bien puede dar cient maravedis de la moneda nueva à su fijo Clerigo, de sus bienes, para haber Titulo para ordenarse de Ordenes Sagradas, y no pechar por ellos: mas ante, ni para al no puede dar ninguna cosa para escusar el pecho. E si el padre no hobiere mas desta quantía destos cient maravedis de la moneda nueva, y no hobiere mas de un fijo, puedegelos dar estos cient maravedis en el Titulo. E si mas fijos hobiere, no puede darles mas de hasta lo que este fijo heredáre de la razon de los otros fijos.

Ley CCXIII. Como el padre puede señalar el tercio de mejoria al hijo en una cosa señaladamente.

EL padre puede mandar à uno de sus hijos de mejoria el tercio de quanto ha, segun el Fuero de las Leyes, y algunos dicen, que este tercio que debe ser tomado de todos los bienes: mas no en una cosa apartadamente, y esto no es asi: ca bien puede darle este tercio de mejoria en una cosa apartadamente de las suyas, mayormente si son Casas, ò Torres, ò otra cosa que no se pudiese partir sin menoscabo de la cosa.

Ley CCXIV. Que primero se ha de sacar la quinta parte para el alma, que el tercio.

SObre la Ley que comienza: Ningun hombre que hobiere fijos, que es en el Fuero de las Leyes, en el titulo de las Mandas, en el capitulo pero si quisiere mejorar à alguno de sus fijos, ò de sus nietos, puedelo mejorar en la tercia parte de sus bienes, sin la quinta parte sobredicha. Y es à saber sobre esta quinta parte, y sobre esta tercia parte, quando no hay otro Fuero, ni costumbre que sea contra la Ley que sacan primero por razon del alma, y quinto de quanto hobiere, y mandarlo ha à quien quisiere: y de todo lo al que finca mejorar à alguno de sus fijos, y mandarle ha el tercio, y asi se usa esta Ley.

Ley CCXV. Si el creedor tiene poder de vender las prendas si el deudor no pagára, si no las quisiere vender, el deudor es obligado à las vender, ò pagar la pena.

SI alguno debe à otro deuda que le debe pagar fasta dia cierto, só pena cierta, dióle peño por esta deuda, que si no pagase este deudo fasta aquel dia, que vendiese, ò podiese vender los peños; si venido el plazo no pagó, y él no vendió los peños porque no los pudo vender, ò fizo afrenta à la Parte, que los vendiese sus peños que él no los queria vender, y el deudor no los quiso vender, entonce caeria el deudor en la pena, mas en otra guisa no.

Ley

Ley CCXVI. Como la pena puesta por convencion corre, aunque sea dada sentencia sobre ella, fasta que el deudor pague.

SI alguno debe à otro deudo fasta tal dia só cierta pena cada dia, y el Juez despues por sentencia gelo manda pagar con la pena, siempre corre la pena cada dia fasta que pague el deudo, maguer que la sentencia sea dada.

Ley CCXVII. Si el Judio puede ser Personero en su casa, ò en la agena.

OTrosí, maguer que con Fuero de Ciudad hay Ley en que dice, que Judio no tenga su voz, ni agena, si el Judio la tiene por sí en su Pleyto, vale à lo que se juzga, maguer se dá la sentencia por él: mas si por otro tiene la voz el Judio, no vale lo que fuere juzgado por él.

Ley CCXVIII. Quando son dos Jueces, quándo vale la sentencia del uno sin el otro, è quándo no.

OTrosí, dos Jueces, ò mas son Ordinarios, y conoscen de oir un Pleyto en uno, è al tiempo de la sentencia dar, ò ante, se vá el uno de los Jueces Ordinarios, el que finca sin el otro dará la sentencia, è vale: ca los Jueces Ordinarios cada uno ha jurisdiccion en todo, salvo en las Villas que son puestas que juzguen de dos en dos, el uno de un vando, y el otro del otro vando, porque son dos vandos: ca entonce no debe librar, ni juzgar el uno sin el otro. E los Jueces delegados, ò los arbitros, no pueden juzgar sino todos estando presentes, salvo si en el compromiso los arbitros, ò el mandamiento que hobieren los delegados de juzgar, è de librar, maguer los otros Jueces delegados, y arbitros no estoviesen presentes.

Ley CCXIX. Quando el Rey embia mandar que se vendan los bienes de alguno, y el que recibió el mando los vendió sin solemnidad de derecho, que no vale la venta, y si el comprador tiene recurso contra el vendedor.

SI el Rey embia mandar por su carta à alguno que él mandó tomar los bienes de fulano, y que los venda luego, este que recibe tal mandado debelos tomar, è vender, pregonandolos primeramente à los plazos que el Fuero manda que se deben vender, y no los deben ante vender, y si él no lo fizo, ò los vendió, ò pasa mas de quanto le fue mandado, debe ser emplazado el vendedor para ante el Rey; è si asi fuere fallado, debenle dar la vendida por ninguna, è debenle tornar sus bienes à este cuyos eran, asi como fuere fallado por derecho, y si el comprador fuere fallado, y en Lugar, debe ser ante llamado. E si no fuere ahí en el Lugar, maguer no sea oido el comprador, darán carta que le sean tornados sus bienes, que le fueron asi vendidos, à este cuyos eran, y que fagan al vendedor que le torne los dineros que le pagó el comprador. Pero quedará à salvo el comprador, si algo quisiere decir contra el vendedor. Y esto sería, como que le fizo Pleyto

to de gelo facer sano, y que recibió daño en sacar los dineros à logro, ò vendiera alguna de sus casas, ò menoscabó por cumplir esto que vendieron, que sean ante el Rey: el vendedor, y el comprador fasta tal dia: y el vendedor serle ha tenido à la postura, si la hobo con él, ò al daño, maguer no hobiese postura con él.

Ley CCXX. Que la Ley del engaño en mitad del justo precio no ha lugar en las cosas vendidas en almonedas, ni la Ley del tanto por tanto.

OTrosí, es à saber, que en las vendidas que se facen por las almonedas, tanto vale la cosa quanto puede ser vendida; y no se puede deshacer la vendida porque diga aquel cuya es la cosa, que le fue vendida por menos de la mitad del derecho precio, ni los parientes mas cercanos no pueden sacar la cosa vendida en el almoneda por mandado del Alcalde, ò del cogedor, ò del entregador, maguer fasta los nueve dias que pone el Fuero quiera dar el comprador lo que costó: mas quando sacan la cosa en almoneda tanto por tanto, debelo dar ante el que la demandó por abolengo, y la quisiere sacar de la almoneda, que no otro estraño. E si el Alcalde mandó vender alguna cosa, y es fallada despues que la vendió el Alcalde sin derecho, si el comprador la tuvo año, y dia en faz, y en paz, no se deshará la vendida: mas el Alcalde será tenido al daño, y al menoscabo que recibió aquel cuyos eran los bienes.

Ley CCXXI. Que por las deudas del Rey se venderán los bienes del deudor, maguer esté ausente; pero despues que viniere será oido, y el que los tales bienes compró, è los tuvo por año, y dia, no gelos sacarán, ni el vendedor será obligado.

OTrosí, es à saber, que por las sus deudas puedan haber de los Judios, è por los pechos, y por los derechos que ha de haber el Rey, venderán los bienes contra quien el Rey, è los Judios han tales demandas, maguer no sean en la tierra los deudores, ni los pecheros. Pero despues que vinieren, si mostrar quisieren que habian pagado, ò otra razon derecha porque no habian à pagar aquel deudo, ò aquel pecho, oirlos han. E si lo probar probáren, è año, y dia era ya pasado que tiene el comprador los bienes en faz, y en paz, el que los fizo vender será tenido al daño, y al menoscabo que recibió aquel cuyos eran los bienes que vendieron: è los bienes fincan en el comprador, pues los tuvo año, y dia en paz, y en faz; è si año, y dia no era pasado, desfacerse ha la vendida.

Ley CCXXII. De la entrega que face el Merino, y se vá con ella, que es quito el deudor.

OTrosí, es à saber, que por deuda que deba un hombre à otro, y el Merino face entrega de sus bienes muebles, è los toma el Merino, y sale del oficio, y tienese los bienes, que no paga la deuda al querelloso, ni le dá la en-

entrega: entonce el deudor finca quito de la deuda en quanto valian aquellos peños muebles que el termino habia tomado, y el Merino finca obligado si ha bienes, è si no aquel que puso por Merino. Y eso mesmo si mas valian los peños que no era el deudo.

Ley CCXXIII. Quándo la muger es obligada por las deudas que face el marido, è quándo no.

OTrosí, si el marido es mayordomo, ò arrendador, ò cogedor, tambien será la muger, è sus bienes de la muger tenidos como los del marido, salvo si la muger ante hombres buenos tomase recaudo en como ella decia que no queria ser tenida à ninguna cosa que su marido hobiese de haber, è de recaudar destas cosas sobredichas, ni haber ende pro, ni daño.

Ley CCXXIV. Quando el Rey perdona à alguno su justicia, y no le guardan la carta del perdon, cómo se libra.

OTrosí, si el Rey perdona à alguno su justicia, y le dió ende carta, è despues le pasan contra aquel perdon, è demanda carta al Rey, ò al Alcalde del Rey, que le guarden el perdon que el Rey le fizo, bien puede el Alcalde dar carta del Rey en esta razon, si el Rey gelo manda, ò si el Notario pone primero en la carta la su vista, y entonce el libramiento debe ser fecho en esta guisa: fulano, Alcalde, lo mandó facer por mandado del Rey, y yo fulano, Escribano, la escribí. Y este mismo libramiento debe facer el Alcalde en las cartas que no son foreras que el Rey le mandaria librar.

Ley CCXXV. Cómo se libran quando se face asiento en los bienes del menor por rebeldía del Tutor.

OTrosí, el menor de edad que ha Tutor, si le demandan alguna heredad, ò casas, y el Alcalde face emplazar à su Tutor, è no quiere venir, y por razon de su rebeldía asientan en aquellas cosas que son raíz del menor, pasado el año, el menor por restitucion será tornado en sus bienes, que no perderá la verdadera tenencia: mas el Tutor será tenido à la costa, è à los daños que recibió el menor, y el daño que la Parte recibió por la su rebeldía.

Ley CCXXVI. Que si el Concejo de la Villa principal combidan à algun señor, que las Aldeas han de pechar juntamente en la costa.

OTrosí, es à saber, que los Concejos de las Villas si combidan à rico hombre, ò à otro señor qualquier, que lo pueden facer, maguer los de las sus Aldeas no se hayan acertado al combidar, pagarán la costa los que suelen pechar en tales cosas: mas si algunos del Concejo apartadamente sin acuerdo del Concejo ficiesen tal combite, éstos pagarán la costa, y no los que lo suelen pechar.

Ley CCXXVII. De los daños que se hacen por las puentes no estar adobadas, que no los pagará el Lugar do está la puente.

OTrosí, es à saber, que maguer las puentes de algunos Lugares no sean adobadas, y están foradadas, y algun viandante reciba daño en la puente en sus cosas, no son tenidos los del Lugar al daño.

Ley CCXXVIII. Que quando el Rey comete alguna causa, la debe cometer con consentimiento de las Partes.

OTrosí, quando el Rey quisiere encomendar à otro que oya algun Pleyto de riepto, con sabiduria, y con placer de ambas las Partes, porque no hayan el Juez por sospechoso. Y eso mismo se ha de hacer, y de guardar en todo otro Pleyto de qualquier materia que sea, que quiera el Rey encomendar à otro.

Ley CCXXIX. Del que fia, ò face abonado à otro, como es tenido si el otro se vá.

SI alguno fia à otro que esté à derecho, y se vá el enfiado, este que lo fió es tenido de lo traher à derecho, ò de tomar el Pleyto por él si quisiere, y cumplir quanto fuere juzgado: mas si alguno facen abonado, el demandado entonce la sentencia que fuere dada contra él, debese entregar en sus bienes del demandado, è si alguna cosa mengua que no se puede entregar en sus bienes, debenle entregar en los bienes deste que le fizo abonado: mas primeramente se debe comenzar à facer entrega, segun dicho es, en bienes de aquel à quien él fizo abonado.

Ley CCXXX. Como la Ley del Fuero del tanto por tanto ha lugar tambien en el Reyno de Leon, como en el de Castilla.

OTrosí, en tierra de Leon, las heredades, è las otras raíces que vienen de patrimonio, ò de abolengo, y las vende aquel cuyas son, y viene el pariente mas cercano, à quien fue fecho saber por el vendedor que quiere vender la heredad, y quierela sacar: y esto se libra en tierra de Leon, por Fuero de las Leyes, tambien como en Castilla, como quier que en otro tiempo, en tierra de Leon, el pariente fasta un año la podia sacar. Y esto del año se usó asi quando el vendedor no le fizo saber la vendida.

Ley CCXXXI. Cómo puede pasar el realengo al abadengo, è cómo no, è quién lo puede hacer, è quién no.

OTrosí, desque fue ordenado en las Cortes que fueron fechas en Castilla en Najera, è otrosí, que fueron fechas en tierra de Leon en Benavente, fue establescido en las Cortes por el Rey de Leon, que realengo no pasase à abadengo. Pero los hijos-dalgo, lo que hobiesen en sus behetrias, è lo que no fuese realengo que fuese suyo, fue establescido, que lo pudiesen vender à las Ordenes, y al abadengo, maguer las Ordenes no hayan previllegio que puedan comprar, ò que les pueda ser da-

dado: mas ninguno otro que no sea hijo-dalgo, ò que sea fijo-dalgo, lo que hobiere en el realengo no lo puede vender à abadengo, ni comprarlo el abadengo, salvo si no hobiese el abadengo privillegio que lo pueda comprar, ò que les pueda ser dado. Y este privillegio que sea confirmado despues de los otros Reyes. Pero es à saber, que quando mostraron arrendo todos los derechos del Rey que habia en sus Reynos, comenzó à demandar en el Reyno de Leon los heredamientos que fueron mandados, ò dexados à las Iglesias, y Capellanes; y sobre esto fue fallado en tierra de Leon, que realengo tan solamente es los celleros de los Reyes: mas los otros heredamientos que son behetrias, el Rey Don Alfonso, Padre del Rey Don Sancho, declarólo así, que los heredamientos que no los pudiesen vender à abadengo, ni abadengo comprarlos, salvo si hobiesen privillegio de los Reyes: mas darlos, ò dexarlos por sus almas, que los pudiesen dar, mas no en tales Lugares que fuesen contra Señorío del Rey.

Ley CCXXXII. Como no habrá mas de un derecho quando la fuerza de muchos privillegios se pone en uno.

QUando la fuerza de las libertades de muchos privillegios se ponen en un privillegio, y no les confirmó el Rey, no habrá mas de una Chancillería por todos los privillegios.

Ley CCXXXIII. De los plazos que han los arbitros para librar los Pleytos.

OTrosí, como quier que los arbitros en tres años es establescido por derecho, hasta que libren los Pleytos que son puestos en su poder. Pero si las Partes se avenieren, y les dieren poder que en todo tiempo hayan ellos poder de librar los Pleytos que pusieron en su poder, estonce puedenlo librar despues de los tres años.

Ley CCXXXIV. Quándo el Rey, ò el Concejo pueden dar los terminos de los Lugares, y que la donacion que hace el Rey, puede hacer della lo que quisiere el que la recibió, demás de tercio, y quinto.

OTrosí, es à saber, que el Rey puede dar à quien tuviere por bien de los terminos de las Villas que han partido entre sí los Concejos, y vale tal donacion, maguer el Concejo lo contradiga: mas si los han partidos, ò dados, no los puede dar el Rey. E destas tales donaciones que asi hacen los Concejos, è otro, maguer el Rey confirmó la donacion que hace el Concejo, no puede hacer, ni ordenar della aquel à quien la dió el Concejo, sino como manda el Fuero de las Leyes, en que puede dar de todo lo que ha el tercio de mejoria à uno de sus hijos, y el quinto por su alma: mas la donacion que hace el Rey, puedela aquel à quien la hace, esa cosa que le dió el Rey, dar en mejoria, ò por Dios, ò por su alma, ò hacer, ò ordenar della como quisiere, demás de la tercia parte, y de la quinta que pue-

puede dar, ò ordenar por Fuero. Y esto es porque es donado de Rey, que es asi privillegio en la Corte del Rey el su donadío que él hace.

Ley CCXXXV. Quándo se pueden poner las excepciones perentorias ante del Pleyto contestado.

OTrosí, es à saber, que salvo en las tres cosas que quiere el derecho de la Iglesia, que se puede poner la defension perentoria ante del Pleyto contestado, asi como es el un caso de la cosa juzgada, y el otro de transacion, y el otro de Pleyto acabado por jura, que en todas las otras defensiones perentorias, ante contestará el Pleyto por demanda, è por respuesta, conosciendo la demanda, ò probandogela, y despues recebirlo han à la defension perentoria, asi lo usan en casa del Rey.

Ley CCXXXVI. Quántas maneras hay de defensiones, è quándo, è cómo se han de poner.

ES à saber, que las defensiones son en quatro maneras, perentorias las unas, è las otras perjudiciales, y las otras dilatorias, y las otras declinatorias; y son perentorias las que rematan el Pleyto, pero que se puede dexar dellas el que las pone, y poner otras razones por sí, è ir por su Pleyto adelante. E destas perentorias hay tres maneras dellas, porque se embarga la contestacion del Pleyto, asi como dice el derecho: *De re transacta, & judicata, & finita per juramentum à parte parti delatum, vel per actum de non agendo, vel per longam diuturnitatem temporis.* Mas las otras defensiones, à las perentorias no embargan contestacion del Pleyto, y conosciendo luego, puede poner la defension perentoria: è las perjudiciales son asi como si dice contra el demandador, que es siervo, ò que no es heredero, ò que no es suya la demanda; y esta perjudicial es de tal natura, que retiene el Pleyto de no ir por él adelante fasta que conozca el Juez, è libre sobre esta defension perjudicial: y las dilatorias son las que usan de cada dia, asi como pedir Abogado, y pedir plazos en las cosas que acaescen en el Pleyto: y declinatorias son asi como decir que no es su Juez, y que le embien à su Fuero, ò decir que le fizo postura, y Pleyto de no demandarlo, ni facerle aquella demanda que él face. Es à saber, que de las defensiones perentorias en qual manera quier que sean puestas, como quier que las Leyes facen departimiento sobre ello en el Digesto, y en el titulo de *Judicijs*, y en el derecho de la Iglesia lo diga en otra guisa, segun se nota, *extra ordine cognitionum intelligimus*, que el uso de la Corte es, que el Alcalde ante quien son puestas estas defensiones perentorias, que primero juzgue por ellas, y despues venga à juzgar sobre lo principal, y ese mismo Pleyto ha de juzgar sobre las perjudiciales ante que vayan por el Pleyto adelante: è otrosí,

sí, primero ha de juzgar sobre las defensiones dilatorias, ante que vayan adelante por el Pleyto.

Ley CCXXXVII. Como el entregador ha de entregar los bienes.

OTrosí, que el entregador entregue en esta guisa: yo vos entrego en estas cosas de fulano, y en todos los otros bienes, ò en tales bienes que él ha: vale esta entrega en todo, pues especialmente entregó una cosa, y despues se sigue la clausula general, y en todos los otros sus bienes, ò en tales otros bienes, otrosí.

Ley CCXXXVIII. Quántas cosas embargan el derecho escripto.

OTrosí, es à saber, que cinco cosas son que embargan los derechos escriptos. La primera, la costumbre usada, que es llamada *consuetudo*, en Latin, si es razonable. La segunda es, postura que hayan las Partes puesto entre sí. La tercera es, perdon del Rey, quando perdona la justicia. La quarta es, quando face Ley de nuevo que contraria el otro derecho escripto, con voluntad de facer Ley. La quinta es, quando el derecho natural es contra el derecho positivo que ficieron los hombres: ca el derecho natural se debe guardar, en lo que no fallaron en el derecho natural, escribieron, y pusieron los hombres Leyes.

Ley CCXXXIX. Si alguno demanda la cosa prestada, ò empeñada, y el otro niega que no es aquella, quién ha de probar.

OTrosí, el que recibe la cosa emprestada, ò alogada, ò encomendada, y gela demandan en Juicio, y conosce aquella cosa que le demandan emprestada, ò alogada, ò comendada, y aquel demandador, quando le quiere entregar la cosa este demandado, dice que no es aquella la cosa: y entonce el demandador es tenido de probar que aquella cosa es la que él le prestó, ò alogó, ò encomendó. Pero si el demandado quando le demandaban dixo, conozco que la cosa que paresce me prestastes, ò alogastes, ò encomendastes, è no otra; entonce el demandador ha de probar que es la otra cosa.

Ley CCXL. Como quando el Alcalde manda à alguno jurar en la Cruz, ò sobre la Cruz, que deben haber Fieles.

QUando el Alcalde dá por Juicio que faga juramento alguna de las Partes en la Iglesia sobre la Cruz, ò sobre el Altar, ò sobre los Evangelios, debe el Alcalde facerles que tomen Fieles ante quien se face la jura: ca en otra guisa podria haber Pleyto entre ellos sobre la jura, si la habia fecho como debia, ò si no la habia fecho. E si fuese el Pleyto entre Christiano, è Judio, podria decir el Judio, maguer el Christiano lo probase con hombres buenos Christianos que habia fecho

cho la jura, que no gelo probaba con Judio, è sería todo nada. Y esto ha de facer el Alcalde, porque tomen Fieles ante que faga la jura.

Ley CCXLI. Que vale costumbre que no herede tio con sobrino.

OTrosí, como quier que de derecho comunal el sobrino hijo del hermano, ò de hermana, es en igual grado con el tio para heredar en los bienes de su hermano finado. Pero si es costumbre en el Lugar, que el hermano, porque tienen los hombres que es pariente mas cercano, que hereda los bienes de su hermano, y que no heredan con él sobrino hijo de otro su hermano; estonce esta costumbre se guarda, y será habida por Ley en razon de la costumbre, maguer no se pueda mostrar, ni probar quando comenzó la costumbre, tal como es hallada en el Lugar que se usó, tal será guardada, maguer no hobiese venido, ni acaescido Pleyto, ni Juicio sobre tal cosa, ò fecho.

Ley CCXLII. Como el que tiene la cosa por año, y dia, se podrá defender contra el que gela demanda.

OTrosí, en el Fuero de las Leyes, en el titulo de las cosas que se ganan, ò se pierden por tiempo, en la primera Ley deste titulo dice asi: Todo hombre que demandáre à otro heredad, ò otra cosa qualquier, si el tenedor de la heredad, ò de la cosa que él demanda quiere mampararse por tiempo, y dixese que año, y dia es pasado, y que lo tuvo en faz, y en paz de aquel que la demanda, y que por ende no le debe responder; si le probáre que año, y dia la tuvo en faz, y en paz, entrando, y saliendo el demandador en la Villa, no le responderá: aquestas palabras desta Ley entienden, y juzgan asi los sus Alcaldes en la Corte del Rey. En aquello que dice en faz, que se entiende deste demandador de la cosa, entrando, y saliendo el demandador en la Villa, entienden en la Villa, ò en el Lugar do es aquella cosa sobre que contienden. Y en paz entienden si no la demandó, ò no embargó al tiempo del año, y dia al tenedor, ò al que lo tiene, maguer lo tuviese por él. E otrosí, entienden esta Ley en razon del año, y dia, puesto que sea probado que lo tuvo año, y dia en faz, y en paz, que se entiende que no sea tenido de responder este tenedor quanto en la tenencia, y que finca el tenedor por el año, y dia en verdadera tenencia desta cosa: mas la propriedad, que es el señorío de la cosa, en salvo finca à la Parte, que no lo puede demandar asi como el demandado que es metido por mengua de respuesta en tenencia de la cosa que demanda, si la tiene un año, finca tenedor en verdadera tenencia de aquella cosa, y no responderá, por la tenencia finca el señorío de la cosa, que gela puede demandar la Parte. Empero si este que tiene la cosa mostráre

que

que la compró, ò otro titulo derecho, è mostráre que lo tuvo año, è dia en faz, y en paz, el demandador no será tenido de responder sobre la posesion, ni sobre la propriedad que es en el señorío de la cosa.

Ley CCXLIII. Que el que face deuda, ò fiaduria, que no puede vender sus bienes fasta que pague.

OTrosí, en las preguntas que ficieron los Alcaldes de Burgos al Rey, dice que mandó el Rey, que el que ficiere deuda, ò fiaduria sobre lo que ha, que no puede vender ninguna cosa dello, fasta que aquel que hobiere la deuda sobre ello sea pagado. E si alguna cosa vendiere él dello, mandará el Rey que se pueda tornar à ello, y que sea entregado en ello: y vendida que ficieren no vale. Pero asi se juzga, que si este deudor es raygado, y valiado en los otros bienes que fincan, que puede vender de los otros bienes, que vala la vendida, salvo si los bienes que vendiese fuese señaladamente obligado à esta deuda.

Ley CCXLIV. Quándo vale el contrato que face la muger casada.

OTrosí, en el titulo de las Deudas, y de las pagas, en la Ley que comienza: Maguer, asi que muger de su marido no puede fiar, ni facer deudo sin otorgamiento de su marido, estas palabras, ni facer deuda. Y entiendenlas asi en casa del Rey en las deudas en que no se le sigue à la muger algun pro: mas si compra la muger casada alguna cosa, tenida es de pagar, que compró, y llevó: y eso mismo en el emprestido, ò en toda cosa de que pro se le haya seguido: ca los menores, y aun entonce tenidos son.

Ley CCXLV. Como los yernos no valen por testigos en causa de los suegros.

SObre la Ley que comienza: Padres, è hijos, por eso mismo usan de los yernos de no los recebir en prueba.

Ley CCXLVI. Qué puede dar el marido à su muger en arras, y cómo se libra.

OTrosí, en el titulo de las Arras, en la Ley que comienza: Todo hombre que casáre, dice que no puede dar en arras mas de fasta el diezmo de lo que hobiere. Pero es à saber, que si ante que el casamiento sea fecho por palabras de presente le venda à ella, ò à otro de sus bienes, maguer mas sean del diezmo aquellos bienes, vale la vendida como cada un hombre puede vender lo suyo, y segun derecho vale tal compra, y tal vendida.

Ley CCXLVII. Que la pena puesta en gran quantidad no se entiende mas de al dos tanto.

EN el titulo de los Pleytos que deben valer, ò no, en la Ley que comienza: Ningun hombre, è si de otra guisa fuere puesta la pena, no vale el Pleyto, ni la pena. Y esto se entiende quanto en aquello que fue puesto mas del dos tanto. E si otro Pleyto de dineros, ò de doblo, ò si era sobre

bre Pleyto qualquier que no fuese de dineros: mas por el dos tanto, ò otro tanto segun dicho es, valdrá el Pleyto, y la pena.

Ley CCXLVIII. Que à quien es dado poder por la Parte de entrega, no pierde el poder aunque se querelle al Juez.

EN la Ley que comienza: Que por la deuda, que es en el titulo de las Deudas, dice: E si por hacer no lo quisiere, ò no pudiere, haya derecho por los Alcaldes, y por esto no pierda ninguna cosa de su derecho de como fue puesto entre ellos. Y es à saber, si el que ha de haber el deudo hace emplazar à su deudor, despues no se puede tornar à la postura que se pudiese por sí entregar: mas maguer se querella al Alcalde ante del emplazamiento, poder se ya entregar por la postura.

Ley CCXLIX. Del que refierta la jura, y la torna à su contendor.

OTrosí, es à saber, que si el que ha de hacer la jura la refierta, diciendo à la Parte que él toma la jura en confondiendo lo que él dice à hombre sino à vos, que por esto es caido, y es vencido del Pleyto.

Ley CCL. Del que arrienda ganados por años ciertos, cómo se libra.

OTrosí, es à saber, que si alguno arrendó de otro, digamos cient Ovejas, ò esquilmos dellas, por cinco años, por quantía cierta cada año, y despues este señor de las Ovejas, teniendo ya sus cient Ovejas, y seyendo ya pagado dellas, demandó à este que las arrendó de la quantía de la renta destos cinco años, y el que las tomó à renta dice, que no las tomó sino por tres años, y el señor dice, que las tovo, y las esquilmó todos los cinco años, y que no le dió, ni le pagó las sus cient Ovejas sino de que fueron los cinco años complidos, este demando que arrendó, para ser quito de la demanda que le hizo el señor del ganado de la renta de todos los cinco años, ha de probar como le pagó, y le dió las Ovejas à los tres años. E otrosí, que le pagó la renta de los tres años.

Ley CCLI. Quando el Alcalde libra lo principal, debe librar los frutos, y costas, si fueren pedidos, si no pecharlos ha.

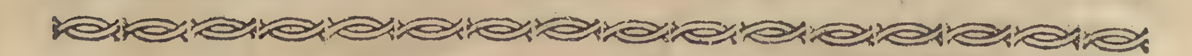
SI el Alcalde del dia que juzga sobre la principal demanda, si no condena à la Parte en los frutos, y esquilmos de la cosa sobre que juzga, si puede despues juzgar en los esquilmos: es à saber, que no, y si la Parte los demandó, y el Alcalde no los juzgó, pecharlo ha el Alcalde; y si no los demanda, perderselos ha la Parte: y eso mismo es en las costas.

Ley CCLII. Si alguno face algun delito por mandado de su señor, cómo se libra.

SObre la Ley que es en el titulo de las Fuerzas, que comienza: Que por mandado de su se-

señor, quier sea fijo-dalgo, quier libre, quier siervo, quier franqueado, ficiere algun daño, ò fuerza, no haya pena ninguna, &c. Y esto se entiende si el demandado prueba por testigos, ò por cartas valederas: mas no por cartas selladas con su sello que muestra de su señor, ò que embie su señor, en que se contenga que gelo mandó, salvo si son cartas del Rey, ò si el señor viene ante el Alcalde, y conosce que gelo mandó facer; entonce darán al facedor por quito, y cumplirán en el señor lo que debe de derecho, qual fuere el fecho, ò por echamiento de tierra, ò por desechamiento, ò en otra manera: mas en tiempo del Rey Don Alfonso librabanlo de otra guisa, si el que face el mal lo fizo estando su señor delante, y por su mandado, à éste darán por quito: mas si el señor no estaba delante, librabanlo entonce por el derecho comunal, y consentia el Rey Don Alfonso, è tenialo por bien.

Fin de las Leyes del Estilo, y declaraciones sobre las Leyes del Fuero.

TABLA

DE TODAS LAS LEYES QUE EN ESTE LIBRO se contienen.

que

Ley

FIN DE LA TABLA.

